శ్రీరస్తు

కాలామృతము

సవ్యాఖ్యానాంధ్రతాత్పర్యసహితము

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స

వారిచే బ్రకటితము.

All Rights Reserved.]

1958

[Price Rs. 3-0-0

వైద్యగ్రంథములు

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
అష్టాంగహృదయము, సూత్రస్థానము ...	8	0
డిటో చికిత్సాకల్పస్థానములు ...	6	0
డిటో శారీరనిదానస్థానములు ...	4	0
డిటో ఉత్తరస్థానము ...	6	0
ఇలాజుల్‌గుర్బా, యూనానివైద్యము ...	5	0
చరకసంహిత, సూత్రస్థానము ...	8	0
„ శారీర, ఇంద్రియ, నిదాన, విమానస్థానములు ...	6	0
„ చికిత్సాస్థానము ...	అచ్చు	
„ సిద్ధి-కల్పస్థానములు ...	4	0
అనుపానమంజరి ...	1	0
అజీర్ణమంజరి ...	0	4
కాలజ్ఞానము, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము ...	0	8
గదనిగ్రహము „ ...	4	0
ఘృతతరంగము „ ...	1	4
చారుచర్య, భోజరాజకృతము ...	0	6
చికిత్సాసారము, సాంధ్రతాత్పర్యము ...	2	8
జీవధనరక్షణి, పశువైద్యశాస్త్రము ...	అచ్చు	
దేశీయవైద్యవిజ్ఞానము, డాక్టరు డి. వి. సుబ్బారెడ్డి ...	1	8
దేహతత్త్వనిర్ణయము, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము ...	0	4
ధన్వంతరినిఘంటువు „ ...	3	8
నాడీజ్ఞానము, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము ...	0	6
పరహిత సంహిత, సాధారణకాండ, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	8	0
బసవరాజీయము, ఆంధ్రతాత్పర్యము ...	12	0
భేషజకల్పము, సాంధ్రతాత్పర్యము ...	0	12
మసూచికము (Small pox) ...	0	4
మాధవనిదానము, ఆంధ్రవ్యాఖ్యానసహితము ...	6	0

విషయసూచిక

శ్లో. విషయము.

1 ఇష్టదేవతాప్రార్థన
2 తిథివారాధిపతులు
3 నక్షత్రాధిపతులు
4 నక్షత్రములకు క్షిప్రాదిసంజ్ఞలు
5 గ్రహముల క్రూరసౌమ్య
పురుషస్త్రీనపుంసక సంజ్ఞా జాతి
నిర్ణయము [ములు
6 చంద్రుని పూర్ణత్వక్షీణత్వఫల
7 ప్రథమరజోదర్శనవిషయము
12 గర్భాధానవిషయము
13 ఋతుకాలనిర్ణయము
14 పుంసవనకాలము
15 సీమంతకాలము
16 జాతకర్మకాలము
17 నామకరణకాలము
18 అన్నప్రాశనకాలము
20 కేశఖండనవిషయము
21 కర్ణవేధవిషయము
22 చౌళకాలము
23 అంకురార్పణకాలము
24 గ్రహోచ్చనీచమూలత్రికోణ
నిర్ణయము
25 ఉపనయనయోగ్యకాలము
26 వేదాధిపతులనిర్ణయము

శ్లో. విషయము.

35 షడ్జన్మనక్షత్రస్వరూపము
36 జన్మనక్షత్రమునఁ జేయఁదగిన
కార్యములు
38 అక్షరాభ్యాసకాలము
39 విద్యారంభవిషయము
40 అనధ్యయనవిషయము
44 వేదవ్రతగోదానవ్రతములకాల
నిర్ణయము
45 సమావర్తనకాలము
46 వివాహప్రకరణము
56 చంద్రగురుశుక్రులకు వృద్ధత్వ
బాలత్వనిర్ణయము
58 త్రిజ్యేష్ఠస్వరూపము
62 వివాహయోగ్యాయోగ్య
సంబంధములు
67 మేషాదిరాశ్యధిపతులు
77 కుజాష్టమభృగుషట్కదోషము
85 కాలహోరాస్వరూపము
86 ఖర్జూరచక్రలక్షణము
90 పంచశలాకచక్రలక్షణము
91 విషనాడీదోషము [సంపత్తి
97 వివాహాది లగ్నములకు గ్రహ
103 వివాహలగ్నమునకు దోషాప
వాదము

శ్లో॰ విషయము.

117 నాడీకూటలక్షణము
118 రాశికూటము
1[illegible] గ్రహమైత్రికూటములు
1[illegible] యోనికూటము
1[illegible] స్త్రీదీర్ఘకూటము
120 గణకూటము
122 మాహేంద్రకూటము
125 వశ్యకూటము
126 దినకూటము
131 రజ్జుకూటము
139 బ్రాహ్మణాదులకు తత్తద్వర్ణోచితకూటములు
145 శ్రావణాషాఢోక్తకాలము
147 క్షౌరము
149 రాజకుమారుల ఛురికాబంధనకాలము
150 నూతనవధూగృహప్రవేశకాలము
151 నిషేకకాలనిర్ణయము
154 నూతనవస్త్రభూషణధారణనిర్ణయము
155 ద్వాదశలగ్నములకు ఘటికాప్రమాణనిర్ణయము
157 యాత్రాప్రకరణము
161 వారశూలనక్షత్రశూలలు
162 పరిఘాదండచక్రలక్షణము
163 నక్షత్రరాసులకు ద్విగాసనిర్ణయము

శ్లో॰ విషయము.

164 ద్వాదశలగ్నములయందలి గమనఫలము [లు
165 ప్రతిశుక్ర శోభాబుధదోషము
166 పూర్వశ్లోకోక్త ప్రతిశుక్రాది దోషములకు గోత్రభేదముల చే బరిహారము
167 యాత్రాఫణిచక్రలక్షణము
168 చంద్రగర్భసమ్మతి
169 అడలస్వరూపలక్షణము
170 త్ర్యంకస్వరూపము [ము
173 యాత్రాచంద్రకంటక నిర్ణయ
174 యాత్రాలలాటము
176 గమనవర్జ్యకాలము
177 అభిజిన్నిష్టాపంచకమందు గమన నిషేధనిర్ణయము [యము
178 నానాయాత్రలకు లగ్ననిర్ణ
180 స్థిరచరయోగినులకు ఫలము
183 గమననిషిద్ధ నక్షత్రములయందు వర్జ్యకాలములు
184 దినభుక్తి వారభుక్తిస్వరూపము
187 చంద్రద్వాదశావస్థాప్రకారద్వయము
189 ఖచరయోగము
191 బాల్యాదిస్వరవివేచనము
193 పంథారాహుచక్రనిరూపణము
198 సూర్యచంద్ర నాడీనిర్ణయము
199 సర్వదిగ్గమననిర్ణయము
200 ప్రయాణనక్షత్రములు

శ్లో. విషయము.

202 ముహూర్తాయోగములు
203 తారాబలనిర్ణయము
204 చంద్రబలనిర్ణయము
205 నిర్గమనలక్షణము
206 యాత్రాశుభశకునములు
209 క్షుతక్రోష్టుబుతఫలములు
210 గౌళివాక్కృతఫలములు
211 కాకరుతఫలము
223 ప్రతిప్రయాణలక్షణము
229 ప్రయాణనిశ్చయమై ప్రస్థానము లకు నియతఫలములు
232 వాస్తుప్రకరణము గృహనిర్మాణ యోగ్యప్రదేశము
233 రాజభృత్యస్థానము
234 గ్రామాన్వేషణము
235 క్షేత్రాన్వేషణము
237 నామనక్షత్రాదులయందు చే యదగిన కార్యములు
240 జలగతికూపఖననములకు దిఙ్నిర్ణయము
241 గృహాకర్ణికాచక్ర లక్షణము
243 క్షేత్రమునకు నవవర్గగణిత క్రమము
252 నక్షత్రతిర్యగధ ఊర్ధ్వముఖ త్వములు
254 వాస్తుపురుషస్థితిక్రమము
255 శకునలక్షణము
258 గృహాదిఙ్నిర్ణయము

శ్లో. విషయము.

263 ధ్వజాద్యాయములు [లము
266 గృహముగట్టుటకు ముఖ్యకా
268 స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్న రాజయో గములు
272 గృహప్రవేశవిషయము
276 గృహములకు ద్వారనిర్ణయము
283 గృహపృష్ఠినిర్ణయము
284 వృషభచక్రలక్షణము
286 కలశచక్రము
288 సకల దేవతాప్రతిష్ఠాకాలము
289 పశుబంధనకాలము
290 ఈశ్లోకము మొదలు పైతృక విషయము
291 మాసికాదులకు విశేషకాలము
292 మహాలయనిర్ణయము
297 షణ్ణవతిశ్రాద్ధస్వరూపము
301 గయాశ్రాద్ధఫలము
302 నిత్యశ్రాద్ధసాంకల్పిక నిర్ణ యము
304 నవశ్రాద్ధసంఖ్య, అస్థిసంచయన కాలము
305 వపనవిధి
306 తిలోదక వాసోదకనిర్ణయము
309 సాపిండ్యత్రైపక్షికములకు కాలనిర్ణయము
310 ఊనత్రయనిర్ణయము
312 సంక్రాంతిపుణ్యకాలనిర్ణయము
316 అభ్యంగవిధి

శ్లో.	విషయము.
318	యమకంటక గుళికార్ధప్రహారములు
319	అవమాత్రిద్యుస్పృగాదికము
320	పాదచ్ఛాయాగతఘటికా నిర్ణయము
321	విష్టిదినములు
323	హాలచక్రము
325	బీజఫణిచక్రము
327	బీజావాపనమంత్రవిధి
328	బీజావాపతిథివారనక్షత్రములు
329	బీజావాపలగ్నఫలనిర్ణయము

శ్రీ ర స్తు

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః.

కాలామృతే - సవ్యాఖ్యానే

ప్రథమబిన్దుః.

మూ. శ్రీమద్వేంకటనాయకం కులగురుం నత్వా సదాభీష్టదం
జ్యోతిశ్శాస్త్రపయోనిధిప్రమథనాత్సారం సముత్కృష్యతమ్,
విద్వద్విశ్వమనోహరం మృదుపదం సంక్షేపత స్సంస్ఫుటం
గర్భాధానముఖం పిపాసుసులభం కాలామృతం వచ్మ్యహమ్.

వ్యాఖ్యాన పీఠికా.

శ్లో. శ్రీమచ్చింతలపాటివంశజలధేశ్శీతాంశునా ధీమతా
ధ్యాత్వా విఘ్ననివారణాయ హృదయే శ్రీదక్షిణాస్యం గురుమ్,
టీకా జ్యోతిషశాస్త్రతత్త్వమఖిలం సంగృహ్య సంభావ్యతే
శ్రీమద్వేంకటయజ్వనా బుధముదే కాలామృతస్యోజ్జ్వలా.
శ్రీమచ్చింతలపాటివంశమహితశ్శ్రీవేంకటాఖ్యో మహా
న్కాంతశ్శంకరకింకరశ్చ సుషువే శ్రీచెన్నమాంబా చ యమ్,
యస్యోదగ్రతపోధనాశ్శ్రుతివిదశ్శ్రీయల్లయజ్వాదయ
శ్చత్వారస్సుసహోదరాశ్శుచిధియశ్శ్రీరుద్రసంజ్ఞాపకాః.
వేదం యాజుషమంగసంగతమసౌ యోఽజీగణల్లీలయా
మన్వాదిష్వపి ధర్మశాస్త్రనిచయే ష్వేకాధిపత్యం గతః,
జ్యోతిశ్శాస్త్రసుధారసం కబళయంచ్ఛ్రౌతాదికేఽజాగరీ
త్సోఽయం వేంకటయాజకో విజయతే శ్రీకుండినే పట్టణే.
కాలామృతస్య యత్తత్త్వం నారికేళఫలోపమమ్,
విభజ్యతే పిబన్త్వస్య సారం జ్యోతిషచుంచవః.

అథ తత్రభవాన్ స్వచికీర్షితస్య గ్రంథస్య నిష్ప్రత్యూహపరిపూరణాయ సంప్రదాయావిచ్ఛేదలక్షణఫలసాధనత్వా 'దాశీర్నమస్క్రియావస్తునిర్దేశో వాపి

తన్ముఖమ్' ఇత్యాశీరాద్యన్యతమస్య ప్రబంధముఖలక్షణత్వాచ్చ విశిష్టేష్టదేవతా నమస్కారలక్షణం మంగళమాదావాచరన్ శిష్టకీర్తితం ప్రతిజానీతే.

వ్యాఖ్యానప్రారమ్భః.

శ్రీమదితి. ఆదౌ శ్రీశబ్దప్రయోగాద్వర్ణగణాదిశుద్ధేరభ్యుచ్చయః. తదుక్తం-"దేవతావాచకాశ్శబ్దా యే చ భద్రాదివాచకాః, తే సర్వే నైవ నింద్యాస్స్యుర్లిపితో గణతోఽపి" వేతి. కులగురుం గృహదైవం, ఇష్టదైవమిత్యర్థః. అత్ర కుల శబ్దో గృహపర్యాయః; అతఏవ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాణ్డే ఆద్యపద్యే, "గచ్ఛతా మాతులకులం భరతేన తదానఘః" ఇతి ప్రయోగః. అభీష్టం ఈప్సితార్థం దదాతీత్యభీష్టదం, శ్రీమద్వేంకటనాయకం శ్రీరస్యాస్తీతి శ్రీమాన్, 'తదస్యాస్త్యస్మి' న్నితి మతుప్. వేం పాపం కటతి దహతీతి వేంకటః. వేమితి పాపార్థేనిపాతోఽయం, స చాసౌ నాయకశ్చేతి, అథవా భీమో భీమసేనఇతివత్, నామైకదేశే నామగ్రహణాద్వేంకటశబ్దః వేంకటాచలార్థకః, తస్య నాయిక ఇతి, అతఏవోక్తం బ్రహ్మాండపురాణే—'సర్వపాపాని వేం ప్రాహుః కటస్తద్దాహ ఉచ్యతే, సర్వపాపదహో యస్మాద్వేంకటాచల ఇత్యభూ' దితి తాదృశం వేంకటనాయకం, సదా సర్వదా, గ్రంథస్యాదౌ మధ్యే అంతేచేత్యర్థః. 'మంగళాదీని మంగళమధ్యాని మంగళాంతాని శాస్త్రాణి ప్రథంతే' ఇతి భాష్యకారవచనప్రామాణ్యాత్, నత్వా నమస్కారం కృత్వా, జ్యోతిశ్శాస్త్రపయోనిధిప్రమథనాత్-జ్యోతిషాం నక్షత్రాణాం గ్రహాణాం చ, శాస్త్రం తత్ప్రతిపాదకత్వాత్తద్వ్యపదేశః, తదేవపయోనిధిః క్షీరాంబుధిః 'పయః క్షీరంపయోఽంబు' చేత్యమరః. తస్యప్రమథనాద్విలోడనాత్, సమ్యక్పర్యాలోచనాదిత్యర్థః. సారః స్థిరాంశో యస్సముత్పన్న ఇతి శేషః. 'సారో బలే స్థిరాంశే' చేత్యమరః. తం సారం సముత్కృష్య సంగృహ్య, విద్వద్విశ్వమనోహరం, విదుషాం విశ్వం ప్రపంచః, సమూహ ఇతి యావత్, తస్య మనోహరం, సహృదయ హృదయాహ్లాదకమిత్యర్థః. ఇదం క్రియావిశేషణం అమృతవిశేషణమితివాబోధ్యం. మృదుపదం మృదూని పేలవాని పదాని యస్య తత్తథోక్తం, నచాతిదురవగాహమిత్యర్థః. గర్భాధానముఖం గర్భాధానశబ్దేన తద్యోగ్యనక్షత్రాదిప్రతిపాదకగ్రంథో లక్ష్యతే. తదేవ ముఖం ఆదిర్యస్య తత్తథోక్తం, కించ. పిపాసుసులభం, పాతుమిచ్ఛుః పిపాసుః. పిబతేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః. తస్య సులభం, కాలామృతమితి విశేష్యానురూపేణ పిపాసుసులభ మిత్యుక్తం. అన్యథాశ్రవణార్హస్య గ్రంథస్య పానాయోగ్యత్వాత్, కాలామృతం కాలామృతాఖ్యంగ్రంథం, సంక్షేపతః అల్పార్థతః, అనతివిస్తరాదిత్యర్థః. సంస్ఫుటం ఇతరగ్రంథానపేక్షం యథాతథా, అహంవచ్మి కథయామి. 'వచపరిభాషణ' ఇతిధాతోర్వర్తమానసామీప్యే వర్తమానవద్వేతి భవిష్యదర్థే లట్, నతువర్తమానే. మంగళానుభవప్రతిజ్ఞానబంధస్యాద్యశ్లోకస్య కాలామృతపదవాచ్యశబ్దానువ్యాఖ్యానేనాంతర్భావాత్, ప్రతి

జ్ఞాతస్య చాద్యాప్యనారబ్ధసిద్ధత్వాదితి దిక్, సర్వత్రాత్ర గ్రంథే శార్దూలవిక్రీడిత వృత్తం, 'సూర్యాశ్వైర్మసజాస్తతాస్సగురవశ్శార్దూలవిక్రీడిత'మితి లక్షణాత్.

అవతరణిక. గ్రంథకర్త తాఁ జెప్పెడు గ్రంథము నిర్విఘ్నముగా సమాప్తినొందుటకు నిష్టదేవతా ప్రార్థనాపూర్వకముగా గ్రంథ విషయముఁ దెలియఁ జేయుచున్నాఁడు:—

తాత్పర్యము. ఇష్టదైవంబును, ఇష్టములనిచ్చువాఁడును, సంపదధిష్ఠానదేవత యగు అలమేలుమంగాసమేతుండును, పాపనాశకరుండును నగు వేంకటేశ్వరస్వామికి నెల్లప్పుడును వందనంబుచేసి జ్యోతిశ్శాస్త్రమనెడి పాలసముద్రమును మథించుటవలనఁ బుట్టిన సారాంశమును సంగ్రహించి విద్వత్సమూహరమ్యంబగునట్లు, హృద్యపదములు గలదియును గర్భాధానాదిషోడశకర్మయోగ్యంబులగు తిథివారనక్షత్రాదులఁ దెలియఁ జేయునదియును శ్రోత్రములచే పానము చేయఁదలఁచినవారల కతిసులభముగాఁ దెలియునదియును నగు కాలామృతమను గ్రంథమును సూక్ష్మముగా నితరగ్రంథాపేక్షలేనట్లు నేఁ దెలియఁ జెప్పెదను.

అవ. అథ గర్భాధానాద్యుపయోగిత్వేన తిథివారాధిపతీనాహ—

వహ్నిః స్రష్టా హిమాద్రిజా గణపతిస్సర్పః కుమారో రవి
ర్గౌరీశో వసు నాగ ధర్మ హరయః కామః కలిందూ పితా,
ఏతే సర్వదినాధిపాస్స్యురథ తే వారేశ్వరా భాస్కర
శ్చంద్రో భూమిజ ఇందుజో గురుభృగూ మందో భవేయుః క్రమాత్.

వ్యా.—వహ్నీతి. ఏతే వహ్న్యాదయః షోడశసర్వదినాధిపాః ప్రతిపత్ప్రభృతి షోడశదినాధిపాః క్రమాత్స్యుః. తథా హి.—వహ్నిరగ్నిః ప్రతిపదః, స్రష్టా బ్రహ్మా ద్వితీయాయాః 'స్రష్టా ప్రజాపతిర్వేధా' ఇత్యమరః. హిమాద్రిజా పార్వతీ తృతీయాయాః, గణపతిర్విఘ్నేశ్వరశ్చతుర్థ్యాః, సర్పశ్శేషః పంచమ్యాః, కుమారః కుమారస్వామీ షష్ఠ్యాః, రవిస్సూర్యస్సప్తమ్యాః, గౌరీశశ్శివోఽష్టమ్యాః, వసవః అష్టవసవో నవమ్యాః, నాగా దిగ్గజాః దశమ్యాః, ధర్మో యమ ఏకాదశ్యాః, హరిర్విష్ణుః ద్వాదశ్యాః, కామో మన్మథః త్రయోదశ్యాః 'కామః పంచశరస్స్మర' ఇత్యమరః. కలిః కలిపురుషః చతుర్దశ్యాః, ఇందుశ్చంద్రః పౌర్ణమాస్యాః, పితా అగ్నిష్వాత్తాః పితరః అమావాస్యాయాః, క్రమాదధిపాః. అథ తిథ్యధిపనిరూపణానంతరం, తే ప్రసిద్ధాః భాస్కరాదయః, వారేశ్వరాః క్రమాద్భవేయుః. అత్ర తచ్ఛబ్దస్య ప్రసిద్ధార్థకత్వాన్న యచ్ఛబ్దా

పేక్షా, భాస్కరః సూర్యః భానువారస్య. చంద్రస్సోమవారస్య, భూమిజః అంగారకః కుజవారస్య, ఇందుజో బుధస్సౌమ్యవారస్య, గురుర్బృహస్పతిర్గురువారస్య, భృగుశ్శుక్రవారస్య, మందశ్శనిశ్శనివారస్య, 'శనిమందౌ పంగుకాలౌ' విత్యమరః.

అవ. దినవారాధిపతులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పాడ్యమికి అగ్నియును, విదియకు బ్రహ్మయును, తదియకు పార్వతియును, చవితికి విఘ్నేశ్వరుండును, పంచమికి ఆదిశేషుండును, షష్ఠికి కుమారస్వామియు, సప్తమికి సూర్యుఁడును, అష్టమికి శివుఁడును, నవమికి అష్టవసువులును, దశమికి దిగ్గజములును, ఏకాదశికి యముఁడును, ద్వాదశికి విష్ణువును, త్రయోదశికి మన్మథుఁడును, చతుర్దశికి కలిపురుషుఁడును, పూర్ణిమకు చంద్రుఁడును, అమావాస్యకు పితృదేవతలును, వీర లీక్రమంబున దినాధిపతు లనంబడుదురు. మఱియు నాదివారమునకు సూర్యుఁడును, సోమవారమునకుఁ జంద్రుఁడును, కుజవారమున కంగారకుఁడును, బుధవారమునకు బుధుఁడును, గురువారమునకు బృహస్పతియును, శుక్రవారమునకు శుక్రుఁడును, మందవారమునకు శనైశ్చరుఁడును, వీర లీక్రమమున వారాధిపతు లనంబడుదురు.

అవ. అథ నక్షత్రాధిపతీనాహ.—

ఋక్షేశా అథ దస్ర కాల హుతభుగ్బ్రహ్మేందు రుద్రాదితీ
జ్యా నాగాః పితరో భగార్యమరవిత్వష్ట్రాశుగాఖ్యాః క్రమాత్,
ఇంద్రాగ్నీ అపి మిత్ర శక్ర దనుజా స్తోయాఖ్యవిశ్వాత్మభూ
శ్రీశాఖ్యో వసుతోయపాజచరణాహిర్బుధ్న్యపూషాహ్వయాః. 3

వ్యా.—ఋక్షేశా ఇతి. అథ తిథివారాధిపతినిరూపణానంతరం, ఏతే క్రమాత్ ఋక్షేశాః అశ్విన్యాదినక్షత్రాధిపతయః స్యుః. తథా హి.—దస్ర కాల హుతభుగ్బ్రహ్మేందు రుద్రాదితీజ్యాః - అశ్విన్యాః దస్రౌ అశ్వినీదేవతే, భరణ్యాః కాలో యమః, కృత్తికాయాః హుతభుక్ అగ్నిః, రోహిణ్యాః బ్రహ్మా, మృగశీర్షస్య ఇందుశ్చంద్రః, ఆర్ద్రాయాః రుద్రశ్శివః, పునర్వసో రదితిః దేవమాతా, పుష్యస్య ఇజ్యః గురుః, ఆశ్రేషాయాః నాగాః సర్పాః, మఘాయాః పితరః, పూర్వఫల్గున్యాః భగస్సూర్యవిశేషః, ఉత్తరఫల్గున్యాః అర్యమా, అయమపి ద్వాదశాదిత్యాన్యతమః. హస్తస్య రవిః, చిత్రాయాః త్వష్టా ఇంద్రః, 'చిత్రా నక్షత్రమింద్రో దేవ' తేతి శ్రుతేః; స్వాత్యా ఆశుగః వాయుః, విశాఖాయా ఇంద్రశ్చ అగ్నిశ్చ ఇంద్రాగ్నీ 'దేవతా ద్వంద్వే' చేత్యానఙ్. ఇంద్రాగ్నీ అపీత్యత్ర 'ఈదూదేద్ద్వివచనం ప్రగృహ్య' మితి. ప్రగృహ్యత్వా

త్పప్రకృతిభావః. అనూరాధాయాః మిత్రస్సూర్యవిశేషః, జ్యేష్ఠాయాః శక్రః ఇంద్రః, మూలస్య దనుజః రాక్షసః, పూర్వాషాఢాయాః తోయాఖ్యాః అప్సంజ్ఞాః, ఉత్తరాషాఢాయాః విశ్వే విశ్వేదేవాః, అభిజితః ఆత్మభూః బ్రహ్మా, శ్రవణస్య శ్రీశాఖ్యో విష్ణుః, ధనిష్ఠాయాః వసవః, శతతారాణాం తోయపో వరుణః, పూర్వాభాద్రాయాః అజచరణ అజైకపాత్, ఉత్తరాభాద్రాయాః అహిర్బుధ్న్యాఖ్యః రుద్రమూర్తేః భేదః, రేవత్యాః పూషాహ్వయః పూషాఖ్యస్సూర్యభేదః.

అవ. నక్షత్రాధిపతులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్వినికి నశ్వినీదేవతలును, భరణికి యముఁడును, కృత్తికకగ్నియును, రోహిణికి బ్రహ్మయు, మృగశీర్షకుఁ జంద్రుఁడును, ఆర్ద్రకు శివుఁడును, పునర్వసువున కదితిదేవియును, పుష్యమికి గురుఁడును, ఆశ్రేషకు సర్పములును, మఘకుఁ బితృదేవతలును, పుబ్బకు భగుఁడనెడు సూర్యవిశేషుఁడును, ఉత్తరకర్యముఁ డనెడి సూర్యవిశేషుఁడును, హస్తకు సూర్యుఁడును, చిత్రకింద్రుఁడును, స్వాతికి వాయువును, విశాఖ కింద్రాగ్నులును, అనూరాధకు మిత్రుఁ డనెడి సూర్యవిశేషుఁడును, జ్యేష్ఠకు దేవేంద్రుఁడును, మూలకు రాక్షసుఁడును, పూర్వాషాఢకు నుదకంబులును, ఉత్తరాషాఢకు విశ్వేదేవతలును, అభిజిత్తునకు బ్రహ్మయు, శ్రవణమునకు విష్ణువును, ధనిష్ఠ కష్టవసువులును, శతతారకు వరుణుఁడును, పూర్వాభాద్ర కజచరణుఁడును, ఉత్తరాభాద్ర కహిర్బుధ్న్యుఁడును, రేవతికి పూషాఖ్యసూర్యవిశేషుఁడును, వీర లీక్రమమున నక్షత్రాధిపతు లనఁబడుదురు. ఇందుఁ జెప్పబడిన సూర్యవిశేషులు ద్వాదశాదిత్యులలోఁ గొంద అని తెలిసికొనవలయును.

అవ. అథ నక్షత్రాణాం తీక్ష్ణదారుణమృదుస్థిరోగ్రసాధారణ చరసంజ్ఞామాహ.—

తీక్ష్ణం దస్రరవీజ్య మాసురశివజ్యేష్ఠోరగం దారుణం
చిత్రాంత్యేందుభమైత్రభం మృదు భవేద్బ్రహ్మోత్తరాభం స్థిరమ్
ఉగ్రం కాలమఖాత్రిపూర్వ మనలేంద్రాగ్నీ తు సాధారణం
స్వాత్యాదిత్యహరిత్రయం చరమిదం దద్యాత్స్వసంజ్ఞాఫలమ్. 4

వ్యా. తీక్ష్ణమితి. దస్రంచ రవిశ్చ ఇజ్యశ్చ తేషాం సమాహారః దస్రరవీజ్యం, అత్ర శ్లోకే సర్వత్ర సమాహారద్వంద్వో బోధ్యః. అశ్వినీ హస్తపుష్య

త్రయం క్షిప్రం క్షిప్రసంజ్ఞికం, అసురశిరజ్యేష్ఠోరగం మూలార్ద్రా జ్యేష్ఠాశ్లేషా చతుష్టయం, దారుణం దారుణసంజ్ఞికం, చిత్రాంత్యేందుభమైత్రభం చిత్రారేవతీ మృగశిరానూరాధా చతుష్టయం, మృదు మృదుసంజ్ఞికం, బ్రాహ్మోత్తరాఖ్యం రోహిణ్యుత్తరోత్తరాషాఢోత్తరా భాద్రాచతుష్టయం, స్థిరం స్థిరసంజ్ఞికం, యత్ర యత్ర సామాన్యేనోత్తరాగ్రహణం క్రియతే తత్ర తత్రోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రాణాం గ్రహణమిత్యేతచ్ఛాస్త్ర సమయః. కాలముఖాత్రిపూర్వం భరణీ మఖా పూర్వఫల్గునీ పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రాణాం పంచకం, ఉగ్రం ఉగ్రసంజ్ఞికం, అనలేంద్రాగ్నీతు కృత్తికావిశాఖాద్వయం తు, సాధారణం సాధారణసంజ్ఞికం, తుశబ్దః పాదపూరణార్థకః. 'తుహి చ స్మ హ వై పాదపూరణే' ఇత్యమరః. స్వాత్యాదిత్యహరిత్రయం స్వాతీ పునర్వసూ శ్రవణ ధనిష్ఠా శతభిషజాం పంచకం, చరం చరసంజ్ఞికం, ఏతాని నక్షత్రాణి ప్రత్యేకం స్వసంజ్ఞాఫలం దద్యుః. యస్య యాదృశీ సంజ్ఞా తత్తాదృశఫలం దదాతీత్యర్థః. క్షిప్రనక్షత్రం శీఘ్రఫలమిత్యాది.

అవ. నక్షత్రములకు క్షిప్రదారుణమృదుస్థిరోగ్రసాధారణ చరసంజ్ఞలఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్విని, హస్త, పుష్యమి యీ ౩-ను క్షిప్రనక్షత్రములు. మూల, ఆర్ద్ర, జ్యేష్ఠ, ఆశ్లేష ౪-ను దారుణనక్షత్రములు. చిత్త, రేవతి, మృగశిరానూరాధలు ౪-ను మృదునక్షత్రములు. రోహిణి, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర ౪-ను ఉగ్రనక్షత్రములు. కృత్తిక, విశాఖ ౨-ను సాధారణనక్షత్రములు. స్వాతి, పునర్వసు, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు ౫-ను చరనక్షత్రములు. ఈ చెప్పఁబడిన నక్షత్రములు తమతమసంజ్ఞాఫలముల నిచ్చును. అనఁగా క్షిప్రనక్షత్రములు శీఘ్రఫలములను, దారుణనక్షత్రములు భయఫలములను, మృదునక్షత్రములు మృదుఫలమును, స్థిరనక్షత్రములు స్థిరఫలమును, ఉగ్రనక్షత్రము లుగ్రఫలమును, సాధారణనక్షత్రములు సామాన్యఫలమును, చరనక్షత్రములు చంచలఫలమును నిచ్చు ననుట.

అవ. గ్రహాణాం క్రూరసౌమ్యపురుషస్త్రీనపుంసకసంజ్ఞాం జాతినిర్ణయం చ దర్శయతి.—

క్రూరాభానుతమశ్శనిధ్వజకుజాః శుక్రార్యసౌమ్యేందవ
స్సౌమ్యాస్తే పురుషాః కుజార్కగురవో రాహ్వేందుశుక్రాః స్త్రియః,
తచ్ఛేషాస్తు నపుంసకా గురుభృగూ విప్రౌ కుజార్కౌ నృపౌ
వైశ్యౌ చంద్రబుధౌ తదన్యకులజో మందస్తు వర్ణేశ్వరః. 5

వ్యా.— క్రూరా ఇతి. భానుతమశ్శనిధ్వజకుజాః సూర్యరాహుశనికేత్వంగారకాః పంచైతే, క్రూరాః పాపగ్రహా ఇత్యర్థః. శుక్రార్యసౌమ్యేందవశ్శుక్రగురుబుధచంద్రాశ్చత్వారస్సౌమ్యాస్సౌమ్యగ్రహాశ్శుభగ్రహా ఇత్యర్థః. అత్రాయం విశేషః.— బుధః పాపగ్రహయుక్తశ్చేత్పాపో భవతి, చంద్రః క్షీణదశాయాం పాపః, పూర్ణదశాయాం శుభ ఇతి. ఉక్తం చ శాంబోధిన్యాం-బుధః పాపయుతః పాపః క్షీణచంద్రస్తథైవ, చేతి. కుజార్కగురవః పురుషాః పురుషగ్రహాః, రాహ్విందుశుక్రాః స్త్రియః స్త్రీగ్రహాః, తచ్ఛేషాస్తు ఉక్తగ్రహావశిష్టాః బుధశనైశ్చరకేతవః, నపుంసకాః షండగ్రహాః, గురుభృగూ విప్రౌ బ్రాహ్మణగ్రహౌ, కుజార్కౌ నృపౌ క్షత్రియగ్రహౌ, చంద్రబుధౌ వైశ్యౌ వైశ్యగ్రహౌ, మందస్తు శనైశ్చరస్తు, తదన్యకులజః తేభ్యః బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యకులేభ్యః అన్యస్మిన్ శూద్రకులే జాత ఇతి తథోక్తః. 'సప్తమ్యాం జనేర్డః' ఇతి డప్రత్యయః. వర్ణేశ్వరశ్శూద్రవర్ణేశ్వర ఇత్యర్థః. నను వర్ణేశ్వర ఇత్యనేన బ్రాహ్మణాది వర్ణేశ్వర ఇత్యేవం లభ్యతే, కుతశ్శూద్రకులాధిప ఇతి చేన్న; నీచవంశజాతస్య అధికవంశాధిపతిత్వాయోగాత్.

అవ. నవగ్రహములకు శుభాశుభసంజ్ఞలను పురుషస్త్రీనపుంసకసంజ్ఞలను బ్రాహ్మణాదిజాతినిర్ణయమును దెలియఁ జేయుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యుఁడు, కుజుఁడు, శని, రాహువు, కేతువు ఈ ౫-ను పాపగ్రహములు. చంద్రుఁడు, బుధుఁడు, బృహస్పతి, శుక్రుఁడు ఈ ౪-ను శుభగ్రహములు. వీరిలో బుధుఁడు పాపగ్రహముతోఁ గూడినట్లయితే పాపియు, చంద్రుఁడు క్షీణదశయందు పాపియు, పూర్ణదశయందు శుభకరుఁ డగును. సూర్యుఁడు, అంగారకుఁడు, బృహస్పతి ఈ ౩-ను పురుషగ్రహములు. చంద్రుఁడు, శుక్రుఁడు, రాహువు ఈ 3 - ను స్త్రీగ్రహములు. బుధుఁడు, శని, కేతువు ఈ 3 - ను నపుంసకగ్రహములు. బృహస్పతి, శుక్రుఁడు ఈ ౨-ను బ్రాహ్మణగ్రహములు. సూర్యుఁడు, అంగారకుఁడు ఈ ౨ - ను క్షత్రియగ్రహములు. చంద్రుఁడు, బుధుఁడు ఈ ౨-ను వైశ్యగ్రహములు. శనైశ్చరుఁడు శూద్రవ్యాపహారికాదిపంచదశవర్ణముల కధిపతియైన శూద్రుఁడు. ఈ క్రమమున గ్రహములనిర్ణయము తెలియఁదగినది.

అవ. అథ చంద్రస్య పూర్ణత్వం క్షీణత్వం చ దర్శయన్ తత్తత్ఫలాన్యాహ.—

అష్టమ్యోరుభయోశ్చ మధ్యమగతశ్శుక్లాన్యయోర్వ్యత్యయే
పూర్ణః క్షీణ ఇతి క్రమాచ్ఛశధరః పూర్ణశ్శుభో మంగళే,
కృష్ణాదౌ దినపంచకం శుభకరం తన్మధ్యమం మధ్యమం
తస్యాంత్యం త్వధమాభిధం శశికళాచ్ఛుక్లే తు తద్వ్యత్యయమ్. 6

వ్యా. అష్టమ్యోరితి. ఉభయోః శుక్లకృష్ణయోరష్టమ్యోః, మధ్యగతః శశధరః చంద్రః, పూర్ణః శుక్లాన్యయోః శుక్లా చ అన్యా చ శుక్లాన్యయోర్వ్యత్యయే విపర్యాసే సతి ఉభయోర్మధ్యగతః చంద్రః క్షీణో భవతి. క్రమాత్పూర్ణః మంగళే శుభకరణే, శుభశ్శుభకర ఇత్యర్థః. క్షీణస్త్వశుభకర ఇత్యర్థాల్లభ్యతే. అనేనైతదుక్తం భవతి. శుక్లాష్టమ్యుత్తరార్ధమారభ్య కృష్ణాష్టమీపూర్వార్ధపర్యంతం మధ్యమః, తత్రస్థితః శశీ పూర్ణః. కృష్ణాష్టమ్యుత్తరార్ధమారభ్య శుక్లాష్టమీపూర్వార్ధపర్యంతం యోఽయం మధ్యకాలః తత్రగతః క్షీణో భవతి. అత్రాయం విశేషః - కృష్ణాదౌ కృష్ణపక్షప్రథమభాగే యద్దినపంచకం తచ్ఛుభకరం, పూర్ణచంద్రత్వాదితి భావః. తన్మధ్యమం తస్య కృష్ణపక్షస్య మధ్యమం షష్ఠ్యాది దశమీపర్యంతం ద్వితీయం పంచకం, మధ్యమం అల్పఫలదమిత్యర్థః. అనతిపూర్ణచంద్రత్వాదితి భావః. తస్య కృష్ణపక్షస్యాంత్యం ఏకాదశీమారభ్య దర్శపర్యంతం చరమపంచకం, అధమాభిధం అధమసంజ్ఞికం, అశుభకరమిత్యర్థః. తత్ర అతిక్షీణచంద్రత్వాదితి భావః. శశినః కళాక్షీణత్వమధ్యత్వపూర్ణత్వవశాత్, శుక్లే శుక్లపక్షేతు, తద్వ్యత్యయం ఉక్తవైపరీత్యం తదా శుక్లప్రతిపదారభ్య తత్పంచమీపర్యంతం అధమాభిదం, క్షీణచంద్రత్వాత్, శుక్లషష్ఠీమారభ్య తద్దశమీపర్యంతం మధ్యమం, అనతిక్షీణచంద్రత్వాత్; శుక్లైకాదశీమారభ్య పూర్ణిమాపర్యంతం శుభకరం పూర్ణచంద్రత్వాదితి.

అవ. చంద్రుని పూర్ణత్వక్షీణత్వములను, వీనిఫలముల వివరించుచున్నాఁడు.—

తా. చంద్రుఁడు శుక్లాష్టమి మొదలు కృష్ణాష్టమిపర్యంతము పూర్ణుఁడును, కృష్ణశుక్లాష్టములకు మధ్యమదినములయందు క్షీణుండును. పూర్ణచంద్రుఁడు శుభకరుండును, క్షీణచంద్రుఁ డశుభకరుఁడు నగును, మఱియు శుక్లపక్షైకాదశి మొదలు కృష్ణపక్షపంచమివఱకు పూర్ణచంద్రుఁ డౌటవలన శుభకరుఁ డనియు, కృష్ణపక్షషష్ఠి మొదలు కృష్ణదశమి పర్యంతము మధ్యమచంద్రుఁ డౌటవలన నల్పఫలప్రదుఁ డనియు,

కృష్ణైకాదశి మొదలు శుద్ధపంచమివరకు మిక్కిలి క్షీణచంద్రుఁ డౌట వలన నశుభకరుఁ డనియు నెఱుఁగునది.

అవ. అథగర్భాధానహేతుభూతస్య ప్రథమార్తవస్య శుభాశుభనక్షత్రవారాణ్ లగ్నస్య గ్రహసంపత్తిం చ దర్శయతి.—

కన్యాయాః ప్రథమార్తవే శుభకరాణ్యాద్యంతమూలోత్తరా
బ్రాహ్మేజ్యేందు దినేశపంచకహరిత్రీణ్యేవ నాన్యాని తు,
వారాశ్చేందుజజీవశుక్రశశినాం తేషాం చ వర్గాశ్శుభాః,
కేంద్రోపాంత్యధనత్రికోణసహితాశ్చాన్యేఽరిలాభత్రిగాః. 7

వ్యా. కన్యాయా ఇతి. ఆద్యంతమూలోత్తరాః ఆదిః అశ్వినీ, అంత్యో రేవతీ, మూలా ప్రసిద్ధా, ఉత్తరా ఉత్తరాత్రయం, బ్రాహ్మేజ్యేందుదినేశపంచకహరిత్రీణి-బ్రాహ్మీ రోహిణీ, ఇజ్యః పుష్యః, ఇందుః మృగశీర్షం, దినేశపంచకం హస్తచిత్రాస్వాతీ విశాఖానురాధాః, హరిత్రీణి శ్రవణధనిష్ఠా శతభిషజః, ఏతాని సప్తదశనక్షత్రాణ్యేవ, కన్యాయాః ప్రథమార్తవే ప్రథమరజసి, శుభకరాణి. అన్యాని తు మఖార్ద్రాపునర్వసూ జ్యేష్ఠా కృత్తికా పూర్వఫల్గునీ పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రా భరణ్యాశ్రేషాదశైతాని నక్షత్రాణి, న శుభకరాః. ఇందుజజీవశుక్రశశినాం సంబంధినో వాసరాశ్చ శుభకరాః, తేషాం ఇందుజజీవశుక్రశశినాం, వర్గాశ్చ శుభాశ్శుభకరాః, అత్ర వర్గశబ్దేన లగ్నహోరాద్రేక్కాణనవాంశద్వాదశాంశత్రింశాంశాశ్చోచ్యంతే, కేంద్రోపాంత్యధనత్రికోణసహితాః - కేంద్రాణి లగ్నచతుర్థసప్తమదశమాని, ఉపాంత్యమేకాదశస్థానం ధనం ద్వితీయం, త్రికోణౌ పంచమ నవమౌ, ఆర్తవలగ్నస్య ఉక్తస్థానేషు స్థితాశ్శుభాః శుభగ్రహాః శుభకరాః. అన్యే పాపగ్రహాః, అరిలాభత్రిగాః షష్ఠైకాదశ తృతీయస్థానగతాస్సంతః, శుభకరా భవంతి.

అవ. తొలిసమర్తవిషయమై శుభాశుభనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్విని, రోహిణి, మృగశీర్షము, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త, చిత్త, స్వాతి, విశాఖ, అనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి ఈ ౧౭ నక్షత్రములయందు సమర్తాడెనేని శుభము. భరణి, కృత్తిక, ఆర్ద్ర, పునర్వసు, ఆశ్రేష, మఖ, పుబ్బ, జ్యేష్ఠ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర ఈ ౧౦ నక్షత్రముల యందు సమర్తాడెనేని అశుభము. సోమ, బుధ, గురు, శుక్రవారముల

యుండు సమస్తాదినేని మంగళకరము. వీనిలగ్నములగు వృషభ, మిథున, కర్కాటక, కన్య, తుల, ధను, మీనలగ్నములును, చంద్రహోరయు, నీ లగ్నముల ద్రేక్కాణములును, నవాంశ ద్వాదశాంశ త్రింశాంశములును, శుభకరములు. ఒకలగ్నమునకు హోరలు రెండు, అందు ప్రథమాదిగ బేసిలగ్నములయందలి మొదటిభాగము సూర్యహోర, రెండవభాగము చంద్రహోర, ద్వితీయాదిసరిలగ్నములయందు లగ్న ప్రథమభాగము చంద్రహోర, రెండవభాగము సూర్యహోర. ద్రేక్కాణమనఁగా లగ్న తృతీయభాగము. మఱియు శుభగ్రహములు రజస్వలయైన లగ్నమందును, లగ్నమునకు రెండు, నాలుగు, ఐదు, ఏడు, తొమ్మిది, పది, పదునొకండు ఈయిండ్లలో నుండెనేని శుభకరములు. పాపగ్రహములు 3. ౬, ౧౧ ఈస్థానములయందున్నయెడల శుభకరములు.

అవ. పూర్వోక్తదుఃఖాద్యుగ్రనక్షత్రాణాం క్రూరవాసరాణాంచ ఫలమాహ.—

దుఃఖీ స్యాత్పితృరౌద్రయో రదితిభే సా బంధకీ శక్రభే
ఽప్యగ్నౌ నిస్వతరార్కిభౌమదినకృద్వారేషు రోగార్తికృత్।
వైధవ్యాసుతనిర్ధనాశుభఫలం యామ్యత్రిపూర్వోరగే
ష్వేకద్విత్రిచతుష్పదాని యువతేర్దద్యుః క్రమాదార్తవే. 8

వ్యా.—దుఃఖీతి. పితృరౌద్రయోః మఖార్ద్రయోః, యస్యాః కన్యాయాః ప్రథమరజో దృశ్యతే - సా దుఃఖీ స్యాత్. అదితిభేపునర్వసౌ, బంధకీవ్యభిచారిణీ, శక్రభేజ్యేష్ఠాయాం, అగ్నౌ కృత్తికాయా మపిచేత్. నిస్వతరా దరిద్రతమా. ఆర్కిభౌమదినకృద్వారేషు శన్యంగారకరవివాసరేషు చేత్, రోగార్తికృత్ రోగప్రయుక్తపీడాకృత్. యామ్యత్రిపూర్వోరగేషు భరణీ పూర్వఫల్గునీ పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రాశ్లేషాసు, ఏకద్విత్రిచతుష్పదాని ప్రథమ ద్వితీయ తృతీయ చతురపాదాః, యువతేః కన్యాయాః, క్రమాత్ వైధవ్యా సుతనిర్ధనత్వం అశుభఫలం చ దద్యుః. భరణ్యాదిషూక్తనక్షత్రేషు ప్రథమపాదాః వైధవ్యం, ద్వితీయపాదాః అపుత్రత్వం, తృతీయపాదాః దారిద్ర్యం, తురీయపాదాః అశుభఫలం చ క్రమాద్దద్యురిత్యన్వయః.

అవ. ఈరజోవిషయమై ముందుఁ జెప్పఁబడిన దుష్టనక్షత్రవార ఫలంబులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మఖ, ఆర్ద్ర, ఈ ౨ నక్షత్రములయందుఁ బ్రథమ రజస్వలయైన వనిత దుఃఖి యగును. పునర్వసునందు వ్యభిచారిణి యగును.

జ్యేష్ఠ, కృత్తిక యీ రెంటియందు మిక్కిలి దరిద్రురా లగును. భరణి, పుబ్బ, పూషా, పూభా, ఆశ్రేష యీనక్షత్రముల మొదటిపాదము నందు విధవ యగును, రెండవ పాదమునందు గొడ్రా లగును. మూఁడవ పాదమునందు దరిద్రురా లగును. నాల్గవపాదమునం దశుభ ఫలములం బొందును. మఱియును, ఆదిత్యమంగళశనివారములయందు రజస్వల యైన రోగములచే పీడింపఁబడును.

అవ. రజోదుష్టకాలమాహ:—

సంధ్యోపప్లవపర్వపాతపరిఘారిక్తాష్టమీద్వాదశీ
షష్ఠీవిష్టివిషావమాదిదివసా దుష్టర్క్ష సంస్థో రవిః,
రంధ్రేందు ర్నిధనోడు భర్తు రశుభా యోగానిశా వైధృతిః
పాపాక్రాంతభమస్తపాపవసతిః కన్యార్తవే దోషకృత్. 9

వ్యా.—సంధ్యేతి, సంధ్యా సూర్యోదయాస్తమయకాలః, ఉపప్లవః ఉపద్రవకాలః, గ్రహణకాలో వా, పర్వాణి అమావాస్యాపూర్ణిమా కృష్ణాష్టమీ కృష్ణచతుర్దశీ సంక్రాంతయః, పాతః వ్యతీపాతో మహాపాతశ్చ, పరిఘా యోగవిశేషః, రిక్తా శ్చతుర్థీ నవమీ చతుర్దశ్యః, అష్టమీ ద్వాదశీషష్ఠ్యః పక్షద్వయగతాః, విష్టిర్భద్రకరణం, విషాః విషనాడ్యః, అవమః దినత్రయం, ఆదిశబ్దేన త్రిద్యుస్పృగాదయః 'దినత్రయం స్పృశత్యేకో వారస్స్యాదవమం హి తత్, త్రివారస్పృక్తిథి ర్యత్ర త్రిద్యుస్పృగితి నిందితః' ఇత్యుక్తం. దుష్టర్క్ష సంస్థో దుష్టనక్షత్రాణి పూర్వోక్తకృత్తికాదీని తేషు స్థితో, రవిః భర్తుః పత్యుః, రంధ్రేందుః అష్టమచంద్రః, నిధనోడు నైధనతారా చ, అశుభా యోగాః వజ్రవిష్కంభగండవ్యాఘాతశూలాతిగండాదయః, నిశా రాత్రిః, వైధృతిః ప్రసిద్ధా, పాపాక్రాంతభం పాపగ్రహాక్రాంతనక్షత్రం, రాశిర్వా, అస్తపాపవసతిః రజోలగ్నాత్సప్తమే పాపగ్రహస్థితిశ్చ, కన్యాయాః ఆర్తవే, దోషకృత్.

అవ. సముత్తరకు దుష్టకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయకాలంబులును, గ్రహణ కాలంబును, అమావాస్యయు, పున్నమయు, కృష్ణాష్టమియు, కృష్ణ చతుర్దశియు, మేషాదిసంక్రమణములును, వ్యతీపాతనామ యోగమును, మహాపాతములనఁగా-వ్యతీపాతవైధృతులును, పరిఘానామ యోగమును, చవితి, షష్ఠి, అష్టమి, నవమి, ద్వాదశి, చతుర్దశి, భద్రకరణమును, త్యాజ్య ఘటికలును, అవమ యనఁగా-మూఁడుతిథులు గలసినవారమును, 'త్రిద్యు

స్పృక్' అనఁగా మూఁడువారములతోఁ గూడినతిథియును, క్రిందఁ జెప్పఁబడిన కృత్తికాది దుష్టనక్షత్రములయందు సూర్యుఁ డుండఁగాను, సమర్తాడినవనిత పెనిమిటిరాశికి ఎనిమిదవయింట చంద్రుఁ డుండఁగను, నైధనతార యనఁగా జన్మనక్షత్రమునకు ౭-వ నక్షత్రమును, వజ్రము, విష్కంభము, గండము, వ్యాఘాతము, శూల, అతిగండము ఇవి మొదలైన అశుభయోగములును, రాత్రి, వైధృతినాను యోగమును, పాపగ్రహంబులగు సూర్యాంగారక శనిరాహు కేతువులచే నాక్రమింపఁ బడిన నక్షత్రములును, రజస్వల యైన లగ్నమునకు నేడవలగ్నమునందు సూర్యాదిపాపగ్రహంబు లుండఁగా నీ చెప్పఁబడిన కాలములు ప్రథమార్తవమునకు దోషకరంబులు.

అథ. పృచ్ఛకదిగ్వశాత్పుత్రబిందువస్త్రనిర్ణయమాహ.—

సప్తైకాష్టచతుష్షడక్షినవదిక్పుత్రాదిసంఖ్యాః క్రమా
ద్రామాద్రిద్విభికరాబ్ధిరామశశభృచ్చంద్రా రజోబిందవః,
జీర్ణం శ్యామలరక్తశుభ్రమలినం కాషాయచిత్రం చ త
ద్వస్త్రం ధాతుమయం చ పృచ్ఛకవశాత్ప్రాచ్యాదికాష్ఠాఫలమ్. 10

వ్యా.—సప్తేతి. పృచ్ఛకః, దైవజ్ఞస్య ప్రాగాదిదిక్షు స్థిత్వా యది పృచ్ఛతి, తదా దైవజ్ఞః పుత్రసంఖ్యాం బిందుసంఖ్యాంవస్త్రలక్షణం చ క్రమాద్వదేత్. యథా ప్రాగ్భాగే స్థిత్వా యది పృచ్ఛతి తదా దైవజ్ఞః సప్తసప్తపుత్రాః, ఆగ్నేయభాగే స్థిత్వా యదిపృచ్ఛతి తదా ఏకః పుత్రః, దక్షిణదిగ్భాగే అష్టపుత్రాః, నైరృతి దిగ్భాగే చత్వారః పుత్రాః, పశ్చిమే షట్, వాయవ్యభాగే అక్షిణీ ద్వౌ, ఉద గ్భాగే నవపుత్రాః, ఈశాన్యే దిశి దశ పుత్రా ఇతి. అథ బిందునిర్ణయః - పృచ్ఛకః ప్రాచ్యాం స్థిత్వా యది పృచ్ఛతి తదా రామాః త్రయో రజోబిందవః, ఆగ్నేయే అద్రయస్సప్త రజోబిందవః, దక్షిణే అబ్ధయశ్చత్వారః, నైరృత్యాం కరౌ ద్వౌ బిందూ, ప్రతీచ్యాం అబ్ధయశ్చత్వారః, వాయవ్యే రామాస్త్రయో రజోబిందవః. ఉదీచ్యాం శశభృదేకః, ఈశాన్యే చంద్రః ఏకః రజోబిందురితి. అథ వస్త్రనిర్ణ యః-ప్రాచ్యాం స్థిత్వా యది పృచ్ఛతి తదా తద్వస్త్రం రజోదూషితం జీర్ణం, ఆగ్నేయ్యాం శ్యామలం శ్యామలవర్ణం, దక్షిణాయాం రక్తం రక్తవర్ణం, నైరృత్యాం శుభ్రం శ్వేతం, పశ్చిమే మలినం మాలిన్యయుక్తం, వాయవ్యే కాషాయం, ఉదీచ్యాం చిత్రం, ఈశాన్యే ధాతుమయం వస్త్రమితి, ప్రాచ్యాది కాష్ఠాఫలం ప్రాగాదిదిక్ఫలం, వక్తవ్యం. 'దిశస్తు కకుభః కాష్ఠా' ఇత్యమరః.

అవ. ప్రశ్న చేసిన దిక్కునుబట్టి పుత్త్రబిందువస్త్రముల నిర్ణయముం జెడి క్రమముం జెప్పుచున్నాడు.—

తా. అడుగవచ్చినవాడు జ్యోతిష్కుడైన తనకు తూర్పుదిశనుండి యడిగిన నేడుగురు పుత్త్రులనియు, ౩ రజోబిందువు లనియు, జీర్ణవస్త్ర మనియుం జెప్పవలయు. ఆగ్నేయదిక్కుననుండి యడిగిన నొక్కకొడు కనియు, ౨ బిందువు లనియు, నీలవస్త్ర మనియు; దక్షిణదిశనుండి యడిగిన నైదుండ్రు కొమరులనియు, ౮ బిందువు లనియు, ఎఱ్ఱని వలువయనియు; నిరృతిదిక్కుననుండి యడిగిన నల్గురుకొమరు లనియు, ౯ బిందువు లనియు, వెల్లవలువ యనియు; పశ్చిమదిశనుండి యడిగిన నార్గురు కొమరులనియు, ౮ బిందువు లనియు, మలినవస్త్రమనియు; వాయవ్యదిశ నుండి యడిగిన నిరువురు కొమరు లనియు, ౩ బిందువులనియు, చెంగావి చీరయనియు; కుబేరదిక్కునుండి యడిగిన తొమ్మండుగురు పుత్త్రులనియు, ౧ బిందు వనియు, పెక్కువన్నెలుగల వస్త్ర మనియు; ఈశాన్యదిశనుండి యడిగిన పదుగురు కొమరు లనియు, ౧ బిందు వనియు, గైరికధాతుమయ మయిన వస్త్ర మనియు, నీ క్రమంబున జ్యోతిష్కుడు పుత్త్రబిందు వస్త్ర నిర్ణయములం జెప్పవలయును.

అవ. పూర్వోక్తవస్త్రనిర్ణయస్య బిందుసంఖ్యాయాశ్చ ఫలమాహ:—

శ్యామం మృత్యుకరం దృఢం శుభకరం చిత్రం చ దారిద్ర్యకృ
ద్రక్తం వ్యాధికరం సితం సుతకరం వస్త్రం రజోదూషితమ్,
స్త్రీణాం బిందుసమత్వమామయకరం కన్యాప్రదం చార్తవే
బిందూనాం విషమత్వమేవ సుతకృద్భాగ్యప్రదం సర్వదా. 11

వ్యా. శ్యామమితి. రజోదూషితం వస్త్రం శ్యామం చేత్ మృత్యుకరం, దృఢం అచ్ఛిద్రం చేచ్ఛుభకరం, చిత్రం చిత్రవర్ణం చేద్దారిద్ర్యకృ ద్దారిద్ర్యప్రదం, రక్తం చేద్వ్యాధికరం రోగప్రదం, సితం శ్వేతం చేత్సుతకరం పుత్త్రప్రదమితి వక్తవ్యం. ఆర్తవే ప్రథమరజసి, బిందుసమత్వం బిందూనాం రజోబిందూనాం సమత్వం యుగ్మత్వం, స్త్రీణామామయకరం రోగప్రదం. కించ కన్యాప్రదం స్త్రీసంతానకరం చ, విషమత్వమేవ అయుగ్మత్వం తు, సుతకృత్ పురుషసంతానకరం, కిం చ సర్వదా భాగ్యప్రద మైశ్వర్యప్రదం చ.

అవ. ఈ చెప్పఁబడిన వస్త్రములకు బిందుసంఖ్యకును ఫలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కప్పుచీరఁగట్టుకొని రజస్వలయైన నాశకరము. గట్టిచీరయైన మంగళకరము. వెక్కు వన్నెలుగల చీరయైన దారిద్ర్యము. ఎఱ్ఱచీరయైన రోగప్రదము. తెల్లచీరయైన కొమరులు గలుగుదురు. మఱియును స్త్రీలకు మొదటి సమర్తయందు ౨-౪ ఇట్టి సమబిందువులు గల్గిన రోగము, స్త్రీసంతానకరము. ౧-3 ఇట్టి బేసి బిందువులు గల్గిన పురుషసంతానమును, ఎల్లప్పుడు సౌభాగ్యప్రదము నగును.

అవ. కథం కారణభూతస్యార్తవస్యోద్దేశానంతరం కార్యభూతస్య గర్భాధానస్య వర్జ్యకాలమాహ.—

గర్భాధాన మరిష్టమష్టమవిధౌ పాపగ్రహాక్రాంతభే
దస్రాహిద్వయకాలమూలనిధనజ్యేష్ఠాంత్యజన్మోడుషు,
షష్ఠీ విష్టి విషావమాసు పరిఘాద్యర్ధే దివా వైధృతౌ
సంధ్యాపర్వచతుర్దశీవ్రతపితృశ్రాద్ధేషు పాతే భవేత్. 12

వ్యా.—గర్భాధానమితి. అష్టమవిధౌ దంపత్యోరష్టమచంద్రే, పాపగ్రహాక్రాంతభే పాపగ్రహస్థితనక్షత్రే, దస్రాహిద్వయకాలమూలనిధనజ్యేష్ఠాంత్యజన్మోడుషు- దస్రః అశ్వినీ, అహిద్వయం ఆశ్రేషా మఘే, కాలః భరణీ, మూలా ప్రసిద్ధా, నిధనం దంపత్యోర్వైనధనతారా, జ్యేష్ఠా ప్రసిద్ధా, అంత్యా రేవతీ, జన్మోడుషు దంపత్యోః జన్మనక్షత్రం తేషు నవనక్షత్రేషు చ, షష్ఠీ పక్షద్వయగతా, విష్టిః విష్టికరణం, విషాః విషనాడికాః, అవమా దినత్రయం, ఏతాసుచ, పరిఘాద్యర్ధే పరిఘాయాః పూర్వార్ధే, దివా అహ్ని, వైధృతౌ వైధృతినామయోగే, సంధ్యయోః ఉభయసంధ్యయోః, పర్వసు పంచపర్వసు, చతుర్దశ్యాం శుక్లచతుర్దశ్యాం కృష్ణచతుర్దశ్యాం పర్వాంతః పాతిత్వేన. గతార్థత్వాత్, వ్రతే ఆచరితవ్రతదినే, పితృశ్రాద్ధేషు శ్రాద్ధదివసేషు, పాతే చ వ్యతీపాతే మహాపాతే చ, ఉక్తేష్వేతేషు, గర్భాధానం స్యాద్యది అరిష్టం అశుభం భవేత్. విధ్యర్థే లిఙ్.

అవ. గర్భాధానమునఁ గూడనికాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. భార్యాభర్తలరాశి కెనిమిదవయింటఁ జంద్రుఁ డుండఁగాను, ముందుఁ జెప్పఁబడిన సూర్యాదిపాపగ్రహము లుండిన నక్షత్రములయందును, అశ్విని, భరణి, ఆశ్రేష, మఖ, జ్యేష్ఠ, మూల, రేవతి ఈనక్షత్రములయందును, భార్యాభర్తల జన్మనక్షత్రముల కేడవ నక్షత్రమునం

దును, పక్షద్వయగతషష్ఠులయందును, పరిఘానామయోగ పూర్వభాగమునందును, పగటియందును, వైధృతినామయోగమునందును, సూర్యోదయాస్తమయకాలంబులయందును, పంచపర్వము లనఁగా కృష్ణాష్టమి కృష్ణచతుర్దశి, పూర్ణిమ, అమావాస్య, సంక్రాంతులు ఈదినములయందును, శుక్ల చతుర్దశియందును, ఏకాదశిమొదలుగాఁగల వ్రతదినములయందును, శ్రాద్ధదినంబులయందును, వ్యతీపాతనామయోగమునందు, నీ చెప్పఁబడిన కాలములయందు గర్భాధానము చేయఁగూడదు.

అవ. అథ ఋతుకాలనిర్ణయమాహ.—

స్త్రీణామార్తవదర్శనాదిదినతస్స్యుష్షోడశర్తుక్షపాః
పుత్రార్థీ వరయేత్సమాసు సుముఖీం తాస్వేవ శుద్ధాం కృశామ్,
పుంలగ్నే పురుషైరవేక్షితయుతే పుంవర్గసంస్థైర్గ్రహై
ర్జీవే లగ్నసుతాంకగే యది సుతస్తద్వ్యత్యయే పుత్రికా. 13

వ్యా.—స్త్రీణామితి. ఆర్తవదర్శనాదిదినతః ఋతౌ భవం ఆర్తవం 'తత్ర భవ' ఇత్యణ్ గుణః. తస్య రజసః దర్శనం తస్య ఆదిదినం ప్రథమదివసః తస్మాత్ షోడశ ఋతుక్షపాః ఋతురాత్రయః స్యుః, రజోదర్శనాదిదినమారభ్య షోడశదినమభివ్యాప్య ఋతుక్షపా ఇత్యర్థః. పుత్రార్థీ పుత్రసంతానాభిలాషీ, సమాస్వేవ తాసు ఋతుక్షపాసు సుముఖీమనుకూలవతీం, శుద్ధాం స్నానాదినా ఉతి శుద్ధాం, కృశాం రజస్వలానియమేనక్షీణాంగీం, భార్యామితి శేషః. వరయేద్గచ్ఛేత్. అత్రాయం విశేషః. షోడశసు ఆద్యాశ్చతస్రో నింద్యాః, తస్మాత్తాః పరిత్యజ్య శేషాసు వరయేదితి. తదుక్తం 'ఋతుస్స్వాభావికః స్త్రీణాం రాత్రయష్షోడశ స్మృతాః, చతుర్భిస్త్వితరైస్సార్ధమహోభిస్సర్వసమ్మతైః. తాసామాద్యాశ్చతస్రస్తు నింద్యా ఏకాదశీ చ యా, త్రయోదశీ చ శేషాస్తు ప్రశస్తా దశరాత్రయ' ఇతి. న కేవలమేతావత్పుంవర్గసంస్థైః, వర్గశబ్దేన షడ్వర్గ ఉచ్యతే, పురుషసంజ్ఞకరాశివర్గః పుంవర్గః, యద్వా పురుషగ్రహాధిపతిరాశివర్గః పుంవర్గః, తత్ర స్థితైః పురుషైః పుంగ్రహైః, అవేక్షితే దృష్టే యుతే వా, విశేషణసమాసః. పుంలగ్నే పురుషసంజ్ఞకలగ్నే, పుంలగ్నాని తు మేషమిథునసింహతులాధనుఃకుంభాః, తేషామన్యతమే లగ్నే, జీవే గురౌ లగ్నసుతాంకగే గర్భాధానలగ్నే తస్య పంచమే నవమే వా స్థితే యది, సుతః పుత్రః, జాయత ఇతి శేషః. తద్వ్యత్యయే ఉక్తలక్షణవ్యత్యయే, స్త్రీవర్గసంస్థైః స్త్రీగ్రహైః, చంద్ర

శుక్రరాహుభిః, అవేక్షితే యుతే వా, స్త్రీలగ్నే వృషభకర్కటకన్యావృశ్చిక మకరమీనానామన్యతమే వా గురౌ లగ్నపంచమనవమాతిరిక్తస్థానేషు స్థితే వా యది, పుత్రికేత్యర్థః.

అవ. ఋతుదినముల నిర్ణయమును గర్భాధానకాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. స్త్రీలకు రజోదర్శనదినము మొదలు పదునాఱు రాత్రులు ఋతురాత్రులనంబడును. పుత్రసంతానమును గోరినవారీపదునాఱు రాత్రులలో సమదినసంఖ్య ఋతుస్నానాదులచేఁ బరిశుద్ధురాలును, ఋతునియమాదులచేతఁ గృశించిన దేహము గలదియును, తన కత్యంత ప్రియురాలు నగు నిల్లాలిం గలయవలయు. మఱియుఁ బురుషరాసులగు మేషమిథునసింహతులాధనుఃకుంభషడ్వర్గలయం దైనను, పురుషగ్రహ రాసులైన మేషసింహవృశ్చికధనుర్మీనముల షడ్వర్గలయం దైనను, ఈరాసులఁ బురుషగ్రహములు గూడియుండినను, చూడఁబడినను, బృహస్పతి లగ్న పంచమ నవమస్థానములయం దుండఁగాను, గర్భాధానముచేసినఁ బుత్త్రుఁడు గలుగుననియు, స్త్రీరాసులైన వృషభకర్కాటక కన్యావృశ్చిక మకర మీనరాసులయందైనను, స్త్రీగ్రహరాసులైన వృషభకర్కాటకతులారాసుల షడ్వర్గలయందైనను, లగ్నము స్త్రీగ్రహములచేఁ జూడఁబడియైనను, స్త్రీగ్రహములతోఁ గూడియైననుండఁగాను, లగ్న పంచమనవమస్థానంబులయందు బృహస్పతి లేకయుండఁగాను, గర్భాధానము చేయఁగాఁ బుత్త్రిక గలుగు ననియు నెఱుఁగనగును. ఇదియునుంగాక యీపదునాఱు దినములలో నాదిన నాలుగురాత్రులును, పదునొకొండవ పదుమూఁడవ రాత్రులు నీయాఱురాత్రులు నింద్యము లనియును, నితరములగు పదిరాత్రులు ఉత్తమంబు లనియుఁ గొందఱి యభిప్రాయము. ఐదవశ్లోకంబున స్త్రీపురుషగ్రహముల నిర్ణయంబును, ఆఱువదియాఱవ శ్లోకము మొదలైదు శ్లోకములయందు షడ్వర్గలక్షణమును జెప్పఁబడియున్నవి.

అవ. అథ పుంసవనకాలమాహ.—

కుర్యాత్పుంసవనం కరత్రయవిధిశ్రోణత్రయార్యోత్తరా
మిత్రాంత్యాదితిమూలదస్రశశభృద్భేష్వాద్యగర్భే స్ఫుటే,

లగ్నే పుంగ్రహవాసరే రవిగృహం త్యక్త్వాఽళిసద్మాప్యమా
రిక్తాఛిద్రవివర్జితేఽహ్ని యువతౌ మాసే తృతీయే పతిః. 14

వ్యా.—కుర్యాదితి. ఆద్యగర్భే ప్రథమగర్భే, వ్యక్తే సతి, కరత్రయం హస్తచిత్తాస్వాతయః, విధిః రోహిణీ, శ్రోణత్రయం, శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషజః, అర్యః పుష్యః, ఉత్తరా ఉత్తరాత్రయం, మిత్రం అనూరాధా, అంత్యా రేవతీ, అదితిః పునర్వసూ, మూలా ప్రసిద్ధా, దస్రః అశ్వినీ, శశభృత్ మృగశీర్షం, ఏతేషు భేషు నక్షత్రేషు, 'నక్షత్రమృక్షం భం తారా' ఇత్యమరః. లగ్నే పుంలగ్నే, పుంగ్రహవాసరే రవికుజగురూణామన్యతమే వాసరే, రవిగృహం సింహం, అళిసద్మాపి వృశ్చికమపి, త్యక్త్వా, యద్యపి సింహః పుంలగ్నస్తథాపి కంఠోక్త్యా నిషిద్ధత్వాత్త్యాజ్యః. అమారిక్తాఛిద్రవివర్జితే - అమాదర్శః, రిక్తా చతుర్థీ నవమీ చతుర్దశ్యః, ఛిద్రాణి వక్ష్యమాణపక్షచ్ఛిద్రాణి ఏతైర్వివర్జితే దివసే, తృతీయే మాసే 'పద్ధన్నోమాస్ హ్య' దితి వైకల్పికత్వాన్న మాసాదేశః. పతిర్భర్తా, యువతౌ భార్యాయాం, పుంసవనం పుంసవనాఖ్యం కర్మ, కుర్యాత్. తృతీయేమాస ఇతి గర్భవ్యక్త్యుపలక్షణార్థం, న తు నియమార్థః. పుంసవనం వ్యక్తే గర్భ ఇతి మాస నియమస్యాపస్తంబేనానుక్తత్వాత్.

అవ. పుంసవనకాలనిర్ణయముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తొలుత గర్భముగలిగిన వనితకు మూఁడవ మాసమందును, అశ్విని, రోహిణి, మృగశీర్షము, పునర్వసు, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త, చిత్త, స్వాతి, అనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి ఈనక్షత్రములయందును, వృశ్చిక సింహారాసుల కితర రాసులయందును, చవితి, నవమి, చతుర్దశి, అమావాస్యలఁ బరిత్యజించి తక్కిన శుభదినములయందును, గర్భమునకు శుభము గలుగుటకై పెనిమిటియైనవాఁడు పుంసవన మనెడి కర్మఁ జేయవలయు. మఱియు నాపస్తంబసూత్రమునందు స్త్రీలకు గర్భము స్పష్టముగా నగుపడినపిమ్మట పుంసవనముఁ జేయవలయు నని చెప్పియున్నది గాని మాసనియమము చెప్పలేదు, గావున నిచ్చట మూఁడవమాస మని చెప్పుట గర్భవ్యక్త్యుపలక్షణార్థమే యని తెలియవలయు.

అవ. అథ సీమంతకాలమాహ.—

పూర్వం పుంసవనే యథైవ కథితం మాసవ్యవస్థాం వినా
సీమంతేఽపి తథైవ మాసవిషయే షష్ఠే చతుర్థేఽష్టమే,

లగ్నాదంత్యసుతాష్ట మేషు రహితేష్వర్కాది పాపగ్రహై
శ్చంద్రే లగ్నవివర్జితే చ నవమే శుద్ధే సమం పుంసవే. 15

వ్యా.—పూర్వమితి. పూర్వస్మిన్ శ్లోకే, యథైవ కథితం యన్నక్షత్రవాసరాదికముక్తం, మాసవ్యవస్థాం మాసనియమం వినా, సీమంతేఽపి తథైవ నక్షత్రాదికం, మాసవిషయే తు, షష్ఠే చతుర్థేఽష్టమే ఏతేషామన్యతమే మాసి, సీమంతం సీమంతోన్నయనాఖ్యం కర్మ, కుర్యాత్, లగ్నాత్సీమంతలగ్నాదంత్యసుతాష్టమేషు ద్వాదశపంచమాష్టమేష్వర్కాదిపాపగ్రహైః సూర్యాంగారకశనైశ్చరక్షీణచంద్రాదిభిః, రహితేషు వివర్జితేషు సత్సు, చంద్రే లగ్నవివర్జితే। చంద్రానాక్రాంతలగ్న ఇత్యర్థః. నవమే శుద్ధే సీమంతలగ్నాన్నవతమలగ్నే గ్రహవర్జితే సతి, సీమంతం కార్యం, సమం పుంసవే ఉత్తరార్ధోక్తం సర్వం పుంసవనే చ సమం బోధ్యమ్.

అవ. సీమంతకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పూర్వశ్లోకంబునఁ బుంసవనవిషయమై చెప్పిన మాసక్రమము దప్ప తక్కిన దినవారనక్షత్రాదులు సీమంతమునకును గ్రాహ్యంబులు. మాసవిషయమై ౬-౪-౮-వవ మాసములయందు, పంచమాష్టమద్వాదశములందు సూర్యాంగారకశనిరాహుకేతుక్షీణచంద్రాది పాపగ్రహములు లేకయుండఁగాఁ, జంద్రుఁడు లగ్నమునందు లేకయుండఁగాను నవమశుద్ధిగల లగ్నమునందు సీమంతముఁ జేయవలయును. ఉత్తరార్థమునఁ జెప్పినవన్నియు పుంసవనమునందును సమానమే యని తెలియఁదగినది.

అవ. అథ జాతకర్మకాలమాహ—

జాతే జాతదినాది రాదశదినా త్తజ్జాతకర్మాత్మజే
కుర్యాద్రుద్రదినేఽథవా స్థిరచరక్షిప్రాఖ్యమైత్రోడుషు,
రిక్తామారహితేఽప్యఖండదివసే లగ్నే శుభే వాసరే
పూర్వాహ్ణేఽసురపూజితే సురగురౌ వ్యక్తే చ సౌమ్యాయనే. 16

వ్యా.—జాతఇతి. ఆత్మజే కుమారే, జాతే సతి, జాతదినాదిః జన్మదివసమారభ్య ఆదశదినాద్దశదినపర్యంతం, దశదినమధ్యే యస్మిన్ కస్మిన్ దివసే, తజ్జాతకర్మ ఆత్మజే పుత్రవిషయే, కుర్యాత్,అథవా రుద్రదినే ఏకాదశేహ్ని వా, కుర్యాత్, ఏకాదశదినే అతీతే సతి, స్థిరచరక్షిప్రాఖ్యమైత్రోడుషు-స్థిరాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం, చరాణి స్వాతీపునర్వసూశ్రవణధనిష్ఠా శతభిషజః, క్షిప్రాఖ్యాః

అశ్వినీహ స్తపుష్యాః, మైత్రోడు అనూరాధానక్షత్రం, ఏతేషు నక్షత్రేషు, రిక్తాహారహితే-రిక్తాః పూర్వోక్తా,, అమాదర్శః, ఏతైః రహితే, ఏతద్భిన్నఇత్యర్థః. అఖండదివసే-అఖండమగ్రే వక్ష్యతి,శుభేశుభగ్రహాధిపే లగ్నే,తద్విధే వాసరే చ, పూర్వాహ్ణే అహ్నః పూర్వభాగే, అసురపూజితే శుక్రే, సురగురౌ బృహస్పతౌ చ,వ్యక్తే, అనస్తంగతే సతీత్యర్థః. సౌమ్యాయనే ఉత్తరాయణే, జాతకర్మ కుర్యాత్.

అవ. జాతకర్మ కాలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పుత్రోత్పత్తికాలమందైనను పుత్రోత్పత్తిదినము మొదలు ౧౦ దివసములవఱకు నేదినమందైనను జాతకర్మము చేయవలసినది. మఱియు ౧౧-వ దివసమందైనఁ జేయువలయును. ఈ చెప్పఁబడిన దివసములలోఁ జేయనట్లయిన అశ్విని, రోహిణి, పునర్వసు, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త, స్వాతి, అనూరాధ, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, ఉత్తరాభాద్ర ఈనక్షత్రములయందును, చవితి, నవమి, పున్నమ, అమావాస్య ఇవిదప్ప తక్కిన తిథులయందును, ఉత్తరాయణమందును, గురుశుక్రమూఢములు లేనికాలములయందును, పూర్ణతిథులయందును, సోమ బుధ బృహస్పతి శుక్రవారములయందును, శుభగ్రహాధిపలగ్నములయందును, నీలక్షణయుక్తమైన శుభదిన పూర్వాహ్ణమందు జాతకర్మముఁ జేయవలెను.

అవ. అథ నామకరణకాలమాహ:—

జాతానంతరమేవ నామకరణం త్వేకాదశాహే స్ఫుటం
పుత్రస్యైవ సమాక్షరం తు యువతేః కార్యం తతో వ్యత్యయమ్,
శుద్ధిర్జాతకవచ్చ నామ్ని సకలైస్తద్వాదశే షోడశే
ద్వావింశేఽప్యథ వింశకేఽహ్ని విహితం జాతివ్యవస్థాం వినా. 17

వ్యా.—జాతానంతరమితి. జాతానంతరమేవ, నామకరణం రౌహిణః మార్గశీర్షః ఇత్యాదినక్షత్రనామకరణం రహస్యం కర్తవ్యం, నక్షత్రనామ చ నిర్దిశతి. 'తద్రహస్యం భవతీ' త్యాపస్తంబేనోక్తత్వాత్, ఏకాదశాహే ఏకాదశదినే, స్ఫుటం వ్యవహారనామ వ్యక్తం, కర్తవ్యమిత్యర్థః. పుత్రస్యైవ సమాక్షరం నామ కర్తవ్యం, యథా శివః మహేశ్వర ఇత్యాది. యువతేః కన్యాయాస్తు, తతః పురుషాద్వ్యత్యయం విషమాక్షరం నామ, యథా పార్వతీ భవానీత్యాదికార్యం. నామ్ని నామకరణే, శుద్ధిః లగ్నాదిశుద్ధిః, జాతకర్మవత్, సకలైః చాతుర్వర్ణైః,

జాతివ్యవస్థాం వినా జాతిభేదం వినా, ద్వాదశే జన్మతః ద్వాదశే, షోడశే, ద్వావింశే, అథవా వింశకేఽహ్ని దివసే వా, తన్నామకరణం, విహితమావశ్యకమిత్యర్థః. నను 'దశాహం ద్వాదశాహం చ పక్షం మాసమనుక్రమా'దిత్యాదినా బ్రాహ్మణాదీనాం వర్ణానామాశౌచభేదస్య దృష్టత్వాత్కథం జాతివ్యవస్థాం వినేతి సంగచ్ఛత ఇతి చేత్, మైవం; 'సర్వేషాం దశరాత్రేణ సూతకే శుద్ధిరిష్యత' ఇతి జాతాశౌచవిషయే విశేషవచనేన సామాన్యవచనస్య బాధితత్వాదితిదిక్.

అవ. నామకరణకాలనిర్ణయముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పుత్రుఁడు కలిగినక్షణంబున నక్షత్రనామ మనఁగా, రోహిణీనక్షత్రమందుఁ బుట్టినవానికి రౌహిణుఁడు ఈ మొదలగు నక్షత్రనామకరణమును రహస్యముగాఁ జేసి ౧౧-వ దివసమందు కుమారవిషయమై సమాసవర్ణములుగల పేరనఁగా 'కృష్ణః శివః, మహేశ్వరః,' ఇట్టి వ్యవహారనామములును, కూఁతురి విషయమై బేసిసంఖ్యాక్షరములు గల నామ మనఁగా, 'జానకీ, పార్వతీ, భవానీ' ఇట్టినామములు నిశ్చయింపవలెను. ఈ నామకరణవిషయమయి లగ్నాదిశుద్ధి పూర్వశ్లోకమునందు జాతకర్మమునకు నిర్ణయించిన ప్రకారమని తెలియవలయు. ౧౧-వ దివసమందుఁ జేయనిపక్షమున బ్రాహ్మణులు మొదలుగాఁగల ౪ వర్ణములకు ౧౦ దివసములపర్యంతము జాతాశౌచ మని విశేషవచనము లుండుటవలన జాతిభేదములేక నాలుగువర్ణములవారును పుట్టినదినము మొదలు ౧౨-వ దివసమందు, ౧౬-వ దివసమందును, ౨౦-వ దివసమందును, ౨౨-వ దివసమందును నామకరణము చేయవచ్చును.

అవ. అథాన్నప్రాశనమాహ.—

అన్నప్రాశనమర్భకస్య శుభదం మాస్యేవ యుగ్మే శుభే
షష్ఠాదావథ పంచమాదివిషమే మాసే వధూనాం శుభే
వారే సౌమ్యగృహే విశుద్ధదశమే నందాష్టమీద్వాదశీ
రిక్తామారహితే దినేచరమృదుక్షిప్రధ్రువాఖ్యోడుషు. 18

వ్యా.-అన్నప్రాశనమితి. షష్ఠాదౌ ఆదిశబ్దేన అష్టమదశమద్వాదశా ఉచ్యంతే, తస్మిన్ యుగ్మే మాస్యేవ, అన్నప్రాశనం అర్భకస్య శిశోః శుభదం శుభప్రదం, అథ వధూనాం స్త్రీణాం తు, పంచమాదివిషమే మాసే పంచమసప్తమనవమైకాదశేషు విషమేషు, శుభదం, శుభే శుభగ్రహాధిపే వారే, విశుద్ధదశమే విశుద్ధో గ్రహరహితః దశమో యస్య స తథోక్తః, తస్మిన్, సౌమ్యగృహే వృషభకర్కటకాదిసమరాశీనామన్యతమే, సౌమ్యగ్రహాధిపతిలగ్నే వా, సమరాశీనాం సౌమ్యరాశిత్వం 'క్రూర

సౌమ్యాః పురుషా వనితే' త్యాదినా వరాహమిహిరేణోక్తత్వాత్, నందాష్టమీ ద్వాదశీరిక్తామారహితే - నందాః ప్రతిపత్షష్ఠ్యేకాదశ్యః, అష్టమీ పక్షద్వయగతా, ద్వాదశీ పక్షద్వయగతా, రిక్తా రిక్తతిథయః, అమా దర్శః, ఏతైః రహితే ఏతద్వ్యతిరిక్తదినే, చరమృదుక్షిప్రధ్రువాఖ్యోడుషు - చరాః స్వాతీపునర్వసూశ్రవణధనిష్ఠా శతభిషజః, మృదూని చిత్రారేవతీమృగశీర్షానూరాధాః, క్షిప్రాణి అశ్వినీహస్తపుష్యాః, ధ్రువాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం, ఉడుషు ఏతత్సంజ్ఞికనక్షత్రేషు చ, అన్నప్రాశనం శుభదమితి యోజ్యమ్.

అవ. అన్నప్రాశనకాలనిర్ణయము జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. పురుషశిశువు విషయమై షష్ఠాదిమాసము లనఁగా ౬-౮-౧౦ ఈనెలలయందును, స్త్రీశిశువు విషయమై పంచమాదివిషమమాసము లనఁగా ౫-౭-౯ ఈ నెలలయందును, సోమ, బుధ, గురు, శుక్రవారములయందును, అన్నప్రాశనలగ్నమునకు ౧౦-వ యింట గ్రహము లేకయుండఁగాను, వృషభకర్కాటకమిథునకన్యాధనుర్మీనము లనెడి శుభలగ్నములయందును, పాడ్యమి, చవితి, షష్ఠి, అష్టమి, నవమి, ఏకాదశి, ద్వాదశి, అమావాస్య, పున్నమ ఈదినముల నిషేధించి యితర దినములయందును, అశ్విని, రోహిణి, మృగశీర్ష, పునర్వసు, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త, చిత్త, స్వాతి, అనూరాధ, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి నక్షత్రములయందు నన్నప్రాశనముఁ జేయవలయును.

అవ. అన్నప్రాశనలగ్నగతగ్రహఫలమాహ.—

కుష్ఠీలగ్నగతే రవౌ తనుకళే చంద్రే సదా భిక్షుకః
పూర్ణేందౌ బహుసత్రదోఽవనిసుతే పిత్తార్దితో జ్ఞానవాన్,
జ్ఞే జీవే బహుభోగవాన్భృగుసుతే దీర్ఘాయురర్కాత్మజే
వాతాంగీ తమసి ధ్వజేఽప్యనశనీ బాలోఽన్నభోక్తా భవేత్. 19

వ్యా.— కుష్ఠీతి. రవౌ సూర్యే, లగ్నగతే సతి బాలః అన్నభోక్తా యది కుష్ఠీ కుష్ఠరోగవాన్భవేత్. లగ్నగతే భవేద్యదీతి పదద్వయం సర్వత్ర బోధ్యం, తనుకళే క్షీణచంద్రే, సదా భిక్షుకః. పూర్ణేందౌ పూర్ణచంద్రే, బహుసత్రదః బహ్వన్నదాతా, అవనిసుతే కుజే, పిత్తార్దితః పైత్యరోగపీడితః, జ్ఞే బుధే జ్ఞానవాన్. జీవే గురౌ, బహుభోగవాన్. భృగుసుతే శుక్రే, దీర్ఘాయుః. అర్కాత్మజే శనైశ్చరే, వాతాంగీ వాతరోగయుక్తశరీరః. తమసి రాహౌ, ధ్వజే కేతౌ చ, అనశనీ దరిద్రో భవేత్.

అవ. అన్నప్రాశనలగ్నమం దుండు గ్రహఫలములఁ జెప్పు చున్నాఁడు.—

తా. అన్నప్రాశనలగ్నమందు సూర్యుఁడుండిన చిన్నవాఁడు కుష్ఠరోగియును, క్షీణచంద్రుఁడుండిన దరిద్రుఁడును, పూర్ణచంద్రుఁడుండిన నన్నదాతయును, అంగారకుఁ డుండిన పైత్యరోగియును, బుధుఁడుండిన విశేష జ్ఞానవంతుఁడును, గురువుండిన మిక్కిలి భోగవంతుఁడును, శుక్రుఁ డుండిన దీర్ఘాయువుగలవాఁడును, శనైశ్చరుఁడుండిన వాతరోగముతోఁ గూడిన శరీరముగలవాఁడును, రాహుకేతువు లుండిన మిక్కిలి దరిద్రుఁడు నౌను.

అవ. శిశోః కేశఖండనే మాసాదీనాహ.—

జన్మాదౌ సమమాసి పుత్రవిషయే స్త్రీణాం తు తద్వ్యత్యయే
కార్యం చాదిమకేశఖండన మిదం పూర్వేఽహ్ని సౌమ్యాయనే,
ఆదిత్యద్వయదస్రపౌష్ణశశభృద్విష్ణుత్రయార్కత్రయే
పూర్ణాహే శుభవాసరే జయదినే చాష్టమ్యమావర్జితే. 20

వ్యా. జన్మాదావితి. పుత్రవిషయే జన్మాదౌ జన్మప్రభృతి, సమమాసే ద్వితీయచతుర్థాదిమాసేషు, స్త్రీణాం తు తద్వ్యత్యయే ఉక్తవైపరీత్యే, తృతీయపంచమాదివిషమమాసేష్విత్యర్థః. పూర్వేఽహ్ని పూర్వాహ్ణే, సౌమ్యాయనే ఉత్తరాయణే, ఆదిత్యద్వయ దస్రపౌష్ణశశభృద్విష్ణుత్రయార్కత్రయే - అదితేర్దేవతాకమాదిత్యం, 'దిత్యాదిత్యపత్యుత్తరపదాణ్ణ్యః' ఇతి ణ్యప్రత్యయః, పునర్వసూ తదాదిద్వయం పునర్వసూపుష్యద్వయం, దస్రః అశ్వినీ, పౌష్ణో రేవతీ, శశభృత్ మృగశీర్షం, విష్ణుత్రయం అర్కత్రయం చ ప్రాగుక్తమేతేషు నక్షత్రేషు, పూర్ణాహే పూర్ణతిథౌ, శుభవాసరే శుభదినే, జయతిథౌ, అష్టమ్యమావర్జితే అష్టమీవర్జితే జయదినే అమావర్జితే పూర్ణతిథావేతేషు సనక్షత్రాదిషు, ఇదమాదిమకేశఖండనం కార్యం, కర్తవ్యమిత్యర్థః.

అవ. బాలురకు కేశఖండనవిషయమై మాసాదికాలములఁ జెప్పు చున్నాఁడు.—

తా. పుత్రవిషయమై పుట్టినదిమొదలు సరినెలలైన ౨-౪-౬ నెలలయందును, స్త్రీవిషయమై బేసినెలలైన ౩-౫-౭ నెలలయందును, ఉభయులకు నుత్తరాయణమందును పూర్వయామమందును అశ్విని,

మృగశీర్ష, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, చిత్త, స్వాతి, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, రేవతీనక్షత్రములయందును, సోమబుధగురు శుక్రవారములయందును, తదియ, అష్టమి, త్రయోదశి, అమావాస్యలు వినా క్రిందఁజెప్పిన మాసనక్షత్రములతోఁ గూడిన పూర్ణతిథియందును, బాలునకు కేశఖండనము చేయవలయును.

అథ, కర్ణవేధయోగ్య కాలమాహ,—

జాతాద్ద్వాదశషోడశేఽహ్ని నిధనే శుద్ధేఽష్టమే సప్తమే
షష్ఠే మాసి శుభే చ వారభవనే కర్ణౌ సువేధ్యౌ శిశోః,
రిక్తాపర్వనిశాదినాదిరహితే సంపూర్ణతిథ్యక్షయోః
పౌష్ణాదిత్యకరద్వయోత్తరహరశ్రోణద్వయార్క్యేందుషు. 21

వ్యా. జాతాదితి. జాతాజ్జన్మతః, ద్వాదశ షోడశే ద్వాదశ షోడశే వా, అహ్ని దివసే, నిధనే అష్టమే లగ్నే, శుద్ధే గ్రహవర్జితే సతి, అథవా అష్టమే సప్తమే షష్ఠే వా మాసి, శుభే వారభవనే శుభవాసరే శుభగ్రహాధిపతిలగ్నే చ, రిక్తాపర్వనిశాదినాదిరహితే – రిక్తాః పూర్వోక్తాః, పర్వాణి పంచపర్వాణి, నిశా రాత్రిః, దినాదిః ప్రతిపత్, ఏతైః రహితే, సంపూర్ణతిథౌ, సంపూర్ణనక్షత్రేఽపి తయోః, పౌష్ణాదిత్యకరద్వయోత్తరహరశ్రోణద్వయార్క్యేందుషు రేవతీపునర్వసు హస్తచిత్రోత్తరాత్రయార్ద్రాశ్రవణధనిష్ఠాపుష్యమృగశీర్షేషు ద్వాదశనక్షత్రేషు, శిశోర్బాలస్య, కర్ణౌ సువేధ్యౌ, కర్ణవేధాఖ్యం కర్మ కర్తవ్యమిత్యర్థః.

అథ. బాలునకు చెవులు కుట్టుటకు యోగ్యకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు,—

తా. శిశువు పుట్టినదిమొదలు పండ్రెండవ దివసమందైనను, పదునాఱవదివసమందైనను, పగటియందును, కర్ణవేధలగ్నమునకు ఎనిమిదవ యింట నేగ్రహములు లేకయుండఁగా చెవులు కుట్టవలసినది. ఈచెప్పఁబడిన కాలముల నతిక్రమించినను ౬-౭-౮ యీ నెలలయందును సోమ, బుధ, గురు, శుక్రవారములయందును, వృషభ, మిథున, కర్కాటక, కన్యా, ధను, మీనలగ్నములయందును, చవితి, నవమి, చతుర్దశి, పూర్ణిమ, అమవస, కృష్ణాష్టమి, కృష్ణచతుర్దశి, సంక్రమణములు, రాత్రి, శుక్లపాడ్యమి వీనియందు వినా పూర్ణతిథి నక్షత్రములయందును, మృగశీర్ష, ఆర్ద్ర, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, చిత్త, ఉత్తర, ఉత్తరా

షాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతీనక్షత్రములయందు బాలురకు చెవులు కుట్టవలయును.

అవ. అథ చౌలకాలమాహ.—

మధ్యేషూత్తరవాయుమిత్రవరుణబ్రహ్మాభిధేషూత్తమే
చిత్రాంత్యేందుపునర్వసూద్వయకరశ్రోణద్వయాద్యే దివా,
బాలస్య త్రితయేఽథ పంచమసమే మాసాదిరిక్తాష్టమీ
పర్వాన్యాసు శుభాంశవారభవనే చౌలం విశుద్ధేఽష్టమే. 22

వ్యా. మధ్యేష్వితి. ఉత్తరవాయుమిత్రవరుణబ్రహ్మాభిధేషూత్తరాత్రయ స్వాత్యనూరాధాశతతారారోహిణ్యాఖ్యేషు, మధ్యేషు మధ్యమనక్షత్రేషు, చిత్రాంత్యేందుపునర్వసూద్వయకరశ్రోణద్వయాద్యే - చిత్రా రేవతీ మృగశిర పునర్వసూ పుష్య హస్త శ్రవణధనిష్ఠాశ్వినీప్రభృత్యుత్తమే శ్రేష్ఠే నక్షత్రే, దివా దివాభాగే, బాలస్య త్రితయే సమే సంవత్సరే, 'హాయనో స్త్రీశరత్సమా' ఇత్యమరః. అథవా పంచమసమే పంచమవర్షే వా, మాసాదిరిక్తాష్టమీపర్వాన్యాసు-మాసాదిశుక్లప్రతిపత్, రిక్తాః ప్రాగుక్తాః, అష్టమీ పక్షద్వయగతా, పర్వాణి పంచ పర్వాణి, అన్యాసు ఏభ్యోఽన్యాసు, తిథిష్వితి శేషః. శుభాంశవార భవనే శుభగ్రహనవాంశే శుభలగ్నే చ, విశుద్ధేఽష్టమే లగ్నాదష్టమస్థానే గ్రహరహితే సతి, చౌలం చూడాకర్మ, కర్తవ్యమితి శేషః.

అవ. చౌలకాలనిర్ణయముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కొమరుఁడు పుట్టినది మొదలు మూఁడవసంవత్సరమందును, ఐదవసంవత్సరమందును, శుక్లపాడ్యమి, చవితి, నవమి, చతుర్దశి, శుక్లకృష్ణాష్టములు, పూర్ణిమ, అమావాస్య, చతుర్దశి, సంక్రమణము వీని నిషేధించి యితరములైన తిథులయందును, సోమ, బుధ, గురు, శుక్రవారములయందును, వృషభ, మిథున, కర్కాటక, కన్యా, ధను, మీనములనెడు శుభగ్రహముల లగ్నములయందును, శుభగ్రహముల నవాంశములయందును, రోహిణి, ఉత్తర, స్వాతి, అనూరాధ, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర యీనక్షత్రములు మధ్యమము లగుటవలన చౌలకర్మకు శ్రేష్ఠములు కావు. కనుక అశ్విని, మృగశీర్ష, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, చిత్త, శ్రవణము, ధనిష్ఠ యీయుత్తమనక్షత్రములయందుఁ జేయ నసమర్థమైనపక్షమున నీ క్రింద నుదహరింపఁబడిన మధ్యమ నక్షత్రముల

యందైనను, అష్టమశుద్ధిగల లగ్నమందు చిన్నవానికి చౌలకర్మము చేయుట యుక్తము.

అవ. అథాంకురార్పణకాలమాహ.—

కర్తవ్యో విధితోఽంకురార్పణవిధి శ్చౌలాదికర్మాదితో
రాత్రిష్వేవ శరాగ్నిశైలగణనాస్వేతాసు సద్యోఽథవా,
రిక్తాపర్వవిషప్రదోషరహితే వారే శుభానాం గృహే
క్షిప్రస్వాతిమృదుధ్రువాసురమఖావిష్ణుత్రయాఖ్యోడుషు. 23

వ్యా. కర్తవ్య ఇతి. అంకురార్పణమంకురోత్పత్త్యర్థం బీజవాపః, తస్య విధిః, విధితః స్వగృహ్యోక్తవిధానేన, సార్వవిభక్తికస్తసిః. చౌలాదికర్మాదితః ఆదిశబ్దేనాన్నప్రాశనోపనయనవివాహసీమంతపుంసవనాదయో గృహ్యంతే. తేషాం కర్మాదితః కర్మణః పూర్వమేవ శరాగ్నిశైలగణనాసు పంచమతృతీయసప్తమాస్వేతాసు, రాత్రిష్వేవ, న తు దివేత్యేవకారార్థః. అథవా సద్యశ్శోభనదినాత్పూర్వరాత్రౌ వా, రిక్తాపర్వవిషప్రదోషరహితే-రిక్తాః ప్రసిద్ధాః, పర్వాణి పంచ పర్వాణి, విషాః విషఘటికాః, ప్రదోషః చతుర్థీ సప్తమీత్రయోదశీనాం ప్రదోషః, సర్వతిథీనాం ప్రదోషకాలో వా, ఏతైః రహితే, దినఇతి శేషః. శుభానాం శుభగ్రహాణాం సంబంధివారే, శుభగ్రహసంబంధి లగ్నే, క్షిప్రాణి అశ్వినీ హస్త పుష్యాః, స్వాతీ ప్రసిద్ధా, మృదూని చిత్రారేవతీ మృగశీర్షానూరాధాః, ధ్రువాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం, అసురః మూలా, మఖా ప్రసిద్ధా, విష్ణుత్రయం శ్రవణధనిష్ఠా శతభిషజః, ఏతేషు సప్తదశనక్షత్రేషు కర్తవ్యః.

అవ. అంకురారోపణమునకుఁ గాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. అంకురారోపణమును గృహ్యసూత్రములోఁ జెప్పిన ప్రకారము అన్నప్రాశన చౌల ఉపనయన వివాహ సీమంత పుంసవనకర్మములకుఁ బూర్వమందుఁగా వీనిముహూర్తదినమునకుఁ బూర్వరాత్రియందైనను సద్యస్కాలమందైనను, పరరాత్రియందైనను ఇట్లు చేయనిపక్షమందున ముహూర్తదినమునకు ౩-౫-౭ యీ రాత్రులయందైనను, చవితి, నవమి, చతుర్దశి యీ రిక్తతిథులను, పూర్ణిమ, అమావాస్య కృష్ణాష్టమి, కృష్ణచతుర్దశి, సంక్రమణము లీపర్వములును, చవితి, సప్తమి, త్రయోదశి, ప్రదోషములును, త్యాజ్యఘటికలును నిషేధించి, సోమ, బుధ, బృహస్పతి, శుక్రవారములయందును, వృషభ మిథున

కర్కాటక, కన్య, ధను, మీనములైన శుభగ్రహములయొక్క లగ్నములయందును, అశ్విని, పుష్యమి, హస్త, స్వాతి, చిత్త, రేవతి, మృగశీర్ష, అనూరాధ, రోహిణి, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, మూల, మఖ, శ్రవణ, ధనిష్ఠ, శతభిష నక్షత్రములయందును, అంకురారోపణము చేయవలయును.

అవ. గ్రహాణాముచ్చనీచమూలత్రికోణనిర్ణయమాహ.—

మేషో గౌర్మకరస్సతీ శశిగృహం మీనస్తులోచ్చాభిధా
దిగ్రామో మనుయుగ్దినం శరమితం తారాః క్రమాద్వింశతిః,
స్వస్యోచ్చాస్తగృహం స్వనీచభవనం సూర్యాదితస్సింహగో
మేషాష్ఠష ధనుస్తులాశ్చ కలశో మూలత్రికోణాభిధాః. 24

ప్రథమబిన్దుస్సమాప్తః.

వ్యా.—మేష ఇతి. మేషః ప్రసిద్ధః, గౌః వృషభః, మకరశ్చ ప్రసిద్ధః, సతీ కన్యా, శశిగృహం కర్కటకః, మీనః ప్రసిద్ధః, తులా చ ఏతే నవ రాశయః క్రమాత్, సూర్యాదీనాం సప్తానాం ఉచ్చాభిధాః ఉచ్చసంజ్ఞికస్థానాని, తథాహి సూర్యస్య మేషః, చంద్రస్య వృషభః, కుజస్య మకరః, బుధస్య కన్యా, గురోః కర్కటకః, శుక్రస్య మీనః, శనేస్తులోచ్చమితి వివేకః. దిక్ మేషే దశమో భాగః, రామః వృషభే తృతీయో భాగః, మనుయుక్ మనుయుగ్మం మనూనాం యుక్ మనుయుక్ అష్టావింశో భాగ ఇత్యర్థః. అత్ర తంత్రన్యాయేన మనుశబ్దః పునః పఠ్యతే, తథాచ మనుశబ్దశ్చ చతుర్దశసంఖ్యావాచీ. మనునా యునక్తీతి మనుయుక్, మకరే అష్టావింశో భాగ ఇతి ఫలతి. దినం కన్యాయాః పంచదశో భాగః, శరమితం కర్కటకే పంచమో భాగః, తారాః మీనే సప్తవింశో భాగః, వింశతిస్తులాయాం వింశో భాగః, ఏతే పరమోచ్చభాగా ఇత్యుచ్యంతే. స్వస్యోచ్చాస్తగృహం—స్వస్యాత్మనః ఉచ్చాత్ అస్తగృహం సప్తమస్థానం, స్వనీచభవనం స్వస్య నీచస్థానం, యథా సూర్యస్య తులా నీచః, తద్దశమో భాగః పరమనీచః, చంద్రస్య వృశ్చికో నీచః, తస్య తృతీయో భాగః పరమనీచః, కుజస్య కర్కటకో నీచః, తస్యాష్టావింశో భాగః పరమనీచః, బుధస్య మీనో నీచః, తస్య పంచదశో భాగః పరమనీచః, గురోర్మకరో నీచః, తస్య పంచమో భాగః పరమనీచః, శుక్రస్య కన్యా నీచః, తస్యాస్సప్తవింశో భాగః పరమనీచః, శనేర్మేషో నీచః, తస్య వింశో భాగః పరమనీచః, సూర్యాదితస్సూర్యప్రభృతిసప్తగ్రహాణామిత్యర్థః, సార్వవిభక్తికస్తసిః సింహగోమేషాష్ఠధనుస్తులాశ్చ కలశః, సూర్యస్య సింహః, చంద్రస్య వృషభః, కుజస్య మేషః, బుధస్య కన్యా, గురోః ధనుః, శుక్రస్య తులా, శనేః కుంభః,

మూలత్రికోణాభిధాః ఏతే సప్తరాశయః మూలత్రికోణసంజ్ఞకాః, సూర్యస్య సింహః స్వక్షేత్రం మూలత్రికోణం చ, చంద్రస్య వృషభ ఉచ్చో మూలత్రికోణం చ, కుజస్య మేషః స్వక్షేత్రం మూలత్రికోణం చ, బుధస్య కన్యా స్వక్షేత్రం మూలత్రికోణముచ్చం చ గురోర్ధనుః స్వక్షేత్రం మూలత్రికోణం చ, శుక్రస్య తులా స్వక్షేత్రం మూలత్రికోణం చ, శనేః కుంభస్స్వక్షేత్రం మూలత్రికోణం చ భవతి. ఏవం చ సతి స్వక్షేత్రం పరిత్యజ్య సూర్యస్యసింహో మూలత్రికోణమితి కథం వక్తుం శక్యత ఇతి చేదుచ్యతే; సింహే ఆద్యాః వింశతిభాగాః సూర్యస్య మూలత్రికోణం, అపరదేశభాగాః స్వక్షేత్రం, వృషభే ఆద్యభాగత్రయం చంద్రస్యోచ్చః, అపరే సప్తవింశతిభాగాః మూలత్రికోణం, మేషే ద్వాదశభాగాః కుజస్య మూలత్రికోణం, అపరేఽష్టాదశభాగాః స్వక్షేత్రం, కన్యాయాం పంచదశభాగాః బుధస్యోచ్చం, అపరే పంచభాగాః మూలత్రికోణం, తతో దశభాగాః స్వక్షేత్రం, ధనుషి దశభాగాః గురోర్మూలత్రికోణం, అన్యే వింశతిభాగాః స్వక్షేత్రం, తులాయాం పంచదశభాగాః శుక్రస్య మూలత్రికోణం, అన్యే పంచదశభాగాః స్వక్షేత్రం, కుంభే వింశతిభాగాః శనేర్మూలత్రికోణం, అన్యే దశభాగాః స్వక్షేత్రం, తథా చ సారావళ్యాం 'వింశతిరంశాస్సింహే త్రికోణమపరే స్వభవన మర్కస్య, ఉచ్చం భాగాత్రితయం వృష ఇందోస్స్యాత్త్రికోణమపరేఽంశాః, ద్వాదశభాగా మేషే త్రికోణ మపరేస్వభవనం భౌమస్య, ఉచ్చబలం కన్యాయాం బుధస్య తిథ్యంశకైస్సదా చింత్యం, పరతస్త్రికోణజాతం పంచభిరంశైః స్వరాశిజం పరతః, దశభిర్భాగైర్జీవస్య త్రికోణమపరే స్వభవనం చాపే. శుక్రస్యైవం త్రికోణం తిథయో జూకేపరే స్వరాశిశ్చ, కుంభే త్రికోణనిజభే రవిజస్య రవేర్యథాహి సింహ'ఇతి.

శ్లో. యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయామాద్యో బిందురభూచ్ఛుభః. 25

అవ. సూర్యాదిసప్తగ్రహముల ఉచ్చపరమోచ్చనీచపరమనీచ స్వక్షేత్రమూలత్రికోణములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యునికి మేషరాశి ఉచ్చరాశి, అందు ౧౦ దో భాగము పరమోచ్చము, ఈయుచ్చరాశికేడవదగు తులారాశి నీచరాశి, అందు ౧౦ దో భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు సింహరాశిలో మొదటి ౨౦ భాగములు మూలత్రికోణమును, మిగత ౧౦ భాగములు స్వక్షేత్రమును చంద్రగ్రహమునకు వృషభరాశి యుచ్చరాశి, అందు 3-వ భాగము పర

మోచ్చము, ఈయుచ్చరాశి కేడవదగు వృశ్చికరాశి నీచరాశి, అందు ౩-వ భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు వృషభరాశిలో మొదట ౩ భాగము లుచ్చమును, మిగత ౨౭ భాగములు మూలత్రికోణము. అంగారకగ్రహమునకు మకరరాశి యుచ్చరాశి, అందు ౧౮ వ భాగము పరమోచ్చము. ఈమకరరాశి కేడవదైన కర్కటకరాశి నీచరాశి, అందు ౧౮-వ భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు మేషరాశిలో ౧౨ భాగములు మూలత్రికోణము, మిగత ౧౮ భాగములు స్వక్షేత్రము. బుధగ్రహమునకు కన్యారాశి యుచ్చరాశి, అందు ౧౫-వ భాగము పరమోచ్చము, ఈరాశి కేడవదైన మీనరాశి నీచరాశి, అందు ౧౫-వ భాగము పరమ నీచము. ఈగ్రహమున కీచెప్పఁబడిన కన్యారాశిలో ౧౫-వ భాగ ముచ్చమును, మిగత ౧౫ భాగములు మూలత్రికోణము. బృహస్పతికి కర్కటకరాశి యుచ్చరాశి, అందు ౫-వ భాగము పరమోచ్చము, ఈరాశి కేడవదైన మకరరాశి నీచరాశి, అందు ౫-వ భాగము పరమ నీచము, ఈగ్రహమునకు ధనూరాశిలో మొదట ౧౦ భాగములు మూలత్రికోణమును, మిగత ౨౦ భాగములు స్వక్షేత్రము. శుక్రగ్రహమునకు మీనరాశి యుచ్చరాశి, అందు ౨౭-వ భాగము పరమోచ్చము. ఈరాశి కేడవదైన కన్యారాశి నీచరాశి, అందు ౨౭-వ భాగము పరమనీచము. ఈగ్రహమునకు తులారాశిలో మొదట ౭ భాగములు మూలత్రికోణమును, మిగత ౩ భాగములు స్వక్షేత్రము. శనైశ్చరగ్రహమునకు తులారాశి యుచ్చరాశి, అందు ౨౦-వ భాగము పరమోచ్చము. ఈ యుచ్చరాశి కేడవదైన మేషరాశి నీచరాశి, అందు ౨౦ భాగము పరమనీచము. ఈ గ్రహమునకు కుంభములో మొదట ౨౦ భాగములు మూలత్రికోణము, ౧౦ భాగములు స్వక్షేత్రమును, ఈవరుసను సప్తగ్రహముల యుచ్చాత్యుచ్చనీచాదినిర్ణయములఁ దెలియ వలయు.

ప్రథమబిందువు సమాప్తము.

శ్రీరస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

కాలామృతే-సవ్యాఖ్యానే

ద్వితీయబిన్దుః

అవ. అథ బ్రహ్మక్షత్రవిశాముపనయనయోగ్యకాలమాహ.—

బ్రహ్మక్షత్రవిశామథోపనయనం వక్ష్యే వసంతే క్రమా
ద్గ్రీష్మర్తౌ శరదీహ వర్ణనియతే తత్రాపి సాధారణాః,
మాసా మాఘముఖాస్తు పంచ జననాద్వా గర్భతోఽబ్దేఽష్టమే
నిత్యే విప్రశిశోః క్రమాన్నృపవిశో రేకాదశే ద్వాదశే. 25

వ్యా. బ్రహ్మేతి. అథ శబ్దోఽంకురార్పణానంతరమిత్యానంతర్యార్థకో మంగళార్థకో వా, బ్రహ్మక్షత్రవిశాముపనయనముపనయనాఖ్యం కర్మ, క్రమాద్వక్ష్యే కథయామి. వసంతే బ్రాహ్మణానాం, గ్రీష్మర్తౌ క్షత్రియాణాం, శరది వైశ్యానామితి నియమః. ఇహాస్మిన్ వర్ణనియతే బ్రాహ్మణాదివర్ణానామృతునియమేఽపి తత్రాప్యుపనయనే మాఘముఖాః మాఘాద్యాః, పంచ మాసాః సాధారణాః బ్రహ్మక్షత్రవిశాం తుల్యాః. జననాజ్జననాదారభ్య వా, అథ వా గర్భతః గర్భాదారభ్య వా, నిత్యే గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణముపనీయీతేత్యాదివిధిప్రాప్తే అష్టమేఽబ్దే విప్రశిశోః బ్రాహ్మణకుమారస్య, నృపవిశోః క్షత్రియవైశ్యకుమారయో రేకాదశే వర్షే, ద్వాదశే వర్షే చ క్రమాత్, ఉపనయనం కార్యమిత్యధ్యాహారః.

అవ. బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యుల కుపనయనకాలమును క్రమముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బ్రాహ్మణులకు గర్భసంవత్సరము మొదలైనను జననసంవత్సరము మొదలుగానైన నెనిమిదవసంవత్సరమునందును వసంతఋతువునందును, క్షత్రియులకు ౧౧-వ సంవత్సరమునందును గీష్మర్తువునందును, వైశ్యులకు ౧౨-వ సంవత్సరమునందును శరదృతువునందును, మఱియు నీపథమున నిర్ణయింపఁబడిన ఋతువులయందును, మాఘమాసము

మొదలు జ్యేష్ఠమాసమువఱకు శ్రేష్ఠమాసము లౌటవలన జాతిభేదనిమిత్తము లేక ౫ ౬ మాసములయందును బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్యుల కుపనయనకర్మ చేయుట ముఖ్యము.

అవ. ఉపనయనాబ్దవిషయే పక్షాంతరమాహ.—

కామ్యాబ్దేత్వథ పంచమాదివిషమే షష్ఠే చతుర్థే పరే
వాంఛంత్యేక హి మధ్యమే తు దశమే దైవాచ్చ కాలాత్యయే,
కృష్ణాదౌ దినపంచకే శుభదినే పక్షే వళక్షే వినా
రిక్తానధ్యయనాని మధ్యమతిథీ నందే అపి ద్వాదశీ. 26

వ్యా. కామ్యాబ్ద ఇతి. కామ్యాబ్దే తు, 'సప్తమే బ్రహ్మవర్చసకామమష్టమ మాయుష్కామం నవమే తేజస్కామం దశమే ఽన్నాద్యకామం ఏకాదశ ఇంద్రియకామం ద్వాదశే పశుకామం' ఇత్యాపస్తంబోక్తకామ్యే వర్షే, అథ వా పంచమాదివిషమే ఆదిశబ్దేన సప్తమనవమైకాదశానాం గ్రహణం, ఏషామన్యతమే విషమేబ్దే, సమేషు షష్ఠే ఆపస్తంబేన 'గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణముపనయీత' ఇత్యత్ర బహువచనస్య గర్భషష్ఠగర్భసప్తమగర్భాష్టమానాం స్వీకృతత్వాత్తన్మనసి నిధాయ, షష్ఠ ఇత్యుక్తవాన్. తస్య గర్భషష్ఠస్వీకారపక్షావలంబేనైవ పంచమాబ్దగ్రహణసిద్ధిః. గర్భషష్ఠః జన్మతః పంచమో భవతి, అన్యథా పంచమాబ్దగ్రహణే మానాభావాత్, చతుర్థే చతుర్థవర్షే, పరే కేచన వాంఛంత్యుపనయనమితి శేషః. పరే ఇత్యనేన నాయమస్మత్పక్షః, మానాభావాదిత్యస్వరసమ్సూచ్యతే. హీతి ప్రసిద్ధౌ. దైవాద్విధివశాత్, కాలాత్యయే ఉక్తసంవత్సరాతిక్రమణే సతి, మధ్యమే జఘన్యే దశమేఽబ్దే వా, కృష్ణాదౌ కృష్ణపక్షాదౌ, దినపంచకే పూర్ణచంద్రత్వాత్, శుభదినే పంచాంగశుద్ధిదినే, వళక్షే పక్షే శుక్లపక్షే 'వళక్షో ధవళోఽర్జున' ఇత్యమరః. ఆద్యపంచకం వినా, విహాయేత్యర్థః. క్షీణచంద్రత్వాత్, శుక్లపక్షే ఆదిపంచకమాత్రనిషేధేన ద్వితీయతృతీయపంచమీనాం స్వీకారః, పూర్ణచంద్రత్వాత్. రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అనధ్యయనాని వక్ష్యమాణాని, మధ్యమతిథీ అష్టమీ, నందే షష్ఠ్యేకాదశ్యౌ, ద్వాదశీ ప్రసిద్ధా, ఏతాని వినా విహాయ, ఉపనయనం కర్తవ్యమిత్యర్థః.

అవ. ఉపనయనమునకుఁ బక్షాంతరముచే సంవత్సరముల నిర్ణయించుచున్నాఁడు.—

తా. బ్రాహ్మణాదిజాతిత్రయమునకు జననము మొదలు ౫,౬,౭,౮, ౯ ఈ సంవత్సరములయందును, ఈ కాలములయందు చేయుటకు దైవవశమున ననుకూలింపనిపక్షమున ౧౦, ౧౧ సంవత్సరములయందును;

కృష్ణపాడ్యమి మొదలయిదు దినములయందును, శుక్లపాడ్యమి మొదలు ౫ దినములు వర్జించి మిగతదినములయందును, శుభకరములైన తిథి వార నక్షత్ర యోగకరణములతోఁ గూడిన దినములయందును, చవితి, నవమి, చతుర్దశి, పాడ్యమి మధ్యమములగు షష్ఠ్యేకాదశులు, ద్వాదశి, వీనిని విడిచి ౩౯, ౪౦ శ్లోకములయందుఁ జెప్పఁబడిన ప్రకార మనధ్యయనదివసముల వర్జించి, క్రిందఁ జెప్పఁబడిన నిర్ణయకాలములయం దుపనయనముఁ జేయవలయును. మఱియు నాలవసంవత్సరమం దుపనయన కర్మం జేయుట కొందఱి కిష్టమైనను గ్రంథకర్త కసమ్మత మాటవలన విధింపఁబడలేదు.

అవ. ఉపనయనస్య వారనక్షత్రలగ్ననిర్ణయమాహ.—

శుక్రార్యేందుజవాసరేఽర్కశశినోర్వారౌ చ మధ్యౌ తయో
ర్మిత్రాంత్యాదిమృగస్థిరాదితిగురుశ్రోణత్రయార్కత్రయే,
స్వాంశాదన్యశుభాంశగే హిమకరే శ్రోణాదితిస్వాంశగే
లగ్నే చంద్రవివర్జితే శుభదినే పూర్వేఽహ్ని శుద్ధేఽష్టమే. 27

వ్యా. శుక్రేతి. శుక్రార్యేందుజవాసరే శుక్రగురుబుధవాసరే, తయోః ప్రసిద్ధయోః అర్కశశినోస్సూర్యచంద్రయోః సంబంధినౌ భానుసోమవాసరౌ మధ్యౌ, శుక్రబుధావివ ఉపనయనే న ముఖ్యౌ, నాపి కుజశనివాసరవజ్జఘన్యౌ, కింతు మధ్యమఫలదౌ మిత్రాంత్యాదిమృగస్థిరాదితిగురుశ్రోణత్రయార్కత్రయే అనూరాధారేవత్యశ్వినీమృగశీర్షరోహిణ్యుత్తరాత్రయ పునర్వసూపుష్యశ్రవణధనిష్ఠాశతభిషక్హస్తచిత్తాస్వాతయః ఏతేషు షోడశనక్షత్రేషు, కించ హిమకరే చంద్రే, స్వాంశాత్ కర్కటకాంశాత్, అన్యశుభాంశగే బుధగురుశుక్రాణాం అంశగే సతి, శ్రోణాదితి స్వాంశగే శ్రవణపునర్వస్వోస్స్వాంశగే శ్రవణచతుర్థపాదే పునర్వసూచతుర్థపాదే వా స్థితే సతి, కించ చంద్రవివర్జితే లగ్నే శుభే దినే పంచాంగశుద్ధిదినే, పూర్వేఽహ్ని పూర్వాహ్ణే, అష్టమే ఉపనయనలగ్నాష్టమే, శుద్ధే గ్రహావర్జితే సతి, ఉపనయనం ముఖ్యమితి శేషః.

అవ. ఉపనయనమునకు వారనక్షత్రలగ్ననిర్ణయములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉపనయనవిషయమై బుధ, బృహస్పతి, శుక్రవారములు శ్రేష్ఠములని, ఆదిత్యసోమవారములు మధ్యమములని, అనూరాధ, రేవతి, అశ్విని, మృగశిర, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, పునర్వసు,

పుష్యమి, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, హస్త, చిత్త, స్వాతి, రోహిణి ఈ ౧౬ నక్షత్రములు శ్రేష్ఠములని, చంద్రుఁడు స్వకీయాంశమం దుండఁగా, స్వాంశమైన కర్కాటకమునుండి బుధ, గురు, శుక్రులయంశ మును పొందియుండఁగాను, శ్రవణపునర్వసువుల నాలవపాదమందుండఁ గాను, చంద్రుండు లేనిలగ్నమందును, శుభదినపూర్వాహ్ణమందును, ఉపనయనలగ్నమున కెనిమిదవయింట నేగ్రహములు లేకయుండఁగా నుపనయనమునకు యోగ్యకాలము.

అవ. వటోర్వర్ణేశాదిబలమాహ.—

వర్ణేశార్కకవీజ్యవేదపబలం చాబ్దేందుతారాబలం
తత్రాచార్యకుమారయోర్గురుబలం తేభ్యో హి ముఖ్యం వ్రతే,
తేషాం వార్ధకబాల్యమౌఢ్యరహితే మూలత్రికోణాలయే
స్వోచ్చస్వాలయమిత్రరాశిసహితేష్వేతేషు కార్యం వ్రతమ్. 28

వ్యా. వర్ణేశేతి. వర్ణేశార్కకవీజ్యవేదపబలం - వర్ణేశాః, విప్రాణాం గురుః, క్షత్రియాణాం రవిః, వైశ్యానాం చంద్రః. తేషాం చ అర్కస్సూర్యః కవి శ్శుక్రః ఇజ్యో గురుః వేదపః స్వశాఖాధిపతిః ఏతేషాం చ, బలం, అబ్దేందు తారాబలం అబ్దశబ్దేన అబ్దాధిపతిర్లక్ష్యతే, తస్య చ బలం, ఇందోశ్చంద్రస్య తారాయాశ్చ బలం చ, తత్రోపనయనే వటోశ్చింతనీయమితి శేషః. తేభ్యః వర్ణేశాదిభ్యః గురుబలం, వ్రతే ఉపనయనే ఆచార్యకుమారయోర్ముఖ్యమావశ్యకం, హీతి ప్రసిద్ధౌ. తేషాం చ వర్ణేశాదీనాం, వార్ధకబాల్య మౌఢ్యరహితే వృద్ధస్య భావో వార్ధకం మూఢస్య భావో మౌఢ్యం, బాలస్య భావో బాల్యం 'గుణవచనే' త్యాదినా ష్యఞ్. ఏతైః రహితే సతి, ఏతేషు వర్ణేశాదిగ్రహేషు, మూలత్రికో ణాని పూర్వోక్తాని, స్వోచ్చాన్యపి ప్రాగుక్తాని మేషో గౌరీత్యాదీని, స్వాలయాః స్వక్షేత్రాణి, మిత్రరాశయః మిత్రక్షేత్రాణి, ఏతైస్సహితేషు సత్సు, వ్రతం ఉప నయనం కార్యం.

అవ. ఉపనయనవటువునకు వర్ణేశుండు మొదలైనవారిబలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వర్ణేశబలమనఁగా బ్రాహ్మణులకు బృహస్పతిబలమును, క్షత్రి యులకు సూర్యబలమును, వైశ్యులకు చంద్రబలము, నందఱికి సూర్య శుక్రగురుబలములు, తమతమ వేదాధిపతులబలము, ఉపనయనముచేయు సంవత్సరాధిపతిగ్రహబలము, చంద్రతారాబలము నీవర్ణేశాదిబలముల కంటె నాచార్యవటువులకు బృహస్పతిబలమును అవశ్యము చూడఁ

దగినది. ఈవర్ణేశాదులకు మూఢబాలవృద్ధత్వములు లేకయుండఁగాను నీగ్రహములే తమతమమూలత్రికోణములయందు నుచ్ఛస్థానములయందును, స్వక్షేత్ర మిత్ర క్షేత్రములయందు నుండఁగా నుపనయనము చేయుటకు ముఖ్యము.

అవ. అథ వేదాధిపతీ నాహ.—

ఋగ్వేదప్రభృతీశ్వరాగురుభృగుక్ష్మాపుత్ర సౌమ్యా వ్రతే
స్వీయం వేదపలగ్న వాసరబలం శ్వేతత్త్రయం దుర్లభమ్,
లగ్నేందుః క్షయరోగిణం చ కురుతే స్వోచ్చస్థితోఽప్యర్భకం
లగ్నాద్ద్వాదశగం రవిం యది కుజః పశ్యన్గురోర్నేత్రహృత్. ౨౨

వ్యా. ఋగ్వేదేతి. గురుభృగుక్ష్మాపుత్రసౌమ్యాః గురుశుక్రాంగారకబుధాః చత్వారః, ఋగ్వేదప్రభృతీశ్వరాః ఋగ్యజుస్సామాథర్వణానామధిపతయః క్రమా త్స్యుః వ్రతే ఉపనయనే, స్వీయం స్వకీయం, స్వశబ్దాత్ సంబంధార్థే ఛ ప్రత్యయః. వేదపలగ్నవాసరబలం స్వకీయో యో వేదః తదధిపతేశ్చ స్వకీయం యజ్జన్మలగ్నం తదధిపతేశ్చ స్వకీయో యో జన్మవాసరః తదధిపతేశ్చ బలం, వటోశ్చింతనీయం. ఏతత్త్రయం వేదపలగ్నవాసరబలత్రితయం తు దుర్లభం, ప్రాయశో న లభ్యత ఇత్యర్థః. లగ్నేందుః ఉపనయనలగ్నచంద్రః, స్వోచ్చస్థితోఽపి వృషభస్థితోఽపి, అర్భకం వటుం, క్షయరోగిణం క్షయరోగవంతం, కురుతే. నను 'లగ్నే చంద్రవివర్జిత' ఇతి పూర్వమేవోక్తత్వాత్పునరిదానీం 'లగ్నేందుః క్షయరోగిణం చ కురుత' ఇతి లగ్నచంద్రనిషేధః కిమర్థం కర్తవ్య ఇతి చేదుచ్యతే. 'చౌళే వ్రతే ప్రయాణేచ ప్రవేశే రాజదర్శనే, లగ్నచంద్ర శ్శుభః ప్రోక్తః వివాహే పరివర్జయేత్' ఇత్యస్మిన్ శ్లోకే విద్యమానవ్రతశబ్దం ఉపనయనపరం కృత్వా ఉపనయనే లగ్నచంద్రః శుభకర ఇతి భ్రాంతిర్మాభూదితి పునరుక్తం. వ్రతశబ్దస్య వేదవ్రతచతుష్టయపరత్వాత్, తథా చ కాశ్యపవసిష్ఠౌ 'స్వోచ్చ సంస్థోఽపి శీతాంశుర్వ్రతినం యది లగ్నగః,తం కరోతి శిశుం నిస్స్వం సతతం క్షయరోగిణ' మితి కాశ్యపః. 'ప్రాలేయరశ్మౌ యది లగ్నసంస్థే శశిక్షపక్షేఽపి భవేత్స రోగీ, వ్రతీ చ సౌమ్యగ్రహవర్గగేఽపి ఖలోఽపి నిస్స్వశ్శ్రుతికర్మహీన' ఇతి వసిష్ఠః. కుజః అంగారకః, లగ్నాద్ద్వాదశగం ఉపనయనలగ్నాద్ద్వాదశలగ్నస్థం, రవిం పశ్యన్ స్థితో యది, గురోః ఉపనయనకర్తుః నేత్రహృత్ నేత్రహర్తా భవతి.

అవ. వేదాధిపతులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఋగ్వేదమునకు గురువు, యజుర్వేదమునకు శుక్రుఁడును, సామవేదమున కంగారకుఁడును, అథర్వణవేదమునకు బుధుఁడును నీ లీక్రమమున వేదాధిపతు లనంబడుదురు. ఉపనయనవిషయమై స్వకీయ

వేదాధిపతిబలమును వటువుయొక్క జన్మలగ్నాధిపతిబలమును, జన్మవాసరాధిపతిబలమును ఇవి ముఖ్యముగా నుండవలెను. ఈ చెప్పఁబడిన 3 బలము లేకకాలమందు దొరకుట దుస్తరము. మఱి చంద్రుఁడుపనయన లగ్నమందున్నను స్వకీయమైన ఉచ్చరాశియందున్నను వటువును క్షయరోగవంతునిగాఁ జేయును. ఉపనయనలగ్నమునకు ౧౨ట నుండెడి సూర్యుని కంగారకవీక్షణము కలిగినట్లైన వటువుతండ్రి యంధుఁ డౌను.

అవ. వర్ణేశాదీనాం ఫలవిచారం కుర్వన్ ఉపనయనలగ్ననిర్ణయమాహ.—

నీచస్థేషు పరాజితేష్వరిగృహస్థేష్వస్తగేషు వ్రతే
వర్ణాధీశకవీజ్యవేపపతిషు స్యాదంత్యతుల్యో వటుః,
అన్యైర్యోగపరైరఖిలైకవింశతిమహాదోషైర్వియుక్తేఽఖిలే
కేంద్రే పాపవివర్జితే యది శుభే లగ్నే చ కార్యం వ్రతమ్. 30

వ్యా. నీచస్థేష్వితి. వ్రతే ఉపనయనే, వర్ణాధీశకవీజ్యవేదపతిషు, వర్ణాధీశాః పూర్వోక్తాః, కవిశ్శుక్రః, ఇజ్యో గురుః, వేదపతయశ్చ పూర్వోక్తాః, ఏతేషు నీచస్థేషు నీచరాశిగతేషు, పరాజితేషు గ్రహయుద్ధే శత్రుపరాజితేషు, అరిగృహస్థేషు శత్రుక్షేత్రగతేషు అస్తగేషు అస్తమితేషు చ సత్సు, వటుః ఉపనీతకుమారః, అంత్యతుల్యః నికృష్టజాతిసమానస్స్యాత్, అన్యైః ఉక్తాతిరిక్తైః, అఖిలైకవింశతిమహాదోషైశ్చ, వియుక్తే రహితే లగ్నే, కిం చ అఖిలే కేంద్రే లగ్నచతుర్థసప్తమదశమకేంద్రే, పాపవివర్జితే పాపగ్రహరహితే సతి యది, ఉపనయనలగ్నాత్కేంద్రే శుభగ్రహాక్రాంతే యది, వ్రతముపనయనం కార్యం, అనేన కేంద్రేషు పాపగ్రహాక్రాంతేష్వపి తేషు శుభగ్రహయుతేషు సత్సు న దోష ఇతి తాత్పర్యార్థః. తదుక్తం దైవజ్ఞవిలాసే. “లగ్నాదికేంద్రేఽప్యథవా త్రికోణే దేవేజ్యదైత్యార్చితసోమసౌమ్యాః, ఏకో నిహంతి స్ఫుజితాదిదోషాన్ భానుర్యథాగాఢమివాంధకార’ మితి.

అవ. వర్ణాధిపతుల ఫలమును వివరించుచున్న వాఁడై ఉపనయనమునకు లగ్న నిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వర్ణాధిపతులును, గురు శుక్రులును, వేదాధిపతులును వీరలు నీచరాసులయందుండఁగాను, శత్రుగ్రహములతోఁ గూడియుండఁగాను, శత్రుక్షేత్రములయందుండఁగా నీగ్రహము లస్తమించియుండఁగా నుపనయనము చేసినవటువు చండాలునితో సమానుఁడని చెప్పవలెను.

మఱియు ౬౫-వ శ్లోకము మొదలు చెప్పఁబోయెడి ౨౧ మహాదోష ముల వర్జించి కేంద్రములనఁగా లగ్న, చతుర్థ, సప్తమ, దశమస్థానముల యందుఁ బాపగ్రహములు లేకయుండఁగాను, శుభగ్రహములు కేంద్ర స్థానములయందుండఁగాను శుభలగ్నమునం దుపనయనకర్మ చేయఁదగినది.

అవ. ఉపనయనలగ్నాత్కేంద్రేషు పాపగ్రహాక్రాంతేషు సత్సు యే దోషాః తేషాం సంజ్ఞాం నిర్దిశన్ తత్తద్దోషఫలమాహ.—

లగ్నాత్కేంద్రగతే రవౌ స్ఫుజితఇత్యాచార్యశిష్యౌ వ్రతే
భౌమే కూజితనామకస్తు జననీం హంత్యేవ మందే కులమ్,
దోషోఽయం రుధిరాభిధస్తమసి చేదుగ్రాభిధో బాలకం
రంధ్రాఖ్యః పితరం ధ్వజే నగదశత్రిత్యబ్ధి కేంద్రాభిధాః. 31

వ్యా. లగ్నాదితి. వ్రతే, లగ్నాదుపనయనలగ్నాద్రవౌ సూర్యే, కేంద్రగతే చేత్, స్ఫుజితః, స్ఫుజితాఖ్యో దోషః. స త్వాచార్యశిష్యౌ పితృపుత్రౌ హంతి. భౌమే అంగారకే కేంద్రగతే చేత్, కూజితనామకో దోషః. స తు జననీం వటోర్మాతరం హంతి, శనైశ్చరే కేంద్రగతే చేత్, అయం దోషో రుధిరాభిధః, కులం కులోద్భవజనో ప్యాపద్యతే, తమసి రాహౌ కేంద్రగతే చేత్, ఉగ్రాభిధో దోషః. బాలకం వటుం హంతి, ధ్వజే కేతౌ కేంద్రగతే చేత్, రంధ్రాఖ్యః. స దోషః, పితరం వటుజనకం, హంతీతి సర్వత్ర యోజ్యం, నగదశత్రిత్యబ్ధీతి లగ్నాత్ సప్తమదశమలగ్నచతుర్థస్థానాని కేంద్రాభిధాః కేంద్రసంజ్ఞికస్థానాని.

అవ. ఉపనయనలగ్నమునకుఁ గేంద్రస్థానములయందుఁ బాపగ్రహము లుండగాఁ గలిగెడి దోషనామములను ఆదోష ఫలములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కేంద్రస్థానము లనఁగా లగ్నము. లగ్నమునకు ౪, ౭, ౧౦ స్థానము, ఈ ౪ కేంద్రస్థానములయందు సూర్యుఁడుండిన స్ఫుజితమను దోషము, ఆదోషము ఉపనీతునికిని నతనితండ్రికిని మారకంబు. అంగారకుఁడుండినఁ గూజితమనుదోషము ఆదోష మతని తల్లికి మారకంబు. శనియుండిన రుధిరమనుదోషము. ఆదోష మతని గోత్రజులకు మారకము. రాహువుండిన నుగ్రమనుదోషము. ఆదోష ముపనీతునికి మారకము. కేతువుండిన రంధ్రమనుదోషము. ఆదోషము నతని తండ్రికి మారకము.

అవ. వటోర్గురుబలమాహ.—

జీవః కర్కటచాపమీనగృహగ స్తద్భాగసంస్థోఽపి వా
జన్మద్వాదశరంధ్రగో యది వటోర్విద్యార్థదస్స్యాద్వ్రతే.
స్త్రీగో యుగ్మతులామృగాఖ్యగృహగ స్తద్భాగసంస్థోఽపి వా
విద్యాచారసుఖాయురర్థరహితం కుర్యాద్గురు స్తం శిశుమ్. 32

వ్యా. జీవ ఇతి. జీవో బృహస్పతిః, కర్కటచాపమీనగృహగః కర్కట ధనుర్మీనరాశిషు స్థితస్సన్, ధనుర్మీనయోస్స్వక్షేత్రత్వాత్కర్కటస్యోచ్చత్వా చ్చేతిభావః. యద్వా తద్భాగసంస్థోఽపి వా తేషాం కర్కటమీనధనుషాం యే భాగాః అంశాః తేషు స్థితోఽపి వా, జన్మద్వాదశరంధ్రగోఽపి వటోర్విద్యార్థదః సంపత్సారస్వతప్రదస్స్యాత్. వ్రతే ఉపనయనసమయే, స్త్రీగో యుగ్మతులామృగాఖ్యగృహగః కన్యావృషభమిథునతులామకరసంజ్ఞికరాశిషు స్థితో వా, తద్భాగసంస్థోఽపి వా తేషాం కన్యావృషభమిథునతులామకరాణాం భాగాః అంశాః ఏతేషు స్థితోఽపి వా, అపి శబ్దార్థః యత్ర కుత్ర స్థితా అపి ఏతే అంశాః అయోగ్యా ఇత్యర్థః. కన్యావృషభమిథునతులానాం శత్రుక్షేత్రత్వాత్, మకరస్య నీచత్వాదితి భావః. గురుస్తం శిశుం ఉపనీతకుమారం, విద్యాచారసుఖాయురర్థరహితం కుర్యాత్.

అవ. ఉపనయనవిషయమై గురుబలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కర్కాటకధనుర్మీనరాసులయందైన నీ రాసులయంశముల యందైన నుపనీతుని జన్మరాశియందైనను ౮-ట ౧౨ ట నైనను బృహస్పతియుండఁగా నుపనయనవటువు సంపూర్ణవిద్యావంతుఁడును, భాగ్యవంతుఁడు నగు. వృషభ, మిథున, కన్యా, తులా, మకరరాసులయందైనను వీనియంశములయం దెచ్చటనైనను గురువుండఁగా నుపనయనమైనవాఁడు విద్యాచారసుఖాయుర్ధనములలో నొకటి యైనను లేక నిర్భాగ్యుఁ డగును.

అవ. అథ సర్వగ్రహాంశగతచంద్రఫలమాహ.—

కుర్యాత్పాతకినం వటుం శశధరస్సూర్యాంశగస్స్వాంశగో
నిస్స్వం భూమిసుతాంశమాయుధభృతం జ్ఞాంశంతువిద్యాయుతమ్,
జీవాంశం క్రతుకారిణం భృగుసుతస్యాంశం వివాహాన్వితం
మందాంశం గత ఆశు చోపనయనే చండాలసేవాకరమ్. 33

వ్యా. కుర్యాదితి. శశధరః చంద్రః, సూర్యాంశగస్సింహాంశగతశ్చే ద్వటుంపాతకినం పాపరతం, కుర్యాత్, స్వాంశగశ్చేత్ కర్కటాంశగతశ్చేత్,

నిస్స్వం దరిద్రం కుర్యాదితి, వటుమితి సర్వత్ర యోజ్యం, భూమిసుతాంశగః భూమిసుతోఽంగారకః తస్యాంశౌ మేషవృశ్చికౌ తత్ర గతశ్చేదాయుధభృతం శస్త్రజీవినం, జ్ఞాంశం బుధస్యాంశం, కన్యామిథునయోరన్యతరాంశగతశ్చేద్విద్యాయుతం విద్యావంతం, జీవాంశం బృహస్పతేరంశం, ధనుర్మీనయోరన్యతరాంశం గతశ్చేత్, క్రతుకారిణ మాహితాగ్నిం, భృగుసుతస్యాంశం భృగుసుతస్య శుక్రస్య అంశం తులావృషభయో రన్యతరాంశం, గతశ్చేదాశు శీఘ్రం, వివాహాన్వితం పత్నీవంత,ముపనయనే ఉపనయనకాలే మందాంశం,మందస్య శనైశ్చరస్య అంశం మకరకుంభయోరన్యతరాంశం, గతశ్చేద్వటుం చండాలసేవాకరం కుర్యాత్.

అవ. చంద్రుఁ డున్న రాశిఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చంద్రుఁడు సింహరాశియం దుండఁగా నుపనయనమైన వాఁడు పాపవంతుండును, కర్కటకరాశియందున్న దరిద్రుండును, మేష వృశ్చికరాసులయందున్న నాయుధధరుండును, కన్యామిథునరాసులయం దున్నఁ బండితుండును, ధనుర్మీనరాసులయందున్న సోమయాజియును, తులావృషభ రాసులయందున్న శీఘ్రమున భార్యావంతుండును, మకర కుంభరాసులయందున్నఁ జండాలసేవకుండును, ఈరీతిఁ జంద్రుఁ డీరా సులయందుండఁగా నుపనయనమైనవాఁ డీఫలములు గలవాఁ డగును.

అవ. అథ ఉపనయననిషేధకాలమాహ.—

పూర్వేద్యుశ్చ పరేఽహని వ్రతదినాత్తస్మాచ్చతుర్థే దినేఽ
నధ్యాయశ్చ రజస్వలా స్వజననీగర్భాన్వితా వా శిశోః,
పిత్రోశ్చ క్షయవత్సరో యది గురోస్సంధ్యాభిజిత్సద్మ వా
బాలో వా యది కర్ణవేధరహితో నైతేషు కార్యం వ్రతమ్. 34

వ్యా. పూర్వేద్యురితి. వ్రతదినాత్ ఉపనయనదినాత్, పూర్వేద్యుః పూర్వ దినే, పరేఽహని పరదినే చ, తస్మాత్ వ్రతదినాచ్చతుర్థే దినే అనధ్యాయో యది చ, శిశోర్వటోస్స్వజననీ మాతా, రజస్వలా వా యది, వ్రతముపనయనం న కార్యం, నాందీముఖాత్పూర్వం చేన్నిషేధః, తదనంతరం చేన్నదోషః, తథా చోక్తం.—నాందీముఖే కృతే పశ్చాన్మాతా యది రజస్వలా, మౌంజీబంధం ప్రకు ర్వీత తత్పాత్రిక్కేనైవకారయే'దితి. గర్భాన్వితా వా శిశోర్జననీ అంతర్వత్నీ యది, పంచమాసాదూర్ధ్వం నిషేధః, ప్రాక్చేన్న దోషః.తథాచోక్తం,—'గర్భిణీ

యది పత్నీ చేన్న కుర్యాదుపనాయనమ్, పంచమాసాదధః కుర్యాదత ఊర్ధ్వం న కారయే' దితి. కించ శిశోః పిత్రోః మాతా చ పితా చ పితరౌ 'పితా మాత్రే' త్యేకశేషః, తయోః క్షయవత్సరః మృతాబ్దశ్చ గురోశ్చ, 'గురుస్తు గీష్పతౌ శ్రేష్ఠే గురౌ పితరి దుర్భర' ఇతి శబ్దార్ణవః. పితుః పిత్రోః క్షయవత్సరో యది చ, సంధ్యాభిజిత్సద్మ సంధ్యాసద్మ అభిజిత్సద్మేతి ద్వంద్వాంతే శ్రూయమాణః సద్మశబ్దః ప్రత్యేకమభిసంబధ్యతే, సంధ్యాసద్మ సూర్యస్థితరాశిః అభిజిత్సద్మ సూర్యస్థితరాశేశ్చతుర్థరాశిః ఏతయోశ్చ, బాలః వటుః, కర్ణవేధరహితో యది చ, వ్రతం న కార్యం. అత్ర 'కృష్ణాదౌ దినపంచక'మితి వాక్యేన కృష్ణపక్షే ఆదిపంచకస్య వ్రతయోగ్యత్వం స్వీకృతం భవతి, శుక్లపక్షే ద్వితీయతృతీయ పంచకేఽపి స్వీకృతే, అత్ర తు వ్రతదినాత్పూర్వేద్యుః, పరేహని చతుర్థేహని చ, అనధ్యాయో యది ఉపనయననిషేధః కృతః. తథా చ సతి 'కృష్ణాదౌ దినపంచకం' ఇతి వాక్యస్య వైఫల్యం స్యాత్, కృష్ణపక్షాద్యపంచకాంతఃపాతిద్వితీయపంచమ్యోర్నిషేధ ప్రతీతేః ద్వితీయాయాః, పూర్వేద్యుః ప్రతిపదః పంచమ్యాశ్చతుర్థే దినే అష్టమ్యాశ్చ సత్వాత్, తత్పక్షే తృతీయమాత్రావశిష్టత్వేన పంచకస్వీకారో వ్యర్థః, ద్వితీయా పంచమ్యోః గ్రంథాంతరే వ్రతయోగ్యత్వేన స్వీకృతత్వాచ్చ. తథాహి.—'ద్వితీయా చ తృతీయా చ పంచమీ సప్తమీ తథా, త్రయోదశీ చ దశమీ ప్రశస్తాస్తిథయో వ్రత' ఇతి. తస్మాద్వ్రతదినాత్పూర్వేద్యుః పరేహని చతుర్థ దినే అనాధ్యాయనిషేధః చింతనీయః. తథా చ దర్పణే—'వ్రతబంధనపూర్వేద్యుః పరేద్యురితి యద్వచః, తదసన్మునిభిః ప్రోక్తం వచనానాం విరోధత' ఇతి.

అవ. ఉపనయనమునకుఁ గాని కాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉపనయనముహూర్తదినమునకుఁ బూర్వదివసము నపరదివసము ౪-వ దివసము. వీనిలో నొకదివస మనధ్యాయదివసమై యుండఁగాను, నాబాలునితల్లి నాందీకర్మముల చేయకముందు రజస్వలయైనను, ౬ మాసముల గర్భిణియైనను, కుమారుని తల్లిదండ్రులును పితామహీపితామహులును చనిపోయిన సంవత్సరమందును, సూర్యుఁడున్న రాశియందును, ఈరాశికి ౪-వ రాశియందును బాలునికి చెవులుకుట్టక యుండఁగాను, నుపనయనముఁ జేయఁగూడదు. ౨౬-వ శ్లోకమందుఁ గృష్ణపక్షములలో మొదటిపంచకము శ్రేష్ఠమని చెప్పి యీశ్లోకమం దనధ్యయనములు లేకయుండఁగాఁ జేయవలయు నని చెప్పుటవలన వ్యాఖ్యానశ్లోకార్థమునే గ్రహింపవలయును.

అవ. షడ్జన్మనక్షత్రస్వరూపం దర్శయంస్తేషు సర్వకర్మనిషేధమాహ.—

జన్మర్క్షం జననోడు కర్మ దశమం సాంఘాతికం షోడశం
వైనాశాఖ్యమథ త్రివింశమపి భం తత్పంచవింశం యది,
ఋక్షం మానససంజ్ఞకం ద్వినవమం తత్సాముదాయాభిధం
త్యాజ్యం సప్తమభం తు నైధనమిదం సర్వేషు కర్మస్వపి. 35

వ్యా. జన్మర్క్షమితి. యస్మిన్నక్షత్రే జననం భవతి తన్నక్షత్రం జననోడుసంజ్ఞికం, దశమం జన్మనక్షత్రాత్ దశమర్క్షం కర్మ కర్మసంజ్ఞికం, షోడశం జన్మనక్షత్రాత్ షోడశం భం సాంఘాతికం సాంఘాతికసంజ్ఞికం, త్రివింశం జన్మనక్షత్రాత్ త్రయోవింశం భం నక్షత్రం, వైనాశాఖ్యం, తత్పంచవింశం. తస్మాజ్జన్మర్క్షాత్పంచవింశం ఋక్షం యది మానసం మానసంజ్ఞికం. తద్వినవమం జన్మర్క్షాత్ అష్టాదశభం సాముదాయాభిధం సాముదాయికసంజ్ఞికం సప్తమభం తు జన్మర్క్షాత్సప్తమనక్షత్రం తు నైధనం నైధనసంజ్ఞికం, ఇదముక్తనక్షత్రసప్తకం సర్వేషు శుభకర్మస్వపి ఉపనయనాదిసకలశుభకర్మసు త్యాజ్యమ్.

అవ. షడ్జన్మనక్షత్రస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నవాఁడై వానియందు సమస్తకార్యములకు నిషేధముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఏనక్షత్రమునఁదు జన్మించినవాని కానక్షత్రము జన్మనక్షత్రమనియు, జన్మనక్షత్రమునకు ౧౦-వ నక్షత్రము కర్మనక్షత్రమనియు, ౧౬-వ నక్షత్రము సాంఘాతికమనియు, ౨౩-వ నక్షత్రము వైనాశమనియు, ౧౮-వ నక్షత్రము సాముదాయకమనియు, ౭-వ నక్షత్రము నైధనమనియు, ౨౫-వ నక్షత్రము మానసమనియు, నీప్రకారముగా నీసంజ్ఞలుగల నక్షత్రములయం దుపనయనము మొదలైనకార్యము లేవియుఁ జేయఁగూడదు.

అవ. జన్మర్క్షే కార్యాణ్యాహ.—

జన్మర్క్షం శుభదం నిషేకముఖయోశ్చౌలాన్నభుక్త్యోః కృషౌ
మౌంజీబంధనపట్టబంధనమహీప్రాశ్యక్షరావాప్తిషు,
ఏభ్యోఽన్యేష్వశుభప్రదం చ సువనే సీమంత సంగ్రామయో
ర్గర్భాధానపితృక్రియాతురభిషగ్యాత్రావివాహేష్వపి. 36

వ్యా.—జన్మర్క్షమితి. జన్మర్క్షం జన్మనక్షత్రం, నిషేకమఖయోః నిషేకయాగయోః, చౌలాన్నభుక్త్యోః చూడాకర్మాన్నప్రాశనయోః, కృషౌ హాలకర్మణి, మౌంజీబంధనముపనయనం, పట్టబంధనం పట్టాభిషేకః, మహీప్రాప్తిః క్షేత్రగ్రహణం, అక్షరావాప్తిః అక్షరస్వీకారః, ఏతేషు శుభదం శుభప్రదం, ఏభ్యః నిషేకాదిభ్యః అన్యేషు వ్యతిరిక్తేషు, సువనే పుంసవనే, సంగ్రామసీమంతయోః యుద్ధసీమంతకర్మణోః, గర్భాధానపితృక్రియాక్షురభిషగ్యాత్రావివాహాదిషు గర్భాధానం పితృక్రియా శ్రాద్ధకర్మ, క్షురం క్షౌరకర్మ, భిషక్ ఔషధసేవా, యాత్రా ప్రయాణం వివాహః ప్రసిద్ధః, ఏతేషు జన్మర్క్షం అశుభదం భవతి, అయం నిషేధః పురుషపరః స్త్రీణాం తు వివాహే శుభదమేవ, తథా చ చ్యవనః.—'జన్మర్క్షం జన్మమాసశ్చ తథా జన్మదినం శుభమ్, స్త్రీణాం జన్మత్రయం శ్రేష్ఠం వివాహే సర్వసమ్మత' మితి.

అవ. జన్మనక్షత్రమందుఁ జేయఁదగిన చేయఁదగని కార్యములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జన్మనక్షత్రము నిషేక, యాగ, చౌళకర్మ, అన్నప్రాశన, వ్యవసాయ, ఉపనయన, పట్టాభిషేక, భూసంపాదన, అక్షరాభ్యాసముల యందు శుభకరము. ఈచెప్పఁబడిన నిషేకాదులకంటె నితరకర్మలయం దనఁగా పుంసవనము, యుద్ధము, సీమంతము, గర్భాదానము, శ్రాద్ధము, క్షౌరకర్మ, ఔషధసేవ, ప్రయాణము, వివాహము, వీనియం దశుభప్రదము, స్త్రీలకు వివాహవిషయమై జన్మనక్షత్రము శ్రేష్ఠమని గ్రంథాంతరమందుఁ జెప్పియుండుటవలన నీవివాహనిషేధము పురుష విషయమని తెలియఁదగును.

అవ. ఉపనయనలగ్నస్య దోషాపవాదమాహ —

దోషాణాం నియుతం నిహంతి బలవాన్ లగ్నస్థితశ్చేందుజః
శుక్రస్తద్ద్విగుణం గురుర్దశగుణం లగ్నం చ పంచేష్టికమ్,
లగ్నస్యోపచయే స్థితో గ్రహపతిః క్రూరో బలీ చేద్వ్రతే
లగ్నైకాదశగో రవిశ్చ సకలాన్ దోషాన్నిహంత్యేవ తాన్. 37

వ్యా. దోషాణామితి. ఇందుజో బుధః, బలవాన్ స్థానాదిషడ్బలయుక్తస్సన్, లగ్నస్థితశ్చేదుపనయనలగ్నస్థితో యది, దోషాణాం నియుతం శతసహస్రం, నిహంతి నాశయతి, శుక్రః లగ్నగతో యది, తద్ద్విగుణం,దశలక్ష దోషాన్ నిహంతి. పంచేష్టికం లగ్నం దశగుణం పంచేష్టికబలయుక్తలగ్నమపి

దశలక్షదోషాన్ నిహంతి. పంచేష్టికం. 'కాలాధిపో లగ్నపతిర్గురుశ్చ త్రయేష్టికశ్చంద్రబలం చతుర్థకం, పంచేష్టికం చేతి సహస్రరశ్మిర్నిరీక్షితం పంచబలేన శస్తమ్.' కాలాధిపలగ్నాధిపగురుసూర్యచంద్రమోభిర్దృష్టం లగ్నం పంచేష్టికమిత్యభిధీయతే. కాలాధిపతయః.—'ప్రాక్పూర్వరాత్రౌ బలవాన్ శశాంకః శుక్రోఽర్ధరాత్రౌ చ కుజో నిశాంతే, ప్రాతర్బుధో మధ్యదినే చ సూర్యశ్శనిర్దినాంతే సతతం బలీజ్యః.' గృహపతిః ఉపనయనలగ్నాధిపతిః, లగ్నస్య ఉపచయస్థితో యది తృతీయషష్ఠైకాదశదశమాని ఉపచయస్థానాని తేషు స్థితో యది, ద్విలక్ష దోషాన్ నిహంతి. క్రూరసూర్యాంగారకశనీనామన్యతమః, బలవాన్ సన్ ఉపచయస్థితశ్చేత్, లక్షద్వయదోషాన్ నిహంతి వ్రతే ఉపనయనే. రవిః బలయుక్తస్సన్ లగ్నైకాదశగః ఉపనయనలగ్నైకాదశే స్థితశ్చేత్, తాన్ సకలాన్ దోషాన్ నిహంత్యేవ న సంశయ ఇత్యేవకారార్థః.

అవ. ఉపనయనలగ్నమునకు దోషాపవాదములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బుధుఁడు స్థానాదిషడ్బలములతోఁగూడి యుపనయనలగ్నమందుండిన లక్షదోషములఁ బోఁగొట్టును. శుక్రుఁడు లగ్నమందుండిన రెండులక్షల దోషముల హరించును. బృహస్పతి లగ్న మందుండిన లగ్నము పంచేష్టికబలముగలదైనను ౧౦ లక్షలదోషములను బోఁగొట్టును. పంచేష్టికమనఁగాఁ గాలాధిపలగ్నాధిపతి గురుసూర్యచంద్రుల బలము. లగ్నాధిపతి యుపనయనలగ్నముయొక్క ఉపచయముం దనఁగా ౩, ౬, ౧౧, ౧౦ ఈస్థానములయందుండిన ౨ లక్షల దోషములను హరించును. సూర్యాంగారకశనైశ్చరులలో బలయుక్తమై యేగ్రహమైన లగ్న తృతీయషష్ఠైకాదశస్థానములయందుండినను ౨ లక్షల దోషములను హరించును. ఉపనయనవిషయమై సూర్యుఁ డుపనయనలగ్నమునకుఁ బదునొకొండవస్థానమందుండినట్లైన సర్వదోషముల నపహరించును.

అవ. అథాక్షరస్వీకార యోగ్యకాలమాహ.—

బాలానాం శుభవాసరేఽహ్ని నిధనే శుద్ధేక్షరస్వీకృతిః
కార్యా పంచమ వత్సరే ప్రతిపదం రిక్తాష్టమీషష్ఠ్యమాః,
హిత్వా పూష్ణి చరే స్థిరే చరగృహే వ్యక్తే గురౌ భార్గవే
మిత్రాంత్యాద్యరవిత్రయాదితిగురుశ్రోణాసు సౌమ్యాయనే. ౩౮

వ్యా.—బాలానామితి. శుభవాసరే శుభదినే, అహ్ని దివాభాగే, నిధనే అక్షర స్వీకారలగ్నాదష్టమస్థానే, శుద్ధే గ్రహరహితే సతి, పంచమవత్సరే జన్మతః

పంచమవర్షే, ప్రతిపదం పక్షద్వయగత ప్రతిపత్తిథిం, రిక్తాష్టమీషష్ఠ్యమాః రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అష్టమీషష్ఠ్యౌ పక్షద్వయగతే, అమా అమావాస్యా, ఏతాః పంచ తిథీః, హిత్వా విహాయ, పూష్ణి సూర్యే, చరే చరరాశౌ, స్థిరే స్థిరరాశౌ వా, స్థితే సతీతి శేషః. చరగృహే చరలగ్నే, గురౌ భార్గవే శుక్రే చ, వ్యక్తే సతి, అనస్తమితే సతీత్యర్థః. మిత్రాంత్యాద్యరవిత్రయాదితిగురుశ్రోణాసు, అనూరాధారేవత్యశ్వినీహస్తచిత్తాస్వాతీపునర్వసుపుష్యశ్రవణేషు నవనక్షత్రేషు, సౌమ్యాయనే ఉత్తరాయణే, బాలానామక్షరగ్రహణధారణపటూనామిత్యర్థః. న తు స్తనంధయానామక్షరస్వీకృతిః కార్యా.

అవ. అక్షరాభ్యాసమునకు యోగ్యకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శుభవాసరములయందును, పగటియందును, అక్షరస్వీకార లగ్నమునకు నెనిమిదవయింట నేగ్రహము లేకయుండఁగాను, జననాదారభ్య 5-వ సంవత్సరమందును, శుక్లకృష్ణపాడ్యములను, రిక్తతిథులను, శుక్లకృష్ణాష్టములను, అమావాస్యను, ఈతిథులనువిడిచి, సూర్యుఁడు చరరాసులయందనఁగా, మేష, కర్కాటక, తులా, మకరరాసులయందుండఁగాను, స్థిరరాసులనఁగా వృషభసింహవృశ్చికకుంభరాసులయందుండఁగాను, చరలగ్నముఁయందును గురుశుక్రులస్తమయమును పొందక యుండఁగాను, అనూరాధ, రేవతి, అశ్విని, హస్త, చిత్త. స్వాతి, పునర్వసు, పుష్యమి, శ్రవణము ఈతొమ్మిది నక్షత్రములయందును, ఉత్తరాయణమందును, బాలురకు నక్షరాభ్యాసముచేయుట ముఖ్యము.

అవ. అథ విద్యారంభయోగ్యాయోగ్యకాలమాహ.—

విద్యారంభవిధిర్దివైవ శుభదోఽనధ్యాయరిక్తా వినా
దస్రార్కత్రయసోమపంచకహరిక్రవ్యాదపూర్వత్రయే,
శాఖేశార్యకవిజ్ఞసోమిదినకృద్వారేషు లగ్నే చరే
నో విద్యాబుధసోమయోః పరమితం శస్త్రం కుజేఽర్కేఽభ్యసేత్. 39

వ్యా.—విద్యారంభేతి. విద్యారంభవిధిః విద్యోపక్రమణవిధానం, దివైవ దివాభాగఏవ, శుభదః ఏవకారేణ న రాత్రావితి. అనధ్యాయరిక్తాః - అనధ్యయనాని వక్ష్యమాణాని, రిక్తాః పూర్వోక్తాః, ఏతాః వినా విహాయ, 'పృథగ్వినానానాభిస్తృతీయాన్యతరస్యా' మితి ద్వితీయా. దస్రార్కత్రయసోమపంచకహరిక్రవ్యాదపూర్వత్రయే - దస్రః అశ్వినీ, అర్కత్రయం, హస్తచిత్తాస్వాతయః సోమపంచకమృగశీర్షార్ద్రాపునర్వసూ పుష్యాశ్లేషాః, హరిః శ్రవణం, క్రవ్యాదో మూలా, అద భక్షణ ఇతి ధాతోః, పక్వ

మాంసశబ్దే ఉపపదేఽణ్ ప్రత్యయః, పృషోదరాదిత్వాదుపపదస్య క్రవ్యాదేశః. క్రవ్యాదః రాక్షసః. 'క్రవ్యాదోఽస్రప ఆశరః' ఇత్యమరః. రాక్షసాధిదైవత త్వాత్ మూలే ఔపచారికః. పూర్వత్రయం పూర్వఫల్గునీపూర్వాషాఢాపూర్వాభాద్రాణాం త్రయం, ఏతేషు చతుర్దశనక్షత్రేషు, శాఖేశార్యకవిజ్ఞసోమదినకృద్వాసరేషు - శాఖేశః పూర్వోక్తః తస్య వారే గురుశుక్రబుధసోమరవివాసరేషు చ, చరే చరాణి మేషకర్కటతులామకరాణి తేషామన్యతమే లగ్నే, శుభః. నో విద్యాబుధసోమయోః వారయోః విద్యారంభః న శుభద ఇతి పరమతః కేషాంచి త్పక్షః. శస్త్రం ధనుర్విద్యా, కుజే భౌమవాసరే చ, అర్కే రవివాసరే చ, అభ్యసేత్ ఉపక్రమేత్.

అవ. విద్యారంభమునకు యోగ్యాయోగ్యకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ౪౦-౪౧-౪౨ వ శ్లోకములయందుఁ జెప్పఁబోయెడి యనాధ్యాయములును, రిక్తతిథులును వీనిని విడిచి పగటియందును, అశ్విని, హస్త, చిత్త, స్వాతీ, మృగశీర్ష, ఆర్ద్ర, పునర్వసు, పుష్యమి, ఆశ్రేష, శ్రవణము, మూల, పూర్వఫల్గునీ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర ఈ౧౪ నక్షత్రములయందును, గురు, శుక్ర, బుధ, సోమ, భానువారములయందును, చరలగ్నములయందును, విద్యాభ్యాసముచేయుట ముఖ్యమనియును, అంగారకభానువారములయందు శస్త్రవిద్యాభ్యాసము చేయుట ముఖ్యమని యభిప్రాయము. సోమ బుధవారములయందు విద్యాభ్యాసముచేయుట కొందఱి కసమ్మతమైనను గ్రంథకర్త యిష్టానుసారముగా నీరెండువారములు శ్రేష్ఠములే యనుట.

అవ. అథానధ్యాయనిర్ణయమాహ.—

అప్యర్కే చరరాశిగే తదయనే స్యాత్పక్షిణీ సా తిథి
శ్చాంత్యోపాంత్యసుమధ్యమాదితిథయః పక్షేషు చానధ్యయాః,
ప్రాతః పంచ తు నాడికాః క్షయతిథౌ వృద్ధౌ త్రయోఽథ త్రయ
షట్స్వాయం క్రమశస్సమత్వముభయోర్నాడీచతుష్కం సదా. 40

వ్యా. అపీతి. అర్కే రవౌ చరరాశిగే - మేషకర్కటతులామకరరాశిగతే సతి, తదయనే చరరాశ్యయనగతే సతి, యా తిథిః సా తిథిః-పక్షిణీ అనధ్యాయస్స్యాత్. పక్షిణీ సార్ధదివసః. 'ఆగామివర్తమానాహర్యుక్తాయాం నిశి పక్షిణీ' త్యమరః. అంత్యోపాంత్యసుమధ్యమాదితిథయః అంత్యే దర్శపౌర్ణమాస్యౌ,

ఉపాంత్యే ఉభయచతుర్దశ్యౌ, సుమధ్యమే అష్టమ్యౌ, ఆదిప్రతిపదౌ, ఏతాస్తిథయః, పక్షేషు శుక్లకృష్ణయోరిత్యర్థః. అనధ్యయాః అధ్యయనాయోగ్యాః, క్షయతిథౌ పంచ తు ఘటికాః. వృద్ధౌ తిథివృద్ధౌ, త్రయః తిస్రో ఘటికాః, ప్రతిపదష్టమ్యోః ఘటికాః, ప్రాతస్తు ప్రాతఃకాలే తు, వ్యాప్నువంతి చేత్, తదా అనధ్యాయః, అథ అనంతరం క్షయతిథౌ త్రయః వృద్ధౌ షడ్ఘటికాః, సాయం సాయంకాలే, క్రమశః క్రమాత్సప్తమీ త్రయోదశ్యోః వ్యాప్నువంతి చేత్తదా అనధ్యాయః, సమత్వే వృద్ధిక్షయరహితే దినే ఉభయోః సాయంప్రాతఃకాలయోర్నాడీనతుష్కం అనధ్యాయతిథిఘటికాచతుష్టయం వ్యాప్నోతి చేత్, తదా అనధ్యాయః; సదేత్యనేన నిత్యానధ్యాయః. ఏష విధిః, న తు నైమిత్తిక ఇతి గమ్యతే.

అవ. నిత్యముగా వచ్చెడి యనధ్యయనములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మేషకర్కాటకతులామకర సంక్రాంతులయందు ఈరాసుల యయనములయందు నొకటిన్నరదివసమునియు, పాడ్యమి, అష్టమి, చతుర్దశి, పూర్ణిమ, అమావాస్య ఈతిథులును, క్షయకాలమందుదయమున పాడ్యమి అష్టములు ౫ గడియలుండినను, వృద్ధియందు ౩ గడియలును, వృద్ధిక్షయములు లేకయుండఁగా ౪ గడియలును, సాయంకాలమందు సప్తమీత్రయోదశులలోఁ క్షయవృద్ధిసామ్యములయందుఁ గ్రమముగా ౬-౩-౪ గడియలు, అష్టమీచతుర్దశులు కలిసియున్న తిథులును ఈచెప్పఁబడినవన్నియు నిత్యానధ్యయనములు.

అవ. శుక్లపక్షే నైమిత్తికానధ్యాయానాహ.—

చైత్రే మాధవషష్ఠయోరపి సదా శుక్లతృతీయాశుచౌ
షష్ఠీసాదశమీత్విషోర్జనవమీమాసే ద్వితీయా త్విషే,
ఊర్జే మాస్యథ పంచమీ తపసి చేత్సా సప్తమీ ద్వాదశీ
మాఘే భాద్రపదాదిషు త్రిషు శుచౌ పౌషే సితైకాదశీ. 41

వ్యా. చైత్ర ఇతి. చైత్రే ప్రసిద్ధే, మాధవషష్ఠయోః మాధవః వైశాఖః-షష్ఠో భాద్రపదః. 'వైశాఖే మాధవో రాధ' ఇత్యమరః. తయోశ్చ శుక్లపక్షతృతీయా, శుచౌ ఆషాఢే, శుక్లషష్ఠీ సా దశమీ ఆషాఢశుక్లదశమీ, ఇషోర్జనవమీ ఆశ్వయుజకార్తికయోశ్శుక్లనవమీ, 'స్యాదాశ్వినఇషోప్యాశ్వయుజోఽపి స్యాత్తు కార్తికే, బాహులోర్జా కార్తికిక' ఇత్యుభయత్రాప్యమరః. మాసే ద్వితీయా త్విషే ఇషే మాసే ఆశ్వయుజమాసే శుక్లద్వితీయా ఊర్జే మాసి కార్తికమాసి శుక్లపంచమీ, తపసి చేత్ మాఘమాసే సప్తమీ పునర్మాఘే ద్వాదశీ, భాద్రపదాదిషు భాద్రపదాశ్వయుజకార్తికేషు త్రిషుమాసేషు శుచౌ ఆషాఢే 'శుచిస్త్వయం

ఆషాఢ' ఇత్యమరః. పౌషే మాసి శుక్లైకాదశీ చైత్రే వైశాఖే శుక్లతృతీయా ఆషాఢే శుక్లషష్ఠీ దశమ్యేకాదశ్యః, భాద్రపదే తృతీయైకాదశ్యౌ, ఆశ్వయుజే శుక్లైకాదశీ, కార్తికే, శుక్లపంచమీ నవమ్యేకాదశ్యః, పౌషే శుక్లద్వితీయాదశమ్యేకాదశ్యః, మాఘే శుక్లసప్తమీద్వాదశ్యౌ, సర్వం మిళిత్వా శుక్లపక్షేషు షోడశనైమిత్తికానధ్యాయా ఇతి ఫలితమ్.

అవ. శుక్లపక్షమునందుండు నైమిత్తికానధ్యయనములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చైత్రశుద్ధద్వితీయ, వైశాఖశుద్ధతృతీయ, ఆషాఢశుద్ధషష్ఠి, దశమి, ఏకాదశి, భాద్రపదతృతీయ, ఏకాదశి, ఆశ్వయుజ శుద్ధఏకాదశి, కార్తికశుద్ధపంచమి, నవమి, ఏకాదశి, పుష్యశుద్ధ విదియ, దశమి, ఏకాదశి, మాఘశుద్ధ సప్తమి, ద్వాదశి ఈ ౧౬ను శుక్లపక్షమునందు నైమిత్తికానధ్యయనములు.

అవ. అథ కృష్ణపక్షేషు నైమిత్తికానధ్యాయానాహ.—

తచ్ఛేషాస్తు సితేతరాశ్చ తిథయః షష్ఠీ త్రయోదశ్యథో
యామ్యర్క్షం తత తపస్య కార్తికశుచిష్వేవ ద్వితీయా ఇమాః,
సంధ్యాగర్జితమన్యకాలపతితా వృష్టిశ్చ తిస్రోఽష్టకాః
రిక్తానధ్యయనే కృతోపనయనం స్యాత్కర్మహీనార్తికృత్. 42

వ్యా. తచ్ఛేషా ఇతి. తచ్ఛేషాః ఉక్తావశిష్టాస్సితేతరాః కృష్ణపక్షగతాః తిథయః. షష్ఠీ భాద్రపదే మాసి త్రయోదశీ, అథో యామ్యర్క్షం చ భాద్రపద కృష్ణపక్ష ఏవ త్రయోదశ్యాః పూర్వస్యాం యస్యాం తిథౌ భరణీనక్షత్రమాయాతి సా తిథిశ్చ, తపస్యకార్తికశుచిషు-తపస్యః ఫాల్గునః. 'స్యాత్తపస్యః ఫాల్గునిక' ఇత్యమరః. కార్తికః, ప్రసిద్ధః శుచిః ఆషాఢః ఏతేషు, ద్వితీయా ఇమాః పంచ కృష్ణపక్షేషు నైమిత్తికానధ్యాయాః, సంధ్యా ప్రాతస్సంధ్యాకాలః, గర్జితం మేఘధ్వనిః, ఉదయాత్పూర్వం యామం ఉదయానంతరం ఘటికాద్వయం ఏతత్కాల గర్జితం. ఉక్తం చ.—'ఉదయాత్పూర్వయామే తు పరే తు ఘటికాద్వయమ్, తస్మిన్ గర్జత్యనధ్యాయః పునస్సంస్కారమర్హ'తీతి. అన్యకాలపతితా వృష్టిః అకాలవృష్టిః. అకాలశ్చ.—'అనూరాధర్క్ష మారభ్య షోడశర్క్షే దివాకరః, యావచ్చరతి తత్కాలమకాలం మనురబ్రవీత్.' తిస్రోఽష్టకాః.—'మార్గశీర్షే చ పౌషే చ మాఘే ఫాల్గున ఏవ చ, కృష్ణాష్టమ్యశ్చ తిస్రోఽష్టాః పూర్వయాపరయా సహే'తి. రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అనధ్యాయాః పూర్వోక్తాః, నైమిత్తికాశ్చ ఏతేషు కృతోపనయనం వటోః కర్మహీనార్తికృత్స్యాత్.

అవ. కృష్ణపక్షనైమిత్తికానధ్యయనములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఆషాఢబహుళద్వితీయ, భాద్రపదబహుళ త్రయోదశి ఈ బహుళత్రయోదశికి పూర్వ మేతిథియందు భరణీనక్షత్రము వచ్చు చున్నదో ఈతిథియు కార్తికబహుళద్వితీయ, ఫాల్గునబహుళద్వితీయ, యీ ౫ ను కృష్ణపక్ష నైమిత్తికానధ్యయనములు. వీనియందును ఉదయ సాయంకాలమందును, ఉరిమినకాలమందును, సూర్యుఁడు అనూరాధ మొదలు, మృగశీర్షమువఱకు ఈ ౧౬ నక్షత్రములయందు నుండఁగా వర్షించుచుండెనేని అట్టికాలమందును, త్రిస్రోష్టక లనఁగా, మార్గశీర్ష బహుళసప్తమి, అష్టమి, మాఘబహుళసప్తమి, అష్టమి, నవమి, ఫాల్గుణ బహుళసప్తమి, నవమి, పుష్యబహుళసప్తమి, అష్టమి, నవమి, అష్టమి, నవమి వీనియందును, రిక్తతిథులయందును, క్రిందటి శ్లోక మందుఁ జెప్పఁబడిన శుక్లపక్షనైమిత్తికానధ్యయనములయందును, వీనియందు నుపనయనము చేసినట్లైన చిన్నవాఁడు కర్మహీనుఁ డగును.

అవ. ప్రసంగసంగత్యా ఉపనయనకర్తౄనాహ.—

పుత్రాంశ్చోపనయేత్పితైవ హి వటోస్తాతే విదూరం గతే
చేద్బాలస్య పితామహస్స చ న చేద్భ్రాతా పితుస్సోఽపి నో,
కర్తా సోదర ఏవ సోఽపి యది నో జ్ఞాతిశ్చ కర్తా తదా
నో చేత్సోఽపి సగోత్రజస్సకులజః కర్తా వ్రతేఽయం క్రమః. 43

వ్యా. పుత్రానితి. ప్రియజనక ఏవ పుత్రాన్ కుమారానుపనయేత్ ఉప నయనసంస్కారవతః కుర్యాత్, ఏవకారేణ తస్మిన్ స్థితే సతి నాన్యః కర్తా భవ తీతి గమ్యతే. వటోస్తాతే పితరి, 'తాతస్తు జనకః పితే' త్యమరః. విదూరం దూర దేశం గతే చేత్, బాలస్య పితామహః పితృపితా కర్తా, స చ పితామహోఽపి నో చేద్యది పితుర్వటోర్జనకస్య భ్రాతా జ్యేష్ఠః కనిష్ఠో వా, పితృవ్య ఇత్యర్థః. సోఽపి పితృవ్యోఽపి నో చేత్తదా సోదర ఏవ జ్యేష్ఠభ్రాతా, సోఽపి సోదరోఽపి నో చేద్యది తదా జ్ఞాతిస్సపిండో వా కర్తా, సోఽపి సపిండోఽపి నో చేద్యది సగోత్రజః సమానగోత్రజాతః యః కశ్చిత్కర్తా, సోఽపి నో చేత్ సకులజః సమానకులజాతః కర్తా, అయముక్తప్రకారః వ్రతే ఉపనయనే, క్రమః మర్యాదా.

అవ. ఉపనీతునితండ్రి మొదలు సగోత్రపర్యంతము కర్తలను క్రమముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తండ్రి కుమారుని కుపనయనముచేయుట ముఖ్యము. తండ్రి దేశాంతరమునందున్న పక్షమునకు తాతయనఁగా; తండ్రి తండ్రియును, ఆతఁడు లేనిపక్షమునకు పితృసహోదరులైన పెత్తండ్రిపినతండ్రులును, వారు లేనిపక్షమునకు జ్యేష్ఠుఁడైనసహోదరుఁడును, అతఁడు లేని పక్షమునకు జ్ఞాతియును, వారు లేనిపక్షమునకు సగోత్రులును, వారు లేనిపక్షమునకు స్వకులజులును, వీర లీక్రమమున నుపనయనముఁ జేయవచ్చును.

అవ. అథ వేదవ్రతగోదానయోః కాలనిర్ణయమాహ.—

మౌంజీబంధనకర్మతోఽథ విహితం పూర్వం చ గోదానతః
కర్తవ్యం క్రమశశ్చతుష్టయమిదం వేదవ్రతానామపి,
చౌలే యత్కథితం తదత్ర కథితం వర్షవ్యవస్థాం వినా
ప్రాప్తే షోడశవత్సరే తు విహితం గోదానకర్మైవ తత్. ౪౪

వ్యా. మౌంజీతి. మౌంజీబంధనకర్మతః ఉపనయనకర్మణః, సార్వవిభక్తికస్తసిః. అథ అనంతరం, గోదానతః గోదానకర్మణః పూర్వం, వేదవ్రతానాం ఆగ్నేయ ప్రాజాపత్యసౌమ్యవైశ్వదేవాఖ్యవ్రతానాం, విహితం స్వగృహ్యోక్తం, ఇదం చతుష్టయం, క్రమశః ఉక్తక్రమాత్కర్తవ్యం, వర్షవ్యవస్థాం వినా, సంవత్సరనియమం వినా, చౌలే చూడాకర్మణి, యత్కథితం యాదృఙ్నక్షత్రలగ్నవారాదికముక్తం, అత్రాపి వ్రతచతుష్టయే, పితృదేవతాదృఙ్నక్షత్రాదికమేవ కథితం ఉక్తం, షోడశవత్సరే ప్రాప్తే సతి యత్కర్మ విహితం, తదేవ కర్మ గోదానమిత్యుచ్యతే, అనేన షోడశవర్షే గోదానాఖ్యం కర్మ కర్తవ్యమిత్యభిప్రాయః.

అవ. వేదవ్రతములకును గోదానకర్మమునకుఁ గాలనిర్ణయములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వేదవ్రతములనఁగా; ఆగ్నేయ, ప్రాజాపత్య, సౌమ్య, వైశ్వదేవవ్రతములను, ఉపనయనానంతరమందు గోదానవ్రతమునకు ముందుగాను, సంవత్సరనియమము లేకయే యేసంవత్సరమందైనను చౌళకర్మకుఁ జెప్పఁబడిన నక్షత్రలగ్నాదులయందు వేదవ్రతములు చేయవలయును. పదియాఱవసంవత్సరమందు గోదానమనెడి కర్మముఁ జేయవలయును.

అవ. అథ సమావర్తనకాలమాహ.—

నానావేదసమూహమంగసహితం చాధీత్య లబ్ధ్వా గురో
రాజ్ఞాం యజ్ఞసుతార్థినస్స్యురథ తైః కార్యం సమావర్తనమ్,

పూర్వాహ్ణే శుభవాసరే చరగృహం త్యక్త్వా చ నందాష్టమీ
రిక్తాపర్వదినత్రయాణి చ మృదుక్షిప్రస్థిరర్క్షేష్వపి. 45

ద్వితీయబిన్దుస్సమాప్తః.

వ్యా. నానేతి—అంగైః ఛందః కల్పవ్యాకరణజ్యోతిషనిరుక్తశిక్షాభిస్సహితం యుక్తం, నానా వేదసమూహం చతుర్వేదసముచ్చయం, అధీత్య అభ్యస్య, గురోరాచార్యస్య, ఆజ్ఞాం లబ్ధ్వా సంప్రాప్య, గురుణా అనుజ్ఞాత ఇత్యర్థః. యే యజ్ఞకర్మసుతార్థినః యాగపుత్రాభిలాషిణః, తైస్సమావర్తనం సమావర్తనాఖ్యం కర్మ పూర్వాహ్ణే అహ్నః పూర్వభాగే, శుభవాసరే, చరగృహం పూర్వోక్తచరరాశీన్, నందాః పూర్వోక్తాః అష్టమీపక్షద్వయగతా రిక్తాశ్చ పూర్వోక్తాః పర్వాణి పంచపర్వాణి దినత్రయం అవమః, ఏతాని చ త్యక్త్వా విహాయ, మృదుక్షిప్రస్థిరర్క్షేషు మృదూని చిత్రానూరాధారేవతీమృగశీర్షాణి, క్షిప్రాణి అశ్వినీహస్తపుష్యాః, స్థిరాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం, ఏతేష్వేకాదశనక్షత్రేషు కార్యమ్.

యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం ద్వితీయో బిందురప్యభూత్.

అవ. సమావర్తనమునకుఁ గాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. యాగకర్మనుం గుమారులనుం గోరెడివారు నాలుగు వేదములను, శిక్షవ్యాకరణము మొదలగు షడంగములను జదివి గురువననుజ్ఞవడసి సమావర్తనం బనునామంబు గలకర్మను చరరాసులనఁగా; మేషకర్కటతులామకరరాసులను, పాడ్యమి షష్ఠి శుక్లకృష్ణాష్టములను, పంచపర్వములను, దినత్రయమనఁగా; మూఁడుదినములతోఁ గూడిన వారములను, అమావాస్యను వీనిని విడిచి పగటిపూర్వమందును, శుభవారములందును, చిత్త, అనూరాధ, రేవతి, మృగశీర్షము, అశ్విని, పుష్యమి, హస్త, రోహిణి, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర ఈ ౧౧ నక్షత్రములయందు సమావర్తనకర్మ చేయవలెను.

ద్వితీయబిందువు సమాప్తము.

శ్రీరస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

కాలామృతే-సవ్యాఖ్యానే

తృతీయబిన్దుః

అవ. అథ వివాహప్రకరణమాహ.—

ఆదౌ స్వేప్సితదేవతాం గ్రహగణం సంపూజ్య కర్తుస్తదా
తారాచంద్రబలాన్వితే శుభదినే లగ్నే శుభే వాసరే,
జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదం ప్రశాంతమనసం నత్వా యథాస్వం గురుం
తాంబూలాది సమర్ప్య తస్య తు వదేద్వధ్వా వరస్యాపి భమ్. 46

వ్యా. ఆదావితి. ఆదౌ ప్రథమతః, స్వేప్సితదేవతాం స్వేష్టదేవతాం, గ్రహగణం సూర్యాదిగ్రహబృందం చ, సంపూజ్య సమ్యగభ్యర్చ్య, తదా తస్మిన్కాలే, కర్తుః వివాహకర్తుః వరస్య పితుః, కన్యాదాతురిత్యర్థః. తారాచంద్రబలాన్వితే శుభదినే పంచాంగశుద్ధదివసే శుభవాసరే, ప్రశాంతమనసం నిష్కాపాంతఃకరణం జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదం జ్యోతిషతత్త్వజ్ఞం గురుం, యథాస్వం గురుమివ, నత్వా నమస్కృత్య, తాంబూలాది ఆదిశబ్దేన గంధమాల్యవస్త్రాభరణాని, సమర్ప్య దత్వా, వధ్వాః కన్యాయాః, వరస్య చ భం నక్షత్రం, వదేద్విజ్ఞాపయేత్, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞాయేతి శేషః. కన్యాదాతా స్వదుహితుః నక్షత్రం వరజనకః స్వపుత్రనక్షత్రం జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదుషే విజ్ఞాప్యముదాగమనలగ్నవశాచ్ఛుభాశుభఫలం వక్తవ్యమితి ప్రార్థయేదిత్యర్థః.

అవ. వివాహప్రశంసను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహకర్తయగువరునితండ్రి వివాహప్రయత్నారంభము నందు నిష్టదైవమును సూర్యాదినవగ్రహములను భక్తియుక్తుఁడై పూజ చేసి తనకుఁ దారాచంద్రబలములు చక్కఁగా నున్నదివసమందును, శుభ దిన శుభలగ్న శుభవారములయందు శాంతచిత్తుఁడగు జ్యోతిశ్శాస్త్ర వేత్తను గురుభావముతో నమస్కరించి తాంబూలదక్షిణాదులచే సంతుష్టుంజేసి యాజ్యోతిష్కునికిఁ గన్యావరులనక్షత్రములఁ దెలిపి మేము వచ్చిన లగ్నమునుబట్టి శుభాశుభఫలములఁ జెప్పవలయునని వివాహకర్త ప్రార్థింపవలెను.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం పృచ్ఛకలగ్నవశాత్ఫలాఫలే దర్శయతి.—

పాపః పంచమగో వినష్టతనయాం కుర్యాత్స జామిత్రగః
కన్యాం లగ్నగతో వరం నిధనగో హన్యాచ్చ కన్యావరౌ,
చంద్రోఽప్యష్టమగోఽథవా రిపుగతః ప్రష్టుర్విలగ్నాద్బలీ
పశ్చాదష్టమవర్షతశ్చ పురతస్సౌమ్యైర్న యుక్తేక్షితః. 47

వ్యా. పాప ఇతి. పాపః పాపగ్రహః, ప్రష్టుః పృచ్ఛకస్య, లగ్నాత్పంచమగో యది, కన్యాం వినష్టతనయాం వినష్టాః తనయాః యస్యాస్తాం తథోక్తాం, మృతప్రజామిత్యర్థః. కుర్యాత్, సపాపగ్రహః జామిత్రగః పృచ్ఛకలగ్నాత్సప్తమలగ్నగతోయది, కన్యాం హన్యాత్ నాశయేత్, సఏవ లగ్నగతః పృచ్ఛకలగ్నస్థో యది, వరం హన్యాత్, సఏవ నిధనగః అష్టమస్థానగతో యది, కన్యావరౌ హన్యాత్. చంద్రోఽపి బలీసన్ అష్టమగతశ్చేదథవా రిపుగతో వా షష్ఠస్థానగతో వా యది, సౌమ్యైః శుభగ్రహైః, యుక్తోవా ఈక్షితో వా న చేద్యది, వివాహానంతరం అష్టమవర్షతః అష్టమవర్షాత్పురతః పూర్వమేవ కన్యావరౌ హన్యాత్, ఏవం సర్వత్ర ప్రశ్నేషు ద్రష్టవ్యమ్.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత నడిగిన లగ్నమునుబట్టి ఫలాఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అడిగిన లగ్నమునకు ౫-వ యింట పాపగ్రహ ముండినట్లైన వివాహకన్యను మృతపుత్రులుగలదానిఁగాఁ జేయును. ౭-ట నున్న పక్షమునందుఁ గన్యను నశింపఁజేయును. పృచ్ఛకలగ్నమం దున్నట్లైన వరుని నశింపఁజేయును. ౮-ట నున్నట్లైనఁ గన్యావరులను నశింపఁజేయును. మఱియు, చంద్రుఁడు పృచ్ఛకలగ్నమునకు ౮-టను, ౬-టను నుండినను శుభగ్రహములతోఁగూడినను జూడఁబడినను గన్యావరులను వివాహానంతరము ౮ సంవత్సరములకు ముందుగానే నశింపఁజేయును.

లగ్నాత్పంచమసంస్థితౌ గురుబుధౌ వధ్వాస్సుపుత్రప్రదౌ
శుక్రః పూర్ణనిశాకరశ్చ బలినౌ తస్యాశ్చ కన్యాప్రదౌ,
ఏతే లగ్నగతా వరస్య సుఖదాస్త్రీస్సురత్నలాభప్రదా
జామిత్రే యది సంస్థితాస్తు యువతేః పుంరత్నలాభప్రదాః. 48

వ్యా. లగ్నాదితి. గురుబుధౌ లగ్నాత్పృచ్ఛకలగ్నాత్పంచమసంస్థితౌ పంచమస్థానగతౌ యది, వధ్వాః కన్యాయాః, సుపుత్రప్రదౌ, భవత ఇతి శేషః,

శుక్రః పూర్ణనిశాకరశ్చ శుక్రః పూర్ణచంద్రౌ, బలినౌ సంతౌ పంచమస్థానగతౌ యది తస్యాః కన్యాయాః కన్యాప్రదౌ స్త్రీసంతానప్రదౌ, ఏతే గురుబుధశుక్రపూర్ణచంద్రాః ఏతేషాం మధ్యే ఏకోవా లగ్నగతశ్చేత్, వరస్య సుఖప్రదాః, కించ స్త్రీరత్నలాభప్రదాశ్చ భవంతి, సకలలక్షణలక్షితకన్యాప్రదాశ్చ భవంతి· జామిత్రే పృచ్ఛకలగ్నాత్సప్తమ లగ్నే స్థితాశ్చేద్యువతేః వధ్వాః, పుంరత్నలాభప్రదాః రూపయౌవనవిద్యావినయసంపన్నవరప్రదా భవంతి.

అవ. శుభఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అడిగిన లగ్నమునకు ౫-ట గురుబుధులుండినట్లైన కన్యకను సుపుత్రసంతురాలిఁ జేయుదురనియు, శుక్ర పూర్ణచంద్రులు బలవంతులై ౫-ట నున్నపక్షమందుఁ గన్యకను స్త్రీసంతానముగలదానిఁగాఁ జేయుదురనియును, మఱియు నీ చెప్పఁబడిన బుధ, గురు, శుక్ర చంద్రులలో నొకరైనను లగ్నమందున్నపక్షమునకు వరునికి మిక్కిలి సుఖమును సకలలక్షణసంపన్నురాలగుస్త్రీనియు నిత్తురనియును, పృచ్ఛకలగ్నమునకు ౭-ట నున్న నీకన్యకకు రూపయౌవనవిద్యావినయసంపన్నుఁడైనవరు నిత్తురని యర్థము.

అవ. కన్యావరణప్రకారమాహ.—

ఏవం సత్సమయం విచార్య మనసా శ్రీవేంకటేశం స్మరన్
కన్యాదాతృగృహం ప్రవిశ్య సహ తైస్సంభాష్య కర్తైవ తామ్,
కన్యాం శీలగుణాన్వితాం స్వకులజాం నక్షత్రరాశ్యాదిభి
స్సర్వైస్తైరనుకూలినీం చ వరయేత్స్వర్ణాదినాఽలంకృతామ్. 49

వ్యా.—ఏవమితి. ఏవముక్తరీత్యా, సత్సమయం శుభలగ్నం, విచార్య మనసా శ్రీవేంకటేశం వేంకటేశమిత్యుపలక్షణం, ఇష్టదైవమిత్యర్థః. స్మరన్ కన్యాదాతృగృహం ప్రవిశ్య తైః కన్యాదాతృజనైస్సహ, సంభాష్య శీలగుణాన్వితాం శీలం సదాచారః గుణాస్సాముద్రికలక్షణోక్తాః తైరన్వితాం యుక్తాం, స్వకులజాం స్వకీయకులోద్భవాం, తైః పూర్వోక్తైః సర్వైః నక్షత్రరాశ్యాదిభిః ఆదిశబ్దేన గ్రహమైత్రీగణకూటాదయః, తైరనుకూలినీం అనుకూలవతీం, స్వర్ణాదినా సువర్ణముక్తావిద్రుమచిత్రవస్త్రాదినా, అలంకృతాం భూషితాం తాం కన్యాం, కర్తైవ వరయేత్, వివాహకర్తైవ నిశ్చయేత్.

అవ. కన్యకను వివాహమునకు నిశ్చయించెడి క్రమమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఈక్రిందఁ జెప్పఁబడినప్రకారము శుభలగ్నమును విచారించి మనమున నిష్టదైవంబును స్మరించుచుఁ గన్యక నిచ్చువారిగృహమును బ్రవేశించి వారితో సంభాషించి సదాచారవతియై, సాముద్రికశాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన లక్షణములతోఁగూడినదై, తమకులమందుఁ బుట్టినదై, నక్షత్రరాశిగ్రహమైత్ర్యాదులచే ననుకూలవతియై, బంగారు, ముత్యములు, పగడములు ఇవి మొదలైనవానిచే నలంకరింపఁబడినదై యున్నకన్యకను వరునికిఁ దండ్రి నిశ్చయింపవలెను.

అవ. వివాహసంవత్సరనియమమాహ.—

జాతాత్సప్తదశాబ్దతోఽథ విషమేష్వబ్దేషు పుంసాం శుభో
గోదానాహ్వయకర్మలోపకరణే చేత్పంచమాబ్దాదిషు,
కన్యానాం సమవత్సరేషు విహితః పాణిగ్రహః పుత్రకృ
జ్జాతాద్ద్వాదశవత్సరాత్తు నియమో నేయం వ్యవస్థాపరే. 50

వ్యా. జాతాదితి. జాతాత్ జన్మతః, సప్తదశాబ్దతః సప్తదశవర్షాత్, అథ అనంతరం, విషమేష్వబ్దేషు అయుగ్మసంవత్సరేషు ఏకోనవింశత్యేకవింశత్యాదిషు, పుంసాం పాణిగ్రహో వివాహః, శుభదః. గోదానాహ్వయకర్మలోపకరణే చేత్ గోదానాఖ్యకర్మలోపో యది, పంచమాబ్దాదిషు పంచమాదివిషమేషు శుభదః. ఏతచ్చింత్యం మానాభావాత్. కన్యానాం స్త్రీణాం తు, సమవత్సరేషు విహితః, పాణిగ్రహః వివాహః, పుత్రకృత్పురుషసంతానప్రదః, జాతాజ్జన్మతః దశవర్షాదా జన్మప్రభృతి దశమవర్షమభివ్యాప్య అయం నియమః. పరే దశవర్షాదూర్ధ్వమియం వ్యవస్థా మర్యాదా నాస్తి, దశవర్షాదూర్ధ్వం రజోదర్శనసమయత్వాదితి భావః.

అవ. వివాహముఁజేయఁదగినసంవత్సరములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పుట్టిన ౧౭-వ సంవత్సరము మొదలుకొని బేసిసంవత్సరములయందును, గోదానవ్రతము చేయనిపక్షమందు ౫-వ సంవత్సరము మొదలు బేసిసంవత్సరములయందుఁ బురుషులకు వివాహయోగ్యం బనియును, స్త్రీలకు సరిసంవత్సరములయందు వివాహము పుత్రప్రదమనియును, ౧౦ సంవత్సరములకుపై రజోదర్శనసమయమగుటవలన బేసిసంవత్సరములయందుఁ జేయవచ్చుననుట.

అవ. ద్వితీయవివాహయోగ్యాయోగ్యకాలమాహ.—

ఉద్వాహాత్సమనంతరం యది పునః పాణిగ్రహేచ్ఛుర్భవే
త్తద్వర్షాద్యసమాబ్ద ఏవ శుభద స్తస్యాన్యపాణిగ్రహః,

స్యాత్పత్నీ మృతవత్సరాదివిషమే వర్షే వివాహశ్శుభో
యుగ్మాబ్దే త్వశుభప్రదోఽపి విషమే మాసీతి కేషాం మతమ్. 51

వ్యా. ఉద్వాహాదితి. ఉద్వాహాద్వివాహాత్సమనంతరమేవ, యః పుమాన్ పునః పాణిగ్రహేచ్ఛుః వివాహకాంక్షావాన్, భవేద్యది, తద్వర్షాద్యసమాబ్దఏవ పూర్వవివాహవత్సరాదివిషమాబ్ద ఏవ, తస్య పుంసః అన్యపాణిగ్రహః అన్యస్త్రీ వివాహః, శుభదస్స్యాత్ ఏవం బహువివాహేష్వపి బోధ్యం, పత్నీ మృతవత్స రాదివిషమే పత్నీ యస్మిన్ వత్సరే మృతా తద్వత్సరప్రభృతివిషమే వర్షే, వివాహశ్శుభః, యుగ్మాబ్దే తు సమసంవత్సరే తు, అశుభప్రదోఽపి విషమే మాసి శుభప్రద ఇతి కేషాంచిన్మతం. అత్రాయం విశేషః. 'అపుత్రిణీ మృతా భార్యా తస్యా భర్తుర్వివాహకమ్, యుగ్మాబ్దే యుగ్మమాసే వా కర్యాచ్చేచ్ఛుభదో మతః. ప్రజావత్యాం చ భార్యాయాం మృతాయాం బ్రాహ్మణస్య తు, విషమాబ్దే తు కర్తవ్యో వివాహశ్శుభకృద్భవేత్.

అవ. ద్వితీయవివాహమునకు యోగ్యకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహమైన తర్వాత భార్య జీవితయైయుండఁగా మరల వివాహమును గోరినవాఁడు ప్రథమవివాహసంవత్సరము మొదలు బేసి సంవత్సరములయందును, భార్య మృతినొందినవెనుక చనిపోయినది మొదలుకొని బేసిసంవత్సరములయందును, కొందఱిమతానుసారముగా సరిసంవత్సరములలో బేసినెలలయందును ద్వితీయాదివివాహము చేయఁదగినది. ఇచ్చట భార్య పుత్రహీనురాలై మృతినొందిన సమ వర్షములందు సమమాసములయందైనఁ జేయఁదగుననియును, పుత్రవతియై మృతినొందిన బేసివర్షములయందుఁ జేయవలయునని కొందఱి యభి ప్రాయము.

అవ. అథ వివాహయోగ్యమాసనిర్ణయమాహ.—

కుంభాజోక్షనృయుగ్మతౌళిసదనేష్వర్కే స్థితే ఫాల్గునే
మాఘే మాధవశుక్రయోశ్చ శుభదస్త్వూర్జద్వయే మధ్యమః,
చైత్రే మీనగతే ధనుర్మృగగతే పౌషే చ యుగ్మాన్వితేఽ
ప్యాషాఢేన శుభో ధనుర్ఝషయుతేఽప్యర్కే వివాహశ్శుభః. 52

వ్యా. కుంభేతి. అర్కే సూర్యే, కుంభాజోక్షనృయుగ్మతౌళిసదనేషు కుంభ మేష వృషభ మిథునతులారాశిషు, స్థితే సతి, ఫాల్గునే మాఘే చ మాధవ శుక్రయోః వైశాఖజ్యేష్ఠమాసయోః. 'వైశాఖే మాధవో రాధో జ్యేష్ఠే శుక్ర' ఇత్యుభయత్రాప్యమరః. వివాహశ్శుభదః, ఊర్జద్వయే కార్తికమార్గశీర్షమాసద్వయే

'బాహులోర్జౌ కార్తికికౌ' ఇత్యమరః. మధ్యమః అనుత్తమః. అర్కే మీనగతే సతి చైత్రమాసి, ధనుర్మృగగతే ధనుర్గతే వా యది పౌషే మాసి, యుగ్మాన్వితే మిథునగతే సతి చ ఆషాఢే మాసి, అపి శబ్దాత్కర్కటగతే ఆషాఢేఽపి, న శుభదః అశుభప్రదః. తథా చాపస్తంబేన.—'ఉత్తమం చ నైదాఘ' మిత్యాషాఢత్రయస్యాపి నిషిద్ధత్వాత్. ధనుర్ఝషయుతే పౌషాతిరిక్తే మాసి, అర్కే ధనుర్గతే మకరగతే సతి వివాహశ్శుభః. చైత్రే మీనగతే ఇత్యనేన మీన చైత్ర నిషేధః వింధ్యస్యోత్తరదేశానామేవ, న తు తద్దక్షిణదేశానాం. వింధ్యస్యోత్తర దేశానాం, మధ్యేఽపి కళింగవంగసింధూనామేవ కృత్స్నమీనచైత్రనిషేధః శేషే తు మేషాయనప్రవేశాదారభ్యన నిషేధః. తథాహ దక్షః.—'మేషాయనప్రవేశే తు తదారభ్య ప్రయత్నతః, వివాహం శుభమిచ్ఛంతి గర్గకశ్యప దేవలాః. మీనచైత్ర మహాదోషః కళింగే వంగసింధుషు, వివాహం వర్జయేత్తత్ర చాన్యేషు తు శుభప్రదః.' పరాశరసంహితాయాం చ.—'వింధ్యస్యదక్షిణే దేశే మీనచైత్రశ్శుభావహః, తస్య స్యాత్సౌమ్యభాగే తు మేషచైత్రశ్శుభావహః. వివాహే మీనచైత్రే తు యావన్మేషం విశేద్రవిః, తావద్వైవాహికం కర్మ కుర్యాద్వింధ్యస్య దక్షిణే.' ఇత్యుక్తత్వాత్.

అవ. వివాహావిషయమైన శుభాశుభమాసములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మేష వృషభ మిథున తులా కుంభ రాసులయందు సూర్యుఁ డుండఁగాను, సూర్యుఁడు పుష్యమాసమునకంటె నితరమాసముల యందు ధనుర్మకరములఁ బొందియుండఁగాను, వైశాఖజ్యేష్ఠమాఖ ఫాల్గునమాసములయందును వివాహముచేయుట మంగళకరమనియు, కార్తికమార్గశీర్షమాసములయందుఁ జేయుట యల్పఫలదం బనియు, సూర్యుఁడు పుష్యమాసమందు ధనుర్మకరరాసులయం దుండఁగాను, నాషాఢమాసమందు మిథునకర్కాటకరాసులయం దుండఁగాను వివాహముచేయుట యమంగళకర మనియు, సూర్యుఁడు చైత్రమాసము నందు మీనరాశి యందుండఁగాఁ గలిగెడిదోషము వింధ్యపర్వతోత్తర దేశమునకేకాని దక్షిణదేశమునకు లేదుగాన దక్షిణదేశస్థులు మీన చైత్రమందు మేషాయనప్రవేశమైనను వివాహము చేయఁదగును.

అవ. వివాహే నిషిద్ధతిథీనాహ.—

మాసాంతే దినపంచకే పిత్రృతిథౌ రిక్తాష్టమీ ద్వాదశీ
షష్ఠీవిష్టిషు వా దనోత్తరదశే సాయంతనేఽహర్ముఖే,

మాసాదావవమార్ధరాత్రదినకృత్కామప్రదోషేషు వా
మన్వాదౌ చ యుగాదివర్జ్యదివసే పాణిగ్రహో నిందితః. 53

వ్యా. మాసాంత ఇతి. మాసాంతే దినపంచకే కృష్ణైకాదశీప్రభృతి దినపంచకే, పితృతిథౌ సాంవత్సరికాదిపితృదినే, రిక్తాష్టమీ ద్వాదశీ షష్ఠీవిష్టిషు రిక్తాః పూర్వోక్తాః అష్టమీ పక్షద్వయగతా, ద్వాదశీ శుక్లపక్షగతా, మాసాంతే దినపంచక ఇత్యనేనైవ కృష్ణద్వాదశ్యాః తదంతఃపాతిత్వేన గతార్థత్వాత్, షష్ఠీ చ పక్షద్వయగతా, విష్టిర్భద్రకరణం, ఏతేషు వాబ్దవిష్టిస్సముచ్చయార్థః. 'వా స్యాద్వికల్పోపమయోరేవార్థే చ సముచ్చయ' ఇత్యమరః. దినోత్తరదళే దినస్యోత్తరార్ధే, సాయంతనే దివసస్య పంచమభాగ ఏవ, అత్రాపాతతః దివసస్యోత్తరార్ధమాత్రస్య నిషేధః, వస్తుతస్తు సాయంతనమాత్రస్యాయం నిషేధః, న తూత్తరార్ధమాత్రస్యేతి వ్యాఖ్యేయం. అన్యథా ఉత్తరదళనిషేధేనైవ తదంతః పాతినః సాయంతనస్య గతార్థత్వాత్ పృథక్సాయంతనగ్రహణస్య వైఫల్యప్రసంగాపత్తేః, అహర్ముఖే ఉషఃకాలే. 'ప్రత్యూషోఽహర్ముఖం కల్య' ఇత్యమరః. మాసాదౌ శుక్లప్రతిపది, అవమః దినత్రయమర్ధరాత్రం మహానిశీథం, ద్వితీయయామచరమఘటికామారభ్య తృతీయయామప్రథమఘటికా చ నిశీథసంజ్ఞా. దినకృత్సప్తమీ, కామః త్రయోదశీ, తయోః ప్రదోషః. ఏతేషు మన్వాదౌ చ చతుర్దశమన్వాదిష్విత్యర్థః. జాతావేకవచనం. యుగాదివర్జ్యదివసే యుగాదయశ్చత్వారః ప్రసిద్ధాః, ఏతేషు వర్జ్యదివసేషు పూర్వోక్తేషు సర్వేషు వర్జ్యదివసేషు, పాణిగ్రహో నిందితః. కర్మణి క్తః. ఋషిభిరితి శేషః.

అవ. వివాహనిషిద్ధకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. కృష్ణైకాదశి మొదలమావాస్యవఱకును, పితృతిథులయందును, రిక్తతిథులయందును, అష్టమీ ద్వాదశీ షష్ఠులయందును, భద్రకరణమందును, దినోత్తరభాగమనఁగా ౩-వ జామునందును, సాయంకాలమనఁగా; ౫౬-వ గడియ మొదలు ౪ గడియలును ప్రభాతసమయమందును, శుద్ధపాడ్యమియందును, మూఁడుతిథులు గూడిన దివసమందును, సగమురాత్రి వేళయందును, సప్తమీత్రయోదశీప్రదోషములయందును, ౧౪ మన్వాదులయందును, ౪ యుగాదులయందును, ముందుఁ జెప్పఁబడిన వర్జ్యదివసములయందు వివాహము చేయఁగూడదు.

అవ. వివాహవారనక్షత్రనియమానాహ:—

శుక్రార్కేందుజవాసరేషు శుభదో మందార్కయోర్మధ్యమ
శ్చోద్వాహః కుజవాసరే నిధనదస్సోమే సపత్నీప్రదః,

రేవత్యుత్తరరోహిణీకరపితృస్వాతీందుమిత్రాసురే
పాపైరన్వితపాపవేధరహితే పాణిగ్రహశ్శోభనః 54

వ్యా. శుక్రేతి. ఉద్వాహః వివాహః, శుక్రార్యేందుజవాసరేషు శుక్రగురుబుధవాసరేషు, శుభదః, మందార్కయోశ్శనిభానువాసరయోః, మధ్యమః. కుజవాసరే నిధనదః మృత్యుప్రదః. సోమే సోమవాసరే, సపత్నీప్రదః, ద్వితీయవివాహప్రద ఇత్యర్థః. రేవత్యుత్తరరోహిణీకరపితృస్వాతీందుమిత్రాసురే రేవత్యుత్తరత్రయరోహిణీహస్తమఘాస్వాతీమృగశీర్షానూరాధామూలాని ఏతేషామన్యతమే, పాపాన్వితే పాపవేధరహితే పాపగ్రహవేధరహితే చ నక్షత్రే, పాణిగ్రహశ్శోభనః.

అవ. వివాహమునకు యోగ్యాయోగ్యవారనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బుధగురుశుక్రవారము లుత్తమంబులు. ఆదిత్యశనివారములు మధ్యమంబులు. భౌమవారము మరణప్రదంబు. సోమవారము పునర్వివాహప్రదము. మఱియు రోహిణి, మృగశీర్ష, మఘ, ఉత్తర, హస్త, స్వాతి, అనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి వీనిలో పాపగ్రహము లేనినక్షత్రమందును వివాహముఁజేయుట యుక్తము.

అవ. అథ అన్యానపి నిషేధానాహ.—

ఆర్ద్రాదావనిలాంతబుక్షదశకే సూర్యస్థితే వా గురౌ
సింహస్థేఽప్యథవా తదంశకగతే పూర్వే దళే పారిఘే,
ఉద్వాహో న శుభస్స్వజన్మనిధనే మాసే చ రాశౌ గృహే
దంపత్యోరపి జన్మకర్మనిధనాద్యక్షేషు సప్తస్వపి. 55

వ్యా. ఆర్ద్రాదావితి. సూర్యే ఆర్ద్రాదావనిలాంతబుక్షదశకే ఆర్ద్రాప్రభృతిస్వాత్యంతనక్షత్రదశకే స్థితే సతి. 'జ్యేష్ఠమాసే యదా సూర్యే రుద్రర్క్షే చార్ధభోగభాక్, వివాహాదిశుభం కార్యం కేచిదాహుస్త్రయోంశకా'ఇతి విద్యమానత్వాత్, ఆర్ద్రాదావిత్యస్య ఆర్ద్రాయాశ్చతుర్థపాదమారభ్య స్వాత్యంతమిత్యర్థః. గురౌ సింహస్థే సింహరాశౌ స్థితే సతి, అథవా తదంశకగతే సింహాంశగతే వా, పరిఘాయా ఇదం పారిఘం 'తస్యేద'మిత్యణ్ప్రత్యయః. తస్మిన్పూర్వదళే పూర్వార్ధే, ఉద్వాహో న శుభః. స్వజన్మనిధనే స్వజన్మమాసాదష్టమేమాసి. జన్మమాసస్తు.— 'జన్మనో దినమారభ్య త్రింశద్దినమతఃపరమ్, జన్మమాసమితి ప్రాహుర్జన్మనయస్తత్త్వవాదిన' ఇత్యుక్తత్వాత్, స్వజన్మమాసస్తస్య వేదితవ్యః, రాశౌ జన్మరాశౌ

ఽష్టమరాశౌ, గృహే స్వజన్మలగ్నాదష్టమే లగ్నే, దంపత్యోర్జన్మకర్మనిధనాఖ్యేషు జన్మకర్మసాంఘాతికవైనాశికమానసికసాముదాయికనైధనేషు సప్తనక్షత్రేషు చ, న శుభః. అత్ర సింహగురునిషేధః వింధ్యస్యోత్తరదేశానామేవ; న తు తద్దక్షిణ దేశానాం. తథా చ గోభిలః.—'వింధ్యస్యోత్తరదిగ్భాగే సింహయుక్తే బృహస్పతౌ, వివాహం నైవ కుర్వీత నాయం దోషోఽస్తి దక్షిణే'.

అవ. మఱికొన్ని వివాహనిషేధకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. సూర్యుఁడార్ద్రనాలవపాదము మొదలు స్వాతినాలవపాదము వఱకు నుండినను, బృహస్పతి సింహరాశియందైనను ఈరాశ్యంశయందైననుండఁగాను, పరిఘనామయోగపూర్వార్ధమందును, జన్మమాసమునఁగా; జన్మించినది మొదలు ౩౦-దివసములందును, జన్మమాసమునకు ౮-వ మాసమందును, జన్మరాశికి ౮-వ రాశియందును, జన్మలగ్నమునకు ౮-వ లగ్నమందును, ౩౫-శ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడిన జన్మకర్మాదినక్షత్రముల యందును వివాహముఁ జేయఁదగదు. బృహస్పతి సింహరాశి యందుండఁగాను వింధ్యోత్తరదేశస్థులకే వివాహనిషేధము. తక్కిన దేశస్థులకు నిషేధము లేదు.

అవ. గురుశుక్రశశినాం ఫలం వక్తుమిచ్ఛన్ త్రయాణాం వృద్ధబాలత్వే దర్శయతి:—

శుక్రశ్శక్రదిగుద్గతస్త్రిదివసే బాలో దశాహే పరే
పక్షేవృద్ధ ఇతి క్రమాద్దశదినే పంచాహమేవాథవా,
పక్షే చోభయతో గురుః పరమతం శుక్రేజ్యయోస్తద్ద్వయే
పంచాహం తు దినత్రయేఽర్ధదివసే వృద్ధశ్శిశుస్స్యాచ్ఛశీ. 56

వ్యా. శుక్ర ఇతి. శుక్రశ్శక్రదిగుద్గతః శక్ర ఇంద్రః తస్య దిక్ ప్రాచీ తస్యాముదితస్సన్, త్రిదివసే త్రయాణాం దివసానాం సమాహారః త్రిదివసంతస్మిన్, బాలో భవతి. పరే పశ్చిమదిశ్యుదితస్సన్, దశాహే దశదివసేషు బాలః. ఇతి క్రమాదుక్తప్రాక్పశ్చిమక్రమాత్పక్షే పంచదశదివసేషు వృద్ధః ప్రాచ్యాం దశదివసేషు వృద్ధః ప్రతీచ్యాం అథవా పంచాహం పంచదశదివసేషు వా ప్రతీచ్యాం వృద్ధో భవతి. గురుః ఉభయః ఉదయే అస్తమయే చ పక్షే పంచదశదివసేషు బాలో వృద్ధశ్చ శుక్రేజ్యయోర్గురుశుక్రయోః తద్ద్వయే ఉదయాస్తమయద్వయేపంచాహం పంచదినానీతి పరమతం కేషాం చిత్పక్షః, శశీ చంద్రః దినత్రయే వృద్ధః. అర్ధదివసే ఉదయా

నంతరం త్రింశద్ఘటికాః శిశుర్భవతి. 'చతుర్దశ్యంతగశ్చంద్రస్సూర్యదస్తమయం వ్రజేత్, అమావాస్యాంతగౌ సూర్యచంద్రౌ రాశ్యాదిభిస్సమౌ, అంతే ప్రతిపద స్సూర్యాన్నిర్గతశ్చోదయం గత' ఇత్యుక్తత్వాత్, చతుర్దశ్యంత్యఘటికా ప్రభృతి ప్రతిపదః అంత్యఘటికాపర్యంతం దినద్వయమస్తంగతః ప్రతిపదశ్చరమఘటికామారభ్య ద్వితీయాయాస్త్రింశద్ఘటికాపర్యంతం బాలః, ద్వాదశ్యాః ప్రథమఘటికాదిమారభ్య చతుర్దశ్యాః చరమఘటికాపర్యంతం దినత్రయం వృద్ధో భవతీత్యర్థః.

అవ. గురుశుక్రచంద్రుల వృద్ధబాల్యములఁ జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. శుక్రుఁడు తూర్పుదెస నుదయించిన యుదయానంతరము 3 దివసములు బాలుఁడును, పశ్చిమంబున నుదయించిన ౧౦ దివసములు బాలుఁడును, తూర్పున నస్తమించిన నస్తమయమునకుముందు ౧౫ దినములు వృద్ధుఁడును, పశ్చిమంబున నస్తమించిన ౧౦ దివసములు వృద్ధుఁడును, నొకపక్షమున పశ్చిమంబున ౫ దివసముల వృద్ధుఁడును, బృహస్పతి యుదయించిన ౧౫ దివసముల బాలుఁడును, అస్తమించిన ౧౫ దివసములు వృద్ధుఁడును కొందఱి యభిప్రాయము. గురుశుక్రుల శుభయులకు నుదయించిన నస్తమించిన ౫ దివసములు బాలవృద్ధత్వము లనియును, చంద్రుఁడు కృష్ణద్వాదశి మొదటిఘడియ మొదలు చతుర్దశ్యంత్యఘడియ వఱకు వృద్ధుఁడును, శుద్ధపాడ్యమి తుదిఘడియ మొదలు 30 ఘడియలవఱకు బాలుఁడు.

శుక్రార్యేందుషు చాస్తగేషు నిధనం ప్రాప్నోతి శీఘ్రం వరో
బాలేషు వ్యభిచారిణీ చ యువతిర్వృద్ధేషు సత్సు త్రిషు,
కన్యా మృత్యుగతా వివాహసమయే వ్రాత్యో వ్రతే వా భవే
త్సీమంతం సవనం వినైవ న శుభం సర్వేషు కర్మస్వపి. 57

వ్యా. శుక్రేతి. వివాహసమయే శుక్రార్యేందుషు శుక్రగురుచంద్రేషు, త్రిష్వస్తగేషు సత్సు, వరః శీఘ్రం మృతిం ప్రాప్నోతి, ఏతేష్వేవ బాలేషు సత్సు, యువతిః స్త్రీ, వ్యభిచారిణీ స్యాత్, వృద్ధేషు సత్సు, కన్యా మృత్యుగతా భవేత్, వ్రతే ఉపనయనసమయే, ఏతేష్వేవం నిధనేషు సత్సు, వ్రాత్యః కర్మహీనో భవేత్, వటురితి శేషః 'వ్రాత్యస్సంస్కారహీనస్స్యా' దిత్యమరః. సీమంతం ప్రసిద్ధం, సవనం పుంసవనం వినా ఆభ్యాం వినా, తయోర్మాసనియమత్వాన్న మాఘాదిదోష ఇత్యర్థః. అన్నప్రాశనస్యాప్యేవం బోధ్యం. సర్వేషు కర్మసు, శుభకర్మసు, న శుభం. అత్ర గురుశుక్రయోర్వృద్ధబాల్యయోర్దేశభేదేన వ్యవస్థా కర్తవ్యా. తథాహి.—'వింధ్యస్య దక్షిణే దేశే వృద్ధబాల్యే సితేజ్యయోః, త్రిదినం వర్జయిత్వా తు తతః కుర్యాత్తు శోభన' మితి.

అవ. వీనిఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చంద్రగురుశుక్రమూఢములయందు వివాహమైనవరుఁడు శీఘ్రమున మృతినొందుననియు, వీరు బాలురై యున్న వివాహమైనకన్యక అంకులాడి యగుననియు, వృద్ధులై యున్న కన్యక మృతిఁబొందుననియు, నీముగ్గు రీప్రకారముండఁగా నుపనయనమైనవాఁడు వ్రాత్యుఁడౌననియు, మాసనియమములగల సీమంతాదులవిడిచి యన్యములైన సర్వకర్మలకు నిషేధ మనియు నెఱుఁగం దగు. వింధ్యపర్వతదక్షిణదేశస్థులకు గురుశుక్రులు వృద్ధబాలత్వములలోనున్న 3 దివసములం బరిత్యజించి మిగిలిన దివసములలోఁ జేయవచ్చు నని కొందఱి యభిప్రాయము.

అవ. అథ త్రిజ్యేష్ఠస్వరూపం జ్ఞాపయన్ తత్ర వివాహనిషేధ మాహ.—

జ్యేష్ఠే మాసి కరగ్రహో న శుభకృజ్జ్యేష్ఠాంగనాపుత్రయోః
జ్యేష్ఠే మాస్యపి జాతయోశ్చ యది వా జ్యేష్ఠోడుసంభూతయోః,
దంపత్యోర్యది యేన కేన విధినా జ్యేష్ఠాత్రయం చాస్తి చే
త్త్రిజ్యేష్ఠాహ్వయదోషదో హి సతతం నాప్యాద్యగర్భద్వయే. ౫౮

వ్యా. జ్యేష్ఠ ఇతి. జ్యేష్ఠే మాసి జ్యేష్ఠాంగనాపుత్రయోః జ్యేష్ఠపుత్రీ జ్యేష్ఠపుత్రయోః కరగ్రహో వివాహో న శుభకృత్, కించ జ్యేష్ఠమాసజాతయోరపి జ్యేష్ఠోడుసంభూతయోః జ్యేష్ఠానక్షత్రజాతయోశ్చ జ్యేష్ఠమాసి న శుభకృత్. యేన కేన విధినా దంపత్యోర్జ్యేష్ఠాత్రయమస్తి చేద్యది, తదా త్రిజ్యేష్ఠాహ్వయదోషో భవతి. హీతి ప్రసిద్ధౌ, త్రిజ్యేష్ఠే న శుభకర ఇత్యర్థః. నాప్యాద్యగర్భద్వయే త్రిజ్యేష్ఠాత్వాభావేఽపి ఆద్యగర్భద్వయేఽపి న శుభకృదిత్యర్థః. ఆద్యగర్భద్వయే విశేషః.—'ఆద్యగర్భద్వయోర్యత్ర వివాహం కారయేద్యది, మాసాధిపతిమిత్రత్వవశాదత్ర శుభావహః.' మనుశ్చ.—'వివాహో యది కర్తవ్యశ్చాద్యగర్భద్వయోరపి, అన్యోన్యరాశిమిత్రత్వే శుభం ప్రాహ మునిర్మను' రితి.

తా. ఏవిధమునైనఁ గన్యావరులకు మూఁడు జ్యేష్ఠశబ్దములు గూడెనేని త్రిజ్యేష్ఠ మను దోషమగుచున్నది గాన సహోదరులలో జ్యేష్ఠస్త్రీపురుషులకు జ్యేష్ఠమాసమందు వివాహము చేయఁగూడ దనియు, జ్యేష్ఠమాసమందైనను జ్యేష్ఠానక్షత్రమందైనను బుట్టిన కన్యావరులకును జ్యేష్ఠమాసమందుఁ జేయఁగూడ దనియు, త్రిజ్యేష్ఠలు గూడకపోయినను గన్యావరు లిరువురు సీమంతపుత్రులైన వివాహమునకు నిషేధ మనియు

కొనుఁగ నగు. జ్యేష్ఠకన్యావరులైన దంపతులకు రాశిమిత్రత్వముగాని మాసాధిపులమిత్రత్వముగాని గలిగియుండెనేని శుభకర మని మన్వాదుల యభిప్రాయము,

అవ. అథ వివాహే గురుఫలమాహ.—

వధ్వా ద్వాదశరంధ్రజన్మసు గురుర్వైధవ్యదస్స్యాత్త్రిష
ట్సంస్థః స్త్రీక్షయకృచ్చతుర్థదశమస్థానస్థితో దుఃఖకృత్,
ఆవశ్యం బలమార్యసూర్యశశినాం భానాం వివాహే ద్వయో
ర్దుష్టస్థానగతా అమీ తు విహితాస్తేషాం చ పూజాదినా. 59

వ్యా. వధ్వా ఇతి. వధ్వాః కన్యాయాః గురుః, ద్వాదశరంధ్రజన్మసు వధూజన్మలగ్నాజ్జన్మకాలచంద్రలగ్నాద్ద్వాదశాష్టమజన్మలగ్నేషు, స్థితస్సన్ వైధవ్యదస్స్యాత్, త్రిషట్సంస్థః వరస్య తృతీయషష్ఠస్థానగతో గురుః స్త్రీక్షయకృత్ పత్నీనాశకృద్భవతి, చతుర్థస్థానదశమస్థానయోః స్థితశ్చేత్ ఉభయోర్దుఃఖకృదుక్తవ్యతిరిక్తస్థానేషు స్థితశ్చేచ్ఛుభకరో భవతీత్యర్థాల్లభ్యతే,వివాహే ద్వయోర్దంపత్యోః, ఆర్యసూర్యశశినాం గురుసూర్యచంద్రాణాం, భానాం తారాణాం చ బలం ఆవశ్యకమ్. ఉక్తం చ - 'చంద్రతారాబలం వీక్ష్య దంపత్యోర్గురుసూర్యయోః, మాసే శుభే శుభదినే కారయేన్మంగళం ముదే.' అమీ గురుసూర్యచంద్రాః దుష్టస్థానగతా అపి పూజాది నా జపహోమదానాదినా, విహితాః వశీకృతాస్సంతః, తేషాం, దంపత్యోరిత్యర్థః. పూజాయాం బహువచనం, శుభదా భవంతీత్యర్థః.

తా. బృహస్పతి కన్యక జన్మలగ్నమునకైనను,జన్మచంద్రలగ్నమునకైనను ౮-౧౨ ఈస్థానములయం దున్నఁగన్యక విధవ యగు ననియును, వరుని జన్మలగ్నమునకు 3-౬ స్థానములయందున్న మృతభార్యావంతుఁడగు ననియు, ౪-౧౦ స్థానములయం దున్న దంపతులు దుఃఖవంతులగుదు రనియు, ౨-౫, ౭-౯-౧౧ స్థానముల నున్న శుభకరుండగు ననియుఁ దెలిసికొనవలయు. ఇదియుఁగాక దంపతులకు రవిచంద్రబృహస్పతి తారాబలము లవశ్యముగాఁ జూడఁదగినది. సూర్యచంద్రబృహస్పతు లనిష్టస్థానమం దుండిరేని జపహోమదానాదులచే సంతుష్టులఁగావించిన శుభప్రదు లగుదురు.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం ఏకోదరాణాం వివాహనిషేధమాహ.—

ఏకస్యాపి సుతాద్వయం న విహితం నాప్యేకజన్యద్వయో-
రేకస్మిన్నుదయే ద్వయోశ్చ వరయోర్దద్యాన్న పుత్రీద్వయమ్,
పుత్రీపుత్రశుభద్వయం న యుగపత్కార్యం న పుత్రద్వయో-
రుద్వాహవ్రతయుగ్మమేకభవనే నాప్యన్యయో స్తద్ద్వయమ్. 60

వ్యా. ఏకస్యేతి. ఏకస్య పుంసః సుతాద్వయం ఏకోదరకన్యాద్వయం న విహితం న యోగ్యం, న దేయమితి యావత్, ఏకజన్యద్వయోః ఏకోదరయోః ద్వయోః వరయోరపి సుతాద్వయం పుత్రికాద్వయమపి న విహితం, ఏకస్మిన్నుదయే ఏకలగ్నే, ద్వయోః భిన్నోదరయోః వరయోః, పుత్రీద్వయం న దద్యాత్, పుత్రీపుత్రశుభద్వయం ఏకోదరయోః పుత్రీపుత్రయోః వివాహద్వయం యుగపత్ ఏకలగ్నే, న కార్యం పుత్రయోః ఉద్వాహవ్రతయుగ్మం వివాహయుగ్మం ఉపనయనయుగ్మం వా యుగపన్న కార్యం. కించ ఉద్వాహశ్చ వ్రతం చ ఉద్వాహవ్రతే తయోః యుగ్మం, ఏకలగ్నే ఏకగృహే చ అన్యయోర్భిన్నోదరయోరపి, తద్ద్వయం వివాహద్వయం ఉపనయనద్వయం వా ఏకలగ్నే న కార్యం, ఆపద్విషయే విశేషః.—'ఏకోదరోద్భవసుతాసుతయోర్వివాహం మాసాంతరే మనువసిష్ఠపరాశరాద్యాః, ఇచ్ఛంతి మంగళమథాశువదంతి గర్గాః కేచిత్తథైవ దివసేఽప్యుదయప్రభేదే.' అపరో విశేషః.—'ఏకలగ్నేఽపి భిన్నాంశే వసిష్ఠాత్రిపరాశరాః, తయోర్వివాహమిచ్ఛంతి పృథగ్గ్రామేఽథ మంటపే. శుభకృత్పుత్రికోద్వాహాత్పశ్చాత్పుత్రకరగ్రహః, ఏకతిథ్యామపి ప్రాహ భార్గవో భిన్నవేళయా.' బార్హస్పత్యే.—'ఏకస్మిన్ దివసేఽప్యేకలగ్నే భిన్నాంశకే తయోః, ఏకగర్భోదయోస్తత్ర వివాహశ్శుభకృద్భవేత్.' యమళవిషయే తు.—'ఏకస్మిన్ వత్సరే చైకవాసరే మంటపేఽపి చ, కర్తవ్యం మంగళం స్వస్రోర్భ్రాత్రోర్యమళజాతయోః. గణేశః క్రియమాణానాం యుగపన్మాతృపూజనం, నాందీముఖం భవేదేకం హోమమంత్రాః పృథక్ పృథక్.'

అవ. రెండు శ్లోకములచే సహోదరుల కేకకాలవివాహమును నిషేధించుచున్నాఁడు.—

తా. ఒకవరునికి నిరువురు సహోదరకన్యకల నీయఁగూడదనియు, నన్నదమ్ములకు నక్కచెల్లెండ్ర నీయఁగూడదనియు, నొకలగ్నమందు భిన్నోదరవరులకైనను గన్యకాద్వయము నియ్యఁగూడదనియు, నొకలగ్నమందుఁ బుత్రీపుత్రులకు వివాహము చేయఁగూడదనియు, సోదరులకు రెండు వివాహములుగాని యుపనయనములుగాని చేయఁగూడదనియు, నొకనికి నుపనయనము నొకనికి వివాహము నొకగృహమం దొకలగ్నమందు

చేయఁగూడదనియు, భిన్నోదరులకైన నొకలగ్నమున దొకవేదికయందుఁ జేయఁగూడదనియు భావము. ఆపత్కాలవిషయమై మన్వాదులు కొందఱు మాసాంతరమందుఁ జేయవచ్చుననియుఁ, గొందఱు లగ్నాంతరమందుఁ జేయవచ్చుననియుఁ, గొంద ఱొకలగ్నమున దంశాంతరమున దన్యగ్రామమందుఁ జేయవచ్చు ననియుఁ, గొందఱు పుత్రికావివాహానంతరమందుఁ బుత్రవివాహముఁ జేయవచ్చుననియు, నమళులవిషయమై యేకకాలమందే చేయవలయు ననియుఁ జెప్పియున్నారు.

పుత్రీపాణినిపీడనాచ్చ పరతస్సూనోర్వివాహశ్శుభో
నాన్యత్పుత్రకరగ్రహాత్తు న కిమప్యుద్వాహ ఏవ వ్రతాత్,
నాన్యత్పూర్వమృతుత్రయాత్స్వశరది హ్యేకోదరాణామయం
ప్రత్యుద్వాహవిధిస్తయోర్న శుభకృచ్ఛ్లోకేఽత్ర పూర్వత్ర చ. 61

వ్యా. పుత్రీతి. పుత్రీపాణినిపీడనాత్ దుహితృవివాహాత్, పరతః అనంతరం, సూనోః పుత్రస్య, వివాహశ్శుభః. పుత్రకరగ్రహాత్ పుత్రవివాహానంతరం, అన్యత్పుత్రికావివాహః పుత్రోపనయనాదికం, న శుభకృత్. వ్రతాత్ పుత్రోపనయనానంతరం, ఉద్వాహ ఏవ శుభః, న కిమపి, పునరుపనయనాదికం న శుభమిత్యర్థః. స్వశరది వివాహసంవత్సరే, 'సంవత్సరో వత్సరోఽబ్దో హాయనోఽస్త్రీ శరత్సమా' ఇత్యమరః. ఋతుత్రయాత్ షణ్మాసాత్పూర్వమేకోదరాణామన్యత్ ఉపనయనం న శుభం. అయం ప్రత్యుద్వాహవిధిః వివాహవిధిః తయోర్న శుభకృదితి అత్ర శ్లోకే పూర్వత్ర చ పూర్వశ్లోకేచోక్తః. అత్ర స్వశరదీత్యనేన అబ్దభేదే తు శుభకృదితి గమ్యతే, ఉక్తం చ.—'ఫాల్గునే చైత్రమాసే తు పుత్రోద్వాహోపనాయనే, అబ్దభేదాత్ప్రకుర్వీత ఋతుత్రయవిడంబన' మితి.

తా. ఏకకాలమందుఁ బుత్రపుత్రికావివాహములోఁ బుత్రికావివాహానంతరము పుత్రవివాహము ముఖ్యమనియుఁ, బుత్రవివాహానంతరమందుఁ బుత్రికావివామైనను బుత్రోపనయనమైనను జేయఁగూడదనియును, బుత్రోపనయనానంతరమందుఁ బుత్రికావివాహము శుభకరమనియుఁ, బుత్రవివాహము చేసినసంవత్సరమందు ౬ నెలల పర్యంత మేకోదరుల కుపనయనాదు లశుభకరములు (మఱియు నీవివాహవిధి యాక్రమమున నాసంవత్సరమందు ౬ నెలలు చేయఁగూడదని చెప్పఁబడినను సంవత్సరభేదమైన పక్షమందు నీచెప్పఁబడిన పరిమితిలేకయే వివాహాదులు చేయుట యుక్తముగాన ఫాల్గున

మాసమందు వివాహమునుజేసి చైత్రమాసమందు మరల నేప్రయోజన మైనఁ జేయవచ్చును.

అవ. అథ వివాహయోగ్యాయోగ్యసంబంధమాహ.—

చాతుర్థీం చ వధూం చతుర్థపురుషస్తాం పంచమీం చోద్వహే
న్నో షష్ఠీం తు సముద్వహేత్తు యువతీం నో పంచమీ పంచమః,
తార్తీయాం తు వధూం తృతీయపురుషస్తాముద్వహేన్నోద్వహే
దిత్యన్యే ప్రవదంతి సప్తమజనాదూర్ధ్వం పరేషామివ. 62

వ్యా. చాతుర్థీమితి. చతుర్థపురుషః కూటస్థాత్ చతుర్థపురుషః, చాతుర్థీం వధూం స్త్రియం ఉద్వహేత్. కించ చతుర్థ ఏవ పంచమీం కూటస్థాత్పంచమీం, తాం వధూం చ ఉద్వహేత్, కింతు చతుర్థః షష్ఠీం యువతీం తు, నో సముద్వహేత్పంచమః పంచమపురుషః, పంచమీ యువతీం, నో సముద్వహే త్తృతీయపురుషః తార్తీయాం తృతీయవధూం చ ఉద్వహేత్, నోద్వహేదిత్యన్యే. తృతీయం తార్తీయాం నోద్వహేదితి కేచిత్ ప్రవదంతీత్యర్థః. ఇయం వ్యవస్థా సప్తమజనాత్సప్తమపురుషపర్యంతం, సప్తమజనాదూర్ధ్వం తు పరేషామివ సపిండానామివ సంబంధః. నో పంచమీం పంచమ ఇత్యత్ర విశేషో ద్రష్టవ్యః-'పంచమః పంచమీం కన్యాం నోద్వహేదితి యద్వచః, పితృపక్షే నిషేధోఽయం మాతృపక్షే న తద్భవే' దితి.

అవ. వివాహమునకు యోగ్యాయోగ్య సంబంధములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కూటస్థపురుషుఁడు మొదలు ౪-వ పురుషుఁడు నాలవస్త్రీకిని, ౫-వ స్త్రీకని వివాహము చేయవచ్చును. చతుర్థపురుషుఁడు షష్ఠస్త్రీని వివాహము చేసికొనఁగూడదు. పంచమపురుషునికిఁ బంచమస్త్రీని వివాహము చేయఁగూడదు. తృతీయపురుషునికిఁ దృతీయస్త్రీని వివాహము చేయవచ్చును, కూడ దని కొందఱిమతము. ఈచెప్పఁబడిన నియమము సప్తమపురుషపర్యంతమే గాన, అనంతరము సామాన్యబంధు సంబంధము వలెనే వివాహము చేయవచ్చును. ఈపంచమస్త్రీ పంచమపురుష వివాహము తండ్రివరుసఁ గూడ దనియుఁ, దల్లివరుస నుత్తమంబనియు కొందఱిమతము.

అవ. అథ గండర్క్షజాతకన్యాఫలమాహ.—

మూలా హి ప్రభవా వధూశ్శ్వశురతత్పత్న్యౌ నిహంతి క్రమా

దంత్యాదంఘ్రిసముద్భవా త్వథ భవేజ్జ్యేష్ఠర్క్షజా శ్రేష్ఠజమ్,
ఇంద్రాగ్నిప్రభవా వివాహసమయే హంత్యేవ సా దేవరం
త్రిష్వేతేష్వపి భేషు జాతపురుషో హంతీతి కేచిజ్జగుః. 63

వ్యా. మూలేతి. మూలాహిప్రభవా మూలాశ్లేషానక్షత్రజాతా, వధూః క్రమాత్ శ్వశురతత్పత్న్యౌ మూలాజా శ్వశురం భర్తృజనకం, ఆశ్లేషజా తత్పత్నీం శ్వశ్రూం, మూలాహిప్రభవేతి కృత్స్నం మూలాశ్లేషయోః నిషేధే ప్రాప్తే పాదభేదేన వ్యవస్థాపయతి. అంత్యాద్యంఘ్రిసముద్భవా మూలాంత్యపాదే ఆశ్లేషాద్యపాదే సముద్భవా, వధూః శ్వశురతత్పత్న్యౌ నిహంతి. అథ జ్యేష్ఠర్క్షజా శ్రేష్ఠజం భర్తృజ్యేష్ఠం నిహంతి, ఇంద్రాగ్నిప్రభవా విశాఖానక్షత్రజాతా, వధూః వివాహసమయ ఏవ, దేవరం స్వభర్తృకనిష్ఠం, హంతి. ఏతేషు త్రిషు భేషు మూలాశ్లేషాజ్యేష్ఠానక్షత్రేషు జాతః పురుషోఽపి పూర్వోక్తాన్ హంతీతి కేచిజ్జగుః ఊచుః. గైశబ్దఇతి ధాతోర్భూతే లిట్, త్రిష్విత్యుపలక్షణం విశాఖజోఽపి దోషకృత్. అయం న సమీచీనః పక్ష ఇత్యస్వరస సూచనాయ కేచిదిత్యుక్తం.—'మూలాసార్పవిశాఖాసు జ్యేష్ఠభే చోద్భవః పుమాన్, న దోషకృద్వివాహేషు స్త్రియం సర్వత్ర వర్జయేత్' ఇతి విద్యమానత్వాత్.

అవ. గండనక్షత్రమందుఁ బుట్టినవారలకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మూలానక్షత్రమందుఁ బుట్టిన స్త్రీ మామకు కూడదనియు, ఆశ్లేషయందుఁ బుట్టిన స్త్రీ యత్తకుఁ గూడ దనియు, నీమూలాశ్లేషల యందుఁ గూడ దని సామాన్యముగాఁ జెప్పినను మూలానక్షత్ర నాల్గవ పాదమందుఁ బుట్టిన మామకు మారకురా లనియు, నాశ్లేష మొదటి పాదమందుఁ బుట్టిన నత్తకు మారకురా లగునది విశేషం బనియు, జ్యేష్ఠా నక్షత్రమందుఁ బుట్టినస్త్రీపతి జ్యేష్ఠభ్రాతృ నాశకారిణి యగుననియు, విశాఖానక్షత్రమందుఁ బుట్టిన స్త్రీ వివాహకాలమందే మఱఁదికి మారకురాలనియు, నీమూలాశ్లేషాజ్యేష్ఠావిశాఖా నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన పురుషుఁడు క్రిందఁజెప్పినవారికి మారకుఁడని కొందఱు చెప్పినను స్త్రీలకుఁ గాని పురుషులకు దోషము లే దనియు భావము.

అవ. అథ శ్లోకద్వయేనైకవింశతిమహాదోషనామాన్యాహ—

యగపంచాంగవిశుద్ధిహీనదినకృత్సంక్రాంత్యహఃపాపినాం
షడ్వర్గఃకునవాంశకోఽష్టమకుజష్షట్కం భృగోః కర్తరీ,

లగ్నాదష్టమమష్టమేందురుభయోశ్చంద్రోఽష్టరిష్ఫారిగ
శ్చంద్రస్యగ్రహ ఏవ వారజనితస్స్యాద్దుర్ముహూర్తాభిధః। 64
ఖార్జూరిస్థసమాంఘ్రిభం గ్రహణభం చోత్పాతభం క్రూరయు
గ్ధిష్ణ్యం చాశుభవిద్ధభం విషయుతం లగ్నాస్తదోషస్తథా,
గండాంతో వ్యతిపాతవైధృతిమహాయోగా ఇతి స్వాభిధా
లగ్నస్యాప్యఖిలైకవింశతిమహాదోషాన్ప్రవక్ష్యేఽథ తాన్. 65

వ్యా. య ఇతి. ఖార్జూరిస్థేతిచ. యః పంచాంగశుద్ధిహీన ఇత్యేకః, దినకృత్సంక్రాంత్యహ ఇత్యేకః, పాపినాం షడ్వర్గ ఇత్యేకః, కునవాంశ ఇత్యేకః, అష్టమకుజ ఇత్యేకః, భృగోష్షట్కమిత్యేకః, కర్తరీత్యేకః, లగ్నాదష్టమమిత్యేకః, ఉభయోర్లగ్నపత్యో రష్టమేందురిత్యేకః, చంద్రోఽష్టరిష్ఫారిగష్షడష్టరిష్ఫచంద్రదోష ఇత్యేకః, చంద్రస్య గ్రహ ఇత్యేకః, వారజనితదుర్ముహూర్తాభిధ ఇత్యేకః, ఖార్జూరిస్థసమాంఘ్రిభమిత్యేకః, గ్రహణభమిత్యేకః, ఉత్పాతభమిత్యేకః, క్రూరయుగ్ధిష్ణ్యమిత్యేకః, అశుభవిద్ధభమిత్యేకః, విషయుతం విషయుతలగ్నమిత్యేకః, లగ్నాస్తదోష ఇత్యేకః, గండాంత ఇత్యేకః, వ్యతీపాతవైధృతిమహాయోగ ఇత్యేక ఏవ దోష ఇత్యవశ్యమంగీకార్యః, న తు భిన్నకాలికయోస్తయోరేకదినే యోగాసంభవాదితి శంకనీయమితి సర్వమవధేయం. ఏతే సర్వే మిళిత్వా ఏకవింశతిదోషా భవంతి, తాన్ శ్లోకద్వయేనోక్తానఖిలైకవింశతిమహాదోషాన్ లగ్నస్య వక్ష్యే కథయామి.

అవ. రెండుశ్లోకములచె నిరువదియొక మహాదోషనామములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పంచాంగశుద్ధిహీనమని, సంక్రాంత్యహస్సని, పాపషడ్వర్గమని, కునవాంశమని, అష్టమకుజుఁడని, భృగుషట్కమని, కర్తరియని, లగ్నాష్టమదోషమని, అష్టమచంద్రుఁడని, షడష్టరిష్ఫచంద్రదోషమని, చంద్రసహాదోషమని, వారజనితదుర్ముహూర్తమని, ఖార్జూరిస్థసమాంఘ్రిభమని, గ్రహణభమని, ఉత్పాతభమని, క్రూరయుగ్ధిష్ణ్యమని, అశుభవిద్ధమని, విషయుతలగ్నమని, లగ్నాస్తదోషమని, గండాంతమని, వ్యతీపాతవైధృతిమహాయోగమని యీ యిరువదియొకమహాదోషముల వివరమును పైనఁ దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

అవ. శ్లోకద్వయనిర్దిష్టానామేకవింశతిమహాదోషాణాం స్వరూపం నిర్వక్తుం ప్రథమోపదిష్టయోః పంచాంగశుద్ధిహీనదినకృత్సంక్రాంతిదోషయోర్లక్షణం దర్శయతి.—

దుష్టాశ్చేత్కరణర్క్ష వారతిథయో యోగశ్చ తన్మేళనం
నాడ్యష్షోడశ షోడశే త్యుభయతో వర్జ్యా రవేస్సంక్రమాత్,
రాశిష్వేవ చరేషు చైకదివసస్త్యాజ్యాయనే రాశివ
త్తద్రాశిం గతవేవ తత్తదయనం ప్రాప్తో యదా భాస్కరః. 66

వ్యా. దుష్టా ఇతి. యే దుష్టాః కరణర్క్ష వారతిథయః యోగశ్చయః తన్మేళనం తేషాం తిథివారనక్షత్రయోగకరణానాం పంచానాం మేళనం చేత్, కరణేషు భద్రః, ఋక్షేష్వనుక్తాని పుష్యాదీని, వారేషు కుజః, యోగేషు పరిఘావ్యాఘాతాదయో వక్ష్యమాణాః, తిథిషు మాసాంతే దినపంచక ఇతి శ్లోకోక్తాః ఏతే దుష్టాః ఏభిరైర్యథాసంభవం యుక్తమేవ పంచాంగస్య దుష్టత్వం. ఏవం పంచాంగశుద్ధిహీనో దోష ఇత్యుచ్యతే. రవేస్సూర్యస్య సంక్రమాదుభయతః పూర్వం షోడశనాడ్యః పశ్చాచ్చ షోడశనాడ్యశ్చ వర్జ్యాః శుభకర్మసు త్యాజ్యాః, చరేషు చరరాశిష్వేవ మేషకర్కటతులామకరేషు, రవిసంక్రమణేషు, ఏకదివసః పూర్వం త్రింశద్ఘటికాః పరే చ త్రింశద్ఘటికాః త్యాజ్యా ఇత్యర్థః. శుభకర్మస్వితి శేషః. అయనే రాశివత్ యత్సంక్రమణే యావద్ఘటికాః తదయనేఽపి తావద్ఘటికాః త్యాజ్యా ఇత్యర్థః. భాస్కరస్సూర్యః యదా యస్మిన్కాలే యదయనం ప్రాప్నోతి తథైవ తద్రాశిం గతఏవ. న సందేహ ఇత్యేవకారార్థః. ఏషః దినకృత్సంక్రాంతిదోషః.

అవ. క్రింద రెండు శ్లోకములయందుఁ జెప్పఁబడిన యేకవింశతి మహాదోషస్వరూపములఁ దెలియఁజేయుచున్నవాఁడై ముందుఁ బంచాంగశుద్ధిహీనదోషలక్షణమును, సంక్రాంతిదోషలక్షణమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. అశుభకరములైన తిథివారనక్షత్రయోగకరణములు కూడినది పంచాంగశుద్ధిహీనదోష మని, శుభకర్మలవిషయమై సూర్యసంక్రమణప్రవేశమునకు ముందు వెనుక ౧౬ ఘడియలు వర్జింపవలయు నని, సూర్యుఁడు మేషకర్కట తులామకరరాసులయందుఁ బ్రవేశమునకు ముందు 3౦-ఘడియలను వెనుక 3౦-ఘడియలను నిషేధింపవలయు ననియు, అయనములకు నిషేధవిధి యీప్రకారమే యనియు, నిదే దినకృత్సంక్రాంతిదోష మనియు నెఱుఁగవలయును.

అవ. అథ పంచభిశ్శ్లోకైః షడ్వర్గస్వరూపం ప్రపంచయితుం ఆదౌ తావత్తదుపయోగిరాశ్యధిపతీనాహ.—

మేషో గౌర్మిథునం కులీరమృగరాట్కన్యాతులావృశ్చికా
శ్చాపాఖ్యో మకరో ఘటోఽఝష ఇతిహ్యేతే గృహాఖ్యాః క్రమాత్,
భౌమశ్శుక్రబుధేందుసూర్యశశిజా భృగ్వారజీవాసితా
మందో జీవ ఇతి క్రమేణ గృహపా ఏతే హి షడ్వర్గపాః. 67

వ్యా. మేష ఇతి. మేషః ప్రసిద్ధః, గౌః వృషభః, మిథునం ప్రసిద్ధం, కులీరః కటకః, మృగరాట్ సింహః, కన్యాతులావృశ్చికాః ప్రసిద్ధాః, చాపాఖ్యో ధనుః, మకరః ప్రసిద్ధః, ఘటః కుంభః, ఝషో మీనః, ఇత్యేతే ద్వాదశ రాశయః, క్రమాత్ గృహాఖ్యాః రాశిసంజ్ఞాః. 'ఆఖ్యాహ్వే అభిధానం చ నామధేయం చ నామ' చేత్యమరః. భౌమశ్శుక్రబుధేందుసూర్యాః ప్రసిద్ధాః, శశిజో బుధః.— 'పంచమ్యపాజే'తి జనేర్డప్రత్యయః. భృగుశ్శుక్రః, ఆరోఽంగారకః, జీవో గురుః, అసితశ్శనిః, మందశ్శని, పునర్జీవో గురుః, ఏతే ద్వాదశ క్రమేణ భౌమాది క్రమేణ, గృహపాః రాశ్యధిపాః ఏతే రాశ్యధిపతయ ఏవ, షడ్వర్గపాః షడ్వర్గాధిపతయశ్చ, భవంతి. హీతి ప్రసిద్ధౌ. అయమర్థః మేషవృశ్చికయోర్భౌమః, వృషభతులయోశ్శుక్రః, మిథునకన్యయోర్బుధః, కర్కటస్య చంద్రః, సింహస్య సూర్యః, ధనుర్మీనయోర్గురుః, మకరకుంభయోశ్శనిరితి.

అవ. ఐదుశ్లోకములచే షడ్వర్గస్వరూపములఁ దెలియఁజేయుటకై షడ్వర్గోపయోగులగు రాశ్యధిపతులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మేష, వృషభ, మిథున, కర్కాటక, సింహ, కన్య, తుల, వృశ్చిక, ధను, మకర, కుంభ, మీనములు ౧౨ ను రాసులనియు, మేష వృశ్చికములకు నంగారకుఁడు, వృషభతులలకు శుక్రుఁడు, మిథునకన్యలకు బుధుఁడు, కర్కాటకమునకుఁ జంద్రుఁడు, సింహమునకు సూర్యుఁడు, ధనుర్మీనములకు గురువు, మకరకుంభములకు శనైశ్చరుఁడు, వీరలీక్రమమున రాశ్యధిపతులు; వీరలే షడ్వర్గాధిపతులును.

సౌమ్యానామపి రాశయశ్శుభగృహాః క్రూరగ్రహాః పాపినాం
సర్వేషాం క్రమశశ్చరస్థిర ఇతి స్యాద్ద్విస్వభావోఽభిధాః,
త్రింశద్భాగమయం చ లగ్నమథ తల్లగ్నే ద్వయోర్భాగయో
రర్కేందూ విషమే సమే శశిరవీ హోరేశ్వరౌ తౌ క్రమాత్. 68

వ్యా. సౌమ్యానామితి. సౌమ్యానాం శుభగ్రహాణాం సంబంధినో రాశయః శుభగృహాః, శుభరాశయ ఇత్యుచ్యంతే, పాపినాం క్రూరగ్రహాణాం సంబంధినో రాశయః, క్రూరగ్రహాః క్రూరరాశయః, సర్వేషాం ద్వాదశరాశీనాం, క్రమశః క్రమాత్, చరస్థిరద్విస్వభావా ఇత్యభిధాః చరస్థిరస్వభావసంజ్ఞాః స్యుః. యథా, మేషశ్చరః, వృషభః స్థిరః, మిథునం ద్విస్వభావః, ద్వౌ చరస్థిరస్వభావౌ యస్య స తథోక్తః, పూర్వార్ధస్య స్థిరరాశిసమీపత్వాత్ స్థిరత్వం, ఉత్తరార్ధస్య చరరాశిసమీపత్వాచ్చరత్వం, పునః కర్కటశ్చరః, ఏవం ద్వాదశాదీనాం క్రమాత్ చరస్థిరద్విస్వభావత్వం యోజనీయం, త్రింశద్భాగమయం త్రింశద్భాగాత్మకం లగ్నమిత్యుచ్యతే, అథ తల్లగ్నే త్రింశద్భాగాత్మకే లగ్నే ద్వయోర్భాగయోః పూర్వార్ధోత్తరార్ధయోః విషమే మేషమిథునసింహధనుఃకుంభానాం పూర్వార్ధస్య అర్కస్సూర్యః హోరాధిపతిః ఉత్తరార్ధస్య ఇందుశ్చంద్రః, సమే, వృషభకర్కటకన్యావృశ్చికమకరమీనానాం పూర్వార్ధస్య చంద్రో హోరాధిపః ఉత్తరార్ధస్య రవిః క్రమాత్ హోరేశ్వరౌ భవత ఇత్యవగంతవ్యమ్.

తా. సౌమ్యగ్రహసంబంధిరాసులు శుభరాసులనియు, పాపగ్రహసంబంధిరాసులు క్రూరరాసులనియు, ఈ ౧౨ రాసులలో మేషము చరమని, వృషభము స్థిరమని, మిథునము ద్విస్వభావమని యీప్రకారము ౧౨ రాసులకుఁ జూడవలెను. లగ్నము 30 భాగములుగలది; లగ్నము రెండుభాగములుచేసిన హోర లగు. అందులో మేషాదివిషమరాసులయందుఁ బ్రథమభాగము సూర్యహోర, ద్వితీయభాగము చంద్రహోర; వృషభాదిసమరాసులయందుఁ బ్రథమభాగము చంద్రహోర, ద్వితీయము సూర్యహోర, ఈ రెండుగ్రహములు హోరాధిపతులు,

అవ. అథ ద్రేక్కాణాధిపతీనాహ.—

తల్లగ్నేశ సుతేశధర్మపతయో ద్రేక్కాణపాస్స్యుస్త్రయ
స్స్వాంత్యోపాంత్యగృహేశ్వరా ఇతి జగుర్ద్రేక్కాణపాశ్చాపరే,
కేచిత్స్వాత్మజధర్మపా ఇతి జగుర్ద్రేక్కాణపాస్స్యుశ్చరే
ధర్మస్వాత్మజపాస్థిరే సుతనవస్వేశాద్విరూపే గృహే. 69

వ్యా. తల్లగ్నేతి. తల్లగ్నేశసుతేశధర్మపతయః క్రమాత్ ద్రేక్కాణపాస్స్యుః, త్రింశద్భాగాత్మకస్య లగ్నస్య తృతీయో భాగః ద్రేక్కాణశబ్దార్థః. అయమాశయః, యస్య లగ్నస్య యో౽ధిపః సఏవ ప్రథమద్రేక్కాణాధిపః, సుతేశః లగ్నాత్పంచమలగ్నాధిపో యః సఏవ ద్వితీయద్రేక్కాణాధిపః, ధర్మపతిః లగ్నాన్నవమలగ్నాధిపతిర్యస్య యేన తృతీయద్రేక్కాణాధిపతిః, స్వాంత్యోపాంత్య

గృహేశ్వరాః, స్వం లగ్నం అంత్యో ద్వాదశ, ఉపాంత్య ఏకాదశ, ఏతేషా మధిపాః ఏతే త్రయః ద్రేక్కాణాధిపా ఇత్యపరే జగుః ఊచుః. గై శబ్దే ఇతి ధాతోర్వ్యాఖ్యాతారే లిట్, కేచిత్తు చరే చరలగ్నేష్విత్యర్థః. స్వాత్మజధర్మౌ లగ్నపంచమనవమౌ పాంతి రక్షంతీతి తథోక్తాః, స్థిరే స్థిరలగ్నేషు ధర్మస్వాత్మజపాః నవమప్రథమపంచమాధిపాః ద్రేక్కాణాధిపతయః, ద్విరూపే గృహే ద్విస్వభావలగ్నేషు సుతనవస్వేశాః పంచమనవమప్రథమలగ్నాధిపతయః ద్రేక్కాణాధిపతయస్స్యురితి జగుః.

అవ. ద్రేక్కాణాధిపతులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. లగ్నమును మూఁడుభాగములు చేసిన ద్రేక్కాణములగు నందు లగ్నాధిపతి ప్రథమద్రేక్కాణాధిపతియు, పంచమాధిపతి ద్వితీయ ద్రేక్కాణాధిపతియు, నవమాధిపతి తృతీయద్రేక్కాణాధిపతియు నిట్లు కొందఱి యభిప్రాయము. లగ్నాధిపతి ద్వాదశాధిపతి యేకాదశాధిపతులు క్రమంబుగ ద్రేక్కాణాధిపతులని కొందఱ యభిప్రాయము. లగ్నాధిప పంచమాధిప నవమాధిపతులు చరలగ్నద్రేక్కాణాధిపతులనియు, నవమాధిప లగ్నాధిప పంచమాధిపతులు స్థిరలగ్న ద్రేక్కాణాధిపతు లనియుఁ, బంచమాధిప నవమాధిప లగ్నాధిపతులు ద్విస్వభావలగ్న ద్రేక్కాణాధిపతు లనియు నెఱుఁగఁదగినది.

అవ. నవాంశద్వాదశాంశస్వరూపం దర్శయతి.—

మేషః కర్కటకస్తులా చ మకరః స్వస్వాదయో రాశయ
స్స్వస్య స్వాత్మజధర్మయోశ్చ నవ తద్భాగా నవాంశాః క్రమాత్,
యల్లగ్నం చ తదాదిసర్వనిలయాస్సద్వాదశాంశాః క్రమా
త్తత్తద్రాశ్యధిపా స్తదంశపతయస్స్యుర్ద్వాదశాంశాభిధాః. 70

వ్యా. మేష ఇతి. మేషః కర్కటకస్తులా చ మకరః ఏతే చత్వారో రాశయస్స్వస్వాదయస్స్వస్వాస్స్వకీయా అంశా ఏవ ఆదయో యేషాం తే తథోక్తాః. న కేవల మేతావత్, స్వాత్మజధర్మయోశ్చ లగ్నాత్పంచమనవమయోశ్చ స్వస్య సంబంధినో అంశా ఏవ ఆదయో నవనవసంఖ్యాకా స్తద్భాగాః క్రమాత్ నవాంశా భవంతి, ఏతదుక్తం భవతి, మేషసింహధనుషాం మేషాంశ ఆదిః, కర్కటవృశ్చిక మీనానాం కర్కటకాంశ ఆదిః, తులాకుంభమిథునానాం తులాంశఆదిః, మకర వృషభకన్యానాం మకరాంశ ఆదిః, లగ్నం యద్వర్తతే తదాదిసర్వనిలయాః తదాదిద్వాదశరాశయః ప్రసిద్ధా ద్వాదశాంశాః, తత్తద్రాశ్యధిపా స్తదంశపతయః తేషాం రాశీనాం యే అధిపాః తేషాం అంశానామపి త ఏవాధిపాః ద్వాదశాంశాభిధాస్సంజ్ఞాస్స్యుః.

అవ. నవాంశద్వాదశాంశస్వరూపములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. లగ్నఘటికల ౯ భాగములుచేసిన నవాంశ లని మేషసింహ ధనూరాసులకు మేషాదిగ నవాంశ గుణింపవలయు నని, కర్కటవృశ్చిక మీనములకు కర్కటకాంశ మొదలని, మకరవృషభకన్యలకు మకరాంశ మొద లని, తులాకుంభమిథునములకు తులాంశము మొద లని, లగ్నాధిపతియే నవాంశాధిపతి యని, యిది నవాంశక్రమమని, మఱియు ద్వాదశాంశ లనఁగా; లగ్నఘడియలు ౧౨ భాగములు చేయుట ద్వాదశాంశలని ఆయారాశ్యధిపతులే ద్వాదశాధిపతు లని తెలియవలెను.

అవ. త్రింశాంశాధితీనాహ.—

త్రింశాంశేష్వధిపాః కుజార్కిగురువిట్శుక్రాస్త్వయుగ్మే క్రమా
ద్బాణేష్వష్టమునీషుస్సమగృహే త్రింశాంశపా వ్యత్యయాత్,
షడ్వర్గస్త్వయమేవ సోఽపి శుభకృత్సౌమ్యగ్రహాణాం భవేత్
షడ్వర్గో యది పాపినాం నిధనకృత్సర్వేషు కర్మస్వపి. 71

వ్యా. త్రింశాంశేష్వితి. అయుగ్మే విషమరాశౌవిషయే, కుజార్కిగురువిట్శుక్రాః కుజశనిగురుబుధశుక్రాః, క్రమా త్రింశాంశేషు బాణేష్వష్టమునీషవః బాణేష్వష్టమునీషూణామిత్యర్థః. ఏతదంశానా మధిపతయః కుజః పంచాంశానాం, శనైశ్చరశ్చ పంచాశానాం, గురురష్టాంశానాం బుధస్సప్తాంశానాం, శుక్రః పంచాంశానా మధిపా ఇత్యాశయః. సమగృహేసమరాశిషుత్రింశాంశపా, వ్యత్యయాత్ విలోమేన, జ్ఞేయా ఇతి శేషః. తథాహి.—శుక్రః పంచాంశానాం, బుధస్సప్తాంశానాం, గురురష్టాంశానాం, శనిః పంచాంశానాం, కుజశ్చ పంచాంశానాం, త్రింశాంశానా మధిపా ఇత్యర్థః. అయమేవ శ్లోకచతుష్టయప్రతిపాదిత లగ్నహోరాద్రేక్కాణ నవాంశద్వాదశాంశానాం షణ్ణాం సమాహారఏవ షడ్వర్గ ఇత్యుచ్యతే, సోఽపి, షడ్వర్గోఽపి, సౌమ్యగ్రహాణాం సంబంధీ చేచ్ఛుభకృద్భవేత్, పాపినాం క్రూరగ్రహాణాం, షడ్వర్గో యది సర్వేషు కర్మసు శుభ కర్మసు నిధనకృత్ మృత్యుప్రదః.

అవ. త్రింశాంశాధిపతులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. లగ్నము 30 భాగములుచేసినఁ ద్రింశాంశలని, అందు అంగారక శనైశ్చరులైదైదంశలకును, గురువు ౮ అంశలకును, బుధుఁడేడంశలకును, శుక్రుఁడు ౫ అంశలకును వీర లీక్రమము మేషాది బేసిరాసుల కధిపతు లనియును, వృషభాదిసమరాసులకు లగ్నము 30 అంశ

ములలో శుక్రుఁడైదంశములకును, బుధుఁడేడంశములకును, గురువు ౮ అంశములకును, శనైశ్చరుఁడైదంశములకును, నంగారకుఁడు ౫ అంశములకును, వీరలు త్రింశాంశాధిపతులనియు, మఱియు నీపైనఁ జెప్పిన లగ్నహోరద్రేక్కాణ నవాంశద్వాదశాంశ త్రింశాంశ లనెడి షడ్వర్గము సకలకార్యములకు శుభగ్రహషడ్వర్గము శుభప్రదమనియు, పాపగ్రహ షడ్వర్గము మృత్యుప్రద మనియు నెఱుఁగ నగును.

అవ. షడ్వర్గవిభాగక్రమమాహ.—

త్రింశద్భాగమయంచలగ్నమితి సా హోరా తదర్ధంచ త
ద్ద్రేక్కాణస్తు తృతీయఏవ నవమోభాగో నవాంశః క్రమాత్,
తస్య ద్వాదశభాగ ఏవతు తత స్తద్ద్వాదశాంశ స్తత
స్త్రింశాంశ స్త్రిదశాంశ ఏవతు భవేత్షడ్వర్గ ఏవం క్రమః. 72

వ్యా. త్రింశద్భాగమయ మితి. త్రింశద్భాగమయం త్రింశద్భాగాత్మకం లగ్నమిత్యుచ్యతే. తదర్ధం లగ్నస్యార్ధం, పంచదశభాగాత్మకం సా హోరా పూర్వోక్తహోరేత్యుచ్యతే. తద్ద్రేక్కాణస్తు తృతీయఏవ దశభాగాత్మకః నవమో భాగః వింశతిలిప్తాధికత్రిభాగాత్మకః నవాంశః, క్రమాద్భవతి, తస్య లగ్నస్య ద్వాదశభాగఏవ, సః ద్వాదశాంశః త్రింశల్లిప్తాధికద్విభాగాత్మకః. తతస్త్రిదశాంశఏవ త్రిరావృత్తా దశత్రిదశ త్రింశాఇతి యావత్, తావంతో అంశాఏవ త్రింశాంశశ్చ భవేత్ షడ్వర్గ, ఏవం ఉక్తరీత్యా క్రమః మర్యాదా, బోధ్య ఇతి శేషః.

అవ. షడ్వర్గవిభాగక్రమమును జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. లగ్నము ౩౦భాగములు గలదని, లగ్నార్ధము హోర యని, లగ్నత్రిభాగము ద్రేక్కాణ మని, లగ్ననవాంశము నవాంశ మని, లగ్న ద్వాదశాంశము ద్వాదశాంశ మని, లగ్నత్రింశాంశము త్రింశాంశ మనియు, ఇదే షడ్వర్గవిభాగక్రమంబు.

అవ. పుష్కరాంశవర్గోత్తమాంశానాహ:—

భూనేత్రేబ్ధివిధూజలాత్యగమితో మేషాదితః పుష్కర
స్సింహాదేర్ధనురాదికస్య చ తథా మీనాంతతస్స్యాత్క్రిమాత్,
షడ్వర్గో యది పంచవర్గ ఇతి వా వర్గోత్తమాంశ స్త్వయం
ప్రాజ్యధ్యశ్చరమశ్చరాదిషు నవాంశేషూత్తమా ద్యా శుభా. 73

వ్యా. భూనేత్రేతి. భూ=ఏకా, నేత్రే ద్వే, వామాంక ప్రక్షేపేణ ఏకవింశతిర్భవతి సర్వత్ర సంఖ్యా ప్రసంగే వామాంక ప్రక్షేపో బోద్ధవ్యః, అబ్ధివిధూ అబ్ధయశ్చత్వారః. విధురేకః చతుర్దశో భాగ ఇతియావత్, జలాక్షి జలంచత్వారః అక్షి ద్వే చతుర్వింశో భాగః, అగమితః సప్తపరిమితః, సప్తమో భాగ ఇతియావత్. మేషాదితః మేషవృషభ మిథునకర్కాటకానాం క్రమేణ పుష్కరః, మేషస్యైకవింశో భాగః, వృషభస్య చతుర్దశో భాగః, మిథునస్య చతుర్వింశో భాగః, కర్కాటస్య సప్తమో భాగ ఇతివివేకః. సింహాదేః, సింహకన్యాతులావృశ్చికానాం చతుర్ణాం క్రమాత్పూర్వవద్బోధ్యం, మీనాంతతః మీనావధికస్యేత్యర్థః. సార్వవిభక్తికస్తసిః. ధనురాదికస్య ధనుర్మకరకుంభమీనానామపి తథా పూర్వోక్తభాగ ఏవ క్రమాత్పుష్కరస్స్యాత్, షడ్వర్గోయది పుష్కరకాలే శుభగ్రహసంబంధిషడ్వర్గో భవతి. కదాచిచ్ఛుభగ్రహసంబంధిపంచవర్గో వా భవతి, చరాదిషు చరస్థిరద్విస్వభావేషు రాశిషు ప్రాఙ్మధ్యశ్చరమశ్చ, వర్గోత్తమాంశాః, చరేషు ప్రథమాంశః, స్థిరేషు పంచమాంశః, ద్విస్వభావేషు నవమాంశః, వర్గోత్తమాంశ ఇత్యర్థః. నవాంశేషు ద్వౌ వృషభకర్కాటకాంశౌ స్వనవాంశత్వేన నిషిద్ధావపి ఉత్తమౌ వర్గోత్తమాంశౌ చేచ్ఛుభౌ శుభప్రదౌ, వృషభకటకయోః శుభగ్రహాధిపతిత్వాదితి భావః. మీనాంశస్య శుభగ్రహాధిపతిత్వేఽపి వర్గోత్తమాంశోఽపి న శుభదః, ఝషమేషయోరతి గండాంతత్వేన వక్ష్యమాణత్వాత్.

అవ. పుష్కరాంశవర్గోత్తమాంశలఁ జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. మేషరాశిలో ౨౧-వ యంశమును, వృషభములో ౧౪-వ యంశమును, మిథునములో ౨౪-యంశమును, కటకములో ౭-వ యంశమును, సింహములో ౨౧-వ యంశమును, గన్యలో ౧౪-వ యంశమును, తులలో ౨౪-వ యంశమును, వృశ్చికములో ౭-వ యంశమును, ధనూరాశికి ౨౧-వ యంశమును, మకరరాశికి ౧౪-వ యంశమును, కుంభరాశికి ౨౪-వ యంశమును, మీనమునకు ౭-వ యంశమును బుష్కరాంశములనఁబడు. మఱియుఁ బుష్కరకాలమందు దీచెప్పఁబడిన షడ్వర్గము శుభగ్రహసంబంధిగ్రైన శుభప్రద మనియు, శుభగ్రహసంబంధిగ్రైనఁ బంచవర్గమైన శుభప్రద మనియు, వర్గోత్తమాంశలనఁగా; చరలగ్నములయందుఁ బ్రథమాంశలును స్థిరలగ్నములందుఁ బంచమాంశములును ద్విస్వభావలగ్నములయందు నవమాంశములు నివి వర్గోత్తమాంశలు. (నవాంశములందు వృషభ కర్కటకాంశములకు స్వనవాంశము లౌటవలన ...ద్ధములైనను రాసులకు శుభగ్రహాధిపతిత్వము లుండుటవలన

శుభప్రద మని మీనాంశమునకు శుభగ్రహాధిపతిత్వముండి వర్గోత్తమాంశమైన నతిగండాంత మాటచేత నిషేధింపఁబడి యుండుటవలన నశుభప్రదము.)

అవ. వృషభకర్కటకాంశయో ర్వర్గోత్తమాంశత్వేన శుభప్రదత్వం నిరూప్య ఇదానీమవశిష్టానాం చతుర్ణాం పుష్కరాంశత్వేన శుభప్రదత్వం నిరూపయ న్నన్యేషాం కునవాంశత్వం దర్శయతి:—

కన్యాయుగ్మతులాంశకా అపి ధనుః ప్రాగర్ధభాగశ్శుభా
ఏతే భాగ్యసుతార్థదా న చరమా వర్గోత్తమాంశం వినా,
నైవాహ్యాష్టమరాశిభాగఉభయోర్న ద్వాదశాంశ స్తథా
తేభ్యోఽన్యే కునవాంశకా అపి శుభం ప్రాహుర్వృషాంశం పరే. 74

వ్యా. కన్యేతి. కన్యాయుగ్మతులాంశకాః ధనుః ప్రాగర్ధభాగోఽపి పూర్వార్ధభాగశ్చ ఏతే శుభాః చతురంశాః, భాగ్యసుతార్థదాః సౌభాగ్యపుత్రసంపత్కరాః నచరమాః ఏతేషామంశాః రాశ్యంతర్గతాశ్చేన్న యోగ్యాః, వర్గోత్తమాంశం వినా. వర్గోత్తమాంశస్తు రాశ్యంతర్గతోఽపి శుభ ఏవ, ఉభయోర్దంపత్యోః అష్టమరాశిభాగోఽపి న శుభదః తథా తయోర్ద్వాదశాంశోఽపి న యోగ్యః, తేభ్యోఽన్యే కన్యాయుగ్మతులాధనుః పూర్వార్ధేభ్యః అన్యే నవాంశాః కునవాంశాః కుత్సితనవాంశాః అశుభనవాంశా ఇతియావత్. వృషాంశం వృషభాంశమపి శుభమితి పరే ప్రాహుః.

అవ. వర్గోత్తమాంశము లౌటవలన వృషభకర్కటకాంశలకు శుభప్రదత్వమును నిరూపణచేసి, మిగిలిన కన్యా మిథున తులా ధనుస్సును పుష్కరాంశ లౌటచేత వీనికిని శుభప్రదత్వము నిరూపణచేయుచు నితరాంశలకు కునవాంశత్వముఁ దెలియఁ జేయుచున్నాఁడు:—

తా. కన్యా మిథున తులాంశలును ధనుఃపూర్వభాగమును సౌభాగ్యపుత్రసంపత్ప్రదము లనియు, నీచరాసులచరమాంశలు శుభప్రదములు గావనియు, వర్గోత్తమాంశము రాశ్యంతర్గతమైనను శుభప్రదమనియు, దంపతులకు నష్టమరాశిభాగమును ద్వాదశాంశమును శుభప్రదములు గావనియుఁ, గన్యామిథున తులా ధనుఃపూర్వభాగములకంటె నితరము లైనయంశలు కునవాంశ లని కొందఱియభిప్రాయము, వృషభాంశము శుభము.

అవ. శ్లోకద్వయేన నవాంశప్రత్యేక ఫలమాహ:—

మేషాంశే చ విభర్తృకా పశుగణా కన్యా వృషాంశే భవే
ద్యుగ్మాంశే ధనపుత్రిణీ చ కులటా స్యాత్కర్కటాంశే ఖలా,
సింహాంశే పితృసద్మగాఽథ సుగుణా విత్తార్జితాచ స్త్రియా
స్సత్పుత్రా చ తులాంశకే చ సుగుణా నిస్స్వాంశకే చాళినః. 75

వ్యా. మేషాంశ ఇతి. మేషాంశే కృతపరిణయా కన్యా, విభర్తృకా విధవా భవేత్, వృషాంశే వృషభాంశే పరిణతా చేత్పశుగణా పశుసంపన్నా భవేత్, యుగ్మాంశే ధనపుత్రిణీ ధనవతీ పుత్రవతీచ, కర్కటాంశే కులటా వ్యభిచారిణీ.—'కులటా పాంసులాచ స్యా'దిత్యమరః. ఖలా దుష్టాచ స్యాత్, సింహాంశే పితృసద్మగా విధవా భవేత్, అథ స్త్రియాః కన్యాయాః అంశే సుగుణా పాతివ్రత్యాదిగుణవతీ విత్తార్జితాచ, తులాంశే సత్పుత్రా సుగుణాచ భవతి, అళినః అంశే వృశ్చికాంశే, నిస్స్వ దరిద్రా స్యాత్.

అవ. రెండు శ్లోకములచేత నవాంశలకుఁ బ్రత్యేక ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. మేషాంశమందు వివాహమైనకన్యక విధవయగుననియు, వృషభాంశమం దైనకన్యక పశుసమృద్ధిగల దగు ననియు, మిథునాంశమందైన స్త్రీ ధనవతియుఁ బుత్రవతియునగు ననియు, కర్కటాంశ మందైన స్త్రీ వ్యభిచారిణి యగు ననియు, సింహాంశమందు విధవయుఁ, గన్యాంశమం దైన స్త్రీ సుగుణవతియు ధనవతియు నగుననియుఁ, దులాంశమందు సుపుత్రులు గలదగుననియు,వృశ్చికాంశమందు దరిద్రురాలగునని తెలియునది.

చాపాంశాదిమభాగ ఏవ ధనినీ భాగేఽన్యసక్తాఽపరే
దుశ్శీలాచ మృగాంశకే గతధవా కుంభాంశకే రుగ్మిణీ,
మీనాంశే పతిపుత్రభాగ్యవియుతా లగ్నాన్నవాంశో బలీ
షడ్వర్గస్థనవాంశకే చ గదితం యద్యత్తదత్రాపి చ. 76

వ్యా. చాపాంశేతి. చాపాంశాదిమభాగే ధనురంశాద్యభాగ ఏవ, ధనినీ ధనవతీ, అపరే భాగే ఉత్తరార్ధే, అన్యసక్తా పరాధీనా, వ్యభిచారిణీతి యావత్. కించ దుశ్శీలా దురాచారవతీ స్యాత్, మృగాంశకే మకరాంశే, గతధవా విధవా, కుంభాంశకే రుగ్మిణీ రోగవతీ,మీనాంశే పతిపుత్రభాగ్యవియుతా విధవా సంతానహీనా దరిద్రాచ స్యాత్, లగ్నాన్నవాంశః లగ్నాపేక్షయా నవాంశఏవ బలీ శ్రేష్ఠః, షడ్వర్గస్థనవాంశకే యత్ఫలం గదితం ఉక్తం, అత్రాపి శుభషడ్వర్గస్థనవాంశకేఽపి తద్వత్ తాదృక్ఫలమేవ. అనేన శుభనవాంశమాత్రస్య యోగ్యత్వం గమ్యతే, లగ్నాన్నవాంశో బలీత్యుక్తత్వాత్.

తా. ధనురంశపూర్వభాగమందైన స్త్రీ ధనవంతురాలును, నపరాంశమందైన వ్యభిచారిణియు దురాచారవతియు నగును. మకరాంశమందైన స్త్రీ విధవయు, కుంభాంశమందు రోగవతియు, మీనాంశమందైన విధవయు నపుత్రవతియు దరిద్రురాలు నగును. లగ్నమునకంటె నవాంశము బలవత్తర మని చెప్పుటవలన శుభనవాంశము సౌభాగ్యము.

అవ. కుజాష్టమభృగుషట్కదోషానాహ.—

లగ్నాదష్టమగః కుజో నిధనకృద్భౌమాష్టమాఖ్యోఽప్యయం
యద్యేవం భృగుషట్కదోష ఇతి తల్లగ్నాద్భృగుష్షష్ఠగః,
యుద్ధే శత్రుజితౌ రిపోర్గృహగతౌ నీచస్థితౌ చాస్తగౌ
తౌ ద్వౌ దుర్బలినౌ వదంతి చ పరే దోషస్తు నాస్తీత్యహో. 77

వ్యా. లగ్నాదితి. కుజోఽంగారకః, లగ్నాదష్టమగతః అష్టమస్థానగతో యది, నిధనకృత్ మృత్యుప్రదః. అయమేవ భౌమాష్టమాఖ్యః కుజాష్టమదోష ఇత్యుచ్యతే. ఏవ మేవ తల్లగ్నాత్ ప్రకృతశుభలగ్నాత్, భృగుశ్శుక్రః, షష్ఠగః షష్ఠగో యది, భృగు షట్కదోష ఇత్యుచ్యతే. ఫలం తు పూర్వోక్తమేవ. తౌ ద్వౌ కుజశుక్రౌ, యుద్ధే గ్రహయుద్ధే, శత్రుజితౌ శత్రుతిరస్కృతౌ వా, రిపోర్గృహగతౌ శత్రుక్షేత్రగతౌ వా, నీచస్థితౌ నీచక్షేత్రగతౌ వా, అస్తగౌ సూర్యసహితకిరణౌ వా యది, దుర్బలినౌ బలహీనౌ, భవతః దోషస్తు భృగుషట్కాదిదోషస్తు నాస్తీతి పరే వదంతి. అహో ఇత్యాశ్చర్యే.

అవ. కుజాష్టమభృగుషట్కదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అంగారకుఁడు వివాహలగ్నమునకు ౮-ట నుండిన మృత్యుప్రదుఁడు. ఇదియే కుజాష్టమదోష మనఁబడును. మఱియు నీ శుభలగ్నమునకు ౬-ట శుక్రుఁ డుండిన భృగుషట్కదోషము. దీనికిఁ బైనఁ జెప్పినఫలమే. కుజశుక్రులు గ్రహయుద్ధమందు శత్రువుచేత జయింపఁబడినను, తిరస్కరింపఁ బడినను, శత్రుక్షేత్రముల నీచక్షేత్రములను పొందినను, అస్తమానమును బొందియుండినను, బలరహితు లగుటవలన దోషములే దని కొందఱియభిప్రాయము. ఆయభిప్రాయము గ్రంథకర్తకు నత్యాశ్చర్య మనుట.

అవ. కర్తరీదోషమాహ.—

లగ్నాద్ద్వాదశగో భవేదృజుగతిర్వక్రీ ద్వితీయస్థితః
పాపౌ ద్వౌ యది మధ్యలగ్నముభయోర్మృత్యుప్రదా కర్తరీ,

చంద్రో వా యది మధ్యగ స్తదుభయోరన్యే జగుః కర్తరీ
తౌ ద్వౌ వా న చ కర్తరీ హ్యృజుగతీ తద్వ్యత్యయా వక్రిణౌ. 78

వ్యా. లగ్నాదితి. ద్వౌ ద్విత్వసంఖ్యావచ్ఛిన్నౌ, పాపౌ పాపగ్రహౌ, తిష్ఠతః. తదుభయోః పాపగ్రహయోః, ఏకః లగ్నాత్ ద్వాదశగస్సన్, ఋజుగతిః అన్యో వక్రీ సన్ ద్వితీయస్థితః లగ్నాద్ద్వితీయస్థానగతో భవేద్యది, ఉభయోః ద్వాదశద్వితీయయోః మధ్యలగ్నం యత్తస్య, తదా లగ్నస్య కర్తరీ కర్తరీనామ దోషః. సా కర్తరీ మృత్యుప్రదా, చంద్రః తదుభయోః పాపగ్రహయోః మధ్యగో వా యది కర్తరీత్యన్యే జగుః ఊచుః. తచ్చింత్యం. చింతాబీజం తు చంద్రః సపాదదినద్వయ మేకస్మిన్ రాశౌ తిష్ఠతి తావ చ్ఛుభకర్మ ప్రసంగనిషేధః స్యా దితి, తౌ ద్వౌ పాపగ్రహౌ, ఋజుగతీ వా ద్వావపి వక్రిణౌ వా, వ్యత్యయా ద్వాదశగో వక్రీ ద్వితీయగో ఋజుగతిర్వా యది తదా కర్తరీ దోషో నాస్తి.

అవ. కర్తరి యనుదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రెండుపాపగ్రహములలో నొకపాపగ్రహము లగ్నమునకు ౧౨-ట వక్రింపకయుండి మఱియొక పాపగ్రహము లగ్నమునకు ౨-ట వక్రించియుండెనేని యీ రెంటిమధ్యమున నున్నలగ్నమునకుఁ గర్తరి యనుదోషము వచ్చును. ఈదోషము మృత్యుప్రదము. కొందఱు రెండుపాపగ్రహములనడుమ చంద్రుఁ డుండెనేని యది కర్తరిదోషమని చెప్పుచున్నారు. ఈ చెప్పఁబడిన పాపగ్రహములు రెండును వక్రించియున్నను, వక్రవర్జితులై యున్నను లగ్నద్వాదశమందు వక్రించియుండి లగ్నద్వితీయమందు వక్రరహితులై యున్న నీ చెప్పఁబడిన కర్తరి దోషము లేదు.

అవ. అష్టమలగ్నదోషమాహ.—

త్యాజ్యం చాష్టమలగ్న మేవ జననాల్లగ్నాచ్చ రాశే స్తయో
ర్దంపత్యో రపి మృత్యుకృ త్తదధిపో లగ్నస్థితో వా తయోః,
చంద్రోఽప్యష్టమరాశిగ స్తదుభయోర్నిత్యం దరిద్రప్రద
స్త్యాజ్యం ద్వాదశలగ్నమప్యశుభకృ త్తజ్జన్మ లగ్నం గృహమ్. 79

వ్యా. త్యాజ్యమితి. జననాల్లగ్నాత్ జన్మలగ్నాత్, రాశేః జన్మకాల చంద్రరాశేశ్చ, అష్టమలగ్నం యత్తత్, తయోర్దంపత్యోర్మృత్యుకృత్. అతోఽష్టమ

లగ్నం త్యాజ్య మేవ దంపత్యోరితి ప్రకరణబలాదుపన్యస్తమ్. సర్వేషామప్యష్టమ లగ్నం త్యాజ్యమిత్యభిధేయమ్. త్యాజ్యమిత్యేవకారేణ గుణయుక్తమపి త్యాజ్య మితి గమ్యతే. 'అష్టమం తు న కర్తవ్యం యది సర్వగుణాన్విత'మితి దైవజ్ఞవిలా సాదిగ్రంథేషు జాగరూకత్వాత్. తదధిపః అష్టమలగ్నాధిపః, లగ్నగతో వా వివాహాదిలగ్నగతో వా యది, తయోర్దంపత్యోర్మృత్యుకృద్భవతి, కిం చ చంద్రోఽష్టమరాశిగః జన్మరాశేరష్టమరాశిగతో యది, తదుభయోర్నిత్యం దరిద్ర ప్రదః. ద్వాదశలగ్నమపి, జన్మలగ్నజన్మరాశ్యోః ద్వాదశలగ్నమపి త్యాజ్యం, తజ్జన్మలగ్నం తయోర్దంపత్యోర్జన్మకాలలగ్నమప్యశుభకృత్, కించ గృహం తయో ర్జన్మరాశిరప్యశుభకృత్. అత్రాయం విశేషః, యస్మిన్ గృహే యస్య జన్మ తత్తస్య జన్మగృహం, తస్మిన్వివాహాదివేదికానాం న యోగ్యమితి.

అవ. అష్టమలగ్న దోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జన్మ లగ్నమునకును జననకాలచంద్రరాశికి ౮-వ లగ్నము మృత్యుప్రదమౌటవలనను నాలగ్నము గుణయుక్తమైనదైనను నిషే ధింపవలయును. అష్టమలగ్నాధిపతి వివాహాదిలగ్నములఁ బొందెనేని దంపతులకు మృత్యుప్రదుఁడును, చంద్రుఁడు జన్మరాశికి ౮-వ రాశిని బొందియున్న దంపతులకు నిత్యదారిద్ర్యప్రదుఁడును అగును. జన్మద్వా దశలగ్నమును స్వజన్మలగ్నము నశుభకరము. మఱి జన్మగృహ మనఁగా, నేయింటఁ బుట్టినవాని కాయిల్లు జన్మగృహము. జన్మగృహము వివా హాదులకు యోగ్యముగాదు.

అవ. షష్ఠాష్టరిష్ఫచంద్ర సగ్రహదోషానాహ.—

లగ్నాద్ద్వాదశగేఽథవా రిపుగతే చంద్రేఽష్టమస్థే తథా
రిష్ఫాష్టారిగచంద్రనామకమహాదోష స్తయోర్మృత్యుకృత్,
దోషస్సగ్రహనామకో నిధనకృచ్చంద్రే గ్రహేణాన్వితే
దోషో నేతి పరే జగుశ్శశధరే సౌమ్యగ్రహేణాన్వితే. 80

వ్యా. లగ్నాదితి. చంద్రే లగ్నాత్ ద్వాదశగే ద్వాదశరాశౌ స్థితే సతి, అథ వా రిపుగతే లగ్నాత్ షష్ఠస్థానగతే వా, అష్టమస్థే వా యది, తదా రిష్ఫా ష్టారిగచంద్రనామకమహాదోషో భవతి, స దోష స్తయోర్దంపత్యోర్మృత్యుకృత్, చంద్రే గ్రహేణాన్వితే శుభగ్రహేణ పాపగ్రహేణ వా యుక్తే సతి, తదా స గ్రహనామకో దోషః దంపత్యోర్నిధనకృత్, శశధరే చంద్రే, సౌమ్యగ్రహే ణాన్వితే సతి దోషో నాస్తీతి పరే జగుః.

అవ. షష్ఠాష్టరిప్ఫుచంద్రసగ్రహదోషములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చంద్రుఁడు వివాహాదిలగ్నమునకు ౬-౮-౧౨ ట నుండి నపుడు రిఫ్ఫాష్టారిగచంద్రనామకదోషము. ఆదోషము దంపతులకు మృత్యుప్రదము. చంద్రుఁడు శుభగ్రహములతోఁగాని పాపగ్రహములతోఁగాని కూడియుండుటయే సగ్రహనామక దోషమగును. ఆదోషము దంపతులకు నిధనప్రదము. మఱియు చంద్రుఁడు శుభగ్రహములతోఁ గూడియున్నప్పు డీదోషము లేదని కొందఱి యభిప్రాయము.

అవ. సూర్యాదియుక్తచంద్రసగ్రహస్య ప్రత్యేకఫలాన్యాహ.—

దారిద్ర్యం మరణం త్వపత్యరహితం దౌర్భాగ్యమేవం స్త్రియా
స్సాపత్న్యం యతిభావమేవ కలహం దుఃఖం చ కుర్యాత్క్రమాత్,
ఉద్వాహాదిషు చంద్ర ఏకభవనే సూర్యాదిఖేటైర్యుతో
నక్షత్రాంతరగశ్శుభో యది శశీత్యన్యే జగుర్నేతరే. 81

వ్యా. దారిద్ర్యమితి. చంద్రః ఉద్వాహాదిషు వివాహాదిషు, సూర్యాదిఖేటైః సూర్యాదిగ్రహైః, యుతః సహితస్సన్, ఏకభవనే ఏకరాశౌ స్థితశ్చేత్, క్రమాదిదం ఫలం కుర్యాత్; యథా.—చంద్రస్సూర్యయుక్తశ్చేత్ స్త్రియాః కన్యాయాః, దారిద్ర్యం కుర్యాత్, అంగారయుక్తశ్చేన్మరణం, బుధయుక్తశ్చేదపత్యరహితం సంతానాభావం, గురుయుక్తశ్చేద్దౌర్భాగ్యం, భృగుయుక్తశ్చేత్సాపత్న్యం సపత్నీత్వం, శనియుక్తశ్చేద్యతిభావం, రాహుయుక్తశ్చేత్కలహం, కేతుయుక్తశ్చేద్దుఃఖం కుర్యాత్. శశీచంద్రః ఏకరాశిగతోఽపి, నక్షత్రాంతరగో భిన్ననక్షత్రగతో యది, శుభశ్శుభప్రద ఇత్యన్యే జగుః, అపరే నేతి భిన్ననక్షత్రగతోఽపి న శుభ ఇత్యూచుః.

అవ. సూర్యాదియుక్తచంద్రసగ్రహమునకుఁ బ్రత్యేకఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చంద్రుఁడు వివాహాదివిషయమై యేకరాశియందు సూర్యునితోఁగూడియుండినచో వివాహమైనస్త్రీకి దారిద్ర్యప్రదుఁడును, అంగారకునితోఁగూడియున్న మరణప్రదుఁడును, బుధునితోఁగూడిన స్త్రీని బుత్రహీనురాలుగాఁజేయువాఁడును, బృహస్పతితోఁగూడిన దౌర్భాగ్యప్రదుఁడును, శుక్రునితోఁగూడినస్త్రీకి సపత్నీప్రదుఁడును, శనైశ్చరునితోఁ గూడిన నైశ్వర్యాభావప్రదుఁడును, రాహువుతోఁగూడినఁ గలహప్రదుఁడును, కేతువుతోఁగూడిన దుఃఖప్రదుఁడు నగును. మఱి వివాహాది

విషయమై చంద్రుఁ డొకరాశియందు సూర్యాదిగ్రహములతోఁగూడినను నక్షత్రభేదము గలిగియున్నను శుభకరుఁ డని కొందఱయభిప్రాయము. నక్షత్రాంతరగతుఁడైన నశుభకరుఁ డని మఱికొందఱి యిష్టము.

అవ. అథ శ్లోకద్వయేన వారజనితదుర్ముహూర్తదోషమాహ.—

రుద్రాఖ్యోరగమిత్రపిత్ర్యవసవో వారాఖ్యవిశ్వేవిధి
బ్రహ్మేంద్రేంద్రహుతాశదైత్యవరుణా అప్యర్యమాఖ్యో భగః,
ఏతే పంచదశ క్రమాత్తు దివసే జ్ఞేయా ముహూర్తా భగ
శ్చేంద్రాగ్నీ అహిదైత్యరౌద్రపితరస్త్యాజ్యాస్తు శేషాశ్శుభాః. 82

వ్యా. రుద్రేతి. రుద్రాఖ్య ఏకః, ఉరగాఖ్యో ద్వితీయః, మిత్రాఖ్యస్తృతీయః, పిత్ర్య ఇతి చతుర్థః, వస్వాఖ్యః పంచమః, వారాఖ్యష్షష్ఠః, విశ్వేదేవాఖ్యస్సప్తమః, విద్యాఖ్యోఽష్టమః బ్రహ్మాఖ్యో నవమః, ఇంద్రాఖ్యో దశమః, ఇంద్రహుతాశనాఖ్యో ద్విదైవత్య ఏకాదశః. దైత్యాఖ్యో ద్వాదశః, వరుణాఖ్యస్త్రయోదశః, అర్యమాఖ్యశ్చతుర్దశః, భగ ఇతి పంచదశః, ఏతే పంచదశముహూర్తాః, క్రమాద్దివసే ప్రతిదివసే, జ్ఞేయాః జ్ఞాతవ్యాః, తేషాం ప్రయోజనమాహః—భగః పంచదశః, ఇంద్రాగ్నీ ఏకాదశః, అహిః ఉరగాఖ్యో ద్వితీయః, దైత్యో ద్వాదశః రౌద్రః ప్రథమః, పిత్రాఖ్యశ్చతుర్థశ్చ, ఏతే షణ్ముహూర్తాః ఉగ్రదైవత్యాః త్యాజ్యాః, శుభకర్మస్వితి శేషః. శేషా నవ ముహూర్తాః శుభాః.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత వారజనితదుర్ముహూర్తదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మొదటిది రుద్రముహూర్తమనియు, రెండవది యురగముహూర్తమనియు, మూఁడవది మిత్రమనియు, నాలవది పిత్ర్యమనియు, నైదవది వసువనియు, నాఱవది వారమనియు, నేడవది విశ్వేదేవమనియు, నెనిమిదనది విధియనియుఁ, దొమ్మిదవది బ్రహ్మయనియుఁ, బదియవది యింద్రముహూర్తమనియుఁ, బదునొకొండవది యింద్రహుతాశనమనియుఁ, బండ్రెండవది దైత్యమనియుఁ, బదుమూఁడవది వరుణమనియుఁ, బదునాలవది యర్యమమనియుఁ, బదునైదవది భగముహూర్తమనియు, నీచెప్పిన పంచదశముహూర్తములు ప్రతిదివసమం దీక్రమమునఁ దెలియవలయు. అందు భగ, ఇంద్రహుతాశన, ఉరగ, దైత్య, రౌద్ర, పిత్ర్యముహూర్తములు ఉనుగ్రదైవత్యము లవుటవలన శుభ కర్మముల విషయమై నిషిద్ధములు. మిగిలిన తొమ్మిది ముహూర్తములును శుభప్రదములు.

రాత్రౌ పంచదశేశ్వరాజచరణాహిర్బుధ్న్యపూషాభిధా
నాసత్యాంతకవహ్నిధాతృశశినశ్చాదిత్యజీవాచ్యుతాః,
అర్కత్వష్టృసమీరణాశ్శుభవిధౌ చత్వార ఏవాశుభా
రౌద్రాజాంఘ్రియమాగ్నయో యదుడుపో యస్మిన్ క్షణేయత్ఫలమ్.

వ్యా. రాత్రావితి. ఈశ్వరః, అజచరణః, అహిర్బుధ్న్యః పూషా నాసత్యః, అంతకః, వహ్నిః, ధాతా, శశీ, ఆదిత్యః, జీవః, అచ్యుతః, అర్కః, త్వష్టా, సమీరణః, ఇత్యేతత్సంజ్ఞాః పంచదశముహూర్తాః రాత్రౌ జ్ఞేయాః. పంచదశ ముహూర్తానాం మధ్యే రౌద్రాజాంఘ్రియమాగ్నయ ఇత్యేతే చత్వార ఏవ ముహూర్తాః, శుభవిధౌ శుభకర్మణి, అశుభాః, శేషాస్తు శుభా ఏవ. యదుడుపో యస్మిన్ క్షణే యత్ఫలం యాదృశఫలం యథాతథా దదాతి, తద్వత్తన్ముహూర్తాధిపాః స్వానురూపం ఫలం దదతి, యథా రుద్రాఖ్యస్య రుద్రాధిపః రౌద్రఫలం దదాతి. ఏవమన్యత్రాప్యూహ్యం, యద్వా యస్మిన్ నక్షత్రే యత్కర్మోక్తం తద్దైవత్యముహూర్తేఽపి తత్కార్యమిత్యర్థః. యథా అనూరాధాయాం వివాహ ఉక్తః తస్యాః మిత్రదేవతాకత్వాత్ మిత్రముహూర్తే వివాహః కార్యఇతి. ఏవమన్యత్రాప్యూహ్యం, తథా చ రత్నమాలాయాం.—'యస్మిన్ ధిష్ణ్యే యచ్చ కర్మోపదిష్టం తద్దైవత్యే తన్ముహూర్తేఽపి కార్య' మితి. తస్మాదుగ్రదైవత్యాస్త్యాజ్యా ఇత్యర్థః.

తా. ప్రతిరాత్రియందును బంచదశ ముహూర్తములలో మొదటిది యీశ్వరముహూర్తమనియు, రెండవది యజచరణమనియు, మూఁడవది యహిర్బుధ్న్యమనియు, నాలవది పూషమనియు, నైదవది నాసత్యమనియు, నాఱవది యంతకమనియు, నేడవది వహ్నియనియు, నెనిమిదవది ధాతయనియుఁ, దొమ్మిదవది శశియనియుఁ, బదియవది యాదిత్యమనియుఁ, బదునొకండవది జీవమనియుఁ, బండ్రెండవది యచ్యుతమనియుఁ, బదుమూఁడవది యర్కమనియుఁ, బదునాలవది త్వష్టయనియుఁ, బదునైదవది సమీరణముహూర్తమనియు నీ పంచదశ ముహూర్తములలో రుద్ర, అజాంఘ్రి, యమ, అగ్ని యీనాలుగుముహూర్తములును శుభకర్మలవిషయమై యుగ్రము లౌటవలన నిషేధింపవలయుననియు, నేనక్షత్రాధిపతి యేయేక్షణమం దెంతమాత్రము ఫలము నిచ్చుచున్నాఁడో యాప్రకార మీముహూర్తాధిపతులును దమతమస్వరూపమునకుఁ దగినఫలముల నిచ్చుచున్నారనియు, నేనక్షత్రమం దేకర్మ

యుట శ్రేష్ఠమని చెప్పియున్నదో యా నక్షత్రాధిదేవతముహూ ర్తమునందును శుభకర్మము చేయుట ముఖ్య మనియు నెఱుఁగనగు.

ఆదిత్యేఽర్యమనామక శ్శశిదినే బ్రహ్మాసురాఖ్యౌ కుజే
పిత్రాఖ్యానలసంజ్ఞితౌ బుధదినే స్యాచ్చేన్ముహూర్తోఽభిజిత్,
దైత్యాహౌ గురువాసరే భృగుదినే బ్రాహ్మాఖ్యపిత్ర్యౌ శనౌ
రౌద్రాహీ త్వఖిలే శుభే నిధనదాస్తే దుర్ముహూర్తాః క్రమాత్.84

వ్యా. ఆదిత్య ఇతి. ఆదిత్యే ఆదిత్యవాసరే, అర్యమనామకశ్చతుర్దశో ముహూర్తః, శశిదినే సోమవాసరే, బ్రహ్మే నవమః, అసురో ద్వాదశో ముహూర్తః, కుజవాసరే పిత్రాఖ్యశ్చతుర్థః అనలసంజ్ఞికః రాత్రౌ సప్తమశ్చ ద్వౌ. బుధదినే అభిజిత్ అష్టమో ముహూర్తః. గురువాసరే దైత్యాహౌ దైత్యో ద్వాదశః అహః నాగాఖ్యష్షష్ఠశ్చ. భృగుదినే బ్రాహ్మాఖ్యపిత్ర్యౌ నవమచతుర్థౌ శనౌ శనివాసరే, రౌద్రాహీ ప్రథమ ద్వితీయౌ ముహూర్తౌ, ఏతే ద్వాదశముహూర్తాః క్రమాన్నిధనదాః. అత అఖిలే శుభే అఖిలశుభకర్మసు, త్యాజ్యా ఇత్యర్థః.

తా. ఆదివారమం దర్యమ మనెడి నామముగల పదునాలవముహూర్తమును, సోమవారమందు బ్రహ్మమను తొమ్మిదవముహూర్తమును, అసురమనెడి పండ్రెండవముహూర్తమును, కుజవారమునందు పగలు పిత్ర్యమను నాలవముహూర్తమును, రాత్రి యేడవదగు ననలముహూర్తమును, బుధవారమం దభిజిత్తను నెనిమిదవ ముహూర్తమును, గురువారమందుఁ బండ్రెండవదగు దైత్యమును, వార మను పేరుగల యాఱవ ముహూర్తమును, శుక్రవారమందు బ్రహ్మమను తొమ్మిదవముహూర్తమును, పిత్ర్యమను నాలవముహూర్తమును, శనివారమందు రుద్ర, అహి అను ప్రథమద్వితీయముహూర్తములును నీచెప్పిన ౧౨ ముహూర్తములు నుగ్రములౌటవలన శుభకర్మలయందు నిషేధింపవలయును.

అవ. కాలహోరామాహ.—

యద్వారే చ యదిష్టకాలఘటికాద్విఘ్నాశ్శరాప్తాగతాః
పూర్వాంశా అథ వర్తమానసమయస్స్యాత్కాలహోరా క్రమాత్,
వారేశాదిరవిర్భృగుర్బుధవిధూ మందో గురుర్మంగళ
శ్చైత్వాప గ్రహకాలపా నిధనదాస్త్యాజ్యా వివాహాదిషు. 85

వ్యా. య ఇతి. యద్వారే చ యస్మిన్నవసరే, యదిష్టకాలఘటికాః తాః ద్విఘ్నాః ద్వాభ్యాం గుణితాః, తా ఏవ శరాప్తాః పంచభిర్విభక్తాస్తత్యః అగతాః అబ్ధాః శరాప్తేభ్య అగతా ఇత్యర్థః. పూర్వాంశాః గతహోరాః, అథ వర్తమాన సమయః యచ్ఛిష్టం తద్వర్తమానఘోరాక్రమాత్ కాలహోరా స్యాత్. వారేశాది యస్య వారస్యయోఽధిపః తదాది, రవిర్భృగుర్బుధో విధుర్మందో గురుః, మంగళోఽంగారకశ్చ, ఏతే ఉదయాదారభ్య క్రమేణ పునఃపునః హోరాధిపా భవంతి, కేచిత్తు అర్ధరాత్రమారభ్యహోరా గణనా కర్తవ్యేత్యాహుః. అత్రాయం విశేషః.-సార్ధఘటికాద్వయాత్మికాయాః హోరాయాః పంచార్ధనాడికా భవంతి, తాసామర్ధనాడికానాం క్రమేణ రవిశశికుజబుధగురవోఽధిపాః, తతః శుక్రహోరాయాః పంచార్ధనాడికానాం క్రమేణ బుధగురుశుక్రశనిసూర్యా అధిపా భవంతి, ఏవం సర్వాసాం యోజనీయాః. అతః హోరాధిపతే షష్ఠగ్రహః తదనంతరహోరాధిపో భవతి. ఏతా హోరాః పాపగ్రహకాలజాతాశ్చేన్నిధనదాః, అతో వివాహాదిషు త్యాజ్యాః. భూరేఖాధ్వయోజనేషు తచ్చతుర్థభాగం త్యక్త్వా భూరేఖాయాః ప్రాగ్దేశస్థితేషు పునః పంచదశఘటికా శోధ్యాః. రేఖాయాః ప్రత్యగ్దేశస్థితేషు పునః పునః పంచదశఘటికా యోజ్యా యది తేషు పంచదశఘటికా న శోధ్యాః. తథా పంచదశఘటికాస్వేవ తాశ్శోధ్యాః. తాసు దినార్ధే శోధితాసు సతీషు యావానవశిష్టో భవతి సూర్యోదయోపరి తావద్ఘటికామారభ్య వారప్రవృత్తిర్యది దినార్ధేన శోధ్యాః. తదా దినార్ధాద్యావదతిరిచ్యతే తదారభ్య సూర్యోదయాత్పూర్వం వారప్రవృత్తిః. ఉక్తంచ రత్నమాలాయామ్.—'వారప్రవృత్తిం మునయో వదంతి సూర్యోదయాద్రావణరాజధాన్యామ్, ఊర్ధ్వం తథాధోఽప్యపరత్ర తస్మాచ్చరార్ధదేశాంతరనాడికాభిః.'

అవ. కాలహోరక్రమమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఏవారమందైనను హోర నిర్ణయించుటకు నుదయము మొదలైనగడియలను రెట్టించి ౭-టి భాగింపఁగా మిగిలినది తత్కాల హోర యగును. ఏవారమందు హోరచూచిన నావారాధిపతి మొదటి హోరాధిపతి. మొదటి హోరాధిపతికి ౬-వ గ్రహము వెంబడి హోర యనియు, దినము ౧-కి ౧౨ హోరలకు నధిపతు లనియు, నిందుకు నుదాహరణ మాదివారమందు హోర చూచినపక్షమందు సూర్యుఁడు మొదటి హోరాధిపతియనియు, భృగు బుధ చంద్ర శని గురు అంగారకు లీక్రమమున నుదయము మొదలు పలుమారు హోరాధిపతులని యుం దెలియవలెను. కొందఱు గ్రంథకర్త లర్ధరాత్రి మొదలు హోర

చూడవలెనని చెప్పిరనియు, నీచెప్పినహోర ౨½ ఘడియయనియు, ౨½-కి ౫ అరఘడియలు, నీ యరఘడియలకు సూర్యహోరలో రవి శశి కుజ బుధ గురువు లధిపతులనియు, శుక్రహోరలో శుక్ర శని రవి చంద్ర అంగారకు లధిపతులనియు, నీక్రమమున నన్నిహోరలఁ జూడవలెననియు, నీహోరలు పాపగ్రహా౽కాలజనితము లయ్యేనేని వివాహాది శుభకర్మలయందు నిషేధింపవలయు నని యీవారములకు ననేకవిధములైన నిర్ణయములు చెప్పిన నీగ్రంథకర్తమతము కొందఱి గ్రంథకర్తలకు నిష్టము. ఉదయము మొదలు ఉదయపర్యంతము వారము.

అవ. శ్లోకద్వయేన ఖార్జూరచక్రలక్షణం నిరూపయన్ తద్దోషమాహ.—

ఖార్జూరాకృతిమూర్ధ్వగామృజు లిఖేదేకాం చ రేఖాం తత
స్తిర్యక్చార్గళకాస్త్రయోదశ తథా ఖార్జూరచక్రం త్విదమ్,
విష్కంభాదిషు దస్రభాదిశిరసి స్థాప్యైకలేఖాం గతౌ
స్యాతాం శీతగుభాస్కరౌ యది తయోర్దృష్టిర్మిథో మృత్యుకృత్.

వ్యా. ఖార్జూరేతి. ఏకాం రేఖామూర్ధ్వగాం, ఖార్జూరాకృతిం ఖార్జూరపత్రసదృశాం, ఋజు అవక్రం యథా తథా లిఖేత్, తతః తదనంతరం, తస్యాం తిర్యక్చార్గళకాస్త్రయోదశరేఖాః తథా లిఖితాశ్చేత్ ఇదం సప్తవింశతిరేఖాత్మకం ఖార్జూరచక్రం భవతి. శిరసి చక్రమూర్ధ్ని, విష్కంభాదిషు యోగేషు, దస్రభాది అశ్విన్యాదినక్షత్రం, అభిజిద్వర్జం, స్థాప్య విలిఖ్య, గణనాయాం క్రియమాణాయాం సత్యాం, శీతగుభాస్కరౌ శీతాః గావః కిరణాః యస్య సః చంద్రః భాస్కరస్సూర్యశ్చ, తావేకరేఖాం గతౌ స్యాతాం యది, తదా తయోశ్చంద్రసూర్యయోర్మిథః అన్యోన్యం దృష్టిర్భవతి. సా మృత్యుకృత్. అతశ్శుభకర్మసు త్యాజ్యేత్యర్థః. అత్రాయం విశేషః.—న కేవలమేకరేఖాగతయోరేవ దృష్టిపాతః, కింతు చతుర్థపాదాద్యపాదగతయోర్ద్వితీయ తృతీయపాదగతయోశ్చ అన్యోన్యదృష్టిపాతః. న చతుర్థద్వితీయపాదగతయోర్వా చతుర్థతృతీయపాదగతయోర్వా ప్రథమద్వితీయపాదగతయోర్వా ప్రథమతృతీయపాదగతయోర్వా. తదుక్తం దైవజ్ఞవిలాసే.—'చతుర్థగస్త్వాద్యపాదమాద్యగస్తు చతుర్థగమ్. ద్వితీయగస్తృతీయస్థం తృతీయస్థో ద్వితీయగమ్, సమాంఘ్రి వేదస్సర్వజ్ఞైర్విజ్ఞేయం 'ధిష్ణ్యమండల' మితి.

అవ. రెండుశ్లోకములచే ఖార్జూరచక్రలక్షణమును దెలియఁజేయుచున్నవాఁడై యాదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఖర్జూరపత్రమువలె నూర్ధ్వరేఖ యొకటి వ్రాసి యా రేఖ మీఁద ౧3 అడ్డగీతలు గీచిన సప్తవింశతి రేఖాత్మక మగునది ఖర్జూర చక్రము.—ఈ చక్రము శిరస్స్థానం దశ్వినీ నక్షత్రమును విష్కంభ నామ యోగమును లిఖించి యక్కడినుండి సవ్యముగా లిఖించుచురాఁగా సూర్యచంద్రు లొక రేఖయం దున్న నక్షత్రములయందుండి యొకరినొకరు చూచిన నది మహాదోషకరముగా (?) గనుక వివాహాది శుభకర్మలయందు నిషేధింపవలయును. ఇచట సూర్యచంద్రులకు నేక రేఖాగత నక్షత్రములయం దున్నమాత్రముచేతనే పరస్పరవీక్షణము గలుగదు. మఱియేమన్నను వీరిలో నాలవపాదమున నొక గ్రహమును మొదటిపాదమున నొక గ్రహము నుండఁగాను, రెండవపాదమున నొక గ్రహమును మూఁడవపాదమున నొక గ్రహము నుండఁగాను బరస్పరవీక్షణము గలుగునని తెలియవలయు.

విష్కంభము—అశ్విని

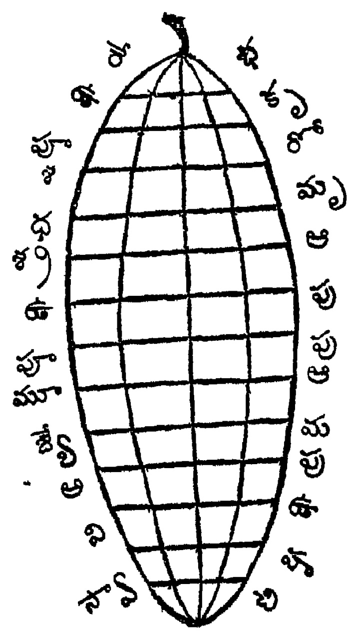

విష్కంభ వ్యతిపాతశూలపరిఘాగండాతిగండాశని
వ్యాఘాతా అపి వైధృతిర్నిధనదా యోగా వివాహాదిషు,
దస్రాహీందుముఖా స్తథా దితిసుతానూరాధపుష్యాదితి
త్వష్ట్రాఖ్యాః క్రమశః ప్రదక్షిణవిధా జ్ఞేయాశ్శిరస్థోడుతః. 87

వ్యా. విష్కంభేతి. విష్కంభః వ్యతీపాతః శూలః పరిఘా గండః అతిగండః అశనిః వజ్రః వ్యాఘాతః వైధృతిః ఏతే నవయోగాః వివాహాదిషు శుభకర్మసు నిధనదాః, దస్రాహీందుముఖాః అశ్విన్యాశ్లేషామృగశీర్షముఖాః, తథా ఽదితిసుతానూరాధ పుష్యాదితిత్వష్ట్రాఖ్యాః మూలానురాధాపుష్యపునర్వసూచిత్రాశ్చేతి నవనక్షత్రాణి, శిరస్థోడుతశ్శిరోనక్షత్రాత్, క్రమశః ప్రదక్షిణవిధా ప్రదక్షిణక్రమేణ, జ్ఞేయాః. యస్య యోగస్య యన్నక్షత్రముక్తం తచ్ఛిరసి విలిఖ్య తదాది గణయేదిత్యర్థః. తద్యథా.—విష్కంభస్యాశ్వినీ, వ్యతీపాతస్యాశ్లేషా, శూలస్య మృగశీర్షం, పరిఘాయాః మఖా, గండస్య మూలా, అతిగండస్యానూరాధా, వజ్రస్య పుష్యః, వ్యాఘాతస్య పునర్వసూ, వైధృతే శ్చిత్రా.

తా. విష్కంభము, వ్యతీపాతము, శూల, పరిఘ, గండము, అతిగండము, వజ్రము, వ్యాఘాతము, వైధృతి యీ యోగములు వివాహాదిశుభకర్మల కయోగ్యము లనియు, అశ్విని, ఆశ్రేష, మృగశిర, మఖ, మూల, అనూరాధ, పుష్య, పునర్వసు, చిత్త ఈ నక్షత్రముల నుచ్చస్థానమందుండెడి నక్షత్రము మొదలు ప్రదక్షిణక్రమముగాఁ దెలియవలయుననియు, నేయోగమునకు నేనక్షత్రములు చెప్పియున్నవో యవి మొదలుచేసి ప్రదక్షిణక్రమముగా లిఖింపవలయు ననఁగా విష్కంభమునకు నశ్విని, వ్యతీపాతకు నాశ్రేష యీ క్రమమున లిఖింపవలయును.

అవ. గ్రహణోత్పాతదోషమాహ.—

ఉత్పాతగ్రహణేభ్య ఏవ తు పరం సప్తాహమేనం త్యజే
ద్ధిష్ణ్యం తత్త్రవృతుత్రయేఽఖిలశుభే నేష్టం చ మృత్యుప్రదమ్,
గ్రస్తేఽస్తే పురతోఽర్ధమేవ పరతో గ్రస్తోదయేఽహ్నాం త్రయం
సంధ్యాయామపి సప్తసప్తదివసాన్నిశ్శేష ఏవం త్యజేత్. ౪౪

వ్యా. ఉత్పాతేతి. ఉత్పాతాః భూకంపధూమకేత్వాదయః, గ్రహణాని సూర్యాచంద్రమసోః సర్వగ్రాసగ్రహణాని, తేభ్యః పరం పరతః, సప్తాహమేవం త్యజేత్, శుభకర్మణీతి శేషః. యన్నక్షత్రే ఉత్పాతగ్రహణాదయః సముత్పద్యంతే తత్తద్ధిష్ణ్యం, తన్నక్షత్రం ఋతుత్రయం షణ్మాసేషు అఖిలే శుభే మృత్యుప్రదం, అతో నేష్టం, గ్రస్తాస్తమయాదేర్విశేషమాహ—గ్రస్తేఽస్తఇతి. గ్రస్తేఽస్తే గ్రస్తాస్తమయఖండగ్రహణవిషయే, పురతః పూర్వం అర్ధమేవ సప్తాహార్ధం సార్ధదినత్రయమేవ త్యాజ్యం. గ్రస్తోదయే గ్రస్తోదయఖండగ్రహణే తు, పరతః గ్రహణాదూర్ధ్వం, అహ్నాం త్రయం దినత్రయం, త్యాజ్యం. సంధ్యాయామపి నిశ్శేషే సర్వగ్రాసగ్రస్తాస్తమయ గ్రస్తోదయగ్రహణేఽపి సప్తసప్తదివసాన్ త్యజేత్ సర్వగ్రాసగ్రస్తాస్తమయే పూర్వం సప్తాహం, సర్వగ్రాసగ్రస్తోదయే ఊర్ధ్వం సప్తాహం. అన్యత్ర ఖండగ్రహణేష్వనుపాతేన యోజనీయం, ఏవం మాసవిషయేఽపి. తదుక్తం.—'సర్వగ్రాసేషు షణ్మాసం అర్ధగ్రాసే తదర్ధకమ్, తదంతరేఽనుపాతేన త్యజేద్ధిష్ణ్యం గ్రహణాహత' మితి.

అవ. గ్రహణోత్పాతదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉత్పాతము లనఁగా భూకంపనము, ధూమకేతువు మొదలగు నుత్పాతములును సూర్యచంద్రగ్రహణములును గలిగెనేని యనంతరము నేడువాసరములపర్యంతము శుభకర్మలు చేయఁగూడ దనియు, నేనక్షత్రమం దీచెప్పిన భూకంపనాద్యుత్పాతములు గలుగుచున్నవో యా నక్షత్రము మృత్యుప్రద మగుటవలన నాఱు నెలలపర్యంతము వివా

హాదిశుభకర్మలవిషయమై యయోగ్యమనియు, నర్ధగ్రహణమై గ్రస్తాస్త
మయమైన పక్షమునకుముందు 34 దినము కూడదనియు, నర్ధగ్రహణ
గ్రస్తోదయవిషయమై యనంతరము మూఁడుదివసములు కూడవనియు,
సాయంకాలమున గ్రస్తాస్తమయమైన సర్వగ్రస్తగ్రహణమందు ముందు
2 దివసములు గ్రస్తోదయసర్వగ్రస్తగ్రహణమం దనంతరం బేడుదివసము
లును గూడవనియు, మఱియు గ్రహణవిద్ధనక్షత్రము పూర్ణగ్రహణము
నందు ౬ మాసములవఱకు, నర్ధగ్రహణమునందు 3 మాసములవఱకు
నీరీతిగా శుభకర్మవిషయమై యోగ్యము గాదనియు నెఱుఁగవలయు.

అవ. క్రూరయుక్తధిష్ణ్యదోషమాహ.—

తద్ధిష్ణ్యం జ్వలితం తు పాపసహితం మృత్యుప్రదం పృష్ఠభం
భస్మాఖ్యం త్వథ ధూమితం చ పురతో ధిష్ణ్యం వివాహాదిషు,
రాశిః క్రూరయుత స్తదాఖ్యఫలదశ్చాన్యౌ చ తౌ తాదృశౌ
పృష్ఠాగ్రౌ శుభసంయుతౌ యది శుభౌ స్యాతాం తు రాశీతు తౌ.౮౯

వ్యా. తద్ధిష్ణ్యమితి. పాపసహితం పాపగ్రహయుక్తం, తద్ధిష్ణ్యం తన్నక్షత్రం, జ్వలితం జ్వలితసంజ్ఞం, పృష్ఠభం పాపగ్రహయుక్తనక్షత్రం తు, భస్మాఖ్యం భస్మసంజ్ఞకం, అతః పురతో ధిష్ణ్యం పాపగ్రహస్య అగ్రగతం నక్షత్రం తు, ధూమితం ధూమితసంజ్ఞకం ఏతన్నక్షత్రత్రయం మృత్యుప్రదం, అతో వివాహాదిషు త్యాజ్యం. క్రూరయుతః పాపగ్రహాక్రాంతరాశిశ్చ, తదాఖ్యఫలదః తదాఖ్యః జ్వలితసంజ్ఞః తత్ఫలదః పూర్వవన్మృత్యుప్రదః, అన్యౌ తౌ పాపగ్రహపృష్ఠాగ్రగతౌ, రాశిభస్మితధూమితాఖ్యౌ. అత్ర విశేషమాహ.—పృష్ఠాగ్రౌ రాశీ శుభసంయుతౌ యది, తదా శుభౌ స్యాతాం శుభప్రదౌ భవేతామ్.

అవ. క్రూరయుక్తధిష్ణ్యమునుదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పాపగ్రహముతోఁ గూడిననక్షత్రము జ్వలితసంజ్ఞికమనియుఁ, బాపగ్రహమునకు వెంబడియున్న నక్షత్రము భస్మసంజ్ఞికమనియు, పాపగ్రహమునకు ముందున్ననక్షత్రము ధూమిత సంజ్ఞికమనియు నీమూఁడునక్షత్రములు మృత్యుప్రదము లౌటవలన వివాహాదివిషయమై నిషేధింపవలయు ననియు, పాపగ్రహయుక్తమైన రాశియును జ్వలితసంజ్ఞికమే గనుక ముందుఁ జెప్పిన ఫలప్రదమనియు, మిగిలిన పృష్ఠాగ్రగతరాసులు భస్మితధూమిత సంజ్ఞికము లైనను శుభగ్రహయుక్తము లాయెనేని శుభప్రదము లనియు నెఱుంగఁదగును.

౮౭. అథ పంచశలాకచక్రముద్గరేణ పాపగ్రహావిద్ధదోషమాహ.—

తిర్యక్పంచ తథోర్ధ్వగాశ్శరమితా ద్వే ద్వే చ కోణద్వయే
చక్రేఽత్రైవ విలిఖ్య శంభువిదిశి ద్వైతీయరేఖాదితః,
అష్టావింశతిభాని చ జ్వలనభాదీన్యేవ రేఖాగ్రతః
స్థాప్యాని గ్రహవేధవర్జితముడు గ్రాహ్యం వివాహే బుధైః. ౧౦

వ్యా. తిర్యగితి. పంచరేఖాస్తిర్యగ్లిఖిత్వా తథా శరమితాః పంచరేఖా ఊర్ధ్వగా విలిఖేత్. పునః కోణద్వయే ఈశాన్యనైరృతికోణద్వయే ఆగ్నేయ వాయవ్యకోణద్వయే చ ద్వే ద్వే రేఖే విలిఖేత్. అత్రైవచక్రే పంచశలాకచక్ర ఏవ, శంభువిదిశి ఈశాన్యవిదిశి, విద్యమానాయాద్వితీయైవ ద్వైతీయాసా రేఖా, తదాదితః ఈశాన్యకోణస్థద్వితీయరేఖామారభ్యేత్యర్థః. రేఖాగ్రేషు జ్వలనభాదీని కృత్తికాదీని, అష్టావింశతిభాని నక్షత్రాణి, స్థాప్యాని లేఖనీయాని. గ్రహవేధ వర్జితం గ్రహవేధశ్చ యద్రేఖాగతనక్షత్రస్య యద్రేఖాగతనక్షత్రస్థితగ్రహేణ వేధః, తద్వర్జితం; యథా.—కృత్తికాయాం స్థితపాపగ్రహేణ విశాఖాయాః వేధః. ఏవమన్యత్రాప్యూహ్యం. ఏతాదృశవేధహీనం, ఉడునక్షత్రం 'నక్షత్ర మృక్షం భం తారా తారకాప్యుడు వా స్త్రియా' మిత్యమరః. వివాహే బుధై ర్విద్వజ్జనైర్గ్రాహ్యం. వివాహమిత్యుపలక్షణం సకలశుభకర్మస్వితి భావః.

తా. ౫ అడ్డగీతలు వ్రాసి దానిమీఁద ౫ నిడుపుగీతలు వ్రాసి యీ

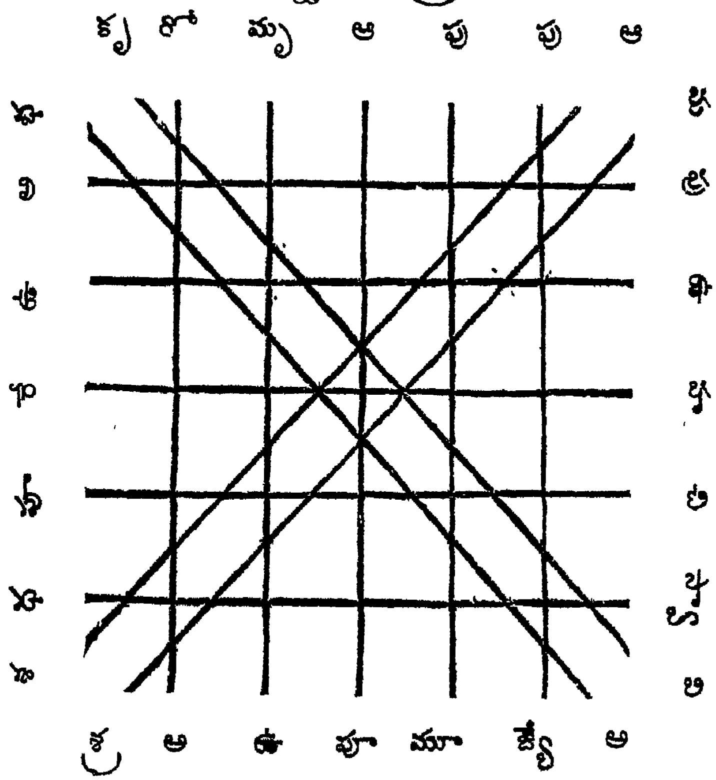

చక్రకోణముల యందు రెండేసి గీతలు వ్రాసి యీచక్రమం దీశాన్యకోణమందు వ్రాయఁబడిన రెండవ రేఖ మొదలుకొని యన్ని రేఖాగ్రముల యందును గ్రమముగాఁ గృత్తికాది నక్షత్రములను వ్రాసి పరిశోధించి పాపగ్రహవేధలేని నక్షత్రమందు వివాహాదిశుభకర్మలఁ జేయుట పండితసమ్మతము.

అవ. విషఘటికాదోషమాహ.—

నైశం వీర నలం నభో భయకరం నీలం నరంఫాల నా
గో నీరం హయ శార నీర భయ భూపా నేక ఖేకం తమః,
వారం నీర నకం నయం హయ తపో వారం నగం దస్రత
స్సంఖ్యోర్ధ్వం విషనాడికా హ్యుదధయో లగ్నస్పృశో మృత్యుదాః.

వ్యా. నైశమితి. దస్రతః అశ్విన్యాదేః, నైశాదిసంఖ్యోర్ధ్వవిషనాడికా దస్రః యథా నైశం అశ్విన్యాః పంచాశత్, భరణ్యాః వీరం చతుర్వింశతిః, కృత్తికాశ్చయాః నలం త్రింశత్, రోహిణ్యాః నభశ్చత్వారింశత్, మృగశీర్షస్య భయం చతుర్దశః, ఆర్ద్రాయాః కరం ఏకవింశతిః, పునర్వస్వోః నీలం త్రింశత్, పుష్యస్య నరం వింశతి, ఆశ్రేషాయాః ఫాలం ద్వాత్రింశత్, మఘాయాః నాగః త్రింశత్, పూర్వఫల్గున్యాః నీరం వింశతిః, ఉత్తరఫల్గున్యాః హయః అష్టాదశ, హస్తస్య శారః ఏకవింశతిః, చిత్రాయాః నీరం వింశతిః, స్వాత్యాః భయం చతుర్దశ, విశాఖాయాః భూపశ్చతుర్దశ, అనూరాధాయాః నేకం దశ, జ్యేష్ఠాయాః ఖేకం చతుర్దశ, మూలస్య తమః షట్పంచాశత్, పూర్వాషాఢాయాః వారం చతుర్వింశతిః, ఉత్తరాషాఢాయాః నీరం వింశతిః, శ్రవణస్య నకం దశ, ధనిష్ఠాయాః నయం దశ, శతభిషజః హయః అష్టాదశ, పూర్వాభాద్రాయాః తపః షోడశ, ఉత్తరాభాద్రాయాః వారం చతుర్వింశతిః, రేవత్యాః నగం త్రింశత్, ఏవముక్తర సంఖ్యయా అశ్వినీమారభ్య రేవత్యంతానాం ఋక్షాణాం ఉక్తఘటికానంతరం విషనాడికాః వర్జ్యఘటికాః ఉదధయశ్చతస్రః జ్ఞేయాః, తా ఏతాశ్చతస్రో ఘటికాః లగ్నస్పృశశ్చేన్మృత్యుదాః.

అవ. విషఘటికానిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. ౫౦, ౨౪, ౩౦, ౪౦, ౧౪, ౨౧, ౩౦, ౨౦, ౩౨, ౩౦, ౨౦, ౧౮, ౨౧, ౨౦, ౧౪, ౧౪, ౧౦, ౧౪, ౫౬, ౨౪, ౨౦, ౧౦, ౧౦, ౧౮, ౧౬, ౨౪, ౩౦ అశ్విన్యాదులగు ౨౭ నక్షత్రములకుఁ గ్రమంబుగఁ బైన నాలుగుగడియలు విషఘటికలు గావున నివి వివాహాదిలగ్నమును స్పృశించిన మృత్యుప్రదంబు లగును.

అవ. లగ్నాస్తదోషమాహ.—

లగ్నాంశేఽభ్యుదితే తదంశపతినా దృష్టే యుతే వా శుభై
ర్మిత్రేణాపి కరగ్రహాస్తు శుభదో నో చేద్వరస్యాంతకృత్,

అస్తాంశేఽపి తథైవ తత్పతియుతే దృష్టే శుభైర్వా గ్రహైః
కన్యాయాశ్శుభదో న చేన్నిధనదః పాణిగ్రహో లగ్నతః. 92

వ్యా. లగ్నాంశ ఇతి. లగ్నాంశే లగ్నస్య నవాంశకే, అభ్యుదితే సతి, తదంశపతినా తన్నవాంశాధిపతినా, తల్లగ్నే దృష్టే యుతే వా, శుభగ్రహైః దృష్టే యుతే వా, మిత్రేణ నవాంశాధిపతేర్యో మిత్రగ్రహస్స క్రూరశ్శుభో వా, తేన దృష్టే, యుతే వా యది, కరగ్రహః వివాహః శుభదః, న చేల్లగ్నే శుభగ్రహైః తదంశపతినా వా తన్మిత్రేణ వా, అయుతే అదృష్టే వా యది, తదా వరస్యాంతకృత్ మృత్యుప్రదః. లగ్నతః అస్తాంశేఽపి తథైవ యల్లగ్నే యత్సంఖ్యకో నవాంశోఽభ్యుదితః తత్సప్తమలగ్నే తత్సంఖ్యాకో నవాంశోఽస్తాంశః, తస్మిన్ తత్పతియుతే తదంశపతినా యుక్తే దృష్టే వా సతి, అథవా శుభగ్రహైర్యుతే దృష్టే వా యది, పాణిగ్రహః కన్యాయాః శుభదః, న చేత్ ఉక్తార్థాభావే, నిధనదో భవేత్.

అవ. లగ్నాస్తదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహలగ్నమునకు నవాంశమును నిర్ణయించినపిమ్మట లగ్న మానవాంశాధిపతిచేతనైనను, శుభగ్రహములచేతనైనను, నవాంశాధిపతి మిత్రగ్రహముచేతనైనను చూడఁబడుచున్నను, లేక వీనితోఁ గూడియున్న నట్టి లగ్నమునఁ జేయఁబడిన వివాహము వరునికి శుభకరంబగును. అట్లుగాకున్న హానికరంబగును. ఏలగ్నమునం దెన్నవయంశము నవాంశమగునో యాలగ్నమున కేడవలగ్నమునం దన్నవయంశ మస్తాంశమగును. అట్టి యస్తాంశ మానవాంశాధిపతిచేతనైనను, శుభగ్రహములచేతనైనను, జూడఁబడుచునైనను లేక వీనితోఁగూడియైన నుండెనేని యిట్టిసమయమున నొనర్చిన వివాహము కన్నియకు శుభప్రదంబగును. అట్లు గాకున్న మృత్యుప్రదం బగును.

అవ. గండాంతదోషమాహ.—

గండాంతస్తు యదంతరాళముభయోర్ష్మాలేంద్రయో రశ్వినీ
రేవత్యోః పితృసార్పయోస్తు ఘటికా అష్టౌ చ మృత్యుప్రదాః,
చాపాళ్యోర్ఝషమేషయోశ్చ మృగరాట్కుళీరయోర్మధ్యమే
నాడ్యేకైవ మృతిప్రదైవ యది సా వర్గోత్తమాంశాన్వితా. 93

వ్యా. గండాంత ఇతి. ఉభయోర్నక్షత్రయోః రాశ్యోశ్చ యదంతరాళం తత్ గండాంత ఇత్యుచ్యతే. తదేవ విశదయతి.—ఉభయోర్ష్మాలేంద్రయోః

మూలజ్యేష్ఠయోః, అశ్వినీరేవత్యోశ్చ, పితృసార్పయోరాశ్లేషామఘయోశ్చ, మధ్యమే అష్టౌ ఘటికాః మృత్యుప్రదాః, జ్యేష్ఠాయా అంత్యఘటికాశ్చతస్రః, మూలస్య ఆద్యఘటికాశ్చతస్రః, మిళిత్వా అష్టఘటికా భవంతీతి వివేకః. ఏవ ముత్తరత్రాప్యనుసంధేయం, చాపాళ్యోః ధనుర్వృశ్చికయోః, ఝుష మేషయోః మీనమేషయోః; మృగరాట్కుళీరయోః సింహకర్కటయోశ్చ, ఏతయోర్మధ్యే, సాద్యైకా ఏకఘటికైవ, మృతిప్రదా, సారాశ్యోరంతరాళఘటికావర్గోత్తమాంశాన్వితాపి మృత్యుప్రదైవ.

అవ. గండాంతదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జ్యేష్ఠమూలలు, అశ్వినీరేవతులు, మఘాశ్లేషలు ఈనక్షత్రముల మధ్యకాలమున ౮-ది ఘడియలు గండాంత మగును. అనఁగా జ్యేష్ఠ, రేవతి, ఆశ్లేష నక్షత్రములతుదలయందు ౪ ఘడియలును, మూల, అశ్విని, మఘ ఈనక్షత్రములయాదియందు ౪ ఘడియలును, నక్షత్రగండాంతములుగాన నిదియును వృశ్చిక, మీన, కర్కటకరాసుల తుదయం దరఘడియయు ధనుర్మేషసింహరాసుల యాదియం దర ఘడియయు రాశిగండాంత మగుటవలన నిది వర్గోత్తమాంశయుక్తమై యున్న నిదియును వివాహాదిశుభకర్మలవిషయమై మృత్యుప్రదము.

అవ. తిథిగండాంతమాహ.—

మాసాదేరథ పంచ పంచ తిథయో నందా చ భద్రా జయా
రిక్తా స్యాచ్చ పునఃపునస్తదభిధాః పూర్ణా క్రమాత్పంచమీ,
నందాదౌ ఘటికాద్వయం నిధనకృత్పూర్ణాంత్యనాడీద్వయం
గండాంతాస్త్రివిధాస్సదా నిధనదాస్త్యాజ్యా వివాహాదిషు. 94

వ్యా. మాసాదేరితి. మాసాదేః శుక్లప్రతిపదారభ్య, అథ అనంతరం, పంచ పంచతిథయః, క్రమాత్ నందా భద్రా జయా రిక్తా పంచమీపూర్ణా ఇతి, పునః పునస్తదభిధాః తత్సంజ్ఞికా భవంతి; తత్ప్రయోజనమాహ.—నందాదౌ ప్రతిపత్షష్ఠ్యేకాదశీనాం ఆదౌ, ఘటికాద్వయం నిధనకృత్, పూర్ణాంత్యనాడీద్వయం పూర్ణతిథ్యంతే ఘటికాద్వయం చ నిధనకృత్, త్రివిధాః నక్షత్రరాశితిథిసంజ్ఞయా త్రివిధాః, గండాంతాః, వివాహాదిషు సదా నిధనదాః, అతస్త్యాజ్యాః.

అవ. నందభద్రాది తిథినిర్ణయపూర్వకంబుగ తిథిగండాంతమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శుద్ధపాడ్యమి మొదలై దేసితిథులు క్రమముగ నంద, భద్ర, జయ, రిక్త, పూర్ణ యనుసంజ్ఞ గలవై యుండును. అందు నంద

తిథులయొక్క మొదటియందు ౨ ఘడియలును, పూర్ణతిథులయంత్యమందు ౧ ఘడియలును, తిథిగండాంతము లనంబడును గాన నివి వివాహాదివిషయమై మృత్యుప్రదము లగును.

అవ. వ్యతీపాతవైధృతిదోషానాహ.—

త్యాజ్యౌ తౌ వ్యతిపాతవైధృతిమహాదోషౌ వివాహాదికే
హ్యానీతౌ గణితానుసారత ఇమౌ యోగౌ చ మృత్యుప్రదౌ,
దోషాణామపి సర్వతశ్చ సతతం సర్వేషు కర్మస్వపి
ప్రోక్తాస్తేఽప్యఖిలైకవింశతిమహాదోషాస్తు మృత్యుప్రదాః. 95

వ్యా. త్యాజ్యావితి. గణితానుసారతః గణితశాస్త్రానుసారేణ, సార్వవిభక్తికస్తసిః. ఆనీతౌ ఇమౌ ప్రసిద్ధౌ యోగౌ వ్యతీపాతవైధృతిమహాదోషౌ, వివాహాదికే వివాహప్రభృతిశుభకర్మణి, దోషాణామపి ఏకవింశతిమహాదోషాణాం మధ్యే, సర్వతః సర్వప్రయత్నేన, సతతం నిత్యం యథా తథా, మృత్యుప్రదౌ, అతస్త్యాజ్యౌ, ప్రోక్తాః ఉక్తరీత్యా ప్రతిపాదితాః, తే అఖిలైకవింశతిమహాదోషాస్తు, సర్వేషు కర్మసు మృత్యుప్రదాః.

అవ వ్యతీపాతవైధృతిమహాదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గణితశాస్త్రానుసారముచేత దోషతరములుగా నేర్పఱుపఁబడిన వ్యతీపాతవైధృతియోగంబు లనెడిదోషములును, ముందుఁ జెప్పఁబడియున్న యేకవింశతిమహాదోషములును వివాహాదివిషయమై మృత్యుప్రదము లని యెఱుంగవలయును.—

అవ. దోషప్రతిపాదనం నిగమయతి.—

తల్లగ్నం చ శుభైస్త్రిభిర్యుతమపి స్వోచ్చస్థితైస్స్వాలయ
స్వాంశస్థైర్యది మిత్రగైర్గుణశతైర్లగ్నం చ పంచేష్టికమ్,
క్రూరేషు త్రిభవారిగేషు యది వా వర్గోత్తమాంశాన్వితం
లగ్నం దోషవిదూషితం యది తదా మృత్యుప్రదం స్యాత్తయోః.

వ్యా. తల్లగ్నమితి. స్వోచ్చస్థితైః స్వకీయోచ్చస్థానగతైః, స్వాలయస్వాంశస్థైః స్వక్షేత్రగతైర్వా, యత్ర కుత్ర రాశౌ స్వాంశగతైర్వా, మిత్రగైర్మిత్రక్షేత్రగతైర్మిత్రనవాంశగతైర్వా, త్రిభిశ్శుభగ్రహైర్యుక్తమపి, తల్లగ్నం వివాహాదిలగ్నం, గుణశతైర్యుక్తమపి, పంచేష్టికం పంచేష్టికబలయుక్తమపి, క్రూరేషు పాపగ్రహేషు, త్రిభవారిగేషు తృతీయైకాదశషష్ఠేషు స్థితేషు సత్సు వా యది,

లగ్నం వర్గోత్తమాంశాన్వితమపి, దోషవిదూషితం ఉక్తైకవింశతిమహాదోషాణా మన్యతమేన దూషితం చేత్తదా, లగ్నం, తయోర్దంపత్యోః, మృత్యుప్రదం స్యాత్,

అవ. ఏకవింశతి మహాదోషము లెన్ని సుగుణములతోఁ గూడి యున్నను మిగుల నింద్యంబులని వచించుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహాదిలగ్నము స్వకీయోచ్చస్థాన, స్వక్షేత్ర, స్వాంశ మిత్రక్షేత్ర మిత్రనవాంశములయం దున్న మూఁడు శుభగ్రహములతోఁ గూడి, పంచేష్టికబలయుక్తమై 3, ౬, ౧౧ ఈస్థానములయందుఁ బాప గ్రహములు గలదై వర్గోత్తమాంశసహితమై యత్యంతాధికబలము గలదై యున్నను, పూర్వము చెప్పఁబడియున్న యేకవింశతి మహాదోష ములలో నొకదోషముచేత దూషితంబాయెనేని శుభకర్మలవిషయమై మృత్యుప్రదం బగును.

అవ. ఇత్థమేకవింశతిమహాదోషానుక్త్వా ఇదానీం వివాహాది లగ్నస్య గ్రహసంపత్తిమాహ.—

కేంద్రోపాంత్యధనత్రికోణసహితాస్సౌమ్యాస్తు ఖేటాస్తథా
పాపాస్తు త్రిభవారిగాశ్శుభఫలాస్సర్వే వివాహాదిషు,
శుక్రష్షష్ఠగతో న చే దవనిజో మృత్యుస్థితో వా న చే
జ్జామిత్రే గ్రహవర్జితే హిమకరో లగ్నాష్టరిష్ఫారిగః. 97

వ్యా. కేంద్రేతి. సర్వే సౌమ్యాశ్శుభగ్రహాః, కేంద్రోపాంత్యధనత్రికోణ సహితాః-కేంద్రాణి సప్తమాతిరిక్తలగ్నచతుర్థదశమాని, సప్తమస్య తు అనుపద మేవ జామిత్రత్వేన దూషణవిషయత్వాత్, ఉపాంత్యం ఏకాదశం, ధనం ద్వితీ యం, త్రికోణే నవమపంచమే, ఏతైస్సహితాః యుక్తాస్సంతః, వివాహాదిషు శుభ ఫలాః శోభనప్రదాః. ఇయాంస్తు విశేషః, ఖే ఆకాశే అటంతి గచ్ఛంతీతి ఖేటాః గ్రహాః, "తత్పురుషే కృతి బహుళ"మితి సప్తమ్యా అలుక్. పాపగ్రహాస్తు, త్రిభవారిగాః లగ్నాత్తృతీయైకాదశషష్ఠస్థానగతాస్సంతః, శుభఫలదా భవంతి, న కేవలమేతావత్, శుక్రష్షష్ఠగతః, అవనిజోఽంగారకః, మృత్యుస్థితః లగ్నాద ష్టమస్థానగతో వా న చేద్యది, కించ జామిత్రే లగ్నాత్సప్తమే గ్రహవర్జితే క్రూర సౌమ్యగ్రహరహితే సతి చ హిమకరశ్చంద్రః, లగ్నాష్టరిష్ఫారిగః లగ్నాదష్ట మే ద్వాదశే షష్ఠే వాస్థితో న చేద్యది, పూర్వోక్తకేంద్రలాభధననవమపంచ స్థానగతాః శుభగ్రహాః, తృతీయైకాదశషష్ఠస్థానగాః పాపగ్రహాః, ఫలదా భవంతి.

అవ. వివాహాదిలగ్నమునకు గ్రహసంపత్తిని జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. లగ్నమునకు శుక్రుఁ డాఱింటఁ గుజుఁ డెనిమిదింటను సకల

గ్రహంబు లేడింట చంద్రుఁడు ౬ టను ౮ టను ౧౨ టను లేకయుండిన ౧౨, ౪, ౫, ౯, ౧౦, ౧౧ ఈస్థానములయందున్న శుభగ్రహంబులును ౩, ౬, ౧౧, ఈస్థానములయందున్న పాపగ్రహములును శుభప్రదంబు లగును.

అవ. అథైకవింశతిదోషాతిరిక్తజామిత్రదోషమాహ.—

జామిత్రే చ కరగ్రహే స్థిత ఇనో వైధవ్యమిందుః స్త్రియా
స్సాపత్న్యం మరణం కుజస్సుతహృతిం సౌమ్యో వినాశం గురుః,
శుక్రో వ్యాధిమథార్కజస్తు కురుతే మృత్యుం తమో బంధనం
శుక్లేందుశ్చ శుభగ్రహాశ్శుభఫలాశ్చేత్యాహురన్యే బుధాః. ౯౮

వ్యా. జామిత్ర ఇతి. కరగ్రహే వివాహసమయే, జామిత్రే సప్తమస్థానే, స్థితః ఇనస్సూర్యః, స్త్రియాః వైధవ్యం కురుతే. ఇందుశ్చంద్రః, సాపత్న్యం సపత్నీ సంపాదనం, కుజో మరణం, సౌమ్యో బుధ, స్సుతహృతిః పుత్రనాశనం గురుర్వినాశనం, శుక్రో వ్యాధిం చ, స్త్రియాః కురుత ఇతి సర్వత్ర యోజ్యం. అథార్కజస్తు శనైశ్చరస్తు, తు శబ్దః పూర్వస్మాద్వైషమ్యం ద్యోతయతి. తయో ర్దంపత్యోః మృతిం, తమో రాహుః, బంధనం చ కురుతే. అన్యే బుధాః కేచి దార్యాస్తు, శుక్లేందుశ్శుక్లపక్ష చంద్రః, శుభగ్రహాః బుధగురుశుక్రాశ్చ, జామిత్రగా అపి శుభఫలా భవంతీత్యాహుః.

అవ. జామిత్రదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహాదిలగ్నమునకు ౭ ట సూర్యుఁ డున్న వైధవ్యమును, జంద్రుఁడున్న సపత్నియుఁ, గుజుఁ డుండిన మృతి, బుధుఁడుండిన పుత్రహాని, గురుఁ డుండిన నాశము, శుక్రుఁ డుండిన రోగంబును స్త్రీకిఁ గలుగును. శని యుండిన మరణమును, రాహు వుండిన బంధనమును దంపతులకుఁ గలుగును. శుక్లపక్షచంద్రుఁడును, శుభగ్రహంబులు ౭ ట నుండినను శుభకరంబు లనియుఁ గొందఱి యభిప్రాయము.

అవ. అబ్దాదిసంధిషు త్యాజ్యకాలపరిమాణమాహ.—

అబ్దేషు క్షయవత్సరో న శుభకృత్పక్షోఽబ్దసంధౌ తథా
పంచాహాని తు మాసయోర్దివసయోర్నక్షత్రయోర్యోగయోః,
యామార్ధం ఘటికాద్వయం కరణయోశ్చేల్లగ్నయోర్నాడికా
సంధ్యాయాం ఘటికాత్రయం ద్విఘటికే త్యాజ్యాస్తు సంధౌ నిశి.

వ్యా. అబ్దేష్వితి. అబ్దేషు ప్రభవాదిసంవత్సరేషు, క్షయసంవత్సరః న శుభకృత్, శుభకర్మస్వితి శేషః. అబ్దసంధౌ సంవత్సరయోస్సంధౌ, పక్షః పంచదశదివాని, మాసయోస్సంధౌ పంచాహాని కృష్ణపక్షత్రయోదశీమారభ్య శుక్లపక్షద్వితీయాపర్యంతం దినపంచకం, దివసయోర్నక్షత్రయోర్యోగయోశ్చ సంధౌ, యామార్ధం ఘటికాచతుష్కం, కరణయోస్సంధౌ ఘటికాద్వయం, లగ్నయోస్సంధౌ చేత్ నాడికా ఏకఘటికా, సంధ్యాయాం సూర్యోదయసూర్యాస్తమయకాలేషు, ఘటికాత్రయం. నిశి రాత్రౌ, ద్వితీయయామాంతిమఘటికా తృతీయయామాదిమఘటికా చేతి ద్వే ఘటికే నిశీథసంజ్ఞికే భవతః. తత్ర ఘటికాద్వయం చ, త్యాజ్యా ఇతి సర్వత్రానుసంధేయం. న శుభకృదితి సర్వత్ర హేతుత్వేనావగంతవ్యం. అబ్దేషు క్షయవత్సర ఇత్యత్ర దేశభేదేన వ్యవస్థా ద్రష్టవ్యా; తథా చ భాగురిః—'వింధ్యస్యోత్తరదిగ్భాగే షష్ట్యంతం వత్సరం త్యజేత్, తస్య దక్షిణదేశే తు త్రిమాసం వర్జయేత్సదా. అంగవంగకళింగేషు మాసషట్కం వివర్జయేత్, ప్రభవాదౌ తు మాసస్స్యాత్సర్వకర్మసు గర్హిత' ఇతి. పక్షోఽబ్దసంధావిత్యత్రాపి వ్యవస్థా, యదా ఫాల్గునమీనౌ యుగపత్సమాప్యేతే తదా పక్షస్త్యాజ్యః. తదుక్తం.—'యదా ఫాల్గునమీనౌ ద్వౌ యుగపద్విరతిం గతౌ, తత్రైవ పక్షో వర్షాంతే హేయో నాన్యత్ర కుత్రచి' దితి. కించ, 'దశ చాంద్రే తు వర్షాంతే సౌరాబ్దే తు హి నాపరమ్, తథా ద్విరాత్రం చైవాంతే వర్జయేచ్ఛుభకర్మ' స్వితి.

అవ. అబ్దాదిసంధికాలములయందు శుభకర్మలవిషయమై వర్జింపఁదగిన కాలపరిమాణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సంవత్సరములలో నక్షయసంవత్సరంబును, ప్రతిసంవత్సరసంధికాలములయందు ౧౫ దినములు, మాసముల సంధియందు ౫ దినంబులు, దినసంధియందును, నక్షత్రసంధియందును, యోగసంధియందు నర్ధయామకాలంబు, కరణసంధియందు ౨ ఘడియలు, లగ్నసంధియందొకఘడియయుఁ, బ్రాతస్సాయంకాలములయందు మూఁడు ఘడియలు, రాత్రియందు నిశీథకాలము, ఇవి శుభకార్యముల కయోగ్యంబులు. మఱియు నీవిషయమై వ్యాఖ్యయందు దేశభేదములవలనఁ దెలియఁజేసియున్న గ్రంథాంతరశ్లోకముల యభిప్రాయము గ్రాహ్యము.

అవ. స్వల్పదోషానాహ.—

వృష్టిభ్రభ్రమణాభ్రఘోషపరిధిబ్రధ్నేందువర్ణాన్వితా
విద్యుచ్చాపహిమప్రతీందురవిదిగ్దాహాదయః కాలజాః,

దుర్యోగా బహవశ్చ దుష్టశకునం దుస్స్వప్నదుర్వీక్షణే
దుర్వాక్యశ్రవణం చ దుష్టమరుతో దుఃఖప్రదా మంగళే. 100

వ్యా. వృష్ట్యభ్రేతి. వృష్ట్యభ్రభ్రమణాభ్రఘోషపరిధిబ్రధ్నేందువర్ణాన్వితాః-వృష్టిర్వర్షం, అభ్రభ్రమణం మేఘాడంబరః, అభ్రఘోషః మేఘగర్జితం, పరిధిస్సూర్యాచంద్రమసోః పరివేషః 'పరివేషస్తు పరిధి' రిత్యమరః. బ్రధ్నస్సూర్యః ఇందువర్ణాన్వితః చంద్రవచ్ఛుక్లవర్ణసహిత ఇత్యర్థః. 'భాస్కరాహస్కర బ్రధ్న ప్రభాకరవిభాకరా' ఇత్యమరః. కాలజాః, విద్యుత్తటిత్, చాపః ఇంద్రధనుః, హిమస్తుషారః. ప్రతీందుః ప్రతిచంద్రః, ప్రతిరవిః, ప్రతిసూర్యశ్చ, దిగ్దాహాదయశ్చ బహవో దుర్యోగాః అన్యే ధూమకేత్వాదయో దుష్టయోగాః, దుష్టశకునం సర్పశశకాదిదర్శనం, దుస్స్వప్నం చ దుర్వీక్షణం దుష్టవస్తుదర్శనం, దుర్వాక్యశ్రవణ మమంగళవాక్యశ్రవణం, దుష్టమరుతః మహావాయవశ్చ, మంగళే శుభకర్మణి, దుఃఖప్రదా భవంతి.

అవ. స్వల్పదోషములం జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వర్షము, మేఘాడంబరము, మేఘగర్జితము, సూర్యచంద్రుల పరివేషము, సూర్యుఁడు చంద్రునివలెఁ దెల్లవన్నె గలిగియుండుట, మెఱుపు, ఇంద్రధనుస్సు, ప్రతిచంద్రుఁడు, మంచు, ప్రతిసూర్యుఁడు, దిగ్దాహము, ధూమకేతువు, పెనుగాలి ఇవి మొదలగు దుష్టయోగంబులును, దుశ్శకున, దుస్స్వప్న, దుష్టవస్తుదర్శన, దుర్వాక్యశ్రవణంబులును శుభకర్మలవిషయమై దుఃఖప్రదంబులు.

అవ. అన్యానపి స్వల్పదోషానాహ.—

ఋక్షోల్కాశనిపాతనాని గురుభృగ్వోరన్యోన్యసప్తస్థితి
ర్దిగ్దాహో యమకంటకశ్చ గులికాప్యర్ధప్రహార స్తతః,
లత్తో పగ్రహసౌమ్యవిద్ధఖచరాశ్యున్యాఖ్యతిథ్యాదయో
దగ్ధాఖ్యా అపి పంగుకాణబధిరాఖ్యాంధాఖ్యలగ్నాదయః. 101

వ్యా. ఋక్షేతి. ఋక్షోల్కాశనిపాతనాని, ద్వంద్వాంతే శ్రూయమాణః పాతనశబ్దః ప్రత్యేకమభిసంబధ్యతే. నక్షత్రపాతనోల్కాపాతనాశనిపాతనాని, గురుభృగ్వోరన్యోన్యసప్తస్థితిః-గురుశుక్రయోః పరస్పరం సప్తమస్థానస్థితిః, దిగ్దాహః, యమకంటకగులికార్ధప్రహారాః వారజనితాః ప్రసిద్ధాః, లత్తాః ప్రసిద్ధాః, ఉపగ్రహాస్సర్వతోభద్రచక్రోక్తా అష్టావుపగ్రహాః, తే చ విస్తరభయాన్నేహ లిఖ్యంతే. సౌమ్యవిద్ధః పంచశలాకోక్తసౌమ్యగ్రహవేధః, ఖచరః ఖచరియోగః,

శూన్యాఖ్యతిథ్యాదయః శూన్యసంజ్ఞక తిథివారనక్షత్రాణి, కించ, దగ్ధాఖ్యా అపి దగ్ధసంజ్ఞకతిథివారనక్షత్రాణి, పంగుకాణ బధిరాంధసంజ్ఞకాః లగ్నాదయశ్చ, ఆది శబ్దేన తిథివారనక్షత్రాణి, ఏతే వివాహాదిషు న యోగ్యా ఇత్యధ్యాహారః.

అవ. మఱికొన్ని స్వల్పదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. నక్షత్రములు, కొఱవులు, పిడుగు లివి మొదలగునవి యాకసమునుండి క్రిందఁబడుట, గురుశుక్రు లొకరికొకరు 7 ట నుండుట, దిగ్దాహము, యమకంటకము, గుళిక, అర్ధప్రహారము, లత్తలు, ఉపగ్రహములు, శుభగ్రహవేధ, ఖచరయోగము, శూన్యతిథివారనక్షత్రములు, దగ్ధతిథివారనక్షత్రములు, పంగుకాణబధిరాంధము లనెడి లగ్నతిథివారనక్షత్రంబు లివి వివాహాదుల కయోగ్యంబులు.

అవ. అథ స్వల్పదోషాణాం దేశవ్యవస్థామాహ.—

ప్రోక్తా విస్తరభీతితశ్చ కతిచిత్స్వల్పాశ్చ దోషా మయా
సౌరాష్ట్రాంగకళింగవంగమగధావంతీషు కాశ్మీరకే,
గౌడద్రావిడసాల్వమధ్యమకురుమ్లేచ్ఛేషు దేశేషు తే
బాహ్లీకాదిషు మంగళే నిధనదాశ్శేషే తు దేశే శుభాః. 102

వ్యా. ప్రోక్తా ఇతి. యద్యపి ఉక్తాతిరిక్తాః దోషా బహవస్సంతి. తథాపి విస్తరభీతితః విస్తరభయాత్, కతిచిదేవ స్వల్పా దోషాః మయా ప్రోక్తా కథితాః, తేఽపి స్వల్పదోషా అపి సౌరాష్ట్రాంగకళింగవంగమగధావంతీకాశ్మీరగౌడద్రావిడ సాల్వమధ్యమకురుమ్లేచ్ఛేషు బాహ్లీకాదిషు చ దేశేషు ఏతేషు దేశేష్వేవ నిధనదాః, శేషే దేశే తు మంగళే శుభకర్మణి శుభాః.

అవ. స్వల్పదోషములకు దేశవ్యవస్థను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఈచెప్పఁబడిన దోషములుగాక యనేక స్వల్పదోషములు గలవైనను గ్రంథవిస్తరభయముచేత సంగ్రహముగఁ జెప్పఁబడినవి. ఈ స్వల్పదోషములును సౌరాష్ట్రాంగకళింగవంగమగధావంతీకాశ్మీర గౌడ ద్రావిడసాల్వమధ్యమకురుమ్లేచ్ఛబాహ్లీకాదిదేశములకుఁ దక్కఁ దక్కిన దేశములయందుఁ బనిలేదు.

అవ. శ్లోకద్వయేన స్వల్పదోషాపవాదమాహ.—

స్వోచ్చస్థానగతో వివాహసమయే మూలత్రికోణస్థితః
స్వక్షేత్రే యది సంస్థితశ్చ బలవాన్ మిత్రాలయస్థోఽపి వా,

ద్యూనాఖ్యం చ విసృజ్య కేంద్రమితరత్కేంద్రత్రికోణస్థిత
స్సౌమ్యో వా గురురేవ వా సురగురుర్హంత్యేవ దోషార్బుదమ్.

వ్యా.—స్వోచ్చేతి. సౌమ్యః బుధో వా, గురుర్వా, అసురగురుశ్శుక్రో వా, వివాహసమయే వివాహలగ్నకాలే, స్వోచ్చస్థానగతో వా, పూర్వోక్తమూల త్రికోణస్థితో వా, మిత్రాలయస్థోఽపి మిత్రక్షేత్రగతో వా, బలవాన్ బలయుక్తస్సన్ స్వక్షేత్రే స్థితో వా యది, కించ ద్యూనాఖ్యం సప్తమం కేంద్రం,విసృజ్య విహాయ, పూర్వోక్త జామిత్రదోషాక్రాంతత్వాదితి భావః. ఇతరకేంద్ర త్రికోణస్థితో యది, దోషార్బుదం అర్బుదసంఖ్యాకదోషాన్, హంత్యేవ. ఏవకారేణ న సంశయ ఇత్యర్థో లభ్యతే.

అవ. రెండుశ్లోకములచే స్వల్పదోషభంగమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బుధగురుశుక్రులలో నొకరు వివాహసమయంబున స్వోచ్చమూలత్రికోణమిత్రక్షేత్రస్వక్షేత్రములయందైనను, లగ్నమందైనను ౪, ౫, ౯, ౧౦, ఈస్థానములయందైన నుండిరేని యర్బుదసంఖ్యలగుదోషములఁ బోఁగొట్టుదు రనుటకు సందియంబులేదు.

క్రూరష్షష్ఠభవత్రిగో యది బలే హంత్యాశు దోషాయుతం
లగ్నేశశ్చ బలీ యథోక్తగృహగో లగ్నం చ పంచేష్టికమ్.
రాత్రావేవ నిశాకరో యది బలీ చైకాదశస్థోఽపి వా
లగ్నైకాదశగో రవిస్తు సకలాన్ దోషాన్ నిహంతి స్ఫుటమ్. 104

వ్యా. క్రూర ఇతి. బలీ ఉచ్చాదిక్షేత్రగతః క్రూరస్సూర్యాంగారకశనీనామన్యతమః, షష్ఠభవత్రిగః లగ్నాత్ షష్ఠే ఏకాదశే తృతీయే వా స్థితో యది, ఆశు శీఘ్రమేవ, దోషాయుతం దోషాణామయుతం, దశసహస్రదోషానిత్యర్థః. హంతి వినాశయతి, లగ్నేశశ్చ వివాహలగ్నాధిపః, బలీ సన్ యథోక్తగృహగః, కేంద్రే త్రికోణే, ఏకాదశే వా స్థితో యది, సోఽపి దోషాయుతం నిహంతి, పంచేష్టికగుణయుక్తం లగ్నం చ పూర్వవత్,బలీ నిశాకరశ్చంద్రశ్చ, ఏకాదశస్థో యది, రాత్రావేవ రాత్రింగతలగ్నాయుత దోషాన్నిహంతి. ఏవకారేణ న దివాభాగలగ్నగతదోషానిత్యర్థస్స్వీకార్యః. రవిస్తు లగ్నైకాదశగో యది, సకలాన్ దోషాన్, స్ఫుటం యథా తథా నిహంతి, తుశబ్దః దివాభాగగతదోషానితి పూర్వస్మాద్భేదార్థం ద్యోతయతి, 'తు స్యాద్భేదేఽవధారణ' ఇత్యమరః. సూర్యస్య దివాభాగ ఏవ బలవత్వాదితి తత్త్వమ్. 'నక్తం బలాభౌమశశాంకమందాగుర్వర్కశుక్రా దివిశక్తయ'శ్చేతి శ్రీపతికారవచనప్రామాణ్యాత్.

తా. బలయుక్తమగు పాపగ్రహము 3, ౬, ౧౧ ఈస్థానముల యందున్నను, బలవంతుఁడైన లగ్నాధిపతి లగ్నమున నున్నను ౪, ౫,

౯, ౧౦, ౧౧ ఈస్థానములయందున్నను, లగ్నము పంచేష్టికబలయుక్త మైయున్నను, పదివేలదోషములు నాశము నొందును. ౧౧ ట నున్న బలయుక్తుఁ డగుచంద్రుఁడు రాత్రిలగ్నము నొందియున్నఁ బదివేలదోష ములను, లగ్నైకాదశగతుం డగుసూర్యుఁడు పగటిలగ్నము నొంది యున్న సకలదోషములను హతంబులు గావించును.

అవ. దోషప్రస్తావ ముపసంహరతి.—

ఉద్వాహాదిషు చైకవింశతిమహాదోషాన్ విసృజ్యేతరాన్
స్వల్పాన్ దోషగణాన్ గుణాంశ్చగణితాన్నిశ్చిత్య శాస్త్రాత్స్ఫుటమ్,
లగ్నం యత్ర గుణాధికం చ సకలైర్గ్రాహ్యం న దోషాధికం
బ్రహ్మా వా పరిహర్తుమత్ర సకలాన్ దోషాన్ సమర్థో న హి. 105

వ్యా. ఉద్వాహాదిష్వితి. ఏకవింశతిమహాదోషాన్ విసృజ్య, ఇతరాన్ మహాదోషాతిరిక్తాన్, స్వల్పాన్, దోషగణాన్ దోషసంఘాన్, గుణాంశ్చ గణితాచ్ఛాస్త్రాత్ జ్యోతిశ్శాస్త్రాత్, స్ఫుటం నిశ్చిత్య, యత్ర యస్మిన్ లగ్నే, గుణాధికం దృశ్యతే తల్లగ్నం ఉద్వాహాదిషు, సకలైర్విద్వద్భిః గ్రాహ్యం, దోషా ధికం లగ్నం తు న గ్రాహ్యం. అనేన స్వల్పదోషయుక్తలగ్నం గ్రాహ్యమిత్యర్థా ల్లభ్యతే. స్వల్పదోషైరప్యయుక్తం లగ్నం మృగ్యమిత్యాహ. అత్ర వివాహాది లగ్నే, సకలాన్ దోషాన్ అధికానల్పానపి దోషాన్, పరిహర్తుం, బ్రహ్మా వా సమర్థో న హి, కిముత మనుష్యా ఇతి భావః.

అవ. దోషప్రసంగము నుపసంహారము చేయుచున్నాఁడు.—

తా. ఏకవింశతిమహాదోషములుగాని తక్కిన స్వల్పదోషములను సుగుణములనుగాని జ్యోతిశ్శాస్త్రమువలన నిర్ణయించి, యేలగ్నంబున దోషములకంటె గుణము లధికముగ నుండునో యాలగ్నమును వివా హాదిశుభకార్యవిషయమై గ్రహింపవలయుఁగాని యధికదోషములుగల లగ్నమును గ్రహింపవలదు, స్వల్పదోషములైనఁ గలియకయుండెడి లగ్నమును నిర్ణయించుట బ్రహ్మకైనవశంబుగాదు గావున, స్వల్పదోష యుక్తలగ్నము గ్రాహ్యము.

అవ. అథ వింశతివర్గవిచారమాహ.—

నాడీరాశితదీశయోనివనితాదీర్ఘాగణశ్చాపి ష
డ్వర్గా ముఖ్యతరా వివాహసమయే శేషాస్తు మధ్యాస్తతః,

తృతీయబిన్దుః

మాహేంద్రోగణితాయవశ్యదివసా వర్ణోడువిద్ధాండజా
రజ్జుర్యోగినిలింగభూతశశియుగ్గోత్రాహ్వయా వింశతిః.

వ్యా. నాడీతి. నాడీరాశితదీశయోనివనితాదీర్ఘాః-నాడీకూటః, రాశిఃవర్గః, తదీశః గ్రహమైత్రవర్గః, యోనిః యోనివర్గః, వనితాదీర్ఘః స్త్రీదీర్ఘ వర్గః, గణశ్చ గణవర్గశ్చేత్యేతే షడ్వర్గాః, వివాహసమయే, ముఖ్యతరాః అత్యంత ముఖ్యాః, తతశ్శేషాశ్చతుర్దశవర్గాః, మధ్యా అనుత్తమా ఇత్యర్థః. మాహేంద్రః మహేంద్రవర్గః గణితః, అయః, వశ్యః దివసః దినకూటశ్చ తే తథోక్తాః, వర్ణో జాతికూటః, ఉడువిద్ధః వేధాకూటః, అండజః పక్షికూటః, రజ్జుః రజ్జుకూటః, యోగినిలింగభూతశశియుగ్గోత్రాహ్వయాః, యోగినీవర్గః, లింగవర్గః, భూతవర్గః, చంద్రయోగవర్గః, గోత్రవర్గః, ఇతి, ఆహ్వయాయేషాం తే తథోక్తాః, సర్వే మిళిత్వా వింశతిర్వర్గాః, కూటా భవంతి.

అవ. వింశతివర్గనామములఁ దెల్పుచున్నాఁడు.—

తా. నాడీకూటము, రాశివర్గవు, గ్రహమైత్రయోని, స్త్రీదీర్ఘ వర్గవులును గణకూటము. ఈ ౬ ను మిగుల ముఖ్యములు. మాహేంద్ర గణితవర్గవులును, ఆయవశ్యవర్గవులును, దినవర్గవు, జాతికూటము, వేధా కూటము, పక్షి రజ్జుకూటములును, యోగినిలింగభూతవర్గవులును, చంద్రయోగకూట, గోత్రవర్గలు నీ ౧౪ ను మధ్యమంబులు. అన్నియుం జేరి ౨౦ వర్గవులు.

అవ. అథ చతుర్భిః శ్లోకైః ప్రథమోద్దిష్టం నాడీకూటమాహ.—

యా తస్యాస్తు కరగ్రహే యది చతుస్త్రిద్వ్యంఘ్రిధిష్ణ్యోత్థితా
దస్రర్క్షాత్త్రిషు వహ్నిభాద్యది చతుర్ష్వేవేందుభాత్పంచసు,
నాడీపర్వసు తత్క్రమాచ్చ గణనా భిన్నాంగులిస్థా శుభా
నాడీశుద్ధిరిహైవ భాగ్యజననీ మాంగల్యసూత్రం తు సా. 107

వ్యా. యేతి. యా నారీ చతుస్త్రిద్వ్యంఘ్రిధిష్ణ్యోత్థితా, చతుష్పాత్త్రిపా ద్ద్విపాన్నక్షత్రేషు జనితేత్యంఘ్రిశబ్దస్య ప్రత్యేకమన్వయః. త్రిపాన్నక్షత్రాణి కృత్తికాపునర్వసూత్తరఫల్గునీవిశాఖోత్తరాషాఢాపూర్వాభాద్రాఖ్యాని షట్,ద్విపా న్నక్షత్రాణి చ మృగశీర్షచిత్రాధనిష్ఠాఖ్యా చ త్రీణి, శేషాణ్యష్టాదశ చతుష్పా న్నక్షత్రాణి చతుష్పాన్నక్షత్రాణాం దస్రర్క్షాత్ అశ్వినీప్రభృతి, త్రిష్వంగుళి పర్వసు, త్రిపాన్నక్షత్రాణాం వహ్నిభాత్ కృత్తికానక్షత్రమారభ్య, చతుర్ష్వం గుళిపర్వసు ద్విపాన్నక్షత్రాణాం ఇందుభాత్ మృగశీర్షనక్షత్రాత్ప్రభృతి పంచసు

అంగుష్ఠప్రభృతినాడీపర్వసు అంగుళిపర్వసు ఏవం క్రమాత్, ఉత్క్రమాత్, యా గణనా క్రియతే, సా గణనా, వరనక్షత్రస్థానీయాంగుళిభిన్నాంగుళిస్థా యది. శుభా శుభదా, ఇయం నాడీశుద్ధిః, ఇహైవాస్మిన్ జన్మని, భాగ్యజననీ సౌభాగ్యవర్ధినీ, కించ, తస్యాస్తు స్త్రియః, కరగ్రహే వివాహే, మాంగళ్య సూత్రం మంగళసూత్రవచ్ఛుభదా భవంతి.

అవ. నాలుగుశ్లోకములచే నాడీకూటమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చతుష్పాదనక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీకి అశ్విన్యాదిగ మూఁడువ్రేళ్లయందును, కృ, పున, ఉత్తర, వి, ఉషా, పూభా, ఈత్రిపాన్నక్షత్రములయందుఁ బుట్టినస్త్రీకి కృత్తికమొదలు నాలుగువ్రేళ్లయందును, మృ, చి, ధని, ఈద్విపాన్నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీకి మృగశిరమొదలైదువ్రేళ్లయందును, లెక్కింపఁగాఁ గన్యయజన్మనక్షత్రము, వరునిజన్మనక్షత్ర మున్న వ్రేలికందు, లేక మఱియొక వ్రేలి యందున్న శుభకరం బగుటయగాక స్త్రీకి మంగళసూత్రముం బోలె మిక్కిలి సౌభాగ్యప్రదం బగును.

అవ. పక్షాంతరే నాడీకూటమాహ.—

త్రీణి త్రీణ్యథ దస్రభాది గణయేద్భావక్రమాద్వ్యుత్క్రమా
ద్దంపత్యోరపి జన్మభే శుభఫలే భిన్నాంగుళిస్థే యది,
పార్శ్వైకాంగుళిసంస్థితం యది వధూం హంత్యేవ ధిష్ణ్యద్వయం
తన్మధ్యాంగుళిసంస్థితం యది పతిం హంత్యేవ పాణిగ్రహే. 108

వ్యా. త్రీణీతి, త్రీణి త్రీణి భావనక్షత్రాణి, దస్రభాత్ అశ్వినీప్రభృతి క్రమాత్, వ్యుత్క్రమాచ్చ గణయేత్. దంపత్యోః జన్మభే జన్మనక్షత్రే, భిన్నాంగుళిస్థే యది, తథా శుభఫలే, శుభఫలప్రదే ఇత్యర్థః. ధిష్ణ్యద్వయం దంపత్యోర్జన్మనక్షత్రద్వయం, పార్శ్వైకాంగుళిసంస్థితం పార్శ్వయోరేకాంగుళ్యాం సంస్థితం యది, తదా పాణిగ్రహ ఏవ వధూం హంతి, తత్ ధిష్ణ్యద్వయం మధ్యాంగుళిసంస్థితం యది, తదా పతిం వరం హంతి.

అవ. నాడీకూటము మఱియొకవిధంబునఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్విని మొదలు మూఁడేసినక్షత్రముల మూఁడువ్రేళ్ల యందుఁ గ్రమవ్యుత్క్రమములచే గణనచేయఁగా వధూవరులనక్షత్రము లొకవ్రేలియం దుండక వేఱువడియున్న శుభకరంబు లగుననియు, నిరువురి నక్షత్రము లొకవ్రేలియం దున్న మిక్కిలి యాపత్కరం బగుననియు ముఖ్యాభిప్రాయము.

అవ. పార్శ్వైకాంగుళిదోషాపవాదమాహ.—

పర్యాయైస్త్రిభిరస్త్రియోర్యది వ్యవహితం స్త్రీభం చ పుంభం ద్వయం
పార్శ్వైకాంగుళిసంస్థితం యది తదా తద్రాశికూటే శుభే,
సద్రజ్జౌ వరయోర్నియోగసమయేఽప్యేకాధిపత్యే ద్వయో
ర్మైత్రే కేఽపి తదైకనాడిజనితో దోషస్తు నేత్యూచిరే. 109

వ్యా. పర్యాయైరితి. స్త్రీభం స్త్రీజన్మర్క్షం, పుంభం పుంజన్మర్క్షం చేతి, ద్వయం వధూవరజన్మనక్షత్రద్వయం, త్రితయైః పర్యాయైః త్రిభిరావృత్తిభిః, వ్యవహితమంతరితం సత్, పార్శ్వైకాంగుళిసంస్థితం వా, అథవా తదా వివాహసమయే, తద్రాశికూటే దంపత్యోః రాశికూటే, శుభే వా యది, అథవా నియోగసమయే వివాహకాలే, వరా చ వరశ్చ వరౌ, 'పుమాన్ స్త్రియే' త్యేకశేషః. తయోస్సద్రజ్జౌ రజ్జుకూటే శుభే వా యదీత్యర్థః. ద్వయోః దంపతిజన్మరాశ్యోరేకాధిపత్యే, ద్వయోరేక ఏవాధిపతిశ్చేదిత్యర్థః. అథవా, ద్వయోర్మైత్రే దంపతిరాశ్యధిపత్యోర్మిత్రత్వే చ యది, తదా, ఏకనాడీజనితదోషః ఏకాంగుళిజన్యదోషః, నాస్తీతి కేచిదాచార్యాః, ఊచిరే జగుః. వచేర్లిట్.

అవ. దంపతుల జన్మనక్షత్రము లొకవ్రేలికి వచ్చినను దోషములేకయుండెడి విధమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పూర్వశ్లోకమునఁ జెప్పఁబడిన క్రమంబున దంపతుల జన్మనక్షత్రములు అశ్విని మొదలు ముమ్మాఱు గణనచేయునపు డొకవ్రేలిని బొందకయుండి యాపిమ్మట నొకవ్రేలిని బొందియున్నను, దంపతుల రాశికూటరజ్జుకూటములు శుభకరంబులై యున్నను, ఉభయుల జన్మరాసుల కొకగ్రహ మధిపతియయి యున్నను, జన్మరాశ్యధిపతులు పరస్పర మిత్రతగలవారై యున్న నట్టిసమయమున నేకాంగుళిస్థితనక్షత్రదోషము పని లే దని కొందఱి యభిప్రాయము.

అవ. నాడీకూటముక్త్వేదానీమవస్థాభేదేన తద్భంగమాహ.—

ఇంద్రాగ్నీ వసుమిత్రపూషసవితృస్వాతీ శివాజైకపా
ద్వైష్వేవాష్టసు దంపతీజననభే ద్వే హ్యేకధిష్ణ్యే శుభే,
అంత్యోహాంత్యవిధిద్విదైవగిరిశశ్రీశార్యపిత్రేషు వా
నానాపాదజయో ర్యమేందువరుణబ్రధ్నాప్యసార్పేషు వా. 110

వ్యా. ఇంద్రాగ్నీ ఇతి. ఇంద్రాగ్నీవసుమిత్రపూషసవితృస్వాతీశివాజైకపాద విశాఖాధనిష్ఠానూరాధారేవతీహస్తస్వాత్యార్ద్రాపూర్వాభాద్రాః ఏతేషు

భేషు, అష్టసు నక్షత్రేషు వా, ఏకనాడీదోషో నాస్తి. అథవా, ఏతేష్వష్టస్వేవ నక్షత్రేషు, ద్వే దంపతీ జననభేదం పతిజన్మనక్షత్రే, ఏకధిష్ణ్యే సమానపాదగతే వా, శుభే శుభకరే, భవతః శత స్తల్లభ్యత ఇతి చేత్, నానాపాదజయోరిత్యుత్తరార్ధే వక్ష్యమాణత్వాత్. అత్రేదం ప్రతిభాతి.—ధనిష్ఠానూరాధే మధ్యాంగుళిస్థితే అపి శుభే, అన్యాని పార్శ్వైకాంగుళిసంస్థితాని శుభానీతి. కించ అంత్యోపాంత్యవిధిద్వైదవగిరిశశ్రీశార్యపిత్ర్యేషు రేవత్యుత్తరాభాద్రారోహిణీవిశాఖార్ద్రాశ్రవణపుష్యమఘాసు, యమేందువరుణబ్రధ్నాప్యసార్పేషు భరణీమృగశీర్ష శతభిషహస్తపూర్వాషాఢాశ్లేషాసు, షట్సు చ నానాపాదజయోః భిన్నపాదసంభూతయోర్వా, ఏకనాడీదోషో నాస్తి. ఉత్తరాభాద్రాపుష్యభరణీమృగశీర్ష పూర్వాషాఢా పంచకం మధ్యనాడీస్థితమపి భిన్నపాదగతం చేచ్ఛుభావహం, అన్యాని నవ పార్శ్వస్థితాని భిన్నపాదగతాని శుభాని. ఉక్తాతిరిక్తాశ్వినీపునర్వసూపూర్వఫల్గున్యుత్తరఫల్గునీ చిత్రా జ్యేష్ఠా మూలోత్తరాషాఢానాం మధ్యే, మధ్యైకనాడీస్థితే చిత్రాఫల్గున్యౌ అన్యాని పార్శ్వస్థితాని చ, సర్వదా నింద్యాని. అత్ర రేవతీవిశాఖార్ద్రాహస్తానాం పునః గ్రహణం భిన్నపాతవివక్షార్థమ్.

అవ. ఏకాంగుళిస్థితనక్షత్రజన్యదోషములకు విధ్యంతరములచేతఁ బరిహారమును చెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. దంపతులు, ధ, అనూ, స్వా, పూభా, ఈనక్షత్రములయందైనను, ఈ నక్షత్రములలో నొకనక్షత్రంబున నొకపాదమునందైనను, ఉభా, రో, శ్ర, పుష్య, మఘ, భ, మృ, శ, పూషా, ఆశ్రే, ఈనక్షత్రముల భిన్నపాదములయందైనను, రే, వి, ఆర్ద్ర, హ, ఈనక్షత్రములయందైనను, ఈనక్షత్రముల భిన్నసమానపాదములయం దైనను జన్మించి యుండిరేని యేకాంగుళిస్థితనక్షత్రదోషము లేదు.

అవ. అథ త్రిభిః శ్లోకైః రాశికూటమాహ.—

జ్ఞేయాన్యంఘ్రిచతుష్టయాని సకలాన్యృక్షాణి దస్రాదితోఽ
ప్యేకైకస్య నవాంఘ్రికం ప్రతిగృహం జ్ఞేయం చ మేషాదితః,
రాశ్యంతం గణయేద్వరస్య తు సదా స్త్రీజన్మరాశ్యాదితః
ప్రోక్తా దోషనిరూపణే ప్రథమతో మేషాదిరాశీశ్వరాః. 111

వ్యా. జ్ఞేయానీతి. దస్రాదితః అశ్విన్యాదీని, సకలాని ఋక్షాణి, అంఘ్రిచతుష్టయాని పాదచతుష్టయయుక్తానీతి జ్ఞేయాని. 'పాదః, పదంఘ్రిశ్చరణోస్త్రియా' మిత్యమరః. మేషాదితః మేషాదిద్వాదశరాశీనామేకైకస్య రాశేః, ప్రతిగృహం నవాంఘ్రికం నవపాదాత్మకం, జ్ఞేయం జ్ఞాతవ్యం, తత్ర సదా

పర్యన్తా, స్త్రీజన్మరాశ్యాదితః, వధూరాశిమారభ్య వరస్య రాశ్యంతరం గణయేత్. దోషనిరూపణే ఏకవింశతిమహాదోషనిరూపణసమయే, ప్రథమత ఏవ, మేషాది రాశీశ్వరాః ప్రోక్తాః భౌమశ్శుక్ర ఇత్యాదినా ఉక్తాః, కిమర్థమేతన్నిరూప్యత ఇతి చేత్, వక్ష్యమాణశ్లోకే 'మిత్రత్వే గ్రహయోరిమా' ఇతి రాశ్యధిపతిత్వస్యా కాంక్షితత్వాత్.

అవ. మూఁడుశ్లోకములచేత రాశికూటమును జెప్పుచున్నాఁడు,—

తా. ఒక్కొక్క నక్షత్రమునకు నాలుగుపాదములు. అట్టిపాద ములు తొమ్మిది చేరిన నొకరాశి యగును. రాశికూటాదివిచారముఁ జేయునపుడు కన్నియ జన్మరాశి మొదలు వరునిజన్మరాశివఱకు లెక్కింప వలయును.

అవ. గణనాయాః ఫలమాహ,—

దంపత్యోస్సమసప్తమా చ సుతదా తావేకరాశిస్తయో
ర్ముఖ్యౌ తౌ త్రిభవౌ చతుర్థదశమా తద్వ్యత్యయా వా శుభా,
ఉద్వాహే నవపంచమా త్వశుభదా తద్వ్యత్యయా వా శుభా
మిత్రత్వే గ్రహయోరిమావపి శుభావేకాధిపత్యేఽపి వా, 112

వ్యా. దంపత్యోరితి. దంపత్యోః జాయా చ పతిశ్చ దంపతీ తయోర్వధూ వరయోః, రాశీ, సమసప్తమా చేతి, సుతదౌ పుత్రప్రదౌ, స్త్రీరాశిమారభ్య పురుష రాశిపర్యంతం గణనాయాం క్రియమాణాయాం, రాశీనాం సప్తసంఖ్యా చేత్సమ సప్తకంభవతి, తయోర్దంపత్యోః, రాశీ ఏకరాశిశ్చేత్తావపి ముఖ్యౌ ఉత్తమౌ. కించ త్రిభవౌ స్త్రీరాశిమారభ్య పురుషరాశిపర్యంతం పునః పురుషరాశిమారభ్య స్త్రీరాశిపర్యంతం చ గణనాయాం సత్యాం తృతీయైకాదశౌ, తద్వత్ చతుర్థ దశమౌ చ, తద్వ్యత్యయా తావేకాదశతృతీయౌ దశమచతుర్థౌ చేత్, శుభౌ, అన్యథా అశుభౌ. ఉద్వాహసమయే నవపంచమౌ తు అశుభౌ, తద్వ్యత్యయా పంచమ నవమౌ చేత్, శుభౌ. గ్రహయోర్వధూవరరాశ్యధిపత్యోః మిత్రత్వే సతి వా, ఏకాధిపత్యే సతి వా, ఉభయోః జన్మరాశ్యోః ఏక ఏవాధిపతిశ్చేత్ ద్వావిమావపి నవపంచమావపి శుభౌ.

అవ. కన్యక జన్మరాశి మొదలు గణన చేసినందునఁ గలిగెడి ఫల మును జెప్పుచున్నాఁడు.

అవ. కన్యకజన్మరాశి మొదలు వరజన్మరాశివఱకు గణనచేయఁగాఁ వరునిజన రాశి ౭-వది యైయున్నఁ బుత్రప్రదం బగును. దంపతులజన్మ

రాసు లొకటి యైయున్న నుత్తమం బగును. స్త్రీజన్మరాశికి పురుషజన్మ రాశి 3, ౪, ౫, ౧౦, ౧౧, ఈసంఖ్య గలదైయున్నను, పురుషరాశికి స్త్రీరాశి 3, ౪, ౯, ౧౦, ౧౧, ఈసంఖ్యగలదైయున్నను శుభకరంబగును. దంపతుల జన్మరాశ్యధిపులు పరస్పరమిత్రత్వము గలవారై యున్నను, దంపతుల జన్మరాసుల కొకగ్రహ మధిపతియైయున్న నపుడు, స్త్రీజన్మరాశికి ౯ వదియైయున్న పురుషరాశియు, పురుషరాశికి ౫ వదియైయున్న స్త్రీ రాశియు శుభకరంబగును. ఉక్తవ్యతిరిక్తంబుగ నున్నపక్షమున నశుభకరం బగును.

స్యాద్ద్విర్ద్వాదశ ఆర్తిదః కలహదః షష్ఠోష్టమస్తు క్రమా
త్స్త్రీ త్వాపి సమాలయాదిరథవా ద్విర్ద్వాదశోఽప్యుత్తమః,
దంపత్యోర్విషమాలయాదిరథవా షష్ఠోఽష్టమశ్శోభనో
వర్గా యద్యపరే శుభా అథ శుభాస్తద్వ్యత్యయో మధ్యమౌ. 113

వ్యా. స్యాదితి. ద్విర్ద్వాదశః, ఆర్తిదః వ్యథాకరః, ద్వాదశద్వికం తు శుభ మిత్యర్థాల్లభ్యతే. షష్ఠోఽష్టమస్తు కలహదః దంపత్యోః కలహప్రదః, అష్టమషష్ఠౌ తు శుభౌ, సర్వత్ర పక్షే, సమాలయాదిస్సమరాశిరాదిర్యస్య ఉత్తమః, అథవా ద్విర్ద్వాదశోఽపి సమాలయాదిర్యది శుభః, అనేన స్త్రీరాశిశ్చేచ్ఛుభః, షష్ఠోఽష్టమస్తు విషమాలయాదిశ్చేద్దంపత్యోః శోభనః వర్గాశ్శుభషడ్వర్గా యది శుభాః, అశుభాశ్చే దశుభాః, తద్వ్యత్యయా తయోః ద్విర్ద్వాదశషష్ఠాష్టమయోః వ్యత్యయా, మధ్యమా మధ్యమఫలదావనుత్తమావితి యావత్.

తా. స్త్రీజన్మరాశి మొదలు పురుషజన్మరాశివఱకు గణనచేయఁగా స్త్రీరాశికిఁ బురుషరాశి ౨ వదిగా నుండి పురుషరాశికి స్త్రీరాశి ౧౨ వదిగా నున్న దుఃఖకరం బగును. పురుషరాశి ౬ వదిగా నుండి స్త్రీరాశి ౮ వదిగా నున్నఁ గలహాకరం బగు. పురుషరాశి ౧౨ వదిగానైన ౬ వదిగా నైననుండి స్త్రీరాశి ౨ వదిగానైన ౮ వదిగానైన నున్న మధ్యమంబై యుండు. ఇదియునుంగాక స్త్రీరాశి వృషభాదిసమరాసులలో నొకటిగ నుండెనేని యపుడు ౨ వదిగా నున్న పురుషరాశియు, ౧౨ వదిగానున్న స్త్రీరాశియు శుభకరం బగును. స్త్రీరాశి మేషాదివిషమరాసులలో నొకటిగ నున్నపుడు ౬ వదిగా నున్న పురుషరాశియు, ౮ వదిగా నున్న స్త్రీరాశియు శుభకరం బగును. షడ్వర్గములు శుభసంబంధులైయున్న శుభకరంబు లగు. అశుభములైయున్న నశుభకరంబు లగును.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం గ్రహమిత్రత్వమాహ.—

సూర్యస్యార్యకుజేన్దవశ్చ సుహృదశ్శత్రూ సితార్కీ విధోః
సూర్యజ్ఞౌ సుహృదౌ న శత్రురవనీపుత్రస్య మిత్రాణి తే,
అర్కార్యైన్దవ ఇన్దుజోఽస్యహితకృత్ జ్ఞస్యార్కశుక్రౌ హితౌ
చన్ద్రోఽరిః సుహృదో గురోః కుజశశిబ్రధ్నాస్సితజ్ఞౌ రిపూ.

వ్యా. సూర్యస్యేతి. సూర్యస్య ఆర్యకుజేన్దవః గుర్వంగారకచన్ద్రాః, సుహృదః మిత్రాణి. సితార్కీ - సితశ్శుక్రః, ఆర్కిః శనైశ్చరః, ఏతౌ శత్రూ, అవశిష్టో బుధః సమ ఇతి పరిశేషాదవగన్తవ్యం. విధోశ్చన్ద్రస్య, సూర్యజ్ఞౌ సూర్యబుధౌ, సుహృదౌ, న శత్రుః అస్య శత్రుః కోఽపి నాస్తి. కుజగురుశుక్రశనైశ్చరాస్సమా ఇత్యర్థః. అవనీపుత్రస్యాంగారకస్య, తే ప్రసిద్ధాః అర్కార్యైన్దవః సూర్యగురుచన్ద్రాః, మిత్రాణి, ఇన్దుజో బుధః, అహితకృత్ శత్రురిత్యర్థః. శశిశుక్రౌ సమౌ, జ్ఞస్య బుధస్య, అర్కశుక్రౌ హితౌ సుహృదౌ, చన్ద్రస్తు అరిః శత్రుః, కుజశనిబ్రధ్నాః అంగారకశనిసూర్యాః, సుహృదః, సితజ్ఞౌ శుక్రబుధౌ, రిపూ శత్రూ, శనిస్సమః.

సౌమ్యార్కీ సుహృదౌ భృగోశ్శశిరవీ శత్రూ భృగుజ్ఞౌ హితౌ
మన్దస్యారరవీన్దవశ్చ రిపవో ఽనుక్తాః క్రమాన్మధ్యమాః,
దంపత్యోర్యది జన్మరాశ్యధిపయోరేకాధిపత్యే శుభో
మైత్రే వా సమయోస్సమస్త్వహితయోర్వర్గస్తయోర్మృత్యుకృత్.

వ్యా. సౌమ్యేతి. భృగోశ్శుక్రస్య, సౌమ్యార్కీ బుధశనీ, సుహృదౌ, శశిరవీ చన్ద్రసూర్యౌ. శత్రూ, ఇతరౌ కుజగురుసమావిత్యర్థాల్లభ్యతే, ఏవం సర్వత్ర బోధ్యం. మన్దస్య శనైశ్చరస్య, భృగుజ్ఞౌ శుక్రబుధౌ, హితౌ సుహృదౌ, ఆరరవీన్దవః-ఆరోఽంగారకః, రవీన్దూ సూర్యాచన్ద్రమసౌ, ఏతే త్రయః, రిపవశ్శత్రవః, అనుక్తాః ఉక్తాతిరిక్తాః, క్రమాన్మధ్యమాస్సమా ఇత్యర్థః. యథా.— సూర్యస్య ఆర్యకుజేన్దవస్సుహృదః, శుక్రశనీ శత్రూ ఇత్యేతే ఉక్తాః. అన్యో బుధః అనుక్తః సః, సమః. ఏవమన్యేషామపి క్రమాత్సమత్వమవగన్తవ్యమిత్యాశయః, గ్రహమిత్రతాయాః ప్రయోజనమాహ. దంపత్యోరితి. దంపత్యోః జన్మరాశ్యధిపయోః, మైత్రే మిత్రత్వే సతి ఏకాధిపత్యే వా యది, శుభః సమయోః దంపతీరాశ్యధిపత్యోః, సమయోస్సతోః, సమస్సమఫలప్రద ఇత్యర్థః. అహితయోస్తయోరేవ శత్రోస్సతోః, తయోర్దంపత్యోర్వర్గః రాశివర్గః, మృత్యుకృత్ అత్ర కించిల్లభ్యతే. ఇమే చ శత్రుమిత్రత్వే నైసర్గికే, తాత్కాలికశత్రుమిత్రత్వే తు, గ్రహస్య తత్కాలే ద్వితీయతృతీయచతుర్థదశమైకాదశద్వాదశేషు స్థితో మిత్రః, ప్రథమపంచమషష్ఠసప్తమాష్టమనవమేషు స్థితశ్శత్రుర్భవతి, ఇమే

తాత్కాలికశత్రుమిత్రత్వే, తథా చ, నైసర్గికమిత్రం తాత్కాలికమిత్రం యది, అధిమిత్రం భవతి, నైసర్గికశత్రుస్తాత్కాలికశత్రుశ్చేదధిశత్రుర్భవతి, నైసర్గికమిత్రం తాత్కాలికశత్రుశ్చేత్సమో భవతి, నైసర్గికశత్రుస్తాత్కాలికమిత్రం చేత్సోఽపి సమోభవతి, నైసర్గికసమస్తాత్కాలికశత్రుశ్చేత్సోఽపి శత్రురేవ, తాత్కాలికసమత్వాభావాత్. తథా చోక్తం బృహజ్జాతకే.—
'అన్యోన్యస్య ధనవ్యయాయ సహజవ్యాపారబంధుస్థితా స్తత్కాలే సుహృదస్స్వతుంగభవనేఽప్యేతేఽరయ స్త్వన్యథా, ద్వ్యేగాను క్తవాంత్సుహృత్సమరిపూంత్సంచింత్య నైసర్గికాం స్తత్కాలే చ పునస్తు తావధిసుహృన్మిత్రాదిభిః కల్పయే'దితి.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత గ్రహమైత్రవర్గువును వక్కాణించుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యునికి కుజగురుచంద్రులు మిత్రులు, శనిశుక్రులు శత్రువులు, బుధుఁడు సముఁడు. శత్రుశూన్యుండైన చంద్రునికి రవిబుధులు మిత్రులు, కుజ గురు శుక్ర శనులు సములు. కుజునికి రవిగురుచంద్రులు మిత్రులు, బుధుఁడు శత్రువు, శనిశుక్రులు సములు. బుధునికి రవిశుక్రులు మిత్రులు, చంద్రుఁడు శత్రువు, కుజశని గురువులు సములు. గురువునకు కుజచంద్రసూర్యులు మిత్రులు, బుధశుక్రులు శత్రువులు, శని సముఁడు. శుక్రునకు శనిబుధులు మిత్రులు, సూర్యచంద్రులు శత్రులు, గుర్వంగారకులు సములు. శనైశ్చరునకు బుధ శుక్రులు మిత్రులు, కుజ రవి సోములు శత్రువులు, గురుఁడు సముఁడు. ఈ చెప్పఁబడిన శత్రు మిత్రత్వములు స్వభావసిద్ధంబు లిదియునుంగాక యాకాలములయందు సంభవించు శత్రుమిత్రత్వము లెవ్వి యనిన: గ్రహమునకు ౨, ౩, ౪, ౧౦, ౧౧, ౧౨ ఈ స్థానములయం దున్న గ్రహములు తాత్కాలికమిత్రములు. ౧, ౫, ౬, ౭, ౮, ౯, ఈస్థానములయందున్న గ్రహములు తాత్కాలికశత్రువులు. నైసర్గికమిత్రగ్రహము తాత్కాలికమిత్రమైయున్న నధిమిత్ర మగును. నైసర్గికశత్రువు తాత్కాలికశత్రువైన నధిశత్రు వగును. నైసర్గికశత్రువు తాత్కాలికమిత్రుం డైన సముండగు. నైసర్గికమిత్రుఁడు తాత్కాలికశత్రువైన సముండగు. నైసర్గికసముఁడు తాత్కాలికశత్రువైన నతండును శత్రుం డగునని నిర్ణయింపవలయు. ఈశత్రుమిత్రనిర్ణయమునకుఁ బ్రయోజనం బేమియనిన: వధూవరుల జన్మరాశ్యధిపతులకు మిత్రత్వముగలిగియున్న నేకాధిపత్యము గలిగియున్న

ఏకాధిపత్యము గలిగియున్న శుభకరం బగును. సమత్వము గలిగియున్న సామాన్యఫలంబులు గలుగును. శత్రుత్వము గలిగియున్న దంపతులకు మృత్యుకరంబు లగు ననుట.

అవ, అథ ద్వాభ్యాం యోనికూటమాహ.—

భానాం యోనిరియం తు దస్రవరుణావశ్వౌ యమాంత్యౌ గజౌ
పుష్యాగ్నీ సదజా వహీ విధివిధూ శ్వానౌ తు మూలేశ్వరౌ,
మార్జాలా పునరాదితీ పితృభగా వాఖూ పశూ చార్యమా
హిర్బుధ్న్యౌ మరుదర్కభే తు మహిషా వింద్రాగ్నిచిత్రాఖ్యభే.116
వ్యాఘ్రౌ శక్రభమైత్రభే తు హరిణౌ తోయాచ్యుతౌ మర్కటౌ
సింహౌఖ్యా వజపాద్వసూ ఫణిరిపూ విశ్వాభిజిద్భే క్రమాత్,
శ్వైణం బభ్రుపరీసృపం హరిగజం శాఖామృగాజం భవే
ద్దంపత్యోరపి వైరమశ్వమహిషం గోవ్యాఘ్రమోత్వాఖు చ. 117

వ్యా. భానామితి. వ్యాఘ్రావితి చ. దస్రవరుణావశ్వినీశతభిషజౌ, అశ్వౌ తురగౌ, యమాంత్యౌ భరణీరేవత్యౌ, గజౌ, పుష్యాగ్నీ పుష్యకృత్తికే, సదజౌ ఛాగౌ, విధివధూ రోహిణీమృగశీర్షే, అహీ సర్పౌ, మూలేశ్వరౌ మూలార్ద్రే, శ్వానౌ శునకౌ, ఉరగాదితీ ఆశ్రేషా పునర్వసూ, మార్జాలౌ, పితృభగౌ మఘాపూర్వఫల్గున్యౌ, ఆఖూ మూషకౌ, అర్యమాహిర్బుధ్న్యౌ ఉత్తరఫల్గున్యుత్తరాభాద్రే, పశూ గావౌ, మరుదర్కభే స్వాతీహస్తౌ తు, మహిషౌ, ఇంద్రాగ్నిచిత్రాఖ్యభే విశాఖా చిత్రానక్షత్రే, వ్యాఘ్రౌ శార్దూలౌ, శుక్రభమైత్రభే తు జ్యేష్ఠానూరాధే తు, హరిణౌ మృగౌ, తోయాచ్యుతౌ పూర్వాషాఢాశ్రవణే, మర్కటౌ కపీ, అజపాద్వసూ పూర్వాభాద్రాధనిష్ఠే, సింహౌఖ్యౌ, విశ్వాభిజిద్భే ఉత్తరాషాఢాభిజిన్నక్షత్రే, ఫణిరిపూ ఫణీనాం సర్పాణాం రిపూ శత్రూ బభ్రూ, క్రమాదుక్తక్రమాత్, బోధ్యః. తేషాం వైరయోనిమాహ.—శ్వైణమితి. శ్వైణం శ్వా శునకః, ఏణః కృష్ణమృగః, తయోస్సమాహారః శ్వైణం.—'యేషాం చ విరోధశ్శాశ్వతిక' ఇత్యేకవద్భావ 'స్సర్వత్ర నపుంసక'మితి నపుంసకత్వం. బభ్రుసరీసృపం బభ్రుర్నకులః, సరీసృపస్సర్పశ్చ తయోస్సమాహారః బభ్రుసరీసృపం హరిగజం సింహగజం, శాఖామృగాజం మర్కటచ్ఛాగం, అశ్వమహిషం, గోవ్యాఘ్రం, ఓత్వాఖు మార్జాలమూషకమ్. 'ఓతుర్బిడాలో మార్జాల' ఇత్యమరః. ఏతేషాం యథా వైరం తథా తత్సంజ్ఞికనక్షత్రజాతయోర్దంపత్యోరపి వైరం భవేత్. మూలనక్షత్రే యో జాతస్స శ్వా, అనూరాధాయాం యా జాతా సా ఏణీ భవతి. ఉభయోర్వైరం విరోధః ఏవమన్యేషామపి ద్రష్టవ్యం. ఇయమేవ, భానాం యోనిః,

యోనికూట ఇత్యుచ్యతే. ఉక్తరీత్యా యయోర్నక్షత్రయోర్న విరోధః త న్నక్షత్రహితయోరేవ దాంపత్యం యుక్తమిత్యభిప్రాయః.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత యోనికూటమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్వినీశతభిషఙ్నక్షత్రములు గుఱ్ఱములు, భరణీరేవతు లేనుఁగులు, పుష్యకృత్తిక లజములు, రోహిణీమృగశీర్షములు సర్ప ములు, మూలార్ద్రలు కుక్కలు, ఆశ్రేషపునర్వసులు పిల్లులు, మఖ పుబ్బలు ఎలుకలు, ఉత్తర ఉభా గోవులు, స్వాతిహస్త లెనుబోతులు, విశాఖ చిత్తలు పులులు, జ్యేష్ఠ అనూరాధలు మృగములు, పూషా శ్రవ కోఁతులు, ఉభా ధని సింహములు, ఉషా అభిజి ముంగిసలు, ఈ రీతి నక్షత్రములకు సంజ్ఞల నెఱుంగవలయు. ఇందుఁ బరస్పరవైరముగల జంతువు లెవ్వి యనిన; శునక హరిణంబులు, పాము ముంగిసలు, సింహ గజములు, కపిఛాగంబులు, అశ్వమహిషంబులు, గోవ్యాఘ్రములు ఇవి చిరకాల వైరముగలవై యుండుఁ గావున నీపరస్పరవిరోధిజంతు సంజ్ఞగల నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీపురుషులకు దాంపత్యము ఘటించిన మిక్కిలి కలహాకరం బగు. నీచెప్పఁబడిన క్రమంబునఁ బరస్పర విరోధములు లేకయుండెడి నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీపురుషులకు దాంపత్యము యోగ్యం బగును.

అవ. అథ యోనికూటస్య ఫలమాహ.—

యుగ్మాద్యం పురుషస్య భంచ యువతేర్ధిష్ణ్యం తు యుగ్మాంత్యభం
పుంధిష్ణ్యే ప్రభవశ్శుభశ్చ పురుషః స్త్రీధిష్ణ్యజా స్త్రీశుభా,
స్త్రీధిష్ణ్యే ప్రభవా వుభావపి శుభౌ పాణిగ్రహే ద్వేషదౌ
తౌ ద్వౌ వా పురుషర్క్షజౌ తు యది వా స్వావ్యత్యయర్క్షోద్భవౌ. 118

వ్యా. యుగ్మాద్యమితి. యుగ్మాద్యం యుగ్మే పూర్వోక్తదస్రవరుణమిత్యాది నక్షత్రద్వయే, ఆద్యం ప్రథమం, భం నక్షత్రం, పురుషస్య పురుషసంబంధి నక్షత్రం, యువతేర్ధిష్ణ్యం స్త్రీనక్షత్రం తు, యుగ్మాంత్యభం యుగ్మే అంత్యనక్షత్ర మితి వేదితవ్యం. యథా.—అశ్వినీ శతభిషగ్యుగ్మే ఆద్యమశ్వినీనక్షత్రం పురుష సంబంధి, యుగ్మాంత్యభం శతభిషక్ స్త్రీనక్షత్రం, ఏవం సర్వత్రయోజ్యం. ఏతస్య ఫలం దర్శయతి.—పుంధిష్ణ్యప్రభవః పురుషనక్షత్రజాతః, పురుషశ్శుభః, స్త్రీ ధిష్ణ్యజా స్త్రీనక్షత్రజాతా, స్త్రీ శుభా అథవా ఉభావపి స్త్రీపురుషావపి, స్త్రీధిష్ణ్య ప్రభవౌ స్త్రీధిష్ణ్యజాతౌ యది, పాణిగ్రహే వివాహవిషయే, శుభౌ శుభప్రదౌ,

తా జా స్త్రీపురుషౌ, పురుషర్‌జౌ యది, అథవా స్వస్వర్త్యయుగ్మోద్భవౌ, పురుష నక్షత్రజా స్త్రీ, స్త్రీనక్షత్రజః పుమాంశ్చేద్వా యది, ద్వేషదౌ కలహప్రదౌ.

తా. 'భానాం యోనిరియం తు' యను శ్లోకమునఁ జెప్పఁబడియున్న యశ్వినీశతతారలు మొదలగు నక్షత్రములజంటలలో మొదటినక్షత్రము పురుషనక్షత్రము, రెండవది స్త్రీనక్షత్రమును సంజ్ఞలండుఁ బురుషనక్షత్రమునఁ బుట్టినవరుండును, స్త్రీనక్షత్రమునఁ బుట్టినకన్నెయు వివాహవిషయమై శుభకరు లగుదురు. స్త్రీనక్షత్రమునఁ బుట్టినదంపతులు శుభకరు లగుదురు, ఉభయులు పురుషనక్షత్రమునఁ బుట్టినవారై యున్నను గన్నియ పురుషనక్షత్రంబునఁ బుట్టినదై యుండి పురుషుఁడు స్త్రీనక్షత్రమునఁ బుట్టినవాఁడై యున్నను నిత్యకలహములు గలుగుచుండును.

అవ. క్రమప్రాప్తం స్త్రీదూరకూటమాహ.—

స్త్రీభాద్యం నరభాంతమేవ గణయేత్ స్త్రీదూరమాద్యే యది
ద్వేషం మధ్యఫలం ద్వితీయనవకే దద్యాత్తృతీయే సుఖమ్,
స్త్రీధిష్ణ్యస్య యదాత్రయోదశ పరం పుంజన్మధిష్ణ్యం భవే
దేవం వా బహుపుత్రకృత్పరిణయే నో చేత్తయోర్వైరకృత్. 119

వ్యా. స్త్రీభాద్యమితి. స్త్రీభాద్యం స్త్రీనక్షత్రమారభ్య, వరభాంతం పురుష నక్షత్రపర్యంతమేవ గణయేత్, ఏవకారేణ న తూక్తవైపరీత్యే నేత్యర్థః. ఏవం గణనాయాం క్రియమాణాయాం, ఆద్యే ప్రథమనవకే పుంనక్షత్రం విద్యతే యది, తదా స్త్రీదూరం స్త్రీదూరకూటం, ద్వేషం దంపత్యోః కలహం దద్యాత్, ద్వితీయనవకేయది, మధ్యమఫలం దద్యాత్, తృతీయే తృతీయనవకే యది, సుఖం దద్యాదిత్యేకః పక్షః; పక్షాంతరమప్యాహ.—స్త్రీధిష్ణ్యస్య స్త్రీజన్మనక్షత్రస్య, పుంజన్మధిష్ణ్యం పురుషజన్మనక్షత్రం, త్రయోదశపరం త్రయోదశనక్షత్రాత్పరం, యదా భవతి, తదా స్త్రీదూరకూటం బహుపుత్రకృద్భవేత్, నో చేత్, త్రయోదశనక్షత్రాత్పూర్వం పుంభం యది, తదా తయోర్దంపత్యోః వైరకృద్భవేత్, ఉత్తరోత్తరదూరస్య శుభకరత్వాదితి భావః.

అవ. స్త్రీదీర్ఘ వర్గువును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కన్యనక్షత్రము మొదలు లెక్కించేసి నక్షత్రములవరుసను ౨౭ నక్షత్రములను మూఁడునవకములు గావింపఁగ వరనక్షత్రము మొదటినవకముననున్నఁ గలహాకరంబును, రెండవనవకముననున్న మధ్యమ ఫలంబును, 3-వ నవకముననున్న సుఖకరంబు నగు. మఱియొకపక్షంబునఁ

గన్నియ నక్షత్రమునకు ౧౩ నక్షత్రములపైన వరనక్షత్రమున్న శుభ
కరంబు. అంతకు లోపలనున్న నశుభకరంబు నగును.

అవ. అథ గణకూటమాహ.—

మిత్రార్యాద్యదితీందుపౌష్ణపవనశ్రోణార్క తారాస్సురా
మర్త్యాఖ్యా నవ చోత్తరాత్రయహరబ్రహ్మత్రిపూర్వాంతకాః,
ఇంద్రాగ్నీ వసుమూలపిత్ర్యవరుణ జ్యేష్ఠాగ్న్యహిత్వాష్ట్రభా
న్యేతాన్యాసురసంజ్ఞకాని నవ తద్వక్ష్యే గణానాం ఫలమ్. 120

వ్యా. మిత్రేతి. మిత్రార్యాద్యదితీందుపౌష్ణపవనశ్రోణార్కతారాః అనూరాధాపుష్యాశ్వినీపునర్వసూమృగశీర్ష రేవతీస్వాతీశ్రవణహస్తాః, ఏతా నవ తారాః, సురాః దేవగణాః, ఉత్తరాత్రయహరబ్రహ్మత్రిపూర్వాంతకాః ఉత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రార్ద్రారోహిణీపూర్వఫల్గుని పూర్వాషాఢాపూర్వాభాద్రారణ్యః, ఏతాః నవతారాః మర్త్యాఖ్యాః మనుష్యగణాః, ఇంద్రాగ్నీవసుమూలపిత్ర్యవరుణ జ్యేష్ఠాగ్న్యహిత్వాష్ట్రభాని విశాఖాధనిష్ఠామూలమఘాశతభిషగ్జ్యేష్ఠాకృత్తికాశ్లేషాచిత్రా ఇతి నవనక్షత్రాణి, అసురసంజ్ఞకాని రాక్షసగణా ఇత్యర్థః. గణానాం దేవరాక్షసమనుష్యగణానాం ఫలం వక్ష్యే, అగ్రిమశ్లోక ఇతి శేషః.

అవ. గణకూటమును వచించుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్వి, పున, పుష్య, హ, స్వా, మృ, అనూ, శ్ర, రే ఈ ౯ నక్షత్రములు దేవగణములు. ఉత్తర, ఉషా, ఉభా, ఆర్ద్ర, రో, పూఫ, పూషా, పూభా, భర ఈ ౯ నక్షత్రములు మనుష్యగణములు. విశా, ధని, మూ, మ, శత, జ్యే, కృ, ఆశ్లే, చిత్త ఈ ౯ నక్షత్రములు రాక్షసగణములు. ఇత్తెఱంగున నీనక్షత్రములకు గణసంజ్ఞ చేయుటకు ఫలము వక్ష్యమాణశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడును.

అవ. పూర్వోక్తగణానాం ఫలమాహ.—

దంపత్యోః స్వగణశ్శుభః పరిణయే మర్త్యాసురాణాం గణో
మధ్యశ్చామరరక్షసామశుభకృన్మర్త్యామరాణాం మృతిః,
హిత్వా దైత్యగణేన మానుషగణం హిత్వామరాణాం గణం
చాన్యం శోభనమామనంతి మునయః కేచిత్తు పాణిగ్రహే. 121

వ్యా. దంపత్యోరితి. పరిణయే వివాహవిషయే, దంపత్యోః, స్వగణస్స్వకీయగణః, ఉభయోరేకగణఇత్యర్థః. శుభః, మర్త్యామరాణాం మనుష్య

దేవానాం గణః ఏకస్య మనుష్యగణః, అన్యస్య దేవగణశ్చేత్ మధ్యమః, అమరరక్షసాం గణః ఏకస్య దేవగణః అన్యస్య రాక్షసగణశ్చేత్, అశుభకృత్. మర్త్యాసురాణాం గణః ఏకస్య మనుష్యగణః అన్యస్య రాక్షసగణశ్చేత్, మృతిర్మరణం భవేత్. దైత్యగణేన సహ మనుష్యగణం హిత్వా విహాయ, రాక్షసగణేన అమరగణం చ హిత్వా, అన్యం మనుష్యదేవగణం పాణిగ్రహే వివాహవిషయే శుభకరమితి కేచిన్మునయః ఆమనంతి వదంతి,—'హిత్వా దైత్యగణేన మానుషగణం హిత్వాఽమరాణాం గణ' మిత్యత్ర విశేషః, కేవలదేవాసురగణస్య మనుష్యగణస్య వా న నిషేధః, కింతు స్త్రియా రాక్షసగణః, పురుషస్య దేవగణో వా యది దోషప్రదః, అన్యథా పురుషస్య రాక్షసగణః స్త్రియాః దేవగణో మనుష్యగణో వా యది శుభప్రదః.—'స్త్రీరాక్షసం న కర్తవ్యం కర్తవ్యం నరరాక్షసమ్, స్త్రీరాక్షసం భవేన్మృత్యుస్సద్య ఏవ న సంశయ' ఇత్యుక్తత్వాత్.

అవ. పూర్వశ్లోకమునఁ జెప్పఁబడినగణములకు ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. దంపతులగణ మొకటియైయున్న శుభకరంబగును. మను[illegible] దేవగణములు మధ్యమంబులగును. కొందఱిమతంబున నివియు శు[illegible]బులగును. దేవ రాక్షసగణము లశుభకరంబు లగును. మను[illegible] రాక్ష[illegible] గణములు మృత్యుప్రదంబులగును. వ్యాఖ్యానమున వ్రాయఁబడియున్న గ్రంథాంతరవచనమువలన పురుషునిది రాక్షసగణమై యున్నను యోగ్యం బగును.

అవ. అథ మాహేంద్రవర్గమాహ,—

స్త్రీభాద్యం వరభాంతమేవ గణయేన్మాహేంద్రవర్గాస్త్విమీ
వేదస్సప్తమదిక్త్రయోదశరసక్షోణీనిధిక్షోణయః,
దృఙ్నేత్రే శరలోచనే పరిణయే హ్యష్టౌ సుపుత్రప్రదా
దంపత్యోరితరే సదా కలహదా వర్గేషు ముఖ్యాస్త్వియమ్. 122

వ్యా. స్త్రీభాద్యమితి. స్త్రీభాద్యం వధూనక్షత్రమారభ్య, వరభాంతం వరనక్షత్రపర్యంతమేవ గణయేత్; ఏవకారః వరనక్షత్రమారభ్య వధూనక్షత్రాంతగణనాయోగ్యవ్యవచ్ఛేదార్థకః. ఏవం గణనాయాం క్రియమాణాయాం సత్యాం, వేదః చతుర్థనక్షత్రం, సప్తమదిక్త్రయోదశరసక్షోణీనిధిక్షోణయః సప్తమనక్షత్రం, దిగ్దశమనక్షత్రం, త్రయోదశనక్షత్రం, రసాష్షట్, క్షోణిరేకః, వామాంకప్రక్షేపణం, మిళిత్వా షోడశ. వామాంకప్రక్షేపేణైవోత్తరత్ర సంఖ్యాగ్రహణం కార్యం. నిధయో నవ, క్షోణిరేకః, మిళిత్వా ఏకోనవింశతిః, దృఙ్నేత్రే ద్వావి

శతిః, శరలోచనే పంచవింశతిః, అమీ అష్టౌ వర్గా మాహేంద్రవర్గాః దంపత్యో స్సుపుత్రప్రదాః, ఇతరే ఉక్తాతిరిక్తా వర్గాః కలహప్రదాః, అయం వర్గః, పరిణయే వివాహవిషయే, వర్గేషు ముఖ్యః శ్రేష్ఠః.

అవ. మాహేంద్రవర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వధూనక్షత్రము మొదలు ౪-౭-౧౦-౧౩-౧౬-౧౯-౨౨-౨౫ ఈ నక్షత్రములు మాహేంద్రవర్గము లనంబడుఁ గాన నీనక్షత్రములలో నొకటి వరనక్షత్రమైయున్న వివాహవిషయమైయుత్తమంబగు, నీమాహేంద్రవర్గ శుభకరం బగునట్లుగాకున్నఁ గలహాకరం బగును.

అవ. గణితాగతాయుష్యవర్గమాహ.—

స్త్రీభాదేర్వరధిష్ణ్యయుక్తగణనా సంగుణ్యతాం సప్తభి
ర్హృష్టావింశతిసంఖ్యయా పరిణయే భక్త్వైవ పుంభాద్యది,
తద్వత్తాం గణనాం చ భాగకరణం చాయుష్యవర్గస్త్వయం
యచ్ఛేషేఽనధికే పురైవ మరణం తస్యైవ మధ్యే తయోః. 123

వ్యా. స్త్రీభాదేరితి. పరిణయే వివాహవిషయే, స్త్రీభాదేః స్త్రీనక్షత్రప్రభృతి, వరధిష్ణ్యయుక్తగణనా వరనక్షత్రాంతేనాభిజిత్సహితేన యుక్తగణనాయాం, తాం గణనాం సప్తభిస్సప్తసంఖ్యయా, సంగుణ్య, అష్టావింశతిసంఖ్యయా భక్త్వా విభజ్య, శేషమేవ నిక్షిపేత్, లబ్ధేన ప్రయోజనాభావాత్. పుంభాద్యపి పునః పుంనక్షత్రమారభ్య, స్త్రీనక్షత్రాంతం యుక్తగణనాయాం, తాం చ గణనాం, భాగకరణం విభాగక్రియాం చ, తద్వత్, పూర్వవత్సప్తభిస్సంగుణ్య అష్టావింశతి సంఖ్యాయా విభజ్య శేషం నిక్షిపేత్. ఏవం సతి, యచ్ఛేషే యస్య పురుషస్య సంబంధిని శేషే, అనధికే స్త్రీశేషాన్న్యూనే సతి, తయోర్దంపత్యోర్మధ్యే, తస్యైవ పురా ప్రథమతః, మరణం స్త్రీశేషే అనధికేసతి. స్త్రియాః ప్రథమతో మరణమితి వేదితవ్యం. అయమేవాయుష్యవర్గ ఇత్యుచ్యతే, ఉభయోశ్శేషే సమాయది, దంపత్యోర్మరణం యుగపదిత్యర్థాల్లభ్యతే.

అవ. గణితాగతాయుష్యవర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. కన్య జన్మనక్షత్రము మొదలు వరజన్మ నక్షత్రమువఱకు గణన చేసి యాసంఖ్యను ౭ టిచే గుణించి ౨౮ చేత భాగింపఁగా శేషించిన సంఖ్య నట్లుంచి, మరల వరనక్షత్రము మొదలు కన్యానక్షత్రమువఱకు గణనచేసి యా సంఖ్యనుం బూర్వమువలె గుణించి భాగింపఁగా, శేషించిన సంఖ్య ముందు శేషించియున్న సంఖ్యకంటె నధికముగ నుండెనేని

పురుషునికంటె ముందు వనిత కాలముసేయును. కొదువయై యుండెనేని పురుషుఁడు ముందు కాలముసేయును. సంఖ్యాద్వయము సమంబుగ శేషించి యుండెనేని యుభయులకు సమకాలమున మరణము సిద్ధించును.

అవ. ఆయవర్గమాహ.—

ఆయాస్స్యుర్ధ్వజధూమసింహశునకా ఉక్షా ఖరాఖ్యో గజః
కాకోష్టావితి చైకమేకముడు తత్ప్రాగాది దస్రాద్యపి,
శిష్టం భత్రితయం భవేత్పరిణయే స్వస్యాయధిష్ణ్యాదిత
స్తత్తత్పంచమభం తయోః కలహకృత్స్యాదాయవర్గస్త్వయమ్. 121

వ్యా. ఆయా ఇతి. ధ్వజధూమసింహశునకాః ఉక్షా, ఖరాఖ్యః, గజః, కాకః, ఇత్యష్టౌ ప్రాగాద్యాయాస్స్యుః. దస్రాది అశ్విన్యాది, ఏకైకముడు నక్షత్రం, తత్ప్రాగాది తేషాం ధ్వజాద్యాయానాం ప్రాగాది, పునఃపునస్త్రివారం గణయేత్. తథా చ త్రిరావృత్త్యా చతుర్వింశతినక్షత్రాణి భవంతి, శిష్టం త్రిరావృత్త్యా శిష్టం, భత్రితయం నక్షత్రత్రయం, స్వస్యాయధిష్ణ్యాదితః ధ్వజధూమసింహాయస్థితనక్షత్రాదితః పునర్భవేత్. అయమర్థః, ప్రాచ్యాం ధ్వజాయే అశ్విన్యాశ్లేషానూరాధాపూర్వాభాద్రాః, ఆగ్నేయ్యాం ధూమాయే భరణీమఘాజ్యేష్ఠోత్తరాభాద్రాః, దక్షిణస్యాం సింహాయే కృత్తికాపూర్వఫల్గునీమూలారేవత్యః, నైరృత్యాం శునకాయే రోహిణ్యుత్తరఫల్గునీపూర్వాషాఢాః, ప్రతీచ్యాం వృషభాయే మృగశీర్షహస్తోత్తరాషాఢాః, వాయవ్యాం ఖరాయే ఆర్ద్రాచిత్రాశ్రవణాని, ఉదీచ్యాం గజాయే పునర్వసూస్వాతీధనిష్ఠాః, ఈశాన్యాం కాకాయే పుష్య విశాఖాశతభిషజః, భవంతి. పరిణయే వివాహే, తత్తత్పంచమభం, యస్మిన్నాయే పున్నక్షత్రం తత్పంచమే యే స్త్రీనక్షత్రం విద్యతే చేత్, తయోర్దంపత్యోః కలహకృద్భవేత్, ధ్వజాయే అశ్వినీ పురుషభం, తత్పంచమే వృషభాయే తత్పంచమం స్త్రీనక్షత్రం మృగశీర్షం యది, తయోః పరస్పరం పంచమవర్గో భవతి. తయోః పరస్పరవిరుద్ధత్వాద్దంపత్యోః కలహకృదితి భావః. విరోధవిచారస్తు వాస్తుప్రకరణే వక్ష్యమాణత్వాత్, ఇహ విస్తరభయాన్న లిఖ్యతే, అయమేవాయవర్గ ఇత్యుచ్యతే.

అవ. ఆయవర్గును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పు మొదలు ౘ దిక్కులయందును క్రమంబున ధ్వజ, ధూమ, సింహ, శునక, వృషభ, ఖర, గజ, కాకాయము లగుచున్నవి.

అట్టి యాయములలో ధ్వజాయము మొదలు ౮ ఆయములయందును, అశ్విన్యాదికముగ ౨౭ నక్షత్రముల మున్మూరు గణనచేయఁగా శేషిం చిన మూఁడునక్షత్రముల ధ్వజాద్యాయత్రయమున గణనచేయవలయు. ఇట్లు గణనచేయఁగా వరునినక్షత్రమున్న ఆయమునకు ౫-వ ఆయమున వరనక్షత్రమునకు ౫-వ దగు కన్నియనక్షత్ర మున్నను గలహాకరం బగును.

అవ. అథ వశ్యవర్గమాహ.—

కన్యాకుంభతులాధనుర్నరయుజాం త్యక్త్వా మృగం కర్కటం
సింహం చైవ ఝషం వివాహసమయే వశ్యాశ్చ శేషా గృహాః,
త్యక్త్వా వృశ్చికమేవ సర్వనిలయాస్సింహస్య వశ్యాస్తథా
జ్ఞాతవ్యా అపి తౌళికాశ్శుభకరా వశ్యాఖ్యయోగా_స్త్వమీ. 125

వ్యా. కన్యేతి. కన్యాకుంభతులాధనుర్నరయుజాం ఆద్యాస్త్రయః ప్రసిద్ధాః, ధనుర్నరయుక్ ధనుషః పరార్ధ ఇత్యర్థః. ధనుషః పూర్వార్ధః అశ్వాకారః, ఉత్త రార్ధో నరాకార ఇతి ప్రసిద్ధేః, తేషాం చతుర్ణాం క్రమేణ, మృగం కర్కటం సింహం ఝషం చ వివాహసమయే, త్యక్త్వా, శేషాః గృహాః రాశయః, సర్వేషాం వశ్యాః, ఏవం సర్వత్రాప్యూహ్యం. సింహస్య, వృశ్చికమేవ వృశ్చికమాత్రం, త్యక్త్వా సర్వనిలయాః సర్వరాశయః వశ్యా ఇతి జ్ఞాతవ్యాః. అమీ వశ్యాఖ్య యోగాః, శుభకరాః. తౌళికాయోగా అపి శుభకరాః. తౌళికాయోగవిచారస్తు దైవజ్ఞవిలాసే స్పష్టః, విస్తరభయాన్నేహ లిఖ్యతే.

అవ. వశ్యవర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహకాలమునందుఁ గన్యారాశికి మకరరాశికి కుంభ రాశికి కర్కటరాశిని, తులారాశికి సింహరాశిని, ధనురుత్తరార్ధము నకు మీనరాశిని, సింహమునకు వృశ్చికరాశిని పరిత్యజించి తక్కిన సకలరాసులు సకలరాసులకును, వశ్యంబు లనఁబడుఁ గాన నీవశ్య యోగంబులును, దైవజ్ఞవిలాస మను గ్రంథమున విశదంబుగఁ జెప్పఁబడి యున్న తౌళికాయోగంబులును వివాహవిషయమై శుభకరంబు లగును.

అవ. అథ దినకూటమాహ.—

పర్యాయత్రితయే నవోఢుషు వధూధిష్ణ్యాదిత స్తత్ఫలం
మృత్యుప్రీతివిపత్సుఖా_రిపశుకృద్రోగ ప్రజామిత్రకృత్,

పుంభాంతం గణయే త్తయోః పరిణయే వర్గో దినాఖ్య స్త్వయం
పుంభాదీతి జగుః పరే త్వథ ఫలం పూర్వోక్త మత్రాపి చ. 126

వ్యా. పర్యాయేతి. వధూధిష్ణ్యాదితః వధూనక్షత్రమారభ్య, పుంభాంతం పురుషనక్షత్రాంతం గణయేత్, ఏవం గణనాయాం సత్యాం, పర్యాయత్రితయే త్రిషు పర్యాయేషు, నవోడుషు నవనక్షత్రేషు, నవనక్షత్రాణామిత్యర్థః. క్రమాత్ మృత్యుః, ప్రీతిః, విపత్, సుఖం, ఆర్తిః, పశుకృత్, రోగకృత్, ప్రజాకృత్, అమిత్రకృత్ శత్రుకృత్ ఇత్యేతత్ఫలం తయోర్దంపత్యోర్భవతి, పరిణయే వివాహసమయే, అయమేవ దినాఖ్యవర్గః దినకూటః, పరేతు పుంభాదిపురుషనక్షత్రమారభ్య వధూనక్షత్రాంతం గణయేత్, ఫలం తు, అత్రాపి అస్మిన్పక్షేఽపి, పూర్వోక్తమేవేతి జగుః.

అవ. దినకూటమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వధూనక్షత్రము మొదలు వరనక్షత్రమువఱకు నెన్నఁగా వరనక్షత్రము మొదటిదై యున్న మృత్యువు, ౨-వదైన ముదము, 3-వదైన బెడద, ౪-వదైన సుఖము, ౫-వదైన మనఃపీడా, ౬-వదైన పశులాభము, ౭-వదైన రోగము, ౮-వదైన సంతానము, ౯-వదైన శాత్రవప్రాప్తియుం గలుగును. మఱల ౧౦-వదైన మృత్యువు, ౧౧-వదైన ముదమీరీతినఁ దొమ్మిదేసి నక్షత్రములకు మున్నాను నీ తొమ్మిదిఫలంబుల నిర్ణయింపవలయును. కొందఱు వరనక్షత్రాదిగ నెన్నవలయుననియు ఫలనిర్ణయమును జెప్పియున్న తెఱంగున ననియు నొడివిరి.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం జాతివర్గమాహ.—

విప్రా మీనకులీరవృశ్చికగృహాస్సింహాజచాపా నృపా
వైశ్యా గోమృగకన్యకా ఘటతులాయుగ్మాలయాశ్శూద్రజాః,
దంపత్యోశ్శుభదైకజాతిరశుభా శ్రేష్ఠా తు జాతి స్త్రియ
హీనా చేదథ మధ్యమా పరిణయే పుంజాతిరాశే స్తయోః. 127

వ్యా. విప్రా ఇతి. మీనకులీరవృశ్చికగృహాః త్రయో రాశయో విప్రా విప్రజాతయః, సింహాజచాపాస్సింహమేషధనూంషి, త్రయో నృపాః క్షత్రియజాతయః, గోమృగకన్యకాః వృషభమకరకన్యాః వైశ్యాః వైశ్యజాతయః, తేషాం ఫలమాహ-దంపత్యోః ఏకజాతిశ్చేచ్ఛుభదా, పుంజాతిరాశేః పురుషరాశ్యపేక్షయా స్త్రియా జాతిః శ్రేష్ఠా చేదశుభా, హీనాత్ స్త్రీజాతిః పుంజాతేర్న్యూనా చేన్మధ్యమా, తయోర్దంపత్యోః మధ్యమఫలదా, స్త్రీరాశిః బ్రాహ్మణజాతిః పుంరాశిః క్షత్రియాదిజాతిశ్చేదశుభా, పుంరాశిర్బ్రాహ్మణజాతిః స్త్రీరాశిః క్షత్రియాదిజాతిశ్చేన్మధ్యమేతి ఫలితోఽర్థః.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత జాతివర్గును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మీనకర్కటవృశ్చికరాసులు బ్రాహ్మణవర్ణములు, సింహమేషధనువులు క్షత్రియవర్ణములు, వృషభమకరకన్యలు వైశ్యవర్ణములు, కుంభతులామిథునములు శూద్రవర్ణములు. ఇందుకు ఫలం బేమియనిన: దంపతులరాసు లొకవర్ణముఁగలవై యున్న శుభకరంబు లగును. వధూరాశి వరరాశికంటె నుత్తమవర్ణముగలదై యున్న నశుభకరంబగును. హీనవర్ణముగలదై యున్న మధ్యమఫలదం బగును.

విప్రక్షత్రవిశశ్చతుర్థకులజా యే పంచమాస్సంకరా
షష్ఠాష్షడ్విధవర్ణజా భువి జనా విప్రాదిదస్రాదితః,
శిష్టం భత్రితయం త్వజాంఘ్రిభముఖం త్రైవర్ణికానాం భవే
దృక్షాణామపి రాశిజాతిఫలవద్వర్ణాఖ్యవర్గస్త్వయమ్. 128

వ్యా. విప్రేతి. విప్రక్షత్రవిశః బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యాః, చతుర్థకులజా శ్శూద్రాశ్చ, పంచమాశ్చ, సంకరాష్షష్ఠాశ్చ, యే జనాః, తే షడ్విధవర్ణజాః, భువి భూలోకే, ప్రసిద్ధాః, దస్రాదితః అశ్విన్యాద్యార్ద్రాంతానాం షణ్ణాం క్రమేణ విప్రాదిబ్రాహ్మణాది వర్ణా భవంతి, ఏవం పునః పునర్గణయేత్, ఏవం చతురావృత్త్యా చతుర్వింశతినక్షత్రాణి భవంతి. అజాంఘ్రిభముఖం పూర్వభాద్రాదికం; శిష్టం భత్రితయం నక్షత్రత్రయం, త్రైవర్ణికానాం బ్రహ్మక్షత్రవిశాం, క్రమేణ భవేత్. ఏతదుక్తం భవతి, అశ్వినీపునర్వసూహస్తమూలాపూర్వాభాద్రాణాం బ్రాహ్మణవర్ణః, భరణీపుష్యచిత్రపూర్వాషాఢోత్తరభాద్రాణాం క్షత్రియవర్ణః, కృత్తికాశ్లేషాస్వాత్యుత్తరాషాఢరేవతీనాం వైశ్యవర్ణః, రోహిణీమఘావిశాఖాశ్రవణానాం శూద్రజాతిః, మృగశీర్షపూర్వఫల్గున్యనూరాధాధనిష్ఠానాం పంచమజాతిః, ఆర్ద్రోత్తరాజ్యేష్ఠాశతభిషజాం సంకరజాతిరితి. ఋక్షాణాం జాతేః ఫలం రాశిజాతిఫలవత్ ద్రష్టవ్యం. దంపత్యోర్నక్షత్రజాతిరేకా చేచ్ఛుభకరా శ్రేష్ఠా, స్త్రీ చేదశుభా, న్యూనా చేన్మధ్యమా, అయమేవ వర్ణాఖ్యవర్గ ఇత్యుచ్యతే.

అవ. నక్షత్రజాతివర్గువును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పుడమియందు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర పంచమ సంకరంబులను నాఱువర్ణములు గలవు. ఆయాఱు వర్ణములలో బ్రాహ్మణాది వర్ణములమీఁదఁ గ్రమంబున నశ్వినాద్యదినక్షత్రముల పలుమాఱు

లెన్నఁగా శేషించిన మూఁడునక్షత్రముల బ్రాహ్మణాది వర్ణత్రయమందు నెన్నవలయు. ఇట్లు గణింపఁగా దంపతులనక్షత్రము లొకవర్ణమును గలవై యున్న శుభకరంబు లగును. వధూనక్షత్రము వరనక్షత్రమున కంటె నుత్తమవర్ణము గలదై యున్న నశుభకరం బగును. హీనవర్ణము గలదై యున్న మధ్యమం బగును.

అవ. అథ వేధావర్గమాహ.—

దస్రాదీని శివాదిభాని పితృభాదీని క్రమాద్వ్యుత్క్రమా
జ్జ్యేష్ఠాదిశ్రవణాది రేవతిముఖం చత్వారి చత్వారి చ,
దంపత్యోశ్చ గణద్వయే జననభే త్వేకైకభం వైరకృ
చ్చిత్రాచంద్రవసూడునాం పరిణయే వేధాఖ్యవర్గస్త్వయమ్. 129

వ్యా. దస్రాదీనితి. దస్రాదీని అశ్విన్యాదీని చత్వారి, శివాదిభాని ఆర్ద్రాదీని చత్వారి, పితృభాదీని మఘాదీని చత్వారి నక్షత్రాణి, క్రమాద్గణయేత్, జ్యేష్ఠాది వ్యుత్క్రమాత్, అశ్విన్యాదిచతుర్ణాం జ్యేష్ఠానూరాధావిశాఖాస్వాత్యః వైరకృతో భవంతి. శ్రవణాదివ్యుత్క్రమాత్; ఆర్ద్రాదీనాం చతుర్ణాం శ్రవణోత్తరాషాఢాపూర్వాషాఢా మూలా వైరకృతః, రేవతిముఖం మఘాదీనాం చతుర్ణాం రేవత్యాదివ్యుత్క్రమాత్, రేవత్యుత్తరాభాద్రాపూర్వాభాద్రా శతభిషజః వైరకృతో భవంతి, దంపత్యోః జననభే జన్మనక్షత్రే, గణద్వయే ఏకైకభం వైరకృత్, అశ్వినీ జ్యేష్ఠయోః, భరణ్యనూరాధయోః, కృత్తికావిశాఖయోః, రోహిణీస్వాత్యోః, ఆర్ద్రాశ్రవణయోః, పునర్వసూత్తరాషాఢాయోః, పుష్యపూర్వాషాఢయోః, ఆశ్రేషామూలయోః, మఘారేవత్యోః, పూర్వఫల్గున్యుత్తరాభాద్రయోః, ఉత్తరఫల్గునీపూర్వాభాద్రయోః, హస్తశతభిషజోః, అన్యోన్యం వైరమిత్యర్థః. చిత్రాచంద్రవసూడునాం చిత్రామృగశీర్షధనిష్ఠానాం, పరస్పరం వైరకృత్. త్రయాణాం ద్విపాన్నక్షత్రత్వాదితి భావః. కించ చతుష్పాన్నక్షత్రాణామేవాన్యోన్యం వైరం. తథైవ త్రిపాన్నక్షత్రాణామన్యోన్యం వైరమితి భావః. అయమేవ వేధాఖ్యో వర్గః.

అవ. వేధావర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్వినీజ్యేష్ఠలకు, భరణ్యనూరాధలకు, కృత్తికావిశాఖలకు, రోహిణీస్వాతులకు, ఆర్ద్రాశ్రవణములకు, పునర్వసూత్తరాషాఢలకు, పుష్యపూర్వాషాఢలకు, ఆశ్రేషామూలలకు, మఘారేవతులకు, పూర్వఫల్గున్యుత్తరాభాద్రలకు, ఉత్తరఫల్గునీ పూర్వాభాద్రలకు, హస్తశతతారలకును, పరస్పరవేధ గల్గియుండును గాన నీనక్షత్రముల జంట

లలో నొకజంట దంపతుల జన్మనక్షత్రద్వయమై యుండెనేని దంపతులకుఁ గలహకరం బగును. ద్విపాన్నక్షత్రములగు చిత్రామృగశీర్ష ధనిష్ఠలును పరస్పరవైరముగలవై యుండును.

అవ. పక్షివర్గమాహ.—

తార్క్ష్యః పింగళకాకకుక్కుటఖగా బర్హీ చ పంచ క్రమా
త్తేషాం బాణరసర్తుమార్గణశరాదస్రాదితార్క్ష్యాద్యపి,
దంపత్యోరపి జన్మభే పరిణయే యద్యేకపక్షిస్థితే
ప్రీతిస్స్యాత్కలహః ఖగద్వయగతే చేత్పక్షివర్గస్త్వయమ్. 130

వ్యా. తార్క్ష్య ఇతి. తార్క్ష్యో గరుడః.—'గరుత్మాన్గరుడస్తార్క్ష్య' ఇత్యమరః. పింగళః పక్షివిశేషః, కాకో వాయసః, కుక్కుటః ప్రసిద్ధః, బర్హీ మయూరః.—'మయూరో బర్హిణో బర్హీ'త్యమరః. ఇత్యేతే పంచ ఖగాః పక్షిణో జ్ఞేయాః. తేషాం పంచ ఖగానాం సంబంధి దస్రాదీనాం పంచఖగా అధిపతయ ఇత్యర్థః. బాణః అశ్విన్యాదిపంచకస్య తార్క్ష్యః, రసః ఆర్ద్రాదిషట్కస్య పింగళః, ఋతుః ఉత్తరాదిషట్కస్య కాకః, మార్గణః జ్యేష్ఠాదిపంచకస్య కుక్కుటః, శరః ధనిష్ఠాదిపంచకస్య బర్హీ అధిపతిః, ఏవం చ సతి దంపత్యోః, జననభే జన్మనక్షత్రే, ఏకపక్షిస్థితే యది ప్రీతిః దంపత్యోరన్యోన్యం ప్రీతిస్స్యాత్, ఖగద్వయగతే పక్షిద్వయగతే యది కలహస్స్యాత్. అయమేవ పక్షివర్గ ఇత్యుచ్యతే.

అవ. పక్షివర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్వినిమొదలు ౫ నక్షత్రములకు గరుడపక్షియు, ఆర్ద్ర మొదలు ౬ నక్షత్రములకు పింగళమనుపక్షియు, ఉత్తరమొదలు ౬ నక్షత్రములకు కాకమును, జ్యేష్ఠాదిపంచకమునకు కోడియు, ధనిష్ఠ మొదలు ౫ నక్షత్రములకు నెమలియు నధిపతులగుటవలన, నీయాధిపత్యములో వివాహవిషయమై వధూవరుల జన్మనక్షత్రముల కొకపక్షి యధిపతియైయున్న, దంపతుల కొకరియం దొకరికిఁ బ్రీతి గలిగియుండును. రెండుపక్షులైన కలహము. ఇది పక్షివర్గము.

అవ. అథ రజ్జువర్గమాహ.—

లింగాని త్రితయాని తాని విలిఖేద్రేఖాశ్చతస్రో గతా
స్తిర్యక్తత్ర హి లింగరజ్జురితి తద్వాయవ్యకోణాదితః,
దస్రాదిక్రమశః ప్రదక్షిణవిధా తిర్యగ్విరేఖాం గతే
దంపత్యోర్యది జన్మభే పరిణయే స్యాత్తాం సువైరప్రదే. 131

వ్యా. లింగానీతి. త్రితయాని లింగాని త్రీణి లింగాకారాణి, తాని ప్రసిద్ధాని విలిఖేత్, తత్ర లింగాకారరేఖాత్రితయే, తిర్యగ్గతాశ్చతస్రో రేఖా విలిఖేత్, తత స్తద్వాయవ్యకోణాదితః, వాయవ్యకోణమారభ్యేతి యావత్. ప్రదక్షిణవిధా, ప్రదక్షిణక్రమేణేత్యర్థః. దస్రాదిక్రమశః అశ్విన్యాదిక్రమాత్, సప్తవింశతినక్షత్రాణి చ విలిఖేత్. ఏవం విలిఖితే సతి దంపత్యోర్జన్మభే జన్మనక్షత్రే కర్తృణి,తిర్యగ్రేఖాంగతే ఏకాం తిర్యగ్రేఖాం ప్రాప్తే యది,సువైరప్రదే దంపత్యోః పరస్పరం అత్యంతకలహప్రదే, స్యాతాం, పరిణయే అయమేవ లింగరజ్జురిత్యుచ్యతే.

అవ. రజ్జువర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. నిడుపుగ మూఁడులింగాకారరేఖలు వ్రాసి యారేఖలమీఁద నాలు గడ్డగీట్లుగీచి యందు వాయవ్యకోణము మొదలు ప్రదక్షిణక్రమముగ నశ్వని మొదలు ౨౭ నక్షత్రములు నుంచఁగా నపుడు వధూవరుల జన్మనక్షత్రము లాయడ్డగీట్లలో నొకరేఖయందున్న నపుడు దంపతులకుఁ గలహప్రదము లగును.

అవ. అథ శ్లోకద్వయేన యోగినీవర్గమాహ.—

బ్రహ్మాణీ చ కుమారశక్తిరథ సా వారాహశక్తిః క్రమా
త్సిద్ధా సాప్యథ వైష్ణవీ తదను సా మాహేంద్రశక్తిస్తతః,
చాముండీ చ మహేశ్వరీ తదను సా శ్రీశ్చాష్టదిక్శక్తయో
హ్యుత్పత్తిస్థితినాశనే చ గదితాః స్యుర్హేతుభూతా ఇతి, 132

వ్యా. బ్రహ్మాణీతి. క్రమాత్ బ్రహ్మాణీ ప్రాచ్యాం, అథ ఆగ్నేయ్యాం కుమారశక్తిః, దక్షిణస్యాం సా వారాహశక్తిః, అథ నైరృత్యాం సిద్ధా శక్తిః, అథ ప్రతీచ్యాం సా వైష్ణవీశక్తిః, తదను తదనంతరం, వాయవ్యాం మాహేంద్రశక్తిః, తతః అనంతరం, ఉదీచ్యాం దిశి చాముండీ చాముండీశక్తిః, తదను ఈశాన్యాం సా ప్రసిద్ధా, శ్రీః అనాద్యాచింత్యమాయారూపా మహేశ్వరీ శక్తిశ్చేత్యష్టదిక్శక్తయః, దిక్షు శక్తయః, ఉత్పత్తిస్థితినాశనే చ, సమాహారద్వంద్వమేతత్. ఉత్పత్తౌ రక్షణే నాశనే చ హేతుభూతాః కారణభూతాః స్యురితి, గదితా ఉక్తాః శాస్త్రజ్ఞైరితి శేషః.

అవ. యోగినీవర్గను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బ్రహ్మాణి, కౌమారి, వారాహి, సిద్ధ, వైష్ణవి, మాహేంద్రి, చాముండి, శ్రీమాహేశ్వరి అను నివి క్రమంబునఁ బ్రాగాద్యష్ట

దిక్ఛక్తు లనంబడుటయేగాక యుత్పత్తిస్థితినాశములకుఁ గారణభూతంబులు నగును,

అవ. అథ శక్తీనాం ప్రయోజనమాహ.—

బ్రాహ్మ్యాద్యష్టసుయోగినీష్వపి భవేదేకైకభం దస్రత
శ్శిష్టం భత్రితయం సజాతిరివ తత్ప్రాగాదిసంస్థాస్వపి,
దంపత్యోరపి జన్మభే పరిణయే యద్యేకవర్గం గతే
ప్రీతిః స్యాత్కలహాస్పదం తదుభయోస్స్యాచ్ఛక్తివర్గస్త్వయమ్.

వ్యా. బ్రాహ్మ్యాదీతి. బ్రాహ్మ్యాద్యష్టసు యోగినీషు పూర్వోక్తాసు, ప్రాగాద్యష్టశక్తిషు, దస్రతః అశ్విన్యాదితః, ఏకైకభం ఏకైకస్యాం దిశి ఏకైకం నక్షత్రం, క్రమేణ నిక్షిపేదితి శేషః. పర్యాయత్రయేణ నిక్షిప్తేసతి చతుర్వింశతినక్షత్రాణి భవంతి, ఏవం చ శిష్టం భత్రితయం పూర్వాభాద్రాదినక్షత్రత్రితయం, ప్రాగాదిసంస్థాసు బ్రహ్మాణీ కుమారీ వారాహీషు తిసృషు, సజాతిరివ నిక్షిపేత్, ఏవం నిక్షిప్తే పరిణయే, దంపత్యోః జన్మనక్షత్రే కర్తృణీ, ఏకవర్గం ఏకశక్తినక్షత్రవర్గం గతే స్యాతాం యది, దంపత్యోః ప్రీతిస్స్యాత్, అన్యథా ఉక్తవైపరీత్యే భిన్నవర్గం గతే చేత్. తన్నక్షత్రద్వయం, ఉభయోర్దంపత్యోః కలహాస్పదం కలహప్రదం స్యాత్, అయమేవ శక్తివర్గ ఇత్యుచ్యతే. అయమాశయః ప్రాచ్యామశ్విన్యాశ్లేషానూరాధాపూర్వాభాద్రాశ్చతస్రః, ఆగ్నేయ్యాం భరణీమఘాజ్యేష్ఠోత్తరాభాద్రాశ్చతస్రః, దక్షిణస్యాం కృత్తికాపూర్వఫల్గునీమూలారేవత్యశ్చతస్రః, నైరృత్యాం రోహిణ్యుత్తరఫల్గునీపూర్వాషాఢాస్తిస్రః, ప్రతీచ్యాం మృగశీర్షాహస్తోత్తరాషాఢాః, వాయవ్యాం ఆర్ద్రాచిత్రాశ్రవణాని, ఉదీచ్యాం పునర్వసూస్వాతీధనిష్ఠాః, ఈశాన్యాం పుష్యవిశాఖాశతభిషజో బోధ్యాః.

అవ. పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడిన యష్టశక్తులకుఁ బ్రయోజనమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పుదిక్కు మొద లష్టదిక్కులకు నశ్వినిమొద లొక్కొక్క దిక్కున నొక్కొక్కనక్షత్రమువరుసను క్రమముగ ౨౭ నక్షత్రములు సంపూర్ణమగువఱకును విభజింపఁగా వధూవరుల జన్మనక్షత్రము లొక శక్తిసంబంధులై యున్న పరస్పరమైత్రికరం బగును. అట్లుగాకున్నఁ గలహకర మగును.

అవ. అథ లింగవర్గమాహ.—

విశ్వాశ్లేషచతుష్టయోదకవసుస్థాణ్వంత్యశక్రాంతక
త్వష్ట్రాదిత్రితయాభిధాః పరిణయే స్త్రీలింగతారాస్త్విమాః,

తా౽రాస్స్యుశ్చ నపుంసకాశ్శతభిషఙ్మూలేందవశ్చాపరాః,
పుంతారా స్త్వశుభాన్యలింగజనితా ప్రీతిః స్వలింగర్క్షజా. 134

వ్యా. విశ్వేతి. విశ్వే ఉత్తరాషాఢా, ఆశ్లేషచతుష్టయం ఆశ్లేషామఘా పూర్వఫల్గున్యః, ఉదకం పూర్వాషాఢా, వసుః ధనిష్ఠా, స్థాణుః ఆర్ద్రా,అంత్యో రేవతీ,శక్రః జ్యేష్ఠా, అంతకో భరణీ, త్వష్ట్రాదిత్రితయం చిత్రాస్వాతీవిశాఖాః, ఇమాశ్చతుర్దశ స్త్రీలింగతారాః. శతభిషఙ్మూలేందవః శతభిషఙ్మూలమృగశీర్షాణి, నపుంసకతారాః స్యుః. అపరా ఉక్తావశిష్టాః అశ్వినీకృత్తికా రోహిణీపునర్వసూ పుష్యహస్తానూరాధాశ్రవణ పూర్వాభాద్రోత్తరాభాద్రా దశ, పుంలింగతారాః స్యుః. అన్యలింగజనితా తారా అశుభా, స్వలింగర్క్షజా ప్రీతిశ్శుభకరేత్యర్థః. దంపత్యోర్జన్మనక్షత్రద్వయం ఏకలింగం చేచ్ఛుభం భిన్నలింగం చేదశుభమితి వేద్యమ్.

అవ. లింగవర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉషా, ఆశ్లే, మ, పుబ్బ, ఉత్తర, పూషా, ధని, ఆర్ద్ర, రే, జ్యే, భ, చి, స్వా, వి-ఈ ౧౪ నక్షత్రములు స్త్రీలింగములు. శత, మూ, మృ-ఈ 3 నక్షత్రములు నపుంసకలింగములు. తక్కిన నక్షత్రములు పుంలింగములు. ఈలింగనిర్ణయమునకు ఫల మే మనిన: దంపతుల జన్మనక్షత్రము లొకలింగము గలవై యున్న పరస్పరప్రీతికరం బగు నటు గాకున్నఁ గలహాకరం బగును.

అవ. అథ భూతవర్గమాహ.—

భూవార్యగ్నిమరున్నభాంసి చ మహాభూతాని పంచ క్రమా
త్తేషాం ఘ్రాణరసర్తుమార్గణశరా దస్రాది భూమ్యాద్యపి,
ఏకస్యోడు జలే భవే దపరభం వహ్నౌ భవేచ్చేత్తయో
ర్మృత్యుస్స్యాదపరే శుభాః పరిణయే భూతాఖ్యవర్గస్త్వయమ్. 135

వ్యా. భూవారీతి. భూః పృథివీ, వారి జలం, అగ్నిః తేజః,మరుత్ వాయుః, నభః ఆకాశః, ఏతాని పంచమహాభూతాని భవంతి, భూమ్యాది పృథివ్యాది, పృథివ్యాదీనాం దస్రాది అశ్వినీప్రభృతి, క్రమాత్ ఘ్రాణరసర్తుమార్గణశరాః, అయమర్థః, పృథివ్యాః ఘ్రాణం. అశ్విన్యాదిపంచకం, జలస్య రసా ఆర్ద్రాదిషట్కం, అగ్నేః ఋతవః ఉత్తరఫల్గున్యాదిషట్కం, మరుతః మార్గణః జ్యేష్ఠాదిపంచకం, ఆకాశస్య శరాః ధనిష్ఠాది పంచకం, ఏవం చ సతి ఏకస్య దంపత్యోరన్యతరస్య, ఉడు నక్షత్రం, జలే ఆర్ద్రాదిషట్కే, భవేత్, అపరభం అపరస్య ఉభయోరన్యతరస్య నక్షత్రం, వహ్నౌ ఉత్తరఫల్గున్యాదిషట్కే., భవేచ్చేత్, అపర

తయోర్దంపత్యోర్మృతిస్స్యాత్. పరిణయే వివాహవిషయే, అపరే ఉక్తాతిరిక్తాశ్శుభాః, అయం భూతాఖ్యో వర్గః.

అవ. భూతవర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రసిద్ధంబులగు పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశము లనెడుపంచభూతములకు నశ్విని మొదలు ౨౭ నక్షత్రములలోఁ గ్రమంబున పృథివికి ౫ నక్షత్రములు, జలమునకు ౬ నక్షత్రములు, తేజస్సునకు ౬ నక్షత్రములు, వాయువునకు ౫ నక్షత్రములు, ఆకాశమునకు ౫ నక్షత్రములు నీరీతిని విభజింపఁగా దంపతులజన్మనక్షత్రములలో నొకనక్షత్రము తేజోనక్షత్రముగనుండి మఱియొక నక్షత్రము జలభూతనక్షత్రముగ నుండెనేని మృత్యుప్రదం బగు నట్లుగాకున్న శుభకరం బగును.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం చంద్రయోగవర్గమాహ.—

ఇంద్రాగ్నీ యమ ఆసురశ్చ వరుణో వాయుః కుబేరశ్శివః
ప్రాగాదిప్రభవో దినాదితిథయో౽ప్యేకైకశష్షోడశ,
నాసత్యాదికమేకమేకముడు తచ్ఛిష్టత్రయం పూర్వవ
త్పూర్వాద్యష్టఖగాశ్చ కేతురహితాః ప్రాగాదిషు స్థాపితాః. 136

వ్యా. ఇంద్రాగ్నీ ఇతి. ఇంద్రశ్చ అగ్నిశ్చ ఇంద్రాగ్నీ, యమః ప్రసిద్ధః, ఆసురో నిరృతిః, వరుణః, వాయుః, కుబేరః, శివః, ఇత్యష్టావేతే ప్రాగాదిప్రభవః ప్రాగాద్యష్టదిశామధిపతయః, ఏవం దినాదితిథయః దినాదిః ప్రతిపత్, సైవాదిర్యేషాం తే తథోక్తాః తదాదయష్షోడశతిథయః, తేష్వేకైకశః ఏకైకదినం ఏకైకస్యాం ప్రాచ్యాదిదిశి, క్రమేణ ద్విరావృత్త్యా స్థాప్యం. ఏవం నాసత్యాదికం నాసత్యావశ్వినీ సైవ ఆదిర్యస్య తత్తథోక్తమ్.—'నాసత్యావశ్వినౌ దస్రావాశ్వినేయౌ చ తావుభౌ' ఇత్యమరః. ఏకైకముడునక్షత్రం చ, ప్రాగాద్యష్టదిక్షు క్రమేణ త్రిరావృత్త్యా స్థాప్యం. తదా చతుర్వింశతిర్భవతి. తచ్ఛిష్టత్రయం తేషాం నక్షత్రాణాం శిష్టత్రయం. పూర్వవత్పూర్వాదిదిక్షు స్థాప్యం. కేతురహితాః కేతుభిన్నా అష్టఖగా అష్టగ్రహాః, ప్రాగాదిదిక్షు స్థాపనీయా ఇత్యర్థః.

దంపత్యోరపి జన్మధిష్ణ్యవశతో జ్ఞాత్వా చ తాం తాం దిశం
తత్రస్థోడుపతిగ్రహేంద్రతిథిదిఙ్నాథారిసామ్యేష్టతామ్,
తేషాం మైత్రవశాచ్చ మైత్రముభయోస్సామ్యే సమత్వం తథా
శత్రుత్వే యది శత్రుతైవ శశభృద్యోగాఖ్యవర్గస్త్వయమ్. 137

వ్యా. దంపత్యోరితి. దంపత్యోః జన్మధిష్ణ్యవశతః జన్మనక్షత్రవశాత్, తాం తాం పురుషనక్షత్రాధిష్ఠితాం దిశం స్త్రీనక్షత్రాధిష్ఠితాం దిశం చ, జ్ఞాత్వా తత్రస్థోడుపతిగ్రహేంద్రతిథిదిఙ్నాథారిసామ్యేష్టతాం-తత్రస్థోడుపతేః తద్దిశస్థ నక్షత్రాధిపతేః గ్రహేంద్రస్య చ తిథిదిఙ్నాథయోః తిథినాథో దిఙ్నాథశ్చ తయోశ్చ తేషాం చతుర్ణాం అరిసామ్యేష్టతాం శత్రుత్వం సమత్వం మిత్రత్వం చ, జ్ఞాత్వా, తేషాం చతుర్ణాం మైత్రవశాత్, మిత్రత్వే సతీత్యర్థః, ఉభయోర్దంపత్యోరపి మైత్రం మిత్రతా, తేషాం సామ్యే దంపత్యోరపి సమత్వం, తథా తేషాం శత్రుత్వే యది దంపత్యోరపి శత్రుతైవ, అయమర్థః సంపన్నః, పున్నక్షత్రాధిష్ఠిత దిశి విద్యమానానాం నక్షత్రగ్రహతిథిదిక్పతీనాం చ, స్త్రీనక్షత్రాధిష్ఠితదిశి విద్యమానానాం నక్షత్రగ్రహతిథిదిక్పతీనాం చ పరస్పరం మిత్రత్వే దంపత్యోరపి మిత్రత్వం, శత్రుత్వే శత్రుత్వం, సమత్వే సమత్వమితి అయమేవ శశభృద్యోగాఖ్యః చంద్రయోగవర్గ ఇత్యుచ్యతే.

అవ. రెండు శ్లోకములచేతఁ జంద్రయోగవర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఇంద్రాద్యధిపతులుగల ప్రాగాద్యష్టదిక్కులయందును బ్రతిపత్తు మొదలు ౧౬ తిథుల నొక్కొకటిగ రెండుమార్లు నశ్విన్యాదినక్షత్రముల నొక్కొకటిగను ౨౭ నక్షత్రముల పూర్తివఱకును, సూర్యాద్యష్టగ్రహంబుల నొక్కొకటిగను గ్రమంబున స్థాపింపఁగా వరనక్షత్రమున్నదిక్కునం దేర్పడిన నక్షత్రాధిప దినాధిప గ్రహాధిప దిశాధిపతులకును, వధూనక్షత్రమున్నదిక్కునం దేర్పడిన నక్షత్రాద్యధిపతులకును, మిత్రత్వము గలిగియున్న దంపతులకు మిత్రత్వము గలుగును. సమత్వము గలిగియున్న వీరలకు సమత్వము గలుగును. శత్రుత్వము గలిగియున్న వీరికిని శత్రుత్వము గలుగును.

అవ. అథ గోత్రవర్గమాహ.—

గోత్రేశాః క్రమశో మరీచిభగవానత్రిర్వసిష్ఠోఽంగిరాః
పౌలస్త్యః పులహః క్రతుః పరిణయే చత్వారి చత్వారి చ,
దస్రాదీన్యపి సాభిజింతి కలహాస్స్యాదేకగోత్రం గతే
దంపత్యోర్యది జన్మ భే చ సతతం గోత్రాఖ్యవర్గస్త్వయమ్. 133

వ్యా. గోత్రేశా ఇతి. మరీచిర్భగవానత్రిర్వసిష్ఠః అంగిరాః పౌలస్త్యః పులహః క్రతుః ఇత్యేతే సప్తఋషయః, అశ్విన్యాదీనాం క్రమేణ గోత్రేశా భవంతి, సాభిజింతి అభిజిత్సహితాని, దస్రాదీని చత్వారి చత్వారి నక్షత్రాణి, ఏక

గోత్రాణి భవంతీతి శేషః. అశ్వినీభరణీకృత్తికారోహిణ్యః, మరీచిగోత్రా భవంతి, ఏవం మృగశీర్షాదీనాం చతుర్ణాం క్రమేణ బోధ్యం. తత్ప్రయోజనమాహ.— దంపత్యోః జన్మభే జన్మనక్షత్రే, ఏకగోత్రం గతే యది, దంపత్యోస్సతతం కలహస్స్యాత్, భిన్నగోత్ర గతే యది శుభమిత్యర్థాల్లభ్యతే. పరిణయే వివాహ విషయే అయం గోత్రాఖ్యవర్గః.

అవ. గోత్రవర్గువును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గోత్రాధిపులగు మరీచ్యత్రివసిష్ఠాంగిరఃపౌలస్త్యపులహ క్రతువులనెడి సప్తఋషులయందును గ్రమంబున నభిజిత్సహితాశ్విన్యాది నక్షత్రముల నాలుగేసినక్షత్రములవరుసన నెన్నఁగా, వధూవరుల జన్మ నక్షత్రము నొకగోత్రము నొందియున్నఁ గలహాకరం బగు ననుట.

అవ. ఇత్థం వింశతివర్గాన్ ప్రపంచయిత్వేదానీం తేషు విప్రాదీనాం నియతవర్గానాహ.—

వర్గాణామపి వింశతిః పరిణయే జ్ఞేయాః స్ఫుటం భూసురై
ర్విప్రాణాం గ్రహమిత్రతైవ నియతా రాజ్ఞాం ప్రధానం గణః,
స్త్రీదూరం తు విశాం ప్రధానమపరో యోన్యాఖ్యవర్గో మహా
నన్యేషాం శుభదో భవేత్ స్ఫుటమిదం శాస్త్రం విచింత్యం బుధైః.

వ్యా. వర్గాణామితి. భూసురైర్జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞైర్ద్విజైః, పరిణయే వివాహ విషయే, వర్గాణాముక్తవర్గాణాం, వింశతిః స్ఫుటం యథా తథా జ్ఞేయాః విచారణీయాః. ఇయాంస్తు విశేషః. విప్రాణాం గ్రహమిత్రతైవ నియతా ఆవశ్యకా, రాజ్ఞాం క్షత్రియాణాం గణః గణవర్గః, ప్రధానం ముఖ్యం, విశాం వైశ్యానాం, స్త్రీదూరమేవ ప్రధానం. అన్యేషాం శూద్రాదీనాం, అపరో మహానధికః. యోన్యాఖ్యవర్గశ్శుభదో భవేత్, ఇదం శాస్త్రం, బుధైః పండితైః, స్ఫుటం సమ్యక్, విచింత్యం విచారణీయం. నన్వేవం చతుర్వర్ణానాం చతుర్వర్గాశ్శుభదా ఇత్యుక్తే ఇతరవర్గోపన్యాసస్య వైఫల్యం స్యాత్; తేషాం కుత్రాప్యుపయోగాభావాదితి చేన్నైవం, దేశభేదేన తేషామపి గ్రంథాంతరే ఉపయోగసద్భావదర్శనాత్, తథాహి.—'మాహేంద్ర మాగధే గౌడే పాంచాలే పంచనాడికా, యామ్యే నాడీ రాశికూటౌ గ్రహమైత్రం తథైవ చ. చోళే విదేహే లింగం స్యాద్వశ్యః కాశ్మీరమండలే, వేదా సౌరాష్ట్రవిషయే మాళవే రజ్జుసంజ్ఞికమ్. సర్వే రాశిగణౌ యోనిర్గ్రహమైత్రం చ శోభన' మితి.

తా. జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులగువిప్రుల కావశ్యముగఁ జూడఁదగిన యీ ౨౦ వర్గులలో బ్రాహ్మణులకు గ్రహమైత్రవర్గు, రాజులకు గణవర్గు, వైశ్యులకు స్త్రీదీర్ఘవర్గును, తక్కినశూద్రాదులకు యోనివర్గును ముఖ్యం

టులు, శేషించిన ౧౬ వర్గవులును దేశభేదముచే వ్యాఖ్యయందుఁ జెప్పియున్న తెఱంగున నాయాదేశములయం దుపయోగింపఁబడును.

అవ. అథోక్తవర్గవిచారణార్థం జన్మనామనక్షత్రవివేకమాహ.—

జన్మర్క్షేణ వరస్య యోజ్యమనిశం స్త్రీజన్మధిష్ణ్యం బుధై
ర్జన్మర్క్షం పురుషస్య యోజ్యమనిశం స్త్రీనామభేనాథవా,
పున్నామ్నా న కదాచనాపి యువతేర్జన్మర్క్షయోగః పున
ర్దంపత్యోర్యది నామధిష్ణ్యయుగళం యద్వా శుభం స్యాత్తయోః,

వ్యా. జన్మర్క్షేణేతి. బుధైర్జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞైః, ద్విజైర్వరస్య జన్మర్క్షేణ స్త్రీజన్మ ధిష్ణ్యం స్త్రీజన్మనక్షత్రం, అనిశం సర్వదా యోజ్యం, అథవా స్త్రీనామభేన స్త్రీ నామ నక్షత్రేణ సహ, పురుషస్య జన్మనక్షత్రం వా యోజ్యం. పున్నామ్నా పురుష నామనక్షత్రేణ, యువతేః స్త్రియాః, జన్మధిష్ణ్యయోః న కదాచన, న యోగ ఇత్యర్థః. యద్వా దంపత్యోర్నామధిష్ణ్యయుగళం పునః, నామనక్షత్రద్వయం తు తయోర్దంపత్యోశ్శుభం స్యాత్.

అవ. ఈ చెప్పఁబడిన వింశతివర్గలను విచారించుటకు జన్మనామ నక్షత్రముల యోగ్యాయోగ్యత్వములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వరుని జన్మనక్షత్రముతో స్త్రీజన్మనక్షత్రముఁ జేర్చుట ముఖ్యము. అటుగాకున్న స్త్రీనామనక్షత్రముతో వరునిజన్మనక్షత్రముఁ జేర్పవలయు. అదియునుం గానిపక్షంబున నుభయుల నామనక్షత్రములఁ జేర్చి చూడవలయుఁగాని, వరనామనక్షత్రముతో వధూజన్మనక్షత్రము నొకప్పుడుం జేర్పవలదు.

అవ. సందిగ్ధరాశినక్షత్రస్వరూపం దర్శయన్ తత్తత్ఫలమాహ.—

జాతాయాః పదమేకమేవ యువతేర్జాతస్య పాదత్రయం
పుంసశ్చేద్విషమాంఘ్రిభే పరిణయే సందిగ్ధరాశిర్భవేత్,
పూర్వార్ధం పురుషస్య భే సమపదే జాతస్య వధ్వాః పున
ర్జాతాయా అపరార్ధమాధ్యముభయోస్సందిగ్ధమృక్షం త్విదమ్.

వ్యా. జాతాయా ఇతి. విషమాంఘ్రిభే త్రిపాన్నక్షత్రే, జాతాయాః యువతేః స్త్రియాః, ఏకం పదమేవ, విషమాంఘ్రిభే జాతస్య పుంసః పాదత్రయం చేత్పరిణయే శుభం భవేత్, అయమేవ సందిగ్ధరాశిరిత్యుచ్యతే. ఏవం సమపదే భే ద్విపాన్నక్షత్రే, పునశ్శబ్దస్త్వర్థకః, జాతస్య పురుషస్య పూర్వార్ధం, సమపదే

ఫే జాతాయాః, వధ్వాః, అపరార్ధముత్తరార్ధం చే దుభయోర్దంపత్యోః, ఆఢ్యం, శుభకరమిత్యర్థః. ఇదమేవ సందిగ్ధమృక్షమిత్యుచ్యతే, పదమేకమేవేత్యేవకారేణ వ్యత్యయే అశుభకరమితి గమ్యతే.

అవ. సందిగ్ధరాశినక్షత్రముల స్వరూపమును దెలుపుచున్నాఁడు.—

తా. త్రిపాన్నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన వసతి రాశి ఆ నక్షత్రం ద్వితీయపాదముతోఁ జేరియుండినఁ ద్విపాన్నక్షత్రజుఁడగు వరునిరాశి ఆ నక్షత్రమందు మూఁడుపాదములతోఁ జేరియున్నను శుభకరం బగు నను నిది సందిగ్ధరాశి యనఁబడును. ద్విపాన్నక్షత్రపూర్వార్ధమున బుట్టిన వరుఁడును, ద్విపాన్నక్షత్రోత్తరార్ధమందుఁ బుట్టినకన్యయు శుభకరు లగుదు రనునిది సందిగ్ధనక్షత్ర మనంబడు. ఉక్తవ్యతిరిక్తముగ నున్న నశుభకరం బగును.

అవ. అభిజిద్గోధూళ్యుషఃకాలనిర్ణయమాహ.—

సూర్యస్థాలయతశ్చతుర్థమభిజిద్వాద్యా ముహూర్తోఽష్టమ
స్స్యాత్సర్వేష్వపి మంగళేషు శుభకృద్గోధూళికం సప్తమమ్,
ప్రాక్సూర్యోదయతో ముహూర్త ఉష ఇత్యంతద్వయం తూత్తమం
వైశ్యాదేః కరపీడనేన తు పరస్యాన్యత్ర తత్పూర్వవత్. 142

వ్యా. సూర్యేతి. సూర్యస్థాలయతః సూర్యస్థితరాశేశ్చతుర్థం లగ్నమితి శేషః. అభిజిదభిజిత్సంజ్ఞికం స్యాత్, పక్షాంతరమాహ.—యద్వేతి. అథవా అష్టమః సూర్యోదయాదష్టమో ముహూర్తో వాఽభిజిత్స్యాత్. తత్సర్వేష్వపి మంగళేషు శుభకర్మసు శుభకృత్, సప్తమం సూర్యస్థితరాశేస్సప్తమలగ్నం, గోధూళికం గోధూళిసంజ్ఞికం స్యాత్, సూర్యోదయతస్సూర్యోదయాత్, ప్రాక్పూర్వం, ముహూర్తః ఉషః ఉషఃకాల ఇత్యుచ్యతే. అనయోః ఫలం తు పూర్వవద్బోధ్యం, అంతద్వయం గోధూళ్యుషసోర్ద్వయం, వైశ్యాదేస్సంకరాణా మిత్యర్థః. కరపీడనే వివాహే, ఉత్తమం ముఖ్యం, పరస్య బ్రాహ్మణాదివర్ణస్య తు, గోధూళ్యుషసోర్ద్వయం న శుభకృత్, తర్హి తేషాం కీదృశం లగ్నం యోగ్యమిత్యత ఆహ—వైశ్యాదేరన్యత్ర త్రైవర్ణికవిషయే, తత్ అభిజిన్ముహూర్తః, పూర్వవత్ పూర్వోక్తగుణయుక్త ఏవేత్యర్థః.

అవ. అభిజిద్గోధూళ్యుషఃకాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యోదయలగ్నమునకు ౪-వ లగ్నముగాని, లేక ౮-వ ముహూర్తముగాని యభిజిన్ముహూర్తమనియు, 3-వ లగ్నము గోధూళిక మనియు, ఉదయమునకుఁ బూర్వముహూర్త ముషఃకాల మనియు

పేనిలో బ్రాహ్మణాదివర్ణత్రయమున కభిజిన్ముహూర్తము ముఖ్యమనియు-దక్షిణవి యశుభకరంబు లనియు, వైశ్యాదిసంకరులకు 3 కాలములు ముఖ్యము లగు ననియు నెఱుఁగఁదగు.

అవ. అథ లగ్న ప్రశంసాం నిగమయతి.—

యావత్స్పందతి లోచనం శుభకరం తత్కోటిభాగో భవే
త్తల్లగ్నే శుభకాల ఏవ సతతం బ్రహ్మా న జానాతి తమ్,
అన్యే కిం పునరేవ కర్తురథ తత్కాలశ్శుభో వాఽశుభః
పూర్వాదృష్టవశాజ్జనస్య సమయవిత్తత్సాక్షిమాత్రం సదా. 143

వ్యా. యావదితి. లోచనం నేత్రం, సుఖకరం యథా తథా, యావద్వ్యాప్తకాలం స్పందతి చలతి, తత్కోటిభాగస్తస్య నిమేషకాలస్య కోటిభాగో యస్స ఏవ లగ్నే శుభకాలస్సతతం భవేత్, తం తాదృక్ సూక్ష్మకాలం, బ్రహ్మా వా న జానాతి, అతిసూక్ష్మత్వాదితి భావః. అన్యే మనుష్యాః, కిం పునః ? లగ్నే శుభకాలం జానంతీతి కిము వక్తవ్యం. న జానంత్యేవేత్యర్థః. కింతు కర్తుః శుభాశుభకర్తుః, పూర్వాదృష్టవశాజ్జన్మాంతరీయపుణ్యపాపకర్మవశాత్తత్కాలో లగ్నకాలః, శుభః అశుభో వా భవేత్, పూర్వాదృష్టం శుభం చేచ్ఛుభం, అశుభం చేదశుభం భవతి. సకలకార్యస్యాదృష్టజన్యత్వాదితి భావః. తత్ర 'జ్యోతిశ్శాస్త్రమిదం ప్రశాంతమనస' ఇత్యాదినా దైవజ్ఞః కిమర్థం ప్రార్థనీయ ఇత్యాశంక్యాహ.—సమయవిత్ జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞః, తత్సాక్షిమాత్రం తస్య లగ్నస్య సాక్షిమాత్రం సాక్ష్యేవ, న తు శుభలగ్నప్రదాతా.

అవ. లగ్నప్రశంసను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సుఖకరముగు కన్ను గదలింపఁబడిన దాని కోటిభాగము పరిమాణకాలము లగ్నమందు శుభకాల మగును. చిత్రవిచిత్రనిర్మాణచతురుఁ డగు విధాతకుఁ గూడఁ దెలిసికొనుటకు సాధ్యముగాని యాసూక్ష్మకాలమును మనుష్యులు తెలియఁజాలరు గాన, నెల్లరకు జన్మాంతరకృతపుణ్యపాపకర్మానుసారముగ లగ్నము సంప్రాప్త మగును. సకలమైనవారికి జ్యోతిశ్శాస్త్రాభిజ్ఞుఁడు సాక్షిమాత్రుఁడే కాని లగ్నప్రదాతగాఁడు.

అవ. అథ ముద్రికారంభకాలమాహ.—

ముద్రారంభవిధౌ త్రయోదశ వసుశ్రోణాత్రిపూర్వోత్తరా
బ్రహ్మాదిత్యకృశానుశక్రపవనాః పుత్రార్థదాస్తారకాః,
వారా జీవకవిజ్ఞమందశశినాం శ్రేష్ఠా అథాశోభనా
రిక్తామావసాదివిష్టితిథయః పాతోఽవమా వైధృతిః. 144

వ్యా. ముద్రేతి. ముద్రారంభవిధౌ ముద్రాప్రదానకరణే, వసుశ్రోణాత్రిపూర్వోత్తరాబ్రహ్మాదిత్యకృశానుశక్రపవనాః ధనిష్ఠాశ్రవణపూర్వఫల్గునీపూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రోత్తరఫల్గున్యుత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రా రోహిణీపునర్వసూకృత్తికా జ్యేష్ఠా స్వాత్య ఇతి త్రయోదశ, తారకాః నక్షత్రాణి. —'నక్షత్రమృక్షంభం తారా తారకాప్యుడువా స్త్రియా' మిత్యమరః. పుత్రార్థదాః పుత్రసంపత్కరాః, జీవకవిజ్ఞమందశశినాం గురుశుక్రబుధశనిసోమసంబంధినో వారాః పంచ, శ్రేష్ఠాః ముఖ్యాః, అశోభనాస్తు రిక్తామాదివసాదివిష్టితిథయః-రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అమా అమావాస్యా, దివసాదిః ప్రతిపత్, విష్టితిథిః భద్రకరణతిథిః, తద్దివసోఽస్యాఽపి, పాతో మహాపాతః, అవమాదినత్రయం వైధృతిః వైధృతియోగః, ఏతే అశోభనా భవంతీతి సర్వమవదాతమ్.

అవ. ముద్రికారంభమునకుఁ గాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ముద్రికారంభవిషయమై, ధ, శ్ర, పూఫ, పూషా, పూభా, ఉఫ, ఉషా, ఉభా, రో, పున, కృ, జ్యే, స్వా ఈనక్షత్రములును, గురు, శుక్ర, బుధ, శని, సోమవారములును శుభకరంబు లగును. రిక్తతిథులు నమవస ప్రతిపత్తు భద్రకరణతిథివ్యతీపాత మహాపాత లవమతిథి వైధృతి నామయోగము - ఇవి యశుభకరంబు లని యెఱుంగవలయు.

శ్లో. యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం తృతీయో బిన్దురప్యభూత్.

వివాహప్రకరణం సమాప్తమ్.

శ్రీరస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

కాలామృతే - సవ్యాఖ్యానే

చతుర్థబిన్దుః

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం శ్రావణహోమకాలమాహ:—

శ్లో. శ్రావణ్యాం గురుశుక్రయోర్విమలయోః కుర్యాదుపాకర్మ త
త్కుర్యుర్వాఖిలబహ్వృచః శ్రవణభే సింహం గతే భాస్కరే,
మాసే కర్కటకేఽపి మౌఢ్యరహితే శాఖేశ్వరాణాం రవే
స్సంక్రాంతౌ గ్రహణే న కార్యమథవా తత్ప్రోష్ఠపద్యాం చరేత్.

వ్యా. శ్రావణ్యామితి. గురుశుక్రయోః విమలయోః అనస్తంగతయోస్సతోః, శ్రావణ్యాం శ్రవణనక్షత్రయుక్తా పౌర్ణమాసీ శ్రావణీ తస్యాం శ్రావణశుక్లపౌర్ణమాస్యాం, తత్ ప్రసిద్ధం, ఉపాకర్మ కుర్యాత్. విధ్యర్థే లిఙ్, యాజుష ఇతి శేషః. అఖిలబహ్వృచః సకలఋక్శాఖాప్రవర్తకాః, శ్రవణభే, శ్రావణే మాసే యస్మిన్ కస్మింశ్చిత్ శ్రవణనక్షత్రయుక్తదివసే, ఉపాకర్మ కుర్యుః, సర్వేషాం భాస్కరే సింహంగతే సతి, మాసే శ్రావణమాసే, కర్కటకే రవౌ కర్కటస్థే సతి వా కార్యం. సింహం గతే భాస్కర ఇతి వచనం నర్మదోత్తరదేశవిషయం. తదుక్తం నిర్ణయసింధౌ.—'కుళీరే రవిసంయుక్తే ఉపాకుర్యాత్తు దక్షిణే, నర్మదోత్తరదేశే తు కర్తవ్యం సింహగే రవౌ' ఇతి. కించ, శాఖేశ్వరాణాం, సామవేదాధిపో భౌమః, అథర్వణవేదాధిపో బుధః, తయోః మౌఢ్యరహితే సతి కార్యం, 'గుణవచనబ్రాహ్మణాదిభ్య' ఇతి ష్యఞ్. సామాథర్వణవేదినాం విషయమిదం, ఋగ్యజుర్వేదినాం తు గురుశుక్రయోర్విమలయోరిత్యనేనైవ గతార్థత్వాత్ గురుశుక్రయోరేవ ఋగ్యజుర్వేదాధిపతిత్వాదితి భావః. అత ఏవ శాఖేశ్వరాణామితి బహువచనస్య ద్వివచనపరత్వేన వ్యాఖ్యానం సంగచ్ఛతే. రవేస్సంక్రాంతౌ ఉపాకర్మదివసే సూర్యసంక్రాంతిర్యది, గ్రహణే చంద్రగ్రహణే వా యది చ న కార్యం. తర్హి కదా కార్యమిత్యాశంక్యాహ.—అథవేతి. తదుపాకర్మ, ప్రోష్ఠపద్యాం ప్రోష్ఠపదానక్షత్రయుక్తా పౌర్ణమాసీ ప్రోష్ఠపదీ తస్యాం భాద్రపదపౌర్ణమాస్యాం చరేత్ కుర్యాత్.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత శ్రావణహోమకాలమును జెప్పు చున్నాఁడు:—

తా. యజుర్వేదులు గురుశుక్రు లస్తంగతులు గాకయుండఁగా శ్రావణ శుద్ధ ౧౫ యందును, సమస్తఋగ్వేదులును శ్రావణమాసము దేదినమందు శ్రవణనక్షత్రము సంభవించునో యాదినమందును, శాఖా త్రయప్రవర్తకులును సూర్యుఁడు సింహరాశి యందైనను, కటకరాశి యందైన నుండఁగాఁ దమతమ వేదాధిపు లనస్తంగతులై యుండఁగా నుపాకర్మఁ జేయవలయు. ఆదినంబున గ్రహణసంక్రాంతులు సంభవించె నేని భాద్రపద శుద్ధ ౧౫ యందుఁ జేయవలయును. (సూర్యుఁడు సింహ రాశియం దుండఁగా; నర్మదోత్తర దేశమందును, కటకరాశియం దుం డఁగా దక్షిణదేశమందుఁ జేయవలయు నని గ్రంథాంతరమందుఁ జెప్పఁ బడియున్నది.)

దోషోఽయం సమ ఏవ చేదసధికోఽనల్పశ్చ మాసద్వయే
తత్ర శ్రావణమాస ఏవ విధివత్కుర్యాదుపాకర్మ తత్,
కర్మోత్సర్జననామకం తదపి వా పూర్వౌషధీనాం తదా
ప్రాకట్యం యది నాస్తి చేదథ చరేన్మాసే నభస్యే తదా. 146

వ్యా. దోషఇతి. అయం దోషః పూర్వోక్తమూఢాదిదోషః, మాసద్వయే శ్రావణభాద్రపదమాసద్వయే, అనధికోఽనల్పశ్చ సమశ్చేదిత్యర్థః. తత్ర శ్రావణమాస ఏవ, తదుపాకర్మ విధివచ్ఛాస్త్రోక్తం యథాతథా, కుర్యాత్, స్వకాలస్య బలవత్త్వా దితిభావః. ప్రసంగసంగత్యా ఉత్సర్జనకాలమాహ.—కర్మేతి. ఉత్సర్జననామకం కర్మ, పౌష్యశుక్లపౌర్ణమాస్యాం విధేయం, హోమకర్మ యత్తదపి వా పౌష్యమాసో దోషయుక్తశ్చేన్మాఘే కార్యం. ఉభయత్రాపి దోషః సమశ్చేత్పౌష్యమాస ఏవ కార్యమిత్యర్థః.—'శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యామధ్యాయముపాకృత్య మాసం ప్రదో షేణాధీయీత, తైష్యాం పౌర్ణమాస్యాగ్ం రోహిణ్యాం వా విరమే' దిత్యుత్స ర్జనకాలస్యాపస్తంబేనోక్తత్వాత్, పూర్వౌషధీనాం ప్రాకట్యం పూర్వసస్యప్రాదు ర్భావ ఇత్యర్థః. శ్రావణే నాస్తియది తదా నభస్యే మాసే భాద్రపదే మాసే.— 'స్యుర్నభస్యః ప్రోష్ఠపద భాద్రభాద్రపదాస్సమా' ఇత్యమరః. ఉపాకర్మ చరే త్కుర్యాత్. గురుశుక్రయోర్విమలయోరితి ప్రథమోపాకర్మ విషయః.తథా చ కా శ్యపః.—'గురుభార్గవయోర్మౌఢ్యే బాల్యే వా వార్ధకేఽపి చ,తథాధిమాసే సంసర్పే మలమాసేషు చ ద్విజః, న కుర్యాదాద్యుపాకర్మ కృతం కర్మ చ నిష్ఫల'మితి.

తా. పూర్వశ్లోకోక్తములైన మూఢాది దోషములు శ్రావణ భాద్రపదమాసములయందు సమానములుగానుండెనేని స్వకాలము బలవత్తరమైనందువలన శ్రావణమాసమునందే యుపాకర్మ జేయవలయు ననియు, పుష్యశుద్ధ ౧౫ యందుఁ జేయఁదగిన యుత్సర్జనమను హోమ కర్మ నాకాలము మూఢాదిదోషయుక్తమై యుండెనేని మాఘశుద్ధ ౧౫ యందుఁ జేయఁదగినదనియుఁ, బుష్యమాఘమాసములయందు దోషము సమానముగా నుండెనేని పుష్యమాసమందే చేయఁదగినదనియు, శ్రావణ మాసమందు మొదటిపైరులయుత్పత్తి లేకయుండెనేని యుపాకర్మ భాద్రపదమాసమందుఁ జేయఁదగిన దనియు నెఱుఁగవలయును. (పూర్వ శ్లోకోక్తమైన గురుశుక్రమూఢనిషేధము ప్రథమోపాకర్మవిషయ మని కాశ్యపవచనములవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది.)

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం క్షౌరకాలమాహ.—

నందాపర్వసు రిక్తపైతృకనిశాసంధ్యాష్టమీషు వ్రతే
భుక్త్వా మిత్రమఘోత్తరాగ్నిదనుజప్రాజేశ జన్మోడుషు,
పాతే కర్కటకన్యకాఘటధనుర్మాసేషు మృత్యుప్రదం
క్షౌరం భానుజభౌమభానుదివసే పత్నీ యదా గర్భిణీ. 147

వ్యా. నందేతి. నందాః నందతిథయః, పర్వసు అమావాస్యాదిపర్వసు, రిక్తాః పూర్వోక్తాః, పైతృకాః పితృతిథయః, నిశా రాత్రిః, సంధ్యా సూర్యో దయకాలస్సూర్యాస్తమయకాలశ్చ, అష్టమీ పక్షద్వయగతా, ఏతేషు దివసేషు, వ్రతే వ్రతదివసే, భుక్త్వా భోజనం కృత్వా, మిత్రమఘోత్తరాగ్నిదనుజప్రాజేశ జన్మోడుషు మిత్రమనూరాధా, మఘా ప్రసిద్ధా, ఉత్తరాః ఉత్తరాత్రయం, అగ్నిః కృత్తికా, దనుజం మూలం, ప్రాజేశో రోహిణీ, జన్మోడు జన్మనక్షత్రం, ఏతేషు నక్షత్రేషు చ, పాతే వ్యతీపాత మహాపాతయోరనుకరణం, కించ కర్కటకన్యకా ఘటధనుర్మాసేషు, భానుజభౌమభాను దివసేషు శన్యంగారకార్క.వాసరేషు చ, పత్నీ యదా గర్భిణీ. 'అతఇనిఠనౌ' ఇతిమత్వర్థే ఇనిః, 'ఋన్నేభ్య' ఇతి ఙీప్, 'రషాభ్యా'మితి ణత్వం. షణ్మాసాదూర్ధ్వం ఏతేషు సర్వేషు, క్షౌరం క్షురకర్మ, మృత్యుప్రదం, అయోగ్యమితి యావత్.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత క్షౌరకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. ౧౪౫ శ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడిన నందరిక్తతిథులు, పంచ పర్వములు, పితృతిథులు, ఉభయాష్టములు ఈతిథులయందును, రాత్రి

యందును, సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయకాలములయందును, ప్రత దినములయందు భోజనానంతరమందును, అనూరాధ, మఘ, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, కృత్తిక, మూల, రోహిణి, జన్మనక్షత్రము వీనియందును, వ్యతీపాతమహాపాతలయందును, కటకకన్యాకుంభధనుర్మాసములయందును, ఆదిత్యాంగారకశనివారములయందును, భార్య గర్భిణియైయుండఁగా నాలవనెలమొదలు ప్రసూతికాలమువఱకును క్షౌర మశుభకరము.

అవ. తర్హి యోగ్యకాలమాహ:—

శస్తా హస్తచతుష్టయాదితిగురుశ్రీశత్రయాద్యేందవో
జ్యేష్ఠాంత్యోడు చ మధ్యమం చ శుభకృచ్చంద్రజ్ఞ వారాన్వితే,
రోగాంతే మృతకర్మసు క్రతువిధౌ పుణ్యస్థలే శోభనే
కారాగారవిమోచనే శుభకరం క్షౌరం తు వర్జ్యాస్వపి. 148

వ్యా. శస్తా ఇతి. హస్తచతుష్టయం హస్తచిత్రాస్వాతీవిశాఖాః, అదితిః పునర్వసూ, గురుః పుష్యః, శ్రీశత్రయం శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషజః, ఆద్యః అశ్వినీ, ఇందుః మృగశీర్షం, ఏతా ఏకాదశ తారాః, శస్తాః ప్రశస్తాః, జ్యేష్ఠాంత్యోడు చ, జ్యేష్ఠోడు అంత్యోడు చేతి సార్థక్యాభిప్రాయేణ ఉడ్వి త్యేకవచనం, జ్యేష్ఠారేవతీద్వయం చ మధ్యమం, అనుత్తమమిత్యర్థః. చంద్రజ్ఞవారాన్వితే సోమబుధవారయుతే దినే, క్షౌరం శుభకృత్, రోగాంతే వ్యాధినివృత్తికాలే, మృతకర్మసు, క్రతువిధౌ క్రత్వారంభే, పుణ్యస్థలే, కాశ్యాదిపుణ్యక్షేత్రే, శోభనే వివాహోత్పూర్వదిన ఇత్యర్థః. కారాగారవిమోచనే బంధనగృహనివృత్తౌ, ఏతాసు వర్జ్యాస్వపి, అయోగ్యతిథ్యాదిష్వపి క్షౌరం శుభకరం.

అవ. క్షౌరమునకు యోగ్యకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. అశ్విని, మృగశీర్షము, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, చిత్త, స్వాతి, విశాఖ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషము ఈ ౧౧ నక్షత్రంబులును, సోమ బుధవారంబులును ప్రశస్తంబు లనియు, జ్యేష్ఠ, రేవతి ఈ ౨ ను మధ్యమంబు లనియు, ఆరోగ్యస్నాన మృతకర్మయాగారంభకాలములయందును, కాశ్యాదిపుణ్యక్షేత్రప్రవేశకాలములయందును, వివాహదినమునకుఁ బూర్వదినమునందును, గారాగృహావిముక్తికాలమునందు నీకాలములయందు క్షౌరనిషేధతిథ్యాదులును శుభకరములు,

అవ. అథ రాజకుమారాణాం ఛురికాబంధనకాలమాహ:—

బధ్నీయాచ్ఛురికాం చ రాజపురుషః ప్రాగేవ పాణిగ్రహా
న్మౌంజీబంధనభే సురాన్పితృగణం సంపూజ్య తత్సద్మ చ,
కట్యాం వామత ఏవ లక్షణయుతాం శేషం వివాహోక్తవ
త్తారాచంద్రబలాన్వితః కుజగురుబ్రధ్నాఖ్యవారేష్వపి. 149

వ్యా. బధ్నీయాదితి. రాజపురుషః రాజా చాసౌ పురుషశ్చేతి సమానాధికరణసమాసః, తారాదిచంద్రబలాన్వితస్సన్, పాణిగ్రహాత్ వివాహాత్, ప్రాగేవ పూర్వమేవ, మౌంజీబంధనభే ఉపనయనయోగ్యనక్షత్రే, సురాన్ గ్రహదేవతాః, పితృగణం మాతాపిత్రోర్గురూణాం చ గణం. సంపూజ్య గంధమాల్యాదిభిరభ్యర్చ్య, తత్సద్మ చ ఆయుధగృహం చ, తోరణపతాకాదిభిరలంకృత్య, కుజగురుబ్రధ్నాఖ్యవారేషు కుజగురుసూర్యవారేషు, లక్షణయుతాం శస్త్రశాస్త్రోక్తలక్షణసంపన్నాం, ఛురికాం అసిపుత్రికాం, 'స్యాచ్ఛస్త్రీ చాసిపుత్రీ చ ఛురికా చాసిధేను' కేత్యమరః. కట్యాం వామతః సవ్యకట్యాం, 'వామం శరీరే సవ్యం స్యా దపసవ్యం తు దక్షిణ'మిత్యమరః. బధ్నీయాత్ ధారయేత్, శేషం వారనక్షత్రాతిరిక్తం లగ్నాదికం వివాహోక్తవత్, వివాహే యా గ్రహసంపత్తిః యల్లగ్నం చ తత్సర్వమత్రాప్యూహ్యమ్.

అవ. రాజకుమారులు కత్తిని ధరించుటకుఁ గాలమును జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. రాజకుమారుఁడు వివాహమునకుమున్నే యుపనయనయోగ్యనక్షత్రముఁతోడను, భాన్వంగారకగురువారములలో నొకవారముతోడను, వివాహయోగ్యమైన లగ్నాదులతోడను, తారాచంద్రబలములతోడను గూడియున్న యొక శుభదినమున నిష్టదేవతలం దల్లిదండ్రులను గురువులను బూజించి ఆయుధగృహము నలంకరించి శస్త్రశాస్త్రోక్తము లగులక్షణములు గలసూరుకత్తిని కటిప్రదేశమునఁ గుడిప్రక్క ధరింపవలయును.

అవ. శ్లోకపాదత్రయేణ నూతనవధూగృహప్రవేశకాలమాహ:—

షష్ఠాదౌ సమవాసరే నవవధూసద్మప్రవేశ శ్శుభః
స్యాదాషోడశవాసరాత్పరిణయాత్పంచాంగశుద్ధిం వినా,
ఉద్వాహాద్యసమాబ్దవేవ నియమ స్త్వాపంచమాబ్దాత్తులా
కన్యాకర్కటచాపగోఝషనృయుక్కుంభా నిషేకే శుభాః. 150

వ్యా. షష్ఠాదావితి. పరిణయాత్ వివాహానంతరం, షష్ఠాదౌ షష్ఠదిన ప్రభృతి, సమవాసరే సమదినే, పంచాంగశుద్ధిం వినాపి, ఆషోడశవాసరాత్ షోడశదినపర్యంతం, నవవధూసద్మప్రవేశః, నూతనవధూగృహప్రవేశః, శుభః స్యాత్, షోడశదినాతిక్రమణే గతిమాహ. ఉద్వాహాది వివాహప్రభృతి, ఆసమాబ్దే విషమసంవత్సరే, యస్మిన్ కస్మిన్ శుభదినే, శుభః, అయం నియమః విషమసంవత్సరనియమః, ఆపంచమాబ్దాత్పంచమసంవత్సరపర్యంతమేవ. ఇతఃపరం సపాదశ్లోకత్రయేణ నిషేకకాలమాహ. తులేత్యాదినా. తులాకన్యాకర్కటచాపగోఝషనృయుక్కుంభాః, ఆద్యాస్త్రయః ప్రసిద్ధాః చాపో ధనుః, గౌః వృషభః, ఝషో మీనః, నృయుక్ మిథునం, కుంభః ప్రసిద్ధః ఏతాన్యష్టలగ్నాని నిషేకే మిథునకర్మణి శుభాః.

అవ. ఈశ్లోకంబున 3 పాదములచే నూతనవధూగృహప్రవేశ కాలంబును నాలవపాదముచే నిషేకయోగ్యలగ్నంబులం జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. వివాహమైన ౬.వ దినము మొదలు ౧౬-వ దినమువఱకు సమదినములయందు తిథివారనక్షత్రయోగకరణములనైనం జూడక నూతనవధూగృహప్రవేశము చేయవచ్చుననియు, ౧౬ దినములకు వెనుక ౫ సంవత్సరములవఱకు విషమసంవత్సరములయం దొకశుభ దినంబునఁ జేయవలయు ననియు, ౫ సంవత్సరములకు వెనుక విషమ సంవత్సరనియమము పనిలే దనియు, వృషభ మిథున కటక కన్యా తులా ధనుః కుంభ మీనములు నిషేకయోగ్యంబు లనియు నెఱుంగవలయు.

అవ. అథ నిషేకే నక్షత్రవాసరానాహ:—

దస్రార్కానిలమిత్రమూలవరుణబ్రాహ్మోత్తరాంత్యాచ్యుతాః
పూజ్యాః పుష్యపునర్వసూవసుశశిత్వష్ట్రాహ్వయా మధ్యమాః,
మధ్యే వాత్ర తు పుష్య యేన విఫలాస్తారా నిషేకేఽపరా
మధ్యో భానుజవాసరశ్చ భృగుజజ్ఞారేందువారాశ్శుభాః, 151

వ్యా. దస్రేతి. దస్రార్కానిలమిత్రమూలవరుణబ్రాహ్మోత్తరాంత్యాచ్యుతాః అశ్వినీ హస్తస్వాత్యనూరాధా మూల శతభిష గ్రోహిణ్యుత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రారేవతీశ్రవణాః, పూజ్యాః శ్రేష్ఠాః, పుష్యపునర్వసూవసుశశిత్వష్ట్రాహ్వయాః పుష్య పునర్వసూధనిష్ఠా మృగశీర్ష చిత్రాభిధాః, మధ్యమాః అనుత్తమా ఇత్యర్థః. అత్ర తు మధ్యమనక్షత్రాణాం తు, మధ్యే పరిగణితః పుష్యః

విఫల ఇత్యేవం రాఽర్థః. అపరాశ్చైషాస్తారాః, భరణీకృత్తికార్ద్రాశ్లేషామఘా పూర్వఫల్గునీ విశాఖాజ్యేష్ఠా పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రాః, విఫలాః, త్యాజ్యా ఇతి యావత్. భానుజవాసరశ్శనివాసరశ్చ మధ్యమః, భృగుజజ్ఞార్యేందువారాః శుక్రబుధగురుసోమవారాః, శుభాశ్శుభకరాః, అన్యేత్వశుభా ఇత్యర్థాల్లభ్యతే.

అవ. నిషేకవిషయమై నక్షత్రవారంబులఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. అశ్విని, రోహిణి, ఉత్తర, హస్త, స్వాతి, అనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, శతభిషము, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి ఈనక్షత్రంబులును; సోమ బుధ గురు శుక్ర వారంబులును నిషేకమునకు ముఖ్యంబు లనియు; మృగశీర్షము, పునర్వసు, చిత్త, ధనిష్ఠ ఈనక్షత్రంబులును, శనివారంబును మధ్యమంబు లనియు; పుష్యనక్షత్రమత్యంత మధ్యమం బనియుఁ, దక్కిననక్షత్రవారములు నిషిద్ధంబు లనియు నభిప్రాయము.

షష్ఠీపర్వచతుర్దశీ పితృతిథీ రిక్తార్ధరాత్రాష్టమీ
ర్హిత్వా విష్ట్యవమౌ దినాదిదినకృత్యాఖ్యప్రదోషానపి,
మాఘాదిష్వపి పంచసూచితమహాదోషాన్పరిత్యజ్య తాన్
శ్రావణ్యామపి కార్తికే సహసి వా మాసే నిషేకశ్శుభః. 152

వ్యా. షష్ఠీతి. షష్ఠీ పక్షద్వయగతా, పర్వాణి అమావాస్యాపూర్ణిమాదీని, చతుర్దశీపక్షద్వయగతా, పితృతిథయః శ్రాద్ధదినాని, రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అర్ధరాత్రః నిశీథః, అష్టమీపక్షద్వయగతా, కించ విష్ట్యవమౌ విష్టిర్భద్రకరణం, అవమః దినత్రయం, దినాదిదినకృత్యాఖ్యప్రదోషానపి-దినాదిః ప్రతిపత్, దినకృత్యాఖ్యౌ సప్తమీత్రయోదశ్యౌ, తయోః ప్రదోషౌ, ఏతాంత్సర్వానపి, హిత్వా త్యక్త్వా, తాన్ ప్రసిద్ధాన్, ఉదితమహాదోషాన్ మూఢాదిమహాదోషాన్, పరిత్యజ్య, మాఘాదిషు మాఘప్రభృతిషు పంచసు మాసేషు, శ్రావణ్యాం, కార్తికే, అథవా సహసి మార్గశీర్షే మాసే వా, 'మార్గశీర్షే సహో మార్గ' ఇత్యమరః. నిషేకశ్శుభః.

అవ. నిషేధకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మాఘఫాల్గున చైత్ర వైశాఖ జ్యేష్ఠశ్రావణ కార్తిక మార్గశీర్ష మాసములయందును, పక్షద్వయగతములగు షష్ఠ్యష్టమీ చతుర్దశీ ప్రతిపత్తులును, పర్వతిథులును, శ్రాద్ధదినంబులును, రిక్తతిథులును, త్రయోదశీసప్తముల ప్రదోషంబులును, అర్ధరాత్రంబులును, మూఢాది మహాదోషంబులును, వీనిం బరిత్యజించి తక్కినదినముల

యందును నిషేకము శుభావహము. ముందుఁ జెప్పఁబడిన మాసములు గాక యితరమాసములయం దేదినంబునం జేయకూడదు.

రేవత్యాదిషు షట్సు భేషు యువతీః పత్యుర్నిషేకే ప్రియా
దంపత్యోశ్చ పరస్పరం ప్రియమపి స్యాద్ద్వాదశస్వీశభాత్,
జ్యేష్ఠర్క్షాది నవోడుషు ప్రియతమా వధ్వాస్సితార్కౌ శుభౌ
స్యాతాం భర్తృగృహప్రవేశసమయే చేద్వామగౌ పృష్ఠగౌ. 153

వ్యా. రేవత్యాదిష్వితి. రేవత్యాదిషు షట్సు భేషు రేవతీప్రభృతిషు మృగశీర్షాంత్యేషు షణ్ణక్షత్రేషు, నిషేకే కృతే యది, యువ ర్వధ్వాః, పత్యుః పురుషస్య, ప్రియా ప్రియకరా స్యాత్, ఈశభాత్ ఆర్ద్రానక్షత్రమారభ్య ద్వాదశసు ఆర్ద్రాద్యనూరాధాంతేషు, నిషేకే కృతే దంపత్యోః పరస్పరం ప్రియం స్యాత్, జ్యేష్ఠర్క్షాదినవోడుషు జ్యేష్ఠాద్యుత్తరాభాద్రాంతేషు నవనక్షత్రేషు, నిషేకే కృతే, వరః, వధ్వాః స్త్రియాః, ప్రియతమః ప్రీత్యతిశయవాన్, స్యాత్, 'అతిశాయనేతమబిష్ఠనౌ' మిత్యతిశయార్థే తమప్రత్యయః. భర్తృగృహప్రవేశసమయే నూతనసంగమాయ క్రీడాగృహప్రవేశసమయే, సితార్కౌ శుక్రసూర్యౌ, ద్వౌ వధ్వాః పృష్ఠగౌ వామగౌ వా యది శుభౌ స్యాతామ్.

అవ. దంపతుల కన్యోన్యప్రీతికరంబు లగునక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రేవతి మొదలు ౬ నక్షత్రములయందు నిషేకముఁ జేసిన వనిత పురుషున కిష్టురా లగును. ఆర్ద్ర మొదలగు ౧౨ నక్షత్రముల యందు నిషేకముచేయ దంపతుల కన్యోన్యప్రీతి గలుగును. జ్యేష్ఠ మొదలు ౬ నక్షత్రములయందు నిషేకముఁ జేయ స్త్రీకిఁ బురుషుం డత్యంతప్రియుం డగును. వనిత నూతనసంగమమునకై భర్తృగృహమును బ్రవేశించునపుడు రవిశుక్రులు స్త్రీకి వెనుకనైనను కుడిప్రక్కనైన నుండిరేని శుభకరు లగుదురు.

అవ. అథ నూతనవస్త్రభూషణధారణకాలమాహ.—

కుర్యాన్నూతనవస్త్రభూషణధృతిం విష్ణుత్రయార్కత్రయం
బ్రహ్మాదిత్యగురూత్తరాద్యశశభృన్మిత్రాంత్యమూలేష్వపి,
హా రాః వారదినేశయోః ప్రతిపదం రిక్తామమా వష్టమీం
నందా వైధృతివిష్టిపాతపరిఘాన్ హిత్వాఽథ మందేఽథవా. 154

వ్యా. కుర్యాదితి. విష్ణుత్రయం శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషజః, అర్క్కత్రయం హస్తచిత్రాస్వాత్యః, బ్రహ్మ రోహిణీ, ఆదిత్యః పునర్వసూ, గురుః పుష్యః, ఉత్తరాః ఉత్తరాత్రయం, ఆద్యః అశ్వినీ, శశభృత్ మృగశీర్షం, మిత్రమనూరాధా, అంత్యో రేవతీ, మూలం ప్రసిద్ధం, ఏతేషు సప్తదశనక్షత్రేషు, నూతనవస్త్రభూషణానాం ధృతిం ధారణం కుర్యాత్. ఆరదినేశయోః ఆరోఽంగారకః, దినేశస్సూర్యః, తయోః వారౌ భౌమార్క్కవాసరౌ.—'ఆరో వక్రో మహీజశ్చ రుధిరో రక్తవీశ' చేతి నిఘంటుః. ప్రతిపదం పక్షద్వయగతాం, రిక్తాః పూర్వోక్తాః. అవమః దినత్రయం, అష్టమీపక్షద్వయగతా, నందాః పూర్వోక్తాః, వైధృతిః వైధృతియోగః, విష్టిర్భద్రకరణం, పాతౌ వ్యతీపాతమహాపాతౌ, పరిఘః పరిఘయోగః, తాన్ హిత్వా పరిత్యజ్య, ధారయేదితి పూర్వేణాన్వయః. ఆరదినేశయోర్వారావిత్యనేన శేషాణాం యోగ్యత్వే ప్రాప్తే మందవారాయోగ్యత్వమాహ.—అథవా మందే మందవాసరేఽపి, అశుభమిత్యధ్యాహారః.

అవ. నూతనవస్త్రాభరణముల ధరించుటకుఁ గాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఆదిత్యాంగారక శనివారంబులును, ఉభయాష్టమీప్రతిపత్తులును, ౧౮-వ శ్లోకమునందుఁ జెప్పఁబడిన నందరిక్తతిథులును, తిథిత్రయముతోఁ జేరినదినంబును, పరిఘవైధృతినామయోగంబులును, భద్రకరణమును, వ్యతీపాతమహాపాతంబులును, వీనిం బరిత్యజించి, తక్కినదినంబులయందును, అశ్విని, రోహిణి, మృగశీర్షము, పునర్వసు, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త, చిత్త, స్వాతి, అనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషము, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి ఈనక్షత్రములయందును నూతనవస్త్రాభరణముల ధరించిన శుభములు గలుగును.

అవ. అథ ద్వాదశ లగ్నానాం ఘటికాప్రమాణమాహ.—

మేషే మీనగృహే చతస్ర ఉభయోస్సార్ధం చతస్రో వృషే
కుంభే పాదయుతాశ్చ పంచ మకరస్త్రీయుగ్మతౌలీషు చ,
సార్ధం పంచ కులీరకేసరిధనుఃకీటేషు చేన్నాడికా
లగ్నానాం ఘటికాప్రమాణగణనా జ్ఞేయా క్రమాద్భూసురైః.

వ్యా. మేష ఇతి. మేషే మీనగృహే చేత్యుభయోర్లగ్నయోశ్చతస్రో ఘటికాః, వృషే కుంభే సార్ధం యథా తథా చతస్రో ఘటికాః, మకరస్త్రీయుగ్మతౌలిషు మకరకన్యామిథునతులాసు, పాదయుతాస్సపాదాః, పంచఘటికాః, కులీరకేసరి ధనుఃకీటేషు కర్కటసింహధనుర్వృశ్చికేషు, సార్ధం పంచఘటికాః,

ఏవం లగ్నానాం ద్వాదశలగ్నానాం, ఘటికాప్రమాణగణనా, క్రమాత్ భూసురైః జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞైః జ్ఞేయా.

అవ. మేషాది ద్వాదశలగ్న ఘటికాప్రమాణమును జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. మేషమీనములకు గడియలు ४, వృషభకుంభములకు గడియలు ४౻, మకరకన్యామిథునతులలకు గడియలు ౫, కటకసింహధనుర్వృశ్చికములకు గడియలు ౫౻ ఈరీతిని లగ్నముల ఘటికాప్రమాణముఁ దెలియవలయు.

యజ్వనా వేంకటార్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం తుర్యో బిందు రభూదయమ్.

చతుర్థబిన్దుస్సమాప్తః.

శ్రీ ర స్తు

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

కాలామృతే - సవ్యాఖ్యానే

పఞ్చమబిన్దుః

శ్లో. ప్రష్టుర్జాతకమీక్ష్య తస్య గమనం చాయుష్మతస్సంవదేత్
ప్రష్టా విస్మృతజాతకో యది భవేత్తస్యాపి కృచ్ఛ్రాద్వదేత్,
తల్లగ్నే గ్రహదృష్టిచారుశకునైరన్యైర్నిమిత్తైశ్శుభై
స్తారాచంద్రబలాన్వితో గ్రహముఖం కృత్వా శుభేఽహ్ని వ్రజేత్.

శ్లో. ప్రణమ్య దక్షిణామూర్తిం సచ్చిదానందరూపిణమ్,
వ్యాఖ్యాయతేఽధునా సమ్యగ్యాత్రాప్రకరణం మయా.

వ్యా. ప్రష్టురితి. ప్రష్టుః ప్రయాణలగ్నప్రశ్నకర్తుః, జాతకం జన్మకాల గ్రహసంపత్తిం, వీక్ష్య సమ్యగ్విచార్య, ఆయుష్మతః యస్య దీర్ఘాయురస్తి తస్య పుంసః, గమనం యాత్రాం సంవదేత్. దైవజ్ఞ ఇతి శేషః. ప్రష్టా విస్మృతజాతకః అజ్ఞాతజన్మ కాలగ్రహసంపత్తిర్భవేద్యది, తదా తస్యాపి విస్మృతజాతకస్యాపి, కృచ్ఛ్రాత్ నష్టజాతకాదివిచారక్లేశాత్, వదేత్.—‘స్యాత్కష్టం కృచ్ఛ్రమాభీల’ మిత్యమరః. తతః ప్రయాణకర్తా తారాచంద్రబలాన్వితస్సన్, గ్రహముఖం నవగ్రహహోమం, కృత్వా తాన్ సంపూజ్య, గ్రహదృష్టిచారుశకునైః యాత్రాలగ్నస్య గ్రహదృష్టివశాత్ యాని చారుశకునాని రమ్యశకునాని తైశ్చ అన్యైశ్శుభైర్నిమిత్తైః మంగళగీతవాద్యాదిధ్వనిభిశ్చసహ, శుభేఽహ్ని పంచాంగశుద్ధిదివసే, తల్లగ్నే దైవజ్ఞోక్తశుభలగ్నే, వ్రజేత్ గచ్ఛేత్’ విధ్యర్థే లిఙ్.

అవ. యాత్రాప్రకరణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. యాత్రయం దభిలాషగల నరుఁడు జ్యోతిష్కుని శుభలగ్నప్రశ్న చేయఁగా నాజ్యోతిష్కుఁడు ప్రయాణకర్తజాతకమును జక్కఁగా నాలోచించి యతఁడు దీర్ఘాయుష్మంతుఁడుగా నుండెనేని ప్రయాణ

లగ్నముఁ జెప్పవలయు ననియు, నా ప్రయాణకర్త జాతకము దెలియని వాఁడై యున్నపక్షమందుఁ గష్టముచేతనైన నష్టజాతకాది విచారముఁ జేసి యతని యాయుఃప్రమాణమును దెలిసికొని ప్రయాణమునకు లగ్నమును జెప్పవలయు ననియుఁ, బిమ్మటఁ బ్రయాణకర్త జ్యోతిష్కునిచేఁ జెప్పఁబడిన తారాచంద్రబలయుక్త లగ్నమందు నవగ్రహహోమాదులం జేసి శుభశకునము లగుచుండఁగా మంగళవాద్యధ్వనులతోఁగూడఁ బోవలయు ననియు నెఱుఁగవలయును.

అవ. అథ శ్లోకత్రయేణ యాత్రాప్రశ్నఫలమాహ.—

షష్ఠాష్టవ్యయగశ్శశీ శుభఖగైర్న ప్రేక్షితో భంగకృత్
క్రూరో లగ్నగతోఽష్టగోఽప్యశుభకృత్తత్ప్రశ్నలగ్నాద్బలీ,
ఏకో లగ్నగతశ్శుభస్తు ధనదో ద్వౌ లగ్నగౌ చేచ్ఛుభౌ
రత్నస్త్రీపశుభూమియానసుఖదౌ యాతుర్బలిష్ఠౌ యది. 157

వ్యా. షష్ఠేతి. షష్ఠాష్టవ్యయగః ప్రశ్నలగ్నాత్ షష్ఠాష్టమద్వాదశానామన్యతమే స్థితః, శశీ చంద్రః, శుభఖగైః శుభగ్రహైః, న ప్రేక్షితో యది న దృష్టో యది, భంగకృత్ విఘ్నకారీ స్యాత్, బలీ ఉచ్చమిత్రాదిక్షేత్రగతః, క్రూరః పాపః, తత్ప్రశ్నలగ్నాత్ అష్టగః అష్టమలగ్నగతో వా, లగ్నగతః తత్ప్రశ్నలగ్నగతో వా యది, అశుభకృత్స్యాత్. ఏకశ్శుభగ్రహః, లగ్నగతశ్చేత్, యాతుః ప్రయాణినః, ధనదః అర్థదో భవతి, బలిష్ఠావత్యంతబలవంతౌ, ద్వౌ శుభౌ శుభగ్రహౌ, లగ్నగౌ లగ్నస్థౌ యది, యాతుః రత్నస్త్రీపశుభూమియానసుఖదౌ స్యాతామితి, ప్రష్టారం ప్రతి దైవజ్ఞో వదేదిత్యధ్యాహారః.

అవ. 3 శ్లోకములచే యాత్రాప్రశ్నఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చంద్రుఁడు శుభగ్రహములచేఁ జూడఁబడక ప్రశ్నలగ్నమునకు ౬-ట నైన ౮-ట నైన నుండెనేని ప్రయాణమునకు విఘ్నము గలుగు ననియు, ఉచ్చమిత్రక్షేత్రాదియుక్తమైన పాపగ్రహము ప్రశ్నలగ్నమందైనను ౮-ట నైన నుండెనేని యశుభకరం బనియు, నొకశుభగ్రహము ప్రశ్నలగ్నమును బొందియున్న ప్రయాణకర్తకు ధనలాభము గలుగుననియు, నత్యంతబలయుక్తములైన రెండుగ్రహములు ప్రశ్నలగ్నమందుండెనేని రత్నవనితాపశుభూలాభంబులును, బ్రయాణమం దత్యంతసౌఖ్యంబు కలుగు ననియు జ్యోతిష్కుఁడు ప్రయాణకర్తకుఁ జెప్పవలయును.

యాత్రాప్రశ్నగృహాస్య సప్తమగతా మార్గేఽర్థదా ద్విత్రిగాః
కన్యాబంధుసహాయదాస్సుతగతా యాతుశ్చ మిత్రార్థదాః,
బంధుస్థాశ్శుభదాశ్శుభా గగనగాస్సత్కర్మదా ధర్మగాః
క్షేమాయుష్యపశుప్రదాశ్చ సకలా రుద్రే తు పూర్ణార్థదాః. 158

వ్యా. యాత్రేతి. సకలాస్సమస్తాః శుభాశ్శుభగ్రహాః, యాత్రాప్రశ్న గృహాస్య యాత్రాప్రశ్నలగ్నస్య, సప్తమగతాస్సప్తమలగ్నగతాశ్చేత్, మార్గే మార్గమధ్య ఏవ, అర్థదాః లాభప్రదాః, ద్విత్రిగాః ద్వితీయతృతీయస్థానగతాశ్చేత్, కన్యాబంధు సహాయదాః. సుతగతాః పంచమస్థానగతాశ్చేత్, మిత్రార్థదాః. బంధుస్థాశ్చతుర్థస్థానగతాశ్చేత్, శుభదాః, గగనగాః దశమస్థానగతాశ్చేత్, సత్కర్మదాః. ధర్మగాః నవమస్థానగతాశ్చేత్, క్షేమాయుష్యపశుప్రదాః. రుద్రే తు ఏకాదశస్థానే స్థితాశ్చేత్, పూర్ణార్థదాః ఇష్టపదార్థదాః, భవంతి.

తా. శుభగ్రహములు యాత్రాప్రశ్న లగ్నములకు ౨-ట నైనను 3-ట నైన నుండిరేని స్వజనసహాయకన్యాలాభంబులును, ౪-ట నుండిరేని శుభఫలంబులును, ౫-ట నుండిరేని సుహృల్లాభంబులును, ౭-ట నుండిరేని ప్రయాణమైపోవునపుడు మార్గమధ్యంబుననే ధన లాభంబును, ౯-ట నుండిరేని దీర్ఘాయుష్య క్షేమపశులాభంబులును, ౧౦-ట నుండిరేని యుత్తమకర్మంబును, ౧౧-ట నుండిరేని సర్వాభీష్ట సిద్ధులును నీరీతిఁ బ్రయాణకర్తకీఫలములు గలుగును.

యాత్రాప్రశ్నగృహం చరం శుభగతిస్స్యాత్తత్ప్రశ్నలగ్నం స్థిరం
నాస్త్యేవాస్య గతిర్విమిశ్రఫలదం చేద్ద్విస్వభావం గృహమ్,
వక్రీ లగ్నగతో గ్రహో న హి గతిర్యద్యస్తపో లగ్నగో
హానిః స్యాదథవాఽస్తగోఽప్యశుభకృత్తత్ప్రశ్న లగ్నేశ్వరః. 159

వ్యా. యాత్రేతి. యాత్రాప్రశ్నగృహం యాత్రాప్రశ్నలగ్నం, చరం చేత్ శుభగతిస్సుఖప్రయాణం, స్యాత్తత్ప్రశ్నలగ్నం ప్రయాణపృచ్ఛాలగ్నం, స్థిరం చేత్, అస్య జిగమిషోః, గతిః ప్రయాణం, నాస్త్యేవ. గృహం ప్రశ్నలగ్నం, ద్విస్వభావం చేన్మిశ్రఫలదం, పూర్వార్ధం చేన్నగతిః, స్థిరసమీపత్వాత్. ఉత్తరార్ధం చేచ్ఛుభగతిః, చరసమీపత్వాత్, గ్రహో యః కశ్చన గ్రహో, వక్రీసన్ లగ్నగతశ్చేద్గతిర్నభవతి, అస్తపః ప్రశ్నలగ్నాత్సప్తమరాశ్యధిపః, లగ్నగః ప్రశ్నలగ్నగతో యది, హానిః స్యాత్, యాతురితి శేషః. అథవా తత్ప్రశ్న లగ్నేశ్వరః, అస్తగతో లగ్నాత్సప్తమస్థానగతశ్చేదశుభకృత్.

తా. ప్రయాణప్రశ్న కాలలగ్నము స్థిరలగ్నమై యుండినను, ద్విస్వభావలగ్నములోఁ బూర్వార్ధమైయుండినను బ్రయాణమునకు భంగము గలుగు ననియుఁ, జరలగ్నమైయుండినను ద్విస్వభావలగ్నములోని నుత్తరార్ధమైయుండినను సుఖప్రయాణము గలుగుననియు, ఏగ్రహంబైనను వక్రించి ప్రశ్న లగ్నమం దుండిన ప్రయాణమునకు విఘ్నములు గలుగు ననియుఁ, బ్రశ్న లగ్న సప్తమస్థానాధిపతి యాలగ్న మందుండిన ప్రయాణకర్తకు హాని కలుగు ననియుఁ, బ్రశ్న లగ్నాధిపతి సప్తమస్థాన మందుండిన నశుభకరుఁ డనియు నెఱుంగ నగు.

అవ. యాత్రాయా స్తిథివారనక్షత్రనిర్ణయమాహ. —

రిక్తా పర్వదినాదివిష్టితిథయష్షష్ఠ్యష్టమీ ద్వాదశీ
వర్జ్యా భూమిజభానుపుత్రదినకృద్వారాశ్చ యాత్రాక్షణే,
హస్తాదిత్యహరిద్వయాంత్యశశభృద్దస్రార్యమిత్రాహ్వయా
శ్శస్తా మధ్యమతారకాశ్శతభిషఙ్మూలప్రజేశోత్తరాః. 160

వ్యా. రిక్తేతి. రిక్తాః పూర్వోక్తాః, పర్వాణి పంచ పర్వాణి, దినాదిః ప్రతిపత్, విష్టితిథయః భద్రకరణదివసాః, కించ, షష్ఠ్యష్టమీ ద్వాదశీ ఏతాః పక్షద్వయగతాః, యాత్రాక్షణే ప్రయాణకాలే, వర్జ్యాః ప్రయాణస్యాయోగ్యా ఇత్యర్థః. భూమిజభానుపుత్రదినకృద్వారాః భౌమశన్యర్కవాసరాశ్చ, వర్జ్యాః, హస్తాదిత్యహరిద్వయాంత్యశశభృద్దస్రార్యమిత్రాహ్వయాః హస్త పునర్వసూశ్రవణ ధనిష్ఠా రేవతీ మృగశిరాశ్వినీ పుష్యానూరాధా ఇతి నవతారాః, శస్తాః ముఖ్యాః యాత్రాయా ఇతి శేషః. శతభిషఙ్మూల ప్రజేశోత్తరాః శతభిషఙ్మూలరోహిణ్యుత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రాః, మధ్యమతారకాః అనుత్తమతారా ఇత్యర్థః. శేషాస్త్యాజ్యాః.

అవ. ప్రయాణమునకు తిథివారనక్షత్రంబులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రిక్తతిథులును, పంచపర్వంబులును, ప్రతిపత్తును, భద్రకరణయుక్తదినంబును, పక్షద్వయగతంబు లగుద్వాదశీ షష్ఠ్యష్టమలును, భౌమశన్యంగారకశనివారంబులు నివి ప్రయాణమున కయోగ్యంబులనియు, తక్కిన తిథివారములు నశ్వినీ, మృగశీర్షము, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, అనూరాధ, శ్రవణ, ధనిష్ఠ, రేవతి ఈనక్షత్రములు ప్రయాణమునకుఁ బ్రశస్తంబు లనియు; రోహిణి, ఉత్తర, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శతభిషము, ఉత్తరాభాద్ర ఈనక్షత్రములు మధ్యమంబు లనియు; తక్కిన నక్షత్రములు అయోగ్యము లనియు నెఱుఁగఁదగినది.

అవ. అథ వారనక్షత్రాణాం దిగ్భేదేన శూలనిర్ణయమాహ.—

శూలాఖ్యేష్వథ వారభేషు గమనం యాతుర్భవేద్రోగకృ
చ్చంద్రార్కాత్మజవారయోస్సురభే ప్రాచీన్నగచ్ఛేద్దిశమ్,
జీవేఽజాంఘ్రిభఏవ చాంతకదిశం శుక్రార్కయోః స్రష్టృభే
పశ్చాదర్యమభే కుజజ్ఞదినయోర్యాతా చ సౌమ్యాం దిశమ్. 161

వ్యా. శూలాఖ్యేష్వితి. యాతా ప్రయాణకర్తా, చంద్రార్కాత్మజవారయోః సోమశనివారయోః, సురభే జ్యేష్ఠానక్షత్రే చ, ప్రాచీం దిశం, జీవే గురువాసరే, అజాంఘ్రిభే పూర్వాభాద్రానక్షత్రే చ, అంతకదిశం అంతకో యమః తస్య దిక్ తాం, దక్షిణాం దిశమిత్యర్థః. శుక్రార్కయోః శుక్రరవివారయోః, స్రష్టృభే రోహిణీనక్షత్రే చ, పశ్చాత్, ప్రతీచీం దిశమిత్యర్థః. కుజజ్ఞదినయోః భౌమబుధవాసరయోః, అర్యమభే పూర్వఫల్గున్యా చ, సౌమ్యాం ఉదీచీం దిశం, న గచ్ఛేదితి సర్వత్ర యోజ్యం. ఏతేషు వారనక్షత్రేషు, ఏతాసు దిక్షు, గచ్ఛతి చేత్కో దోష ఇత్యత ఆహ.— శూలాఖ్యేషు శూలనామధేయేషు, వారభేషు ఉక్తవారనక్షత్రేషు, గమనం యాతుః ప్రయాతుః, రోగకృద్భవేత్.

అవ. దిగ్భేదముచేత వారశూలనక్షత్రశూలలఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పుదిక్కునకు సోమశనివారంబులును, జ్యేష్ఠానక్షత్రంబును, దక్షిణమునకు గురువారంబును పూర్వాభాద్ర నక్షత్రంబును, పశ్చిమమునకు భానుశుక్రవారంబులును రోహిణీనక్షత్రంబును, ఉత్తరమునకు మంగళబుధవారములును పూర్వఫల్గునీనక్షత్రంబును, ఈరీతిని నీదిక్కున కీవారనక్షత్రములు శూలసంజ్ఞ గలవి గావున నట్టి వారశూల నక్షత్రశూలలయందుఁ బైనముపోయినవారికి వ్యాధి గలుగును.

అవ. పరిఘాదండచక్రస్వరూపం నిరూపయతి.—

ఆగ్నేయానిలకోణయోశ్చ విలిఖేదేకాం చ రేఖాం చతు
ష్కోణే ప్రాగ్లిఖితే ప్రసిద్ధపరిఘాదండాఖ్యచక్రే శుభే,
తత్ప్రాగాదిషు సప్త సప్త గమనే వహ్న్యాదితారా లిఖే
దష్టావింశతిసంఖ్యయైవ పరిఘాదండో న లంఘ్యోఽధ్వగైః. 162

వ్యా. ఆగ్నేయేతి. ఆగ్నేయానిలకోణయోః ఏకాం రేఖాం విలిఖేత్. ఏవమీశాన్యనైరృతికోణయోశ్చ, ఏకాం రేఖాం విలిఖేదితి శేషః. ఏవం లిఖితే పరిఘాదండచక్రం భవతి. తతః, ప్రాగ్లిఖితే, చతుష్కోణే శుభే ప్రసిద్ధపరిఘాదండాచక్రే వహ్న్యాదితారాః కృత్తికాదినక్షత్రాణి, అష్టావింశతిసంఖ్యయా,

తత్ప్రాగాదిషు తస్య చక్రస్య ప్రాగాదిషు చతుర్దిక్షు, సప్తసప్త లిఖేత్, యథా ప్రాచ్యాం కృత్తికాద్యా శ్లేషాంతాని సప్త, దక్షిణస్యాం మఖాదివిశాఖాంతాని, ప్రతీచ్యామనూరాధాదిశ్రవణాంతాని, ఉదీచ్యాం ధనిష్ఠాదిభరణ్యంతాని సప్త నక్షత్రాణి, అయం పరిఘాదండః అధ్వగైః, ప్రయాణాభిలాషిభిః, గమనే గమన విషయే న లంఘ్యః నాతిక్రమణీయః, కృత్తికాదిసప్తసు ప్రాచీం, మఘాదిసప్తసు దక్షిణాం, అనూరాధాదిసప్తసు ప్రతీచీం, ధనిష్ఠాదిసప్తసు ఉదీచీం న గచ్ఛేదితి భావః.

అవ. పరిఘాదండచక్రస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. వాయవ్యకోణము మొదలుకొని ఆగ్నేయకోణమువఱకు నొకరేఖయును, నైరృతికోణము మొదలుకొని యీశాన్యకోణమువఱకు నొకరేఖయును వ్రాసిన పరిఘాదండచక్రమగు. ఆ చక్రమందుఁ బూర్వ దిక్కున కృత్తిక మొదలగు ౭ నక్షత్రములును, దక్షిణమున మఖ మొదలగు ౭ నక్షత్రములును, పశ్చిమమున అనూరాధ మొదలుకొని అభిజిత్తుతోఁగూడ ౭ నక్షత్రములును, ఉత్తరమున ధనిష్ఠ మొదలగు ౭ నక్షత్రములును ఈరీతిని వ్రాయఁగా ఏ నక్షత్రము లేదిక్కునకు వచ్చునో యానక్షత్రములయం దాదిక్కునకుఁ బోఁగూడదు.

అవ. అథ నక్షత్రరాశీనాం దిగ్ద్వారనిర్ణయమాహ.—

యత్కాష్ఠాస్థితభాని యాని గమనే ద్వారాణి తస్యా దిశః
ప్రాక్చక్రే విహితస్య పుష్యదినకృన్మిత్రాద్యతారాస్సదా,
సర్వద్వారశుభాస్సుఖార్థపశుదాః ప్రాగాదిమేషాదయో
దిగ్ద్వారాఖ్యగృహాః ప్రదక్షిణవిధావేకైకశోఽనర్థదాః. 163

వ్యా. యదితి, యత్కాష్ఠాస్థితభాని యస్యాం కాష్ఠాయాం దిశి.—'దిశస్తు కకుభః కాష్ఠా ఆశాశ్చ హరితశ్చ తాః' ఇత్యమరః. స్థితాని భాని నక్షత్రాణి యాని తాని సప్త, తస్యాః దిశః ద్వారాణి, చక్రే పరిఘాదండచక్రే, ప్రాక్పూర్వశ్లోకే, విహితస్య గమననిషిద్ధత్వేనోక్తనక్షత్రసప్తకస్య మధ్యే, పుష్యదినకృన్మిత్రాద్య తారాః పుష్యహస్తానూరాధాశ్విన్య ఇతి చక్రస్థాస్తారకాః, సదా సర్వదా, సర్వ ద్వారశుభాః సర్వద్వారేషు శుభకరాః, యథా ప్రాచ్యాం పుష్యః, దక్షిణస్యాం హస్తః, ప్రతీచ్యామనూరాధా, ఉదీచ్యామశ్వినీ, కించ ఏతాస్సుఖార్థపశుదాశ్చ భవంతి, మేషాదయః ప్రాగాదిదిగ్ద్వారాఖ్యగృహాః దిగ్ద్వారసంజ్ఞకరాశయః

ప్రదక్షిణవిధావేకైకశోఽనర్థదాః. ఏతదుక్తం భవతి. ప్రాచ్యాం మేషః, దక్షిణస్యాం వృషభః, ప్రదీచ్యాం మిథునం, ఉదీచ్యాం కర్కాటకః, ఏవం పునః ప్రాచ్యాం సింహ ఇత్యాది, ఏవం త్రిరావృత్త్యా సర్వాసాం దిశాం సర్వరాశయో యోజ్యాః, తేషు రాశిషు తత్తద్దిశో న గంతవ్యాః.

అవ. నక్షత్రరాసులకు దిగ్ద్వారనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడినక్రమమున, ఏదిక్కునం దుండెడినక్షత్రంబు లాదిక్కునకు ద్వారనక్షత్రములనియుఁ, బూర్వశ్లోకోక్తపరిఘాదండచక్రమునందు గమనవిషయమై దిగ్భేదంబున నిషేధింపఁబడిన నక్షత్రములలోఁ బుష్యహస్తానూరాధాశ్వినీనక్షత్రములు సకలదిగ్గమనములయందును శుభసుఖార్థపశుప్రదములనియుఁ, దూర్పుదిక్కునకు మేషసింహధనూరాసులును, దక్షిణమునకు వృషభకన్యామకరరాసులును, పశ్చిమంబునకు మిథునతులాకుంభరాసులును, ఉత్తరమునకుఁ గటకవృశ్చికమీనరాసులు నీరీతి నీరాసు లీదిక్కులకు ద్వారరాసులు గావున నిట్టి ద్వారరాశిలగ్నములయం దాయాదిక్కులకుఁ బోఁగూడదు.

అవ. ద్వాదశలగ్నానాం గమనే ఫలమాహ.—

మేషే భద్రమవాప్నుయాద్గవి సుఖం యుగ్మే మృతిం కర్కటే
లాభం శోకభయం హరౌ జ్వరభయం కన్యాగృహేఽర్థం ఘటే,
కీటే విగ్రహమేవ చాపనిలయే క్షేమం మృగే స్త్రీధనం
కౌటిల్యం కలశే తు భోజనసుఖం మీనే ప్రయాణేఽధ్వగః. 164

వ్యా. మేష ఇతి. మేషే మేషలగ్నే, అధ్వగః ప్రయాతా, భద్రం మంగళం, గవి వృషభే, సుఖం, యుగ్మే మిథునే, మృతిం, కర్కటే లాభం పృథివ్యాధిలాభం, హరౌ సింహే, శోకభయం, కన్యాగృహే కన్యాలగ్నే, జ్వరభయం, ఘటే తులాయాం, అర్థం ధనలాభం, కీటే వృశ్చికే, విగ్రహమేవ యేన కేనచిద్విరోధం, చాపనిలయే ధనుర్లగ్నే, క్షేమం, మృగే మకరే, స్త్రీధనం స్త్రీరూపధనం, కలశే కుంభే తు, కౌటిల్యం వక్రగమనం, మీనే భోజనసుఖం, ప్రయాణే అవాప్నుయాత్.

అవ. ప్రయాణవిషయమైన లగ్నములఫలముల వివరించుచున్నాఁడు.—

తా. మేషలగ్నమందుఁ బయనముపోయినవారలకు శుభంబును, వృషభమందు సౌఖ్యంబును, మిథునమునందు మరణంబును, కటక

మందు భూధనాదిలాభంబును, సింహమునందు వ్యసనంబును, కన్యా లగ్నమందు జ్వరభయంబును, తులయందు ధనలాభంబును, వృశ్చిక మందు కలహంబును, ధనుస్సునందు క్షేమంబును, మకరమందు స్త్రీ లాభంబును, కుంభమందు వక్రగమనంబును, మీనమందు భోజనసుఖం బును గలుగును.

అవ. ప్రతిశుక్రభౌమబుధదోషమాహ.—

యాత్రాయాం ప్రతిభార్గవం ప్రతికుజం ప్రత్యబ్జజం చార్తికృ
చ్ఛుక్రో దక్షిణతః స్థితోఽప్యశుభకృద్యాతుః ప్రవేశేఽపి వా,
మార్గే యద్యుదితోఽగ్రతశ్శశిసుతస్తత్రైవ గంతా వసే
త్సౌమ్యస్యాస్తమవాప్నుతశ్చ పరతో యాతాఽధ్వశేషం వ్రజేత్.

వ్యా. యాత్రాయామితి. యాత్రాయాం ప్రవేశే పునఃప్రవేశకాలే చ, ప్రతి భార్గవం భృగోరపత్యం పుమాన్ భార్గవః శుక్రః తస్యాభిముఖం, ప్రతికుజం కుజాభిముఖం, కిం చ ప్రత్యబ్జజం అప్సు జాత ఇత్యబ్జః చంద్రః తస్మాజ్జాయత ఇత్యబ్జజో బుధః. 'పంచమ్యాం జాతా'వితి జనేర్డః. తస్యాభిముఖం, యాతురార్తి కృత్పీడాకరం. అన్యో విశేషః శుక్రః దక్షిణతో యాతుర్దక్షిణభాగే స్థితో యది చాశుభకృత్. అత్రేదం ప్రతీయతే, శుక్రే ప్రాచ్యాం స్థితే ప్రాగీశానోదగ్వాయ వ్యేష్వేవం ప్రతీచ్యాం స్థితే నైర్‌ఋతిదక్షిణాగ్నేయేషు న గంతవ్యమితి, ఉక్తం చ బాలబోధిన్యామ్.—'పూర్వాదివాయవ్యవిలోమకోష్ఠాత్పూర్వే భృగౌ తిష్ఠతి చేన్న యాయాత్.' పశ్చాది సప్తార్చివిలోమకోణే పశ్చాద్భృగౌ తిష్ఠతి చేన్నయా యాత్.' బుధస్య విశేషమాహ.—శశిసుతో బుధః, అగ్రతః యాతుః పురోభాగే, మార్గే మధ్యమార్గ ఏవ, ఉదితోయది, గంతా గమనకర్తా, తత్రైవ మార్గమధ్యఏవ వసేత్, యావత్కాలమిత్యత ఆహ.—సౌమ్యస్య బుధస్య, అస్త మవాప్నుతః అస్తంగతస్య సతః, పరతః ఉదయానంతరం, అధ్వశేషం మార్గశేషం వ్రజేత్ ప్రయాయాత్.

అవ. ప్రతిశుక్రభౌమబుధదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు—

తా. పయనము పోవునపుడును మరల గృహంబునకు వచ్చునపు డును శుక్రాంగారకబుధు లభిముఖులై యుండిరేని పీడాకరు లగుదు రనియు, శుక్రుఁడు ప్రయాణకర్తకు దక్షిణభాగమందుండిన శుభకరుఁడు గానఁ దూర్పుదిక్కునఁ నుండునపుడు నీశానోత్తరవాయవ్యదిక్కు లకును, పశ్చిమంబున నుండునపుడు నైర్‌ఋతి దక్షిణాగ్నేయ దిక్కుల కును పయనము పోఁగూడ దనియును, బుధుఁడు పయనముపోవుచుండ

మధ్యమార్గమం దెదుట నుదయించెనేని మరల నస్తంగతుఁడై యుదయ మగువఱకు ప్రయాణకర్త పయానమై పోఁగూడదు.

అవ. ఉక్తప్రతిశుక్రాదిదోషస్య గోత్రభేదేన ప్రతిప్రసవమాహ.—

భారద్వాజవసిష్ఠవాత్స్యభృగవోఽత్ర్యాంగిరసౌ కశ్యపో
గార్గ్యో గౌతమనామకశ్చ మునయస్తద్గోత్రిణా మర్థినామ్,
ఏకగ్రామవివాహరాష్ట్రవికలక్షుత్పీడితజ్ఞానినాం
చార్తానాం ప్రతిభార్గవప్రతికుజప్రత్యారదోషా న హి. 166

వ్యా. భారద్వాజేతి. భారద్వాజవసిష్ఠవాత్స్యభృగవః అత్ర్యాంగిరసౌ అత్రిశ్చాంగిరసశ్చాత్ర్యాంగిరసౌ, కాశ్యపః, గార్గ్యః గౌతమనామకశ్చ యే మునయః తద్గోత్రిణాం ద్విజానాం, అర్థినాం యాచకానాం, కించ ఏకగ్రామవివాహరాష్ట్రవికలక్షుత్పీడితజ్ఞానినాం ఏకగ్రామే గృహాంతరగతానాం, వివాహార్థం యాయినాం, రాష్ట్రవికలే దేశోపద్రవే పలాయమానానాం, క్షుత్పీడితానాం, జ్ఞానినాం విరక్తానాం, ఆర్తానాం రోగేణ రాజోపద్రవేణ వా ఆర్తానామేతేషాం ప్రతిభార్గవ ప్రతికుజ ప్రత్యారదోషా న హి న సంతి.

అవ. పూర్వశ్లోకోక్తప్రతిశుక్రాదిదోషములకు గోత్రభేదముచేఁ బరిహారమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. భారద్వాజ వసిష్ఠవాత్స్య భృగు అత్రి అంగిరస కాశ్యప గార్గ్య గౌతమ గోత్రజులకును, యాచకులకును నొకగ్రామమందు నొక గృహమందుండి మఱియొకగృహమునకుఁ బోవువారలకును, వివాహము నకుఁ బోవువారలకును, దేశోపద్రవంబుచేఁ బరుగువాఱెడివారలకును, నన్నాతురులై వెళ్లెడివారలకును, మహారోగులకును, ఆర్తులగువారల కును నీ క్రిందఁ జెప్పఁబడియున్న ప్రతిశుక్ర భౌమబుధదోషములు లేవనుట.

అవ. యాత్రాఫణిచక్రసమ్మతిమాహ.—

త్రీణి త్రీణి శశిస్థభాంతగణనా కార్యాఽర్కసంస్థోడుతః
పంచ స్యుర్విషమాణి రోగభయదా న్యన్యాని చత్వారి తు,
యుగ్మాన్యేవ సదిష్టదాని తదిదం యాత్రాఫణేర్యత్ఫలం
కిం చక్రేణ ఫణిస్వరూప మశుభం త్యాజ్యం శుభే కర్మణి. 167

వ్యా. త్రీణీతి. అర్కసంస్థోడుతః సూర్యస్థితనక్షత్రమారభ్య, త్రీణి త్రీణి నక్షత్రాణి, శశిస్థభాంతం చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతం, గణనా సంఖ్యా, కార్యా కర్తవ్యా, గంతుమిచ్ఛతేతి శేషః. ఏవం గణనాయాం క్రియమాణాయాం, సప్తవింశతినక్షత్రాణాం నవ త్రికాణి భవంతి, తత్ర విషమాణి పంచ త్రికాణి తు, రోగభయదాని భవంతి, అన్యాని చత్వారి యుగ్మాని త్రికాణి తు సదిష్టదాని సమ్యగిష్టఫలదాని స్యుః, యాతురితి శేషః. యాత్రాఫణేః యాత్రాఫణిచక్రస్య, యత్ఫలముక్తం, తత్ఫలం ఇదమేతదేవ, అతశ్చక్రేణ ఫణిచక్రేణ, కిం ప్రయోజనం, న ప్రయోజనమిత్యర్థః. అనేనైవ చరితార్థత్వాదితి భావః. ఫలితమాహ.—ఫణిస్వరూపం యద్యత్ త్రికం ఫణేరవయవం,తత్తదశుభమతశ్శుభే శుభకర్మణి, త్యాజ్యమ్.

అవ. యాత్రాఫణిచక్రమునకు సమానఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పైనముపోవువారు సూర్యస్థితనక్షత్రము మొదలు చంద్రస్థితనక్షత్రముపఱకు మూఁడేసినక్షత్రములను గణనచేయవలయును. ఈ క్రమంబున గణనచేయఁగా నిరువదియేడు నక్షత్రములు ౯ త్రికంబులగును. అట్టి త్రికంబులలో విషమత్రికంబులగు ౧, ౩, ౫, ౭, ౯ ఈ త్రికప్రతిపాదకనక్షత్రములలో పైనము పోయిన రోగభయంబులు గలుగు ననియు, మిగత సమత్రికంబులగు ౨, ౪, ౬ ఈ త్రికప్రతిపాదక నక్షత్రములు ఇష్టఫలప్రదము లనియు గ్రంథాంతరమందుఁ జెప్పఁబడియున్నయాత్రాఫణిచక్రార్థం బిదియ గాన నాచక్రము వ్యర్థం బనియు నెఱుఁగఁదగు.

అవ. చంద్రగర్భసమ్మతిమాహ.—

ఆగ్నేయర్క్ష మఘానురాధవసుభేష్వేకైకభాత్సాభిజి
న్నక్షత్రాణి చ సప్త సప్త గమనే దద్యుః ప్రయాతుః ఫలమ్,
మృత్యువ్యాధిభయార్థరాశివసుధాభీత్యామయాఖ్యం క్రమా
త్కీం చక్రేణ తు చంద్రగర్భఫలితం త్వేతన్మయా నిశ్చితమ్. 168

వ్యా. ఆగ్నేయర్క్షేతి. ఆగ్నేయర్క్ష మఘానురాధవసుభేషు కృత్తికామఘానురాధధనిష్ఠానక్షత్రేషు చతుర్షు, సాభిజిన్నక్షత్రాణి అభిజిత్సహితాన్యష్టావింశతినక్షత్రాణి, సాప్యాన్యేకైకభాదేకైకనక్షత్రాత్సప్తసప్తనక్షత్రాణి, యాతుః మృత్యువ్యాధిభయార్థరాశివసుధాభీత్యామయాఖ్యం ఫలం క్రమాద్దద్యుః, యథా కృత్తికా మృత్యుం, రోహిణీ వ్యాధిం, మృగశిరో భయం, ఆర్ద్రార్థరాశిం, పునర్వసూ వసుధాం భూమిం,పుష్యః భీతిం, ఆశ్రేషా ఆమయం రోగం, పునర్మఘానూ

రాధ ధనిష్ఠాదీనామపూర్వాహ్వాం. చంద్రగర్భఫలితం చద్రగర్భ చక్రజన్యఫలం, మయానిశ్చితం, అతశ్చక్రేణ కిం చంద్రగర్భచక్రనిర్మాణప్రయాసేన కిం ఫలం, ఏతదుక్తరీత్యా చరితార్థత్వాత్, అత్రాయం విశేషః.—అయం కృత్తికాదినియమో యాత్రాయా యేవ. రోగేషు కుజస్థితరాశిః అన్యేషు శుభకర్మసు సూర్యస్థితనక్షత్రాచ్చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్, ఫలం తు పూర్వవత్. ఉక్తం చ.— 'రోగే కుజస్థనక్షత్రాద్వృద్ధే చ పురుషర్క్షతః, యాత్రాయాం కృత్తికాది స్యాదర్కస్థాచ్ఛుభకర్మ'ణీతి.

అవ. చంద్రగర్భచక్రమునకు సమానఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కృత్తిక మొదలాశ్రేషవఱకును, మఘ మొదలు విశాఖవఱకును, అనూరాధ మొద లభిజిత్తుతోఁగూడ శ్రవణమువఱకును, ధనిష్ఠ మొదలు భరణివరకును గ్రమంబుగ నేడేసినక్షత్రము లేడేసిఫలంబులఁ గలుగఁజేయుననియు, నది యెవ్విధంబనిన; కృత్తిక మృత్యువును, రోహిణి వ్యాధిని, మృగశిర భయమును, ఆర్ద్రి అర్థనాశిని, పునర్వసు భూమిని, పుష్యమి భీతిని, ఆశ్రేష రోగమును, మఱల మఘ మృత్యువును, పుబ్బ వ్యాధిని, ఉక్తక్రమంబున చతుస్సప్తకనక్షత్రములును సప్తవిధఫలంబులను, ప్రయాణవిషయమై గలుగఁజేయు ననియుఁ, జంద్రగర్భచక్రనిర్మాణముచేతఁ గలిగెడుఫలమును నేను స్పష్టముగా వివరించితి గాన నా చక్రమువలన వేఱుఫలంబు లేదనియుఁ దెలియఁదగు.

అవ. అడలస్వరూపమాహ.—

చంద్రాధిష్ఠితభాంతమేవ గణయేదర్కాన్వితర్క్షాదితో
నక్షత్రాణ్యపి సప్తసప్త గమనే దద్యుః ఫలం సాభిజత్,
క్షేమం తాడనమార్తిమాయురభయం దేశభ్రమం తాడనం
యాతుశ్చాడలదోష ఏవ సకలే కార్యే చ చింత్యోఽథవా. 164

వ్యా. చంద్రేతి. అర్కాన్వితర్క్షాదితః సూర్యస్థితనక్షత్రప్రభృతి, సాభిజిత్ అభిజిత్సహితం యథా తథా, సప్తసప్త నక్షత్రాణి, చంద్రాధిష్ఠితభాంతం చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతమేవ, గణయేత్, తాని తాని సప్తసప్తనక్షత్రాణి, గమనే గమనవిషయే, యాతుః క్షేమం తాడనం, ఆర్తిం, ఆయుః అభయం, దేశభ్రమం, తాడనం చేతి ఫలం క్రమాద్దద్యుః. విశేషమాహ.—యాతుశ్చాడలదోష ఏవ చింత్యః, నేతర ఇత్యేవకారార్థః. అథవా సకలే కార్యే చ అడలదోషో విచింత్యః.

అవ. అడలస్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యుఁడున్ననక్షత్రము మొదలభిజిన్నక్షత్రముతోఁ గూడునటుల చంద్రుఁడుండెడినక్షత్రమువఱకు నేడేసినక్షత్రముల గుణింపవలయును. ఇటుల గుణింపఁబడిన యేడేసినక్షత్రము లేడేసిఫలంబులఁ గలుగఁజేయును. ఎవ్విధం బనిన; ప్రథమనక్షత్రము క్షేమమును, రెండవది ప్రహారమును, మూఁడవది మనఃపీడను, నాల్గవది ఆయువును, అయిదవది భయరహితమును, ఆఱవది దేశసంచారమును, ఏడవది తాడనమును నీక్రమంబున సప్తనక్షత్రములు సప్తవిధఫలంబులం గలుగఁజేయు ననియును, ఏవకారార్థమున ప్రయాణవిషయమయి యీ చెప్పిన అడలదోషవిచారము అవశ్యముగాఁ జూడఁదగిన దనియు; లేక మఱియొకపక్షమున సమస్తశుభకార్యములయందును అడలదోషము చూడఁదగిన దనియు నెఱుంగవలయును.

అవ. త్ర్యంకస్వరూపం నిరూపయన్ యాతుస్తత్ఫలమాహ.—

యాత్రావారభవాసరాంశ్చ మిళితాన్ స్వస్వాదితస్తాన్ క్రమా
త్కృత్వా ద్విత్రిచతుర్గుణాన్ప్రవిభజేత్సప్తాష్టషడ్భిః క్రమాత్,
శూన్యేషు త్రిషు రోగభీతిమరణాన్యాశు ప్రయాతుః క్రమా
చ్ఛేషేషు త్రిషు రాజ్యరత్నపృథివీర్దద్యాత్తు త్ర్యంకస్త్వయమ్. 170

వ్యా. యాత్రేతి. యాత్రావారభవాసరాన్ యాత్రాయాం యో వారః యద్భం యన్నక్షత్రం యా తిథిః తాన్, స్వస్వాదితః స్వేషామాదితః, యథా వాసరస్యార్కాదితః, నక్షత్రస్యాశ్విన్యాదితః, దివసస్య శుక్లప్రతిపదాదితః, మిళితాన్ త్రేధా నిక్షిప్య, ద్విత్రిచతుర్గుణాన్ కృత్వా, వారనక్షత్రదివససమూహం త్రేధా పరికల్ప్య, యథా ఆద్యం ద్వాభ్యాం, ద్వితీయం త్రిభిః, తృతీయం చతుర్భిః, గుణితేత్యర్థః. తతః క్రమాత్ సప్తాష్టషడ్భిః ప్రవిభజేత్, ఏవం విభజ్యమానేషు త్రిషు పక్షేషు, శూన్యేషు శేషాభావేషు, సత్సు, ప్రయాతుః రోగభీతిమరణాని, ఫలాని, క్రమాద్దద్యుః. త్రిషు శేషేషు సత్సు రాజ్యరత్నపృథివీః, ఆద్యశేషే రాజ్యం, ద్వితీయశేషే రత్నాని, తృతీయశేషే పృథివీం దద్యాదిత్యవగంతవ్యం. లబ్ధేవ ప్రయోజనం నాస్తి అయమేవత్ర్యంక ఇత్యుచ్యతే.

అవ. త్ర్యంకస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణకర్త పైనము పోవుసమయమున తిథివారనక్షత్రముల మొదటనుండి లెక్కపెట్టి యనఁగా; శుక్లపాడ్యమి మొదలు

ప్రయాణదినమువఱకును, భానువారము మొదలు ప్రయాణవారము వఱకును, అశ్వినీనక్షత్రము మొదలు ప్రయాణనక్షత్రమువఱకును గణన చేసి అయినగుణకమును నొకరాశిగాఁ జేర్చి, యారాశిని మూఁడు భాగములుగాఁ జేసి, యందు ప్రథమభాగమును రెంటను ద్వితీయభాగమును మూఁటను తృతీయభాగమును ౪టను ఎచ్చు గుణించి యా త్రివిధ రాసుల నీక్రమముగ ప్రథమభాగమును ౭టను, ద్వితీయభాగమును ౮టను, తృతీయభాగమును ౩టను భాగింపఁగా నా త్రివిధ రాశియందు గణన శేష ముండెనేని ప్రయాణకర్తకు రోగభీతిమరణములును, మూఁడురాసులు శూన్యములై యుండెనేని రాజ్యరత్నభూలాభములును ఉక్తక్రమంబుగఁ గలుగును. ఇదియ త్ర్యంకస్వరూపము గాన గ్రంథాంతరమందుఁ జెప్పఁబడియున్న లబ్ధమువలన వేఱుప్రయోజనంబు లేదు.

అవ. శ్లోకద్వయేన యాత్రాపంచకశుద్ధిస్వరూపమాహ.—

యాత్రావారవిలగ్నధిష్ణ్యదివసాన్ స్వస్వాదితస్సర్వతో
రాశీకృత్య దినార్కదిగ్వసుజలేష్వేకైకసంఖ్యాక్రమాత్,
క్షిప్త్వా ప్రాగ్ధృతమేవ తం ప్రవిభజేదంకైశ్చ సర్వం ధ్రువం
శేషః ప్రాక్తనపంచకే బహుధనం శూన్యే ఫలం వక్ష్యతే. 171

వ్యా. యాత్రేతి. యాత్రావారవిలగ్నధిష్ణ్యదివసాన్, ప్రయాణసమయే యే వారలగ్ననక్షత్రదివసాః తాన్, స్వస్వాదితః స్వేషామాదితః, సర్వతః సర్వాన్, రాశీకృత్య తామేకైకసంఖ్యాం, దినార్కదిగ్వసుజలేషు పంచదశద్వాదశదశాష్టచతస్రః, ఆసు సంఖ్యాసు, క్రమాత్ క్షిప్త్వా నిక్షిప్య, ప్రాగ్ధృతం ఏకైకసంఖ్యాయుతం, సర్వం పంచవిధం, ధ్రువం తమంకైర్నవభిః ప్రవిభజేత్. ఏవం విభజ్యమానే సతి ప్రాక్తనపంచకే శేషశ్చేద్బహుధనం పంచసంఖ్యాతిరిక్తశేషశ్చేత్యర్థః. పంచశేషస్య శూన్యఫలత్వాత్; ఉక్తం చ దర్పణే.—'తిథ్యుడుదినలగ్నం మిశ్రితం పంచధా కృత్తిథిరవిదశనాగైర్వేదసంఖ్యాయుతం యత్, నవహృతశరశేషం శోభనే వర్జనీయం రుగనలనృపచోరైర్మృత్యునా దూషితం త'దితి. శూన్యే పంచశేషే ఫలం వక్ష్యతే ఉత్తరశ్లోకేనేతి శేషః.

అవ. రెండుశ్లోకములచే యాత్రాపంచకశుద్ధిస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణవారలగ్న నక్షత్రదినములను పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడియున్నక్రమమున మొదటనుండి గణనచేసి అయిన సర్వగుణక

మును నొకరాశిజేసి యారాశిని నైదు భాగములుగాఁజేసి, యందు ప్రథమభాగముతోఁ బదియయిదును రెండవభాగముతో పండ్రెండును మూఁడవభాగముతో నెనిమిదియు నైదవభాగముతో నాలుగును జేర్చి ఒకొక్కభాగమును వేర్వేఱున తొమ్మిదింట భాగింపఁగా ప్రథమభాగము నైదు మిగిలెనేని రోగపంచక మనియును, రెండవభాగము నైదు మిగిలెనేని యగ్నిపంచకమనియును, మూఁడవభాగమున నైదు మిగిలెనేని రాజపంచక మనియు, నాలవభాగమున నైదు మిగిలెనేని మృత్యుపంచక మనియును సిద్ధాంతంబు గావున నీపంచకలగ్నములయందు ప్రయాణము మొదలగు శుభకార్యములఁ జేయఁగూడదు.

అవ. అంగీకారార్థమాహ.—

వ్యాధ్యగ్నిక్షితిపాలచోరమృతితో భీతిశ్చ శూన్యే క్రమా
దేతత్పంచదశాదియోజితఫలం మృత్యోర్భయం సర్వదా,
చోరవ్యాధిభయం నిశాసు దివసే భూపాగ్నిభీతి ర్భవే
ద్యాత్రాపంచకశుద్ధిరేవ గమనే సంజీవనీయా ఖలు. 172

వ్యా. వ్యాధీతి. వ్యాధ్యగ్నిక్షితిపాలచోరమృతితః భీతిశ్చ క్రమాత్, శూన్యే పంచశేషే సతి ఆదిపఙ్క్తౌ పంచశేషశ్చేద్వ్యాధితః, ద్వితీయాయాం పంక్తౌ పంచశేషశ్చేదగ్నితః, తృతీయాయాం క్షితిపాలతః, తురీయాయాం చోరతః చోరాత్, పంచమ్యాం పంక్తౌ మృతితః, భీతిర్భయం భవేత్, ఏతత్పంచదశాది యోజితఫలం గమనవిషయే చింత్యం, మృత్యోర్భయం 'భీత్రార్థానాం భయహేతుః' ఇత్యపాదానత్వం, సర్వదా త్యాజ్యమితి శేషః, అన్యేషాం కాలభేదేనాంగీకారా దంగీకారమేవాహ, చోరవ్యాధిభయం, నిశాసు రాత్రిష్వేవ, న దివాభాగే. భూపాగ్నిభీతిస్తు దివసే దివాభాగఏవ, న రాత్రౌ భవేత్. గమనే యాత్రాయాం, ఇయం పంచకశుద్ధిః, సంజీవనీయాఖలు దివ్యౌషధవత్ ప్రాణసంరక్షణీయా ఖలు, అతో విచారణీయేత్యర్థః.

అవ. అంగీకారార్థమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రథమపంక్తియం దైదు మిగిలెనేని వ్యాధిభయమును, ద్వితీయపంక్తియం దగ్నిభయమును, తృతీయపంక్తియందు రాజభయమును, చతుర్థపంక్తియందు చోరభయమును, పంచమపంక్తియందు మృత్యుభయమును గలుగును గాన నీ పంచమదశాదియోజితఫలము గమనవిషయమై యావశ్యకముగా నాలోచింపఁ దగినది. మిగతకాల

భేదములచే నంగీకార మగును. అంగీకారక్రమం బెట్లనిన; మృత్యు భయము సర్వదా త్యాజ్య మనియును, చోరవ్యాధిభయములు రాత్రు లందును, భూపాగ్నిభయములు పగటియందును బలిష్ఠములుగాన నాకాలములయం దవశ్యముగ నాలోచింపఁ దగిన వనియును, ఈపంచక శుద్ధి సంజీవిని యనునౌషధవిశేషమువలె ప్రాణసంరక్షక మైనదిగాన ప్రయాణవిషయమై యవశ్యము విచారింపఁదగినదియనియు భావము.

అవ. యాత్రాచంద్రకంటకనిర్ణయమాహ.—

జీవేచ్ఛుర్యది చంద్రకంటకగృహేష్వేతేషు నైవ వ్రజే
న్మేషే సింహగృహే ధనుష్యపి సుధీర్యాతా ప్రతీచీం దిశమ్,
కౌబేరీం మకరే వృషే చ యువతౌ యుగ్మే తులాయాం ఘటే
ప్రాచీం మృత్యుదిశం తు కర్కటగృహే మీనాలయే వృశ్చికే. 173

వ్యా. జీవేచ్ఛురితి. సుధీర్బుద్ధిమాన్, యాతా, జీవేచ్ఛుః జీవితుమిచ్ఛా యస్య స తథోక్తః జీవితాశావాన్ యది, ఏతేషు వక్ష్యమాణేషు, చంద్రకంటక గృహేషు, న వ్రజేత్. తథాహి.—మేషే సింహే ధనుషి చ ప్రతీచీం దిశం, మకరే వృషే యువతౌ కన్యాయాముదీచీం దిశం, మిథునతులాకుంభేషు ప్రాచీం దిశం, కర్కటమీనవృశ్చికేషు మృత్యుదిశం దక్షిణాం దిశం, న వ్రజేదితి సర్వ త్రానుషంగః.

అవ. యాత్రాచంద్రకంటకనిర్ణయమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. మేషసింహధనూరాసులు పశ్చిమదిక్కునకును, మకరవృషభ కన్యలుత్తరదిక్కునకును, మిథునతులాకుంభములు తూర్పుదిక్కునకును, కటకమీనవృశ్చికములు దక్షిణపుదిక్కునకును చంద్రకంటకరాసులు గాన జీవితాశగల ప్రయాణకర్త యీచెప్పఁబడిన చంద్రకంటకరాసులలో నాయాదిక్కులకు పయనము పోఁగూడదు.

అవ. యాత్రాలలాటమాహ.—

ప్రాచ్యాదిప్రభవోఽర్కశుక్రకుజరాహ్వర్కీందువిట్సూరయో
యద్దిగ్రాశిహి తద్దిగుక్తగృహగే తాం తాం దిశం న వ్రజేత్,
ప్రాగాదిక్రమశః ప్రదక్షిణవిధౌ భానుప్రవిష్టాలయా
ద్దిక్ష్వేకం ద్వితయం విదిక్షు మృతికృద్యాత్రాలలాటం త్విదమ్. 174

వ్యా. ప్రాచ్యాదితి. అర్కశుక్రకుజరాహవః, ప్రసిద్ధాః, అర్కస్యాపత్యం పుమాన్ ఆర్కిః. అత ఇఞ్ 'తద్ధితేష్వచామాదే'రితి వృద్ధిః. శనైశ్చరః, ఇందుశ్చంద్రః, విద్బుధః, సూరిర్గురుః, ఇత్యేతే అష్టౌ గ్రహాః, ప్రాచ్యాదిప్రభవః ప్రాగాదీనాం దిశాం క్రమాత్ప్రభవః, అధిపతయో భవంతి. యద్దిగ్రాజి యస్యా దిశో యో రాట్ తస్మిన్ రాజి, తద్దిక్స్వగృహాగే తస్యా దిశో యత్ గృహం రాశిః తత్ర స్థితే సతి, తద్రాశౌ తాం తాం దిశం న వ్రజేద్ధి, భానుప్రవిష్టాలయాత్ సూర్యాధిష్ఠితరాశిమారభ్య, అప్రదక్షిణ విధా క్రమశః ప్రాగాది యథా తథా, దిక్షు ఏకైకం, విదిక్షు ద్వితయం రాశిద్వయం, విక్షిపేదితి శేషః. అత్రాయమాశయః—సూర్యాధిష్ఠితరాశౌ ప్రాచ్యాం నిక్షిపేత్, సూర్యస్య ప్రాగ్దిశకత్వాత్ తద్రాశౌ ప్రాచీం దిశం న వ్రజేత్, సూర్యస్థితరాశేర్ద్వితీయరాశిద్వయమీశాన్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశో గుర్వధిపతిత్వాత్, తద్రాశిద్వయే గురౌ స్థితే సతి తల్లగ్నద్వయే ఈశాన్యాం న వ్రజేత్, సూర్యరాశేశ్చతుర్థరాశిముదీచ్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశో బుధాధిపతిత్వాత్, తద్రాశౌ బుధే స్థితే సతి తల్లగ్నే ఉదీచీం న వ్రజేత్, సూర్యస్థితరాశేః పంచమషష్ఠరాశిద్వయం వాయవ్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశశ్చంద్రాధిపతిత్వాత్, తద్రాశిద్వయే చంద్రే స్థితే సతి తల్లగ్నద్వయే వాయవ్యాం న వ్రజేత్, సూర్యస్థితరాశేస్సప్తమరాశిం వారుణ్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశః శనైశ్చరాధిపతిత్వాత్, తద్రాశౌ శనైశ్చరే స్థితే సతి వారుణీం దిశం న వ్రజేత్, సూర్యస్థితరాశేః అష్టమ నవమరాశిద్వయం నైరృత్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశో రాహ్వధిపతిత్వాత్, తద్రాశిద్వయే రాహౌ స్థితే సతి తల్లగ్నద్వయే నైరృతీం దిశం న వ్రజేత్, సూర్యరాశేర్దశమరాశిం దక్షిణస్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశః కుజాధిపతిత్వాత్, తద్రాశౌ కుజే స్థితే సతి తల్లగ్నే దక్షిణాం దిశం న వ్రజేత్, సూర్యస్థితరాశేరేకాదశద్వాదశరాశిద్వయమాగ్నేయ్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశశ్శుక్రాధిపతిత్వాత్, తద్రాశిద్వయే శుక్రే స్థితే సతి తల్లగ్నద్వయే ఆగ్నేయ్యాం దిశం న వ్రజేదితి సూక్ష్మదృశాఽవగంతవ్యం. ఇదం యాత్రాలలాటం మృతికృత్, అతస్సర్వదా త్యాజ్యమిత్యాశయః.

అవ. యాత్రాలలాటస్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పుదిక్కు మొదలు ప్రదక్షిణక్రమంబున సూర్యుఁడు, గురువు, బుధుఁడు, చంద్రుఁడు, శని, రాహువు, అంగారకుఁడు, శుక్రుఁడు వీరలెనమండ్రు నెనిమిదిదిక్కులకుఁ బ్రభువులుగాన సూర్యుఁడున్నరాశిని తూర్పున నునిచి యారాశి మొదలు తక్కిన రాసులను ప్రదక్షిణక్రమముననే సమదిక్కులయం దొక్కొక్కటిని మూలలయందు రెండేసిగాఁ బండ్రెండురాసుల నుంచఁగా, నేరాశి యేదిక్కునకు వచ్చుచున్నదో యారాశియం దాదిక్కునకుఁ బ్రభువైన గ్రహముండఁగా నాదిక్కునకుఁ బయనము పోవ మృతికరంబు.

అవ. యుద్ధగమనే రాహుఫలమాహ.—

రాహ్వాక్రాంతభతస్త్రయోదశ ముఖం భాన్యగ్రతః పృష్ఠతః
పుచ్ఛం కేతురితి త్రయోదశ రవిస్స్థాయీ చ యాయీ శశీ,
యస్మిన్నాస్యగతే గృహే పరిభవస్తస్యైవ పుచ్ఛంగతే
యస్మిన్ తస్య జయో గతౌ యుధి చ తావేకత్ర తత్తద్భవేత్.

వ్యా. రాహ్వితి. రాహ్వాక్రాంతభతః రాహుస్థితనక్షత్రాదగ్రతః, త్రయోదశభాని ముఖం రాహుముఖం, పృష్ఠతో రాహ్వాక్రాంతనక్షత్రాత్ పృష్ఠతః త్రయోదశనక్షత్రాణి, పుచ్ఛం కేతుః పుచ్ఛరూపకేతుర్భవతి, ఏవం చ సతి రవిః స్థాయీ, శశీయాయీ, ఏవం చోభయోర్మధ్యే, యస్మిన్ గృహే, ఆస్యగతే ముఖగతే సతి, తస్యైవ పరిభవః తిరస్కారః, పలాయనమితి యావత్. స్థాయిని సూర్యే ముఖే స్థితే, స్థాయినో భంగః, యాయిని చంద్రే ఆస్యగతే సతి యాయినో భంగః, స్థాయినో జయ ఇత్యాశయః. యస్మిన్ గృహే పుచ్ఛంగతే స్థాయిని సూర్యే పుచ్ఛంగతే, తస్య స్థాయినోజయః, యాయిని చంద్రే పుచ్ఛంగతే యది యాయినో జయః, తౌ సూర్యాచంద్రమసౌ, ఏకత్ర గతౌ ముఖే పుచ్ఛే వా గతౌ యది, యుధి యుద్ధే, తత్తద్భవేత్, ఉభావాస్యగతౌ చేదుభయోర్భంగః, పుచ్ఛగతౌ చేదుభయోర్జయః, సమత్వం భవేదిత్యర్థః.

అవ. యుద్ధమునకుఁ బోవునపుడు రాహుఫలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రాహుస్థితనక్షత్రము మొదలు ముందు పదుమూఁడునక్షత్రములు ముఖమును, వెనుక పదుమూఁడు నక్షత్రములు తోఁకయుఁగాఁగా సూర్యుఁడు స్థాయి యనియును, జంద్రుఁడు యాయి యనియుఁ జెప్పఁబడును. ఈయిరువురిలోఁ దోఁకయం దున్నవానికి జయము ముఖమం దున్నవానికి పరాజయము నని తెలియవలెను. స్థాయి యగు సూర్యుఁడు తోఁకయం దుండునక్షత్రములలో నుండునేని గృహాగతుఁడగువానికి జయము. యాయియగు చంద్రుఁ డుండునేని రాణువతో యుద్ధమునకు వెడలువానికి జయము. సూర్యుఁడు ముఖమం దుండునేని స్థాయికి భంగము. చంద్రుఁ డుండునేని యాయికి భంగము. సూర్యచంద్రు లిరువురును ముఖస్థానమునందుండురేని రాణువతో వెడలిపోవు రాజునకును తనపురములో నున్న రాజునకు నుభయులకు నపజయము. ఆ యిరువురు నుచ్ఛస్థాన నక్షత్రములయం దుండిరేని యిరువురకు సమజయము.

అవ. అథ గమనే వర్జ్యకాలమాహ.—

దగ్ధే స్వస్య గృహే కళత్రకలహే యస్యార్తవే శోభనే
మధ్యే వా యది జాతకే చ మృతకే మాసేఽష్టమే జన్మతః,
పిత్రోర్వా క్షయవత్సరే యది పితృశ్రాద్ధక్రియానంతరే
జీవార్థీ యది న వ్రజేత్స్వయువతౌ గర్భాన్వితాయామపి. 176

వ్యా. దగ్ధ ఇతి. స్వస్య గృహే దగ్ధే సతి, కళత్రకలహే కళత్రేణ కలహం కృత్వేత్యర్థః, యస్యార్తవే యస్య కళత్రస్యార్తవే రజసి, శోభనే మధ్యే, శోభనమధ్యే వా, జాతకే జాతకాశౌచమధ్యే, మృతకే మృతాశౌచమధ్యే చ, జన్మతః జన్మమాసాదష్టమే మాసి వా, పిత్రోః పితా చ మాతా చ పితరౌ తయోః పిత్రోః, పితామాత్రేత్యేకశేషః. క్షయవత్సరే పితృశ్రాద్ధక్రియానంతరే. మాతాపిత్రోస్సాంవత్సరికాత్పరదినే, స్వయువతౌ స్వభార్యాయాం గర్భాన్వితాయామపి, ఇదం షణ్మాసాదూర్ధ్వం బోధ్యం, ఏతేషు సర్వేషు, ప్రయాతా జీవితార్థీ ఆయుష్కామో యది న వ్రజేత్ న గచ్ఛేత్, విధ్యర్థే లిఙ్.

అవ. ప్రయాణవిషయమైన నిషేధకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జీవితాశగలపురుషుఁడు తనగృహ మగ్నిదగ్ధ మగునపుడును, భార్యతోఁ గలహముఁచేసిన సమయంబునను, భార్య రజస్వలయైయుండు నపుడును, శుభమధ్యకాలంబునను, జాతాశౌచమృతాశౌచమధ్యకాలమందును, స్వజన్మమాసమున కెనిమిదవమాసమందును, తల్లిదండ్రులు మృతిపొందిన సంవత్సరమందును, తల్లిదండ్రుల శ్రాద్ధదివసమునకు మఱుదినమందును, తనభార్య యాఱునెలలకు పైఁబడిన గర్భము గలదయి యుండునపుడును, పయనము పోవునేని క్షేమమును బొందఁడు.

అవ. అభిజిద్ధనిష్ఠాపంచకే గమననిషేధమాహ.—

స్యాద్భంగోఽభిజిదాహ్వయే చ నిలయే ధిష్ణ్యే ముహూర్తే తథా
రోగస్స్యాద్వసుభస్య చోత్తరదళా దృక్షేషు పంచస్వపి,
దుఃఖం దక్షిణదిక్ప్రయాతురథవా నాన్యత్ర యాతుస్త్వయం
మీనే చేదథ సర్వదిక్షు గమనం యాతుశ్చ వక్రం భవేత్. 177

వ్యా. స్యాదితి. అభిజిదాహ్వయే నిలయే అభిజిల్లగ్నే, ధిష్ణ్యే ముహూర్తే అభిజిన్నక్షత్రే, అభిజిన్ముహూర్తే చ, ప్రయాతుః భంగస్స్యాత్. వసుభస్య ధనిష్ఠానక్షత్రస్య ఉత్తరదళాదారభ్య రేవత్యంతేషు పంచసు ఋక్షేష్వపి,

యాతుః రోగః స్యాత్, యాతురితి సామాన్యనిర్దేశేన సకలదిక్షు ప్రయాతురపి గమననిషేధ ఉక్తో భవతీత్యాశంకాయా మిదానీం పక్షాంతరమాహ, అథ వేతి.— అథవా దక్షిణదిక్ప్రయాతుః పూర్వోక్తేషు గమనం దుఃఖం, దుఃఖకరమిత్యర్థః. అన్యత్ర యాతుః అన్యదిక్ప్రయాతుః, అయం ధనిష్ఠాపంచకే గమననిషేధస్తు న భవతి, మీనే చంద్రే స్థితే సతి తు సర్వదిక్షు గమనం యాతురర్వక్రం భవత్, ప్రయాణసిద్ధిర్న భవేదిత్యర్థః.

అవ. అభిజిద్ధనిష్ఠాపంచకమందు గమననిషేధమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అభిజిల్లగ్నమందును, అభిజిన్నక్షత్రమందును, అభిజిన్ముహూర్తమందును పైనము పోవువారల కశుభకరంబనియును, ధనిష్ఠానక్షత్రోత్తరదళము మొదలు రేవతివఱకు ధనిష్ఠాపంచకము గాన నీ పంచకమందు దక్షిణదిక్కునకు పయనము పోవువారలకు రోగకరం బనియు, నితరదిక్కులకుఁ బోవువారలకు శుభకరం బనియు, మఱియును మీనరాశియందుఁ జంద్రుఁ డుండఁగా నేదిక్కునకుఁ బయనము పోయినను ప్రయాణకర్తకు నిష్టసిద్ధి గలుగదనియు నెఱుఁగఁదగినది.

అవ. నానాయాత్రాసు లగ్న నిర్ణయమాహ.—

స్త్రీయాత్రా సుఖదా వృషే చ యువతౌ యుగ్మే ప్రయాతుర్ఘటే
గోయాత్రా పశులాభదైవ వృషభే మేషే హరౌ వా మృగే,
కుంభే కర్కటకే ఝషే చ మకరే యాతుర్జనస్యార్థదా
శౌర్యాయుష్యధనప్రదా గవి హరౌ యుద్ధే తు చాపేఽప్యజే. 178

వ్యా. స్త్రీయాత్రేతి. వృషే యువతౌ కన్యాయాం, యుగ్మే మిథునే చ, స్త్రీయాత్రా స్త్రీణాం, యాత్రా, సుఖదా, ఘటే తులాయాం, వృషభే, మేషే, హరౌ, సింహే, మృగే మకరే చ, యాతుః గోయాత్రా పశులాభదా, కుంభే, కర్కటకే, ఝషే, మీనే, మకరే చ, యాతుః జనస్య పురుషస్య, యాత్రా అర్థదా, యుద్ధే తు గవి వృషభే, హరౌ సింహే, చాపే ధనుషి, అజే మేషే చ, శౌర్యాయుష్యధనప్రదా భవతి.

అవ. సర్వయాత్రావిషయమై లగ్నసిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వృషభ, కన్యా, మిథునరాసులయందు స్త్రీయాత్ర సుఖప్రద మనియు; తులా, వృషభ, మేష, సింహ, మకరరాసులయందు గోయాత్ర పోవువారలకు పశులాభప్రద మనియు; కుంభ, కర్కట, మీన, మకరరాసులయందు ద్రవ్యార్థియై వెళ్లెడివానికి ధనప్రద మనియు;

వృషభ, సింహ, ధనుర్మేషరాసులయందు యుద్ధమునకుఁ బోవువానికి శౌర్యాయుష్యధనప్రదములు.

అవ. యుద్ధగమనకాలే రాహుస్థితిఫలమాహ.—

వారేఽర్కస్య గురోర్దినే సురపతేస్తత్కాలహోరాసు వా
యుద్ధే వా భృగుచంద్రయోర్యమదిశం భౌమే దినే వారుణీమ్,
సౌమ్యాం భానుజసౌమ్యయోస్తుకలహస్స్యాత్కాలరాహుస్త్వయం
స్యాతాం లాభజయౌ ప్రయాతురథవా చేద్వామగః పృష్ఠగః.179

వ్యా. వార ఇతి. అర్కస్య వారే భానువారే, గురోర్దినే గురువారే చ, తత్కాలహోరాసు, అత్ర బహువచనేన భాన్వాదిసకలవారేషు తత్తద్వారాధిపతి హోరాస్విత్యర్థో లభ్యతే. రవిగురుహోరయోశ్చ, సురపతేరింద్రస్య దిశం ప్రాగ్దిశం ప్రతి, యుద్ధే ప్రయాతుః యుద్ధస్య ప్రయాతురిత్యర్థః. కలహస్స్యాత్. అతస్త ద్వారయోః ప్రాచీం దిశం న వ్రజేత్, తద్వారయోః తత్ర దిశి రాహోస్సత్త్వా దితి భావః. భృగుచంద్రయోశ్శుక్రసోమవారయోః. తద్ధోరయోశ్చ యమదిశం దక్షిణాం దిశం న వ్రజేత్. తత్ర కాలరాహోస్సత్త్వాదితి హేతుస్సర్వత్ర యోజ్యః. భౌమే దినే తద్ధోరాయాం వారుణీం ప్రతీచీం దిశం న వ్రజేత్. భానుజ సౌమ్యయోస్తు శనిబుధవారయోః తద్ధోరయోశ్చ సౌమ్యాముదీచీం దిశం న గచ్ఛేత్, అయం కాలరాహుః యుద్ధప్రయాతుః, వామగః పార్శ్వగతో వా పృష్ఠగతో వా యది లాభజయౌ స్యాతామ్.

అవ. యుద్ధమునకుఁ బోవునపుడు రాహుస్థితికి ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. భానుగురువారములయందును భానుగురుహోరలయందును రాహువు తూర్పుదిక్కున నుండునుగాన నీవారహోరలయం దాదిక్కునకును శుక్రసోమవారములయందును వానిహోరలయందును రాహువు దక్షిణము దుండును గాన నీవారహోరలయం దాదక్షిణదిక్కునకును, అంగారకవారమందును వానిహోరయందును రాహువు పశ్చిమంబున నుండునుగాన నావారహోరలయందుఁ బశ్చిమదిక్కునకును, శనిబుధవారములయందును వానిహోరలయందును రాహు వుత్తరంబున నుండును గాన నీవారహోరలయం దీదిక్కునను యుద్ధయాత్రపోవువారలకు మిక్కిలి కలహంబు గలుగు ననియు, కాలరాహువు యుద్ధమునకు వెళ్లు

నపుడు ప్రయాణకర్తకు నిరుపార్శ్వములయం దుండినను వెనుక నుండి నను లాభజయకరుఁ డగును.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం స్థిరచరయోగిన్యోః ఫలమాహ.—

పక్షాదిర్నవమీ చ దుఃఖభయదే ప్రాచీం ప్రయాతుస్తయో
రానంతర్యతిథీ కుబేరకకుభం త్వాగ్నేయకాష్ఠాంతయోః,
ఆనంతర్యదినే తయోః పరదినే రక్షోదిశం పంచమీ
రాకా వాయుదిశం చతుర్దశదినం షష్ఠీ దినం వారుణీమ్. 180

యామ్యామామయకృత్త్రయోదశదినం స్యాత్సప్తమీ త్వష్టమీ
దర్శశ్చైశదిశం ప్రయాణసమయే హ్యేషా స్థిరా యోగినీ,
పాదోనం ఘటికాచతుష్టయమితా ప్రాగాదిషష్ఠాంతగా
స్యాదేషా చరయోగినీ నిధనకృద్భానూదయాన్నిత్యశః. 181

వ్యా. పక్షాదిరితి. యామ్యామితి చ—పక్షాదిః ప్రతిపత్, నవమీ చేత్యేతే ప్రాచీం ప్రయాతుః, దుఃఖభయదే భవతః, ఏవం చ తయోః ప్రతిపన్నవమ్యోః, ఆనంతర్యతిథీ క్రమాత్ ద్వితీయదశమ్యౌ, కుబేరకకుభం కుబేరస్య కకుభముదీచీం దిశమిత్యర్థః. 'దిశస్తు కకుభః కాష్ఠా' ఇత్యమరః. ప్రయాతుః పూర్వవద్దుఃఖభయదే, తయోర్ద్వితీయదశమ్యోరనంతరదినే తృతీయైకాదశ్యౌ, ఆగ్నేయకాష్ఠాం ఆగ్నేయదిశం, ప్రయాతుః పూర్వవద్దుఃఖభయదే తృతీయైకాదశ్యోః పరదినే చతుర్థీ ద్వాదశ్యౌ రక్షోదిశం నైరృతిదిశం ప్రయాతుః పూర్వవద్దుఃఖభయదే, పంచమీ ప్రసిద్ధా రాకాపౌర్ణమాసీ చేత్యేతే దినే వాయుదిశం వాయవ్యాం ప్రయాతుః పూర్వవద్దుఃఖభయదే, చతుర్దశదినం చతుర్దశషష్ఠీదినం చేత్యేతే వారుణీం వరుణస్యేమాం దిశం 'తస్యేద' మిత్యణ్ 'టిడ్ఢాణ' ఞిత్యాదినా ఙీప్. ప్రతీచీం దిశం యాతుర్దుఃఖభయదే స్యాతామితి సర్వత్రానుషంగః. త్రయోదశదినం త్రయోదశీ సప్తమీ చ యామ్యాం దక్షిణదిక్ప్రయాతుః ఆమయకృత్ రోగకృత్స్యాత్. అష్టమీ దర్శశ్చ ఈశదిశం ఈశానాఖ్యాం దిశం యాతుః ఆమయకృద్రోగకృత్స్యాత్, ప్రయాణసమయే ఏషైవ స్థిరా యోగినీ. అథ చరయోగినీమాహ.—నిత్యశః ప్రతిదినం, భానూదయాత్సూర్యోదయాదారభ్య, చరయోగినీ పాదోనం ఘటికాచతుష్టయమితా సతీ ప్రాగాదిషష్ఠాంతగా, అయమాశయః, సూర్యోదయానంతరం పాదోనం ఘటికాచతుష్టయం ప్రాచ్యాం, తతస్తావత్కాలమేవ తస్యాః షష్ఠ్యాం వాయవ్యాం, తతస్తస్యాః షష్ఠ్యాం దక్షిణస్యాం, తతః తస్యాః షష్ఠ్యామైశాన్యాం, తతః తస్యాః షష్ఠ్యాం ప్రతీచ్యాం, తతస్తస్యాః షష్ఠ్యాం ఆగ్నేయ్యాం, తతస్తస్యాః షష్ఠ్యాముదీచ్యాం, తతస్తస్యాః షష్ఠ్యాం

నైరృత్యాం, ఏషా చరయోగినీ సంచరతీ సతీ, అభిముఖం యాతుః నిధనకృద్భవతీతి సర్వమవధాతవ్యమ్.

అవ. రెండుశ్లోకములచే స్థిరచరయోగినులకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పాడ్యమీనవములు తూర్పుదిక్కునను విదియదశమి లుత్తరమునను తదియైకాదసు లాగ్నేయదిక్కునను చతుర్థిద్వాదసులు నైరృతిదిక్కునను పంచమిపున్నములు వాయవ్యదిక్కునను చతుర్దశీషష్ఠులు పశ్చిమదిక్కునను త్రయోదశీసప్తములు దక్షిణంబునను అమావాస్యాష్టమ లీశాన్యదిక్కునను స్థిరయోగిని యుండుఁగాన నీదివసములయం దీదిక్కులకుఁ బైనము పోవువారలకు దుఃఖభయంబులు గలుగును. చరయోగిని ప్రతిదినమందు సూర్యోదయప్రభృతి సూర్యాస్తమయపర్యంతము తూర్పున 3½ ఘడియలును వాయవ్యమున 3½ ఘడియలును దక్షిణంబున 3½ ఘడియలును ఈశాన్యంబున 3½ ఘడియలును దీని కావవదగు పశ్చిమంబునను దాని కావవదైన యాగ్నేయంబునను దాని కావవదగు నుత్తరంబునను ఆయుత్తరమున కావవదగు నైరృతిదిక్కునందును చరయోగిని యిట్లు సంచరించుచుండుఁ గాన నీయోగిని కభిముఖముగఁ బైనము పోయిరేని మరణము గలుగును.

అవ. పక్షచ్ఛిద్రేషు వర్జ్యకాలమాహ.—

విఘ్నేశశ్చ చతుర్దశీ చనవమీ షష్ఠ్యష్టమీ ద్వాదశీ
నాగాస్తత్వచతుర్దశాంకమనుదిఙ్నాడ్యః క్రమాద్రోగదాః,
సంఖ్యోర్ధ్వా ఘటికాశ్శుభాశ్చ తిథయః షట్పక్షరంధ్రాభిధాః
మాసాద్యంతదినద్వయం తు మృతికృత్సర్వేషు కర్మస్వపి. 182

వ్యా. విఘ్నేశశ్చేతి. విఘ్నేశశ్చతుర్థీ చతుర్దశీ చ నవమీ షష్ఠ్యష్టమీ ద్వాదశీ చ ఏతాః ప్రసిద్ధాః. ఏతాసు నాగాస్తత్వచతుర్దశాంకమనుదిఙ్నాడ్యః క్రమాద్రోగదాః, చతుర్థ్యాం నాగాః అష్టౌ, చతుర్దశ్యాం తత్వం పంచవింశతిః, నవమ్యాం చతుర్దశ, షష్ఠ్యాం అంకః నవ, అష్టమ్యాం మనుశ్చతుర్దశ, ద్వాదశ్యాం దిక్ దశ, ఏతత్సంఖ్యాకానాడ్యః ఘటికాస్త్యాజ్యా ఇత్యాశయః. సంఖ్యోర్ధ్వా, ఉక్తసంఖ్యోర్ధ్వాః, ఘటికాః శుభాః, షట్తిథయః విఘ్నేశాదితిథయః, పక్షరంధ్రాభిధాః పక్షచ్ఛిద్రసంజ్ఞికాః పక్షే పక్షే చ జ్ఞేయాః మాసాద్యంతదినద్వయం మాసాదిః శుక్లప్రతిపత్, అంతదినం అమావాస్యా, తయోః ద్వయం సర్వేషు కర్మసు శుభకర్మసు, మృతికృత్.

అవ. పక్షచ్ఛిద్రములయందు వర్జ్యకాలము చెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చతుర్థియందు మొదట ౮ గడియలును, చతుర్దశియందు ౨౫ గడియలును, నవమియందు ౧౪ గడియలును, షష్ఠియందు ౯ గడియలును, అష్టమియందు ౧౪ గడియలును, ద్వాదశియందు ౧౦ గడియలు నశుభకరములుగాన శుభకార్యములవిషయమై యీదినములయందీగడియలు నిషేధింపఁదగిన వనియు, నీయాఱుదినములయందు మిగిలిన గడియలు శుభకరంబు లనియు నీ చెప్పఁబడిన విఘ్నేశాదిషట్తిథులే ప్రతిపక్షమందును పక్షచ్ఛిద్రసంజ్ఞగల వనియును, శుక్లపాడ్యమి, అమావాస్య ఈరెండుదినములు సర్వశుభకర్మలవిషయమై మృత్యుప్రదములుగాన సర్వదా నింద్యము లనియు నభిప్రాయము.

అవ. అథ గమననిషిద్ధనక్షత్రేషు వర్జ్యకాలమాహ.—

శాక్రే సప్త నవేశ్వరే దశ యమే పూర్వాత్రయే షోడశ
త్వాష్ట్రే పంచదశానలే నవ దశ ద్వావింశతిః పైతృభే,
స్వాతౌ ద్వాదశ సార్పభే నవ దశాప్యైంద్రాగ్నిభే తారకా
స్త్వేతా యాత్రభయార్తిదా అథ శుభాస్సంఖ్యోత్తరా నాడికాః.

వ్యా. శాక్ర ఇతి. శాక్రే జ్యేష్ఠాయాం సప్త, ఈశ్వరే ఆర్ద్రాయాం నవ, యమే భరణ్యాం దశ, పూర్వాత్రయే పూర్వఫల్గునీపూర్వాషాఢాపూర్వాభాద్రాసు షోడశ, త్వాష్ట్రే చిత్రాయాం పంచదశ, అనలే కృత్తికాయాం నవదశ ఏకోనవింశతిః, పైతృభే మఘాయాం ద్వావింశతిః, స్వాతౌ ద్వాదశ, సార్పభే ఆశ్రేషాయాం నవదశ ఏకోనవింశతిః, ఐంద్రాగ్నిభే విశాఖాయాం తారకాః సప్తవింశతిః, ఏతాః నాడికాః, ఘటికాః యాత్రభయార్తిదాః. అథ సంఖ్యోత్తరా నాడికాః, నిషిద్ధనక్షత్రే పూర్వోక్త సంఖ్యాతిరిక్తఘటికాస్తు శుభప్రదాః.

అవ. గమననిషిద్ధనక్షత్రములయందు వర్జ్యకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జ్యేష్ఠానక్షత్రమందు ౭, ఆర్ద్రయందు ౯, భరణియందు ౧౦, పూర్వఫల్గుని పూర్వాషాఢ పూర్వాభాద్రలయందు ౧౬, చిత్తయందు ౧౫, కృత్తికయందు ౧౯, మఘయందు ౨౨, స్వాతియందు ౧౨, ఆశ్రేషయందు ౧౯, విశాఖయందు ౨౭ యీక్రమంబున నీ నక్షత్రములయందీగడియలు ప్రయాణవిషయమయి దుఃఖభయప్రదము లనియు, ఉక్తసంఖ్యాతిరిక్తఘటికలు శ్రేష్ఠతమము లనియు నభిప్రాయము.

అవ. దినభుక్తి వారభుక్తిస్వరూపమాహ.—

దధ్యాజ్యాన్నయవాంబుమాషచణకక్షౌద్రేక్షుపిష్టార్ద్రక
క్షీరవ్యంజనముద్గపాయసతిలాభుక్తిర్దినాద్యాదితః,
తక్రం పాయసకాంచికే దధి పయో దుగ్ధం తిలాన్నం క్రమా
ద్వారాద్యంశుమతః ప్రయాత్రసుఖకృత్స్యా వారభుక్తిర్భవేత్. 184

వ్యా. దధీతి. దినాద్యాదితః ప్రతిపత్ప్రభృతి పూర్ణిమాసహితదర్శాంత షోడశ దినేషు, దధ్యాజ్యాన్నయవాంబుమాషచణకక్షౌద్రేక్షుపిష్టార్ద్రక క్షీరవ్యంజనముద్గపాయసతిలాః యే పదార్థాః, తేషాం క్రమాత్ భుక్తిర్భోజనం, దినభుక్తిరిత్యుచ్యతే. అంశుమతో వారాది భానువాసరప్రభృతి సప్తవారేషు, క్రమాత్ తక్రం పాయసకాంచికే పాయసం చ కాంచికం చ పాయసం ప్రసిద్ధం కాంచికం ధాన్యామ్లం ఆంధ్రభాషాయాం (కలి)ఇత్యుచ్యతే, 'అవంతి సోమధాన్యామ్లకుంజలాని చ కాంచిక' ఇత్యమరః. దధి పయః దుగ్ధం, తిలాన్నం, ఏతేషాం యా భుక్తిః సా వారభుక్తిః ప్రయాతుస్సుఖ కృద్భవేత్, భానువారే తక్రం పీత్వాగమ్యతే చేత్ యాత్రా సుఖకృత్స్యాదితిగమ్యతే. ఏవం దినభుక్తిస్థలేఽపూహ్యం, ఇయమేవ వారభుక్తిరిత్యుచ్యతే, నన్వేవం వారభుక్త్యైవ చరితార్థత్వాద్దినభుక్త్యుపన్యాసో నిరర్థక ఇతి చేన్న; దినోక్తవారోక్తపదార్థద్వయం భుక్త్వాగంతవ్యమిత్యాశయాత్, ఏష్వేవభుక్తిర్వక్ష్యమాణనక్షత్రభుక్తిస్థలేఽపూహ్యమ్.

అవ. దినవారభుక్తులస్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పైనముఁబోవువారలు పాడ్యమి మొదలు పున్నమ అమావాస్యలతోఁ గూడ ౧౬ దివసములయందును పెరుఁగు, నెయ్యి, అన్నము, గోధుమలు, ఉదకము, మినుములు, సెనగలు, క్షౌద్రము, చెఱకు, పిష్టము, ఆర్ద్రకము, పాలు, వ్యంజనము, పెసలు, పాయసము, నువ్వులు ఈ ౧౬ పదార్థములును క్రమంబుగానొక్కొక్కదివసమునం దొక్కొక్క పదార్థమును భుజించి పైనముపోవలయుననియు తక్రము, పాయసము, కలి, పెరుఁగు, పాలు, దుగ్ధము, తిలాన్నమీసప్తవిధపదార్థములను భానువారప్రభృతిస్థిరవారముపఱకు నొక్కొక్కవారమం దొక్కొక్క పదార్థమును భుజింపవలయు ననియు, నీదినభుక్తిని వారభుక్తిని చెప్పుట వలన దినవారభుక్తిప్రతిపాదకపదార్థద్వయమును భుజించి పైనము పోయిరేని సుఖవంతు లగుదు రనియు నెఱుఁగవలయు.

కుల్మాషాస్తిలతండులా దధి ఘృతం దుగ్ధం చ మార్గామిషం
తత్సారం ఘృతపాయసం చ పృథుకా మాంసం మృగేణ్యా మధు,
శాకం పైష్టికమోదనం బహువిధం ధాత్రీఫలం మండపం
పిష్టాన్నం కదలీఫలం శశశిరోమాంసం కుళుత్థౌదనమ్. 185
నైవారం కృసరౌదనం ఝషయుతం చాన్నం సముద్గౌదనం
శాల్యన్నం చ యవాన్నమిష్టమశనం దస్రాదిభుక్తిః క్రమాత్,
సాజ్యాన్నం కృసరాన్నమాదిదివసే ప్రాగాది భుక్త్వా వ్రజే
న్మత్స్యాన్నం ఘృతపాయసం చ గమనే దిగ్భుక్తిరేషా క్రమాత్.

వ్యా. కుల్మాషా ఇతి. నైవారమితి. కుల్మాషాశ్చణకాః, 'స్యాద్యావకస్తు కుల్మాషశ్చణకో హరిమంథక' ఇత్యమరః. తిలాః తండులాః దధి ఘృతం ఆజ్యం, దుగ్ధం క్షీరం, మార్గామిషం మృగసంబంధిమార్గం తచ్చ యత్ ఆమిషం మృగమాంసం, తత్సారం మృగమాంససారం, ఘృతపాయసం ఘృతసహితక్షీరాన్నం, పృథుకాః మృగేణ్యాః ఏణీమృగస్య, 'రాజదంతాదిషు పర' మితి మృగశబ్దస్య పూర్వనిపాతః. తస్య మాంసం, మధు, శాకం చ ప్రసిద్ధం, పైష్టికం మద్యవిశేషః, ఓదనం బహువిధం కృసరాన్నమితి యావత్, ధాత్రీఫలం ఆమలకం, 'ధాత్రీ స్యాదుపమా తాపి క్షితిరప్యామలక్య' పీత్యమరః. మంటపం భక్ష్యవిశేషః, పిష్టాన్నం కదళీఫలం శశశిరోమాంసం, కుళుత్థౌదనం, నైవారం నీవారాన్నం, కృసరౌదనం, ఝషయుతం మత్స్యసహితమన్నం, సముద్గౌదనం ముద్గసహితాన్నం, శాల్యన్నం శాలయో వ్రీహివిశేషాః తేషామన్నం, యవాన్నమితి. ఇష్టమశనం, దస్రాదిభుక్తిః అశ్వినీప్రభృతి అభిజిత్సహితాష్టావింశతినక్షత్రాణాం భుక్తిః, క్రమాత్ జ్ఞేయా. అశ్విన్యాం గంతుమిచ్ఛుః కుల్మాషాన్భుక్త్వా గచ్ఛతి చేదిష్టసిద్ధిర్భవేత్ ఏవమష్టావింశతినక్షత్రాణాముక్తరీత్యా గంతవ్యం. అథ దిగ్భుక్తిమాహ.—సాజ్యాన్నం ఘృతప్లుతాన్నం, కృసరాన్నం చిత్రాన్నమితి ప్రసిద్ధం, మత్స్యాన్నం మత్స్యసహితాన్నం, ఘృతపాయసాన్నం, ఘృతసంయుక్తక్షీరాన్నం, ఆదిదివసే ప్రయాణప్రథమదివసే, భుక్త్వా వ్రజేత్. ప్రాగ్గమనవేళాయాం సాజ్యాన్నం, దక్షిణే కృసరాన్నం, పశ్చిమే మత్స్యాన్నం, ఉదగ్గమనే ఘృతపాయసాన్నం, భుక్త్వా వ్రజేదిత్యాశయః. గమనే ప్రయాణవిషయే ఏషా భుక్తిరాదరణీయా.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత నక్షత్రదిగ్భుక్తులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సెనగలు, నువ్వులు, బియ్యము, పెరుఁగు, నెయ్యి, పాలు, మృగమాంసము, మృగమాంససారము, ఘృతసహితక్షీరాన్నము, అడుకులు, లేడిమాంసము, శాకము, పైష్టికమను మద్యవిశేషము, అన్నము,

చిత్రాన్నము, ఉసిరికపండ్లు, అరఁటిపండ్లు, కుందేటి శిరోమాంసము, ఉలవలతోఁ గలిపినయన్నము, నీవారాన్నము, కృసరాన్నము, మత్స్య సహితాన్నము, పెసలపప్పన్నము, పిశాణబియ్యపుటన్నము ఈ ౨౭ పదార్థము లశ్విన్యాది ౨౭ నక్షత్రములయం దొక్కొక్కనక్షత్రమునం దొక్కొక్కపదార్థమును భుజించి పైనము పోయిరేని యిష్టసిద్ధి గలుగును. తూర్పుదిక్కునకుఁ బైనము పోవువా రాజ్యసహితాన్నమును, దక్షిణమునకుఁ బోవుసమయమునఁ గృసరాన్నము, పశ్చిమమునకుఁ బోవుసమయమున మత్స్యాన్నము, ఉదగ్దిగ్గమనసమయమున ఘృతసహిత క్షీరాన్నమును ప్రయాణదివసమునకుఁ బూర్వదినమందు భోజనముచేసి పోవలయును. ప్రయాణవిషయమైన ఉక్తనక్షత్రభుక్తి దిగ్భుక్తియును మిక్కిలి యావశ్యకము.

అవ. అథ చంద్రద్వాదశావస్థా ప్రకారద్వయమాహ.—

షష్ఠీఘ్నం గతధిష్ణ్యమిందుఘటికాస్సంయుజ్య రాశిం పున
ర్వేదఘ్నం శరసాగరాప్తమినతో భక్త్వాఽథ లబ్ధా క్రమాత్,
మేషాదౌ తు గృహే గృహే శశభృతో జ్ఞేయా అవస్థా ద్విష
డ్దస్రాదిష్వథ పాదయుక్తఘటికా శ్చైకాద శైకాదశ. 187

వ్యా. షష్ఠీఘ్నమితి. గతధిష్ణ్యం అశ్విన్యాదిప్రకృతనక్షత్రాంతాని గతధిష్ణ్యాని తేషాం సంఘః తద్ధిష్ణ్యం, షష్ఠీఘ్నం షష్ట్యా సంగుణితం, కృత్వా తత్ర ఇందుఘటికాః వర్తమాననక్షత్రఘటికాః, సంయుజ్యరాశిః, కార్యః, తం రాశిం పునర్వేదఘ్నం చతుర్గుణితం కృత్వా, శరసాగరాప్తం చ చత్వారింశద్విభక్తం కుర్యాత్, అథానంతరం విభాగతః యల్లబ్ధం పునః ఇనతః ద్వాదశభిః భక్త్వా విభజ్య, తల్లబ్ధం, మేషాదౌ గృహే గృహే మేషప్రభృతిప్రతిరాశౌ, క్రమాత్ శశభృతః చంద్రస్య, ద్విషట్ ద్వాదశసంఖ్యాకా అవస్థా జ్ఞాతవ్యా ఇత్యేకః పక్షః, పక్షాంతరమాహ.—అథవా దస్రాదిష్వశ్విన్యాదిషు ఏకైకావస్థాయాః పాదయుక్తఘటికాః సపాదఘటికాః ఏకాదశైకాదశేతి స్థూలప్రకారోఽన్యః మమ తు ప్రతిభాతి, చంద్రో యదా రాశిం ప్రవిష్టో భవతి తదారభ్య సపాదైకాదశఘటికాః ప్రత్యవస్థాయాః జ్ఞాతవ్యాః ఇతి సులభతరః. అశ్విన్యాదిగతనక్షత్రాణి షష్ట్యా సంగుణ్య తేషు వర్తమానఘటికాః. సంయుజ్య పంచత్రింశోత్తరశతేన విభజ్యతే చేత్, శేషం సపాదైకాదశఘటికాః క్రమేణ ఏకైకావస్థాయాం జ్ఞాతవ్యా ఇతి సులభతమోపాయఇతి దిక్.

అవ. గ్రంథకర్త యిష్టానుసారముగఁ జంద్రద్వాదశావస్థలనిర్ణయ మును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జనులు ప్రయాణముపోవునక్షత్రమువఱకు నశ్విన్యాదిగత నక్షత్రములను ౬౦ ట ఎచ్చగుణించి యీగుణకములో నిత్యనక్షత్ర ములోఁ బ్రయాణకాలమువఱకు గతించిన ఘటియలను గూడఁ జేర్చి యొకరాశిచేసి దాని ౪ ట గుణించి ౪౫ చే భాగింపఁగా శేషించిన ఘటి యలఁ జంద్రోదయరాశి మొదలుకొని పరశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబోయెడి ద్వాదశావస్థల కొక్కొక్కయవస్థకు ౧౧ ఘటియలచొప్పున భాగించి యెన్ని యవస్థలకు సంఖ్యవచ్చునో యాయవస్థలకు నవస్థారూపఫల మును జూచుకొనవలయు నని కాలామృతకారుల యభిప్రాయము.

అవ. అథ చంద్రద్వాదశావస్థానాం నామనిరూపణద్వారా తదను రూపఫలమాహ.—

సూక్ష్మం స్థూలమితి ద్వయోః ప్రవసనం నాశం మృతాఖ్యం జయం
హాస్యం క్రీడితనామకం ప్రియతరం సుప్తిం చ భుక్తిం జ్వరమ్,
కంపం సుస్థిరతాం స్వనామసదృశం చేందోరవస్థాఫలం
యాత్రాయుద్ధవివాహవాస్తుజననక్షేత్రప్రవేశాదిషు. 188

వ్యా. సూక్ష్మమితి. సూక్ష్మం స్థూలమితి ద్వయోః పక్షయోః ప్రవసన, నాశ, మృతాఖ్య, జయ, హాస్య, క్రీడిత, ప్రియరతి, సుప్తి, భుక్తి, జ్వర, కంప, సుస్థిర తేతి చంద్రస్య ద్వాదశావస్థానాం నామాని భవంతి. స్వనామసదృశం తత్తన్నా మాను రూపమిందోశ్చంద్రస్య, అవస్థానాం ఫలం, యాత్రాయుద్ధవివాహవాస్తు జననక్షేత్ర ప్రవేశాదిషు, యాత్రా ప్రయాణం, యుద్ధం రాజ్ఞామన్యోన్యకలహః, వాస్తు గృహనిర్మాణాది, వివాహః ప్రసిద్ధః, జననం పుత్రజన్మ, క్షేత్రం కృషికర్మ, ప్రవేశః నూతనగృహప్రవేశః, ఏతేషు ద్రష్టవ్యమితి శేషః.

అవ. చంద్రద్వాదశావస్థలకు నామనిరూపణ చేసి నామాను రూపఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. స్థూలము, సూక్ష్మ మనెడు ద్వివిధపక్షముల ద్వాదశయవస్థ లకు ప్రవసనము, నాశము, మృతాఖ్యము, జయము, హాస్యము, క్రీడి తము, ప్రియరతి, సుప్తి, భుక్తి, జ్వరము, కంపము, సుస్థిరత యనెడు ద్వాదశవిధ నామంబులనియును, చంద్రద్వాదశావస్థలయొక్క నామాను

రూపఫలం బనియును, ప్రయాణ, యుద్ధ, వివాహ, గృహనిర్మాణ పుత్రజన్మ, కృషికర్మ, నూతనగృహప్రవేశాదులయందే ద్వాదశావస్థాను రూఫలవిచార మావశ్యక మనియు నెఱుఁగునది.

అవ. ఖచరయోగఫలమాహ.—

అర్కాక్రాంతభత స్తృతీయనవమే చాతుర్థభం పంచమం
చైతద్ధిష్ణ్యచతుష్టయం తు ఖచరో నామా భవే త్తత్ఫలమ్,
సీమంతే సువనే వ్రతే శిశుహరం ని స్తండులత్వం కృషౌ
వైధవ్యం కరపీడనే చ గమనే కుర్యాత్ప్రయాతుర్వధమ్. 189

వ్యా. అర్కేతి. అర్కాక్రాంతభతః సూర్యాధిష్ఠితనక్షత్రాత్, తృతీయ నవమే, చాతుర్థభం, చతుర్థనక్షత్రం, పంచమం పంచమనక్షత్రం చేతి చతుష్టయం, ఖచరో నామ ఖచరాఖ్యో యోగో భవేత్, అయం ఖచరయోగః, సీమంతే ప్రసిద్ధే, సవనే పుంసవనే వ్రతే ఉపనయనే చ, శిశుహరణరూపం, తత్ఫలం, కృషౌ హలకర్మణి, ని స్తండులత్వం ధాన్యాభావం, కరపీడనే వివాహే, వైధవ్యం, గమనే ప్రయాణే, ప్రయాతుః, వధం చ క్రమాత్కుర్యాద్దద్యాదితి సర్వత్రాధ్యాహార్యః.

అవ. ఖచరయోగఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యస్థిత నక్షత్రమునకు ౩, ౪, ౯, ౫ ఈ ౪ నక్షత్రములు ఖచరాఖ్యయోగ మనియు, నీఖచరయోగము పుంసవన, సీమంత, ఉపనయనములవిషయమై శిశుహరణరూపఫలమును వ్యవసాయవిషయమై ధాన్యాభావమును వివాహమందు వైధవ్యమును ప్రయాణవిషయమై పైనముఁ బోవువానికి మరణము నీక్రమంబుగఁ గలుగఁజేయును.

అవ. అథ కర్మణి ఫలమాహ.—

సూర్యాధిష్ఠితతారకాది గణయేచ్చాతుర్థభం ఘాతదం
స్యాదేకాదశభం ప్రభంగదమిదం చాష్టాదశం మృత్యుదమ్,
కర్తుస్స్యాదథ పంచవింశమపి భం నాశప్రదం కర్మణి
నామైతద్భచతుష్టయం తు గమనే పాణిగ్రహాదిష్వపి. 190

వ్యా. సూర్యేతి. సూర్యాధిష్ఠితతారకాది సూర్యస్థితనక్షత్రమారభ్య, గణయేత్, చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతమితి శేషః. ఏవం గణనాయాం క్రియమాణాయాం చాతుర్థభం సూర్యస్థితనక్షత్రాచ్చతుర్థనక్షత్రం, ఘాతదం నామ, ఏకాదశభం, సూర్యస్థితనక్షత్రాదేకాదశనక్షత్రం, ప్రభంగదం, అష్టాదశం సూర్యస్థిత నక్షత్రాదష్టాదశనక్షత్రం, మృత్యుదం, పంచవింశం భమపి సూర్యస్థితనక్షత్రా

త్పంచవింశనక్షత్రం చ హానిదం, ఏతత్ కర్మణి నామకర్మణి సంజ్ఞకం, భచతుష్టయం ఉక్తనక్షత్రచతుష్టయం, కర్తుః గమనే పాణిగ్రహాదిష్వపి, వివాహాదిశుభకర్మసు చ, తత్తత్ఫలం స్యాత్, సూర్యస్థితనక్షత్రాచ్చతుర్థైకాదశాష్టాదశపంచవింశతినక్షత్రేషు శుభకర్మ న కర్యా దిత్యాశయః.

అవ. కర్మణిఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యస్థితనక్షత్రము మొదలు చంద్రస్థితనక్షత్రమువఱకు గణనచేయఁగాఁ సూర్యస్థితనక్షత్రమునకు నాల్గవనక్షత్రము ఘాతదమనియు, పదునొకండవనక్షత్రము భంగద మనియు, పదునెనిమిదవనక్షత్రము మృత్యుప్రదమనియు, ఇరువదియైదవనక్షత్రము హానిద మనియు ఈచెప్పఁబడిన నాలుగునక్షత్రములు కర్మణి యనుసంజ్ఞ గల వనియు నిది ప్రయాణవివాహాదిశుభకర్మలవిషయమై ఉక్తఫలంబులఁ గ్రమంబుగ నిచ్చును గాన నీనక్షత్రచతుష్టయమందు నేశుభకార్యములును జేయఁ గూడదు అని తాత్పర్యము.

అవ. స్వరచక్రోక్తబాల్యాదిస్వరవివేకమాహ.—

యన్నామ ప్రథమాక్షరస్వరముఖాజ్ఞేయా అకారాదయో
బాలో యౌవనరాజ్యవృద్ధమృతయస్స్వస్వాదిపంచాభిధాః,
క్ష్మప్తౌ దృష్టిరకారఏవ గదితో ద్వైవ స్త్వికారో భవే
త్ప్రోఢాఖ్యాదిరుకార ఏవముభయో రేకార ఓకారకే. 191

వ్యా. యదితి. యస్య నామ్ని ప్రథమాక్షరే యః స్వరః తన్ముఖాత్తదాదితః, అకారాదయః అకార ఇకారఉకారఏకారఓకారాః, జ్ఞేయాః జ్ఞాతవ్యాః, ఏతే పంచస్వరాః స్వస్వాది బాల్యయౌవనరాజ్యవృద్ధమృతయ ఇతి. పంచాభిధాః పంచసంజ్ఞా భవంతి. యథా—అకారాదినామ్నః పుంసః అకారో బాలస్వరః, ఇకారః కుమారస్వరః, ఉకారో రాజ్యస్వరః, ఏకారో వృద్ధస్వరః, ఓకారో మృతిస్వరః, ఇకారాదినామ్నః పుంసః ఇకారో బాలః, ఉకారో యువా, ఏకారో రాజ్యః, ఓకారో వృద్ధః, అకారో మృతిః, ఉకారాదినామ్నః పుంసః ఉకారో బాలః, ఏకారో యౌవనః, ఓకారో రాజ్యః, అకారో వృద్ధః, ఇకారో మృతిః, ఏకారాదినామ్నః పుంసః ఏకారో బాలః, ఓకారో యౌవనః, అకారోరాజ్యః, ఇకారో వృద్ధః, ఉకారో మృతిః, ఓకారాదినామ్నః పుంసః ఓకారో బాలః, అకారో యౌవనః, ఇకారో రాజ్యః, ఉకారో వృద్ధః, ఏకారో మృతిః, అకార

ఏవ దృష్టిః బాలాఖ్యా క్లప్తా సిద్ధా ఇకారో దైవః, యౌవనాఖ్యో గదితః ఉక్తః. ఉకారో ప్రౌఢాఖ్యో భవేత్ ఓకారే ఏకారే చ ఉభయోః వృద్ధమృత్యోః ప్రౌఢాఖ్యే ఏవ భవేతామితి సూక్ష్మదృశావగంతవ్యం. విస్తరస్తు స్వరోదయే ద్రష్టవ్యః. విస్తరభయాన్నేహ లిఖ్యతే.

అవ. స్వరచక్రమందుఁ జెప్పఁబడిన బాలాదిస్వరవివేకమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అకార, ఇకార, ఉకార, ఏకార, ఓకారము లనుపంచస్వరములలో నేస్వరము నామధేయప్రథమాక్షరమందుఁ గలదో, ఆస్వరము మొదలైదుస్వరములకు బాల్య, యౌవన, రాజ్య, వృద్ధమృతులను పంచవిధనామంబు లవి యెట్లనఁగా; అకారాదినామంబు గలపురుషునికి అకారము బాలస్వరము, ఇకారము కుమారస్వరము, ఉకారము రాజ్యస్వరము, ఏకారము వృద్ధస్వరము, ఓకారము మృతిస్వరము, ఇకారాదినామంబుగల పురుషునికి ఇకారము బాలస్వరము, ఉకారము యౌవనస్వరము, ఇత్తెఱంగున మిగిలిన స్వరంబులకు స్వస్వాదిగా బాలాదిస్వరవివేకము నెఱుంగవలయుననియు, అకారాదిపంచస్వరములకు స్వస్వాదిగా దృష్టి, దైవ, ప్రౌఢ, ప్రౌఢ, ప్రౌఢ లనుపంచవిధావస్థలు గలవు. వానివిషయ మీగ్రంథమందు సూక్ష్మముగఁ జెప్పఁబడియున్నది గాన స్పష్టముగఁ దెలుసుకొన నిచ్ఛయించువారు స్వరోదయమను గ్రంథముఁ దెలిసికొనవచ్చు ననుట.

అవ. తత్ఫలతారకతిథివారకాలాదీనాం బాలాదిస్వరూపమాహ.—

అల్పార్ధాధికలాభహానిమరణం కుర్యుస్స్వబాలాదయః
పంచ ద్వ్యృర్తుక పంచ పంచ భగణా దస్రాది నందాద్యపి,
వారాః పంచవిధాః స్యురర్కకుజయోశ్చంద్రజ్ఞయోర్వాక్పతే
శ్శుక్రస్యార్కసుతస్య పంచ సమయాస్స్యుః ప్రాతరాద్యాస్స్వరాః.

వ్యా. అల్పేతి. స్వబాలాదయః స్వరాః, క్రమాత్ అల్పార్ధాధికలాభహాని మరణ మితి ఫలాని కుర్యుః, యథా బాలస్వరః అల్పం స్వల్పలాభం యౌవనస్వరః అర్ధాధికం అర్ధేనఅధికం అధికార్ధలాభమితి యావత్, రాజ్యస్వరో లాభం ఫలప్రాప్తిం. వృద్ధస్వరో హానిం, మృతిస్వరో మరణం కుర్యాదిత్యాశయః. పంచద్వ్యృర్తుక ఋతవః షట్ పునఃఋతవ షట్, పునః పంచ, పునరపి పంచభగణాః,

నక్షత్రగణాః, దస్రాది అశ్విన్యాదితః బాలాదయో భవంతి యథావా, అశ్విన్యాది పంచకం అకారస్య బాలస్వరం, ఆర్ద్రాదిషట్కం యౌవనాఖ్యం, ఉత్తరాది షట్కం రాజ్యం, జ్యేష్ఠాదిపంచకం వృద్ధాఖ్యం, ధనిష్ఠాదిపంచకం మృతాఖ్యం, ఇకారస్య ఆర్ద్రాదిషట్కం బాలాఖ్యం, ఉత్తరాదిషట్కం యౌవనాఖ్యం, జ్యేష్ఠాది పంచకం రాజ్యాఖ్యం, ధనిష్ఠాదిపంచకం వృద్ధాఖ్యం, అశ్విన్యాదిపంచకం మృతాఖ్యం, ఉకారస్య ఉత్తరాదిషట్కం బాలాఖ్యం, ఏవమన్యత్రాప్యూహ్యం. నందాద్యపి నందాదిపంచకతిథయః, అకారాదీనాం క్రమాద్బాలాదయో భవంతి. అకారస్య నందతిథిః బాలాఖ్యః, భద్రో యౌవనాఖ్యః, జయా రాజ్యాఖ్యః, రిక్త తిథిః వృద్ధాఖ్యః, పూర్ణతిథిః మృతాఖ్యః, ఇకారస్య భద్రాదిపంచతిథయో బాలా దయో భవంతి, ఉకారస్య జయాదిపంచతిథయః బాలాదయో భవంతి, ఏకారస్య రిక్తాదిపంచతిథయః, ఓకారస్య పూర్ణాదిపంచతిథయః క్రమేణ బాలాదయోభవంతి. వారాః పంచవిధాస్స్యుః. యథా.—అర్కకుజయోరేకవిధః, చంద్రజ్ఞయోరేక విధః, వాక్పతేర్గురోరేకవిధః, శుక్రస్యైకవిధః, అర్కసుతస్య శనేరేకవిధః, ఇత్యే తదుక్తంభవతి, అకారస్య ఆదిత్యభౌమవాసరౌ బాలాఖ్యౌ, సోమబుధవాసరౌ యౌవనాఖ్యౌ, గురువాసరో రాజ్యాఖ్యః, శుక్రవాసరో వృద్ధాఖ్యః, శనివాసరో మృతాఖ్యః, ఇకారస్య సోమబుధవాసరౌ బాలాఖ్యౌ, గురుర్యౌవనాఖ్యః, శుక్రో రాజ్యాఖ్యః, శనిః వృద్ధాఖ్యః, ఆదిత్యభౌమౌ మృతాఖ్యౌ. ఏవముత్తరత్రాప్యూ హ్యం, ప్రాతరాద్యాః పంచసమయాః కాలాః బాలాదయో భవంతి. యథా.— అకారస్య ప్రాతఃకాలో బాలాఖ్యః, సంగవో యౌవనాఖ్యః, మధ్యాహ్నో రాజాఖ్యః, అపరాహ్ణో వృద్ధాఖ్యః, సాయంతనకాలో మృతాఖ్యః, ఇకారస్య సంగమాదయో బాలాదయో భవంతి, ఉకారస్య మధ్యాహ్నాదిపంచకాలాః బాలా దయః, ఏకారస్య అపరాహ్ణాదయః, ఓకారస్య సాయంతన ప్రాతస్సంగవమధ్యా హ్నాపరాహ్ణా బాలాదయో భవంతి. ఏతేషాం ఫలాని పూర్వోక్తానీతి దిక్.

అవ. పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పబడియున్న బాలాదినామములకు ఫలం బులను తిథివారనక్షత్రములకు బాలాదిస్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడు.-

తా. బాలాదిపంచస్వరములలో బాలస్వరము స్వల్పలాభమును, యౌవనస్వరము ధనమును, రాజ్యస్వరము ఫలప్రాప్తిని, వృద్ధస్వరము హానిని, మృతిస్వరము మరణమును, నీక్రమంబునఁ గలుగఁజేయు ననియు, అకారమునకు నశ్విన్యాదిపంచకము బాలస్వరమనియు, ఆర్ద్రాది షట్కము యౌవనస్వరమనియు, ఉత్తరాదిషట్కము, రాజస్వరమని యు, జ్యేష్ఠాదిపంచకము వృద్ధస్వరమనియు, ధనిష్ఠాదిపంచకము మృతిస్వర

మనియు, ఇకారమునకు ఆర్ద్రాదిషట్కము బాలస్వరమనియు, ఉత్తరాది షట్కము యౌవనస్వరమనియు, శేషం బిత్తెఱంగున నెఱుంగవలయు. అకారమునకు నందాదిపంచతిథులు బాలస్వర మనియు, భద్రాది పంచ తిథులు యౌవనస్వర మనియు, జయాదిపంచతిథులు రాజ్యస్వర మనియు నీక్రమంబుననే శేషంబు నెఱుంగవలయును. అకారమునకు భాన్వంగా రకవారములు బాలస్వరమనియు, సోమ బుధవారములు యౌవనస్వర మనియు, గురువారము రాజ్యస్వరమనియు, శుక్రవారము వృద్ధస్వర మనియు, శనివారము మృతిస్వరమనియు, ఇకారమునకు సోమబుధవార ములు బాలస్వరమనియు, ఉక్తశేషం బత్తెఱంగున నూహ్యంబులని యును, ఆకారమునకు ప్రాతఃకాలము బాలస్వరమనియు, సంగమ కాలము యౌవనస్వరమనియు, మధ్యాహ్నకాలము రాజ్యస్వరమనియు, అపరాహ్ణకాలము వృద్ధస్వరమనియు, సాయంకాలము మృతిస్వరమనియు, ఇకారమునకు సంగమకాలము బాలస్వరమనియు శేషం బిత్తెఱంగున నూహ్యంబు.

అవ. అథ పంచభిశ్శ్లోకైః పంథారాహుచక్రవివక్షయా ధర్మార్థ కామమోక్షనక్షత్రనిర్ణయమాహ.—

వస్వాద్యార్యవిశాఖమిత్రవరుణాహ్వాఖ్యాశ్చ ధర్మాభిధా
హ్యర్థాఖ్యాస్త్వదితీంద్రకాలపితృభశ్రీశాజపాద్వాయవః,
కామాఖ్యా అభిజిద్భగాగ్ని దనుజాహిర్బుధ్న్యచిత్రేశ్వరా
విశ్వాప్యాంత్యకరార్యమేందువిధయో మోక్షాభిధాస్తారకాః. 103

వ్యా. వస్వేతి. వస్వాద్యార్యవిశాఖమిత్రవరుణాహ్వాఖ్యాః ధనిష్ఠాశ్వినీపుష్య విశాఖానూరాధాశతభిషగాశ్లేషా ఇతి సప్తనక్షత్రాణి, ధర్మాభిధాః ధర్మనామ ధేయాః, అదితీంద్రకాలపితృభశ్రీశాజపాద్వాయవః పునర్వసూ జ్యేష్ఠా భరణీ మఘా శ్రవణపూర్వాభాద్రాస్వాత్య ఇతి సప్తతారకాః, అర్థాఖ్యాః అర్థ నామ ధేయాః. అభిజిద్భగాగ్ని దనుజాహిర్బుధ్న్యచిత్రేశ్వరాః అభిజిత్పూర్వఫల్గునీ కృత్తికా మూలోత్తరా భాద్రా చిత్తార్ద్రా ఇతి సప్తతారకాః, కామాఖ్యాః కామనామధేయాః, విశ్వాప్యాంత్యకరార్యమేందువిధయః ఉత్తరాషాఢా పూర్వా షాఢా రేవతిహస్తోత్తరఫల్గునీ మృగశీర్ష రోహిణ్య ఇతి సప్తతారకాః, మోక్షా భిధాః మోక్షాఖ్యాః. 'ఆఖ్యాహ్వే అభిధానం చ నామధేయం చ నామ' చేత్యమరః.

అవ. ఏమశ్లోకములచేత పంథారాహుచక్రవివక్షద్వారా ధర్మార్థకామమోక్షనక్షత్రనిర్ణయముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్విని, ధనిష్ఠ, పుష్యమి, విశాఖ, అనూరాధ, శతభిషము, ఆశ్రేష ఈ 7 నక్షత్రములు ధర్మనక్షత్రము లనియును; పునర్వసు, జ్యేష్ఠ, భరణి, మఘ, శ్రవణము, పూర్వాభాద్ర, స్వాతి ఈ 7 ను నర్థనక్షత్రము లనియును; అభిజిత్తు, పూర్వఫల్గుని, కృత్తిక, మూల, ఉత్తరాభాద్ర, చిత్త, ఆర్ద్ర ఈ 7 కామనక్షత్రము లనియు; ఉత్తరాషాఢ, పూర్వాషాఢ, రేవతి, హస్త, ఉత్తరఫల్గుని, మృగశిర, రోహిణి ఈ 7 ను మోక్షనక్షత్రము లనియు నెఱుంగునది.

సూర్యే ధర్మగతే తథా హిమకరే ధర్మాదిసంస్థే క్రమా
ద్యాయీ భంగమవాప్నుయాదథ జయం క్రోధాదనర్థం జయమ్,
స్థాయీ యాద్విజయం సభంగవికలం తద్విగ్రహం సంగరం
భృత్యాజాండజసంగరే చ గమనే సర్వత్ర రాజ్ఞాం యుధి. 194

వ్యా. సూర్యే ధర్మగతే పూర్వోక్తధనిష్ఠానక్షత్రసప్తకే గతే, సతి, తథాహిమకరే చంద్రే ధర్మాదిసంస్థే ధర్మార్థకామమోక్షనక్షత్రేషు స్థితే సతి చ, యాయీ క్రమాత్, భంగం, జయం, క్రోధాదనర్థం, జయం అవాప్నుయాత్. స్థాయీ తు, విజయం సభంగవికలం, తద్విగ్రహం. సంగరమియాత్. ప్రాప్నుయాత్. తేనాయమర్థస్సంపన్నః సూర్యే ధర్మగతే చంద్రేఽపి ధర్మగతే సతి యాయినో భంగః, చంద్రే అర్థగతే సతి విజయః, చంద్రే కామాఖ్యగతే సత్యపజయః, చంద్రే మోక్షాఖ్యగతే సతి విజయః, యాయిన ఇతి సర్వత్రానుషంగః. సూర్యే ధర్మగతే చంద్రేఽపి ధర్మాఖ్యనక్షత్రే గతేసతి, స్థాయినో విజయః, చంద్రే అర్థగతే భంగః, చంద్రే కామాఖ్యగతే పరాజయః, చంద్రే, మోక్షగతే, స్థాయినో యుద్ధం చేతి, భృత్యాజాండజసంగరే భృత్యయోః భటయోః అజయోః మేషయోః అండజయోః కుక్కుటయోశ్చ సంగరే యుద్ధే, రాజ్ఞాంయుధి చ, గమనే ప్రయాణే చ, సర్వత్ర సర్వదా, ఇదం విచారణీయమితి శేషః.

తా. సూర్యచంద్రు లిరువురు పూర్వశ్లోకోక్తధర్మనక్షత్రములయం దుండునపుడు రాజువచేర్చుకొని యుద్ధమునకుఁ బోవు రాజునకు భంగమని, చంద్రుఁ డర్థాఖ్యనక్షత్రములయం దుండునపుడు జయమని, కామాఖ్యనక్షత్రగతుఁడై యుండఁగా నపజయమని, మోక్షాఖ్యనక్షత్రగతుఁడై యుండఁగా జయమని, ఈసూర్యచంద్రులు ధర్మగతులై యుండు

సమయంబునఁ దనపట్టణములోననుండి యుద్ధము చేయురాజునకు విజయ మని, చంద్రుఁ డర్థగతుఁడై యుండఁగా భంగ మని, కామగతుఁడై యుండఁగాఁ బరాజయ మని, మోక్షగతుఁడై యుండఁగా విశేషయుద్ధ మగు నని, భటులు పాట్లు కోట్లు వీనికిఁ బరస్పరము కలహము చేయించుసమయమున రాజులు యుద్ధమునకుఁ బోవుసమయమున నీ విచార మావశ్యక మనియు నెఱుంగునది.

ఆదిత్యేఽర్థగతే తథా హిమకరేఽప్యర్థాదిసంస్థే క్రమా
ద్బంధుద్వేషమియాజ్జయం చ వసుధాం యాయీ చ సర్వాశుభమ్,
లక్ష్మీం భంగమథాశుభం చ విజయం స్థాయీ తు సంప్రాప్నుయా
జ్జ్ఞాత్వా చక్రఫలం మయైవ రచితం సమ్యక్ప్రకారాంతరమ్. 195

వ్యా. ఆదిత్య ఇతి. ఆదిత్యే సూర్యే, అర్థగతే పూర్వోక్తార్థాఖ్య నక్షత్రగతే సతి, తథా హిమకరే చంద్రే, అర్థాదిసంస్థే సతి, యాయీ బంధుద్వేషం, జయం, వసుధాం శత్రురాజ్యం, సర్వాశుభం చ క్రమాదియాత్ ప్రాప్నుయాత్, అథ స్థాయీతు, లక్ష్మీభంగం అశుభం విజయం చ, సంప్రాప్నుయాత్, అయమాశయః, సూర్యేఽర్థగతే చంద్రేఽప్యర్థగతే సతి యాయినో బంధుద్వేషః స్థాయినో లక్ష్మీః. చంద్రే కామగతే యాయినోజయః, స్థాయినో భంగః, చంద్రే మోక్షగతే యాయినో భూలాభః, స్థాయినః అశుభం, చంద్రే ధర్మగతే యాయినః అశుభం. స్థాయినో దీర్ఘద్వేషః, ప్రాచీనైః పూర్వశ్లోకోక్తప్రకార ఏవ తత్ర తత్ర ప్రతిపాదితః, చక్రఫలం పంథారాహుచక్రఫలం, సమ్యక్ జ్ఞాత్వా విచార్య, ప్రకారాంతరమన్యత్ప్రకారః, మయా రచితమితి కాలామృతకారోక్తిః.

తా. సూర్యచంద్రు లర్థాఖ్యనక్షత్రగతులై యుండునపుడు యుద్ధమునకు వెడలినరాజునకు బంధుద్వేషము, తనపట్టములోననుండి యుద్ధముచేయురాజునకు నైశ్వర్యంబును, చంద్రుఁడు కామగతుఁడై యుండఁగా యుద్ధమునకు వెడలినవానికి జయము, స్వస్థానమందుండి యుద్ధముచేయువానికి భంగము, చంద్రుఁడు మోక్షగతుఁడై యుండఁగా యాయికి భూలాభము, స్థాయికి నశుభము, చంద్రుఁడు ధర్మగతుఁడై యుండఁగా యాయికి నశుభము, స్థాయికి దీర్ఘద్వేషములు గలుగు ననియును, బూర్వికులచేఁ బూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడియున్న క్రమముననే తెలుచుగాఁ బ్రతిపాదింపఁ బడియున్న పంథారాహుఁ

చక్రము లెస్సగా శోధించిన శాలాకృతకాషనిచే సుక్తార్థము ప్రకా రాంతరముగ శ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడియున్న దనియును భావము.

అర్కే కామగతే తథామృతకరే కామాదిసంస్థే క్రమా
ద్యాయీ యుద్ధమవాప్నుయాదతిధనం సర్వాపదం మంగళమ్,
యత్కించిద్విజయం ధనం శుభకరం స్థాయీ తు భంగం సదా
విద్వద్భిః క్రమశః ప్రయాణసమయే జ్ఞేయం చతుర్ణాం ఫలమ్. 196

వ్యా. అర్క ఇతి. అర్కే కామగతే కామాఖ్యనక్షత్రగతే సతి, అమృత కరే చంద్రేఽపి, కామాదిసంస్థే, యాయీ క్రమాత్ యుద్ధం అతిధనం సర్వా పదం మంగళమితి ఫలాని అవాప్నుయాత్, స్థాయీ తు యత్కించిద్విజయమిష ద్విజయం, ధనం, శుభకరం, భంగం, చేతి, ఫలాని క్రమాత్ అవాప్నుయాది త్యనుషంగః. అయమభిప్రాయః. సూర్యే కామాఖ్యనక్షత్రగతే, చంద్రే చ తన్నక్షత్రగతే, యాయీ యుద్ధం, స్థాయీ తు యత్కించిద్విజయం, చంద్రే మోక్షగతే, యాయీ అతిధనం స్థాయీ తు ధనం, చంద్రే ధర్మగతే, యాయీ సర్వాపదం, స్థాయీ శుభకరం, చంద్రేఽర్థగతే, యాయీ మంగళం, స్థాయీ భంగం, అవాప్నుయాదితి, విద్వద్భిః ప్రయాణసమయే చతుర్ణాం ఫలం సూర్యే కామగతే చంద్రస్య కామమోక్షధర్మార్థావస్థానాం ఫలం క్రమశో విజ్ఞేయం సమ్యగ్విచారణీయమిత్యర్థః.

తా. సూర్యుఁడు కామాఖ్యనక్షత్రగతుఁడై యుండునపుడును చంద్రుఁడు కామమోక్షధర్మార్థనక్షత్రగతుఁడై యుండునపుడును పట్ట ణము వెడలి యుద్ధమునకుఁబోయిన రాజు, యుద్ధము, అతిధనము, సర్వా పదమంగళ మను చతుర్విధఫలములను, తనపురముననేయుండి యుద్ధము చేయురాజు కించిద్విజయము ధనము శుభము భంగమును చతుర్విధ ఫలంబులను బొందుననియు, విద్వాంసులచేత నీ చతుర్విధఫలవిచార మవశ్యముగఁ జూడఁదగినదనియు నెఱుఁగ నగు.

భానౌ మోక్షగతే తథాప్యుడుపతౌ మోక్షాదిసంస్థే క్రమా
ద్భంగం సర్వజయం శ్రియం చ సమియాద్యాయీ చ సంధిం సహ,
స్థాయీ చాశు జయం మహీం చ మహతీం భంగం మహద్విగ్రహం
పంథారావానుగతం ఫలం చ లిఖితం ధర్మాదిచక్రం త్విదమ్. 197

వ్యా. భానావితి. భానౌ సూర్యే, మోక్షగతే మోక్షాఖ్యనక్షత్రగతే, ఉడుపతౌ ఉడూనాం నక్షత్రాణాం పతిశ్చంద్రస్తస్మిన్నపి మోక్షాదిసంస్థే క్రమా ద్యాయీ భంగం సర్వజయం శ్రియం సంధిం సామోపాయం సమియాత్, స్థాయీ

తు జయం మహతీం విపులాం మహీం పృథ్వీం భంగం మహద్విగ్రహం శాత్రు శీఘ్రం సమియాత్. అయం భావః. సూర్యే మోక్షనక్షత్రగతే చంద్రే తద్గతే సతి యాయీ భంగం స్థాయీ అధికజయం, చంద్రే ధర్మనక్షత్రగతే యాయీ జయం స్థాయీతు భూలాభం, చంద్రే అర్థగతే యాయీ శ్రియం స్థాయీభంగం, చంద్రే కామనక్షత్రగతే యాయీ సంధిక్రియాం స్థాయీ కలహం సమియాత్. ఇదం పంథా రాహుచక్రగతం ఫలం లిఖితం తం శ్లోకచతుష్టయోక్తం ధర్మాదిచక్రమిత్యుచ్యతే.

తా. చంద్రసూర్యు లిరువురు మోక్షాఖ్యనక్షత్రగతులై యుండు నపుడును, సూర్యుఁడు మోక్షగతుఁడై యుండఁగా జంద్రుఁడు ధర్మార్థకామనక్షత్రగతుఁడై యుండెనేని యట్టిసమయంబున రాణువను జేర్చుకొని యుద్ధమునకు వెడలిన ప్రభువు భంగమును, స్వరజయమును, సంపదను, సామోపాయమును నీచతుర్విధఫలములఁ గ్రమముగాఁ బొందుననియును, చంద్రసూర్యు లుక్తక్రమంబున నుండఁగాఁ దనపురంబుననే యుండి యుద్ధముచేయు రాజు జయమును శత్రురాజ్యమును భంగమును విశేషకలహమును నీఫలంబులఁ గ్రమంబుగఁ బొందుననియును, పంథారాహుచక్రఫలము తెలియునది. అనఁగా: శ్లోకచతుష్టయమందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడినయర్థమే ధర్మాదిచక్రం బని వ్యవహరింపఁబడుచున్న దనియు నెఱుంగవలయు.

అవ. అథ సూర్యచంద్రనాడీవివేకమాహ.—

నాసాదక్షిణభాగజాతపవనస్సూర్యాఖ్యనాడీ శుభా
సంగ్రామవ్యవహారమైథునభయస్నానాన్నభంగార్తిషు,
నాడ్యన్యా శశినశ్శుభైవ గమనాలంకారపాణిగ్రహ
క్షేత్రాద్యేషు యదంశవాయుచలనే తత్పాదపూర్వం వ్రజేత్. 198

వ్యా. నాసేతి. నాసాదక్షిణభాగజాతపవనః నాసాయాః యో దక్షిణభాగః తత్ర జాతో యః పవనో వాయుః సఏవ సూర్యాఖ్యనాడీత్యుచ్యతే, సా నాడీసంగ్రామవ్యవహారమైథునభయస్నానాన్నభంగార్తిషు సంగ్రామో యుద్ధం, వ్యవహారః క్రయవిక్రయాదివ్యాపారః, మైథునం మిథునకర్మ, భయం రాజభీతిః, స్నానం మంగళస్నానం, అన్నం అన్నశబ్దేన భోజనకాలో లక్ష్యతే. భంగః పరాజయః, ఆర్తిః పీడా ఏతాసు, శుభాశుభప్రదా, అన్యా నాడీ, నాసావామభాగజాతవాయుః శశినః చంద్రసంబంధినీనాడీత్యుచ్యతే, సా చంద్రనాడీ గమనాలంకారపాణిగ్రహక్షేత్రాద్యేషు ప్రయాణభూషణవివాహకృషికర్మసు శుభా, యదంశవాయుచలనం యద్భాగవాయుచలనం భవతి, తత్పాదపూర్వం

తద్భాగచరణపూర్వం వ్రజేత్, సంగ్రామాదిషు దక్షిణపాదపూర్వం ప్రయాణాదిషు వామపాదపూర్వం వ్రజేదితి భావః.

అవ. చంద్రసూర్యనాడీవివేకముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. నాసికమునకు కుడిప్రక్కనున్న రంధ్రమునందు సంచరించుచున్న వాయువు సూర్యనాడి యనియు, ఈసూర్యనాడి యుద్ధము, మంగళస్నానము, భోజనకాలము, పరాజయము, మనగపీడ మొదలగు కార్యములవిషయమై శుభకరం బనియును, నాసికమునకు నెడమప్రక్కనున్న రంధ్రమందు సంచరించువాయువు చంద్రనాడియనియు, ఆనాడి భూషణధారణము, వివాహము, వ్యవసాయము మొదలగుకార్యములవిషయమై శుభకరం బనియు, నాసికమునకు నేభాగమునం దేవాయువు సంచరించుచుండునో ఆభాగపాదసంచారము ముందుగాఁ జేయవలయు ననియు నభిప్రాయము,

అవ. సర్వదిగ్గమననిర్ణయమాహ.—

కౌబేరీముదయే రవేస్సురపతేర్దేశం తు మధ్యందినే
సాయం వారుణదేశమంతకదిశం యాతాఽర్ధరాత్రే వ్రజేత్.
గోధూళావభిజిత్యుషస్యపి గతిస్సర్వాసు దిక్ష్వర్ధదా
మందాహోషసి కింపునశ్చ గమనే లగ్నాదిశుద్ధిం వినా. 199

వ్యా.—కౌబేరీమితి. రవేరుదయే సూర్యోదయకాలే, కౌబేరీముదీచీం దిశం, మధ్యందినే మధ్యాహ్నే సురపతేర్దేశం ప్రాగ్దిశం, సాయంకాలే వారుణదేశం పశ్చిమదిశం, అర్ధరాత్రే అంతకదిశం దక్షిణదిశం, యాతా వ్రజేత్, గోధూళౌ అభిజితి ఉషసి చ సర్వాసు దిక్షు చతుర్దిక్షు అర్ధదా గోధూళ్యభిజిదుషసాం స్వరూపం ప్రాగేవోపపాదితత్వాన్నేహ లిఖ్యతే, మందాహోషసి శనివాసరోషఃకాలే, లగ్నాదిశుద్ధిం వినాపి, గమనే ప్రయాణే, అర్థదేతి కిం పునః కిము వక్తవ్యం, శన్యుషసః శుక్రబుధచంద్రహోరాక్రాంతత్వాదితి భావః. మందాహోషసీత్యస్య శుక్రవారస్య చరమయామ ఇత్యర్థః.

అవ. సర్వదిగ్గమననిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణకర్త సూర్యోదయకాలమునం దుత్తరమునకును, మధ్యాహ్నకాలమునందు తూర్పునకును, సాయంకాలమునందు పశ్చిమమునకును, అర్ధరాత్రియందు దక్షిణంబునకును పైనముఁ బోవునేని యిష్టసిద్ధి గలుగు ననియు, గోధూళి అభిజిత్ ఉషఃకాలములయందు

నేదిక్కునకు ప్రయాణము వెళ్లినను ధనలాభము గలుగు ననియును శన్యుషగకాల మనఁగా, శుక్రవారపుచరమయామము మనుట యీకాలము శుక్ర బుధ చంద్రహోరాక్రాంత మైయుండుఁ గాన లగ్నాది యేవిచారమును జేయక అట్టికాలమందు ప్రయాణము వెళ్ళినవారికి సర్వాభీష్టసిద్ధి గలుగు ననియు నభిప్రాయము.

అవ. ప్రయాణే ముఖ్యతమనక్షత్రాణి తత్తన్మునిసమ్మతకాలం చ దర్శయతి.—

పాణిస్థాధ్వని కార్యసిద్ధిరనిశం మైత్రే ప్రయాతస్య తు
జ్యేష్ఠాయాముషితస్య తత్ర హి పునర్మూలే ప్రయాతస్య తు,
మాండవ్యస్య మునోర్జయో హ్యుషసి చేద్గార్గ్యస్య యానం మతం
స్యాత్సమ్యక్ఛకునం బృహస్పతిమతం తత్రాపి యాత్రార్థదా. 200

వ్యా. పాణిస్థేతి. మైత్రే అనూరాధానక్షత్రే, ప్రయాతస్య పుంసః, అధ్వని మార్గ ఏవ, అనిశం సర్వదా, కార్యసిద్ధిః పాణిస్థా హస్తగతా, అవిఫలేత్యర్థః. జ్యేష్ఠా యాముషితస్య ప్రయాతస్య, ఏవం పునః మూలే మూలానక్షత్రే ప్రయాతస్య చ, తత్ర మార్గ ఏవ కార్యసిద్ధిః పాణిస్థా, మాండవ్యస్య ఋషేః మనోజయః, ఇదానీం కార్యమవశ్యంభవతీతి నిస్సంశయచిత్తం మతమిష్టం, గార్గ్యస్య తూషసి చేద్యానం ప్రయాణం శుభకరమితి మతమిష్టం, బృహస్పతిమతం తు సమ్యక్ఛకునం శుభశకునం స్యాద్యది తత్రాపి తదానీమేవ యాత్రార్థదేతి మతం, శకునస్వరూపం తు అగ్రే వక్ష్యతి యద్యపి జ్యేష్ఠానక్షత్రముత్తమేషు హస్తాదిషు వా మధ్యమేషు శతభిషగాదిషు వా నోక్తం, తత్రాప్యత్రోత్తమత్వేన స్వీకృతత్వాదవధేయమ్.

అవ. ప్రయాణవిషయమై ముఖ్యమగునక్షత్రములను, ఆయా మునులకు నిష్టంబులగు కాలంబులను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అనూరాధానక్షత్రమందును జ్యేష్ఠయందును మూలయందును ప్రయాణము వెడలినవారికిఁ గార్యసిద్ధికరస్థితమై యుండు, ననఁగా, నిర్విఘ్నంబుగ నిష్టసిద్ధి గలుగు ననుట చిత్తమం దేసంశయము నుంచక నిపుడిష్టసిద్ధి గలుగునని పైనమువెళ్లెడివారి కీసర్వలాభంబులు చేకూరునని మాండవ్యమహామునిమతం బనియు, గార్గ్యమహర్షిమతము ఉషఃకాలమునందుఁ బైనముపోవువారలకు నిష్టసిద్ధి గలుగు ననియు, బృహస్పతిమత మెప్పుడు శుభశకునము లగుచున్నవో యపుడుఁ బ్రయాణము వెడలుట లాభకరమనియు, ఇట్లు శకునస్వరూపము ముందుఁ జెప్పఁ

బడుచున్న దనియు జ్యేష్ఠానక్షత్ర ముత్తమమధ్యమనక్షత్రములలో గ్రహింపఁబడక పోయినను ఇచ్చట నుదాహరించుటవలన నుత్తమం బనియు నెఱుంగునది.

అవ. ప్రయాణలగ్నాదిద్వాదశభావేషు తత్తద్గ్రహస్థితిఫలమాహ.—

ఆయుర్ద్రవ్యజయాన్నమిత్రకలహస్త్రీవ్యాధిభోగోత్సవ
ప్రాప్త్యప్రాప్తికరాః క్రమాచ్ఛుభఖగా యాత్రాగృహాదిస్థితాః,
క్రూరాస్త్వామయభీతిభూషణరిపుభ్రాన్తిక్షుత్పీడామృతి
క్రోధానర్థవసుంధరావ్యయకరాస్స్యుర్యాతురేవాధ్వని. 201

వ్యా. ఆయురితి. యాత్రాగృహాదిస్థితాః ప్రయాణలగ్నప్రభృతిషు ద్వాదశ లగ్నేషు స్థితాః శుభఖగాః గురుశుక్రపాపాయుతబుధాక్షీణచంద్రాశ్చేతి శుభ గ్రహాః, యాతుః ఆయుర్ద్రవ్యాదికరా భవంతి. ప్రయాణలగ్నే ఉక్తగుర్వాదిశుభ గ్రహాస్స్థితాశ్చేత్, యాతురాయుః ఆయుర్వృద్ధిం ప్రయాణలగ్నాత్ ద్వితీయ గతాః ద్రవ్యం, లగ్నతృతీయే జయం, చతుర్థే ఽన్నం, పంచమే మిత్రం బంధు లాభం, షష్ఠే కలహం, సప్తమే స్త్రీలాభం, అష్టమే వ్యాధిం, నవమే భోగం, దశమే ఉత్సవం, ఏకాదశే ప్రాప్తిం, ద్వాదశే అప్రాప్తిం చ, క్రమాద్దద్యుః. వస్తువ్యాప్తిం క్రూరాస్సూర్యాదిపాపగ్రహాస్తు ప్రయాణలగ్నాదిద్వాదశభావేషు స్థితాస్సంతః క్రమాదామయభీత్యాదికరాఃస్యుః, యథా.—పాపా లగ్నగతాఃఆమయం రోగం, ద్వితీయే భీతిం, చోరాదిభ్యో భయం, తృతీయే భూషణం, చతుర్థే రిపుం శత్రు దర్శనం, పంచమే భ్రాంతిం చిత్తవైకల్యం, షష్ఠే ఽర్థం, సప్తమే పీడాం శరీర జాడ్యం, అష్టమే మృతిం మరణం, నవమే క్రోధం, దశమే అనర్థం, ఏకాదశే వసుంధరాం భూలాభం, ద్వాదశే, వ్యయం పదార్థ క్షయం చేతి క్రమాత్ అధ్వని యాతుర్దద్యుః.

అవ. ప్రయాణలగ్నాది ద్వాదశభావములయందు సూర్యాది గ్రహస్థితికిఁ బ్రత్యేకఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శుభగ్రహంబులగు గురుశుక్రబుధ పూర్ణచంద్రులలో నెవ్వరు ప్రయాణలగ్నమునం దుండినను నాయుర్వృద్ధిని, లగ్నద్వితీయస్థాన గతులై యుండునపుడు ద్రవ్యమును, తృతీయస్థానగతులై యుండిరేని జయమును, చతుర్థస్థానగతులై యుండిరేని యన్నమును, పంచమస్థాన గతులై యుండిరేని బంధులాభమును, షష్ఠస్థానగతులై యుండిరేని కలహ మును, సప్తమస్థానగతులైరేని స్త్రీలాభమును, అష్టమస్థానగతులైరేని వ్యాధిని, నవమస్థానగతులైరేని భోగమును, దశమస్థానగతులైరేని

యుత్సవమును, ఏకాదశస్థానగతులై రేని ఫలప్రాప్తిని, ద్వాదశగతులై రేని వస్త్వభావమును, నీక్రమంబున ఫలంబుల నిత్తురనియు, సూర్యాది పాపగ్రహంబులు ప్రయాణలగ్నాదిద్వాదశలగ్నములయం దుండి రేని రోగము, భయము, భూషణలాభమును, శత్రుదర్శనము, చిత్తవైకల్యము, ధనము, శరీరజాడ్యము, మరణము, కలహము, అనర్థము, భూలాభము, పదార్థక్షయము లనెడి ద్వాదశవిధఫలంబుల నీక్రమంబునఁ బ్రయాణకర్తకు మార్గమందుఁ గలుగఁజేయుదురని భావము.

అవ. అథ యాత్రాయోగానాహ.—

యాత్రాలగ్నగతశ్శుభోఽర్థసుఖదో యోగాఖ్య ఇందుం వినా
లగ్నస్థౌ మణిభూమిదౌ శుభఖగౌ మార్గేఽధియోగస్త్వయమ్,
లగ్నస్థా స్త్రిశుభా యదీంద్రసుఖదా యోగాదియోగాస్త్వయం
సౌమ్యాః కేన్ద్రగతా స్త్వభీష్టఫలదాస్స్యాద్రాజ్యయోగస్త్వయమ్.

వ్యా. యాత్రేతి. ఇందుం వినా చంద్రం విహాయ, శుభః ఏకశ్శుభగ్రహః యాత్రాలగ్నగతశ్చేత్, అర్థసుఖదః అర్థసుఖప్రదశ్చ భవేత్, అయం యోగాఖ్యో యోగః, శుభఖగౌ ద్వౌ శుభగ్రహౌ, లగ్నస్థౌ యది, మార్గ ఏవ మణిభూమిదౌ, భవతః, అయమధియోగాఖ్యో యోగః త్రిశుభాః త్రయశ్శుభగ్రహాః లగ్నస్థా యది, ఇంద్ర సుఖదాః స్వర్గసుఖదా ఇత్యర్థః. అయం యోగాధియోగః, సౌమ్యాః శుభగ్రహాః, కేంద్రగతాః లగ్నచతుర్థసప్తమదశమస్థా యది, అభీష్టఫలదాః ఈప్సితఫలప్రదాతారః స్యుః. చంద్రం విహాయేతి సర్వత్రానుషంగః, అయం రాజయోగస్స్యాత్.

అవ. ప్రయాణవిషయమై యోగనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చంద్రుఁడు వినాగా నేశుభగ్రహమయినను ప్రయాణలగ్నమం దుండెనేని యర్థసుఖకరుఁ డగుననియు, ఇదియ యోగాఖ్యయోగమనియు, రెండుశుభగ్రహములు ప్రయాణలగ్నగతు లయి యుండి రేని ప్రయాణకర్తకు మార్గమధ్యమందు రత్నలాభ భూలాభకరు లగుదురనియు, ఇది యధియోగాఖ్యయోగ మనియు, మూఁడు శుభగ్రహములు లగ్నగతు లయియుండి రేని స్వర్గసుఖముతో సమంబగు సుఖంబును గలుగఁ జేయుదురనియు, ఇదియ యోగాధియోగ మనియు, మఱియు శుభగ్రహములు లగ్న చతుర్థ సప్తమ దశమస్థానములయం దుండి రేని సర్వాభీష్టప్రదు లగుదురనియు, నిదియ రాజయోగమనియుఁ

జంద్రుఁడు విశాగా ననునభిప్రాయ మిూ చెప్పఁబడిన యోగము లన్నిఁటి యందు నూహింపవలయును.

అవ. అథ తారాబలమాహ.—

జన్మర్క్షాది పునః పునర్నవ నవ స్యుస్తారకాశ్చంద్రయు
గ్ధిష్ణ్యాంతం గణయేత్సమాశ్శుభఫలాస్సాంత్యాస్సదా నేతరాః,
తాసు త్ర్యాద్యచతుర్ద్వితీయచరణాస్త్యాజ్యాశ్చ శాకం గుడం
దానం స్యాల్లవణం చ హేమ సలిలం తచ్ఛేషపాదాశ్శుభాః. 203

వ్యా. జన్మర్క్షాదీతి. జన్మరాశిజన్మనక్షత్రమారభ్య చంద్రయుగ్ధిష్ణ్యాంతం చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతం నవ నవసంఖ్యాః, క్రమేణ పునః పునర్గణయేద్యది తారకాః తారాస్స్యుః. సాంత్యాః అంత్యేన పరమైత్రేణ సహితాః సమాస్సమ తారాః శుభఫలదాస్సత్ఫలదా భవంతి. ఇతరాః నవమాతిరిక్తవిషమతారాః, న శుభఫలదాః విషమాస్వపి కేషాం చిత్పాదానాం శుభఫలదత్వమస్తీత్యాహ.—తాస్వితి. తాసు జన్మవిపత్ప్రత్యక్నైధనాఖ్యవిషమతారాసు, క్రమాత్, త్ర్యాద్యచతుర్థద్వితీయాపాదాస్త్యాజ్యాః అయం భావః జన్మతారాయాం, తృతీయ పాదః, విపత్తారాయామాద్యపాదః, ప్రత్యక్తారాయాం చతుర్థపాదః, నైధనతా రాయాం ద్వితీయపాదస్త్యాజ్యః జన్మతారాయాం శాకం, విపత్తారాయాం గుడం, ప్రత్యక్తారాయాం లవణం, నైధనతారాయాం సలిలం తిలసహితం హేమ సువర్ణం, దానం దానవిషయం స్యాదేవం చేత్తచ్ఛేషపాదాస్శుభాస్స్యుః.

అవ. తారాబలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జన్మనక్షత్రము మొదలు చంద్రుఁ డుండునక్షత్రమువఱకు పలుమాఱు తొమ్మిదినక్షత్రముల గణనచేయవలయును, అట్లు గణన చేయఁగా నవతారలగు నట్టితారలలో పరమమైత్ర మనఁగాఁ దొమ్మిదవ తారతోఁగూడ సమతారలు శుభఫలదములనియు, మిగత జన్మ, విపత్, ప్రత్యక్,నైధనములనెడి నవమాతిరిక్తవిషమతారలు నిషేధవిషయము లనియు, నిట్లు నిషేధింపఁబడిన జన్మాదినైధనాంతవిషమతారలలో జన్మ తారయందుఁ దృతీయపాదము విపత్తారయం దాద్యపాదము ప్రత్యక్తార యందు నాల్గవపాదము నైధనతారయందు రెండవపాదము నశుభకర ములు గాన నీపాదములను నిషేధింపఁగా శేషించినపాదములు దాన పూర్వకముగ యాత్రోపాదేయము లనియు, నది యెట్లనిన . జన్మతారకు

శాకదానమును విపత్తారకు గుడమును ప్రత్యక్తారకు లవణమును నైధనతారకు నువ్వులతోఁగూడిన సువర్ణమును దానముచేసిరేని నిషిద్ధ వ్యతిరిక్తపాదములు శుభకరము లగుననియు నెఱుఁగునది.

అవ. అథ చంద్రబలమాహ.—

షష్ఠైకాదశసప్తమాద్యదశమేష్విందుస్తృతీయే శుభ
స్తారాచంద్రబలం త్విదం విగణయేజ్జన్మాది చంద్రాంతతః,
యాత్రాదిష్వథ పంచమే ద్వినవమే పక్షే వళక్షే శశీ
కృష్ణే త్వంత్యచతుర్థరంధ్రసదనేష్విత్యాహురన్యే శుభః. 204

వ్యా. షష్ఠేతి. ఇందుశ్చంద్రః షష్ఠైకాదశసప్తమాద్యదశమేషు తృతీయే చ స్థితశ్చేత్, శుభః శుభకరో భవతి. ఇదం శ్లోకద్వయోక్తం, తారాబలచంద్రబలం జన్మాదజన్మనక్షత్రజన్మరాశిమారభ్య, చంద్రాంతతః చంద్రనక్షత్ర చంద్రరాశిపర్యంతం విగణయేత్, తారాబలే జన్మనక్షత్రమారభ్య చంద్రనక్షత్రపర్యంతం చంద్రబలే జన్మరాశిమారభ్య చంద్రరాశిపర్యంతమితి విశేషః. మతాంతరమాహ.— పక్ష ఇతి. వళక్షే పక్షే శుక్లపక్షే, పంచమే ద్వినవమే ద్వితీయనవమయోశ్చ స్థితోఽపి శశీ, యాత్రాదిషు ఆదిశబ్దేన సకలశుభకర్మస్వపి శుభః, కృష్ణే కృష్ణపక్షే, అంత్యచతుర్థరంధ్రసదనేషు ద్వాదశచతుర్థాష్టమేషు, శుభ ఇత్యన్యే ఽ ప్యాహుః.

అవ. చంద్రబలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జన్మరాశి మొదలు చంద్రుఁ డుండురాశివఱకు గణనచేయఁగా జంద్రుఁడు జన్మరాశియందును, జన్మరాశికి తృతీయషష్ఠైకాదశసప్తమ దశమరాసులయందు నుండెనేని శుభకరుఁడనియు, తారాబలవిషయమై జన్మనక్షత్రము మొదలు చంద్రస్థితనక్షత్రమువఱకును జంద్రబలవిషయమై జన్మరాశి మొదలు చంద్రస్థితరాశివఱకు గణనచేయవలయు నని గ్రంథకర్త యభిప్రాయము. మతాంతరం బెట్లనిన: శుక్లపక్షమందుఁ బంచమ ద్వితీయ నవమస్థానములయందును, కృష్ణపక్షమందు ద్వాదశ చతుర్థాష్టమస్థానములయందును, ఉన్నచంద్రుఁడు సకల శుభకర్మల విషయమై శుభకరుఁ డని గ్రంథాంతరాభిప్రాయము.

అవ. అథ నిర్గమనలక్షణమాహ.—

తల్లగ్నే గమనం న చేన్నరపతిః ఖడ్గాదిసంచాలయే
న్మిత్రైర్మిత్రగృహం పిత్రృగ్రహసురాన్ సంపూజ్య తద్దిక్ప్రతిమ్,

ఏతన్నిర్గమనం త్రిరాత్రమవధిః పశ్చాద్వ్రజేన్మంగళై
ర్విప్రాదిర్వసుతండులాద్యపి నయేత్సాన్యత్పంచరాత్రావధిః. 205

వ్యా. తల్లగ్న ఇతి. తల్లగ్నే బలయుక్తలగ్నే, గమనం న చేత్ న సంభవతి యది, తదా నరపతిః, రాజా పితౄగ్రహసురాన్ పితరః ప్రసిద్ధాః గ్రహాః సూర్యాదయః సురాః గృహదేవతాః తాన్ కించ తద్దిక్పతిం యాం దిశం గమిష్యతి తద్దిగధిపతిం చ సంపూజ్య, ఖడ్గాది ఆదిశబ్దేన ఛత్రచామరాదిరాజచిహ్నం గృహ్యతే, మిత్రైస్సహ మిత్రగృహం బంధుగృహం ప్రతి సంచాలయేత్, బంధుగృహే యాపయేదితియావత్. పితౄన్ సంపూజ్యేత్యనేన ఆభ్యుదయికం శ్రాద్ధం కర్తవ్యమితి గమ్యతే. ఏతన్నిర్గమనమిత్యుచ్యతే. ఏతస్య త్రిరాత్రమవధిః పశ్చాత్త్రిరాత్రానంతరం మంగళైస్సూర్యాదిభిః సహ వ్రజేదితి రాజ్ఞామయం విధిః. విప్రాదిః ఆదిశబ్దేన వైశ్యశూద్రయోర్గ్రహణం, వసుతండులాదివిప్రాణాం వసు హిరణ్యం, వైశ్యానాం తండులం, శూద్రాణాం వస్త్రాదికమిత్యాదిశబ్దార్థః. నయేత్ నిక్షిపేత్, ఏతేషాం నిర్గమనస్య పంచరాత్రావధిః పంచరాత్రం అవధిర్యస్య తత్ తథోక్తం, శేషం సమానమ్.

అవ. నిర్గమనమునకు లక్షణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పూర్వోక్తక్రమంబుగ బలయుక్తమగు లగ్నమందుఁ బైనము పోవుట కనుకూలింపనియెడల నట్టి సమయంబున క్షత్రియుఁ డభ్యుదయకశ్రాద్ధముచేసి సూర్యాదినవగ్రహంబుల నిష్టదేవతల నేదిక్కును గూర్చి పైనము పోవఁదలఁచియున్నాఁడో యాదిగధిపతిని భక్తితోడఁ బూజించి రాజచిహ్నంబులగు ఛత్రచామరాదులఁ గైకొని బంధుసమూహంబుతో వెడలి యాఛత్రచామరంబుల బంధుగృహంబున నునిచి యనంతరంబు పైనము పోవచ్చు నిదియ నిర్గమనంబు. దీనికి మూఁడు రాత్రు లవధియని విప్రులుక్తక్రమంబున నిర్గమనముఁ జేయునెడల స్వర్ణమును, వైశ్యులు బియ్యమును, శూద్రులు వస్త్రములు మొదలయిన వానిని బంధుగృహంబున నునిచి పంచరాత్రపర్యంతము క్షత్రియులు దప్ప బ్రాహ్మణులు మొదలగువారు పైనము పోవచ్చును.

అవ. అథ యాత్రాయాం శుభశకునాన్యాహ.—

భారద్వాజమయూరచాషనకులా ముఖ్యాస్త్వముఖ్యాః ఖగా
స్తేషాం చోర్ధ్వగతిః ప్రదక్షిణగతిః సమ్యక్సమీపస్థితిః,
ఏకస్యైవ గతిశ్శుభాఽథ యుగపన్నైవోభయోశ్చేద్గతి
ప్పార్శ్వక్షీరసృగాలకుక్కుటశునాం వామా గతిస్త్వర్థదా. 206

వ్యా. భారద్వాజేతి. ముఖ్యాః ప్రసిద్ధాః, భారద్వాజమయూరచాషనకులాః. అముఖ్యాః, కాకాదయశ్చ యే ఖగాః పక్షిణః తేషాం చోర్ధ్వగతిః ప్రదక్షిణగతి స్సమ్యక్. అస్ఖలనేన సమీపే అనతిదూరే స్థితిశ్చ శుభా, ఏకస్యైవ భారద్వాజాదీనామన్యతమస్య ఏకస్యైవ గతిః ప్రదక్షిణాదిగతిశ్శుభా, అథ యుగపదేవ ఉభయోః ఏకజాతీయయోః పక్షిణోర్గతిశ్చేన్నైవ శుభదా, తార్క్ష్యక్షీరసృగాలకుక్కుటశునాం తార్క్ష్యో గరుడః.—'గరుత్మాన్ గరుడస్తార్క్ష్య' ఇత్యమరః. సృగాలో జంబుకః, కుక్కుటః ప్రసిద్ధః, శ్వా శునకః, ఏతేషాం తు వామా గతిః సవ్యగతిః, అర్థదా ప్రయాతురితి శేషః.

అవ. ప్రయాణవిషయమై శుభశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రసిద్ధంబులగు భారద్వాజము, నెమలి, జెముడుకాకి, ముంగిస ఇవి మొదలగువానియొక్కయు నముఖ్యములగు కాకాదులయొక్కయుఁ బ్రదక్షిణగమనము నూర్ధ్వగమనమును సమీపస్థితియు శుభకరంబు. ఉక్తభారద్వాజాదిపక్షులలో నొక్కొక్కటిగా వెళ్లిననే శుభకరంబు. రెండేసిగాఁ జేరి వెళ్లినేని యశుభకరంబు. గరుడపక్షి, పాలపక్షి, నక్క, కోడి, కుక్క వీనియొక్క వామగమనము శ్రేష్ఠమనఁగాఁ గుడినుండి యెడమప్రక్కకు వెళ్లినేని ప్రయాణకర్తకు ధనప్రదము.

అవ. అథ లగ్నాదిగతపాపగ్రహవశాద్భవిష్యదపశకునాన్యాహ.—

భౌమే చోష్ణకరే ప్రయాణసదనాత్కేంద్రే త్రికోణాష్టగే
రక్తోగ్రాయుధఘోరవాక్యజటిలప్రవ్రాజకాదీక్షణమ్,
కృష్ణాగారసమీక్షణం రవిసుతే కేతౌ కబంధేక్షణం
స్వర్భానావురగేక్షణం ప్రథమతో మార్గే ప్రయాతుర్భవేత్. 207

వ్యా. భౌమ ఇతి. భౌమే అంగారకే, ఉష్ణకరే సూర్యే చ, ప్రయాణసదనాత్ యాత్రాలగ్నాత్, కేంద్రత్రికోణాష్టగే కేంద్రాణి లగ్నచతుర్థసప్తమదశమాని, త్రికోణే పంచమనవమే అష్టమం లగ్నాదష్టమస్థానం చ ఏతేషాం అన్యతమే స్థానే స్థితే సతి, రక్తోగ్రాయుధఘోరవాక్యజటిలప్రవ్రాజకాదీక్షణం రక్తేన ఉగ్రం భయంకరం తచ్చ తదాయుధం అథవా రక్తాయుధం ఉగ్రాయుధం చ, ఘోరవాక్యం, జటిలో జటాధారీ ప్రవ్రాజకో యతిః, ఆదిశబ్దేన పాషండాదయః, ఏతేషామన్యతమస్య ఈక్షణం దర్శనం, రవిసుతే శనౌ, కేంద్రత్రికోణాష్టగే సతి, కృష్ణాంగారసమీక్షణం నీలాంగారదర్శనం, కేతౌ స్థితే సతి కబంధేక్షణం, కబంధః శిరోరహితజంతుః తస్య ఈక్షణం దర్శనం, స్వర్భానౌ రాహౌ, స్థితే యది ఉరగేక్షణం సర్పదర్శనం, ప్రయాతుః జనస్య, ప్రథమతో మార్గే భవేదితి సర్వత్ర ప్రబోధ్యమ్.

అవ. ప్రయాణలగ్నాదులను బొందిన పాపగ్రహవశమువలనఁ గలుగఁబోయెడి యవశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యాంగారకులు ప్రయాణలగ్నమునకు ౪, ౫, ౭, ౧౦, ఈ యీ చోట్ల నుండిరేని రక్తాయుధము, ఉగ్రాయుధము, కఠినవాక్య శ్రవణము, జటాధారి, యతీశ్వరుఁడు, పాషండులు మొదలైనవారి దర్శనము, శనైశ్చరుఁడు లగ్నపంచమనవమస్థానగతుఁడై యుండఁగా నల్లబొగ్గుదర్శనము, ఈ చెప్పఁబడిన స్థానములయందు రాహు వుండెనేని సర్పదర్శనము, కేతువుండెనేని కబంధదర్శనము పైనము పోవుజనునికిఁ ద్రోవయందు ముందుగా నగును.

అవ. లగ్నాదిగతశుభగ్రహవశాద్భవిష్యచ్ఛుభశకునానాహ.—

శుక్రే పూర్ణనిశాకరే చ శశిజే కేంద్రత్రికోణాన్వితే
పుణ్యస్త్రీఖగపూర్ణకుంభయుగళం జీవే తు విప్రద్వయమ్,
భానౌ భూమిసుతే ప్రయాణసదనాల్లాభ త్రిషష్ఠాన్వితే
తేజశ్చాషఫలేక్షణం రవిసుతే మార్గే మయూరేక్షణమ్. 208

వ్యా. శుక్ర ఇతి.—శుక్రే పూర్ణనిశాకరే పూర్ణచంద్రే చంద్రస్య శుక్లత్వ సిద్ధ్యర్థం పూర్ణగ్రహణం, శశిసుతే బుధే చ, కేంద్రత్రికోణాన్వితే, పుణ్యస్త్రీ ఖగపూర్ణ కుంభయుగళం పుణ్యస్త్రీజీవితభర్తృకా, ఖగా, గరుడాదయః, పూర్ణ కుంభయుగళం పూర్ణకలశద్వయం, జీవే, గురౌ, కేంద్రాదిగతే యది, విప్రద్వయం, భానౌ సూర్యే, భూమిసుతే అంగారకే వా, ప్రయాణసదనాత్, యాత్రాలగ్నాత్ లాభత్రిషష్ఠాన్వితే ఏకాదశత్రిషష్ఠాన్వితే యది, తేజః దీప్యమానాగ్నిః, చాషః కాకవిశేషః.—'అథ చాషః కికీ దీవి' రిత్యమరః. ఫలాని చూతాదీని తేషామీ క్షణం, రవిసుతే శనౌ, లాభత్రిషష్ఠాన్వితే యది మార్గే మార్గమధ్యే మయూరే క్షణం మయూరదర్శనం, ప్రయాతుర్భవేదితి శేషః.

అవ. లగ్నాదిస్థానమును బొందియును శుభగ్రహమువలనఁ గలుగఁ బోయెడి శుభశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శుక్రుఁడు పూర్ణచంద్రుఁడు బుధుఁడు వీరలు లగ్న చతుర్థ పంచమ సప్తమ నవమ దశమస్థానగతులై యుండిరేని ముత్తయిదువ, గరుడాదులు, జలాదులచేతఁ బూర్ణమైయుండు కుంభయుగళము, వీని

యొక్క దర్శనము, బృహస్పతియు నుక్తలగ్నాదిస్థానగతుఁడై యుండెనేని యిద్దఱు బ్రాహ్మణులయొక్క దర్శనమును, సూర్యాంగారకులు ప్రయాణలగ్నతృతీయషష్ఠైకాదశస్థానగతులై యుండిరేని ప్రజ్వలించుచున్న యగ్నియు, జెముడుకాకి మామిడిపండ్లు మొదలయిన వాని దర్శనము, శనైశ్చరుఁడు లాభ తృతీయ షష్ఠగతుఁడై యుండెనేని మార్గమధ్యమందు నెమలియొక్కదర్శనము నీక్రమంబుగ శుభశకునము లగును.

అవ. క్షుతక్రోష్టురుతయోః ఫలమాహ.—

ప్రాగాదౌ శనివాసరాదిగదితాస్సూర్యాదయోఽష్టౌ గ్రహాః
నాగా నాగనగా నిధీ నిశి నభో నాదో నసో నాడికా,
హానిప్రీతిదురుక్తిబంధుకనకస్నిగ్ధాన్నతాపార్తిదా
శ్శ్రోతుః క్రోష్టురుతేక్షుతే ఫలమిదం మృత్యుస్సదా గోక్షుతమ్. 209

వ్యా. ప్రాగాదావితి.—సూర్యాదయః సూర్యప్రభృతిరాహ్వంతా అష్టౌ గ్రహాః శనివాసరాదిప్రాగాదౌ ప్రాగాద్యష్టదిక్షు, నాగానాగనగాదిఘటికా సంఖ్యాభేదేన సంచరంతీతి గదితాః ప్రాచీనైరుక్తాః, తాదృశాస్సూర్యాదయః, క్షుతే క్రోష్టురుతే చ, క్రమాత్ హానిప్రీత్యాదిఫలదా భవంతి, అనేనైతదుక్తం భవతి. సూర్యశ్శనివాసరే ప్రాచ్యాం నాగాస్త్రింశత్ ఘటికాః సంతిష్ఠతే, తద్రాత్రౌ చంద్రః ఆగ్నేయ్యాం నాగాస్త్రింశద్ఘటికాః, భౌమః ఆదిత్యవాసరే దక్షిణస్యాం దిశి నగాః త్రింశద్ఘటికాః బుధః బుధః నైరృత్యాం నిధిః ఆదిత్యవాసరే రాత్రౌ త్రింశద్ఘటికాః సోమవాసరే దివా రాత్రౌ షష్ఠి ఘటికాః మిళిత్వా నవతిఘటికాః గురుఃపశ్చిమే భౌమవాసరే దివారాత్రౌ చ నిశి పంచాశద్ఘటికాః శుక్రో భౌమవాసరే రాత్రౌ శిష్టాః దశఘటికాః బుధవాసరే దివా త్రింశద్ఘటికాః మిళిత్వా వాయవ్యాం నభః చత్వారింశద్ఘటికాః శనిరుదీచ్యాం నాదః బుధవాసరే రాత్రౌ త్రింశత్ గురువాసరే పంచాశత్ మిళిత్వా అశీతిఘటికాః రాహురీశాన్యాం దిశి నసః గురువాసరే దశ శుక్రవాసరే షష్ఠిఘటికాః మిళిత్వా సప్తతి ఘటికాః సంచరంతీతి శేషః సర్వత్ర సూర్యే ప్రాచ్యాం స్థితే సతి క్రోష్టురుతే వా క్షుతే వా యది, శ్రోతుః హానిః, చంద్రే స్థితే వా యది ప్రీతిః, భౌమే దురుక్తిః, దుర్వార్తా బుధే బంధుః బంధులాభః గురౌ కనకం సువర్ణలాభః, శుక్రే స్నిగ్ధాన్నం సౌఖ్యాన్నభోజనం, శనౌ తాపః, రాహావార్తిః పీడా, ఏతా దదంతీతి తథోక్తాః. గోక్షుతం తు శ్రోతుస్సదా మృత్యుః మరణప్రదం భవతి.

అవ. ప్రయాణవిషయమై దిగ్భేదములచేతఁ దుమ్ము నక్కకూఁత లకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్య చంద్రాంగారక బుధ బృహస్పతి శనైశ్చర రాహువులు శనివారాదిగ శుక్రవారము వఱకు దివారాత్రులు తూర్పు మొద లీశాన్యదిక్కు వఱకు గడియలు ౩౦, ౩౦, ౩౦, ౫౦, ౪౦, ౮౦, ౨౦, ౧౦ ఈ సంఖ్యాక్రమంబుగ నొక్కొక్క గ్రహము నొక్కొక్కదిక్కునందు సంచరించుచునుండుఁ గాన నీసూర్యాదిగ్రహంబు లాయా దిక్కులయం దుండునపుడు తుమ్ముగాని, నక్కకూఁతగాని వినఁబడెనేని ప్రయాణాదులు పోవువారికి హాని, ప్రీతి, దుర్వార్తాశ్రవణము, బంధులాభము, స్వర్ణలాభము, సౌఖ్యాన్నభోజనము, తాపము, మనఃపీడయు నీఫలంబులు క్రమంబుగఁ గలుగును.

అవ. గౌళివాక్పతనయోః ఫలమాహ.—

భాగ్యశ్రీజయయుద్ధలాభగమనక్షేమార్తిపీడార్థకృ
త్ప్రాగాదిష్వధరోర్ధ్వయోరపి సదా శ్రోతుః క్రమాద్గౌళివాక్,
లక్ష్మీం మూర్ధ్నిగళే చ మిత్రముదరే పుత్రం చ పార్శ్వే ముదం
కట్యాం వాహనమర్థమేష్యతి పదే గౌళిప్రపాతే ఫలమ్. 210

వ్యా. భాగ్యేతి. గౌళివాక్ గౌళిః గృహగోధికా తస్యాః వాక్ ప్రాగాదిషు ప్రాగాద్యష్టదిక్షు, అధరోర్ధ్వయోరపి శ్రోతుః క్రమాద్భాగ్యాదిఫలకృద్భవేదితి యోజనా. అయమర్థః.—గౌళివాక్ ప్రాచ్యాం చేత్ శ్రోతుః భాగ్యకృత్, ఆగ్నేయ్యాం శ్రీకృత్, దక్షిణస్యాం జయకృత్, నైరృత్యాం యుద్ధకృత్, ప్రతీచ్యాం లాభకృత్, వాయవ్యాం గమనకృత్, ఉదీచ్యాం క్షేమకృత్, ఈశాన్యామార్తికృత్, భూమౌ పీడాకృత్, స్వస్యోర్ధ్వభాగే చేత్ అర్థకృత్, శ్రోతురితి సర్వత్రాన్వయః. అథ పతనఫలమాహ.—గౌళిప్రపాతే మూర్ధ్ని శిరసి చేత్ లక్ష్మీ, గళే కంఠే మిత్రం బంధులాభం, ఉదరే పుత్రం పుత్రలాభం, పార్శ్వే ముదం సంతోషం, కట్యాం వాహనం, పదే పాదే అర్థం చేష్యతీతి, ఫలమవగంతవ్యమ్.

అవ. బల్లి పలుకునకు పాటునకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పుదిక్కు మొద లీశాన్యమువఱకు నెనిమిదిదిక్కులయందు నూర్ధ్వాధఃప్రదేశములయందు బల్లి పలుకుచుండఁగా నట్టిసమయంబునఁ బ్రయాణాదులు పోవువారికి భాగ్యము సంపద జయము యుద్ధము లాభము గమనము క్షేమము దుఃఖము పీడయు ధనమును

ఈధశవిధఫలముగ క్రమముగ నొక్కొక్కస్థానమునకు నొక్కొక్క ఫలముచొప్పునఁ గలుగు ననియును, పతనమునకు ఫలం బెట్లనినః శిరస్సునందు పడెనేని యైశ్వర్యము, కంఠమందు బంధులాభము, ఉదరమందుఁ బుత్రలాభము, పార్శ్వమందు సంతోషము, కటిస్థానమందు వాహనము, కాళ్లయందు ధనము నీఫలంబులఁ బొందుదు రని యభిప్రాయము.

అవ. కాకరుతస్య ఫలమాహ.—

ఆదిత్యస్థితకాలసిద్ధనియమాః ప్రాగాదిదిక్షు క్రమా
త్పాదోనం ఘటికాచతుష్టయచరాః కాకా వదంత్యాగతమ్.
లాభారాతివినాశనప్రియజనప్రాప్త్యర్థవృష్ట్యాహవ
ప్రాణాంత్యాల్పభయం తు కాకమిథునం రోగార్తికృత్పశ్యతామ్.

వ్యా. ఆదిత్యేతి. ఆదిత్యేన స్థితో యః కాలః తేన సిద్ధో నిశ్చితః నియమో ఽవస్థా ఏషా తే తథోక్తాః, పాదోనం యథా తథా ఘటికాచతుష్టయచరాః కాకా వాయసాః ప్రాగాదిదిక్షు ప్రాగాద్యష్టదిక్షు, క్రమాత్ లాభారాత్యాద్యాగతం భవిష్యత్ఫలం వదంతి. ఏతదుక్తం భవతి. అయం భావః.—కాకాః ప్రాచ్యాం స్థితాస్సంతః లాభం, ఆగ్నేయ్యా మరాతివినాశనం, శత్రునాశనం దక్షిణస్యాం ప్రియజనప్రాప్తిం బంధులాభం, నైరృత్యామర్థం, పశ్చిమే వృష్టిం, వాయవ్యామాహవం యుద్ధం, ఉదీచ్యాం ప్రాణాంత్యం ప్రాణహానిం, ఈశాన్యామల్పభయమితి క్రమాద్వదంతీతి, కాకమిథునం కాకమైథునం తు పశ్యతాం జనానామితి శేషః. రోగార్తికృత్ రోగజన్యపీడాకారి భవేత్.

అవ. ప్రయాణవిషయమై కాలదిగ్భేదములచేతఁ గాకికూఁతకు ఫలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పుమొద లీశాన్యమువరకు నెనిమిదిదిక్కులయందుఁ గాకులు సూర్యోదయముమొద లస్తమానమువరకు నొక్కొక్కదిక్కునందు 3¾ గడియచొప్పున గుంపుగూడి కూయుచున్నవై ప్రయాణాదులకుఁ బోవువారికి దిక్పాలానురూపఫలములఁ గలుగఁజేయుఁగాన నుదయానంతరము 3¾ గడియవరకు తూర్పుననుండెనేని ప్రయాణకర్తకు లాభమును 3¾ గడియకు బిమ్మట 3¾ గడియవరకు నాగ్నేయంబున నుండెనేని శత్రునాశనమును దక్షిణంబున నుండెనేని బంధులాభమును నైరృతిదిక్కున నుండెనేని ధనమును బశ్చిమంబున వర్షమును వాయవ్యమున నద్ధము నుదగ్దిక్కున నుండెనేని ప్రాణహాని ఈశాన్యంబుననుండె

నేని యల్పభయమును నీక్రమంబున ఫలముల నిచ్చునవియుఁ గాక మైథునదర్శన మాయెనేని తప్పక వ్యాధికర మగును,

అవ. ప్రయాణే శుభశకునాంతరాణ్యాహ —

లక్ష్మీలక్షణలక్షితక్షితిపతిక్షీరేక్షుదండేక్షణం
పక్షిస్వామిమహోక్షపక్షికులకక్షౌద్రాక్షతప్రేక్షణమ్,
రుద్రాక్షక్షితిపాలకోపకరణం క్ష్మాదేవయుగ్మేక్షణం
క్షిప్రం క్షేమకరం ప్రయాణసమయే యాతుశ్చ సుక్షేత్రదమ్. 212

వ్యా. లక్ష్మీతి. లక్ష్మీలక్షణలక్షితక్షితిపతిక్షీరేక్షుదండేక్షణం లక్ష్మీలక్షణలక్షితం లక్ష్మీలక్షణైః లక్ష్మీచిహ్నైః సువర్ణముక్తికాదిభిః లక్షితం యుక్తం మణిఖచితభూషణాదికం, అథవా లక్ష్మీలక్షణాని ఛత్రచామరాదీని, తైర్లక్షితః ప్రకాశితో యః క్షితిపతిః రాజా క్షీరం పయః ఇక్షుదండాః తేషామీక్షణం దర్శనం, పక్షిస్వామిమహోక్ష పక్షికులకక్షౌద్రాక్షతప్రేక్షణం పక్షిస్వామీ గరుడః మహోక్షో వృషభః పక్షికులకం కేషాంచిత్పక్షిణాం సంఘః క్షౌద్రం మధు, క్షాత్రమితి పాఠే క్షత్రసంఘః అక్షతా రక్తపీతాద్యక్షతాః తేషాం ప్రేక్షణం రుద్రాక్షక్షితిపాలకోపకరణక్ష్మాదేవయుగ్మేక్షణం రుద్రాక్షాః ప్రసిద్ధాః క్షితిపాలకానాం రాజ్ఞాముపకరణాని ఛత్రచామరాందోళికాదీని క్ష్మాదేవౌ బ్రాహ్మణౌ తయోః యుగ్మం ఏతేషామీక్షణం చ ప్రయాతుః క్షిప్రం శీఘ్రం క్షేమకరం చేతి యాతుః సుక్షేత్రదం భూలాభదం చ భవేదితి శేషః.

అవ. మరల శుభశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. లక్ష్మీచిహ్నంబులగు ఛత్రచామరాందోళికాదులచేఁ బ్రకాశించుచున్న భూపాలుఁడు పాలు, చెఱకుగడలు, గరుడపక్షి, వృషభము, పక్షులసంఘము, తేనె, అక్షతలు, రుద్రాక్షలు, ఛత్రచామరాందోళికాదులు, ఇద్దఱు బ్రాహ్మణులు వీనిదర్శనము ప్రయాణసమయంబునఁ గలిగెనేని ప్రయాణకర్తకు క్షేమమును భూలాభమును గలుగును.

అవ. ప్రయాణే శుభశకునాంతరాణ్యాహ.—

వేశ్యామంగళఘోషవాక్యకుసుమచ్ఛత్రప్రదీప్తానల
స్నిగ్ధాన్నాంబుజరత్న శుభ్రవసనస్త్రీమద్యభాండధ్వజాః,
గోవేదధ్వనిలాజపూర్ణకలశశ్రోత్రానుకూలస్వన
ద్రవ్యాబ్జాంబుచరాః ప్రయాణసమయే దృష్టాస్సుఖార్థాన్నదాః.

వ్యా. వేశ్యేతి. వేశ్యా వారస్త్రీ మంగళఘోషాః మృదంగాదిధ్వనయః వాక్యాని మంగళవాక్యాని కుసుమాని సుగంధపుష్పాణి ఛత్రమాతపత్రం ప్రదీప్తానలః జ్వలద్వహ్నిః స్నిగ్ధాన్నం శాల్యన్నం అంబుజాని పద్మాని రత్నాని మౌక్తికప్రవాళాదీని శుభ్రవసనాని ధౌతవస్త్రాణి స్త్రీసువాసినీ మద్యభాండః సురాఘటః ధ్వజాః పతాకాః కించ గావః ధేనుః అనడ్వాన్వా వేదధ్వనిః వేదఘోషః లాజాః పూర్ణకలశాః ప్రసిద్ధాః శ్రోత్రానుకూలస్వనః వీణాదిధ్వనిః హరికథాదిర్వా ద్రవ్యాణి యాని కానిచిన్మంగళద్రవ్యాణి ఆజ్యం అంబుచరా మత్స్యాద్యాః ఏతే ప్రయాణసమయే దృష్టాస్సంతః సుఖార్థాన్నదాః సుఖదా అర్థదా అన్నదాశ్చ భవంతి, యాతురితి శేషః. గమ్యమానార్థత్వాదప్రయోగః.

తా. వేశ్యాస్త్రీ మద్దెల మొదలగువాని ధ్వనులు మంగళవాక్యశ్రవణము సువాసనగల పుష్పములు గొడుగు అగ్నిజ్వాలలు సన్నబియ్యపన్నము కమలములు ముత్యములు ప్రవాళాదులు శుభ్రముగా నుదుకబడిన వస్త్రములు ముత్తైదువ సారాయికుండలు టెక్కెములు పశువులు వేదఘోషము పేలాలు పూర్ణకలశములు శ్రోత్రానందకరంబగు ధ్వను లనఁగాః హరికథలు మంగళద్రవ్యములు నెయ్యి మత్స్యము లివి మొదలయినవానియొక్క దర్శనము ప్రయాణకాలమం దాయె నేని సుఖమును ధనము నిష్టాన్నము గలుగు ననుట.

పుణ్యస్త్రీ పురుషాన్వితా స్వపురతః పుత్రాన్వితావా గతా
చైవం గోమృగభృంగవానరరురుశ్వాశ్వాండజా భోగదాః,
యద్యుద్వాహగతిః ప్రయాతృసుఖకృత్పత్నీ సుపుత్రార్థదా
సర్వం వస్తు సితం శుభం యది భవేత్కృష్ణం తు న ప్రాయశః. 214

వ్యా. పుణ్యస్త్రీతి. పుణ్యస్త్రీ సువాసినీ పురుషాన్వితా స్వపతినా సహితా, అథవా పుత్రాన్వితా సతీ వా, స్వపురతః ప్రయాతురగ్రతః, ఆగతా యది వా ఏవం గోమృగో గవయః భృంగాః ద్విరేఫాః వానరః కపిః రురుః మృగవిశేషః శ్వా శునకః అశ్వస్తురగః అండజాః ప్రసిద్ధాః పక్షిణశ్చ స్వపురతః ఆగతా యది భోగదాః సుఖదా భవంతి. ఏవముద్వాహగతిః వివాహార్థం యే గచ్ఛంతి తేషాం గతిః అభిముఖ్యగతిర్వా సాగతిః పత్నీ సుపుత్రార్థదా పత్నీం సుపుత్రాన్ అర్థం చ దదాతీతి తథోక్తా స్యాత్కించబహునేత్యాశయే నాహ.—సర్వం యద్వస్తువా సితం శ్వేతం యది శుభం ప్రయాణసమయే శ్వేతవస్తుమాత్రం శుభకరం, కృష్ణవస్తు తు ప్రాయశః న శుభకరం. కదాచిన్నేష్టమిత్యర్థః.

తా. ముత్తైదువ పెనిమిటితోఁగాని పుత్రులతోఁ గాని కూడ ప్రయాణముపోవువారికి నెదురుగ వచ్చినను గురుపోతు తుమ్మెదలు కోతులు రురు వనుమృగము శునకము అశ్వము పక్షు లివి యెదురుగా వచ్చినను సుఖకరంబు. వివాహమునకు బోవువారై వచ్చుచున్న జను లెదురైరేని పత్నీసుపుత్రార్థప్రదు లగుదురు. ముఖ్యంబెమనిన: పైనము పోవువేళఁ దెల్లటివస్త్ర మగుపడెనేని శుభకరమగును నల్లటివస్త్ర మశుభ కరంబు సనుట.

అవ. అథాశుభశకునాన్యాహ.—

జంతూనాం శ్రుతితాడనే సతి తయోర్యుద్ధే క్షుతే రోదనే
క్రోధే పాదవిషాణపుచ్ఛదళనే దంతక్షతే మైథునే,
ప్రస్రావేఽపి చ బంధనే స్వపురతో దృష్టే చ కోలాహలే
ప్రాణత్యాగనిరోధనార్తిసమయే హానిః ప్రయాతుర్భవేత్. 215

వ్యా. జంతూనామితి. జంతూనాం యేషాం కేషాం చిజ్జంతూనాం శ్రుతి తాడనే శ్రోత్రతాడనే సతి, తయోర్జంత్వోర్యుద్ధే సతి చ, క్షుతే యస్య కస్య చిజ్జంతోః క్షుతేఽపి, రోదనే సతి క్రోధే చ పాదవిషాణపుచ్ఛదళనే పాదాశ్చ విషాణాని శృంగాణి చ పుచ్ఛా వాలాదయశ్చ పాదవిషాణపుచ్ఛం, ప్రాణ్యంగ త్వాదేకవద్భావః. ఏతేషాం దళనే భ్రంశే సతి చ దంతక్షతే యస్య కస్యచిజ్జం తోర్దంతభ్రంశే సతి తథా మైథునే సతి చ ప్రస్రావే మూత్రోత్సర్జనకాలే 'మూత్రం ప్రస్రావ ఉచ్చార' ఇత్యమరః. బంధనే బంధనసమయే చ స్వపురతః ప్రయాతు రగ్రతః కోలాహలే దృష్టే సతి చ ప్రాణత్యాగనిరోధనార్తిసమయే ప్రాణత్యాగ కాలే నిర్బంధనకాలే పీడాకాలే చ ప్రయాతుః హానిర్భవేత్, కస్య చిజ్జంతోరితి సర్వత్రాధ్యాహారః.

అవ. అశుభశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. గమనకాలమం దేజంతువులుగాని చెవులు తాడించినను రెండు జంతువులకుఁ బరస్పరకలహము గలిగినను నేజంతువులయొక్క కొమ్ములు పాదములు పుచ్ఛములు దంతములు విఱిగిపడినను మైథునము గాని యేజంతువుల మూత్రపురీషోత్సర్జనముగాని ఏజంతువునైన నరి కట్టుటగాని సందడిగాని ప్రాణాపాయముగాని యొకానొకజంతువు నిర్బం ధముగాని పీడించుటగాని ప్రయాణముపోవుజనుల కెదుట కలిగెనేని యాజనులకు హాని గలుగును.

అవ. అశుభశకునాంతరాణ్యాహ.—

వస్త్రాదిస్ఖలనే దురుక్తిసమయే గర్తాదిపాతే భయే
స్తంభాద్యైరపి ఘాతనే కృశతనౌ రోగాన్వితే వా తథా,
భుక్త్వా హే జన గమ్యతామితి జనైర్నిర్బంధహస్తగ్రహే
ప్రత్యాహ్వానవిధౌ ప్రయాణసమయే రోగః ప్రయాతుర్భవేత్. 216

వ్యా. వస్త్రాదీతి. వస్త్రాదిస్ఖలనే ప్రమాదాద్వస్త్రపుస్తకాదీనాం పాతే, ఆదిశబ్దేన స్వకీయం యత్కించిద్వస్తు గమ్యతే. దురుక్తిసమయే దుర్వాక్యోచ్చారణకాలే, గర్తాదిపాతే స్వయం గర్తాదిషు పతితే సతి; ఆదిశబ్దేన నిమ్నోన్నతభూమిః గృహ్యతే. భయే భయహేతువస్తుదర్శనే స్తంభాద్యైరపి ఘాతనే ప్రహరణే వా కృశతనౌ శరీరే బలరహితే సతీత్యర్థః. రోగాన్వితః రోగయుక్తో వా. యదా తదాపి హే జన, త్వయా భుక్త్వా గమ్యతామితి జనైర్నిర్బంధహస్తగ్రహే నిర్బంధేన బలాత్కారేణ హస్తగ్రహే సతి వా, ప్రయాణసమయే ప్రత్యాహ్వానవిధౌ హే జన పునరాగమ్య వాక్యం శ్రుత్వా గమ్యతామిత్యాహూయమానే సతి వా, ప్రయాతుః రోగో భవేత్.

తా. గమనేచ్ఛ గల పురుషులకుఁ బ్రమాదముచే స్వకీయములగు వస్త్రపుస్తకాదులు జారిపడుట, దుర్వాక్యోచ్చారణకాలము, తాము పల్లములందు జారిపడుట, స్తంభాదులచే గొట్టుపడుట, శరీరము మిక్కిలి కృశించియుండుట, రోగవంతులై యుండుట, 'ఓజనుఁడా! భోజనము చేసి వెళ్లుమా' యని నిర్బంధము చేయుట, 'ఓజనుఁడా! యొకమాట వినిపోవలె' నని పిలుచుట, యిట్టి దుష్టశకునములు గలుగుచుండఁగాఁ బ్రయాణము వెళ్లిరేని రోగవంతు లగుదురు.

అవ. పునశ్చాశుభశకునాంతరాణ్యాహ.—

ఉన్మత్తాంధవిరూపపంగుజటిలవ్యాధ్యన్వితాభ్యంగయు
క్ఖంజైకద్విజముక్తకేశవిధవానగ్నక్షుధాపీడితాః,
పాఖండాప్రియషండముండజడవాక్కుండప్రచండాయుధాః
ప్రాయః ప్రాణహరాః ప్రయాణసమయే సందృష్టమాత్రాః పథి. 217

వ్యా. ఉన్మత్తేతి. ఉన్మత్తాః భ్రాంతాః అంధాః అంధజనాః విరూపాః విరుద్ధరూపాః పంగుర్వక్రపాదః జటిలో జటాధారీ వ్యాధ్యన్వితో రోగీ అభ్యంగయుక్ అభ్యంగం కృత్వా అస్నాతజనః ఖంజః ఖోడః అసమర్థపాద ఇత్యర్థః. ఏకద్విజః ముక్తకేశః విలులితశిరోరుహః విధవా మృతభర్తృకా స్త్రీ నగ్నో దిగంబరః క్షుధాపీడితాః యేజనాస్తే చ పాఖండాః పాంతీతి పాః వేదోక్తాధర్మాః

తాన్ ఖండయంతీతి పాఖండాః తే చ అప్రియాశ్శత్రవః షండాః నపుంసకాః ముండాః తత్కాలకృతవపనాః జడవాచః అస్ఫుటవచనాః కుండాః జారస్త్రీసుతాః.—'అమృతే జారజః కుండో మృతే భర్తరి గోళక' ఇత్యమరః. ప్రచండాయుధాః తీక్ష్ణాయుధధారిణః, ఏతే ప్రయాణసమయే పథి మార్గే దృష్టమాత్రా యది, ప్రాయః అత్యంతం ప్రాణహరాః. ఏతేషాం దర్శనం గమనకాలే మృత్యుప్రదమిత్యాశయః.

తా. మత్తుఁడు, అంధకుఁడు, ఉగ్రరూపి, కుంటికాలుగలవాఁడు జడలు ధరించినవాఁడు, రోగి, నూనె నొంటరాచుకొని స్నానముచేయనివాఁడు, వక్రాంగుఁడు, ఒంటి బ్రాహ్మణుఁడు, వెండ్రుకలు విరియఁబోసుకొన్నజనుఁడు, విధవస్త్రీ, దిగంబరుఁడు, దప్పిఁగొన్న మనుష్యుఁడు, పాషండులు, శత్రువులు, తత్కాలమందు క్షౌరముఁ జేసుకొన్నపురుషుఁడు నపుంసకుఁడు, నత్తివాఁడు, తండ్రియుండఁగా జారునివలనఁ బుట్టినవాఁడు, తీక్ష్ణాయుధముల ధరించినవాఁడు—ఈ చెప్పఁబడినవారి దర్శనములు ప్రయాణ సమయమునఁ గలిగెనేని మృత్యుప్రదములు.

అవ. పునరప్యశుభశకునాంతరాణ్యాహ.—

చర్మాఙ్గారతృణాస్థిపంకలవణవ్యాధేక్షణం భీతిదం
గోధాసర్పబిడాలకుబ్జశశకవ్యాఘ్రేక్షణం మృత్యుదమ్,
వంధ్యాసూకరతైలతక్రయతిరాడ్భస్మేక్షణం హానిదం
కార్పాసేంధనరిక్తభాండతుషకాన్ పశ్యన్న యాత్రాం వ్రజేత్. 213

వ్యా. చర్మేతి. చర్మ అజినం అంగారాః ఇంగాలాని తృణాని అస్థి ప్రసిద్ధం పంకః కర్దమః లవణః వ్యాధః కిరాతః ఏతేషామీక్షణం, భీతిదం భయంకరం గోధా గోధికా సర్పః బిడాలో మార్జారః కుబ్జః హ్రస్వాంగో జనః శశకః ప్రసిద్ధః వ్యాఘ్రః శార్దూలః ఏతేషామీక్షణం మృత్యుదం మరణప్రదం. వంధ్యా నిస్సంతానస్త్రీ సూకరః వరాహః తైలం తక్రం చ ప్రసిద్ధం యతిరాట్ యతీశ్వరః భస్మ విభూతిః ఏతేషామీక్షణం హానిదం అనిష్టప్రదం. కార్పాసః ప్రసిద్ధః ఇంధనాని శుష్కసమిధః రిక్తభాండో నిర్జలఘటః తుషకో ధాన్యత్వక్ ఏతత్సర్వం పశ్యన్ యాత్రాం న వ్రజేత్ న గచ్ఛేత్.

తా. చర్మములు బొగ్గులు తృణము ఎముకలు అడుసు లవణము ఒకానొక కిరాతుఁడు - వీనియొక్క దర్శనము ప్రయాణవిషయమై భయంకరము. ఉడుము సర్పము పిల్లి కుబ్జుఁడు కుందేలు పెద్దపులి వీనిదర్శనములు మృత్యుప్రదములు. గొడ్డురాలు పంది నూనె,

షజ్జిగ యతీశ్వరుఁడు విభూతి వీనియొక్క దర్శన మనిష్టప్రదము. ప్రత్తి ఎండుకట్టెలు రిక్తభాండము ఉమక మొదలగు వస్తువులఁ జూచుచుఁ బైనము పోఁగూడదు.

భల్లూకద్విజరాజవానరరుతం తద్దర్శనం వాఽశుభం
తేషాం కీర్తనమార్తికృచ్చ గమనే దుష్టస్మృతిర్భీతిదా,
యాతుర్మృత్యుకరం కపోతవచనం ప్రోక్తం వివాహే చ య
జ్జ్ఞేయం తత్సకలం త్విహైవ గమనే చాకాలవృష్ట్యాదికమ్. 219

వ్యా. భల్లూకఇతి. భల్లూకః ప్రసిద్ధః ద్విజరాజో గరుత్మాన్ వానరః కపిః తేషాం రుతం ఆర్తవాక్యం తద్దర్శనం వా తయోః వానరభల్లూకయోర్దర్శనం చ అశుభం అశుభకరం.—'పక్షిస్వామిమహోక్షపక్షిశలభ' ఇత్యాదౌ గరుడదర్శనే శుభఫలస్యోక్తత్వాత్ తద్దర్శనమిత్యత్ర తయోర్దర్శనమితి ద్వివచనగ్రహణం, అత్ర వాశబ్దస్సముచ్చయార్థకః.—'వా స్యాద్వికల్పోపమయోరేవార్థే చ సముచ్చయ' ఇత్యమరః. తేషాం కీర్తనం నామోచ్చారణం గమనే ఆర్తికృత్, కించ దుష్టస్మృతిః సర్పాదిదుష్టజంతుస్మరణం భీతిదా భయప్రదా మనసాపి సర్పశశకాది స్మరణం న కర్తవ్యమిత్యాశయః, కపోతవచనం తు యాతుః మృత్యుకరం, వివాహే అకాలవృష్ట్యాదికం ఆదిశబ్దేన అభ్రభ్రమణాభ్రఘోషపరిధిదిగ్దాహాదయో గ్రాహ్యాః. ఇత్యాది యచ్చ ప్రోక్తం నిషిద్ధత్వేనాభిహితం తత్సకలం సర్వం తు ఇహైవ గమనేఽపి జ్ఞేయమ్,

తా. ఎలుఁగుగొడ్డు, గరుడపక్షి, కోఁతి వీనిధ్వని భల్లూకవానరముల దర్శనము స్మరణమును పీడాకరము. దుష్టస్మరణ మనఁగా సర్పాదుల స్మరణము భయప్రదము. పావురాతికూఁత మృత్యుప్రదము. మఱియు వివాహావిషయమై నిషేధింపఁబడిన యకాలవృష్ట్యాదికము లీ ప్రయాణమందును నిషిద్ధంబులు.

అవ. శకునస్వరూపం నిగమయతి.—

ప్రాగుక్తాంత్సకలైకవింశతిమహాదోషాన్విసృజ్యాన్యతో
యల్లగ్నం చ గుణాధికం యది భవేద్గ్రాహ్యం న దోషాధికమ్,
నోక్తా విస్తరభీతితశ్చ బహవో దోషా గుణాస్సంతి తే
కించిద్వస్తు నిరూపితం చ గమనే శాస్త్రేషు సారాత్మకమ్. 220

వ్యా. ప్రాగితి. ప్రాగుక్తాన్ వివాహప్రకరణోక్తాన్ సకలైకవింశతిమహాదోషాన్, విసృజ్య విహాయ, అన్యతః అన్యలగ్నాత్ యల్లగ్నం వా, గుణాధికం అనేకగుణయుక్తం భవేద్యది, తల్లగ్నం గ్రాహ్యం. దోషాధికం తు న గ్రాహ్యం.

విచార్యమాణే బహవః అనేకే దోషాః గుణాశ్చసన్తి, తే గుణదోషాః విస్తరభీతితః విస్తరభయాన్నోక్తాః, కింతు శాస్త్రేషు సారాత్మకమ్ సారభూతం, కించిద్వస్తుగమనే ప్రయాణవిషయే నిరూపితం ప్రతిపాదితం, మయేతి శేషః ఇదం కవేర్వాక్యమ్.

అవ. శకునస్వరూపమును నిశ్చయించుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహప్రకరణమందుఁ జెప్పఁబడియున్న యేకవింశతి మహాదోషములనువిడిచి ప్రయాణమునకు లగ్నవిమర్శ చేయునెడల నేలగ్నము గుణాధికమో యట్టిలగ్నము గ్రాహ్యము. దోషాధికలగ్న మగ్రాహ్యము. విమర్శచేయునెడల గుణములు దోషములు ననేకములుగా నుండుటవలన గ్రంథవిస్తరభీతిచే నవి యన్నియుఁ జెప్పఁబడలేదు. ప్రయాణవిషయమై శాస్త్రములయందు సారభూత మగు కించిద్వస్తువు నాచేత ననఁగాఁ గాలామృతకారులచేతఁ బ్రతిపాదింపఁబడెను.

అవ. ప్రయాణస్య శుభలగ్నాదికం నిరూప్యేదానీం నిగమయతి.—

విప్రాదిశ్శయనాన్నపానవిభవాన్సంపూర్ణలక్ష్మీం మహీం
రత్నస్త్రీపశుధాన్యయానవిజయాన్ లబ్ధ్వా స్వధామాప్నుయాత్,
ఏతేషామధికా ప్రయాతృమనసః శుద్ధిః ప్రయాణేఽస్తి చే
త్సర్వేషామధికైవ యానసమయే శ్రీవేంకటేశస్మృతిః. 221

వ్యా. విప్రాదిరితి. శుభలగ్నే గమనం సంభవతి చేద్యది, విప్రాదిః బ్రాహ్మణక్షత్రియావిట్శూద్రాః శయనాన్నపానవిభవాన్, సంపూర్ణలక్ష్మీం మహీం భూలాభం రత్న స్త్రీపశుధాన్యయానవిజయాన్ లబ్ధ్వా సంప్రాప్య స్వధామ స్వగృహం పునరాప్నుయాత్. ఏతేషాం శుభలగ్నాదీనాం మధ్యే ప్రయాణసమయే ప్రయాతృమనసః శుద్ధిః ఏతత్కాలగమనం శుభదమితి నిశ్చయమనస్వితా, అస్తి చేదధికోత్తమా. మాండవ్యమత మవలంబ్యోక్తమిదం. యానసమయే ప్రయాణకాలే శ్రీవేంకటేశస్మృతిరస్తి చేత్సర్వేషాం శుభలగ్నశకునాదీనామప్యధికైవ. వేంకటేశస్మృతిరిత్యుపలక్షణం ఇష్టదేవతాస్మరణమాత్రమితి ఫలితోఽర్థః.

అవ. బలయుక్తము లగులగ్నాదులయందుఁ బైనముపోవువారికి ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రులకుఁ బూర్వోక్తక్రమంబుగఁ బైనముపోవుటకు శుభముహూర్తము సంభవించి పైనము వెళ్లిరేని శయనాన్నపానములు నఖండైశ్వర్యమును భూలాభమును రత్న

మౌక్తికమణిప్రవాళాదులను స్త్రీపశుధాన్యవాహనములను పొంది యత్యంతసౌఖ్యంబుతో మరల స్వగృహమును బొందుదు రనియు, శుభలగ్నము మొదలగు నన్నిటికంటె బైనముపోయెడివారికి నెపుడు శుభముహూర్త మని నిశ్చయమునస్సుగలుగునో యట్టిముహూర్త మధికంబని మాండవ్యమహర్షి మతము నవలంబించి గ్రంథకర్తచేఁ జెప్పఁబడినదనియును, మఱియు ముఖ్యముగ నిష్టదేవతాస్మరణచేసి ప్రయాణము వెళ్లి రేని సమస్తకార్యములు నెఱవేఱు ననియు నెఱుంగునది.

అవ. శుభలగ్నే ప్రయాతస్య రాజ్ఞః ఆశీర్వాదరూపేణ విశేషఫలమాహ.—

ఏవం సత్సమయే వ్రజన్నరపతిస్సంత్యక్తకేశాంబర
ప్రాణస్యందనశస్త్రనాగతురగాన్ కృత్వా తృణాస్యానరీన్,
కృత్వేచ్ఛాం నకులాంగనాసు విజయాం దత్వా భయం ప్రాణినాం
దగ్ధ్వా శత్రుపురాణి శత్రుకమలాం హృత్వా పురీం స్వాం విశేత్.

వ్యా. ఏవమితి. ఏవం పూర్వోక్తరీత్యా సత్సమయే శుభలగ్నే నరపతిః రాజా, వ్రజన్ గచ్ఛన్ సన్ అరీన్ శత్రూన్ సంత్యక్తకేశాంబరప్రాణస్యందనశస్త్రనాగతురగాన్ సంత్యక్తాః కేశాః శిరోరుహాః అంబరాణి వస్త్రాణి ప్రాణాః స్యందనాని రథాశ్శస్త్రాణ్యాయుధాని నాగాః గజాః తురగా అశ్వాశ్చయైస్తథోక్తాః తాన్ తృణాస్యాన్ సందష్టతృణముఖాంశ్చ కృత్వా కులాంగనాసు శత్రూణాం పతివ్రతాస్త్రీషు విజయామిచ్ఛాం న కృత్వా తాః అపరిగృహ్యేత్యర్థః. పరస్త్రీపరిగ్రహణే మహాదోషస్మరణాదితి భావః, ప్రాణినాం శత్రుదేశస్థజనానామభయం చ దత్వా శత్రుపురాణి దగ్ధ్వా భస్మీకృత్వా శత్రుకమలాం శత్రులక్ష్మీం హృత్వా స్వాధీనం కృత్వేత్యర్థః. పునః స్వాం స్వకీయాం పురీం నగరీం ప్రవిశేత్.

అవ. శుభలగ్నమందుఁ బ్రయాణముపోయిన రాజున కాశీర్వాదరూపముచే విశేషఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పూర్వోక్తక్రమంబుగ శుభలగ్నమందుఁ బయనముపోయిన ప్రభువు తనశత్రువులను విడువఁబడిన తలవెండ్రుకలు వస్త్రములు ప్రాణములు రథములు శస్త్రములు గజములు గుఱ్ఱములు గలవారలుగాను, కఱవఁబడినతృణముగల ముఖములగలవారలుగాను, అనఁగా శరణాగతులనుగాఁజేసి శత్రురాజస్త్రీలయం దాసక్తియుంచక నచ్చట నుండు

ప్రాణుల కభయము నిచ్చి శత్రుపట్టణముల దహించి శత్రులక్ష్మిని యపహరించి యత్యంతానందభరితుఁడై మరల తనపట్టణముఁ జేరు ననుట.

అవ. అథ ప్రతిప్రయాణనిర్ణయమాహ.—

యాత్రాలగ్నగతేఽబ్దమేవ రవిజే సూర్యే తదర్ధం దినం
శీతాంశౌ త్రిదినం కుజే శశిసుతే మాసద్వయం వాక్పతౌ,
మాసం దైత్యగురౌ చ పక్షమథ వా దృష్టే విలగ్నే గ్రహైః
సంఖ్యాయాః పరతస్స మేష్యతి పునస్స్వస్థానమాప్తార్థవాన్. 213

వ్యా. యాత్రేతి. రవిజే శనౌ యాత్రాలగ్నగతే సతి అబ్దః సంవత్సరమేవ సూర్యే లగ్నగతే సతి తదర్ధం తస్య సంవత్సరస్యార్ధం షణ్మాసా ఇత్యర్థః. శీతాంశౌ చంద్రే తు, దినం ఏకదివసః. కుజే త్రిదినం, శశిసుతే బుధే మాసద్వయం, వాక్పతౌ బృహస్పతౌ మాసః, దైత్యగురౌ శుక్రే పక్షః, అథవా విలగ్నే యాత్రాలగ్నే, గ్రహైః శన్యాదిగ్రహైర్దృష్టే సతి తు, సంఖ్యాయాః ఉక్తాబ్దాదిసంఖ్యాయాః, పరతః ప్రయాతా ప్రయాణకర్తా. ఆప్తార్థవాన్ ప్రాప్తార్థలాభస్సన్, పునః స్వస్థానం సమేష్యతి.

అవ. ఉక్తలగ్నమందు వెళ్లినప్రయాణకర్త మరల వచ్చుటకుఁ గాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శనైశ్చరుఁడు ప్రయాణలగ్నగతుఁడై యుండెనేని ప్రయాణకర్త యొక్క సంవత్సరమునకుఁ బిమ్మట మరల స్వస్థానముఁ జేరు ననియు, సూర్యుఁడు లగ్నగతుఁడై యుండెనేని యాఱుమాసములకు పిమ్మట, చంద్రుఁడుండెనేని నొకదివసమునకుఁ బిమ్మటను, అంగారకుఁడు లగ్నగతుఁడై యుండెనేని మూఁడుదినములకుఁ బిమ్మటను, బుధుఁడుండెనేని రెండుమాసములకుఁ బిమ్మటను, బృహస్పతియుండెనేని మాసానంతరమందును, శుక్రుఁడుండెనేని యొకపక్ష మనఁగా ౧౫ దివసములకుఁ బిమ్మట, ప్రయాణకర్త ఇష్టసిద్ధినిఁ బొందినవాఁడై స్వస్థానమును జేరు ననియు, నీచెప్పఁబడిన శన్యాదిగ్రహములచేఁ బ్రయాణలగ్నము చూడఁబడుచుండిన నుక్తక్రమంబుననే వానికి ఫలంబు లనియు నెఱుంగవలయు.

అవ. అత్రైవ విశేషమాహ.—

మందాదిగ్రహకాల ఏవ గదితో యాత్రాదిలగ్నే క్రమా
దేకద్విత్రిగుణశ్చరస్థిరగృహే స్యాద్ద్విస్వభావాభిధే,

యాత్రాలగ్నచరాదిభాగసహితేష్వర్కాద్యదిఖేటేషు వా
స్యాదేవం ప్రతియానముక్తగమనం నిశ్చిత్య యాతా వ్రజేత్. 224

వ్యా. మందాదీతి. యాత్రాదిలగ్నే చరే స్థిరే ద్విస్వభావాభిధే సతి వా గదితః పూర్వశ్లోకోక్తః మందాదిగ్రహకాల ఏవ క్రమాదేకద్విత్రిగుణస్స్యాత్. అనేనాయమర్థస్సంపన్నః, శనిస్థితయాత్రాలగ్నే చరే వత్సరః, స్థిరే సతి వత్సరద్వయం, ద్విస్వభావే సతి వత్సరత్రయం, సూర్యస్థితయాత్రాలగ్నే చరే సతి షణ్మాసాః, స్థిరే ద్వాదశమాసాః, ద్విస్వభావేఽష్టాదశమాసాః. ఏవముత్తరత్రాప్యూహ్యం. అర్కాద్యది శన్యాదిగ్రహేషు, యాత్రాలగ్నచరాదిభాగసహితేషు యాత్రాలగ్నే యే చరస్థిరద్విస్వభావాంశాః తైస్సహితేషు చ, తదా ప్రాగుక్తకాలః స్యాత్. ప్రతియానముక్తగమనం ప్రతిప్రయాణముక్తగమనం ఏవముక్తరీత్యా నిశ్చిత్య యాతా వ్రజేత్.

అవ. ఈశ్లోకమున నొక్కవిశేషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణలగ్నము చరము స్థిరము ద్విస్వభావమునెడు త్రివిధనామాన్వితముగా నుండెనేని పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడియున్న క్రమంబుగ శన్యాదిగ్రహములయొక్క కాలనిర్ణయము ఏకద్విత్రిగుణం బగు, ఎట్లనఁగాఁ బ్రయాణలగ్నము చరమైయుండి అట్టిలగ్నమందు శనైశ్చరుఁ డుండెనేని ప్రయాణకర్త మరల వచ్చుటకు నొకసంవత్సరమవధి యగు, స్థిరమైయుండెనేని రెండుసంవత్సరము లవధియగు, ద్విస్వభావలగ్న మేని మూఁడుసంవత్సరము లవధియగు, శేషించినగ్రహములకుఁ గాలనిర్ణయ మిత్తెఱంగుననే యెఱుంగఁదగినది. ఇదియునుంగాక యీ చెప్పఁబడిన శన్యాదిగ్రహములు ప్రయాణలగ్నస్థము లగు చరస్థిరద్విస్వభావాంశలఁ బొందియుండినను బ్రయాణకర్త స్వస్థానమునకు మరల వచ్చుటకు కాలనిర్ణయమును పూర్వోక్తక్రమముననే తెలిసికొని పైనము పోవలయును.

అవ. యోగాంతరమాహ.—

యాత్రాలగ్నగతో గ్రహః ప్రథమతశ్చ పశ్చాత్స వక్రీ భవే
త్తల్లగ్నేశ్వర ఏవ వా గమనదిక్ఖేటోఽపి వక్రీ యది,
యాతుర్జన్మవిలగ్నరాశ్యధిపతిర్వక్రం గతస్తద్దశా
ధీశో వా బలయుక్తవాన్ స్వభవనం భూయః ప్రయాత్యేష్యతి. 225

వ్యా. యాత్రేతి. యః యాత్రాలగ్నగతః సగ్రహః ప్రథమతః ప్రయాణకాలే ఋజుగతిస్సన్నితి శేషః. పశ్చాద్వక్రీ భవేద్యది తదా ప్రయాతా భూయః

పునః స్వభవనం స్వగృహం ఏష్యతి. యద్వా తల్లగ్నేశ్వరో వా ప్రయాణలగ్నాధిపతిర్వా యదా వక్రీభవతి తదా పునరాగమిష్యతి. అథవా గమనదిక్ఖేటోఽపి స్వయం యద్దిశం ప్రతిగమిష్యతి తద్దిక్పతిర్వా యదా వక్రీభవతి తదా వా. అథవా యాతుః ప్రయాణకర్తుః జన్మవిలగ్నరాశ్యధిపతిః జన్మలగ్నాధిపతిర్వా యదా వక్రం గతో భవతి తదా వా. అథవా తద్దశాధీశః తస్య యాతుః యద్దశా తస్యాః యోఽధీశః సః బలయుక్తవాన్ స్థానాది షడ్బలయుక్తవాన్ సన్ యదా వక్రీభవతి తదా వా ప్రయాతా భూయస్సమేష్యతీతి వక్తవ్యం దైవజ్ఞేనేతి పదద్వయమధ్యాహర్తవ్యమ్.

అవ. యోగాంతరములను జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. నవగ్రహములలో నేగ్రహముగాని ముందు ప్రయాణలగ్నమున ఋజాగతుఁడై యుండి ప్రయాణకర్తపైనముపోయినపిమ్మట వక్రించినను, లేక ప్రయాణలగ్నాధిపతి వక్రగతుఁడైనను, లేక తా నేదిక్కును గూర్చి పైనము పోఁదలఁచియున్నాఁడో యాదిగధిపతి వక్రగతుఁడై యుండినను ప్రయాణకర్తయొక్క జన్మలగ్నాధిపతి వక్రగతుఁడైనను, లేక ప్రయాణకర్తయొక్క దశాధిపతి స్థానాదిషడ్బలయుక్తుఁడై యుండి యెప్పుడు వక్రగతుఁ డగుచున్నాఁడో అట్టిసమయంబునను పైనముపోయిన వాఁడు మరల స్వగృహమును బొందు నని జ్యోతిశ్శాస్త్రాభిజ్ఞునిచేత నీ ఫలము చెప్పఁదగినది.

అవ. పునర్యోగాంతరమాహ.—

యాత్రాలగ్నగతోదయాంశభవనాద్యాత్రోడుపాదాంత్యగా
యాత్రాకర్తృభపాదతస్స్యురథవా యాత్రేందుభాంశాంత్యగాః,
తావంతో హి వినాడికాశ్చ ఘటికాహాః పక్షమాసాస్తయో
ర్యావన్మధ్యనవాంశకా గతివశాత్స్యాద్యాతృకాలావధిః. 226

వ్యా. యాత్రేతి. యాత్రాలగ్నగతోదయాంశభవనాత్ యాత్రాలగ్నగతో యః ఉదయాంశః ఉదయనవాంశః సఏవ భవనం తస్మాత్ తదారభ్య, యాత్రోడుపాదాంత్యగాః ప్రయాణనక్షత్రపాదాంత్యగతాః, అథవా యాత్రాకర్తృభపాదతః యాత్రాకర్తుః యద్భం జన్మనక్షత్రం తస్య పాదతః తదారభ్య, యాత్రేందుభాంశాంత్యగాః యాత్రానక్షత్రపాదాంత్యగాః తయోః యాతృజన్మనక్షత్రపాదప్రయాణనక్షత్రపాదయోశ్చ, యావన్మధ్యనవాంశకాః యావంతో యావత్సంఖ్యాకాః మధ్యనవాంశకాః; తావంతో వినాడికాః ఘటికాః, అహాని పక్షః మాసాశ్చ గతివశాత్. యాతృకాలావధిస్స్యాత్.

అవ. మరల యోగాంతరములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉక్తక్రమంబున ప్రయాణము వెళ్లినవారికి మరల వచ్చెడి నిర్ణయకాల మెద్ది యనిన: ప్రయాణలగ్నస్థనవాంశము మొదలు ప్రయాణనక్షత్రపాదనవాంశమువఱకుగాని లేక ప్రయాణకర్తయొక్క జన్మనక్షత్ర పాదనవాంశము మొదలు ప్రయాణనక్షత్రాంశమువఱకుఁ గాని లెక్కపెట్టఁగా నెన్ని నవాంశము లగుచున్నవో అన్ని విఘడియలు, అన్ని ఘడియలు, అన్ని దినములు, అన్ని పక్షములు, అన్ని మాసములు కూడా చేర్చిన నెంతకాల మవునో అంతకాలమునకు పిమ్మట వచ్చును.

అవ. పునర్యోగాంతరమప్యాహ.—

యాత్రాలగ్ననవాంశపోఽస్తనిలయే స్వాంశేశ్వరో వా యదా
వక్రీ సప్తమరాశిపోఽపి నవమాధీశోఽపి యాత్రాలయాత్,
తద్రేక్కాణపతిః స్వకాలబలవాన్ తద్వాసరలగ్నేశ్వరో
యాతుస్స్వోత్పన రాగమస్స్వభవనం వారేశ్వరో వా తదా. 227

వ్యా. యాత్రాలగ్నేతి. యాత్రాలగ్ననవాంశపః ప్రయాణలగ్ననవమాంశాధిపః, యదా వక్రీభవతి. అథవా అస్తనిలయే యాత్రాలగ్నాత్సప్తమలగ్నే, స్వాంశేశ్వరః లగ్నే యావత్సంఖ్యాకో నవాంశః సప్తమలగ్నేఽపి తావత్సంఖ్యాకో నవాంశః తదధిపో వా తదా వక్రీభవతి, యద్వా యాత్రాలయాత్ యాత్రాలగ్నాత్. సప్తమరాశిపః సప్తమరాశ్యధిపతిర్వా, నవమాధిపోఽపి యాత్రాలగ్నాత్ నవమరాశ్యధిపతిర్వా, యదా వక్రీభవతి తదా వా, అథవా తద్రేక్కాణపతిః యాత్రాలగ్నద్రేక్కాణపతిర్వా, స్వకాలబలవాన్ స్వకాలే యాత్రాకాలే బలవాన్, స్థానాది షడ్బలయుక్తస్సన్ యదా వక్రీభవతి, యద్వా తద్వాసరలగ్నేశ్వరః తద్వారేశ్వరో యాత్రావారాధిపతిః తల్లగ్నేశ్వరో యాత్రాలగ్నాధిపతిర్వా స్వకాలబలయుక్తస్సన్ యదా వక్రీభవతి వారేశ్వరో యాతృజన్మవారాధిపతిర్వా జన్మరాశ్యధిపతిర్వా యదా వక్రీభవతి తదా తత్కాలే యాతుస్స్వభవనం ప్రతి పునరాగమః. ప్రతిప్రయాణం స్యాదితి వదేదితి శేషః.

అవ. మరల వచ్చుటకు యోగాంతరములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణలగ్ననవాంశాధిపతిగాని ప్రయాణలగ్నమునకు సప్తమలగ్ననవాంశాధిపతిగాని సప్తమలగ్నాధిపతిగాని ప్రయాణసమయమున ఋజుగతుఁడై యుండి యెప్పుడు వక్రగతుఁ డగునో అప్పుడును,

లేక ప్రయాణలగ్నద్రేక్కాణాధిపతి ప్రయాణకాలమందు స్థానాది షడ్బలయుక్తుఁడై యుండి పిమ్మట వక్రించినను ప్రయాణవారాధిపతియుఁ దల్లగ్నాధిపతియును దత్కాలమందు స్థానాదిషడ్బలయుక్తులై యుండి యెప్పుడు వక్రగతులగుదురో అప్పుడును, ప్రయాణకర్తయొక్క జన్మ వారాధిపతిగాని జన్మలగ్నాధిపతిగాని తత్కాలమందు బలయుక్తులై యుండి యెప్పుడు వక్రగతులగుదురో అప్పుడును ప్రయాణకర్త శీఘ్రముగ స్వస్థానమును జేరును.

భూత్వాదౌ గమనే ప్రవేశశకునం పశ్చాత్స్వమీపే పునః
ప్రస్థానం శకునం భవేద్యది మహాఁల్లాభః ప్రయాతుస్సదా,
ప్రోక్తం యత్సకలం ప్రయాణశకునం వ్యస్తం ప్రవేశే శుభం
క్షీరాఖ్యం విహగం విహాయ నగరగ్రామప్రవేశాదిషు. 228

వ్యా. భూత్వేతి. గమనే ప్రయాణే ఆదౌ ప్రథమతః ప్రవేశశకునం ప్రవేశకాలోక్తశకునం భూత్వా పశ్చాత్స్వసమీపే ప్రస్థానం శకునం ప్రయాణ శకునం భవేద్యది తదా ప్రయాతుః మహాఁల్లాభః స్యాత్. యద్యచ్ఛకునం ప్రయాణే ప్రోక్తం తత్సర్వం శకునప్రవేశే వ్యస్తం విపరీతం సత్ నగరగ్రామ ప్రవేశాదిషు శుభం, భారద్వాజమయూరచాషశలానాం ప్రదక్షిణగతిః ప్రయాణే శుభా ప్రవేశే తు వామా గతిః శుభా గరుడకుక్కుటకునకాదీనాం వామా గతిః ప్రయాణే శుభఫలదా. ప్రవేశే తు ప్రదక్షిణగతిరర్దేతి వివేకః. క్షీరాఖ్యం క్షీరనామకం విహగం పక్షిణం విహాయ, క్షీరపక్షిగతిస్తూభయత్రాపి వామగతిరేవ శుభదేత్యర్థః.

తా. ప్రయాణసమయమున ముందుగాఁ బ్రవేశమునకుఁ జెప్పఁబడియున్న శకునములై నపిమ్మట ప్రయాణశకునములాయెనేని ప్రయాణ కర్తకు విశేషలాభమును పాలపక్షిదక్కఁ బ్రయాణమునకుఁ జెప్పఁబడి యున్న శకునములు నగరాదిప్రవేశాదులయందు వ్యత్యస్తముగానాయె నేని ముఖ్యములగును; అనఁగాఁ బ్రయాణములకు శ్రేష్ఠములనిచెప్పఁబడి యున్న భారద్వాజమయూరాదిపక్షులయొక్క ప్రదక్షిణగమనము ప్రవే శమునకు శుభకరం బనియు, వామగమనము శ్రేష్ఠమనియుఁ, బ్రయాణ మునకు శుభకరం బని చెప్పఁబడియున్న గరుడకుక్కుటాదులయొక్క వామగమనము ప్రవేశమం దశుభకరం బనియుఁ, బ్రదక్షిణగమనము శుభకరంబనియుఁ, పాలపక్షిగమనము ప్రయాణప్రవేశాదులయందు వామగమనమే శ్రేష్ఠమనియు నెఱుంగఁదగినది.

అవ. ప్రయాణే విప్రాదీనాం నియతఫలాన్యాహ.—

యాత్రా ధిష్ణ్యగుణైర్ద్విజస్య ఫలదా సిద్ధ్యైర్గుణైర్లగ్నజై
ర్నానాయోగగతైర్నృపస్య తు విశాం సిద్ధిర్దినోత్థైర్గుణైః,
శూద్రాణాం శకునైశ్శుభైశ్శుభఫలం యాత్రానుకూలా భవే
దన్యేషాం తు ముహూర్తశక్తిబలతస్స్యాత్కార్యసిద్ధిస్సదా. 229

వ్యా. యాత్రేతి. యాత్రా ద్విజస్య బ్రాహ్మణస్య ధిష్ణ్యగుణైః నక్షత్రగుణైః ఫలదా నృపస్య రాజ్ఞస్తు లగ్నజైర్నానాయోగగతైశ్చ గుణైస్సిద్ధిః యాత్రాసిద్ధిర్భవేత్. విశాం వైశ్యానాం దినోత్థైర్గుణైస్సిద్ధిః. శూద్రాణాం శుభైః శకునైశ్శుభఫలం భవేత్. అన్యేషాం సంకరాణాం తు ముహూర్తశక్తిబలతః ముహూర్తబలాద్యాత్రానుకూలా కార్యసిద్ధిస్సదా స్యాత్.

అవ. ప్రయాణవిషయమయి బ్రాహ్మణాదులకు నియతఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణవిషయమయి బ్రాహ్మణులకు గుణయుక్త నక్షత్రముగా నుండెనేని శుభప్రదమనియు, రాజులకు లగ్నయోగాదులు శ్రేష్ఠములుగా నుండెనేని యిష్టసిద్ధిప్రదమనియు, వైశ్యులకు దినశుద్ధి చక్కఁగా నుండెనేని శుభప్రదమనియు, శూద్రులకు ప్రయాణకాలమందు శుభశకునము లాయెనేని శ్రేయస్కర మనియు, శేషించినవనులకు ముహూర్తబలము చక్కఁగా నుండెనేని కార్యసిద్ధి గలుగుననియు నెఱుఁగఁదగినది.

అవ. అథ గమనదినే వర్జ్యాన్యాహ.—

క్షౌరం వాక్కలహం సుదీర్ఘగమనం దైన్యం భయం వేపథుం
శోకం దుష్టసహాయ మేకగమనం విప్రత్రయం వక్రతామ్,
అభ్యంగం సముపోషణం చ కుటిలం త్యక్త్వాఽఽదిమేఽహ్ని వ్రజే
త్పూర్వాదృష్టవశాత్ప్రయాణశకునం యాతుశ్శుభం వాశుభమ్. 230

వ్యా. క్షౌరమితి క్షౌరం క్షురకర్మ వాక్కలహం భార్యాదినా వాక్కలహం సుదీర్ఘగమనం అత్యంతాధికగమనం దైన్యంయాచ్ఞాదిదైన్యం భయం వేపథుం శరీరకంపం శోకం వ్యసనం దుష్టసహాయందుర్జనసహాయం ఏకగమనం అసహాయగమనం విప్రత్రయం వక్రతాం అథవా కించిద్దూరం గత్వా పునఃనివృత్తిం వా అభ్యంగం తైలాభ్యంజనం సముపోషణం ఉపోష్యం కుటిల మనోవైకల్యం చ ఆదిమేఽహ్ని

ప్రథమదివసే వర్జయిత్వా ప్రజేత్ గచ్ఛేత్. ఏవం గతే సతి పూర్వాదృష్టవశాత్ జన్మాంతరపుణ్యపాపకర్మవశాత్, యాతుః ప్రయాణశకునం శుభమశుభం చ స్యాత్. పూర్వాదృష్టం శుభం చేచ్ఛుభశకునం అశుభం చేదశకునమితి వివేకః.

అవ. పైనము పోవుదివసమందు విడువఁదగిన కార్యములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణదివసమందు శోకము, భార్య మొదలగువారితోఁ గలహము, దీర్ఘమార్గగమనము, యజ్ఞాపాలచే ప్రాప్తమగుదైన్యము, భయము, శరీరకంపము, వ్యసనము, దుర్జనులసహాయము, ఏకాకిగా బయలుదేరుట, బ్రాహ్మణత్రయముఁ బయలువెళ్లుట, మార్గమందు వక్రము, అభ్యంగస్నానము, ఉపోష్యము, చిత్తవైకల్యము ఇవి మొదలగు దుష్టకార్యములఁ ద్యజించి ప్రయాణము వెళ్లిరేని జన్మాంతరపుణ్యపాపవిశేషమువలన శకునములగును; అనఁగా; పూర్వాదృష్టము శుభమై యుండెనేని శుభశకునము లశుభమైయుండెనేని యశుభశకునములు నగును.

అవ. ద్వితీయదివసే గతిలక్షణమాహ.—

ద్వైతీయే దివసేఽపి యానశకునం సమ్యగ్భవేచ్ఛోభనం
వ్యాళం వా శశకం వినాఽపశకునం దైవాత్తదన్యద్భవేత్,
పూర్వస్మిన్ దివసేఽపి యత్ర శకునం తత్రైవ గత్వా పున
స్తార్తీయే దివసే ప్రజేత్పునరపి స్యాదేవ యాతుస్సుఖమ్. 231

పఞ్చమబిన్దుస్సమాప్తః

వ్యా. ద్వైతీయ ఇతి. ద్వైతీయే 'ద్వైస్తీయ' ఇతి తీయప్రత్యయః; తతః స్వార్థే అణ్. ద్వితీయఏవ ద్వైతీయః తస్మిన్ ద్వైతీయే దివసే ద్వితీయదివసే, యానశకునం ప్రయాణశకునం సమ్యగ్భవేద్యది, తదా శోభనం మంగళం స్యాత్ దైవాత్. విధివశాత్ వ్యాళం సర్పం శశకం చ వినా అన్యదపశకునం భవేద్యది తదా పూర్వస్మిన్ దివసే యత్ర శకునం శుభశకునం జాతం తత్రైవ పునర్గత్వా, తద్దివసం తత్రైవ నీత్వా తార్తీయే 'త్రిణస్సంప్రసారణం' చేతి తీయప్రత్యయః. తృతీయః. తతస్స్వార్థే అణిఆదివృద్ధిః. తార్తీయే తృతీయదివసే, పునః ప్రజేత్. ఏవం చ సతి యాతుస్సుఖం స్యాదేవ.

యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం బిన్దుః పఞ్చమో౽గమత్.

అవ. ప్రయాణదివసమునకు రెండవదివసమందు గతిలక్షణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రెండవదివసమందు ప్రయాణశకునములు చక్కఁగా నాయె నేని శుభకరం బనియు, లేక దైవాధీనమువలన సర్పము, కుందేలు ఈ రెండు వినాగా నేమి యపశకునములైనను పూర్వదివసమం దేప్రదేశమునకు శుభశకునము లాయెనో మరల నాప్రదేశమును బొంది యాదిన మచటనే యుండి మూఁడవదివసమందు ప్రయాణముఁ బోయి రేని సుఖవంతు లగుదురనియు భావము.

పఞ్చమబిందువు సమాప్తము.

శ్రీ రస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

కాలామృతే - సవ్యాఖ్యానే

షష్ఠబిన్దుః

వాస్తుప్రకరణము

అవ. యాత్రాప్రకరణముక్త్వేదానీం వాస్తుప్రకరణం నిర్వక్తుం తన్మూలభూతం గృహనిర్మాణయోగ్యప్రదేశమాహ. —

క్షేత్రాణాం వసతిశ్శుభా కలియుగే శ్రీవేంకటేశాజ్ఞయా
వింధ్యాఖ్యాచలదక్షిణావనితలే శ్రీగౌతమీసన్నిధౌ,
సంపూర్ణాధ్వరవేదశాస్త్రసహితే స్వర్గాదిభోగప్రదే
బ్రహ్మజ్ఞానిభిరన్వితేఽతిశుభదే ముక్తిప్రదే స్థాయినామ్. 232

వ్యా. క్షేత్రాణామితి. క్షేత్రాణాం కాశ్యాదీనాం మధ్య ఇతి శేషః, సంపూర్ణాధ్వరవేదశాస్త్రసహితే, సంపూర్ణాః యే అధ్వరాః మఖాః యే వేదాః ఋగాదిశ్రుతయః యాని శాస్త్రాణి తర్కవ్యాకరణాదీని, తైస్సహితే యుక్తే, స్వర్గాదిభోగప్రదే స్వర్గాదయో యే పుణ్యలోకాః తేషు యో భోగః తత్ప్రదే దాతరి, బ్రహ్మవిద్భిః మహాత్మభిః, అన్వితే సహితే స్థాయినాం వసతాం జనానామితి శేషః. అతిశుభదే అత్యంతకల్యాణప్రదే. ముక్తిప్రదే మోక్షదాయిని వింధ్యాఖ్యాచలదక్షిణావనితలే వింధ్యాఖ్యో య అచలః పర్వతః, తస్య దక్షిణావనితలే దక్షిణభూప్రదేశే, గౌతమీసన్నిధౌ గౌతమీనదీసమీపే చ, శ్రీవేంకటేశాజ్ఞయా కలియుగే వర్తమానే యుగే వసతిః గృహం శుభా మంగళప్రదేత్యర్థః.

అవ. జనులు వాసముచేయుటకుఁ బ్రదేశము నిర్ణయించుచున్నాఁడు.—

తా. కలియుగమున వాసము చేయువారలకు ముక్తిప్రదంబును శుభకరంబును నగు వింధ్యపర్వతమునకు దక్షిణభూభాగమును వేదశాస్త్రేతిహాసపురాణపారంగతులగు బ్రాహ్మణోత్తములు నివసించియున్న

గౌతమీనదీసమీపభూములును, జనులకు వాసయోగ్యం బని శ్రీవేంకటేశ్వరాజ్ఞాకరు లగు గ్రంథకారులచేఁ జెప్పఁబడిన దని యభిప్రాయము.

అవ. అథ వాస్తుస్వరూపం నిర్వక్తుం ప్రసంగసంగత్యా రాజభృత్యార్వణమాహ.—

సేవాయాం ప్రభునామభాది గణయేద్భృత్యాఖ్యధిష్ణ్యాంతత
స్తత్కృత్వాథ చతుర్గుణం ప్రవిభజేచ్ఛైలైశ్చ శిష్టం ధనమ్,
తద్వత్పూర్వవిపర్యయాగతమృణం జ్ఞేయం హి రాజ్ఞస్త్విదం
భృత్యస్యైవ తు భృత్యభాది గణయేదర్థాధికో రాజ్యకృత్. 233

వ్యా. సేవాయామితి. సేవాయాం విషయే ప్రభునామభాది ప్రభునామనక్షత్రమారభ్య భృత్యాఖ్యధిష్ణ్యాంతతః భృత్యనామనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. తద్గణితం చతుర్గుణం కృత్వా చతుర్భిః సంగుణ్య శైలైః సప్తసంఖ్యాభిః ప్రవిభజేత్. ఏవం చ సతి యచ్ఛిష్టం తద్ధనమితి జ్ఞేయం తద్వత్పూర్వవిపర్యయాగతం ఋణం భృత్య నామనక్షత్రమారభ్య ప్రభునామనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. తద్గణితం చతుర్భిర్గుణిత్వా సప్తభిః హృతం సత్ యచ్ఛిష్టం తదృణమితి వేదితవ్యం, ఇదం రాజ్ఞః రాజభృత్యార్వణం భృత్యస్య తు భృత్యరాజార్వణం తు భృత్యభాది భృత్యనక్షత్రమారభ్య ప్రభునామనక్షత్రపర్యంతం గణయేదిత్యర్థః. అన్యత్సర్వం పూర్వవద్ద్రష్టవ్యం. ఏవం చ సతి అర్థాధికో ధనమధికం చేత్ రాజ్యకృద్భవేత్, ఋణమధికం చేన్న శుభమిత్యర్థా ల్లభ్యతే.

అవ. పిమ్మట వాస్తుస్వరూపమును దెలుపువాఁడై ప్రసంగసంగతిచే రాజభృత్యార్వణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సేవకుని విషయమై యర్వణము చూచునపుడు ప్రభునామనక్షత్రము మొదలు సేవకునినామనక్షత్రమువఱకు గణనచేసి యా లెక్కను ౪-ట హెచ్చుగుణించి ౭-ట భాగహారింపఁగా రాశియందు శేష ముండెనేని యది ధనమగును. అట్టి ధనసంఖ్యను నొకచోటనుంచి మఱల సేవకుని నామనక్షత్రము మొదలు ప్రభునామనక్షత్రమువఱకు నుక్తక్రమంబున గుణించి భాగము హరింపఁగా శేషము ఋణమగును. ఇట్లేర్పఱుపఁబడిన ధనఋణములలో ధనసంఖ్య యధికముగ నుండెనేని ప్రభువులకు లాభకర మగు. సేవకుఁడు ప్రభువిషయమై అర్వణము చూచునపుడు సేవక

నామనక్షత్రము మొదలు ప్రభునామనక్షత్రమువఱకు గణనచేసి తక్కిన వాని నుక్తక్రమంబుగఁ జూచి ఫలమును నెఱుంగవలయును.

అవ. అథ గ్రామార్వణలక్షణమాహ—

సాధ్యాఖ్యా ప్రథమాక్షరోత్థగణనాం సంలిఖ్య తద్వామత
స్తద్వత్సాధకనామ చ ప్రవిభజేన్నాగైశ్చ శిష్టం ధనమ్,
తాదృక్పూర్వవిపర్యయాగతమృణం ద్రవ్యాధికం భోగదం
సామ్యం చేత్సమతాన్యదన్నరహితం వైరాఖ్యధామాత్రిక్తకృత్.

వ్యా. సాధ్యాఖ్యా ప్రథమాక్షరోత్థగణనాం సాధ్యోగ్రామాదిః తస్య ఆఖ్యానామ తస్యాః యః ప్రథమాక్షరః తస్యోత్థగణనాం అకారాదిక్రమాత్ సాధ్యనామాద్యక్షరపర్యంతం గణనయా యావత్సంఖ్యా భవతి తావత్సంఖ్యాం భూమౌ సంలిఖ్య, తద్వామతః తస్యాస్సంఖ్యాయాః వామతః వామభాగే సార్వ విభక్తికస్తసిః. సాధకనామ సాధకో దేవదత్తః తస్య నామాద్యక్షరం చ తద్వత్ అకారాదిగణనాయా యావత్సంఖ్యా తావత్సంఖ్యా సంలిఖ్య, తత్సర్వం నాగైః అష్టభిః ప్రవిభజేత్. శిష్టం ధనం లబ్ధేన ప్రయోజనం నాస్తి, తాదృక్పూర్వోక్త సదృశం పూర్వవిపర్యయాగతం పూర్వస్మాద్విపర్యయేణాగతం ఋణం భవతి. యథా—సాధకనామాక్షరసంఖ్యాం నిక్షిప్య తద్వామభాగే సాధ్యనామాద్యక్షరోత్థసంఖ్యాం చ సంలిఖ్య సర్వం నాగైః ప్రవిభజేత్, శిష్టం ఋణం భవేదిత్యభిప్రాయః. ఏవం చ సతి ద్రవ్యాధికం ధనాధికం చేత్ భోగదం సుఖప్రదం, సామ్యం చేత్ ధనర్ణే సమానే చేదిత్యర్థః. సమతా అన్యత్ ఋణాదికం చేత్ అన్నరహితం దారిద్ర్యం కుర్యాత్. కించ వైరాఖ్యధామ శత్రుస్థానం అత ఏవాత్రికృత్. అత్ర బాలబోధార్థం యత్కించిదుదాహ్రియతే. కుండినగరం నామ కశ్చిద్గ్రామవిశేషః తస్య ఆద్యక్షరః కకారః అవర్ణాదారభ్య కకార పర్యంతం గణనయా సప్తదశసంఖ్యా భవతి. తావత్సంఖ్యాం కర్మభూమౌ నిక్షిప్య, తద్వామభాగే ఈశ్వరోనామ కశ్చిద్ద్విజః అవర్ణాదారభ్య ఈకార పర్యంతంగణనయా చతుస్సంఖ్యా భవతి తత్సర్వం సప్తదశోత్తరచతుశ్శతం భవతి. తదష్టభిః హృతం సత్ ఏకం భవతి శిష్టం తద్ధనం ఏతదేవ వ్యత్యస్తం సత్ చతుస్సప్తత్యుత్తరశతం తదష్టభిర్హృతం సత్ షట్ శిష్టం భవతి. తదృణం ధనా దృణమధికం, ఏవం బుద్ధిమతా సర్వత్రాప్యూహ్యం. కేచిదకారాదివర్గగణనయా కార్యమితి.

అవ. గ్రామార్వణమునకు లక్షణమును జెప్పుచున్నాఁడు—

తా. అకారము మొదలు గ్రామనామధేయప్రథమాక్షరమువఱకు గణనచేయఁగా వచ్చినసంఖ్య నొకచోటనుంచి మరల అకారము మొదలు గృహముగట్టుటకు నిశ్చయించెడి పురుషునినామ ప్రథమాక్షరమువఱకు లెక్కపెట్టి యీసంఖ్యను మొదట గణనచేసి యుంచియున్న లెక్కకు

కుడి ప్రక్కనునుంచి వెనసి రాశిని ౮-ట భాగహరింపఁగా శేషము ధనమగు. మరల అకారము మొదలు గృహాధిపతినామధేయ ప్రథమాక్షరమువఱకు లెక్కపెట్టి ఆసంఖ్య నొకచోట వ్రాసియుంచి అకారము మొదలు గ్రామ నామధేయ ప్రథమాక్షరమువఱకు గణనచేసి యాగుణకమును తొల్లింటి లెక్కకు కుడిభాగమునను నిచి వెనసి రాశిని ౮-ట భాగహరింపఁగా శేషము ఋణమగు. ఇట్లేర్పఱుపఁబడిన ధనఋణసంఖ్యలలో నేగ్రామమున ధన సంఖ్య హెచ్చుగా నుండునో యట్టి గ్రామము వాసయోగ్యంబు.

అవ. అథ క్షేత్రార్యాణమాహ.—

క్షేత్రస్యాకచటాః క్రమాత్తపయశా వర్గాస్స్యురష్టౌ స్థితాః
ప్రాగాదౌ ఖగరాడ్బిడాలమృగరాట్ఛ్వాహ్యాఖునాగాశ్శశః,
స్యాద్వర్గాద్యది పంచమోఽరిరథ దిగ్వర్గేషు యోనిస్త్వియం
ద్వౌ ద్వౌ దిక్షు విదిక్షు చైకమఖిలం మేషాదిపూర్వాదితః. 235

వ్యా. క్షేత్రస్యేతి. అకచటతపయశా ఇతి క్షేత్రస్య-అష్టౌ వర్గాస్స్థితాః ప్రాగాదౌ ప్రాగాద్యష్టదిక్షు క్రమాత్ ఖగరాట్ గరుడః బిడాలో మార్జారః మృగరాట్ సింహః శ్వా శునకః అహిః సర్పః ఆఖుర్మూషకః నాగో గజః శశః ప్రసిద్ధః ఏతే అష్టవర్గాదీనామధిపాస్స్యుః. స్యాత్ స్వకీయాద్వర్గాత్పంచమః పంచమవర్గో యది అరిః శత్రుః యస్య నామాక్షరో యద్వర్గః తస్మాత్పంచమవర్గః శత్రురిత్యర్థః. స్యాద్వర్గాత్పంచమవర్గ ఇత్యనేన శేషాశ్శుభా ఇత్యర్థాల్లభ్యతే. పక్షాంతరమాహ—అథేతి. దిగ్వర్గేషు ఇయం యోనిరిత్యుచ్యతే. పూర్వాదితః ప్రాచీమారభ్య అఖిలం మేషాదిద్వాదశరాశయః దిక్షు చతుర్దిక్షు ద్వౌ ద్వౌ రాశీ విదిక్షు ఆగ్నేయాదిషు చ తస్పృషు ఏకైకం యోజయేదితి శేషః.

అవ. క్షేత్రార్యాణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పంచాశ ద్వర్ణములలోనుండే, అ, క, చ, ట, త, ప, య, శ లనెడి ౮-ది వర్గములకు ప్రాగాదిగా నెనిమిది దిక్కులు స్థానంబులగును. అట్టి వర్గములకు ప్రాగాదిగా గరుడబిడాల సింహశునక సర్పమూషక గజ శశకము లధిపతులు. పురుషునియొక్క నామప్రథమాక్షర మేవర్గమున నుండునో ఆవర్గమునకు పంచమవర్గము శత్రువర్గము గాన నావర్గమునకు స్థానంబగు దిక్కునందు గృహాసర్మాణము గూడదు. పక్షాంతరమున ప్రాగాదీశాన్యము వఱకు మేషాదిద్వాదశ రాసులను దిక్కులయందు నొక్కొకరాశియు విదిక్కులయందు రెండేసిగా నునిచిరేని ఇదియే దిగ్వర్గలయందు యోని యని చెప్పఁబడును.

అవ. పూర్వోక్తరాశిచక్రస్య నామరాశిమారభ్య ఫలమాహ.—

ఏకస్మిన్ యది పంచమే చ నవమే స్యాద్బంధుసంరక్షకో
నాశస్స్యాద్ద్వితయే చ షష్ఠదశమే చేన్నామరాశ్యాదితః,
తార్తీయే యది సప్తమే పరజనైః పోష్యస్తథైకాదశే
చాతుర్థే చ స ఘాతుకో గృహపతిః స్థాయ్యష్టమే ద్వాదశే. 236

వ్యా. ఏకస్మిన్నితి. నామరాశ్యాదితః యో గృహపతిః తస్య నామరాశి మారభ్య ఏకస్మిన్ నవమే పంచమే చ స్థాయీ యది బంధుసంరక్షకః బంధుజన పోషకస్స్యాత్. ద్వితయే షష్ఠే దశమే చ స్థాయీ యది నాశః స్యాత్ స్వస్యైవ హానిః తార్తీయే తృతీయస్థానే సప్తమే ఏకాదశే చ స్థాయీ యది పరజనైః పోష్యః పరాధీనవృత్తిస్స్యాదిత్యర్థః. చతుర్థ మేవ చాతుర్థం తస్మిన్ అష్టమే ద్వాదశే చ స్థానే స్థాయీ యది తదా ఘాతుకః స్యాత్ పరప్రాణాపహర్తా భవేత్. నామరాశ్యాదిత ఇతి సర్వత్రానుషంగః.

అవ. పూర్వశ్లోకోక్తం బగురాశిచక్రమునకు నామరాశి మొదలు ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గృహాధిపతి తననామరాశి మొదలు పంచమ నవమరాశిస్థాన ములైన దిక్కుల వాసముచేసిన బంధుపోషకుఁ డగును. రెంట నాఱింట పదింట వాసముచేసిన నాశము బొందును. మూఁట నెనిమిదింట పదు నొక్కంట నుండిన నితరులచే పోషితుఁడగును. నాలుగింట నెనిమిదింట పండ్రెండింట నుండిన నొకహాని గలుగఁజేయుచుండును.

అవ. అథ నామర్క్షాదౌ కర్తవ్యాన్యాహ.—

సంగ్రామవ్యవహారధామనగరగ్రామేషు మంత్రార్పణే
జ్ఞాతే సత్యపి జన్మభే చ సతతం నామర్క్షజం స్యాత్ఫలమ్,
అజ్ఞాతం జననోడు యస్య ఫలదం స్యాన్నామభం తస్య తు
త్రింశద్వత్సరతః పరం ఫలదమిత్యాహుః పరే నామభమ్. 237

వ్యా. సంగ్రామేతి. సంగ్రామవ్యవహారధామనగరగ్రామేషు సంగ్రామో యుద్ధం వ్యవహారః క్రయవిక్రయాదివ్యవహారః ధామ క్షేత్రార్పణం నగరం పట్టణార్పణం గ్రామః గ్రామార్పణం ఏతేషు విషయే మంత్రార్పణే విషయే చ జన్మభే జన్మనక్షత్రే జ్ఞాతే సత్యపి నామర్క్షజమేవ ఫలం స్యాత్. నామర్క్షమారభ్యైవ సర్వార్పణం ద్రష్టవ్య మిత్యర్థః. యస్య జనస్య జననోడు జన్మనక్షత్రమజ్ఞాతం తస్య జనస్య నామనక్షత్రమేవ ఫలదం స్యాత్ అర్పణాతిరిక్తకార్యేష్విత్యధ్యాహారః. పరే తు

జన్మనక్షత్రే జ్ఞాతేఽపి త్రింశద్వత్సరః పరం త్రింశద్వర్షాదూర్ధ్వం నామభం ఫలదమిత్యాహుః. తన్న సంగచ్ఛతే మానాభావాత్.

అవ. నామనక్షత్రాదులయందు జేయవలయుదానిఁ జెప్పుచున్నాఁడు—

తా. యుద్ధము, వర్తకము, గృహము, పురము, గ్రామము, మంత్రము వీనికి నర్వాణము చూచునపుడు నామనక్షత్రమే ఫలప్రదమగును. అర్వాణేతరవిషయమందు ముప్పదివత్సరములకుపైన నామనక్షత్రము ఫలప్రద మని కొన్ని గ్రంథములందుఁ జెప్పఁబడియుండినను ప్రమాణములేమి నది ఫలప్రదము గానేరదని గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.

అవ. అథ గృహభూమేరున్నతగంధరూపరసానాం ఫలమాహ.—

ఈషత్పశ్చిమదక్షిణోన్నతమహీ లక్ష్మీప్రదా నేతరా
సమ్యగ్గంధసమన్వితా కనకదా దుర్గంధయుక్తార్తిదా,
క్షేత్రం శ్వేతమథాల్పరక్తమఖిలం పీతం చ కృష్ణం క్రమా
ద్విప్రాదేర్మధురం భవేచ్చ కటుకం తిక్తం కషాయం శుభమ్. 238

వ్యా. ఈషదితి. ఈషత్పశ్చిమదక్షిణోన్నతమహీ ఈషత్కించిత్స్వాత్రం పశ్చిమదక్షిణయోర్భాగే ఉన్నతా మహీ భూమిః లక్ష్మీప్రదా ఐశ్వర్యప్రదా నేతరా ప్రాగుత్తరోన్నతా పశ్చిమదక్షిణభాగే నిమ్నా చ మహీ అలక్ష్మీప్రదా. సమ్యగ్గంధసమన్వితా సుగంధయుక్తా మహీ కనకదా స్వర్ణప్రదా. దుర్గంధయుక్తా తు ఆర్తిదా పీడాకరీ విప్రస్య శ్వేతం క్షేత్రం క్షత్రియస్యాల్పరక్తం ఈషద్రక్తం వైశ్యస్యాఖిలం పీతం అత్యంతపీతవర్ణం క్షేత్రం శూద్రస్య కృష్ణం క్షేత్రం శుభం శుభఫలదం భవతి క్రమాద్విప్రాదేః క్షేత్రం మధురం తత్ర స్థితమృద్భక్షణేన మధురం భవేద్యది విప్రస్య కటుకం యది క్షత్రియస్య తిక్తం వైశ్యస్య కషాయం లవణసమం యది శూద్రస్య శుభం భవేత్.

అవ. గృహభూమియొక్క యున్నతరూపగంధరసములకు ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గృహముగట్టెడుభూమి పశ్చిమదక్షిణభాగములం దించుక మిట్టయియుండిన గృహపతికి భాగ్యము గలుగఁజేయును. అటుగాకున్న దరిద్రప్రద మగును. మంచివాసనతోఁగూడియుండిన స్వర్ణము నిచ్చును. దుర్వాసనాయుక్తమైన పీడాకరమగు. తెలుపువర్ణము గల్గి తియ్యనయి యున్న బ్రాహ్మణులకును, ఇంచుకయెఱ్ఱనయి కారముగలదై యున్న రాజుల

కును, పచ్చనివర్ణముగలిగి చేఁదై యున్న వైశ్యులకును, నల్లనివర్ణము గలిగి యుప్పగానున్న శూద్రులకును శుభప్రద మగును.

అవ. అథ గర్తే మృజ్జలపూరణయోః ఫలమాహ.—

ఖాత్వా గర్తమరత్నిమాత్రమథ తాం మృత్స్నాం పునః పూరయే
న్న్యూనా హానికరా సమా తు సమదా వృద్ధిస్తు వృద్ధిప్రదా,
తోయం రాత్రిముఖే ప్రపూర్య ఖననే తత్రైవ హిత్వా మృదం
తత్ప్రాతస్సుఖదం జలం త్వనశనం పంకో రజో మృత్యుకృత్, 239

వ్యా. ఖాత్వేతి. అరత్నిమాత్రం చతుర్వింశత్యంగుళిమానం గర్తం బిలం ఖాత్వా ఖనిత్వా ఖనేరుదిత్వాత్ క్త్వాప్రత్యయస్య ఇడ్వికల్పేన ఆత్వం తామేవ మృత్స్నాం మృత్తికాం పునః పూరయేత్ ఏవం పూరితాయాం సత్యాం సా మృత్తికా న్యూనా అసంపూర్ణా చేత్ హానికరా సమా తుల్యా చేత్సమదా సమఫలదా వృద్ధిస్తు గర్తస్య అధికా చేత్ వృద్ధిదా. కించ తత్రైవ ఖననే గర్తే మృదం మృత్తికాం హిత్వా అపసార్య అథ రాత్రిముఖే సాయంకాలే తోయం జలం ప్రపూర్య తజ్జలం ప్రాతర్ద్రష్టవ్యం జలమస్తి చేత్సుఖదం పంకో యది నిరశనం దారిద్ర్యం కుర్యాత్ రజః ధూళిశ్చేత్ మృత్యుకృద్భవేత్, గృహపతేరితి శేషః.

అవ. పల్లమున మృజ్జలముల నిండించుటకు ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పిడితక్కువ మూరెడుపల్లమును త్రవ్వి యాపల్లమును దాని మట్టిచే పూడ్చిన మన్ను తక్కువయయ్యెనేని కీడుగలుగఁజేయును. సరియైన సమఫలము నిచ్చును. అధికమయ్యెనేని వృద్ధినిఁ గలుగజేయును. ఆపల్లముననే ముందునాటి సాయంకాలమున జలముపోసి మఱునాఁడుదయమునఁ జూడఁగా నుదక ముండెనేని సుఖప్రదమగు. నడుసుగా నుండిన నన్నము బెల్లముగఁ జేయును. దుమ్ముగా నుండిన మృత్యుప్రద మగును.

అవ. జలగతికూపఖననయోర్దిఙ్నిర్ణయమాహ.—

అన్యక్షేత్రజలం స్వధామగమనం హానిశ్చ కోలాహలః
ప్రాగీశాన్యకుబేరదేశగళితం స్వక్షేత్రతోయం శుభమ్,
సౌమ్యే ప్రాగ్జలధీశకూపఖననం కర్తుశ్చ లక్ష్మీప్రదం
పాషాణాది లభేత్సుఖం చ ఖననే స్యాదస్థిలాభో మృతిః. 240

వ్యా. అన్యక్షేత్రేతి. అన్యక్షేత్రజలం పరగృహోదకం స్వధామగమనం స్వగృహాగమనం భవేద్యది హానిః కోలాహలో యుద్ధం చ స్యాత్ స్వక్షేత్రతోయం స్వగృహోదకం ప్రాగీశాన్యకుబేరదేశగళితం ప్రాగీశానోదీచీషు గళితం చేచ్ఛుభం

అన్యత్ర గళితం చేదశుభమిత్యర్థాల్లభ్యతే. సౌమ్యప్రాగ్జలధీశకూపఖననం సౌమ్య ముదీచీ ప్రాక్పూర్వా జలధీశః ప్రతీచీ దిక్ ఏతాసు దిక్షు కూపఖననం చేత్ కర్తుః గృహపతేః లక్ష్మీప్రదం. చకారః పాదపూరణార్థకః. ఖననే కూపఖననే సతి పాషాణాది లభేద్యది శుభం అస్థిలాభో యది మృతిర్భవేత్.

అవ. ఉదకము బైటపోవుటకును, బావిత్రవ్వుటకును, దిఙ్నిర్ణయ మును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఇతరులయింటి యుదకము తమయింటికి వచ్చునటుల నుండెనేని హానియుం గలహముం గలుగును. తమయింటినీళ్లు ప్రాగీశాన్య కుబేరదిక్కులకుఁ బోవుట శుభకరమగును. తనయింటికి ప్రాక్పశ్చిమో త్తరదిక్కులయందు బావి త్రవ్వి రేని గృహపతికి లక్ష్మీకరంబగు. నట్లు త్రవ్వఁబడినబావియందు పాషాణాదు లుండెనేని శుభ మగు. నెముక లుండెనేని మృత్యుప్రద మగును.

అవ. గృహకర్ణికాచక్రలక్షణమాహ.—

చక్రం స్యాద్గృహకర్ణికాహ్వయమిదం సంలిఖ్య లింగత్రయం
రేఖాస్తత్ర చతస్ర ఏవ విలిఖే త్తిర్యక్చ దస్రాదితః,
ఏకైకస్య హి తారకా నవ నవ ప్రాగ్లింగవామాధరా
దూర్ధ్వస్థా అపి చోర్ధ్వగాశ్శుభఫలా నింద్యాస్త్వధో దేశగాః. 241

వ్యా. చక్రమితి. లింగత్రయం లింగాకారరేఖాత్రయం, సంలిఖ్య తత్ర లింగత్రయ ఏవ చతస్రో రేఖాస్తిర్యగ్విలిఖేద్యది ఇదమేవ గృహకర్ణికాహ్వయం గృహకర్ణికాఖ్యం చక్రం భవతి. చక్రస్య ఫలం దర్శయతి.—ప్రాక్ప్రథమతః లింగవామాధరాత్ లింగస్య, యద్వామో వామభాగః తస్యాధరమధోభాగః తస్మాత్తదారభ్య, ఏకైకస్య లింగస్య. దస్రాదితః అశ్విన్యాదితః, నవ నవతారకాః లిఖేత్. ఏవం లిఖితే యా ఊర్ధ్వస్థా లింగత్రయోపరిస్థాః ఊర్ధ్వగా అపి యాశ్చోర్ధ్వగతాశ్చ తాస్తాశ్చ తారకాః శుభఫలదాః కర్తుః శుభఫలదా భవంతి. అధోదేశగాస్తు లింగత్రయస్యాధః ప్రదేశగతాస్తు, నింద్యాః అశుభఫలదాః.

అవ. గృహకర్ణికాచక్రలక్షణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. నిడుపుగ మూఁడు లింగాకారరేఖలు వ్రాసి దానిపై నాలు గడ్డగీట్లు గీచి యందు నెడమప్రక్కనున్నలింగమున కెడమపార్శ్వమున నున్న క్రిందియడ్డగీటు మొదలుకొని లోకొక్కకగీతకు నశ్వినిమొదలుకొని లోకొక్కక నక్షత్రము వరుసవ్రాయవలయు. అనఁగా లింగమునకు నెడమప్రక్క ౪ నక్షత్రములు, శిరస్సున ౧, కుడిప్రక్క ౪ నక్షత్రము లీతీరున ప్రతిలింగ

ముసకు వ్రాయగ నన్ని లింగముల శిరంబున నున్న నక్షత్రములు ఎడమ
ప్రక్కనున్న ౪ నక్షత్రములు స్తంభప్రతిష్ఠ మొదలగు కార్యముల
విషయమై శుభకరంబులగు. లింగమునకుఁ గుడి ప్రక్కనున్న నక్షత్రము
లశుభకరంబు లగు ననుట. అశ్విన్యాదినక్షత్రములలో నీచక్రమందు
శ్రేష్ఠములుగా నేర్పడెడు నక్షత్రముల దెలిసికొనుటకు నాయానక్షత్ర
జ్ఞాపకంబులగు సంఖ్యలు వ్రాయఁబడియున్నవి. ౧, ౨, ౩, ౪, ౫, ౧౦,
౧౧, ౧౨, ౧౩, ౧౪, ౧౯, ౨౦, ౨౧, ౨౨, ౨౩ ఈసంఖ్యగల నక్షత్ర
ములు శుభకరంబు లని ముఖ్యాభిప్రాయము.

అవ. గృహకర్ణికాచక్రే ఏకతిర్యగ్రేఖాగతగ్రహయుక్తచంద్ర
ఫలమాహ.—

రేఖాయాం చ తిరశ్చి తత్ర గృహిణః స్తంభప్రతిష్ఠాగమే
సూర్యేణాగ్ని భయం కుజేన సహితో మృత్యుం బుధేనామయమ్,
దౌర్భాగ్యం గురుణా సితేన కలహం మందేన చోరాగమం
దారిద్ర్యం తమసా ధ్వజేన చలనం కుర్యాచ్ఛశీ తద్గృహే. 242

వ్యా. రేఖాయామితి. శశీ చంద్రః స్తంభప్రతిష్ఠాగమే యద్గృహ స్తంభ
ప్రతిష్ఠాకాలే తిరశ్చి రేఖాయాం సూర్యేణ సహితో యది తద్గృహే విద్యమానస్య
గృహిణో యజమానస్య తత్ర తదా అగ్నిభయం కుజేన సహితో యది మృత్యుం
మరణభయం బుధేన ఆమయం రోగం గురుణా దౌర్భాగ్యం సితేన శుక్రేణ కల
హం మందేన చోరాగమం తమసా రాహుణా దారిద్ర్యమ్. 'తమస్తు రాహుస్స్వ
ర్భాను' రిత్యమరః. ధ్వజేన కేతునా చలనం స్థానచలనం కుర్యాత్.

అవ. స్తంభప్రతిష్ఠాకాలమున గృహకర్ణికాచక్రమునందు చంద్రుఁ
డున్న నక్షత్రము తిర్యగ్రేఖయందుఁజేరి యానక్షత్రమునఁగాని ఆతిర్య
గ్రేఖయందుఁగల యితరనక్షత్రములయందుఁగాని సూర్యుఁడు మొదలగు
గ్రహంబు లుండునేని వానికి ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు—

తా. చంద్రునితోడ సూర్యుఁడు, కుజుఁడు, బుధుఁడు, గురువు,
శుక్రుఁడు, శని, రాహువు, కేతువు వీరలు చేరిరేని వరుసగ అగ్ని
మృత్యు రోగ దారిద్ర్య కలహ చోర దారిద్ర్యస్థాన చలన భయంబులు
గలుగుఁ గాన చంద్రునితో నేగ్రహంబును జేరియుండఁగూడదు.

అవ. క్షేత్రస్య నవవర్గగణితక్రమమాహ.—

ఆయామేన విశాలమేవ గుణయేత్ క్షేత్రీకృతం యత్పదం
నాగార్కైః స్వమృణం భవేత్త్రికరిభిర్వారోఽఙ్కశైలైర్దినమ్,
షట్త్రింశేన భమష్టభైర్నవగజై రాయోఽఙ్కఖార్కైర్వయ,
స్త్వంశష్షణ్ణవభిస్తదేవ విభజేదాయుర్గజైర్దిక్పతిః. 243

వ్యా. ఆయామేనేతి. ఆయామేన గృహభూదైర్ఘ్యేణ విశాలం గృహభూవిస్తారం గుణయేత్. ఇత్థం సంగుణ్య యత్ క్షేత్రీకృతం భవతి తత్పదం క్షేత్రీకృత పదమేవ నాగార్కైః నాగైరష్టభిర్గుణిత్వా అర్కైః ద్వాదశభిర్విభక్తే సతి యచ్ఛిష్టం తత్ స్వం ధనం భవతి. పునస్తత్పదమేవ త్రికరిభిః త్రిభిః సంగుణ్య కరిభిః అష్టభిర్విభక్తే సతి శిష్టం ఋణం భవతి. పునస్తత్పదమేవ అంకశైలైః నవభిః సంగుణ్య సప్తభిః హృతే సతి శిష్టం వారో భవతి. పునస్తత్పదమేవ షట్త్రింశేన షడ్భిః సంగుణ్య త్రింశత్సంఖ్యయా హృతే సతి శిష్టం దినం దివసో భవతి. పునస్తత్పదమేవ అష్టభైః అష్టభిస్సంగుణ్య భైః సప్తవింశతిభిః హృతే సతి శిష్టం భం నక్షత్రం భవతి. పునస్తత్పదమేవ నవగజైః నవభిః సంగుణ్య గజైః అష్టభిః హృతే సతి శిష్టం ఆయః. తత్పదం అంకఖార్కైః అంకైర్నవభిః సంగుణ్య ఖార్కైః వింశత్యుత్తరశతేన హృతే సతి. శిష్టం వయో భవతి. తత్పదమేవ షణ్ణవభిః షడ్భిస్సంగుణ్య నవభిః హృతే సతి శిష్టమంశః తదేవ పూర్వాగతమేవాయుః గజైరష్టభిర్విభజేద్యది దిక్పతిరింద్రాదిదిగీశో భవతి.

అవ. గృహముగట్టెడు స్థలమునకు ధనము ఋణము వారము దినము నక్షత్రము ఆయము ఆయుస్సు అంశము దిక్పతు లనెడు నవవర్గ గణితక్రమమును జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. గృహముగట్టెడు ప్రదేశముయొక్క నిడుపును కొలిచి యేర్పడిన సంఖ్యచే వెడల్పుసంఖ్యను గుణింప నాసంఖ్యకు క్షేత్రీకృతపదమను నామం బగును. అట్టి క్షేత్రీకృతపదసంఖ్యను ముందు వ్రాయఁగల సంఖ్యలచేఁ దొమ్మిదిమాఱులు గుణించి తొమ్మిదిమాఱులు భాగహారింపఁగా మిగిలినసంఖ్యలు ముందుఁ జెప్పిన ధనఋణాదినవవర్గులగునట్లు వర్గజ్ఞాపకములకై పైన వ్రాయఁబోవుసంఖ్యలలో మొదటియంకె గుణకమనియు, రెండవయంకె హారణమనియుఁ దెలిసికొని గుణించిరేని నవవర్గగణిత మేర్పడును, గుణ ౪, హార ౧౨, ధనం ౩, ౮, ఋ ౯, ౭, వార ౬, ౩౦, ది ౮, ౨౭, న ౯, ౮, ఆ ౯, ౧౨౦, వయస్సు ౬, ౯

అంశము మజిల వయస్సంఖ్యను ౧౨ భాగహరింపఁగా శేషము దిక్పతి యని యెఱుంగవలయు ననుట.

అవ. పూర్వోక్తధనాదీనాం ప్రత్యేకఫలాన్యాహ.—

క్షేత్రే పూర్వపదం పునశ్చ గుణయేన్నాగాదివాక్యాద్యయా
తద్వాక్యాంతిమసంఖ్యయైవ విభజేద్ద్రవ్యాదిశేషైర్భవేత్,
కర్తుశ్చేదధికం ధనం శుభమృణాద్యద్యల్పమర్థోఽశుభం
యద్యాయో విషమశ్శుభశ్శుభఫలా వారాశ్శుభానాం యది. 244

వ్యా. క్షేత్ర ఇతి. క్షేత్రే గృహభూమౌ పూర్వపదం ఆయామేన విశాల గుణితం పదం నాగాదివాక్యాద్యయా నాగాదివాక్యే ఆద్యయా ప్రథమసంఖ్యయా పునశ్చ గుణయేత్. తద్వాక్యాంతిమసంఖ్యయా నాగాదివాక్యే అంతిమసంఖ్యయైవ విభజేత్. అయమర్థః, పూర్వపదమష్టభిః సంగుణ్య ద్వాదశభిర్విభజేత్. ఏవం సర్వత్రాప్యూహ్యం. తథా చ సతి శేషైః, ద్రవ్యాదిధనఋణాదికం భవేత్, ధనమృణాత్ అధికం చేత్ కర్తుః గృహపతేః శుభం ఋణాదర్థః అల్పం యది అశుభం. ఆయః విషమశ్చేచ్ఛుభః సమశ్చేదశుభ ఇత్యర్థాల్లభ్యతే. శుభానాం శుభగ్రహాణాం సంబంధినో వారాశ్శుభఫలాశ్శుభఫలదా భవంతి.

అవ. పూర్వశ్లోకమునఁ జెప్పిన ధనఋణాదులకు ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉక్తక్రమంబుగ గుణకభాగహారములు చూడఁగ ధనసంఖ్య కంటె నెక్కువాయెనేని గృహపతికి శుభమగు; తక్కువాయెనేని యశుభమగు. ఆయసంఖ్య బేసిగ నున్న శుభమగు. శుభగ్రహవారములు శుభకరంబు లగును.

అవ. క్రమప్రాప్తస్య గణితాగతనక్షత్రస్య ఫలమాహ.—

ఆత్మర్క్షాద్గృహభాంతమేవ గణయేద్యద్వచ్చ తారాబలం
చాత్మర్క్షం గృహభం యదేవమశుభం తార్తీయభం స్వక్షయః;
దుఃఖం స్యాద్యది పంచమం నిధనదం కర్తుశ్చవే త్సప్తమం 245
క్షేత్రే పుత్రకరాస్సదా గృహపతేరేవేతరాస్తారకాః.

వ్యా. ఆత్మర్క్షాదితి. తారాబలం యద్వత్ తారాబలే యథా ఆత్మర్క్షమారభ్య నిత్యనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. తద్వదాత్మర్క్షాత్ స్వజన్మనక్షత్రమారభ్య గృహభాంతం గణితాగతగృహనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. ఏవం చ సతి

అత్ర ర్క్షం గృహభం గేహనక్షత్రం చ ఏకం యది గృహపతేరశుభం తార్తీయభం అత్ర రాద్గృహనక్షత్రం తృతీయం యది స్వక్షయః స్వస్య గృహపతేః క్షయః నాశః స్యాత్. పంచమం యది దుఃఖస్స్యాత్ సప్తమం చేత్ కర్తుః నిధనదం మరణప్రదం స్యాత్. ఇతరాః తృతీయపంచమసప్తమాతిరిక్తాస్తారకాస్తు క్షేత్రే గృహభూమౌ గృహపతేః పుత్రకరాః సంతానకరా భవంతి.

అవ. ఉక్తగణితక్రమంబున వచ్చిన గృహనక్షత్రఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. జన్మనక్షత్రము మొదలు గృహనక్షత్రమువఱకు లెక్కబెట్టి యాసంఖ్యను తొమ్మిదిచే భాగహరింపఁగా దననక్షత్రము గృహనక్షత్రమేకమాయెనేని యశుభకరంబు. జన్మనక్షత్రమునకు గృహనక్షత్రము మూఁడవది అయిదవది ఏడవది యాయెనేని వరుసగ నాశనము దుఃఖము మరణము గలుగు. నాలుగు ఆఱు ఎనిమిది తొమ్మిది సంఖ్యలదైన క్షేమపుత్రకరంబు లగును.

అవ. రాశ్యంతగణనాఫలమాహ.—

రాశ్యంతం గణయేద్గృహస్య గృహిణో రాశ్యాది తత్తత్ఫలం
నిస్సంతానకరం త్రికోణనిలయం ద్విర్ద్వాదశోఽనర్థకృత్,
షష్ఠాష్టాఖ్యగృహం సదా కలహదం చాన్యే శుభా రాశయో
దంపత్యోరపి యత్ఫలం పరిణయే కర్తుర్గృహే తత్ఫలమ్. 246

వ్యా. రాశ్యంతమితి. గృహిణో యజమానస్య, రాశ్యాది జన్మ రాశిమారభ్య గృహస్య రాశ్యంతం గణయేత్. ఏవం చ సతి త్రికోణనిలయం గృహిణః రాశేః పంచమం, నవమం చేత్, నిస్సంతానకరం ద్విర్ద్వాదశః గృహిణో రాశేః ద్వితీయో ద్వాదశశ్చ అనర్థకృత్, షష్ఠాష్టాఖ్యగృహం షష్ఠగృహమష్టమగృహం చ కలహదం, అన్యే ఉక్తాతిరిక్తాః రాశయః, శుభాః. కిం బహునా, పరిణయే వివాహే దంపత్యోర్యద్యత్ఫలముక్తం తత్ఫలం తత్తత్ఫలం కర్తుః యజమానస్య గృహే గృహవిషయేఽపి ద్రష్టవ్యమిత్యర్థః.

అవ. గృహరాశ్యంతగణనకు ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. యజమానునియొక్క జన్మరాశి మొదలు గృహరాశివఱకు గణనచేయఁగా గృహపతిరాశికి గృహరాశి అయిదవది, తొమ్మిదవదిగా నున్న నిస్సంతానకరంబగు. ౨-వది ౧౨-వదిగా నున్న పీడాకరంబగు, ౬-వది ౮-వదిగా నున్న కలహప్రదమగు. శేషంబులు శుభకరంబులగు.

మఱియు వివాహవిషయమై దంపతులకుఁ జెప్పఁబడియున్న ఫలంబు లన్నియు నిచట గృహవిషయమై యూహ్యంబు లగును.

అవ. గణితాగతదివసాంశానాం క్రమాత్ఫలాన్యాహ—

రిక్తాశ్శూన్యకరా అమా నిధనదా మాసాదిరార్తిప్రదా
తచ్ఛేషాస్తిథయశ్శుభా గృహపతేరంశస్య చేదం ఫలమ్,
నాశో వృద్ధికరశ్శుభశ్చ నిలయే దాహో మృతిస్తస్కరః
పుత్రో గోధనమిష్టపుష్టిరనిశం గేహే నవాంశాః క్రమాత్. 247

వ్యా. రిక్తా ఇతి. రిక్తా రిక్తతిథయః గృహపతేః శూన్యకరా నాశప్రదా భవంతి, అమా అమావాస్యా నిధనదా, మరణప్రదా మాసాదిః శుక్లప్రతిపత్, ఆర్తిప్రదా పీడాకరీ తచ్ఛేషాః ఉక్తాతిరిక్తాస్తిథయః శుభాః. గృహపతేరంశస్య, ఇదం వక్ష్యమాణం ఫలం జ్ఞాతవ్యం. గేహే గృహవిషయే ప్రథమనవాంశో నాశః నాశకరః ద్వితీయో వృద్ధికరః తృతీయశ్శుభో లక్ష్మీప్రదః చతుర్థో దాహః దహనదః, పంచమో మృతిః మృతికరః షష్ఠస్తస్కరః చోరభయదః సప్తమః పుత్రః పుత్రప్రదః, అష్టమో గోధనం పశుధనకరః, నవమః ఇష్టపుష్టిః మనోరథసిద్ధికరః, నవాంశాః క్రమాత్, ఉక్తరీత్యా అనిశం సతతం నిలయే గృహే ఉక్తఫలదా భవంతీత్యర్థః.

అవ. పూర్వోక్తగణితక్రమమున నేర్పడిన దివసములకును అంశములకును ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గణితముచేయఁగా శుక్లపాడ్యమియైన గృహపతికి నాశము, రిక్తతిథులైన మరణము, అమావాస్యయైన పీడయుఁ గలుగును. మఱియు గృహపతినవాంశమునకు గృహనవాంశము మొదటిదిగా నున్న యశుభకరంబును, ౨-వదిగానున్న వృద్ధియు, ౩-వదిగానున్న సంపదయు, ౪-వదిగానున్న గృహదహనము, ౫-వదిగానున్న మరణము, ౬-వదిగానున్న చోరభయము, ౭-వదిగానున్న పుత్రప్రదము, ౮-వదిగానున్న పశుధనప్రదము, ౯-వదిగానున్న సిష్టసిద్ధికరంబు నగును.

అవ. గణితాగతాయుషః దిక్పతీనాం చ ఫలమాహ.—

ఆయుష్షష్ట్యధికం శుభం గృహపతేర్హీనం తు హానిప్రదం
సౌభాగ్యం సురరాడ్గృహస్య దహనం వహ్నిర్యమో మజ్జశమ్,
రక్షశ్శత్రుభయం పశుం జలపతిః కుర్యాన్మరుచ్చంచలం
ధాన్యం యక్షపతిశ్శివశ్శివమిదం స్యాద్దిక్పతీనాం ఫలమ్. 248

వ్యా. ఆయురితి. ఆయుః గణితాగతాయుః షష్ట్యధికం చేత్, గృహపతేర్యజమానస్య శుభం భవేత్. హీనం షష్టిసంఖ్యాన్యూనం చేత్ హానిప్రదమితి. అథ దిక్పతీనాం ఫలం సురరాట్ ఇంద్రశ్చేత్ గృహపతేస్సౌభాగ్యవహ్నిశ్చేద్గృహస్య దహనం యమస్తు అమంగళం రక్షః నిరృతిః 'నైఋతో యాతురక్షసీ' ఇత్యమరః. శత్రుభయం జలపతిర్వరుణః 'యాదసాం పతిరప్పతి' రిత్యమరః. పశుం గోలాభం మరుద్వాయుః చంచలం స్థానచలనం యక్షపతిః కుబేరో ధాన్యం శివః ఈశాన్యః శివం మంగళం కుర్యాత్. 'శ్వశ్శ్రేయసం శివం భద్రం కల్యాణం మంగళం శుభ' మిత్యమరః. ఇదమేవ దిక్పతీనాం ఫలం స్యాత్.

అవ. ఆయుర్దిక్పతుల ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గణితముఁ జేయ నేర్పడిన ఆయువుయొక్క సంఖ్య ౬౦ యింటికి హెచ్చుగానుండునేని గృహపతికి శుభకరం బగును. ౬౦ యింటికి తక్కువగానుండెనేని హానికరంబగు. గణితమువలన నేర్పడిన ఇంద్రాద్యష్టదిక్పతులు వరుసగ సౌభాగ్యము, గృహదహనము, అశుభము, శత్రుక్షయము, పశులాభము, స్థానచలనము, ధాన్యము, శుభము ఈ యష్టవిధఫలములఁ గలుగఁ జేయుదురు.

అవ. అథ చైత్రాదిమాసానాం క్రమాత్ఫలమాహ.—

చైత్రాద్యాః క్రమశశ్శుభం బహుధనం మృత్యుం చ గోనాశనం
గోలాభం సుతనాశనం త్వనశనం సంపూర్ణసౌఖ్యం సదా,
ధాన్యం వహ్నిభయం జయం బహుసుఖం స్తంభప్రతిష్ఠాగమే
కుర్యుస్తద్గృహిణశ్శుభోఽప్యశుభకృన్మాసో మలాఖ్యో యది. 249

వ్యా. చైత్రాద్యా ఇతి. చైత్రాద్యాః చైత్రాదిద్వాదశమాసాః స్తంభప్రతిష్ఠాగమే స్తంభప్రతిష్ఠాకాలే క్రమశః తత్తత్ఫలాని కుర్యురితి సంబంధః. యథా చైత్రమాసశ్శుభం వైశాఖో బహుధనం జ్యేష్ఠో మృత్యుం ఆషాఢో గోనాశనం శ్రావణో గోలాభం భాద్రపదస్సుతనాశనం ఆశ్వయుజః అనశనమన్నాభావం కార్తికస్సంపూర్ణసౌఖ్యం మార్గశీర్షో ధాన్యం పౌషః వహ్నిభయం మాఘః జయం ఫాల్గునో బహుసుఖమితి శుభోఽపి మలాఖ్యో మాసః అధికమాసో యది తద్గృహిణః తద్గృహపతేరశుభకృద్భవతి.

అవ. చైత్రాదిద్వాదశమాసములకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చైత్రమాసము మొదలు ఫాల్గునమాసమువఱకు ౧౨ మాసములలో గృహమునకు స్తంభప్రతిష్ఠఁ జేసిరేని క్రమముగ శుభము అధికధనము మరణము పశునాశము పశులాభము పుత్రనాశము అశ

సౌభాగ్యము సంపూర్ణసుఖము ధాన్యము అగ్నిభయము జయము బహు సౌఖ్యము ఈద్వాదశవిధఫలములు గలుగు ననియు ఈమాసములో శుభకరంబైన మాసముగా నుండనేని నదియు నశుభకరంబు.

అవ. చరరాశ్యాదిగతసూర్యఫలమాహ.—

తిగ్మాంశుశ్చరరాశిగః స్థిరగతో వాప్యర్థకృత్సర్వదా
మృత్యుస్స్యాద్ద్విశరీరగో గృహపతేః స్తంభప్రతిష్ఠాగమే,
వారావారదినేశయోరనలదౌ క్షీణశ్శశీ శోకకృ
త్పూర్ణః పుత్రకృదర్థదౌ గురుభృగూ జ్ఞః స్థైర్యకృద్భానుజః. 250

వ్యా. తిగ్మాంశురితి. తిగ్మాంశుః సూర్యః చరరాశిగో వా స్థిరరాశిగతః స్థిరరాశిగో వా సర్వదా అర్థకృద్భవతి స్తంభప్రతిష్ఠాగమే స్తంభప్రతిష్ఠాకాలే సూర్యో ద్విశరీరగః ద్విస్వభావరాశిగతశ్చేత్, గృహపతేః మృత్యుః స్యాత్. అథ వారఫలమాహ—ఆరదినేశయోః ఆరో౽ంగారకః దినేశః సూర్యః తయోర్వారౌ కుజభానువాసరౌ అనలదౌ ఏతద్వారద్వయే స్తంభప్రతిష్ఠా చేత్ తద్గృహం దగ్ధం భవేదిత్యర్థః. క్షీణః శశీ క్షీణేందువార ఇత్యర్థః. శోకకృత్ పూర్ణః చంద్రః పూర్ణేందువాసరః పుత్రకృత్ గురుభృగూ గురుశుక్రవారౌ సంపత్కరౌ జ్ఞః బుధవాసరః భానుజః శనివాసరశ్చ స్థైర్యకృత్ చిరకాలస్థితకారణాదిత్యర్థః.

అవ. చరరాశ్యాదిగత సూర్యఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గృహమునకు స్తంభప్రతిష్ఠఁజేయు సమయమున సూర్యుఁడు చరస్థిరనామాంకితములగు లగ్నములయందున్న ధనప్రదుఁడగు. ద్విస్వభావలగ్నగతుండై యున్న గృహపతికి మృత్యుకరుఁడగు. భాన్వంగారక వారములయందు స్తంభప్రతిష్ఠ చేయఁబడిన గృహ మగ్నిదగ్ధమగు. క్షీణచంద్రవారము దుఃఖప్రదమగు. పూర్ణేందువారము సుపుత్రప్రదమగు. గురుభృగువారములు సంపత్కరంబులగు. బుధశనివారములు స్థిరకరంబు లగును.

అవ. అథ లగ్నఫలాన్యాహ.—

సూర్యాంగారకలగ్నవర్గరహితం సర్వం స్థిరం శోభనం
లగ్నం వా ద్విశరీరమత్ర గృహిణో లగ్నం చరం చంచలమ్,

సూర్యాంగారకలగ్నమప్యథ శుభం సౌమ్యగ్రహైస్సంయుతం
సౌమ్యైర్వా యది వీక్షితం సుబలిభిః క్రూరాస్త్రిషష్ఠాయగాః.

వ్యా. సూర్యేతి. సూర్యాంగారకలగ్నవర్గరహితం సూర్యాంగారకయోః లగ్నే సింహవృశ్చికే తయోర్వర్గం షడ్వర్గం చ తాభ్యాం రహితం సర్వం స్థిరం శోభనం కించ ద్విశరీరం ద్విస్వభావమపి లగ్నం గృహిణః అత్ర స్తంభప్రతిష్ఠాయాం శుభం చరలగ్నం చేత్ చంచలం చలనప్రదం భవేత్. అథవా సూర్యాంగారకలగ్నం సింహవృశ్చికమపి సౌమ్యగ్రహైస్సంయుతం యుక్తం చేచ్ఛుభం. అథవా సుబలిభిః అధికబలయుక్తైస్సౌమ్యైః శుభగ్రహైః వీక్షితం దృష్టం వా యది శుభం. అథవా క్రూరాః పాపగ్రహాః త్రిషష్ఠాయగాః లగ్నాత్ త్రిషష్ఠైకాదశస్థానగతా యది తదా వా సూర్యాంగారకలగ్నం శుభం భవతి.

అవ. లగ్నఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సింహవృశ్చికలగ్నములును వానిషడ్వర్గములుంగాక తక్కిన స్థిరలగ్నములును ద్విస్వభావలగ్నంబులును స్తంభప్రతిష్ఠకు శుభకరంబులగును. చరలగ్నము చాంచల్యము నిచ్చును. మఱియు నిషిద్ధములైన సింహవృశ్చికములు శుభగ్రహయుక్తములైయున్నను అధికబలయుక్తము లగును. శుభగ్రహములచేఁ జూడఁబడుచున్నను పాపగ్రహములు 3, ౬, ౧౧ ఈస్థానములయందుండినపు డీలగ్నములు శుభకరంబు లగును.

అవ. అథ నక్షత్రాణాం తిర్యగధఊర్ధ్వముఖత్వం దర్శయంస్తేషాం తత్ర ప్రతివినియోగమాహ.—

పౌష్ణాదిత్యకరత్రయార్యశశభృన్మిత్రద్వయాఖ్యాశ్శుభాః
స్యుస్తిర్యఙ్ముఖతారకా గృహవిధౌ ముఖ్యా నవాధోముఖాః,
కూపాదౌ తు పితృద్విదైవదనుజాహ్యగ్నిత్రిపూర్వాంతకా
శ్శేషాస్తూర్ధ్వముఖాభిధానపశుభా వృక్షాదిసంస్థాపనే. 251

వ్యా. పౌష్ణేతి. పౌష్ణాదిత్యకరత్రయార్యశశభృన్మిత్రద్వయాఖ్యాః రేవతీపునర్వసూహస్తచిత్రాస్వాత్యశ్వినీమృగశీర్షానూరాధాజ్యేష్ఠాఖ్యాః నవ తిర్యఙ్ముఖతారకాః గృహవిధౌ స్తంభప్రతిష్ఠాయాం శుభాస్స్యుః. పితృద్విదైవదనుజాహ్యగ్నిత్రిపూర్వాంతకాః మఘావిశాఖామూలాశ్లేషాకృత్తికాపూర్వఫల్గునీపూర్వాషాఢాపూర్వాభాద్రాభరణ్యః నవాధోముఖాస్తారకాః కూపాదౌ కూపవాపీతటాకాదిఖననకర్మణి ముఖ్యాః. శేషాస్తు పుష్యార్ద్రాశ్రవణోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రాశతభిషగ్రోహిణీధనిష్ఠాః నవోర్ధ్వముఖాభిధాస్తారకాః వృక్షాదిసంస్థాపనే శుభాః.

అవ. నక్షత్రములకు తిర్యఙ్ముఖాధోముఖోర్ధ్వముఖత్వములను వానికి ఫలములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్విని మొదలు రేవతివఱకు నిరువదియేడునక్షత్రములఁ దెలుసుకొనుట కీక్రింద వ్రాయఁబడియున్న నక్షత్రజ్ఞాపకంబులగు సంఖ్యల చేత నాసంఖ్యావాచ్యనక్షత్రములఁ దెలుసుకొనవలయును, నక్షత్రజ్ఞాపకంబులగు సంఖ్యలు ౧, ౫, ౭, ౧౩, ౧౪, ౧౫, ౧౭, ౧౮, ౨౭ ఈసంఖ్యావాచ్యంబులగు తిర్యఙ్ముఖనక్షత్రములు స్తంభప్రతిష్ఠకు శుభకరంబులు. ౨, ౩, ౯, ౧౦, ౧౧, ౧౬, ౧౯, ౨౦, ౨౫ ఈ సంఖ్యావాచ్యంబులగు నధోముఖనక్షత్రములు, బావులు, గుంటలు, చెఱువులు మొదలైనవానిని త్రవ్వుటకు శ్రేష్ఠములు. ౪, ౬, ౮, ౧౨, ౨౧, ౨౨, ౨౩, ౨౪, ౨౬ ఈ సంఖ్యావాచ్యంబులగు నూర్ధ్వముఖనక్షత్రములు ౯-న్ని వనములు పైరులు మొదలైనవానిని స్థాపించునెడల శుభకరంబు లగును.

అవ. పూర్వం సామాన్యేన స్తంభప్రతిష్ఠానక్షత్రాణ్యుక్త్వా ఇదానీం విశేషేణ నిరూపయతి.—

నాసత్యాదితిరేవతీకరగురుశ్రోణత్రయేందూత్తరా
మిత్రత్వష్టృవిధాతృభేషు సుతదా స్తంభప్రతిష్ఠార్థదా,
యన్నిర్మాణగృహేశ దేశవివరే స్తంభప్రతిష్ఠాం శుభాం
కృత్వా తద్గృహసంయుతాన్యభవనం కార్యం తథా తద్యుతమ్. 253

వ్యా. నాసత్యేతి. నాసత్యః అశ్వినీ అదితిః పునర్వసూ, రేవతీ ప్రసిద్ధా కరో హస్తః గురుః పుష్యః శ్రోణత్రయం శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషజః ఇందుః మృగశీర్షం ఉత్తరాత్రయం మిత్రమనూరాధా త్వష్టా చిత్రా విధాతా రోహిణీ ఏతేషు పంచదశనక్షత్రేషు స్తంభప్రతిష్ఠాసు తదా పుత్రదా అర్థదా సంపత్కరా చ యన్నిర్మాణగృహేశ దేశవివరే యత్ నిర్మాణగృహం తస్య ఈశదేశః ఈశాన్యా దిక్ తస్యాః దిశ వివరే గర్తే శుభాం స్తంభప్రతిష్ఠాం కృత్వా తదనంతరం తద్గృహసంయుతాన్యభవనం తద్గృహేణ సంయుతం యుక్తం అన్యభవనం గృహాంతరం కార్యం నిర్మాతవ్యం. తథా తద్యుతం గృహాంతరమపి కార్యం ప్రథమగృహ స్తంభప్రతిష్ఠాయామేవ ముఖ్యనక్షత్రాది విశేషవిచారః న తు ప్రతిగృహస్యేత్యాశయః.

అవ. పూర్వశ్లోకమందు సామాన్యముగా స్తంభప్రతిష్ఠకు నక్షత్రములఁ జెప్పి మఱల విశేషనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్వి, పున, రేవ, పుష్య, శ్ర, ధని, శత, మృ, ఉత్త, ఉషా, ఉభా, అనూ, చి, రో ఈ ౧౫ నక్షత్రములు పుత్రకరంబులును సంపత్కరంబులును. ఆ స్తంభమును తాను కట్టఁబోయెడి గృహమున ఈశాన్యదిక్కున నొకపల్లము త్రవ్వి అందుఁ బ్రతిజ్ఞచేసి పిమ్మట గృహనిర్మాణము చేయవలయును. ఇట్లు నిర్మితమైనగృహముతో ముజల నెన్నిగృహములు గాని నిర్మాణముఁ జేయునెడల లగ్నాదివిచారము లనావశ్యకములు.

అవ. వాస్తుపురుషస్థితిక్రమమాహ.—

మాసేషు క్రమశస్త్రిషు త్రిషు సదా ప్రాచీనభస్యాదితః
స్వోపాదేయమహీషు వాస్తుపురుష స్తద్వామశాయీ భవేత్,
త్యక్త్వా తచ్చరణేక్షణస్థకకుభౌ తత్పృష్ఠమూర్ధస్థ ది
క్ఛాలాస్వేవ వినిక్షిపే త్తదుదరే శంకుం యథోక్తం సుధీః. 254

వ్యా. మాసేష్వితి. వాస్తుపురుషః క్రమశో వక్ష్యమాణప్రకారేణ ప్రాచీనభస్యాదితః ప్రాచీమారభ్య మాసేషు భాద్రపదమారభ్యేత్యర్థః. త్రిషు త్రిషు మాసేషు సదా తిష్ఠతి. అయమేవాశయః.—ప్రాచ్యాం భాద్రపదాశ్వయుజకార్తికేషు, తతః దక్షిణస్యాం మార్గశీర్షపౌషమాఘేషు ప్రతీచ్యాం ఫాల్గునచైత్రవైశాఖేషు, ఉదీచ్యాం జ్యేష్ఠాషాఢశ్రావణేష్వితి. స్వోపాదేయమహీషు స్వోపాదేయాః యామహ్యః తాసు వామశాయీ వామభాగశాయీ భవేత్ తచ్చరణేక్షణస్థకకుభౌ తస్య వాస్తుపురుషస్య చరణేక్షణస్థే యే కకుభౌ దిశౌ తే. 'దిశస్తు కకుభః కాష్ఠా' ఇత్యమరః. త్యక్త్వా విహాయ తత్పృష్ఠమూర్ధస్థదిక్ఛాలాసు తస్య వాస్తుపురుషస్య పృష్ఠమూర్ధ్నోః యే దిశౌ స్తః తయోర్యాశ్శాలా గృహాః తాస్వేవ తదుదరే తన్మధ్యభాగ ఏవ సుధీర్విద్వాన్ యథోక్తం శాస్త్రోక్తరీత్యా శంకుం వినిక్షిపేత్ స్థాపయేత్.

అవ. వాస్తుపురుషుఁ డుండెడి క్రమమును దానికి ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వాస్తుపురుషుఁడు భాద్రపదము మొదలు ౩ మాసములు తూర్పుతలగాను, మార్గశీర్షము మొదలు 3 మాసములు దక్షిణశిరస్సుగాను, ఫాల్గునము మొదలు 3 మాసములు పడమటితలగాను, జ్యేష్ఠమాసము మొదలు 3 మాసములవరకు నుత్తరశిరస్సుగాను, ఎడమప్రక్క మల్లి శయనించి యుండును గాన నతనిపాదము లున్నదిక్కును

క్షేత్రములచూపున్న దిక్కును వదలి యతని శిరస్సును వీపు నున్న దిక్కులయందుఁ దాఁగకుండు గృహమునకు మధ్యభాగమున శాస్త్ర ప్రకారముగ శంకుస్థాపన చేయవలయును.

అవ. శంకులక్షణమాహ.—

తచ్ఛంకు త్రివిధం విభజ్య సమశశ్చోర్ధ్వాదిభాగత్రయే
హ్యష్టాశ్రం చతురశ్రమవ్రణమృజుం చానశ్రమేవం విధమ్,
సర్వేషాం చ వితస్తిమాత్రమవధిః స్వర్ణాదిరత్నాన్వితం
గంధాద్యైరభిపూజితం శుభదినే శంకుం న్యసేన్మఙ్గళైః. 255

వ్యా. తదితి. సర్వేషాం సర్వవర్ణానాం వితస్తిమాత్రం ద్వాదశాంగుళ మాత్ర మవధిః ప్రమాణం 'వితస్తిర్ద్వాదశాంగుళ' మిత్యమరః. తచ్ఛంకుం ద్వాదశాంగుళపరిమిత శంకుం సమశః అన్యూనాధికం యథా తథా త్రివిధం విభజ్య ఊర్ధ్వాదిభాగత్రయే ఊర్ధ్వమధ్యమాధోభాగేషు ఊర్ధ్వభాగే అష్టాశ్రం అష్ట అశ్రయః కోణానియస్య తం మధ్యమభాగే చతురశ్రం అధోభాగే అనశ్రం నిష్కోణం వర్తులాకారమిత్యర్థః. కించ అవ్రణం కోటరాదిరహితం ఋజుం అవక్రం ఏవంవిధం ఉక్తలక్షణసంపన్నం శంకుం గంధాద్యైః గంధపుష్పాక్షతై రభిపూజితం కృత్వా స్వర్ణాదిరత్నాన్వితే సువర్ణ ప్రవాళమౌక్తికాదిసమన్వితే గర్తఇతి శేషః. మంగళైః మంగళతూర్యఘోషైః శుభదినే పూర్వోక్తలక్షణసంపన్నే శుభదినే న్యసేత్ నిక్షిపేత్.

అవ. శంకులక్షణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బ్రాహ్మణాది సమస్తవర్ణంబులవారును తొఱ్ఱ ముడి వంపులేక యుండెడు మ్రాఁకున జానెడుపొడవున నొక మేకు నేర్పఱచి యామేకును సమాంశములుగా 3 భాగములుచేసి అందు అధోభాగమున గుండుగను మధ్యభాగమును నాలుగుమూలలు గలదిగాను మొదట నెనిమిదిమూలలు గలుగునట్లు చెక్కి దానిని స్వర్ణరత్నాదులతోనున్న పల్లమున శుభ నక్షత్రలగ్నయుక్తమగు దివసంబున మంగళవాద్యఘోషములతోడ నాటవలయును.

అవ. శంకుప్రక్షేపణస్థానాన్యాహ.—

వాపీకూపతటాకసేతుపరిఘాస్వేతాసు భిత్తేరధో
భిత్తీనామపి బాహ్యదేశనికటే సర్వత్ర దేవాలయే,

భిత్తీనామపి చాంతరే చ నిలయే నౄణాం పశూనాం సదా
తావత్కాలగృహస్థితిర్గృహపతేర్యావచ్ఛ శంకుస్థితిః. 256

వ్యా. వాపీతి. వాపీకూపతటాక సేతుపరిఖాసు ఏతాసు భిత్తేః కుడ్యస్య 'భిత్తిః స్త్రీ కుడ్యమేడూక' మిత్యమరః. అధః అధోభాగే సర్వత్ర దేవాలయే సకలదేవతామందిరేషు భిత్తీనాం బాహ్యదేశనికటే బాహ్యదేశసమీపే నౄణాం మనుష్యాణాం పశూనాం నిలయే చ భిత్తీనామంతరే మధ్యదేశ ఏవ శంకుం నిక్షిపేదితి శేషః. శంకుస్థాపనఫలమాహ.—శంకుస్థితిః యావత్ గృహపతేర్యజమానస్య తావత్కాలగృహస్థితిః. తావాన్కాలో యస్యాస్సా తావత్కాలా గృహే స్థితిః చిరకాలస్థాయినం శంకుం నిక్షిపేదిత్యాశయః.

అవ. శంకువును స్థాపించుటకు స్థలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బావి, చెరువు గుంటలు నేర్పఱచెడి సమయమున వాని కట్టల క్రిందను దేవాలయములు గట్టెడుసమయమున ప్రాకారమునకు వెలపట సమీపప్రదేశమున నున్న పశువులకొట్టము గృహనిర్మాణము చేయు నెడల తా మేర్పఱచుకొనియున్న ఆయమునకు మధ్యప్రదేశమందు శంకు స్థాపన చేయవలయుననియు, మఱియు శంకు వెంతకాలము ఉండునో అంత కాల మాగృహపతి సౌఖ్యముగ నుండును. గాన బహుకాల ముండఁ దగిన మ్రాఁకుచే శంకువు నేర్పఱచవలయును.

అవ. అథ శంకుగృహాదారూణాం శుభాశుభ వృక్షనిర్ణయమాహ.-

కారంజార్జునసాలనీపకుటజాః పారాదమందారకా
బిల్వా వైణవయుగ్మపత్రఖదిరా వృక్షాశ్శుభాస్సద్మసు,
త్యాజ్యా దగ్ధవిభీతకాస్స్నుహివటానింబాశ్చ యే కంటకా
హ్యశ్వత్థామ్రకపిత్థతాళవకుళప్లక్షా అగస్త్యాదయః. 257

వ్యా. కారంజేతి. కారంజాః నక్తమాలాః ఆంధ్రభాషాయాం (కానుగ) అర్జునాః కకుభాః ఆంధ్రభాషాయాం (మద్ది) సాలాః సర్జకాః ఆంధ్రభాషాయాం (ఏపె) నీపాః కదంబాః ఆంధ్రభాషాయాం (కడప) కుటజాః ఆంధ్రభాషాయాం (కొడిశపాల) పారాదాః తాలవిశేషాః మందారాః పారిభద్రకాః వేణవా ఏవ వైణవాః వంశాః యుగ్మపత్రాః కోవిదారకాః ఆంధ్రభాషాయాం (దేవకాంచనము) ఖదిరా ప్రసిద్ధాః ఏతే వృక్షాస్సద్మసు గృహేషు శుభాః. అథాశుభ వృక్షానాహ.—త్యాజ్యా ఇతి. దగ్ధాః దగ్ధ వృక్షాః విభీతకాః భూతవాసాః

స్నుహాయః ఆంధ్రభాషాయాం (జెముడు) వటాః నింబాః పించుమందాః యే కంటకాః కంటకినో వృక్షాస్తేఽపి అశ్వత్థా ప్రసిద్ధాః ఆమ్రాశ్చూతాః కపిత్థాః తాళాః తాళవృక్షాః వకుళాః కేసరాః ప్లక్షాః ప్రసిద్ధాః అగస్త్యాః ఆంధ్రభాషాయాం (అవిశ) ఇత్యాదయో వృక్షాః గృహేషు త్యాజ్యాః అశుభా ఇత్యర్థః.

అవ. శంకువును స్థాపించుటకును గృహము గట్టుటకును శుభాశుభవృక్షములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కానుగ, మద్ది, యేపె, కడప, కొండికపాల, శ్రీతాళము, పారిజాతము, వెదురు, దేవకాంచనము, చండ్ర ఇవి శుభకరంబులు. కాలినచెట్టు, తండ్ర, జెముఁడు, అత్తి, అశ్వత్థము, మామిడి, మఱ్ఱి, ముండ్లుగలచెట్లు, తాటిచెట్లు (అశోకము, వేపచెట్లు), జువ్వి, అగిశ ఈచెట్లు అశుభకరంబులు.

అవ. అథ గృహాణాం దిఙ్నిర్ణయమాహ.—

ప్రాచ్యాం స్నానగృహం చ పాకసదనం వహ్నౌ తు సుప్త్యాలయో
యామ్యాయామథ శస్త్రసద్మ దనుజే భుక్త్యాలయః పశ్చిమే,
వాయవ్యాం పశుమందిరం శుభకరం భండారవేశ్మోత్తరే
శైవే దేవగృహం ప్రశస్తమఖిలం స్వస్వాయకార్యం సదా. 258

వ్యా. ప్రాచ్యామితి. ప్రాచ్యాందిశి స్నానగృహం వహ్నౌ ఆగ్నేయ్యాం పాకసదనం పాకశాలా, యామ్యాయాం దక్షిణస్యాం సుప్త్యాలయః శయనగృహం, దనుజే నైరృత్యాం శస్త్రసద్మ ఆయుధగృహం, పశ్చిమే ప్రతీచ్యాం భుక్త్యాలయః భోజనగృహం, వాయవ్యాం పశుమందిరం పశుగృహం, ఉత్తరే భండారవేశ్మ ధనధాన్యాదిగృహం, శైవే ఈశాన్యదిశి దేవగృహం గృహదేవతామందిరం, నిర్మితం చేచ్ఛుభకరం. అఖిలం స్నానాదిసర్వగృహం స్వస్వాయం యథా తథా కార్యం చేత్ ప్రశస్తం యస్యాం దిశి యదాయ ఉక్తః తస్యాం దిశి తదాయేన కార్యమితి భావః.

అవ. గృహములకు దిఙ్నిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పున స్నానగృహమును, ఆగ్నేయమున వంటయిల్లును, దక్షిణంబున పడకటిల్లును, నైరృతిదిక్కున నాయుధగృహమును, పశ్చిమంబున భోజనగృహమును, వాయవ్యమున పశువులగృహమును, ఉత్తరంబున బొక్కసగృహమును, ఈశాన్యభాగమున దేవపూజాగృహమును నీవరుసన గట్టిరేని మంగళకరంబు లగును. ఆయాగృహముల శిల్పశాస్త్రానుసారముగ న్యాయము దప్పక కట్టవలయును.

అవ. అథ శ్లోకద్వయేన రాజ్ఞాం నైమిత్తికగృహస్థానవివేకమాహ.—

ఇంద్రాగ్న్యోరథ మంథనస్య సదనం ఘాతం యమాగ్న్యోర్గృహం
దైతేయాంతకయోః పురీషసదనం విద్యాగృహం మధ్యమే,
రక్షో వారుణయోశ్చ రోదనగృహం తోయేశవాయవ్యయో
ర్మధ్యే కామగృహం కుబేరమరుతోః కుర్యాత్సదా భూపతిః. 259

వ్యా. ఇంద్రాగ్న్యోరితి. ఇంద్రాగ్న్యోః ప్రాగాగ్నేయదేశయోర్మధ్యే మంథనస్య సదనం దధిమంథనశాలాం, యమాగ్న్యోః దక్షిణాగ్నేయయోరంతరాళే ఘాతం వ్రీహ్యాదిహననగృహం, దైతేయాంతకయోః నైర్‌ఋతిదక్షిణయోర్మధ్యే పురీషసదనం మూత్రపురీషోత్సర్గగృహం, రక్షోవారుణయోః నైర్‌ఋతిపశ్చిమయోర్మధ్యే విద్యాగృహం, తోయేశవాయవ్యయోః పశ్చిమవాయవ్యయోర్మధ్యే రోదనగృహం, కుబేరమరుతోః ఉదగ్వాయవ్యయోర్మధ్యే కామగృహం క్రీడాగృహం, ఏవం భూపతిః రాజా సదా కుర్యాత్.

కౌబేరీశ్వరయోశ్చ వైద్యభవనం శాక్రేశయోస్సూతికం
జ్యేష్ఠభ్రాతృపితృవ్యమాతృభవనం స్వస్మాద్యమే పశ్చిమే,
శాలానాముపరి స్థితేషు భవనేష్వేవం విచింత్యం బుధై
రత్యుచ్చం నహి నాతినీచ మథవా సామ్యం గృహం కారయేత్.

వ్యా. కౌబేరీతి. కౌబేరీశ్వరయోః ఉదగీశానయోర్మధ్యే వైద్యభవనం ఔషధగృహం, శాక్రేశయోః ప్రాగీశాన్యయోర్మధ్యే సూతికం స్త్రీణాం ప్రసూతిగృహం, స్వస్మాద్గృహాత్ యమే దక్షిణస్యాం పశ్చిమే చ జ్యేష్ఠభ్రాతృపితృవ్యమాతౄణాం గృహం కుర్యాత్. శాలానాం గృహాణాం ఉపరి స్థితేషు భవనేష్వపి ఏవముక్తరీత్యా ఆయాదికం బుధైః జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞైః విచింత్యం విశేషేణాలోచనీయం అత్యుచ్చం అత్యంతోన్నతం అతిహీనం అత్యంతహ్రస్వమపి గృహం న కారయేత్. కింతు సామ్యం అనతిహ్రస్వం అనత్యుచ్చం చ గృహం కారయేత్.

అవ. రెండుశ్లోకములచేతి రాజుల నైమిత్తికగృహములకు స్థానములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రాగాగ్నేయదిక్కులకు మధ్యభాగంబున పెరుగుజిలుకుటకును, దక్షిణాగ్నేయ మధ్యభాగంబున ధాన్యముదంచుటకును, నిర్‌ఋతిదక్షిణములకు మధ్యమభాగంబున మూత్రాద్యుత్సర్జనమునకును, నైర్‌ఋతిపశ్చిమంబులకు మధ్యంబున విద్యాభ్యాసమునకును, పశ్చిమవాయవ్యములకు మధ్యంబున దుఃఖించుటకును, ఉత్తరవాయవ్యములకు మధ్యంబున క్రీడించుటకు, నీశానోత్తరములకు మధ్యంబున వైద్యము

జేయుటకును, ప్రాగీశాన్యములకు మధ్యంబున ప్రసూతికిని, గృహము నేర్పఱచవలయును. తనయింటికి దక్షిణంబుననయిన బశ్చిమంబుననయినను తనయన్న పెత్తండ్రి పినతండ్రి వీరలకు గృహముల నేర్పఱచవలయును. పైమిద్దె గట్టించునెడల నీగృహములకుఁ జెప్పఁబడిన క్రమంబుననే ఆయము మొదలగులక్షణముల నాలోచింపవలయును. మిక్కిలి పొట్టి పొడువులేక సమముగా నుండునటుల గృహములు గట్టవలయును.

అవ. అథ ధ్వజాద్యాయానాం క్రమాత్ఫలమాహ.—

ఆయాస్స్యుర్ధ్వజధూమసింహశునకా ఉక్షా ఖరాఖ్యో గజః
కాకోఽష్టౌ హి కృతార్థతాం చ మరణం శశ్వజ్జయం చామయమ్,
రాజ్యం దుఃఖకరం సదా శుభకరం తన్నిష్ఫలం చ క్రమా
త్ప్రాగాదిష్వపి సంయుతా గృహపతేర్దద్యుర్ధ్వజాద్యాః ఫలమ్. 251

వ్యా. ఆయా ఇతి. ధ్వజధూమసింహశునకాశ్చత్వారః ఉక్షా వృషభాఖ్యః ఖరాఖ్యః గజః కాక ఇతి చత్వారః ఏతే మిళిత్వా అష్టావాయాః స్యుః ధ్వజాద్యాః ధ్వజాద్యష్టాయాః క్రమాత్ ప్రాగాదిషు ప్రాగాద్యష్టదిక్షు సంయుతాః యుక్తాస్సంతః గృహపతేర్యజమానస్య ఫలం తత్తదనురూపం ఫలం దద్యుః. యథా ధ్వజాయః ప్రాచ్యాందిశి కృతార్థతాం మనోరథసిద్ధిం, ధూమః ఆగ్నేయ్యాం మరణం, సింహో దక్షిణస్యాం శశ్వత్ సర్వదా జయం, శునకాయో నైరృత్యాం అమయం రోగం, ఉక్షా పశ్చిమే రాజ్యం, ఖరో వాయవ్యాం దుఃఖం, గజ ఉదీచ్యాం సదా శుభం, కాకాయ ఈశాన్యాం తన్నిష్ఫలం తస్య యజమానస్య నిష్ఫలం ఫలాభావం కుర్యాత్. ఏతే ధ్వజాద్యాస్స్వోక్తాతిరిక్తస్థానసహితా ఏవ ఉక్తఫలదా భవంతి. స్వస్థానే తు సర్వే సత్ఫలదా ఏవేత్యవధేయం. స్వదిక్ష్వర్థదా ఇతి వక్ష్యమాణత్వాత్ స్వస్వాయకార్యం సదేతి ప్రాగుక్తత్వాచ్చేతి దిక్.

అవ. ధ్వజాయము మొదలగు నెనిమిదింటికి ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ధ్వజాయము, ధూమాయము, సింహాయము, శునకాయము, వృషభాయము, ఖరాయము, గజాయము, కాకాయము ఇవి తూర్పు మొదలుగ నీశాన్యదిక్కువఱకు వరుసదప్పక యుండెనేని గృహపతికి సత్ఫలంబు నిచ్చువరుస దప్పెనేని క్రమంబుగ ఇష్టసిద్ధి మరణము జయము రోగము రాజ్యము దుఃఖము శుభము ఫలాభావము ఈఫలంబులఁ గలుగఁజేయు ననుట.

అవ. ధ్వజాదీనాం స్వరూపం నిరూపయతి. —

పాదాధిక్యసమో ధ్వజో యది గజః పాదేన హీనస్సమః
పాదోనో విషమో హరిస్తు విషమస్సాంఘ్రిర్వృషాయో భవేత్,
ధ్వాంక్షాయస్తు భవేచ్చ కేవలసమస్సార్ధోఽసమాయః ఖరః
శ్వాయస్స్యాద్విషమస్తు సార్ధసుసమో ధూమస్స్వదిక్ష్వర్థదాః. 262

వ్యా. పాదాధిక్యేతి. పాదాధిక్యసమః పాదేన ఆధిక్యం యస్య స చాసౌ సమశ్చ పాదాధిక్యసమః సమసంఖ్యాకః ఆయామః పాదాధిక్యో యది ధ్వజః ధ్వజాయః స్యాత్. పాదేన హీనః ఏకపాదన్యూనః సమః సమాయః గజః గజాయస్స్యాత్ విషమో విషమసంఖ్యాతః పాదోనః పాదన్యూనశ్చేత్ హరిః సింహాయః విషమః విషమసంఖ్యాయామః అంఘ్రిణా సహితస్సాంఘ్రిః, 'తేన సహేతితుల్యయోగ' ఇతి బహువ్రీహిః. పాదాధికోఽయం వృషాయో వృషభాయస్స్యాత్. 'పాదః పదంఘ్రిశ్చరణోఽస్త్రియా' మిత్యమరః కేవలసమః కేవలశబ్దేన పాదాద్యన్యూనాతిరిక్తశ్చేత్ ధ్వాంక్షాయః కాకాయో భవేత్ అసమాయస్సార్ధశ్చేత్ ఖరః ఖరాయో భవేత్ విషమస్తు కేవలమస్తు శ్వాయశ్శునకాయః స్యాత్ సార్ధసుసమః అర్ధాధికసమాయః ధూమోధూమాయః స్యాత్ విశాలస్తు సర్వత్ర చతుస్సంఖ్యాకఏవ బోధ్యః. ఏతే ఆయాః స్వదిక్షు స్వస్వోక్తదిక్షు అర్థదా భవంతి ఏతేవానుక్తదిక్షు అశుభదా ఇత్యర్థాల్లభ్యతే.

అవ. ధ్వజాద్యాయముల స్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. గృహము గట్టుటకై యేర్పఱచిన ప్రదేశమునం దాయింటికి నిడివిగొలువగా నాపరిమాణము పాతికయధికముగా సమసంఖ్యగలదై యున్న ధ్వజాయ మగు. పాతిక తక్కువగా సమసంఖ్యగలదై యున్న గజాయ మగు. పాతికతక్కువగా సంఖ్యగలదై యున్న సింహాయమగు. పాతిక హెచ్చుగా బేసిసంఖ్యగలదై యున్న వృషభాయమగు. హెచ్చు తగ్గులులేక సమసంఖ్యగలదై యున్న కాకాయ మగు. అర్ధ మధికముగ విషమసంఖ్యకలదై యున్న ఖరాయ మగు. కేవల విషమసంఖ్యగలదయి యున్న శునకాయ మగు. అర్ధ మతిశయంబుగ సమసంఖ్యగలదై యున్న ధూమాయమగు. ఈచెప్పఁబడిన ధ్వజాద్యాయములకన్నిఁటికిని వెడల్పు చతుస్సంఖ్యాకమై యుండవలయు. నీఆయములు ముందుఁ జెప్పియున్న తెఱంగున తమతమ దిక్కులయందున్న శుభకరంబు లగును. వ్యత్యాసముగానున్న నశుభకరంబు లగును.

అవ. అథోష్ట్రగజాదిశాలానామాయవివేకమాహ.—

ఉష్ట్రాణామపి దంతినాం చ భవనం కార్యం ధ్వజే వా గజే
హ్యశ్వానాం సదనం ధ్వజే చ వృషభే యద్వా పశూనామపి,
స్త్రీశయ్యాసనయంత్రకర్మభవనం సింహే ధ్వజే వా వృషే
సర్వేషామపి సర్వకర్మసు సదా కార్యో ధ్వజాయోఽర్థదః. 263

వ్యా. ఉష్ట్రాణామితి. ఉష్ట్రాణాం దంతినాం గజానామపి భవనం శాలా ధ్వజే ధ్వజాయే గజే గజాయే వా ధ్వజాయేన గజాయేన వేత్యర్థః, కార్యం నిర్మాతవ్యం. అశ్వానాం పశూనాం చ సదనం గృహం, ధ్వజే ధ్వజాయే యద్వా వృషభే వృషభాయే వా కార్యం. స్త్రీశయ్యాసనయంత్రకర్మభవనం స్త్రీణాం శయ్యాభవనం ఆసనభవనం ఆస్థానమంటపం యత్రకర్మ అభిచారకర్మ తద్భవనం సింహే ధ్వజే వృషే వా కార్యం. యద్వా సర్వేషాముష్ట్రాదీనాం సర్వకర్మసు ధ్వజాయస్సర్వదా అర్థదః సంపత్కారో భవతి.

అవ. గజతురంగాదిశాలలఁ గట్టుటకు నాయముల నిర్ణయించుచున్నాఁడు.—

తా. ఒంటెలకును ఏనుఁగులకును ధ్వజగజాయములలో నొకటిచేతను, గుఱ్ఱములకును పశువులకును ధ్వజవృషభాయములలో నొకటిచేతను, స్త్రీలు శయనించుటకు ఆస్థానమునకును యంత్రకర్మలకును సింహధ్వజవృషభాయములలో నొకటిచేతను గృహములు గట్టిరేని శుభము గలుగును. ఇదియుంగాక నీ చెప్పఁబడిన యన్ని యిండ్లకును ధ్వజాయము శుభకరం బగును.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం గృహనిర్మాణనిషిద్ధకాలమాహ.—

అర్కే పావకధిష్ణ్యగే చ భరణీ ధిష్ణ్యోత్తరార్ధాన్వితే
బ్రహ్మర్క్షాదిమపాదగేఽపి యది వా చంద్రేఽగ్నిధిష్ణ్యాన్వితే,
భౌమే చాగ్ని మఘాంత్యభాగ్యసవితృక్రవ్యాదపుష్యాన్వితే
స్యాద్దుఃఖం బహు దహ్యతే చ భవనం స్తంభ ప్రతిష్ఠాగమే. 264

వ్యా. అర్క ఇతి. స్తంభప్రతిష్ఠాగమే స్తంభప్రతిష్ఠాకాలే అర్కే సూర్యే పావకధిష్ణ్యగే కృత్తికానక్షత్రగే సతి భరణీధిష్ణ్యోత్తరార్ధాన్వితే భరణీనక్షత్రస్యోత్తరార్ధగతే వా బ్రహ్మర్క్షాదిమపాదగే రోహిణీనక్షత్రస్య ప్రథమపాదగే సతి వా

చంద్రే వా వాశబ్దః సముచ్చయార్థకః—'వా స్యాద్వికల్పోపమయోరేవార్థే చ సముచ్చయ' ఇతి కేశవః. అగ్నిధిష్ణ్యాన్వితే కృత్తికానక్షత్రగతే సతి చ క్షామే అంగారకే అగ్నిమఘాంత్యభాగ్యసవితృక్రవ్యాదపుష్యాన్వితే కృత్తికామఘారేవత్యుత్తరఫల్గునీహస్తమూలాపుష్యేషు సప్తనక్షత్రేషు స్థితే సతి వా యది, బహుదుఃఖం స్యాత్ గృహపతేరితి శేషః. కించ భవనం తద్గృహం దహ్యతే భస్మీభవిష్యతి.

అవ. రెండు శ్లోకములచే నిల్లుగట్టుటకు కొరగాని కాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. స్తంభప్రతిష్ఠచేయు నవసరంబున సూర్యుఁడు కృత్తికానక్షత్రమందైనను భరణీనక్షత్రోత్తరార్ధమందైనను రోహిణీనక్షత్ర ప్రథమ పాదమందైనను చంద్రుఁడు కృత్తికయందైనను అంగారకుఁడు కృత్తిక మఘ రేవతి ఉత్తర ఫల్గుని హస్త మూల పుష్యమి ఈనక్షత్రములయం దయినను ఈరీతిన నుండిరేని గృహపతికి బహుదుఃఖము గలుగుటయగాక యాగృహ మగ్ని దగ్ధమగును.

మిత్రేంద్రానిలభాజపాద్ద్వయయమేష్వేతేషు సంస్థే శనౌ
తత్సద్మాశు నిగృహ్యతే సుబలిభిర్దైతేయయక్షాదిభిః,
ఏకశ్శత్రుగృహస్థితో దశమగో ద్యూనస్థితో వా గ్రహ
స్తద్గేహం పరహస్తగం ఖలు భవేన్నిర్మాణలగ్నాబలాత్. 265

వ్యా. మిత్రేతి. మిత్రేంద్రానిలభాజపాద్ద్వయయమేషు అనూరాధాజ్యేష్ఠాస్వాతీపూర్వాభాద్రోత్తరాభాద్రాభరణీషు, ఏతేషు షట్సు, శనౌ స్థితే సతి యద్భవనం క్రియతే తత్సద్మ తద్గృహం ఆశు శీఘ్రమేవ సుబలిభిరత్యంతబలవద్భిః దైతేయయక్షాదిభిః, దైతేయా బ్రహ్మరాక్షసాః యక్షాః క్షుద్రపిశాచాదయః తైః, నిగృహ్యతే, ఏకో గ్రహః శుభః పాపో వా శత్రుగృహస్థితః శత్రుక్షేత్రగతస్సన్ దశమగః స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నాత్ దశమగతో వా ద్యూనస్థితస్సప్తమలగ్నగతో వా యది తద్గేహం పరహస్తగం పరాధీనం భవేత్ఖలు. ఖల్వితి నిశ్చయే నిర్మాణలగ్నాబలాత్ నిర్మాణలగ్నస్య అబలాత్ బలహీనత్వాదితి సర్వత్రాపి హేతురవగంతవ్యః.

తా. శనైశ్చరుఁడు అనూరాధ, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్ర, భరణి ఈ ౬ నక్షత్రములయందుండఁగ గట్టినగృహము, పిశాచ బ్రహ్మరాక్షసుల కాలయంబగు నొకశుభగ్రహముగాని పాప

గ్రహముగాని స్వశత్రుక్షేత్రగతమై స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నమునకు ౧౦-ట ౭-ట నుండఁగ గట్టినగృహ మన్యాక్రాంత మగును.

అవ. గృహనిర్మాణే ముఖ్యకాలమాహ.—

చిత్రాద్యార్యమహస్తచంద్రవిధిషు స్థాయీ బుధః శ్రీప్రదో
బ్రహ్మార్క్యేంద్వహివైష్ణవోత్తరజలేష్వీజ్యస్స్థితః పుత్రదః,
రుద్రాదిత్యవసుద్విదైవజలరాట్చిత్రాస్థితో ధాన్యద
శ్శుక్రస్సప్తగ ఏవ చేద్గృహగతః స్తంభ ప్రతిష్ఠాగమే. 266

వ్యా. చిత్రేతి. స్తంభప్రతిష్ఠాగమే స్తంభప్రతిష్ఠాకాలే చిత్రాద్యార్యమహస్తచంద్రవిధిషు చిత్రాశ్విన్యుత్తరఫల్గునీహస్తమృగశీర్ష రోహిణీషు షట్సు, బుధః స్థాయీ స్థితశ్చేత్ గృహపతేర్యజమానస్య శ్రీప్రదః ఐశ్వర్యప్రదో భవేత్, బ్రహ్మార్క్యేంద్వహివైష్ణవోత్తరజలేషు రోహిణీపుష్యమృగశీర్షాశ్లేషాశ్రవణోత్తరాత్రయ పూర్వాషాఢాసు ఇజ్యో గురుః స్థితశ్చేత్ పుత్రప్రదో భవేత్, శుక్రః రుద్రాదిత్యవసుద్విదైవజలరాట్ చిత్రాస్థితః ఆర్ద్రాపునర్వసూధనిష్ఠావిశాఖాశతభిష క్చిత్రాసు స్థితశ్చేత్ ధాన్యదః, అథవా శుక్రస్సప్తగ ఏవ చేత్ స్తంభప్రతిష్ఠా అగ్నాత్సప్తమలగ్నగతో వా గృహగతః స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నగతోఽపి వా ధాన్యదో భవేత్. గృహపతేరితి సర్వత్రానుషంగః.

అవ. గృహనిర్మాణమునకు ముఖ్యకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. స్తంభ ప్రతిష్ఠాకాలమందు చి, అశ్వి, ఉఫ, హ, మృ, రో, ఈ ౬ నక్షత్రములయందును బుధుఁడుండిన గృహపతికి నైశ్వర్యప్రదుం డగును. రో, పుష్య, మృ, ఆశ్రే, శ్ర, ఉష, ఉషా, ఉభా, పూషా ఈ ౯ నక్షత్రములయందు బృహస్పతి యుండిన పుత్రప్రదుఁ డగును. ఆర్ద్ర, పున, ధ, వి, శ, చి ఈ ౬ నక్షత్రములయందైనను, స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్న మందైనను, లగ్నమునకు ౭-ట నైనను శుక్రుఁడుండిన ధాన్యప్రదుఁ డగును.

అవ. అథ స్తంభ ప్రతిష్ఠాలగ్నస్థగ్రహస్థితఫలమాహ.—

పాపేషు త్రిభవారిగేషు బలిషు స్తంభ ప్రతిష్ఠాలయా
త్కేంద్రద్విత్రిభవత్రికోణసహితేష్వార్యజ్ఞ కావ్యేందుషు,
స్వోచ్చస్వాలయమిత్ర రాశిసహితేష్వర్కాదిషు ద్రవ్యదం
కార్యం సద్మ గురౌ భృగౌ రిపుగతే నీచస్థితే వార్తిదమ్. 267

వ్యా. పాపేష్వితి. బలిషు స్థానాదిబలయుక్తేషు పాపేషు క్రూరగ్రహేషు స్తంభప్రతిష్ఠాలయాత్ స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నాత్ త్రిభవారిగేషు తృతీయైకాదశ షష్ఠస్థానగతేషు సత్సు, ఆర్యజ్ఞకావ్యేందుషు గురుబుధశుక్రచంద్రేషు, స్తంభప్రతిష్ఠాలయాత్కేంద్రద్విత్రిభవత్రికోణసహితేషు కేంద్రద్వితీయతృతీయైకాదశనవమపంచమైస్సహితేషు సత్సు వా అర్కాదిష్వేతేషు పాపేషు శుభేషు చ స్వోచ్చస్వాలయమిత్రరాశిసహితేషు స్వోచ్చాని స్వకీయోచ్చస్థానాని, స్వాలయాః స్వక్షేత్రాణి మిత్రరాశయః మిత్రస్థానాని తైస్సహితేషు తేషు స్థితేషు సత్స్విత్యర్థః. సద్మ గృహం కార్యం నిర్మితం చేత్, ద్రవ్యదం సంపత్కరం భవేత్. గురౌ భృగౌ చ, రిపుగతే శత్రుక్షేత్రగతే వా నీచక్షేత్రగతే వా సతి, గురౌ మకరగతే శుక్రే కన్యాగతే సతి వా కార్యం చేత్, అత్రిదం పీడాకరం భవేత్.

అవ. స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నమునకు గ్రహస్థితిని జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బలయుక్తములైన పాపగ్రహములు లగ్నమునకు ౩, ౬, ౧౧ యీస్థానములయందును, గురు బుధ శుక్ర చంద్రులు ౧, ౨, ౩, ౪, ౫, ౭, ౯, ౧౦, ౧౧ యీస్థానములయందును సూర్యాది సమస్త గ్రహంబులును తమతమ యుచ్చస్థానములయందు స్వక్షేత్రములయందును మిత్రక్షేత్రములయందు నుండఁగాఁ గట్టినయిల్లు సంపత్ప్రదం బగును. బృహస్పతి తనకు శత్రుక్షేత్రమగు మకరరాశిగతుండై యుండఁగాను శుక్రుఁడు తనకు నీచక్షేత్రమగు కన్యారాశిగతుండై యుండఁగాను గట్టినయిల్లు పీడాకరం బగును.

అవ. స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నస్య రాజయోగానాహ.—

లగ్నే కర్కటకే యదా గురుదినే జీవేందుసంస్థేఽథవా
నిర్మాణే భవనేఽపి జాతపురుషో రాజా భవేత్సర్వదా,
లగ్నే చాపగృహే ఝషే గురుదినే శుక్రార్యసంస్థే తదా
నిర్మాణే భవనేఽపి జాతపురుషో భూపోఽథవా తత్సమః. 268

వ్యా. లగ్న ఇతి. గురుదినే గురువాసరే యదా జీవేందుసంస్థే గురుచంద్రాధిష్ఠితే కర్కటలగ్నే నిర్మాణే నిర్మితే భవనే గృహే జాతపురుషః ఉత్పన్నపురుషః సర్వదా యావజ్జీవం రాజా పృథివీశ్వరో భవేత్. గురుదినే శుక్రార్యసంస్థే చాపగృహే ధనుర్లగ్నే వా ఝషే మీనలగ్నే వా శుక్రార్యసంస్థ ఇతి విశేషణమత్రాప్యూహ్యం. నిర్మాణే భవనే తు జాత పురుషః భూపః పృథివీశ్వరో భవేత్, అథవా తత్సమో రాజసమో వా భవేత్.

అవ. స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నమునకు రాజయోగములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గురువారమున గురుచంద్రులుండెడి కటకలగ్నమునందుఁ గట్టినయింటఁ బుట్టినపురుషుఁడు బ్రతికినన్నాళ్లును వసుధాధిపుఁడయి యుండును. ఆగురువారముననే గురుశుక్రులుండెడి ధనుర్మీనలగ్నములయందుఁ గట్టినయింటఁ బుట్టిననరుఁడు నరాధిపుఁడయినను నరాధిపసమానుండయిన నగును.

అవ. తల్లగ్నస్థితగ్రహవశాద్గృహాణామాయుర్నిర్ణయమాహ—

ఆయుష్యం శతవర్షమిజ్యసహితే తద్వచ్చ శుక్రాన్వితే
తస్యార్ధం బుధసంయుతే సుబలిభిస్సౌమ్యైస్త్రిభిస్సంయుతే,
లగ్నే నిర్మితసద్మనస్తు బహవస్సంవత్సరాస్స్యుశ్శుభా
స్తద్గేహే వసతో నరస్య బహవో భోగా భవేయుస్సదా. 269

వ్యా. ఆయుష్యమితి. ఇజ్యసహితే గురుస్థితలగ్నే నిర్మితసద్మనః కల్పితగృహస్య శతవర్షం శతసంవత్సరపరిమితమాయుష్యం, శుక్రాన్వితే లగ్నే నిర్మితసద్మనశ్చ తద్వత్ శతవర్షమేవాయుష్యమిత్యర్థః. బుధసంయుతే లగ్నే తస్యార్ధం పంచాశద్వత్సరాః సుబలిభిః స్థానాదిబలవద్భిః త్రిభిస్సౌమ్యైశ్శుభగ్రహైస్సంయుతే లగ్నే నిర్మితసద్మనస్తు ఆయుష్యం బహవో వత్సరాః శతాధికాస్సంవత్సరాః న కేవలమేతావత్ తద్గృహే వసతః ప్రవర్తమానస్య నరస్య సర్వదా సర్వకాలేషు శుభాః బహవో భోగాశ్చ భవేయుః,

అవ. లగ్నమందుండెడి గ్రహములబలమువలన నిండ్లకు నాయువును నిర్ణయించుచున్నాఁడు.—

తా. గురుశుక్రులు లగ్నమందుండఁగఁ గట్టినయిల్లు నూఱుసంవత్సరంబులును, బుధుఁడు లగ్నమందుండఁగఁ గట్టినగృహము ౫౦ సంవత్సరములును, స్థానాదిబలయుక్తంబగు. సీశుభగ్రహత్రయముతోఁ గూడియున్న లగ్నమందుఁ గట్టినయిల్లు నూటికి నతిశయించిన సంవత్సరంబులు స్థిరంబుగ నుండుటయేగాక యీయింటనున్న నరున కత్యంతమంగళభోగంబులు గలుగుచుండును.

అవ. క్షణికవాస్తుస్వరూపం నిరూపయతి.—

ఏకద్విత్రిచతుష్టయేష్వనుదినం యామేషు సూర్యోదయా
త్సౌమ్యప్రాగ్యమపశ్చిమేషు దివసే తద్వత్త్రిపాదామపి,

వాస్త్వీశో భువి సంవిశేత్ ప్రథమతో యద్వచ్చ తద్వత్క్రియా
ద్విజ్ఞేయం క్షణవాస్తు నామ తదిదం స్తంభప్రతిష్ఠాగమే. 270

వ్యా. ఏకేతి. వాస్త్వీశో, వాస్తుపురుషః, అనుదినం ప్రత్యహం దివసే దివాభాగే ఏకద్విత్రిచతుష్టయేషు యామేషు సూర్యోదయాత్ సూర్యోదయమారభ్య సౌమ్యప్రాగ్యమపశ్చిమేషు ఉదక్ప్రాగ్దక్షిణప్రతీచీషు చతుర్దిక్షు భువి క్రమేణ సంవిశేత్ క్షపాయాం రాత్రావపి తథైవ చతుర్యామేషు ఉదీచీమారభ్య సంవిశేదిత్యర్థః. ప్రథమతో మాసేషు క్రమశ ఇత్యస్మిన్ శ్లోకే యద్వత్ తద్వదత్రాపి విజ్ఞేయం. అయమర్థః.—వాస్త్వీశః ప్రాతరుదక్ఛాయా భవతి తస్మాత్తచ్చరణేక్షణస్థితే దక్షిణప్రాచీదిశౌ వర్జయేత్, ఉదక్పశ్చిమే తు తత్పృష్ఠమూర్ధ్నోః స్థితత్వాచ్ఛుభే ఏవం ప్రాచ్యాం స్థితే సతి చరణేక్షణస్థితదిశౌ విహాయ అన్యే గ్రాహ్యే ఇతి దిక్. ఇదమేవ క్షణవాస్తునామ స్తంభప్రతిష్ఠాగమే విజ్ఞేయం పూర్వం మాసభేదేన వాస్తుపురుషస్థితిరుక్తా ఇదానీం తు యామభేదేనేతి ఇయానేవ భేదః, శేషం సమానమ్.

అవ. క్షణికవాస్తుస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు—

తా. వాస్తుపురుషుఁడు ప్రతిదినంబును ప్రాతఃకాలము మొదలుగ నొక్కొకయామమునం దుత్తరదిక్కు మొదలుగ నొక్కొకదిక్కు వరుసన రాత్రింబవలు నెనిమిదిజాములయందును క్రమంబున నుత్తరప్రాగ్దక్షిణపశ్చిమంబుల రెండుసార్లు పరుండుచుండుఁ గాన ముందుఁ జెప్పియున్న తెఱంగునఁ నతనిపాదములును దృష్టియు నున్నదిక్కులఁ బరిత్యజించి తక్కినదిక్కులఁ గ్రహింపవలయు ననుట.—

అవ. అథ గృహప్రవేశతిథిమాహ.

కృత్వా వాస్తు మహాత్మనాం చ విధితః పూజాం సహోమాం సురా
నభ్యర్చ్య స్వపితృగ్రహాన్ గణపతిం దత్వా బలిం భోజనమ్,
తద్గేహం సుకవాటగోపనయుతం భిత్త్యన్వితం సంవిశే
ద్వాదిత్రధ్వజమఙ్గళై శ్శుభదినే పుణ్యాఙ్గనాభిర్ద్విజైః. 271

వ్యా. కృత్వేతి. వాస్తుగృహం కృత్వా నిర్మాయ. 'ధిష్ణ్యహౌకో నివసనం స్థానావసథవాస్తు' చేత్యమరశేషః. తతః మహాత్మనాం సత్పురుషాణాం సహోమాం హోమసహితాం, 'తేన సహేతి తుల్యయోగే' ఇతి బహువ్రీహిః, పూజాం చ కృత్వా, విధితః శాస్త్రోక్తక్రమేణ సురాన్ ఇష్టదేవతాః స్వపితృగ్రహాన్ స్వపితరో నాందీముఖాః గ్రహాస్సూర్యాదయః తాన్, గణపతిం అభ్యర్చ్య సంపూజ్య,

బలిం గృహబలిం భోజనం బ్రాహ్మణానామితి శేషః. దత్వా సుకవాటగోపన యుతం దృఢకవాటాచ్ఛాదనసహితం భిత్త్యన్వితం ప్రాకారాదిహర్మ్యసంయుక్తం, తద్గేహం నూతనగృహం వాదిత్రధ్వజమంగళైః వాదిత్రాణి తూర్యాణి ధ్వజాః పతాకాః మంగళాని అన్యాని యాని మంగళద్రవ్యాణి తైస్సహ పుణ్యాంగనాభి స్సువాసినీభిః స్త్రీభిః ద్విజైర్వేదశాస్త్రసంపన్నైః బ్రాహ్మణైశ్చ సహ శుభదినే పంచాంగశుద్ధిదివసే సంవిశేత్ సమ్యక్ప్రవిశేత్.

అవ. గృహప్రవేశవిధానమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పూర్వోక్తక్రమంబున నిల్లుగట్టి శుభదినమందు శాస్త్రోక్త ప్రకారంబుగ నాయింట జపహోమాదికృత్యముల నెఱవేర్చి సత్పురుషుల నిష్టదేవతలం బితృదేవతల నవగ్రహములం గణపతిం బూజించి గృహబలి బ్రాహ్మణభోజనాదులం గావించి యభేద్యములగు కవాట ప్రాకారభిత్త్యాదులతోఁ గూడియున్న నూతనగృహమును బహువిధ మంగళవాద్యములు మ్రోయింపుచుండ ధ్వజాదులగు బిరుదులతో మంగళ ద్రవ్యసహితము లగుసువాసినులతో వేదశాస్త్రసంపన్ను లగు బ్రాహ్మణులతోఁ బ్రవేశింపవలయును.

అవ. గృహప్రవేశే మాసఫలమాహ.—

వైశాఖే బహుపుత్రదశ్చ శుభదో జ్యేష్ఠేఽర్థదః ఫాల్గునే
మాఘే ధాన్యసుఖప్రదో గృహపతేర్మాసే ప్రవేశో భవేత్,
ఆదిత్యే మకరాదిషట్సు సహితే కుంభాఖ్యమాసం వినా
సర్వాభీష్టద ఇత్యథాహురపరే శేషేష్వయం దుఃఖదః. 272

వ్యా. వైశాఖ ఇతి. వైశాఖే మాసే ప్రవేశో గృహప్రవేశః గృహపతే ర్బహుపుత్రదః, జ్యేష్ఠే శుభదః, ఫాల్గునే అర్థదస్సంపత్కరః, మాఘే ధాన్యసుఖప్రదో ధాన్యప్రదస్సుఖప్రదశ్చ భవేత్, ఆదిత్యే మకరాదిషట్సు సహితే ఉత్తరాయణకాలే కుంభాఖ్యమాసం వినా మకరాదిషణ్మాసేషు కుంభమాసం విహాయేత్యర్థః. పంచసు మాసేషు గృహప్రవేశస్సర్వాభీష్టద ఇతి అపరే వదంతి, శేషేషు కటకాదిషణ్మాసేషు అయం గృహప్రవేశః దుఃఖదః.

అవ. గృహప్రవేశమునకు మాసఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గృహప్రవేశవిషయమై వైశాఖమాసము గృహపతికి బహుపుత్రప్రదంబగు. జ్యేష్ఠము శుభప్రదంబగు. ఫాల్గునము సంపత్కారంబగు. మాఘము ధాన్యసుఖప్రదంబగు. కొందఱి యభిప్రాయానుసారం

బుగ నుత్తరాయణమందు కుంభేతరమాసములన్నియు సర్వాభీష్టసిద్ధి ప్రదంబులగు, తక్కిన మాసములు దుఃఖకరంబు లగును.

అవ. గృహప్రవేశే వారఫలమాహ.—

వారేఽర్కస్య సుదుఃఖదః కలహదః క్షీణేందువారేఽర్థదః
పూర్ణేందౌ కుజవాసరేదహనదస్సౌమ్యే తు ధాన్యప్రదః,
జీవాహ్నే పశుపుత్రదో భృగుదినే కల్యాణసౌఖ్యప్రదో
మందాహ్నే స్థిరదశ్చ చోరభయదో వేశ్మప్రవేశో భవేత్. 273

వ్యా. వార ఇతి. అర్కస్య వారే వేశ్మప్రవేశో గృహప్రవేశః సుదుఃఖదః అత్యంతదుఃఖదః గృహపతేరిత్యధ్యాహారః, క్షీణేందువారే కలహదః, పూర్ణేందౌ పూర్ణేందువారే అర్థదః కుజవాసరే దహనదః సౌమ్యే బుధవాసరే తు ధాన్యప్రదః జీవాహ్నే గురువాసరే పశుపుత్రదః భృగుదినే శుక్రవాసరే తు కల్యాణసౌఖ్యప్రదః మందాహ్నే శనివాసరే స్థిరదః స్థైర్యప్రదశ్చోరభయదశ్చ భవేద్వేశ్మప్రవేశ ఇతి సర్వత్ర కర్తా బోధ్యః.

అవ. వారఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఆదివాసర మత్యంతదుఃఖమును, క్షీణేందువారము కలహమును, పూర్ణేందువారము సంపదను, కుజవాసర మగ్నిభయమును, బుధవారము ధాన్యమును, గురువారము పశుపుత్రులను, శుక్రవారము శుభసౌఖ్యంబులను, శనివారము స్థైర్యమునుం జోరభయమును నిచ్చును.

అవ. ప్రవేశే వర్జ్యకాలమాహ.—

రిక్తాం దగ్ధతిథిం చ విష్టిమవమం షష్ఠీం చ కృష్ణాష్టమీం
మాసాంతే దినపంచకం ప్రతిపదం శుక్లాం ప్రదోషానపి,
షడ్వర్గం చ కుజస్య భానుశశినోర్దృష్టిం శశిస్థాలయం
త్యక్త్వా దక్షిణసమ్ముఖే స్థితమినం శుక్రం చ గేహం విశేత్. 274

వ్యా. రిక్తామితి. రిక్తాం రిక్తతిథీరిత్యర్థః. దగ్ధతిథిం దగ్ధతిథీరపి విష్టిం భద్రకరణం అవమం దినత్రయం షష్ఠీం పక్షద్వయగతాం కృష్ణాష్టమీం మాసాంతే దినపంచకం కృష్ణపక్షాంత్యపంచకం శుక్లాం ప్రతిపదం ఉభయత్రాపి క్షీణచంద్రత్వాదితిభావః. ప్రదోషాన్ ప్రసిద్ధాన్ కుజస్య షడ్వర్గం భానుశశినోస్సూర్యాచంద్రమసోఃదృష్టిం శశిస్థాలయం చంద్రస్థితరాశిం దక్షిణసమ్ముఖే దక్షిణం చ సమ్ముఖం

చేతి ధ్వాంక్షైకవద్భాషః. తస్మిన్ దక్షిణసమ్ముఖే స్థితం దక్షిణాయనగతం ఇనం సూర్యం అభిముఖగతం శుక్రం చ త్యక్త్వా గేహం నూతనగృహం విశేత్ ప్రవిశే చ్ఛుభదిన ఇతి శేషః.

అవ. గృహప్రవేశవిషయమున వర్జింపఁదగిన కాలములఁ జెప్పు చున్నాఁడు. —

తా. రిక్తదగ్ధతిథులను, భద్రకరణమును, తిథిత్రయస్పృక్కుగల దినంబును, పక్షీద్వయంబును, కృష్ణాష్టమియు, బహుళైకాదశి మొదలు శుక్లప్రతిపత్తువఱకును ప్రదోషములును, అంగారకషడ్వర్గను, సూర్య చంద్రులచూపును, చంద్రుఁ డున్నరాశిని, దక్షిణాయనగతసూర్యుని, తన కెదుట నున్నశుక్రుని వీనిం బరిత్యజించి శుభకరం బగుదివసమందు నూతనగృహమును బ్రవేశింపవలయును.

అవ. గృహప్రవేశనక్షత్రఫలాన్యాహ. —

చిత్రామిత్రవసూత్తరాంత్యవరుణబ్రహ్మేందుతారా దశ
శ్రేష్ఠాస్స్యుర్నిలయప్రవేశ ఉడుషు స్యాన్మధ్యమం పుష్యభమ్,
తద్గేహం పరహస్తయాతమదితిస్వాత్యర్కదస్రాచ్యుతే
రుద్రాగ్నీజ్వలనప్రదౌ చ గృహిణశ్శేషాస్తు దుఃఖప్రదాః. 275

వ్యా. చిత్రేతి. చిత్రామిత్రవసూత్తరాంత్యవరుణబ్రహ్మేందుతారాః చిత్రానూరాధాధనిష్ఠోత్తరాత్రయరేవతీశతభిషగ్రోహిణీమృగశీర్షాణి దశతారాః, నిలయప్రవేశే శ్రేష్ఠాః ముఖ్యతరాః. పుష్యభం పుష్యనక్షత్రం ఉడుషు నక్షత్రేషు మధ్యమం అనుత్తమం స్యాత్. అదితిస్వాత్యర్కదస్రాచ్యుతే పునర్వసూస్వాతీహస్తాశ్వినీశ్రవణేషు యద్గేహం ప్రవిశ్యతే తద్గృహం, పరహస్తయాతం పరాధీనం స్యాత్. రుద్రాగ్నీ ఆర్ద్రాకృత్తికే తు, జ్వలనప్రదౌ అగ్నిభయదావిత్యర్థః. శేషాః ఉక్తాతిరిక్తాస్తారాః గృహిణో యజమానస్య దుఃఖప్రదా భవంతి.

అవ. గృహప్రవేశమునకు నక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. చి, అనూ, ధని, ఉఫ, ఉషా, ఉభా, రే, శత, రో, మృ ఈ ౧౦ నక్షత్రములు మిక్కిలి ముఖ్యంబులనియు; పుష్యమి మధ్యమం బనియు; పున, స్వా, హ, అశ్వి, శ్ర ఈ ౫ నక్షత్రములయందుఁ బ్రవేశింపఁబడినగృహ మన్యాక్రాంత మగుననియు; ఆర్ద్ర, కృత్తిక ఇవి యగ్నిభయప్రదములనియు; తక్కిన నక్షత్రములు గృహపతికి దుఃఖకరంబులనియు నభిప్రాయము.

అవ. దేవనరపశుశాలానాం ద్వారనిర్ణయమాహ.—

కృత్వాదౌ నవధా స్వనిర్మితగృహక్షేత్రం నవస్వేవ త
ద్భాగేష్వర్కముఖాన్ నవ ప్రతిదిశం సంస్థాప్య తత్సద్మసు,
మర్త్యామర్త్యచతుష్పదాం కవిగురుజ్ఞాంశేషు కుర్యాః క్రమా
ద్ద్వారాణీశ్వరవహ్ని రాక్షసమరుత్కోణాదిరవ్యాదిషు. 276

వ్యా. కృత్వేతి. ఆదౌ ప్రథమతః స్వనిర్మితగృహక్షేత్రం స్వేన నిర్మితం యద్గృహక్షేత్రం గృహాయామః తత్ ప్రతిదిశం చతుర్దిక్షు నవధా కృత్వా నవ స్వేవ తద్భాగేషు అర్కముఖాన్ సూర్యాదినవగ్రహాన్ సంస్థాప్య తత్సద్మసు తద్గృహేషు మర్త్యాః మనుష్యాః 'మనుష్యా మానుషా మర్త్యా' ఇత్యమరః. అమర్త్యాః దేవతాః 'అమర్త్యా అమృతాంధస' ఇత్యమరః. చతుష్పదో గజాశ్వ పశ్వాదయః తేషాం క్రమాత్ కవిగురుజ్ఞాంశేషు శుక్రాంశే మనుష్యాణాం గుర్వంశే దేవానాం బుధాంశే పశ్వాదీనాం ఈశ్వరవహ్నిరాక్షసమరుత్కోణాది, అయమర్థః పశ్చిమగృహస్య ఈశాన్యాద్యాగ్నేయ పర్యంతం ఉదగ్గృహస్య నైరృత్యాదివాయవ్యపర్యంతం దక్షిణగృహస్య వాయవ్యాదీశాన్యపర్యంతం రవ్యాదిషు సూర్యాదిభాగేషు ద్వారాణి కుర్యాః.

అవ. దేవమనుష్యపశుగృహంబులకు వాకిండ్లను నిర్ణయించుచున్నాఁడు.—

తా. తానేర్పఱచియున్న యింటినిడివిని ౯ భాగములయందు పడమటింటి కీశాన్యము మొదలుకొని యాగ్నేయమువఱకును, ఉత్తర పింటి కాగ్నేయము మొదలు నిరృతివఱకును, తూర్పింటికి నిరృతి మొదలుకొని వాయువ్యమునకును, దక్షిణపింటికి వాయవ్యము మొదలీశాన్యమువఱకును సూర్యాదినవగ్రహంబుల నుంచఁగా నేర్పడిన శుక్రునిభాగంబున మనుష్యగృహంబునకును బృహస్పతిభాగమున దేవతా గృహంబునకును బుధునిభాగమున గజపశుతురంగాదిశాలలకును వాకిండ్ల నేర్పఱచవలయును.

అవ. ద్వారవిషయే పక్షాంతరాణ్యాహ.—

సర్వేషామథవా యథారుచి గృహద్వారాణి కుర్యాః కవే
రాచార్యస్య బుధస్య వా ప్రతిదిశం భాగే సమస్తాలయే,
అష్టస్వష్టసు వా త్రిషు త్రిషు గృహే కార్యేషు భాగేషు త
న్మధ్యే వాధికధామభాగసహితం వామే కవాటాన్వితమ్. 277

వ్యా. సర్వేషామితి. అథవా సర్వేషాం మనుష్యదేవపశ్వాదీనాం చ, యథా రుచి రుచిమనతిక్రమ్య యథేష్టమిత్యర్థః. సమస్తాలయే సర్వగృహేషు కవేః శుక్రస్య ఆచార్యస్య బృహస్పతేర్వా బుధస్య వా భాగే ద్వారాణి కుర్యుః. మనుష్యాణాం శుక్రభాగ ఏవేతి నియమో నాస్తీతి ఇయానేవ పూర్వస్మాద్భేదః శేషం తుల్యమేవ. యద్వా అష్టస్వష్టసు వా ప్రతిదిశ్యష్టభాగేషు పూర్వవత్కేతువ్యతిరిక్తసూర్యాద్యష్టగ్రహాన్ సంస్థాప్య శుక్రగురుబుధభాగేషు ద్వారాణి కుర్యుః. అథవా ప్రతిదిశం త్రేధా విభజ్య తాన్యేషు త్రిషు త్రిషు భాగేషు తన్మధ్యే తేషాం మధ్యభాగే అధికధామ భాగసహితం ధామ్నో గృహస్య భాగః అధికశ్చాసౌ ధామభాగశ్చేతి సమానాధికరణసమాసః తేన సహితం యథా తథా వామే అధికగృహభాగం విహాయేత్యర్థః. అస్మిన్పక్షే గ్రహనియమో నాస్తి కవాటాన్వితం ద్వారం కార్యమ్.

అవ. పక్షాంతరమువలన నిండ్లకు ద్వారములు నిర్ణయింపుచున్నాఁడు.—

తా. ఉక్తక్రమంబున నేర్పఱచఁబడిన ౮ భాగములయందును మనుష్యాదులగృహములకు శుక్రాదిభాగములలో నేర్పఱచవలయు ననునియమమును వదిలి మనుష్యదేవపశ్వాదుల సకలదిగ్గతగృహములకును శుక్రగురుబుధులభాగములలో నొకభాగమునందు ద్వారము నేర్పఱచవలయుననియు, మఱియొకపక్షమున గృహాయము నెనిమిదిభాగములు చేసి సూర్యాదిరాహుపర్యంత మాభాగముల విభజించి శుక్రబుధగురుభాగములలో నేర్పఱచవలయుననియు: నింకొకపక్షమం దింటినిడివిని మూఁడుభాగములు చేసి యందు మధ్యభాగమున నెడమప్రక్క కొంచె మధికముండునటుల ప్రదేశమును వదిలి తలుపుతోఁగూడునటుల ద్వారము నేర్పఱచవలయుననుట.

అవ. అథ రాశిభేదేన బహిర్ద్వారనిర్ణయమాహ.—

ప్రాగ్ద్వారం ఝషకర్కటాళిగృహిణాం ద్వారం తు యామ్యం శుభం
యుగ్మస్త్రీమృగసద్మనాం ఘటతులాగోవేశ్మనాం పశ్చిమమ్,
ద్వారం తూత్తరమర్థదం హరిధనుర్మేషాలయానాం నృణాం
యద్వైకైకమజాది చ ప్రతిదిశం ప్రాగాది తద్గేహినామ్. 278

వ్యా. ప్రాగ్ద్వారమితి. ఝషకర్కటాళిగృహిణాం మీనకర్కటవృశ్చికరాశిజాతానాం, నృణాం ప్రాగ్ద్వారం శుభం, యుగ్మస్త్రీమృగసద్మనాం మిథునకన్యామకరరాశిజానాం యామ్యం ద్వారం దక్షిణద్వారం శుభం, ఘటతులాగోవే

శ్చానాం కుంభతులావృషభరాశిజాతానాం పశ్చిమం ద్వారం శుభం, హరిధనుర్మేషాఖ్యానాం సింహధనుర్మేషరాశిజాతానాం నృణాం మర్త్యానాం ఉత్తరం ద్వారం తు అర్థదం ఐశ్వర్యకరం భవతి, యద్వా అజాదిమేషాద్యైకైకం రాశిం, ప్రాగాది ప్రాచీమారభ్య ప్రతిదిశం నిక్షిప్య, తద్గేహినాం తత్తద్రాశిజాతపురుషాణాం, యస్యాం దిశి యస్య రాశిర్వర్తతే తద్దిశి తస్య పుంసః ద్వారం కార్యం. ప్రాచ్యాం మేషసింహధనూరాశిజాతానాం దక్షిణస్యాం వృషభకన్యామకరరాశిజాతానాం పశ్చిమే మిథునతులాకుంభరాశిజాతానాం ఉదీచ్యాం కర్కటవృశ్చికమీనరాశిజాతానామితి తత్త్వమ్.

అవ. రాశిభేదముచేతఁ దలవాకిలి నేర్పరించుటకుఁ దిక్కుల నిర్ణయింపుచున్నాఁడు.—

తా. మీనకర్కటవృశ్చికరాసులయందుఁ బుట్టిననరులు తూర్పునను, మిథునకన్యామకరరాసులయందుఁ బుట్టిననరులు దక్షిణంబునను, కుంభతులావృషభరాసులయందుఁ బుట్టిననరులు పశ్చిమంబునను, సింహధనుర్మేషరాసులయందుఁ బుట్టిననరు లుత్తరంబునను తమతమయిండ్లకు తలవాకిండ్ల నేర్పఱచిరేని శుభసంపదలు గలుగు. మఱియొక పక్షమున మేషాదిరాసులం బ్రాగాదిదిక్కులయందు మూఁడావర్తులు గణనఁ జేయఁగా గృహపతిరాశి యేదిక్కుకు వచ్చునో ఆదిక్కునఁ దలవాకిలిని నేర్పఱచవలయుననుట.

అవ. కర్తృజన్మరాశిలగ్నాదిషు గృహప్రవేశఫలమాహ.—

సంవేశశ్శుభదస్స్వజన్మని గృహే లగ్నే చతుర్థాలయే
తాభ్యాం చోపచయే క్రమాత్ఫలమిదం కర్తుస్స్వజన్మాదిషు,
నిర్వ్యాధిం చ దరిద్రకీర్తిసుహృదో నిష్పుత్రనిశ్శత్రుతాం
నిర్జాయం నిధనామయస్థిరధనద్వేష్యాన్ ప్రదద్యాత్సదా. 279

వ్యా. సంవేశ ఇతి. స్వజన్మని గృహే స్వస్య జన్మరాశౌ, లగ్నే స్వజన్మలగ్నే చ, చతుర్థాలయే స్వజన్మలగ్నజన్మరాశ్యోశ్చతుర్థలగ్నే చ, కించ తాభ్యాం జన్మలగ్న జన్మరాశిభ్యాముపచయే తృతీయషష్ఠదశమైకాదశేషు చ, సంవేశః నూతనగృహప్రవేశః, శుభః. అథవా కర్తుః, స్వజన్మాదిషు జన్మలగ్నాదిషు జన్మరాశ్యాదిషు వా, క్రమాదిదం వక్ష్యమాణం ఫలం భవతి, యథా జన్మని నిర్వ్యాధిం నీరోగతాం, ద్వితీయే దారిద్ర్యం, తృతీయే కీర్తిం, చతుర్థే సుహృదం, పంచమే నిష్పుత్రతాం నిస్సంతానత్వం షష్ఠే నిశ్శత్రుతాం శత్రుశూన్యత్వం సప్తమే నిర్జాయం భార్యాశూన్యత్వం, అష్టమే నిధనం మరణం, నవమే ఆమయం రోగం,

దశమే స్థిరం చిరకాలస్థితిం ఏకాదశే ధనం, ద్వాదశే ద్వేష్యం శత్రుత్వం చ సదా దద్యాత్. సర్వత్ర జన్మరాశితో జన్మలగ్నాద్వేతి బోధ్యమ్.

అవ. జన్మరాశిలగ్నాదులయందు గృహప్రవేశముఁ జేయఁగాఁ గలిగెడి ఫలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జన్మరాశియందును, జన్మలగ్నమునందును, జన్మరాశిలగ్నములకు ౩, ౪, ౬, ౧౦, ౧౧ ఈలగ్నములయందును, గృహప్రవేశము శుభకరంబగు. మఱియొకపక్షంబున తన జన్మాదిద్వాదశ రాశి లగ్నముల యందును, గృహప్రవేశము క్రమంబున ఆరోగ్యదారిద్ర్యకీర్తిస్నేహ నిస్సంతాన నిశ్శత్రు భార్యా మరణ రోగ స్థైర్య ధన శత్రుత్వములఁ గలుగఁజేయును.

అవ. ప్రవేశే పాపాష్టమచంద్రదోషానాహ.—

పాపః పాపయుతేక్షితోఽష్టమగతః పాపాలయస్థోఽథవా
వర్షాచ్ఛేచ్ఛుభవీక్షితోఽష్టగుణతో హన్యాద్గృహస్వామినమ్,
క్షీణేందుశ్చ షడష్టరిష్ఫగృహగశ్చేత్సన్నివేశాలయా
ద్ధన్యాత్కర్తృకళత్రమాశు నివిశేల్లగ్నే విశుద్ధేఽష్టమే. 280

వ్యా. పాప ఇతి. పాపః యః కశ్చన క్రూరగ్రహః, పాపయుతేక్షితః పాపగ్రహేణ యుతో వా, ఈక్షితో దృష్టో వా, అష్టమగతః ప్రవేశలగ్నాదష్టమగతో వా, అథవా పాపాలయస్థః పాపగ్రహరాశిగతస్సన్ అష్టమగతో వా యది, తదా గృహస్వామినం యజమానం వర్షాత్సంవత్సరానంతరం హన్యాత్. పాపగ్రహ ఏవ శుభవీక్షితః శుభగ్రహదృష్టస్సన్ అష్టమగతశ్చేత్ అష్టగుణతః అష్టవర్షానంతరం హన్యాత్. క్షీణేందుః క్షీణచంద్రశ్చ సన్నివేశాలయాత్ గృహప్రవేశలగ్నాత్ షడష్టరిష్ఫ గృహగశ్చేత్ షష్ఠాష్టమద్వాదశస్థానగతశ్చేత్ కర్తృకళత్రం యజమానభార్యాం ఆశు శీఘ్రమేవ హన్యాత్. తస్మాత్కారణాత్ అష్టమే లగ్నే విశుద్ధే గ్రహవర్జితే సతి నివిశేత్.

అవ. గృహప్రవేశవిషయమై పాపాష్టమదోషచంద్రదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఒకానొకపాపగ్రహము మఱియొక పాపగ్రహముచేఁ జూడఁబడిదైనను, పాపగ్రహముతోఁ గూడిదైనను పాపగ్రహరాశిని బొందిదైననుండి ప్రవేశలగ్నమునకు ౮-ట నుండెనేని మఱియొక

సంవత్సరమునకు పిదప నాగృహపతిభార్య వైధవ్యమునొందును. పాప గ్రహము శుభగ్రహముచేఁ జూడఁబడుచు ౮-ట నున్న నెనిమిదిసంవత్సరములకు పిదప ముందుచెప్పిన దుష్ఫలము గలుగును. చంద్రుఁడు ౬, ౮, ౧౨ ఈస్థానములయందున్న గృహపతి యపత్నీకుఁ డగును. కావున ౮-ట నేగ్రహంబు నుండఁగూడదనుట.

అవ. గ్రహాణాం దృష్టినిర్ణయమాహ.—

పాదాఖ్యా దశమే తృతీయభవనే దృష్టిర్ద్విపాదాభిధా
ఖేటాద్యా నవమే చ పంచమగృహే రాశౌ చతుర్థేఽష్టమే,
దృష్టిస్స్యాత్త్రిపదాథ సప్తమగృహే సంపూర్ణదృష్టిః క్రమా
దేకద్విత్రిచతుష్పథేషు బలినో మందార్యభౌమాః పరే. 231

వ్యా. పాదేతి. ఖేటాద్యా ఖేటః ఆదిర్యస్యాస్సా తథోక్తా గ్రహాదికా దృష్టిః దశమే తృతీయభవనే తృతీయలగ్నే చ పాదాఖ్యా పాదసంజ్ఞికా భవతి. గ్రహాణామితి శేషః. నవమే పంచమగృహే చ ద్విపదాభిధా. చతుర్థే అష్టమే చ రాశౌ త్రిపదా. అథ సప్తమగృహే సంపూర్ణదృష్టిః మందార్యభౌమాః శని గుర్వంగారకాః పరే చ క్రమాత్ ఏకద్వికజస్త్రిపాదదృష్టిస్సన్ బలవాన్, పరే సూర్యచంద్రబుధశుక్రాః పూర్ణదృష్టిమంతో బలవంత ఇత్యనేన సంపూర్ణదృష్టిమంత ఇత్యవగంతవ్యమ్.

అవ. గ్రహములదృష్టినిర్ణయమును దెలుపుచున్నాఁడు.—

తా. గ్రహములకు తమరాశి మొదలుకొని 3, ౧౦ ఈ రాసులయందు పాదదృష్టియు ౫, ౯ ఈరాసులయం దర్ధదృష్టియు ౪, ౮ ఈ రాసులయందు త్రిపాదదృష్టియు ౭-వ రాశియందు పూర్ణదృష్టియుం గలిగియుండును, అందు పాదదృష్టిచే శనియు, అర్ధదృష్టిచే గురుండును, త్రిపాదదృష్టిచే కుజుండును, పూర్ణదృష్టిచే సూర్యచంద్రబుధశుక్రులు నధికవీక్షణము గలవారు.

అవ. ప్రవేశలగ్నస్య గ్రహస్థితిఫలమాహ.—

ఏకశ్చేత్పరభాగగో దశమగో జాయస్థితో వా గ్రహ
స్తద్గేహం పరహస్తయాతమథవా తత్సద్మ వేశాలయాత్,
క్రూరా లాభరిపుత్రిగాశ్శుభఫలాః కేంద్రత్రికోణస్థితాః
సౌమ్యాస్సౌమ్యనిరీక్షితే స్థిరగృహే రాత్రౌ దివా వా విశేత్.

వ్యా. ఏక ఇతి. ఏకశ్శుభో వా పాపో వా గ్రహః పరభాగగః శత్రుభాగగతస్సన్ వేశాలయాత్ ప్రవేశలగ్నాత్. దశమగః జాయాస్థితస్సప్తమరాశిగతో వా యది తద్గేహం పరహస్తయాతం పరాయత్తం స్యాత్. అథవా ప్రవేశలగ్నాత్, క్రూరాః పాపగ్రహాః లాభరిపుత్రిగాః ఏకాదశషష్ఠతృతీయస్థానగతాస్సంతః శుభఫలాః శుభఫలదా భవంతి. సౌమ్యాశ్శుభగ్రహాస్తు కేంద్రత్రికోణస్థితాశ్శుభఫలాః. సౌమ్యనిరీక్షితే శుభగ్రహదృష్టే స్థిరగృహే స్థిరలగ్నే రాత్రౌ వా దివా దివాభాగే వా తత్సద్మ నూతనగృహం విశేత్ ప్రవిశేత్.

అవ. గృహప్రవేశలగ్నమునకు గ్రహస్థితిని జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఒకగ్రహము శత్రువుయొక్క అంశమును బొందియుండి లగ్నమునకు ౭, ౧౦ ఈస్థానములయం దుండెనేని యాగృహము పరాధీనమగును. పాపగ్రహములు 3, ౬, ౧౧ ఈస్థానములయందును, శుభగ్రహములు కేంద్రత్రికోణస్థానములయందు నుండఁగ శుభగ్రహములచేఁ జూడఁబడుచున్న స్థిరలగ్నమునందు నూతనగృహమును బ్రవేశించిన శుభఫలంబులు గలుగుననుట.

అవ. తత్తద్రాశిజాతానాం తత్తద్దిగీశగృహే ప్రవేశనిషేధమాహ.—

అష్టౌ మేషకులీరచాపఘటగోకుంభాళిమీనాః క్రమాత్
జ్ఞేయా యామ్యదిగాదయః ప్రతిదిశం త్వేకైకరాశిర్భవేత్,
తత్తద్రాశిభవస్య తద్దిశి గృహే మృత్యుప్రదం నో విశే
ద్బ్రహ్మస్థానగృహం తు కేసరిమృగస్త్రీయుగ్మజానాం తథా. 253

వ్యా. అష్టావితి. మేషకులీరచాపఘటగోకుంభాళిమీనాః మేషకర్కటధనుస్తులావృషభకుంభవృశ్చికమీనా ఇత్యష్టౌ రాశయః యామ్యదిగాదయశ్చ క్రమాత్ జ్ఞేయాః. తథా చ సతి ఏకైకరాశిః ప్రతిదిశం ప్రత్యధిపో భవేత్. తత్తస్మాత్తద్రాశిభవస్య పుంసః తద్దిశి గృహే తద్రాశిదిశి గృహే ప్రవేశనం మృత్యుప్రదం. తస్మాత్తస్మిన్నో విశేత్ న ప్రవిశేద్యో యద్రాశిభవస్స తద్రాశిదిశి గృహే తల్లగ్నే న ప్రవిశేదితి భావః. యథా మేషః దక్షిణదిగీశః అతో మేషరాశిజాతః మేషరాశౌ దక్షిణదిశి గృహం న ప్రవిశేత్, కర్కటో నైరృతిదిగీశః అతః కర్కటరాశిజాతః కర్కటరాశౌ నైరృతిదిశి గృహం న ప్రవిశేత్. ఏవం సర్వత్ర యోజ్యం. బ్రహ్మస్థానగృహం మధ్యమగృహం తు కేసరిమృగస్త్రీయుగ్మజాతానాం సింహమకరకన్యామిథునరాశిషు జాతానాం నృణాం ఏతద్రాశిషు తథా మృత్యుప్రదత్వాన్న ప్రవిశేత్,

అవ. జన్మరాశియందు గృహప్రవేశమున కొరగానివిషయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మేష కర్కట ధనుః తులా వృషభ వృశ్చిక మీనరాసులు క్రమంబున దక్షిణదిక్కు మొదలుగ నెనిమిదిదిక్కులకు నధిపతులుగాన గృహపతిజన్మరాశి యేదిక్కున కధిపతియైయుండునో యాదిక్కునందుం డెడిగృహమును, జన్మరాశిలగ్నమునందును మధ్యమగృహమును సింహ మకర కన్యా మిథునరాసులయందుఁ బుట్టిననరులు ఈలగ్నములయందును ప్రవేశించిరేని మరణము గలుగును.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం గృహప్రవేశవిషయే వృషభచక్రగతనక్షత్రాణాం ఫలమాహ.—

యస్మిన్ భేఽర్కయుత స్తదాది గణయేచ్చంద్రాన్వితర్క్షాంతతః
కుర్యాన్మృత్యుముడుత్రయం శిరసి చ ప్రాక్పాదయోర్దుర్దశామ్,
చత్వార్యేవ తు పశ్చిమాంఘ్రియుగళే స్థైర్యం చ చత్వారి త
త్పుచ్ఛేతు భ్రమణం త్రయం చతురథో వామే తు పార్శ్వేఽర్థకృత్.

వ్యా. యస్మిన్నితి. వృషభాకారం చక్రం విలిఖ్య, మస్తకాద్యవయవేషు వక్ష్యమాణక్రమేణ సర్వనక్షత్రాణి విన్యసేత్, ఏవం చ సతి యస్మిన్ భే యన్నక్షత్రే అర్కయుతః యస్మిన్నక్షత్రే సూర్యస్తిష్ఠతీత్యర్థః తదాది తన్నక్షత్రమారభ్య చంద్రాన్వితర్క్షాంతతః నిత్యనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్, ఏవం చ సతి వృషభశిరస్స్థితముడుత్రయం నక్షత్రత్రయం మృత్యుం కుర్యాత్. గృహపతేరితి శేషః. ప్రాక్పాదయోరగ్రపాదయోః చత్వారి నక్షత్రచతుష్టయం దుర్దశాం కుర్యాత్. పశ్చిమాంఘ్రియుగళే చరమపాదద్వంద్వే స్థితాని చత్వారి నక్షత్రచతుష్టయం, స్థైర్యం చిరకాలస్థితం, తత్పుచ్ఛే వృషభలాంగూలే స్థితం త్రయం నక్షత్రత్రయం భ్రమణం కుర్యాత్. అథో వామపార్శ్వే చత్వారి నక్షత్రచతుష్టయం, అర్థకృత్ సంపత్కరం చ స్యాత్.

ఖాస్యం దక్షిణపార్శ్వకే చతురథో పృష్ఠే త్రయం సంపదం
వక్త్రే భత్రితయం పశూన్ ప్రకురుతే చక్రం వృషాఖ్యం త్విదమ్,
ద్వంద్వాఖ్యేఽగ్నిభయాదికే చ నృపతేర్యాత్రానివృత్తౌ పున
స్సంవేశే చ విధిస్స్వనిర్మితగృహే సర్వం విచింత్యం బుధైః. 285

వ్యా. ధాన్యమితి. దక్షిణపార్శ్వకే స్థితం అభిజిత్సహితనక్షత్రచతుష్టయం ధాన్యం ప్రకురుతే అథో అనంతరం పృష్ఠే చరమాంగే త్రయం నక్షత్రత్రితయం సంపదం ప్రకురుతే వక్త్రే ఆననే భత్రితయం నక్షత్రత్రితయం

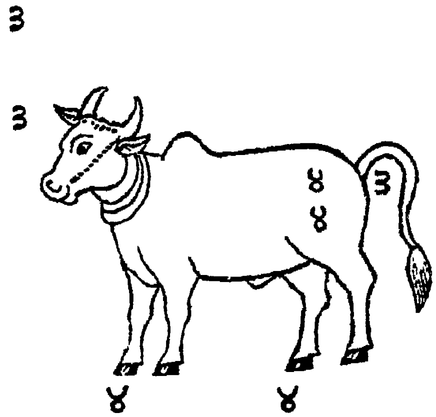

3 పశూన్ ప్రకురుతే ఇదమేవ వృషాఖ్యం చక్రం వృషభచక్రమిత్యుచ్యతే, ఇదం చక్రం ద్వంద్వాఖ్యే ద్వంద్వయుద్ధే అగ్నిభయాదికే చ నృపతేః రాజ్ఞః యాత్రానివృత్తౌ ప్రతిప్రయాణే పునస్సంవేశే రాజ్ఞాం యాత్రానివృత్తానాం పునర్గృహప్రవేశే చ, స్వనిర్మితగృహే నూతనగృహప్రవేశే చ, అయం విధిః పర్యాలోచనీయః, బుధైః పండితైః సర్వం పూర్వోక్తం విచింత్యం సమ్యగ్విచార్యమ్.

అవ. రెండుశ్లోకములచే గృహప్రవేశవిషయమై వృషభచక్రగతనక్షత్రములకు ఫలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వృషభాకార మగుచక్రమును వ్రాసి దానిశిరస్సు మొదలగు నవయవంబులయం దీ చెప్పఁబోయెడితెఱంగున సూర్యుఁ డున్న నక్షత్రము మొదలుగ వ్రాసి యది మొదలు నిత్యనక్షత్రమువఱకు గణనఁ జేయఁగా, నానక్షత్రము చక్రరూపమైన వృషభముయొక్క శిరస్థానము లగు 3 నక్షత్రములలోనున్న మృత్యువును, ముందరికాళ్లలోనున్న ౪ నక్షత్రములైన దురవస్థను, వెనుకటికాళ్లయందున్న ౪ నక్షత్రములు చిరకాలముండుటను, తోఁకయందున్న మూఁడునక్షత్రములు దేశభ్రమణమును, ఎడమపార్శ్వమందున్న ౪ నక్షత్రములు ధనమును, కుడిప్రక్కనున్న ౪ నక్షత్రములు ధాన్యమును, పృష్ఠభాగమందున్న 3 నక్షత్రములు సంపదను, ముఖమందున్న 3 నక్షత్రములు పశువులనుం గలుగఁజేయునసియు, నిది వృషభచక్రమనియు, నీచక్రము ద్వంద్వయుద్ధముఁ జేయునపుడును, రాజులు యాత్రఁబోవునపుడును, మ.ఱల వచ్చునపుడును, నూతనగృహప్రవేశ కాలమందును నిత్యాదికార్యములయందు పండితులచేఁ జూడఁదగినదనియు ననుట.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం కలశచక్రస్వరూపం నిరూపయన్ తద్గతనక్షత్రాణాం గృహప్రవేశవిషయే ఫలాన్యాహ.—

చక్రం స్యాత్కలశస్వరూపమథ తత్సంలిఖ్య మూర్ధ్నైకభం
ప్రాగాద్యాసు చతుశ్చతుః ప్రతిదిశం చత్వారి తన్మధ్యమే,
కంఠే త్రీణి గుదే త్రయంచ విలిఖే ద్భానాం క్రమా త్తత్ఫలం
వక్ష్యేఽర్కాన్వితభాదితశ్చ గణయేత్సంవేశధిష్ణ్యాంతతః. 286

శీర్షచ్ఛేదమథ ప్రవాసమభయం ధాన్యం తతో నిర్ధనం
గర్భస్రావమథ శ్రియం గృహపతేర్ధద్యాచ్ఛతాయుస్సదా,
సంగ్రామాఖిలదుర్గశైలనగరప్రాసాదదేవాలయ
క్షేత్రారామగృహప్రవేశసమయే జ్ఞేయం హి చక్రద్వయమ్. 287

షష్ఠబిన్దుస్సమాప్తః.

వ్యా. చక్రమితి. శీర్షచ్ఛేదమితి చ. కలశస్వరూపం ఘటాకారం చక్రం యథా స్యాత్తథా సంలిఖ్య, అథ చక్రలేఖనానంతరం అర్కాన్వితభాదితః సూర్యాధిష్ఠిత నక్షత్రమారభ్య సంవేశధిష్ణ్యాంతతః గృహప్రవేశనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. అథ మూర్ధ్ని కలశశిరసి ఏకభం ఏకనక్షత్రం ప్రాగాద్యాసు ప్రాచీప్రభృతిచతుర్దిక్షు, ప్రతిదిశం చతుశ్చతుర్నక్షత్రాణి, తన్మధ్యే చత్వారి కంఠే త్రీణి గుదే త్రయం చాభిజిద్వర్జ్యం విలిఖేత్. భానాం మూర్ధాదిగతనక్షత్రాణాం క్రమాత్ఫలం వక్ష్యే యథా శిరోగతనక్షత్రే ప్రవేశశ్చేద్గృహపతేశ్శీర్షచ్ఛేదం, కలశస్య ప్రాగ్భాగస్థితనక్షత్రచతుష్టయం ప్రవాసం సర్వదా దేశాంతరగమనం, దక్షిణభాగస్థితనక్షత్రచతుష్టయం అభయం భయాభావం, పశ్చిమభాగగతనక్షత్రచతుష్టయం ధాన్యం ఉదగ్భాగగతనక్షత్రచతుష్టయం నిర్ధనం దారిద్ర్యం, మధ్యమగతనక్షత్రచతుష్టయం గర్భస్రావం యజమానభార్యాయా ఇతి వేద్యం, కంఠగతనక్షత్రత్రయం శ్రియం సంపదం, గుదస్థితనక్షత్రత్రయం శతాయుర్దద్యాత్. సంగ్రామాఖిలదుర్గశైలనగరప్రాసాదదేవాలయక్షేత్రారామగృహప్రవేశసమయే యుద్ధదుర్గ పర్వతపురప్రాసాదదేవాలయకృషిభూమ్యుద్యానవనగృహప్రవేశకాలే చక్రద్వయం వృషభకలశచక్రయోర్ద్వయం జ్ఞేయం విచింత్యం హి.

శ్లో. యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం షష్ఠోఽయం బిన్దురప్యభూత్.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత కలశచక్రమునొందిన నక్షత్రములకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కలశాకారంబగు నొకచక్రము వ్రాసి యందు నీచెప్పంబోవుడి క్రమంబున సూర్యుం డున్న నక్షత్రము మొదలుగా ౨౮ నక్షత్రములను వ్రాసి యది మొదలు గృహప్రవేశనక్షత్రమువఱకు నెంచంగా నా ప్రవేశనక్షత్రము కలశశిరస్థ్సం బగు నొకనక్షత్రమై యున్న గృహపతి శిరచ్ఛేదంబును, కలశమునకు ప్రాగ్భాగమందున్న ౪ నక్షత్రములలో నొకటియైన నెల్లకాలము పరదేశగమనమును దక్షిణభాగమందున్న

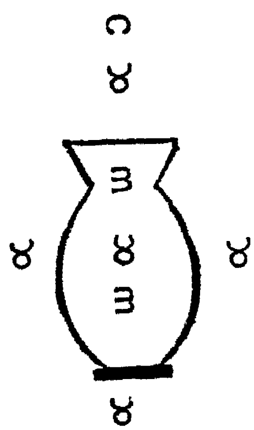

౪-లో నొకటియైన నిర్భయమును, పశ్చిమంబుననున్న ౪-లో నొకటియైన ధాన్యమును, ఉత్తరంబుననున్న ౪-లో నొకటియైన దారిద్ర్యమును, మధ్యభాగముననున్న ౪-లో నొకటియైన గృహపతిభార్యకు గర్భస్రావంబును, కంఠస్థానమందున్న ౩-లో నొకటియైన సంపదయు, అధఃప్రదేశమందున్న ౩-లో నొకటియైన పూర్ణాయువుం గలుగును. ఈ చెప్పంబడిన వృషభకలశచక్రములు రెండును యుద్ధ, దుర్గ, పర్వత, పుర, సౌధ, దేవతాలయ, కృషిభూమి, ఉద్యానవన, నూతనగృహములం బ్రవేశించునపుడు చూడవలయు ననుట.

షష్ఠబిందువు సమాప్తము.

శ్రీరస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

కాలామృతే-సవ్యాఖ్యానే

సప్తమబిన్దుః

అవ. అథ సకలదేవతాప్రతిష్ఠాకాలమాహ.—

శ్లో. వారేష్వేవ కవిజ్ఞజీవశశినాం శ్రోణత్రయే చోత్తరా
మైత్రాదిత్యకరద్వయాంత్యశశభృద్దస్రప్రజేశోడుషు,
భద్రాపూర్ణజయాసు చోదగయనే శుక్రేజ్యయోర్వ్యక్తయోః
కుర్యాత్కామదినం విహాయ చ కుహూం దేవప్రతిష్ఠాం శుభామ్.

వ్యా. వారేష్వితి. కవిజ్ఞజీవశశినాం శుక్రబుధ గురుచంద్రాణాం వారేషు, శ్రోణత్రయే శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషక్ త్రయే ఉత్తరామైత్రాదిత్యకరద్వయాంత్య శశభృద్దస్రప్రజేశోడుషు ఉత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రానూరాధాపునర్వసూ హస్తచిత్రారేవతీమృగశీర్షాశ్వినీరోహిణీనక్షత్రేషు, భద్రాపూర్ణజయాః, భద్రతిథయః, పూర్ణతిథయో జయతిథయశ్చ తాసు, ఉదగయనే ఉత్తరాయణే శుక్రేజ్యయోః శుక్రబృహస్పత్యోః వ్యక్తయోః అనస్తంగతయోస్సతోః గురుశుక్రమౌఢ్యరాహిత్యే సతీత్యర్థః. జయతిథిషు కామదినం త్రయోదశీం, పూర్ణతిథిషు కుహూమమావాస్యాం చ త్యక్త్వా పూర్వోక్తశుభదివసే శుభాం దేవప్రతిష్ఠాం కుర్యాత్.

అవ. సకలదేవతాప్రతిష్ఠలకు కాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉత్తరాయణమందు గురుశుక్రులస్తమించక యుండఁగా, శుక్ర బుధ గురు సోమవారములును, శ్ర, ధ, శత, ఉఫ, ఉషా, ఉభా, అనూ, పున, హ, చి, రే, మృ, అశ్వి, రో ఈనక్షత్రములును, భద్రతిథులును, అమావాస్యావ్యతిరిక్తపూర్ణతిథులును, త్రయోదశీవ్యతిరిక్త జయతిథులును, ఇవి సకల దేవతాప్రశస్తము లనుట.

అవ. అథ పశుబంధనకాలమాహ.—

శ్లో. ఆర్ద్రావైకపదాంత్యమూలశశభృత్తోయాగ్నిధిష్ణ్యేర్ధదం
శస్తం స్యాత్పశుబంధనం గురుభృగుబ్రధ్నాఖ్యవారేష్వపి,

త్యక్త్వా త్వాష్ట్రజనార్దనో త్తరవిధీన్ దర్శం కలిం చాష్టమీం
చాంద్రం వా పశుజన్మవారమపి తచ్ఛేషాతిథిశ్శోభనా. 289

వ్యా. ఆర్ద్రేతి. ఆర్ద్రాహైకపదాంత్యమూలశశభృత్తోయాగ్నిభేషు ఆర్ద్రాపూర్వాభాద్రారేవతీమూలామృగశీర్షపూర్వాషాఢాకృత్తికాసు ఏతేషు సప్తనక్షత్రేషు గురుభృగుబ్రధ్నాఖ్యవాసరేషు గురుశుక్రాదిత్యవాసరేషు పశుబంధనం అర్థదం సంపత్కరం శస్తం ముఖ్యం స్యాత్, బంధనమితి గోష్ఠప్రవేశాదీనాముపలక్షణం. త్వాష్ట్రజనార్దనోత్తరవిధీన్, చిత్రాశ్రవణోత్తరాత్రయరోహిణీః, దర్శమమావాస్యాం కలిం చతుర్దశీం, అష్టమీం చ, కించ చాంద్రం సోమవాసరం, పశుజన్మవాసరం చ త్యక్త్వా, తచ్ఛేషా ఉక్తాతిరిక్తా తిథిః శోభనా శుభకరా, తిథిరిత్యుక్తాతిరిక్తవాసరర్క్షాదీనాముపలక్షణమ్.

అవ. పశుబంధనకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఆర్ద్ర, పూభా, రే, మూ, మృ, పూషా, కృ ఈ 7 నక్షత్రములును, గురుశుక్రభానువారములును, పశుబంధగోష్ఠప్రవేశాదులకు ముఖ్యంబులనియు; చి, శ్ర, ఉఫ, ఉషా, ఉభా, రోహిణి ఈనక్షత్రములును, అమావాస్య, చతుర్దశి, అష్టమి, సోమవారము పశుజన్మవారము లివి నిషిద్ధంబులనియు; తక్కిన తిథివారాదులు శుభకరములనియు నభిప్రాయము. (గోష్ఠమనఁగాఁ బశువులదొడ్డి).

అవ. అథ పైతృకప్రసంగం వివక్షుస్తావత్తిథినిర్ణయమాహ.—

యావంత్యో ఘటికా దినే విఘటికాస్సర్వాశ్చ కుర్యాత్సమం
కాలం పంచవిధం క్రమాచ్చ గణనా ప్రాతస్తతస్సంగవః,
మధ్యాహ్నోఽప్యపరాహ్ణ ఇత్యథ భవేత్సాయంతనీ మాసికే
దర్శే చాబ్దిక ఏవ వా పితృతిథిస్సా సర్వకాలా యది. 290

వ్యా. యావంత్య ఇతి. దినే దివాభాగే ఘటికా విఘటికాశ్చ యావంత్యః యావత్సంఖ్యాకా భవంతి, తాస్సర్వా దినప్రమాణఘటికా విఘటికాశ్చ సమం అన్యూనానతిరిక్తం యథా తథా గణయేత్ కాలం పంచవిధం కుర్యాత్, స కాలః క్రమాత్ ప్రాతఃసంగవః మధ్యాహ్నః అపరాహ్ణః, అథానంతరం సాయంతనీ చేతి పంచవిధో భవతి యా తిథిః సర్వకాలా ఉక్తపంచవిధకాలవ్యాప్తా సా తిథిః మాసికే దర్శే అబ్దికే సాంవత్సరికే చ యోగ్యా భవేదితి సామాన్యోక్తిః.

అవ. పితృక్రియావిధానమును దెలుపువాఁడై ముందు తిథినిర్ణయమును సామాన్యముగాఁ దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. అహః ప్రమాణఘుటికల విఘుటికలతోఁగూడ సమంబుగ నైదు భాగములు జేయఁగ నవి క్రమంబున ప్రాతస్సంగవమధ్యాహ్నాపరాహ్ణ సాయంకాలము లనంబడును. ఈ ౫ విధములగు కాలములయందు వ్యాపించియున్న తిథులు ఆబ్దికాదిపితృక్రియలకు యోగ్యంబులు.

అవ. అథ మాసికాదీనాం విశేషకాలమాహ.—

కార్యాసాద్వ్యపరాహ్ణయోస్సమధికా సామ్యేతుపూర్వాద్వయోః
పూర్వా సా యదిన ద్వయోరథ పరా ప్రాగస్తకాలాద్రవేః,
సా నోచేత్త్రిముహూర్తగా పితృతిథిస్సాయంతనీ చేద్ద్వయో
స్స్యాదేవాత్ర పరాబ్దికే విధిరయం దర్శేఽథవా మాసికే. 291

వ్యా. కార్యేతి. ద్వ్యపరాహ్ణయోః ద్వయోరపరాహ్ణయోర్మధ్యే యా సమధికా యత్రాపరాహ్ణే అధికకాలవ్యాపినీ సా తిథిః కార్యా శ్రాద్ధే కార్యా ద్వయోరపరాహ్ణయోః సామ్యే తుల్యవ్యాపినీ తు పూర్వా పూర్వతిథిః. అత్రాయం విశేషః-తిథిక్షయే తు పూర్వా వృద్ధౌ సామ్యేఽపి పరేతి. తథాచోక్తం సుమంతునా.—'క్షీయమాణే తు పూర్వైవ వర్ధమానే తు వై పరా, సమత్వేఽపి తథైవాసా నపరాహ్ణద్వయే య'దీతి. సా పితృతిథిః, యది న ద్వయోః, ద్వయోరపరాహ్ణయోః న వ్యాపినీ యది తదా రవేరస్తకాలాత్ ప్రాక్ సూర్యాస్తమయాత్పూర్వం సా తిథిః త్రిముహూర్తగా ముహూర్తత్రయవ్యాపినీ చేత్తదాపి పూర్వైవ నో చేత్ రవేరస్తమయాత్ప్రాక్ త్రిముహూర్తగా న యది తదాపరా కార్యా తిథేరపరాహ్ణవ్యాపిత్వాభావేఽపి కుతపకాలవ్యాపిత్వాత్ పితృతిథిః ద్వయోస్తిథ్యోః సాయంతనీ సాయంతనవ్యాపినీ స్యాద్యది అత్రాపి పక్షే పరా ఆబ్దికే ప్రతిసాంవత్సరికే దర్శే అమావాస్యాయాం మాసికే చ సర్వవర్ణానాం అయం విధిః గ్రాహ్యః.

అవ. రెండు దినములయం దొకతిథి వ్యాపించియుండుటవలన గలిగెడి తిథిసందేహమును నివర్తింపఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. ఒకతిథి రెండుదినముల యపరాహ్ణములయందు వ్యాపించి యున్న నపు డెద్ది యపరాహ్ణమం దధికముగ నుండునో ఆతిథియందును, రెండపరాహ్ణములయందును సమముగా నుండెనేని పూర్వతిథియందును, ఒకయపరాహ్ణమందైనను వ్యాపించక పూర్వదినంబున సూర్యాస్తమయమునకు ముందు ౬ గడియలు వ్యాపించి యుండెనేనియు పూర్వతిథియందును, అట్లు లేకయున్నప్పుడును రెండుసాయంకాలములయం దొక

తిథి వ్యాపించియున్నప్పుడును పరతిథియందును, ప్రతిసాంవత్సరికదర్శశ్రాద్ధమాసికములఁ జేయవలయు. రెండపరాహ్ణములయందు సమముగా నున్నయెడల తిథిక్షయకాలమందు పూర్వతిథియు వృద్ధిసామ్యకాలములయందు పరతిథియును గ్రాహ్యంబులు.

అవ. అథ పంచభిశ్శ్లోకైర్మహాలయనిర్ణయమాహ.—

కుర్యాద్భాద్రపదే ప్రమీతపితృకస్తత్కృష్ణపక్షాదితః
పక్షశ్రాద్ధమథాశ్వినప్రతిపదా యుక్తం చ పక్షాదితః।
పక్షాదౌ యది సూతకాదిసహితస్తత్పంచమీ వాష్టమీ
యద్వా స్యాద్దశమీ తదాదిషు సదా తత్పక్షశేషేషు వా. 292

వ్యా. కుర్యాదితి. ప్రమీతపితృకో మృతపితృకః, పుమాన్ భాద్రపదే మాసే కృష్ణపక్షాదితః కృష్ణపక్షప్రభృతి ఆశ్వయుజప్రతిపదా యుక్తం, మహాలయానాం షోడశత్వాదితి భావః. తత్ప్రసిద్ధం పక్షశ్రాద్ధం, అత్ర తచ్ఛబ్దస్య ప్రసిద్ధార్థకత్వాన్న యచ్ఛబ్దాపేక్షా. ఉక్తం చ దండినా.—'ప్రక్రాంతప్రసిద్ధానుభూతార్థవిషయస్తచ్ఛబ్దో యచ్ఛబ్దం నాపేక్షత' ఇతి కుర్యాత్, పక్షాదౌ భాద్రపదకృష్ణపక్షాదౌ, సూతకాది సహితస్సూతకాదినా యుక్తో యది ఆదిశబ్దేన పత్నీరజోదర్శనాదికం గృహ్యతే, తదా తత్పంచమీ అష్టమీ వా యద్వా తద్దశమీ వా తదాదిషు పంచమ్యష్టమీదశమ్యాదిషు తత్పక్షశేషేషు కృష్ణపక్షే శేషదివసేషు వా, పక్షశ్రాద్ధం సదా కుర్యాత్, సదేత్యనేన పక్షశ్రాద్ధమత్యావశ్యకమితి గమ్యతే.

అవ. ౫ శ్లోకములచేత మహాలయకాలమును నిర్ణయించుచున్నాఁడు.—

తా. మృతపితృకుఁడగు నరుఁడు భాద్రపద బ ౧ మొదలాశ్వయుజ శుక్ల ౧-తోఁ జేరిన ౧౬ దినములను నిత్యశ్రాద్ధముఁ జేయవలయు. ఒకవేళ యాపక్షప్రథమదివసమందుఁ జేయుటకు, ఆశౌచము, పత్నీరజోదర్శనము ఇత్యాదులగు నభ్యంతరములు సంభవించెనేని యాపక్షమందు పంచమి, అష్టమి, దశమి వీనిలో నేదినమైన మొదలుగ నాపక్షశేషదినములయందు మహాలయం బావశ్యకముగఁ జేయవలయు.

అవ. సకృన్మహాలయకాలమాహ.—

పంచమ్యాదిషు చేచ్ఛుభేషు దివసేష్వేవ ప్రకుర్యాత్సదా
ద్వాదశ్యాం యతిపైతృకం కలిదినే శస్త్రైర్హతానాం పునః,

వర్జ్యే కామదినేఽపి పైతృభయుతే హస్తాన్వితే భాస్కరే
స్యాత్సంకల్పవిధిశ్చ పార్వణవిధిర్యద్వా పితృప్రీతిదః. 293

వ్యా. పంచమ్యాదిష్వితి. శుభేషు పంచాంగశుద్ధిదివసేషు పంచమ్యాదిషు దివసేష్వేవ సకృన్మహాలయం కుర్యాత్, ఏవకారేణ న పంచమ్యాః పూర్వదివసేష్విత్యర్థో లభ్యతే, యతిపైతృకం యతిమహాలయం తు ద్వాదశ్యాం కుర్యాత్, శస్త్రైర్హతానాం శస్త్రహతానాం మహాలయం కలిదినే చతుర్దశ్యాం కుర్యాత్ పునరిత్యనేన యస్మిన్ కస్మింశ్చిద్దివసే పార్వణవిధానేన శ్రాద్ధం కృత్వా పునశ్చతుర్దశ్యామేకోద్దిష్టవిధానేన కార్యమితి గమ్యతే. ఉక్తం చ మాధవీయే.—'సమత్వమాగతస్యాపి విషశస్త్రహతస్య చ, ఏకోద్దిష్టం సుతైః కార్యం చతుర్దశ్యాం మహాలయ' ఇతి వర్జ్యేఽపి మహాలయనిషిద్ధేఽపి కామదినే త్రయోదశదినే పైతృభయుతే మఘానక్షత్రయుక్తే సతి భాస్కరే హస్తాన్వితే హస్తనక్షత్రగతే సతి చ సంకల్పవిధిః సంకల్పశ్రాద్ధం యద్వా పార్వణవిధిః పార్వణశ్రాద్ధం వా పితృప్రీతిదస్స్యాత్ ఏతద్యోగే సత్యేవ త్రయోదశ్యాం కార్యం న త్వన్యథా౽యమేవ గజచ్ఛాయేత్యుచ్యతే. తదుక్తం.—'యదేందుః పితృదైవత్యే హంసశ్చైవ కరే స్థితః, యా వా తిథిర్భవేత్సా హి గజచ్ఛాయా ప్రకీర్తితా' అత్రేయం వ్యవస్థా ద్రష్టవ్యా. యజమానః పుత్రవాంశ్చేత్ మఘాయుక్తత్రయోదశ్యాం సంకల్పశ్రాద్ధం నో చేత్పార్వణశ్రాద్ధమేవ కుర్యాత్. తథా చోక్తమ్.—'మఘాయుగాద్యోర్యామ్యే చ శ్రాద్ధం కుర్యాత్ప్రయత్నతః, పిండదానం న కుర్వీత యదీచ్ఛేజ్జీవినస్సుతానితి.

అవ. సకృన్మహాలయమునకు కాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పంచాంగశుద్ధిగల కృష్ణపక్షపంచమి మొదలగుదినములయందే సకృన్మహాలయముఁ జేయవలయుననియు, యతికి ద్వాదశియందుఁ జేయవలయుననియు, విషశస్త్రాదులచే మృతులైనవారల కితరదినములయందు పార్వణశ్రాద్ధముచేసినను చతుర్దశినాఁ డేకోద్దిష్టవిధిచేఁ జేయవలయుననియు, సూర్యుఁడు హస్తనక్షత్రమందుండినను చంద్రుఁడు మఖయందుండిన నపుడు మహాలయనిషిద్ధమైన త్రయోదశియందును మహాలయము సంకల్పవిధిచేతనైన పార్వణవిధిచేతనైనం జేసిన పితృప్రీతికరంబనియు, మఘానక్షత్రముతోఁగూడిన దినమునందును, యుగాదియందును, భరణీనక్షత్రమందును ఆవశ్యకంబుగఁ జేయఁదగిన శ్రాద్ధమును శ్రాద్ధకర్త పుత్రవంతుఁడై యుండెనేని సంకల్పసిద్ధిగానే జేయవలయుననియు నభిప్రాయము.

కారుణ్యాన్వితపైతృకం శుభదినే తత్పక్ష ఏవాచరే
త్కన్యాయాం యది భాస్కరేఽలసగతః కన్యాదిమాసద్వయే,
యావద్వృశ్చికదర్శనాత్స్మృతిబలాదేకం చ వా పైతృకం
కామ్యత్వాచ్చ సకృన్మహాలయదినం శుద్ధ్యా యుతం చేచ్ఛుభమ్. 294

వ్యా. కారుణ్యాన్వితేతి భాస్కరే సూర్యే కన్యాయాం యది కన్యారాశిం గతే సతి తత్పక్ష ఏవ భాద్రపదకృష్ణపక్ష ఏవ శుభదినే కస్మింశ్చిద్దివసే, కారుణ్యాన్విత పైతృకం కారుణ్యప్రయుక్తశ్రాద్ధం ఆచరేత్కుర్యాత్, పక్షశ్రాద్ధే కృతేఽపి కారుణ్య శ్రాద్ధమావశ్యకమిత్యాశయః, అలసికో యది దరిద్రశ్చేత్ భాస్కరే కన్యాదిమాసద్వయే కన్యాయాం తులాయాం చ స్థితే సతి వా, యావద్వృశ్చికదర్శనాత్, వృశ్చికప్రవేశాత్పూర్వమేవేత్యర్థః స్మృతిబలాత్, 'వృశ్చికాదర్శనాద్యాంతి నిరాశాః పితరో గతా' ఇతి. ఏకం చ వా పైతృకం శ్రాద్ధం కుర్యాత్, అసమర్థస్యాపి ఏకం కారుణ్య శ్రాద్ధం కార్యమిత్యావశ్యకవిధిః, సకృన్మహాలయదినం శుద్ధ్యా యుతం వక్ష్యమాణ ప్రకారేణ పంచాంగశుద్ధియుక్తం చేచ్ఛుభం భవేత్, అత్ర హేతుమాహ, సకృన్మహాలయస్య కామ్యత్వాదితి పక్షశ్రాద్ధస్య నిత్యత్వాన్నాయం నియమః.

తా. పితృపక్షమున నన్నిదినములయందు నిత్యశ్రాద్ధముచేసినను, ఒకదినమున సకృన్మహాలయము బహుదైవత్యముగ చేయవలయుననియు, ఆకారుణ్యశ్రాద్ధము కామ్యమగుటచేత నాదినంబు పంచాంగశుద్ధిగలదై యుండవలయుననియు, ఆపక్షమున చేయుటకు దారిద్ర్యముచేతనైనను, అనుపపత్తిచేతనైనను సందర్భించకపోయెనేని తులామాసము తుదవఱకు శుద్ధిగలదినమునం జేయవచ్చు ననియు నెఱుగవలయును,

అవ. సకృన్మహాలయే వర్జ్యాన్యాహ.—

వర్జ్యాన్యేకమహాలయే జననభం నందాశ్చ కామః కలిః
శుక్రార్కార్యదినాని సూతకదినం పత్నీరజోదూషితమ్,
తారాస్సప్తదశ స్యురేవ శుభదా విష్ణుత్రయార్కత్రయా
హ్యార్ద్రామిత్రచతుష్టయాద్యశశిభృద్భాగ్యార్యమాఖ్యాభిధాః, 295

వ్యా. వర్జ్యానీతి. ఏకమహాలయే సకృన్మహాలయే జననభం జన్మనక్షత్రం, నందాః నందతిథయః ప్రాగుక్తాః, కామస్త్రయోదశీ కలిఃచతుర్దశీ చ శుక్రార్కార్య దినాని శుక్రభానుగురువాసరాః, సూతకదినం పత్నీరజోదూషితం స్వభార్యారజో దూషితదినం చ ఏతాని వర్జ్యాని, ఏతేషు సకృన్మహాలయం న కుర్యాదిత్యర్థః,

సకృన్మహాలయే యోగ్యనక్షత్రాణ్యాహ, విష్ణుత్రయం శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషజః అర్కత్రయం హస్తచిత్రాస్వాత్యః, అహిరాత్రేషా ఆర్ద్రాప్రసిద్ధా మిత్రచతుష్టయం అనూరాధా జ్యేష్ఠా మూలా పూర్వాషాఢాః అద్యః అశ్వినీ శశభృత్ మృగశీర్షం, భాగ్యం ఉత్తరఫల్గునీ ఆర్యః పుష్యః యామ్యం భరణీ ఇత్యభిధాః ఏతత్సంజ్ఞకాః సప్తదశ తారాః సకృన్మహాలయే శుభదాస్స్యుః ఏవకారేణాన్యాని దశనక్షత్రాణి త్యాజ్యానీతి స్ఫుటమవగంతవ్యం ఏతచ్ఛ్లోకోక్తం ప్రథమోపక్రమ విషయమ్.

అవ. నూతనముగ సకృన్మహాలయము నారంభింప నయోగ్యతిథి వారనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు—

తా. నందతిథులు, త్రయోదశి, చతుర్దశి, ఈతిథులును, శుక్ర భానుగురువారములును, సూతకదినంబులును, భార్య బహిష్ఠయై యున్న దినంబులును, జననక్షత్రము, కృ, రో, పున, మ, పూఫ, వి, ఉషా, పూభా, ఉభా, రే ఈ ౧౦ నక్షత్రములును నిషిద్ధము లనియు, తక్కిన నక్షత్రాదులు ముఖ్యంబు లనియు నభిప్రాయము.

అవ. మహాలయాకరణే దోషం కరణే ఫలం చ దర్శయతి.—

నో కుర్యాద్యది పక్షమేకదివసం వానల్పమల్పం చ వా
దారిద్ర్యం బహుదుఃఖమత్ర చ పతే దౌర్గత్యమేవాత్మనః,
దాతుః పుత్రధనం భవేదిహ పరే స్వర్గాది పశ్చాద్భవే
దిత్యుక్త్వా స్వగృహం విసృజ్య పితరస్స్వం స్వం విశేయుః పదమ్,

వ్యా. నో ఇతి. పక్షం పక్షశ్రాద్ధం వా ఏకదివసం సకృన్మహాలయం అనల్పం అధికం వా సమర్థశ్చేదితి భావః. అల్పం వా దరిద్రశ్చేదితి భావః. నో కుర్యాద్యది, తథా ఆత్మనః దారిద్ర్యంబహుదుఃఖం దౌర్గత్యం దుర్గతిత్వం చ స్యాత్. దాతుః మహాలయప్రదాతుః, ఇహ అస్మిన్ భూలోకే పుత్రధనం, పరే పరలోకే స్వర్గాది చ, భవేదిత్యుక్త్వా పశ్చాత్పితరః స్వగృహం విసృజ్య స్వం స్వం పదం స్వస్వస్థానం పితృలోకం విశేయుః.

అవ. పితృపక్షమున నిత్యశ్రాద్ధసకృచ్ఛ్రాద్ధములఁ జేసినఁ గలిగెడి ఫలమును జేయకపోవుటవలనఁ గలిగెడి దోషమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. పక్షశ్రాద్ధమునైనను సకృన్మహాలయమునైనను జేసిన కర్తకు ఇహంబున పుత్రధనాదిసంపదలును పరంబున స్వర్గాదిలోకభోగంబులుం

గలుగును. చేయనివాని కిహంబున పుత్రధనసౌఖ్యాదిసుఖములు లేకుండుటయు, పరంబున నరకాదులుం గలుగునట్లు వాని పితృదేవతలు శపింతురు.

అవ. అథ షణ్ణవతిస్వరూపమాహ.—

మన్వాద్యాశ్చ మహాలయా యుగదినాన్యాదిత్యసంక్రాంతయో
దర్శాశ్చ వ్యతిపాత వైధృతిదినాన్యన్వష్టకాః పైతృకే,
కాలాష్షణ్ణవతిస్మృతాశ్చ సతతం దాతుస్సుపుత్రార్థదా
వాయం తోయ వసే రిపూ రిపు బకా లోకా రిపు స్తత్క్రమాత్.

వ్యా. మన్వాద్యా ఇతి. మన్వాద్యాః వాయం అక్షరసంఖ్యయా చతుర్దశ, మహాలయాః తోయం షోడశ, యుగదినాని యుగాదయః వసం చత్వారి, ఆదిత్య సంక్రాంతయః రిపుః ద్వాదశ దర్శాః రిపుః ద్వాదశ వ్యతిపాతవైధృతిదినాని వ్యతిపాతి దినాని బకాః త్రయోదశ, వైధృతిదినాని చ లోకాః త్రయోదశ, అన్వష్టకాః తిస్రోష్టకాః రిపుః ద్వాదశ, ఏతే మిళిత్వా షణ్ణవతిస్మృతాః షణ్ణవతిశబ్దప్రతిపాదితాః కాలాః, పైతృకే పితృకర్మణి క్రమాదుక్తక్రమాత్ దాతుః సుపుత్రార్థదా భవంతి.

అవ. షణ్ణవతిశ్రాద్ధస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. మన్వాదులు ౧౪, మహాలయములు ౧౬, యుగాదులు ౪, సంక్రాంతులు ౧౨, అమావాస్యలు ౧౨, వ్యతిపాతదినములు ౧౩, వైధృతిదినములు ౧౩, అన్వష్టకదినములు ౧౨; ఈ ౯౬ దినముల యందును శ్రాద్ధముఁ జేయువారలకు పుత్రపౌత్రధనాభివృద్ధి గలుగును.

అవ. శ్లోకద్వయేన పూర్వోక్తషణ్ణవతీనాం మధ్యే ప్రథమోపదిష్టయోర్మన్వాదియుగాద్యోః కాలనిర్ణయమాహ.—

కృష్ణా భాద్రపదేఽష్టమీ యపి నభో దర్శశ్చ శేషాస్సితా
ఆషాఢే దశమీ త్విషే చ నవమీ సా కార్తికే ద్వాదశీ,
జ్యేష్ఠే ఫాల్గునచైత్రయోరపి శుచావూర్జే తిథిః పూర్ణిమా
మాఘే మాస్యథ సప్తమీ శుభఫలా పౌషే సితైకాదశీ. 298

చైత్రే భాద్రపదే చ మాసయుగళే జ్ఞేయా తృతీయాతిథి
ర్మన్వాద్యాశ్చ చతుర్దశైవ తిథయః పుణ్యా యుగాద్యాశ్చతుః,
శుక్లోర్జే నవమీ సితైవ శుభదా రాధే తృతీయాతిథి
ర్మాఘే దర్శతిథిర్నభస్యబహుళే కామః కృతాద్యా ఇమాః. 299

వ్యా. కృష్ణేతి; చైత్ర ఇతి చ. భాద్రపదే మాసి కృష్ణాష్టమీ నభోదర్శశ్చ శ్రావణబహుళామావాస్యా చ, ఏతే ద్వే కృష్ణపక్షగతే శేషా వక్ష్యమాణాస్సితా శ్శుక్లపక్షగతాః ఆషాఢే దశమీ శుక్లపక్షదశమీ ఇషేతు ఆశ్వయుజే నవమీ శుక్లపక్షనవమీ చ, కార్తికే మాసే సా ద్వాదశీ శుక్లద్వాదశీ, జ్యేష్ఠే ఫాల్గున చైత్రయోః, శుచౌ ఆషాఢే, ఊర్జే కార్తికే చ పూర్ణిమా తిథిః, అథ మాఘే మాసి సప్తమీ, పౌష్యేమాసి సితైకాదశీ శుక్లైకాదశీ, చైత్రే భాద్రపద ఇతి మాసయుగళే చ తృతీయాతిథిః శుక్లతృతీయా చ సర్వే మిళిత్వా చతుర్దశతిథయః మన్వాద్యాః మన్వాదిసంజ్ఞికాః శుభఫలాః శుభఫలదాః జ్ఞేయాః శ్రాద్ధకర్తురితి శేషః. ఊర్జే కార్తికే మాసి శుక్లా నవమీ, రాధే వైశాఖే మాసి, సితైవ తృతీయా తిథిః శుక్లతృతీయాతిథిః మాఘే దర్శతిథిః నభస్య బహుళే భాద్ర బహుళపక్షేకామః త్రయోదశీ, ఇమాశ్చతస్రస్తిథయః క్రమేణ కృతాద్యాః కృతత్రేతాద్వాపర కలియుగాదయః పుణ్యాః జ్ఞేయా ఇతి పూర్వేణాన్వయః.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత మన్వాదియుగాదులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. భాద్రపదబహుళ ౮, శ్రావణ బహుళ ౩౦, ఆషాఢశుద్ధ ౧౦, ఆశ్వయుజ శుద్ధ ౯, కార్తిక శుద్ధ ౧౨, చైత్ర జ్యేష్ఠాషాఢ కార్తిక ఫాల్గునమాసములయందు పూర్ణిమ, మాఖ శుద్ధ ౭, పుష్య శుద్ధ ౧౧, చైత్ర భాద్రపదశుద్ధ ౩-ఈ ౧౪ దినంబులును, మన్వాదులనంబడు. కార్తికశుద్ధ ౯, వైశాఖశుద్ధ ౩, మాఖబహుళ ౩౦, భాద్రపదబహుళ ౧౩, ఇవి నాలుగును క్రమంబున కృత, త్రేతా, ద్వాపర, కలియుగాదు లనంబడును; కాన నీ మన్వాదియుగాదులయందు శ్రాద్ధముఁ జేయువానికి శుభంబు గలుగును.

అవ. అష్టకాశ్రాద్ధతిథినిర్ణయమాహ.—

పౌషే ఫాల్గునసౌమ్యయోరపి తథా మాఘేఽంత్యపక్షేషు చే
త్సప్తమ్యత్ర తథాష్టమీ చ నవమీ తిస్రోష్టకా ద్వాదశ,
షష్ఠే మాసి మహాలయాంతరగతా స్తిస్రోష్టకా స్తర్హి నో
దర్శాద్యా స్తదను ప్రసిద్ధదివసాః శ్రాద్ధే పితృప్రీతిదమ్. ౬౦౦

వ్యా. పౌష ఇతి. పౌషే మాసి ఫాల్గునమార్గశీర్షయోః తథా మాఘే, ఏతేషు చ త్రిషు మాసేషు, అంత్యపక్షేషు కృష్ణపక్షేషు చేత్ సప్తమీ అష్టమీ నవమీ చ మిళిత్వా ద్వాదశతిస్రోష్టకాః భవంతి యద్యపి షష్ఠే మాసే భాద్రపద మాసే తిస్రోష్టకాః మహాలయాంతరగతా భవంతి తర్హి తస్మాత్కారణాత్ నో తస్మిన్ తిస్రోష్టకా న సంతీత్యర్థః. జేష్ఠమాసమాత్రే తిస్రోష్టకా ఇతి స్మృత్యంతరే

విద్యమానత్వాత్ భాద్రపదేఽపి తత్ప్రసక్త్యా తన్నివారణార్థం మహాలయాంతర గతా ఇత్యుక్తమిత్యనుసంధేయం. తదను తతః దర్శాద్యాః అమావాస్యాసంక్రాంతి వ్యతీపాతవైధృతయో యే ప్రసిద్ధదివసాః తే చ ఏతచ్ఛ్లోకచతుష్టయోక్తాష్టణవతయః శ్రాద్ధే పితృప్రీతిదాః పితృసంతోషప్రదా భవంతి.

అవ. అష్టకాశ్రాద్ధములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. మార్గశీర్ష పుష్యమాఘఫాల్గునమాస కృష్ణపక్షములయందు సప్తమి, అష్టమి, నవమి ఈ తిథులు ౧౨ ను అన్వష్టక లనంబడుననియు, 'మన్వాద్యా' యను శ్లోకము మొదలి నాలుగుశ్లోకములయందును జెప్పఁబడిన ౯౬ దినములయందును శ్రాద్ధముఁజేసిన పితృదేవతలు ప్రీతినొందుదురనియు నభిప్రాయము.

అవ. గయాశ్రాద్ధఫలమాహ.—

పిత్రాదేర్బహుదానకర్మఫలదం తృప్తిప్రదం స్వర్గదం
సాయుజ్యప్రదమేవ వా తదపి యత్కించిద్గయాపార్వణమ్,
సా యాత్రాప్యథవా మహాసుఖకరీ దైవాచ్చ కర్తుర్మృతిః
స్యాదత్రైవ హి ముక్తిరేవ సహ తత్కర్త్రా పితౄణాం భవేత్. ౭౧

వ్యా. పిత్రాదేరితి. యత్కించిదీషన్మాత్రమపి; గయాపార్వణం గయాయాం పిండప్రదానం, పిత్రాదేః పితౄణాం బహుదానకర్మఫలదం బహుదానకర్మాణి షోడశమహాదానాదికర్మాణి తేభ్యో యత్ఫలం తత్ఫలదం; కించ తృప్తిప్రదం స్వర్గదం చ, సాయుజ్యప్రదం మోక్షప్రదం చ భవతి; కించ సా యాత్రా గయాముద్దిశ్య యా యాత్రా సాపి మహాసుఖకరీ, అథవా దైవాత్ దైవవశాత్, కర్తుః గయాప్రయాణకర్తుః మృతిర్మరణం స్యాద్యది, సా యాత్రా తత్కర్త్రా గయాశ్రాద్ధకర్త్రా సహ పితౄణాం ముక్తిదా భవేదేవ, గయాముద్దిశ్య ప్రయాతస్య గయాశ్రాద్ధాత్పూర్వమేవ దైవవశాన్మృతిర్యది తథాపి గయాశ్రాద్ధఫలం భవేదిత్యర్థః.

అవ. గయాశ్రాద్ధఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. గయయందు స్వల్పముగనైన పిండప్రదానము చేసినవాని పితృదేవతలకు షోడశమహాదానాది కర్మలవలన గలిగెడి ఫలమును, సంతుష్టియు, స్వర్గంబును, మోక్షంబును గలుగుననియు, గయాయాత్ర యపారమగు నానందమును గలుగఁజేయు ననియు, దైవవశమువలన

గయకుఁ బోవుచుండఁగ మార్గమధ్యంబున దేహత్యాగము సంభవించి నను గయయందు పిండదానము చేసినఫలముఁ గలుగు ననియు నర్థము.

అవ. నిత్యశ్రాద్ధసాంవత్సరికయోర్నిర్ణయమాహ.—

నిత్యశ్రాద్ధవిధిస్స్వకాలబలవానేకం వినా సూతకం
కుర్యాత్సూతకనిర్గమేఽథ దివసే కార్యం తథైవాబ్దికమ్,
తారాచంద్రబలం వినాపి యది వా పత్నీరజోదూషితా
యద్వా దుష్టతిథిశ్చ సా పితృతిథిః కార్యైవ నిత్యా యది. 302

వ్యా. నిత్యశ్రాద్ధేతి. ఏకం సూతకం జాతకం మృతకమపి వినా నిత్యశ్రాద్ధవిధిః ప్రతిదివసకర్తవ్యశ్రాద్ధవిధిః స్వకాలబలవాన్ ప్రత్యహం బలవత్తరః ఆశౌచదినమాత్రం విహాయ ప్రత్యహం నిత్యశ్రాద్ధం కుర్యాదిత్యర్థః. సూతకే ప్రాప్తే గతిమాహ—సూతక నిర్గమే, సూతకే సమాప్తే సతి, అథ దివసే అనంతరదివసఏవ కుర్యాత్. అథ సాంవత్సరికనియమమాహ —కార్యమితి. అబ్దికం ప్రతిసాంవత్సరికమపి తథైవ సూతకే ప్రాప్తే తన్నిర్గమనదివసే తారాచంద్రబలం వినాపి కార్యం, కించ సూతకనిర్గమనదివసే, పత్నీ యజమానభార్యా, రజోదూషితాపి, యద్వా అనంతరతిథిః దుష్టతిథిః పంచాంగశుద్ధిరహితా యద్యపి నిత్యా సా పితృతిథిః కార్యైవ స్వకాలే సూతకే ప్రాప్తే తన్నివృత్త్యనంతరతిథిః చంద్రతారాబలాదిగుణైరయుక్తా వికార్యేత్యర్థః నిత్యత్వాత్ నిత్యకర్మణామకరణే ప్రత్యవాయశ్రవణాచ్చేతి భావః.

అవ. నిత్యశ్రాద్ధప్రతిసాంవత్సరికముల నిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఆశౌచదినములఁ బరిత్యజించి తక్కిన సకలదినంబులయందును నిత్యశ్రాద్ధము చేయవలయుననియు, ఆశౌచము సంభవించినపు డాయాశౌచము సమాప్తమైన మరునాఁ డావశ్యకముగఁ జేయువలయు ననియు, ప్రత్యాబ్దికము సూతకము సంభవించినయెడల తత్సమాప్త్యనంతరదినంబుననే చేయవలయుఁగాక, తక్కిన యేహేతువు సంభవించినను అభ్యంతరముచేయక యామృతతిథియందు శ్రాద్ధము చేయవలయును.

అవ. ఏకాదశాహవిధిమాహ.—

ఆద్యం షోడశసంయుతం మృగతిథే రేకాదశాహే తథా
దాహాదేరథ యజ్వనాం త్వనుగతస్త్రీణాం తు భర్తృక్షయాత్,

కుర్యాద్రుద్రగణాన్వితం వృషపరిత్యాగానుయుక్తం క్రమా
న్నగ్న శ్రాద్ధమథాదిమేఽహ్ని విషమే శుద్ధే ద్వితీయేఽథవా. 303

వ్యా. ఆద్యమితి. మృతతిథేః మృతదినానంతరం ఏకాదశాహే ఏకాదశ దినే, షోడశసంయుతం రుద్రగణాన్వితం వృషపరిత్యాగానుయుక్తం వృషోత్సర్జన సహితం, ఆద్యం ఆద్యశ్రాద్ధం కుర్యాత్ అనాహితాగ్నీనామితి శేషః. ఆహితాగ్నేర్విశేషమాహ.— దాహాదేరితి. యజ్వనాం ఆహితాగ్నీనాం తు, దాహాదేః దహనదినమారభ్య ఏకాదశాహే ఆద్యం కుర్యాత్, దాహాదేరిత్యనేన అంతర్దశాహే వా బహిర్దశాహే వా, విధిపూర్వకదహనదినాదారభ్య, ఏకాదశాహ ఇతి వక్తవ్యం, న తు లౌకికాగ్నిదహనదినాదారభ్యేతి,-అనుగతస్త్రీణాం తు భర్తృక్షయాత్ భర్తృమరణాదారభ్య ఏకాదశాహే భర్తృమృతదినాతిరిక్తదివసే మృతిర్యది తదాపి భర్తృమరణాదారభ్యైవేత్యర్థః. నగ్నశ్రాద్ధం తు ఆదిమేఽహ్ని దహనదివస ఏవ, అథవా విషమే తృతీయపంచమసప్తమనవమానామన్యతమేవా కుర్యాత్, అథవా శుద్ధే పంచాంగశుద్ధే ద్వితీయే దినే వా, నగ్నప్రచ్ఛాదన శ్రాద్ధం కుర్యాత్.

అవ. ఏకాదశాహవిధిని జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. యజ్ఞముఁజేయక మృతులైనవారలకు మరణదినము మొదలుగను, ఆహితాగ్నులకు విధియుక్తదహనదినము మొదలుగను, సహగమనము చేసినస్త్రీలకు భర్తృమరణదినము మొదలుగను, ౧౧-వ దినంబున షోడశము, రుద్రగణము, వృషోత్సర్జనము వీనితోడ ఆద్యశ్రాద్ధము చేయవలయు ననియు, నగ్నశ్రాద్ధము ప్రథమదినమునఁ జేయవలయు ననియు ఆదినము తప్పెనేని, ౩ దినములలో నొకబేసి దినంబుననైనను పంచాంగశుద్ధియుక్తంబగు ద్వితీయదినంబుననైనను జేయవలయు ననియు నభిప్రాయము.

అవ. నవశ్రాద్ధసంఖ్యామస్థిసంచయనకాలం చ దర్శయతి. —

షట్కుర్యాద్విషమేషు షట్స్వపి నవ శ్రాద్ధాని చైకైకశ
స్సర్వాణ్యేకదినేఽప్యశక్తవిషయే పంచైవ కేషాంచిత్,
అస్థ్నాం సంచయనం భవేన్మృతిదినాదాద్యే ద్వితీయే దినే
కుర్యాద్వా విషమే శుభేఽహ్ని యది వా కేషాం చతుర్థే మతమ్.

వ్యా. షడితి. విషమేషు షట్సు దివసేషు ఏకైకశః నవశ్రాద్ధాని షట్ కుర్యాత్, ఏకైకవిషమదినే ఏకైకం నవశ్రాద్ధం కుర్యాదిత్యర్థః. అశక్తవిషయే తు

షడపి నవశ్రాద్ధాని ఏకదినే కుర్యాత్ కేషాంచిత్ ఆశ్వలాయనానాం తు పంచైవ. ఉక్తం చ శివస్వామినా.—'నవశ్రాద్ధాని పంచాహురాశ్వలాయనశాఖినామ్, ఆపస్తంబాస్తు షట్కుర్యుర్యథా తదితరేషు' హీతి. క్షత్త్రియాణాం సప్త వైశ్యానాం నవ.—'నవ సప్త విశాం రాజ్ఞాం నవశ్రాద్ధాన్యనుక్రమాత్, ఆద్యంతయోర్వర్ణయోస్తు షడిత్యాహుర్మహర్షయ' ఇతి భవిష్యోక్తేః. ఆద్యే దినే దహనదినే అథవా దహనదినాద్ద్వితీయేఽహ్ని వా అస్థ్నాం సంచయనం భవేత్. యది వా యద్వా శుభే పంచాంగశుద్ధే విషమే కస్మింశ్చి ద్విషమేఽహ్ని వా కుర్యాత్, చతుర్థే మృతదినాచ్చతుర్థేఽహ్ని సంచయనం కేషాంచిన్మతం. అస్మిన్ పక్షే దినశుద్ధిర్న విచార్యా. తథా చాపరకృష్ణీయే.—'చతుర్థే దివసే చైవ అస్థిసంచయనం [illegible]ది, తిథివారాదిదోషాణామనపేక్షేతి గౌతమ' ఇతి వచనాత్.

అవ. నవశ్రాద్ధసంఖ్యను అస్థిసంచయనకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మృతదినము మొదలు ౧౧-వ దినమువఱకు బేసిదినముల యం దొక్కొకశ్రాద్ధమువరుస నాఱుశ్రాద్ధము లాపస్తంబసూత్రవంతులును, ౯-వ దినమువఱకు నైదుశ్రాద్ధము లాశ్వలాయనసూత్రవంతులును జేయవలయు ననియు, అశక్తవిషయమున నన్నింటి నొక్కదినంబునఁ జేయవచ్చు ననియు, అస్థిసంచయనము దహనదినముననైనను ౨-వ దినముననైనను జేయువలయు ననియు, అట్లు గాకున్న పంచాంగశుద్ధిగల బేసిదినముననైనను కొందఱి మతానుసారముగ పంచాంగశుద్ధి వివక్ష చేయక ౪-వ దినంబుననైనను జేయవచ్చు ననియును నెఱుంగఁదగినది.

అవ. వపనవిధిమాహ.—

కర్త్రైవ ప్రథమేఽహ్ని తేన సహ వా సంవాపయేత్సప్తమా
దర్వాక్చేద్దశమే ప్రమీతపితృకో జ్ఞాతిః కనిష్ఠో యది,
పూర్వాహ్ణే సకలాశుదానమథవా మధ్యాహ్న కాలే భవే
దన్నశ్రాద్ధముథాదిమేఽహ్ని తు నవశ్రాద్ధం విశాస్త్రావిధః. 305

వ్యా. కర్త్రేతి. కర్త్రైవ పితృమేధకర్త్రైవ ప్రథమేఽహ్ని దహనదినే సంవాపయేత్ క్షౌరం కారయేత్, ప్రథమేఽహ్ని నాన్య ఇత్యేవకారార్థః. సప్తమాదర్వాక్ సప్తమపురుషాత్పూర్వం ప్రమీతపితృకః జ్ఞాతిః సపిండః కనిష్ఠో యది మృతస్య కనిష్ఠో యది, సోఽపి తేన కర్త్రాసహ దశమదినే సంవాపయేత్, కనిష్ఠత్వేనైవ జ్యేష్ఠస్య న లభ్యతే యది జ్యేష్ఠోఽగ్నిదః, తస్య వపనమావశ్యకమేవ,

కర్త్రైవ ప్రథమేఽహ్నీతి సామాన్యోక్తేః. అథామదానాన్నశ్రాద్ధయోః కాలనిర్ణయమాహ.—సకలామదానం సకలనవశ్రాద్ధాని సన్న్యప్రచ్ఛాదనం చ పూర్వాహ్ణే కుర్యాత్. అథవా మధ్యాహ్నకాలే వా కుర్వీత్. ఆద్యేఽహ్ని అన్నశ్రాద్ధస్యాదిమేఽహ్ని ఏకాదశదిన ఇతి యావత్ అథస్తాదర్షః అపరాహ్ణే అన్నశ్రాద్ధం భవేత్ నవశ్రాద్ధం వినా ఏకాదశేఽహ్ని నవశ్రాద్ధస్య అన్నేన యోగ్యత్వేఽపి ఆమద్రవ్యైరేవ నవశ్రాద్ధం న త్వన్నేన. తదపి పూర్వాహ్ణ ఏవ.

అవ. వపనవిధానంబులు ఆమశ్రాద్ధాన్నశ్రాద్ధకాలంబును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. దహనదినము కర్తగాక యితరులను వపనముఁ గూడదనియు, సప్తమపురుషునకు లోఁబడినజ్ఞాతులలో వయస్సున మృతుని కంటె చిన్నవాండ్రైన మృతపితృకులు కర్తతోఁ గూడ ౧౦-వ దినమున క్షౌరముఁ జేసికొనవలయు ననియు, ఒకవేళ నామృతునికిఁ జ్యేష్ఠుఁ డగ్ని ప్రదానముచేసినేని యతండును దహనదిన దశమదినములయందుఁ జేసికొనవలయు ననియు, ఆమముతోఁ జేయవలసిన నవశ్రాద్ధ నగ్నశ్రాద్ధములు పూర్వాహ్ణమందుఁ జేయవలయు ననియు, నట్లుగాకున్న మధ్యాహ్నమువఱకు చేయనచ్చు ననియు, అన్యశ్రాద్ధము మొదలగు నన్నశ్రాద్ధ మపరాహ్ణమందుఁ జేయవలయు ననియు ననుట.

అవ. తిలోదకవాసోదకయోర్నిర్ణయమాహ.—

కర్తారోఽప్యుదకాంజలీన్ తిలయుతాన్ త్రీన్ దద్యురాద్యే దినే
చైకైకోత్తరవృద్ధి చాదశదినాత్తృప్త్యై శిలాయాం పితుః,
మృత్స్నానత్రితయం భవేత్ప్రతిదినం వస్త్రోదకానాం త్రయం
పిండస్త్వేక ఇహాశ్మనం యది పితుర్దద్యాదశే సోఽక్షయమ్. 306

వ్యా. కర్తార ఇతి. కర్తారః సర్వే పుత్రాః పితుస్తృప్త్యై శిలాయాం తిలయుతాన్ త్రీనుదకాంజలీన్ ఆద్యే దినే దద్యుః. తతః ఆదశదినాత్ దశదినమభివ్యాప్య ఏకోత్తరవృద్ధి యథాతథా, ద్వితీయే దినే చతురః తృతీయే పంచ ఇత్థం పంచసప్తతి తిలోదకాని విప్రా దద్యుః క్షత్రియాదీనాం తు. చతుష్షష్టిః పంచషష్టిర్నవతిః పంచసప్తతిః క్షత్రవిట్ఛూద్రవిప్రాణాం వర్ణానాం తు తిలోదకం క్షత్రియాణాం ప్రత్యహం పంచ, ద్వాదశేఽహ్ని నవ, వైశ్యానాం ప్రత్యహం చత్వారి చ, దశాహేనవ, శూద్రాణాం ప్రత్యహం త్రీణి పంచదశాత్ పశ్చే షట్ తిలోదకాని సర్వవర్ణానాం ప్రతిదినం మృత్స్నానత్రితయం మృత్తికాస్నానత్రయం వస్త్రోదకానాం త్రయం చ, అశౌచసమాప్తేర్భవేత్ పిండస్త్వేక

ఏవ ప్రత్యహమేకైక ఏవ సర్వవర్ణానాం ఇహ దశాహమధ్యే, అకృతం తిలోద కాదికం న కృతం యది అఖిలం తిలోదకాదికం దశాహే వా కుర్యాత్.

అవ. తిలోదకవాసోదకాదులనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బ్రాహ్మణులకు పుత్రులందఱును పితృప్రీతికొఱకు శిలయందు తిలోదకమును, ప్రథమదినంబున ముమ్మారును, అది మొదలొక్కొక్క దినంబున నొక్కొక్కమారధికముగ విడువగ ౧౦ దినములకుఁ గూడ నవి యన్నియు ౭౫ అగుననియు, క్షత్రియులకు మరణదినము మొదలు ప్రతిదినంబును ౫ మార్లును, ౧౨-వ దినంబున ౯ మార్లును విడువగ నవియన్నియు ౬౪ అగుననియు, వైశ్యులకు ప్రతిదినంబును ౪ మార్లును, ౧౫-వ దినంబున ౬ మార్లును విడువగ నవి ౪౫ అగుననియు, శూద్రులకు ప్రతిదినంబును ౩ వరుసన ౩౦ దినములైనను ౬ వరుసనను ౧౫ దినములైనను విడువగ నవి ౯౦ అగుననియు, సకలవర్ణజులును ఆశౌచ నివృత్తివఱకు ప్రతిదినంబును, ౩ మృత్తికాస్నానములును, ౩ వాసోదకములును, ౧ పిండదానము చేయవలయును. ఇవి యాయాదినంబులఁ జేయకున్న నాశౌచాంత్యదినంబుననైనఁ జేయువలయును.

అవ. తిలోదకాదీనాం నిషిద్ధకాలమాహ.—

దర్శశ్చేద్దశాహమధ్యదివసే యద్వాఽపతేత్సంక్రమో
ఽప్యన్యేషాం తు సమాప్య పిండముదకం దేయం పితృభ్యాం వినా,
పిత్రోశ్చైవ సమాపయేత్త్రిదినతస్స్యాచ్చేత్పరం తద్ద్వయం
పూర్వం చేన్న సమాపయేత్త్రిదినతస్స్యాత్స్నానమాత్రం సదా. 307

వ్యా. దర్శ ఇతి. శావదశాహమధ్యదివసే మృతాశౌచమధ్యదినే దర్శ స్సంక్రమో వా అపతేద్యది ప్రాప్తశ్చేత్. తదా పితృభ్యాం మాతాపితృభ్యాం వినా, అన్యేషాం తు పిండం, ఉదకం తిలోదకం, వాసోదకం చ సమాప్య ఉత్తరదినకృత్యం సర్వం సంగృహ్య, దేయం దాతవ్యం మాతాపిత్రోస్తు, యథా పూర్వమేవ పిండముదకం చ దాతవ్యమిత్యర్థః. త్రిదినతః, పరం త్రిదినానంతరం తద్ద్వయం దర్శసంక్రాంతిద్వయం స్యాద్యది, తదా పిత్రోరపి పిండాదికం సమాప యేత్ సంగృహ్య ప్రదద్యాత్, ఇదమనౌరసపుత్రవిషయం. ఔరసస్తు ప్రత్య హం దద్యాత్. తదుక్తం యల్లాజీయే.—'దశాహ మధ్యే దర్శశ్చేత్పిండదానం తిలోదకం, ఔరసః ప్రత్యహం దద్యాన్న చ దర్శే సమాపయే' దితి. తర్హ్యా త్తరదినేషు కిం కర్తవ్యమిత్యత ఆహ.—స్నానమాత్రమేవ సదాస్యాత్ తిలా

స్నానమేవ కుర్యాత్, త్రిదినతః పూర్వం తద్ద్వయం చేన్న సమాపయేత్, కింతు యథాక్రమమేవ దేయమిత్యర్థః.

అవ. తిలోదకాదులకు నిషిద్ధకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. తల్లిదండ్రులు గాక తక్కినవారలకుఁ గర్మ జేయునపుడు, దశదినాశౌచమధ్యమున నమావాస్యయైనను సంక్రాంతియైనను సంభవించెనేని యాపిమ్మటఁ జేయఁదగిన సకలతిలోదకవాసోదక పిండదానములను తత్పూర్వదినంబునఁ జేర్చి చేయవలయుననియు, 3 దినములైన పిమ్మట నాదర్శసంక్రాంతులు సంభవించెనేని దత్తపుత్రాదులు చేయునపుడు తల్లిదండ్రులకును పూర్వోక్తక్రమంబునఁ జేయువలయుననియు, ఔరసపుత్రులు యథాక్రమంబునఁ జేయవచ్చుననియు, ఆసంగ్రహించి చేసిన పురుషుఁడు తక్కిన దినములయందు శిలాస్నానమాత్రము చేయవలయు ననుట.

అవ. ఏకాదశాహాత్ప్రాక్సూతక ప్రాప్తౌ గతిమాహ. —

త్యక్త్వా బాంధవసూతకేతు సకలం చాద్యాది పశ్చాచ్చరే
త్కార్యం తల్లఘు సూతకేతు విహితం చాద్యాది యచ్చోదితమ్,
సాపిండ్యార్థమథాపకృష్య సఖిలం శ్రాద్ధం పరిత్యజ్య త
త్సాపిండ్యాద్విహితోదకుంభమథవాప్యాసం చ పశ్చాచ్చరేత్. 303

వ్యా. త్యక్త్వేతి. బాంధవసూతకే సమానజ్ఞాతిమృతసూతకే ప్రాప్తే సతి. దశాహే ఏకాదశాహే వేతి శేషః. సకలమాద్యాది ఆద్యమాసికాదిషోడశ శ్రాద్ధాని, త్యక్త్వా పరిత్యజ్య, పశ్చాద్బాంధవసూతకనివృత్త్యనంతరం చరేత్కుర్యాత్ (ఏతచ్చింత్యం. ఆద్యశ్రాద్ధమశుద్ధోఽపి కుర్యాదేకాదశేఽహని, కర్తృస్తాత్కాలికీ శుద్ధిరశుద్ధః పునరేవ స' ఇతి మాధవోక్తేః) లఘుసూతకే, బాంధవ త్రిరాత్రాశౌచాదికే ప్రాప్తే తు విహితమావశ్యకం ఆద్యాది యత్, ఉదితముక్తం తత్కార్యం గురుణా లఘోశ్శుద్ధత్వాదితి భావః. సాపిండ్యార్థం ద్వాదశేఽహని సపిండీకరణం కర్తుమిచ్ఛేచ్చేత్, విహితోదకుంభం ద్వాదశేఽహని విహితోదకుంభం పరిత్యజ్య, అపకృష్యం సంగ్రాహ్యం అఖిలమూనాద్యఖిలం తత్ శ్రాద్ధం ఆద్యమాసికేన సహ కుర్యాత్ అథవా ఊనమప్యూనమాసికాదీన్యపి సాపిండ్యాత్పశ్చాత్, సపిండీకరణానంతరం తత్తత్కాలేషు పునరపి కుర్యాదిత్యర్థః. ఉదకుంభమపి పశ్చాచ్చరేత్.

అవ. ఏకాదశాహామునకు ముందు జ్ఞాత్యాశౌచము సంభవించిన యెడలఁ జేయఁదగినవిధిని జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. ౧౦-వ దినముననైన ౧౧-వ దినముననైనను జ్ఞాతిసంబంధమైన దశరాత్రాశౌచము సంభవించెనేని ౧౧-వ దినంబున ఆద్యమాసికము, అనఁగా, నేకాహశ్రాద్ధముఁచేసి ఆశౌచము నివృత్తియైనపిమ్మట తక్కిన కృత్యములఁ జేయవలయుననియు, త్రిరాత్రాశౌచము సంభవించెనేని, అద్యైకాహశ్రాద్ధముతోడ నపుడు చేయఁదగిన యన్నిశ్రాద్ధములఁ జేయవచ్చుననియు, ౧౨-వ దినంబున సపిండీకరణము చేయ నిచ్ఛఁగల పురుషుఁడాదినంబునఁ జేయఁదగిన సోదకుంభశ్రాద్ధమును వదలి తక్కిన ౧౬ ఏకోద్దిష్టశ్రాద్ధములం జేర్చి ౧౧-వ దినంబునఁ జేసి సపిండీకరణం బైనపిమ్మట మఱల నాయాకాలములయం దూనాదిమాసశ్రాద్ధములను, తక్కిన సోదకుంభశ్రాద్ధములను జేయవలయునని భావము.

అవ. సాపిండ్యత్రైపక్షికయోః కాలనిర్ణయమాహ.—

త్రిష్వాద్యాదిషు చ త్రిపక్షవిషయే మాసే త్రిమాసేఽథవా
షాణ్మాసే నవమాఖ్యమాసవిషయే ఏకాదశే వత్సరే,
కార్యం తత్ర సపిండనం దశసు తత్కాలేషు శుద్ధే దినే
స్యాత్త్రైపక్షికకర్మ పంచసు దినేష్వేవ త్రిపక్షాదిషు. 309

వ్యా. త్రిష్వితి. ఆద్యాదిషు ఏకాదశద్వాదశత్రయోదశేషు త్రిషు దివసేషు త్రిపక్షవిషయే తృతీయే పక్షే మాసే ప్రథమమాసే త్రిమాసే తృతీయే మాసే అథవా షాణ్మాసే షష్ఠే మాసే వా నవమాఖ్యమాసవిషయే నవమమాసే, ఏకాదశే మాసి, అథవా వత్సరే సంవత్సరే సంవత్సరాంతే వా, ఏతేషు దశసు కాలేషు శుద్ధే దినే యస్మిన్కస్మింశ్చిచ్ఛుభదినే సపిండనం సపిండీకరణం, కార్యం కర్తవ్యం. త్రైపక్షికకాలమాహ.—స్యాదితి. త్రిపక్షాదిషు త్రిపక్షః తృతీయపక్షః, ఆదిర్యేషాం తేషు పంచసు దినేషు తృతీయపక్షాంత్యేషు పంచమదినేష్విత్యర్థః. చత్వారింశద్దినాదూర్ధ్వమితి వచనాత్ త్రైపక్షికకర్మ స్యాత్ కుర్యాదిత్యర్థః. తృతీయపక్షవిహితం కర్మ త్రైపక్షికమిత్యన్వర్థసంజ్ఞైవ.

అవ. సపిండీకరణత్రైపక్షికశ్రాద్ధములకు కాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మృతాహస్సు మొదలు, ౧౧, ౧౨, ౧౩ ఈ దినములలోనైనను, ౩-వ పక్షంబుననైనను, ౧, ౩, ౬, ౯, ౧౧, ౧౨ ఈ మాసములలోనైన నొకపంచాంగశుద్ధి యుక్తదినంబున సపిండీకరణము చేయ

వలయుననియు, ౩-వ పక్షంబున నాదియందు ౧౦ దినములకు పిమ్మట, ౫ దినములలో నొకదినంబునఁ త్రైపక్షికశ్రాద్ధము చేయవలయుననియును నెఱుంగఁదగినది.

అవ. అథోనత్రయకాలనిర్ణయమాహ.—

నిత్యం ద్వాదశవాసరే మృతదినాదూనం తు సర్వస్య త
న్నో చే న్మాసతృతీయభాగవిషమే శుద్ధేఽహ్ని కార్యం పునః,
ఊనం మధ్యమపంచకే శుభదినే పక్షే తథా ద్వాదశే
ఽప్యూనం చాంతిమపంచకేఽన్యదపి తత్పక్షే చతుర్వింశకే. 310

వ్యా. నిత్యమితి. మృతదినాత్ ద్వాదశవాసరే ద్వాదశదినే సర్వస్య సర్వశాఖినామిత్యర్థః. ఊనమూనమాసికం తు నిత్యం ఆవశ్యకమిత్యర్థః. తదూనం నో చే ద్ద్వాదశేఽహని న సంభవేద్యది మాసతృతీయభాగవిషమే మాసస్య ప్రథమమాసస్య యస్తృతీయో భాగః తత్ర కస్మింశ్చిద్విషమే, ఆద్యమాసే వింశతిదినానంతరవిషమదిన ఇత్యర్థః. శుద్ధేఽహ్ని, పునః దైవత్వేన సపిండీకరణానంతరం కార్యం, ఏకాదశేఽహ్ని ప్రేతత్వేన కర్తవ్యమిత్యుక్తత్వాత్పునరిత్యుక్తం ద్వాదశేఽహ్ని తు, శుభదినాదికం న విచార్యం, ద్వాదశే పక్షే మృతదినాత్ ద్వాదశే పక్షే మధ్యమపంచకే ద్వితీయపంచకే కస్మించ్ఛుభదినే ఊనషాణ్మాసికం కుర్యాత్. తథా చతుర్వింశకే పక్షే అంతిమ పంచకే శుభదినే అన్యదప్యూన మూనాబ్దికం కుర్యాత్.

అవ. ఊనత్రయకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మృతదినములకు ౧౨-వ దినంబున, ఊనమాసిక మవశ్యముగఁ జేయవలయుననియు, ఆదినమునఁ జేయుట కనుపపత్తి సంభవించెనేని, ౨౦ దినములకుపైన, ౧౦ దినములలో శుద్ధిగల యొకచో జేసి దినంబునఁ జేయవచ్చుననియు, ౬-వ మాసమున, ౨౦-వ దినము మొదలు ౨౫-వ దినమునకులోగా శుద్ధిగల యొకదినంబున ఊనషాణ్మాసికంబును, ౧౨-వ మాసంబున ౨౫ దినములకుపైన నొకశుద్ధయుక్తదినంబున, ఊనాబ్దికమాసికంబునుం జేయవలయు నని యెఱుంగఁదగినది.

అవ. ఊనత్రయవర్జ్యకాలమాహ.—

నందాదర్శచతుర్దశీభృగుశనివ్యాగ్నిత్రిపూర్వాసు రే
షూనాన్యేవ న హి త్రిపుష్కరదినేష్వన్యేషు వర్జ్యేష్వపి,

కుర్యాదుత్తరమాసికేన సహ తత్ప్రాఙ్మాసికం చాకృతం
న త్రైపక్షికమూనకర్మ చ తథా పశ్చాచ్చరేదేవ తత్. 311

వ్యా. నందేతి. నందాః నందతిథయః, దర్శోఽమావాస్యా చతుర్దశీ పక్షద్వయగతా, భృగుశనీ శుక్రశనివాసరౌ ఏతేషు చ, అగ్నిః కృత్తికా, త్రిపూర్వా పూర్వాఫల్గునీ పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రాః, ఆసురం మూలం ఏతేషు చ తథా త్రిపుష్కరదినాని వక్ష్యమాణాని, ఏతేషు, అన్యేషూక్తవ్యతిరిక్తేషు వర్జ్యేషు ద్విపాత్త్రిపాన్నక్షత్రేషు చ, ఊనాన్యేవ న కార్యాణి, మాసికాదీనామయం నియమో నాస్తీత్యేవకారార్థః మాసికాదీనామంతరితే గతిమాహ. ప్రాఙ్మాసికమితి.— ప్రాఙ్మాసికం అకృతం చేత్ తత్ అంతరితం మాసికం ఉత్తరమాసికేన సహ కుర్యాత్ త్రైపక్షికం ఊనకర్మ చ అతీతం యది పశ్చాత్ న చరేత్ న కర్తవ్యం.

అవ. ఊనత్రయమునకు నిషిద్ధకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. నందతిథులును, అమావాస్యయు, ఉభయపక్షచతుర్దశీతిథులును, శుక్రశనివారంబులును, కృ, పూఫ, పూషా, పూభా, మూ, ద్విపాత్త్రిపాన్నక్షత్రంబులును, చెప్పఁబోవు త్రిపుష్కరదినంబులు నివి ఊనమాసికములకు నిషిద్ధంబులనియు, అనుపపత్తిచేత నిలిచియున్న మాసికము నాపై మాసికముతోఁ జేర్చి చేయవచ్చుననియు, ఊనత్రైపక్షికమాసికము లట్లు చేయఁగూడదనియు నెఱుంగఁదగినది.

అవ. అథ సంక్రాంతిపుణ్యకాలనిర్ణయమాహ.—

త్రింశత్కర్కటకే తు పూర్వమయనే నాడ్యః పరే వింశతి
ర్దైత్యార్యంఘ్రిషు నాడికా నృపమితా మేషే తులాయాం దశ,
షష్టిశ్చైవ పరేషు పుణ్యఫలదాః స్నానం చ దానం పితుః
శ్రాద్ధం కార్యమినాబ్జయోర్గ్రహణయోస్తద్వత్పితృప్రీతిదమ్. 312

వ్యా. త్రింశదితి. కర్కటకే కర్కటకసంక్రాంతౌ, పూర్వం సంక్రమణాత్పూర్వం త్రింశన్నాడికాః, అయనే మకరే తు, పరే సంక్రమణానంతరం వింశతిర్నాడ్యః పుణ్యఫలదాః, దివా సంక్రమణవిషయమేతత్ రాత్రౌ తు చత్వారింశద్ఘటికాః పుణ్యాః. తదుక్తం హేమాద్రౌ.—'త్రింశత్కర్కటకే నాడ్యో మకరే తు దశాధికాః, తా ఏవ దక్షిణే పూర్వమతీతే చోత్తరాయణే. అస్తాత్ప్రాక్సంక్రమే నక్తే తదహః పుణ్యమాచరేత్, ప్రదోషే వార్ధరాత్రే వా స్నానం దానం పరేఽహనీ'తి, దైత్యార్యంఘ్రిషు విష్ణుపదపుణ్యకాలేషు నృపమితాః షోడశ

నాడికాః పూర్వాః మేషే తులాయాం చ దశ, పూర్వం పంచ, ఉత్తరే పంచ చ నాడ్యః పరేషు మిథునకన్యాధనుర్మీనేషు షడశీతిముఖేషు షష్టిర్నాడికాః పూర్వోత్తరయోరితి వివేకః. ఏతేషు స్నానం దానం పితృశ్రాద్ధం చ కార్యం కర్తవ్యం ఇనాబ్జయోః సూర్యాచంద్రమసోః గ్రహణయోస్తద్వత్ శ్రాద్ధాదికం పితృప్రీతిదం భవతి.

అవ. సంక్రాంతిపుణ్యకాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కంటకసంక్రమణమునకు పూర్వమున ౩౦ ఘడియలును మకరసంక్రమణము పగటియందైన తదనంతరంబున ౨౦ ఘడియలును, రాత్రియందైన ౪౦ ఘడియలును, వృషభ సింహ వృశ్చిక కుంభ సంక్రాంతు లనెడి విష్ణుపదపుణ్యకాలములకు పూర్వంబున ౧౬ ఘడియలును, మేషతులాసంక్రమణములకు పూర్వంబున ౫ ఘడియలును, పరంబున ౫ ఘడియలును, మిథునకన్యాధనుర్మీనములనెడి షడశీతిపుణ్యకాలములకు పూర్వంబున ౩౦ ఘడియలును, పరంబున ౩౦ ఘడియలును, పుణ్యఫలప్రదంబులు గాన నీపుణ్యకాలములయందును, సూర్యచంద్రగ్రహణకాలములయందును స్నానదాన పితృశ్రాద్ధాదు లావశ్యకంబుగఁ జేయవలయును.

అవ. అఖండతిథినక్షత్రనిర్ణయమాహ.—

సంపూర్ణా యది తారకాశ్చ తిథయస్స్యుస్తా అఖండాభిధా
అప్యర్కోదయసంయుతా న శుభదాస్సర్వవ్రతానామపి,
యద్వార్కోదయగా ఇనాస్తసహితాస్తా అప్యఖండాః పరే
ప్రాహుర్వా దినఖండమప్యతిగతాస్తా అప్యఖండా ఇతి. 313

వ్యా. సంపూర్ణా ఇతి. తారకాస్తిథయశ్చ యాః సంపూర్ణాః సూర్యోదయమారభ్య పరేఽహని సూర్యోదయపర్యంతం వ్యాప్నువంతి తాస్తారకాస్తిథయశ్చ అఖండాభిధాః అఖండసంజ్ఞకాః అర్కోదయసంయుతా అపి సూర్యోదయకాలమాత్రమభివ్యాప్యేతరకాలానభివ్యాప్తా యది తాస్తు సర్వవ్రతానామపి న శుభదాః ఖండతిథినక్షత్రేషు వ్రతారంభం వ్రతోద్యాపనం చ న కుర్యాదిత్యర్థః. తథా చ దైవజ్ఞవిలాసే సత్యవ్రతః.—'ఉదయస్థా తిథిర్యా హి న భవేద్దిన మధ్యగా, సా ఖండా న ప్రధానా స్యాద్వ్రతారంభే సమాపనే' ఇతి. యద్వా అర్కోదయగాః సూర్యోదయగాస్సత్యః ఇనాస్తసహితాః సూర్యాస్తమయయుక్తాః సూర్యోదయప్రభృతి సూర్యాస్తమయపర్యంతం యాః ప్రవర్తంతే తా ఇత్యర్థః. తా అప్యఖండా భవంతి యా దినఖండం దివస పూర్వార్ధం అతిగతాః

అతిక్రాంతాస్తా అప్యఖండా ఇతి పరే ప్రాహుః కేచిద్వదంతి. అఖండతిథినక్షత్రేష్వేవ వ్రతారంభం వ్రతోద్యాపనం చ కర్తవ్యమిత్యాశయః. వ్రతాంతే తు నాయం నియమః సతి స్వకాలే బలవత్వాత్.

అవ. అఖండతిథినక్షత్రనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యోదయము మొదలు మఱునాఁడు సూర్యోదయము వఱకు వ్యాపించియున్న తిథినక్షత్రంబులును, సూర్యోదయము మొదలస్తమయము వఱకు వ్యాపించియున్న తిథినక్షత్రంబులును, కొందఱిమతంబున సూర్యోదయము మొదలు మధ్యాహ్నకాలమువఱకు నున్న తిథినక్షత్రంబులును అఖండంబులనియు, నివి వ్రతారంభ వ్రతోద్యాపనములకు యోగ్యంబులనియు, సూర్యోదయమందు మాత్రమున్న తిథినక్షత్రములు సర్వవ్రతములకు నయోగ్యంబులనియు, వ్రతసమాప్తికి నీనియమము పనిలేదనియు ననుట.

అవ. అఖండతిథినక్షత్రేషు కర్తవ్యాని విశేషవ్రతాన్యాహ.—

శుక్లే భాద్రపదే చతుర్థదివసే భూపుత్రవారాన్వితే
చిత్రాధిష్ణ్యయుతేఽప్యఖణ్డతిథభే సిద్ధేశపుత్రవ్రతమ్,
కుర్యాద్భాద్రపదే సితే కలిదినే ఽనంతవ్రతం శ్రీప్రదం
భాద్రే పంచదశేఽప్యఖండదివసే కుర్యాదుమేశవ్రతమ్. 314

వ్యా. శుక్ల ఇతి. భాద్రపదే మాసే శుక్లే శుక్లపక్షే భూపుత్రవారాన్వితే చిత్రాధిష్ణ్యయుతే చిత్రానక్షత్రయుక్తేఽపి అఖండతిథిభే అఖండతిథినక్షత్రే సిద్ధేశపుత్రవ్రతమ్, సిద్ధివినాయకవ్రతమ్, కుర్యాత్ భాద్రపదే సితే శుక్లపక్షే కలిదినే చతుర్దశ్యాం, అఖండదివసే శ్రీప్రదమైశ్వర్యప్రదమనంతవ్రతం కుర్యాత్. భాద్రే భాద్రపదే పంచదశే పౌర్ణమాస్యాం అఖండదివసేఽపి అఖండదివస ఏవ ఉమేశవ్రతముమామహేశ్వరవ్రతం కుర్యాదారభేత్.

అవ. అఖండ తిథినక్షత్రములయం దారంభింపఁదగిన వ్రతములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. భాద్రపదశుద్ధంబున కుజవారచిత్రానక్షత్రములతోఁ గూడిన యఖండచతుర్థతిథియందు సిద్ధివినాయకవ్రతంబును, ఆపక్షమున

నఖండంబగు చతుర్దశియం దనంతవ్రతంబును అష్టమి పూర్ణిమయం దుమా మహేశ్వరవ్రతంబు నారంభింపవలయును.

అవ. అభ్యంగనిషేధకాలమాహ.—

శ్రీశార్ద్రాదిమనక్షత్రేషు నిశి చ పాతేఽష్టమీద్వాదశీషు
నందాపర్వచతుర్దశీవ్రతపిత్రాశ్రాద్ధేషు దీక్షాస్వపి,
యాత్రాహే మృతసూతకే కుజసితబ్రధ్నార్కవారేషు వా
నాభ్యంగం శిశువృద్ధరోగిషు యది ద్రవ్యాంతరస్థం శుభమ్. 315

వ్యా. శ్రీశేతి. శ్రీశార్ద్రాదిమనక్షత్రేషు శ్రవణార్ద్రాశ్వినీజ్యేష్ఠానక్షత్రేషు నిశి రాత్రౌ పాతే వ్యతీపాతమహాపాతదినే చ అష్టమీశుక్లాష్టమీద్వాదశీపక్షద్వయగతానందాః పూర్వోక్తతిథయః పర్వాణి పంచపర్వాణి, చతుర్దశీశుక్లచతుర్దశీవ్రతాని వ్రతదినాని పితృశ్రాద్ధదినాని ఏతేషు దీక్షాతిథిష్వపి కించ యాత్రాహే ప్రయాణదినే మృతసూతకే మృతాశౌచమధ్యేకుజకవిబ్రధ్నార్కవారేషు వా అంగారకశుక్రాదిత్యగురువాసరేష్వపి అభ్యంగతైలాభ్యంగం న కుర్యాత్. శిశువృద్ధరోగిషు విషయే తు ద్రవ్యాంతరస్థం యది దూర్వాదిద్రవ్యాంతరయుతం చేత్తైలం శుభం శుభప్రదం భవేత్. 'రవౌ దూర్వాం గురౌ పుష్పం భృగౌ గోమయమేవ చ, భౌమే చ యోజయేన్మృత్స్నాం తైలదోషాపనుత్తయే' ఇతి వచనాత్. శేషేషు శోభనమిత్యర్థాల్లభ్యతే.

అవ. అభ్యంగనిషేధకాలముఁను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శ్ర, ఆర్ద్ర, అశ్వి, జ్యే, ఈనక్షత్రములును రాత్రియు వ్యతీపాతమహాపాతలతోఁ జేరినదినంబులను శుక్లాష్టమియు పక్షద్వయగత ద్వాదశియు నందతిథులును పంచపర్వంబులును శుక్లచతుర్దశియు వ్రత దినంబులును · స్వకర్తృకశ్రాద్ధదినంబులును దీక్షామధ్యదినంబులును ప్రయాణదినంబును మృతాశౌచమధ్యదినంబులును కుజశుక్రభానుగురు వారంబులును వీనియం దభ్యంగము చేయఁగూడదనియు బాలవృద్ధరోగులకు భానువారమున దూర్వము గురువారంబునఁ బుష్పంబును శుక్ర వారమున గోమయంబును కుజవారము మృత్తికయుఁ దైలముతోఁ జేర్చి యభ్యంగము చేయ దోషంబు లేదనియు నీచెప్పినదినములు శ్రేష్ఠములు.

అవ. నిషిద్ధదివసేష్వభ్యంగవిధిమాహ.—

అభ్యంగం శుభమత్ర దుష్టసమయేఽప్యాద్యంతయోర్వా శుభే
స్వాతీయుక్తదినే త్విషే చ బహుళే త్రిష్వేషు భూతాదిషు,

పూర్వస్మిన్ దివసే రసా మృగయుతే హ్యాశౌచపూర్ణే దినే
వర్షాదౌ భృగువాసరోత్తరదశే చేదర్థకామీ భవేత్. 316

వ్యా. అభ్యంగమితి. శుభే వివాహోపనయనకాలే శుభకర్మణి విషయే ఆద్యంతయోర్దివసయోర్వా ఇషే అశ్వయుజమాసే కృష్ణపక్షే స్వాతియుక్తదినే స్వాతీనక్షత్రయుక్తదివసే భూతాదిషు చతుర్దశ్యాదిషు త్రిష్వేవ రసా మృగయుతే మకరసంక్రమణే సతి పూర్వస్మిన్ దివసేఽపి ఆశౌచ పూర్ణదివసే చ వర్షాదౌ చైత్రశుక్లప్రతిపది దుష్టసమయే దుష్టవాసరతిథినక్షత్రేషు వా శుభం మంగళప్రదమభ్యంగం కుర్యాత్. భృగువాసరోత్తరదశే నిషిద్ధేఽపి భృగువాసరే ఉత్తరదశే దివసోత్తరార్ధే అర్థకామీ భవేద్యది అభ్యంగం కుర్యాత్.

అవ. నిషేధదినములయందు నభ్యంగముఁ జేయవలసినవిధిని జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహాదిశుభకాలములయొక్క ఆద్యంతదినములును, ఆశ్వయుజబహుళంబున స్వాతీనక్షత్రముతోఁగూడిన దినమనఁగా, దీపావళియు, మకరసంక్రమణమునకు తొలిదినమనఁగా భోగిపండుగయు, జాతాశౌచపూర్ణదినంబును, సంవత్సరాదియు, ఈదినములు పూర్వశ్లోకోక్తనిషిద్ధదినములతోఁ జేరియుండినను ఈకాలములయందు మంగళకరంబగు నభ్యంగ మావశ్యకముగఁ జేయవలయును. ధనకాముఁడగు నరుఁడు శుక్రవారమునందు మధ్యాహ్నాంతరంబున నభ్యంగముఁ జేయవలయు ననుట.

అవ. యుద్ధే నక్షత్రవారలగ్ననిర్ణయమాహ.—

ఆర్ద్రాగ్నేయమఘాసురేంద్రభరణీపూర్వాంబునాథోరగ
స్వాతీత్వాష్ట్రహయేషు కృష్ణవిజయారిక్తాసు విష్ట్యామపి,
మాహేయామరపూజ్యమందదినకృద్వారర్క్షలగ్నాంశకే
యః కుర్యాత్సమరం స జైత్రవిభవః స్యాద్వీరకర్తా చిరమ్. 317

వ్యా. ఆర్ద్రేతి. ఆర్ద్రాగ్నేయమఘాసురేంద్రభరణీపూర్వాంబునాథోరగస్వాతీత్వాష్ట్రహయేషు ఆర్ద్రాకృత్తికామఘామూలజ్యేష్ఠాభరణీపూర్వాత్రయశతతారాశ్లేషాస్వాతీచిత్రాశ్వినీషు చతుర్దశనక్షత్రేషు కృష్ణవిజయాః కృష్ణపక్షజయతిథయః రిక్తాః ప్రసిద్ధాః ఏతాసు చ విష్ట్యాం భద్రకరణేఽపి మాహేయామరపూజ్యమందదినకృద్వారర్క్షలగ్నాంశకే కుజగురుశనాదిత్యవాసరేషు ఏతత్సంబం

ధిషు ఋక్షేషు మేషవృశ్చికధనుర్మీనమకరకుంభసింహరాశిషు ఏతేషు చంద్రాధిష్ఠితేషు లగ్నేషు ఏతదంశేషు చ సమరం యుద్ధం యః ప్రయాణం కుర్యాత్, స జైత్రవిభవః జయశీలపరాక్రమః చిరం చిరకాలం వీరకర్తా చ స్యాత్.

అవ. యుద్ధమునకు తిథివారనక్షత్రలగ్నముల నిర్ణయింపుచున్నాఁడు.—

తా. ఆర్ద్ర, కృ, మ, మూ, జ్యే, భ, పూఫ, పూషా, పూభా, శ, ఆశ్లే, స్వా, చి, అశ్వి ఈగిర నక్షత్రములయందును, కృష్ణపక్షజయతిథులయందును, రిక్తతిథులయందును, భద్రకరణమునందును, కుజగురుశనిభానువారములయందును, వీనిసంబంధములగు మేషవృశ్చికధనుర్మీనమకరకుంభసింహరాసులలో చంద్రుఁ డుండఁగ నీలగ్నములయందును, వీని అంశములయందును, యుద్ధమునకుఁ బోయినపురుషుఁడు జయశీలపరాక్రమవంతుఁడును, స్థిరతరం బగుశౌర్యముగలవాఁడు నగు నని యర్థము.

అవ. యమకంటకగుళికార్ధప్రహరస్వరూపమాహ.—

భానౌ బాణనగాబ్ధయశ్శశిదినే తోయర్తుశైలాః కుజే
రామేష్వక్షి బుధేఽక్షిసాగరశరా జీవే క్షితిత్ర్యష్టమాః,
శుక్రే శైలదృగగ్నయశ్శనిదినే త్వష్టైకషష్ఠాః క్రమా
ద్యామార్ధం యమకంటకాఖ్యగుళికాఖ్యార్ధప్రహారాభిధాః. 318

వ్యా. భానావితి. భానౌ రవివాసరే బాణనగాబ్ధయః పంచమసప్తమచతుర్థాః యామార్ధమర్ధయామః, యామార్ధమితి సర్వత్రానుషంగః. శశిదినే సోమవాసరే తోయర్తుశైలాః చతుర్థషష్ఠసప్తమార్ధయామాః కుజే భౌమవాసరే రామేష్వక్షి తృతీయపంచమద్వితీయార్ధయామాః, బుధే, అక్షిసాగరశరాః ద్వితీయచతుర్థపంచమార్ధయామాః, జీవే గురువాసరే, క్షితిత్ర్యష్టమాః ప్రథమతృతీయాష్టమార్ధయామాః, శుక్రే శుక్రవాసరే శైలదృగగ్నయః సప్తమద్వితీయతృతీయార్ధయామాః శనిదినే తు అష్టైకషష్ఠా అష్టమప్రథమషష్ఠార్ధయామాః క్రమాత్, యమకంటకాఖ్యాః గుళికాఖ్యా అర్ధప్రహారాభిధాశ్చ భవేయుః, ఏతే శుభకర్మసు వర్జ్యా ఇతి శేషః.

అవ. యమకంటకగుళికార్ధప్రహరముల స్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అహః ప్రమాణఘటికల నెనిమిదిభాగములుచేసిన నాభాగములలో ఆదివారంబున ౫-వ భాగము యమకంటకంబును. ౭-వ

భాగము గుళికయు, ౪-వ భాగ మర్ధప్రహారంబును ఈరీతినే సోమ వారంబున ౪, ౬, ౭, కుజవారమున ౩, ౫, ౨, బుధవారమున ౨, ౪, ౫, గురువారమున ౧, ౩, ౮, శుక్రవారమున ౭, ౨, ౩ శనివారమున ౮, ౧, ౬ ఈభాగములకు వచ్చెడియర్ధయామకాలము, క్రమంబున యమకంటకగుళికార్ధప్రహారము లనంబడును. కాన నివి శుభకర్మల కయోగ్యంబు లగు ననుట.

అవ. అవమాత్రిద్యుస్పృక్త్రివిధనవమీస్వరూపమాహ.—

ఏకస్మిన్నపి వారఏవ తిథయో వ్యాప్తాస్త్రయస్స్యావమా
త్రిద్యుస్పృక్త్రిషు వాసరేషు చ తిథిశ్చైకాతినింద్యా శుభే,
ప్రత్యక్షా నవమీ ప్రయాణనవమీ కార్యేషు సర్వేషు వా
యాత్రాధిష్ణ్యపునః ప్రవేశనవమీ తిస్రశ్చ మృత్యుప్రదాః. 319

వ్యా. ఏకస్మిన్నితి. త్రయస్తిథయః, ఏకస్మిన్ వారే వాసరఏవ, వ్యాప్తాస్సంక్రాంతాశ్చేతి, తదా సా తిథిరవమా అవమా సంజ్ఞికా; ఏకా తిథిః త్రిషు వాసరేషు చ వ్యాప్తా యది సా త్రిద్యుస్పృక్, ఏషా త్రిద్యుస్పృక్, సా అవమా చ శుభే శుభకర్మణి అతినింద్యా అతిదుష్టా స్యాత్. సర్వేషు సకలేషు కార్యేషు, ప్రత్యక్షా నవమీ ప్రయాణనవమీ చ, యాత్రాధిష్ణ్యపునః ప్రవేశనవమీ యాత్రాధిష్ణ్యాన్నవమనక్షత్రే నవమదివసే వా పునః ప్రవేశః ప్రవేశనవమీ ఏతాస్తిస్రశ్చ మృత్యుప్రదాః స్యుః.

అవ. అవమా త్రిద్యుస్పృక్త్రివిధనవమీస్వరూపమును జెప్పు చున్నాఁడు.—

తా. ఒకవారమున 3 తిథులు వ్యాపించియున్న నది యవమ యనియు, 3 వారములయం దొకతిథి వ్యాపించియున్న నది త్రిద్యుస్పృక్కనియు ననంబడుం గాన నీరెండుతిథులును శుభకార్యముల కత్యంతాయోగ్యంబులు. ప్రత్యక్షనవమియు, ప్రయాణనవమియు, ప్రవేశ నవమియు నీమూఁడును సకలకార్యములకు నతినింద్యంబులు.

అవ. పాదచ్ఛాయాగతఘటికాప్రమాణమాహ.—

యావంత్యశ్చరణప్రభాః ప్రతిదినం మేషాదిషట్స్వేవ ష
డ్త్ర్యేకాశ్చైవ తులాదిషట్సు జలధిత్రిద్వ్యష్టరామాబ్ధయః,
అర్ధీకృత్య దినప్రమాణఘటికాస్సప్తాహతా నాడికా
స్తావంతోఽపరపూర్వయోః స్థితగతా యత్పూర్వసంఖ్యాభిధాః.

వ్యా. యావంత్య ఇతి. ప్రతిదినం ప్రత్యహం చరణప్రభాః, పాదచ్ఛాయాః యావంత్యో యావత్సంఖ్యాకాః, తాసు మేషాదిషట్సు మేషాదిషట్సంక్రాంతిషు, క్రమాత్ జలధిత్రిద్వ్యక్షిరామాబ్ధయః, జలధయశ్చతస్రః, తిస్రః త్రయం, ద్వే ద్వయం అక్షిణీ ద్వే రామాస్తిస్రః, అబ్ధయశ్చతస్రః, ఇతి షట్ షట్సంఖ్యా ఏవ యోజ్యాః. తులాదిషట్సు తులాదిషట్సంక్రాంతిషు చ క్రమాత్, ఏతా షట్సంఖ్యా ఏవ, యోజ్యాః తాః పృథక్ స్థాపనీయాః. తతః దినప్రమాణ ఘటికాః అర్ధీకృత, సప్తాహతాస్సప్తభిర్గుణితాః యాస్తాః జలధిత్రిద్వ్యక్షిరామాబ్ధి సంఖ్యాయుతాభిః పాదచ్ఛాయాభిః విభజేదితి శేషః. తేన యత్పూర్వసంఖ్యా భిధాః పూర్వం యావత్సంఖ్యాకా నాడికాః తావంత్యో నాడికా ఘటికాః అపర పూర్వయోః దినాపరార్ధపూర్వార్ధయోః స్థితగతాః స్థితాశ్చ గతాశ్చ క్రమేణ భవేయుః, దినాపరార్ధే స్థితాః పూర్వార్ధే గతా ఇత్యర్థః.

అవ. పాదచ్ఛాయనలన ఘటికాప్రమాణమును దెలుసుకొను విధముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తననీడ తనయడుగులచేఁ గొలిచి, ఆయడుగులసంఖ్యతోడ, మేషకన్యాతులామీనమాసములయందు ౪ ను, వృష, సింహ, వృశ్చిక, కుంభమాసములయందు ౩ ను, మిథున, కర్కాట, ధనుర్మకర మాసములయందు ౨ ను జేర్చి, అహః ప్రమాణఘటికల ౨ భాగములును జేసి, యందొకభాగము నేడింట గుణించి, పూర్వోక్తంబగు నధిక సంఖ్యతోఁ జేరిన పాదచ్ఛాయలసంఖ్యచే భాగించఁగ నేర్పడినన్ని గడియలప్రొద్దు మధ్యాహ్నమునకు ముందుగనైన జరిగినదనియు, మధ్యాహ్నమునకు పిమ్మటనైన నున్నదనియు నెఱుంగవలయును.

అవ. పూర్వశ్లోకే పాదచ్ఛాయయా దివాభాగే ఘటికానిర్ణయముక్త్వా ఇదానీం రాత్రౌ ఘటికానిర్ణయమాహ.

త్యక్త్వార్కాన్వితభాది సప్త నిశి చేద్యావంతి మధ్యాహ్న భా
న్యేకైకస్య తు నాడికాద్వయమిదం చోర్ధ్వాంఘ్రియుక్తిక్రమాత్,
లగ్నానామపి షట్కమేవ నియతం సూర్యోదయాద్యాలయా
త్పూర్వస్యాస్తమయాదిచేన్నిశి తథా లగ్నాని షట్చ క్రమాత్.

వ్యా. త్యక్త్వేతి. నిశి రాత్రౌ చేత్. అర్కాన్వితభాదిసూర్యాధిష్ఠితనక్షత్ర ప్రభృతి మధ్యాహ్నభాని యావంతి నభోమధ్యగతనక్షత్రపర్యంతం గణనయా యావత్సంఖ్యాకాని నక్షత్రాణి భవంతీత్యర్థః. తేషు సప్తభాని, త్యక్త్వా విహాయ,

అవశిష్టాని యాని, తేష్వేకైకస్య నక్షత్రస్య నాడికాద్వయం, ఇదం చ, ఊర్ధ్వాంఘ్రియుక్ క్రమాత్ సూర్యాధిష్ఠితనక్షత్రమారభ్య, వక్ష్యమాణాః పాదా యావంతః తేషామేకైకస్య అర్ధఘటికానియమేన జ్ఞేయా ఇతి భావః. నిర్ణయాంతరమాహ.— సూర్యోదయాద్యాలయాత్ సూర్యాధిష్ఠితరాశిమారభ్య లగ్నానామపి షట్కమేవ నియతం దివసస్య ప్రమాణం నిశి రాత్రౌ చేత్ సూర్యాస్తమయాది యథా తథా పునస్సూర్యోదయపర్యంతం తథా క్రమాత్ లగ్నాని షడేవ నియమాని భవేయుః.

అవ. రాత్రియందు ప్రొద్దును దెలిసికొనుటను సాధకమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రతిదినమందు సూర్యుఁ డున్న నక్షత్రము మొద లుచ్చగత నక్షత్రమువఱకు గణనచేసి, అందు ౭ నక్షత్రములను విడిచి తక్కిన నక్షత్రములకు నొక్కొక నక్షత్రమునకు రెండేసిగడియలచొప్పునను సూర్యుఁడు తానున్న నక్షత్రమం దెన్నవపాదమందుండునో, ఆపాదము మొదలు తక్కినపాదములలో నొక్కొకపాదమునకు అరగడియచొప్పునను గణనచేయఁగా నేర్పడిన మొత్త మప్పటికి గతించిన గడియలనియు, సూర్యుఁడున్న రాశి మొదలు సూర్యాస్తమయమువఱకు ౬ రాసులనియు, అస్తమయము మొదలు మఱునాఁడు సూర్యోదయమువఱకు ౬ రాసు లనియు నభిప్రాయము.

అవ. విష్టిదినాన్యాహ.—

రాకా పూర్వదళేఽష్టమీతి దినయోర్విష్టిస్సితే మృత్యుదా
సైకాదశ్యపి మృత్యుకృత్పరదళే విష్టిశ్చతుర్థీ తయోః,
సప్తమ్యత్ర చతుర్దశీతి దినయోర్జాతా తు పూర్వా తయో
ర్విష్టిస్స్యాద్దశమీ తయోః పరదళే కృష్ణే తృతీయా సదా. 322

వ్యా. రాకేతి. సితే శుక్లపక్షే రాకా పూర్ణిమా, అష్టమీ ప్రసిద్ధా ఇతి దినయోర్దివసయోః, పూర్వదళే, పూర్వార్ధే, విష్టిః భద్రకరణం స్యాత్, సా మృత్యుదా, మరణకారిణీ భవేత్. అస్య శుక్లపక్షస్య సంబంధినోః ఏకాదశీ చతుర్థీతి తయోర్దినయోరపి, పరదళే ఉత్తరార్ధే విష్టిః స్యాత్. కృష్ణే బహుళపక్షే, సప్తమీచతుర్దశీదినయోస్తు విష్టిః పూర్వా పూర్వార్ధవ్యాపినీ జాతా స్యాత్, అస్మిన్పక్షఏవ దశమీ తృతీయేతి దినయోరపరదళే ఉత్తరార్ధే సదా సర్వదా విష్టిః స్యాత్ ఏషా మృత్యుకృద్భవేత్, శుభకర్మస్వితి శేషః.

అవ. భద్రకరణదినములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శుక్లాష్టమీ పూర్ణిమా కృష్ణచతుర్దశీ కృష్ణసప్తమీ తిథుల పూర్వార్ధమందును శుక్లైకాదశీ శుక్లచతుర్థీ కృష్ణదశమీ కృష్ణతృతీయల యుత్తరార్ధమందును, భద్రకరణము సంభవించుచున్నదిగాన నది శుభకర్మలవిషయమై మృత్యుప్రదమని యెఱుంగఁదగినది.

అవ. హాలచక్రమాహ.—

స్యాచ్చక్రం హాలనామకం సమచతుష్కోణం లిఖేచ్చేత్క్రమా
దీశానాం రవిముక్తభాది విలిఖేద్ధిష్ణ్యాని దిక్ష్వష్టసు,
గం గా గా ణ గ మా గు రు శ్చ సతతం జ్ఞేయం మహాదిక్షుభం
దద్యాత్పూర్ణఫలం విదిక్షు విఫలం భూమిప్రవేశే కృషౌ. 323

వ్యా. స్యాదితి. సమచతుష్కోణం సమచతురశ్రం చక్రం విలిఖేచ్చేత్ హాలనామకం లాంగలాఖ్యం చక్రం స్యాత్, అత్ర ఈశాన్యాం ఈశానదిక్ప్రభృతీత్యర్థః. క్రమాత్, అష్టసు దిక్షు రవిముక్తభాదిసూర్యవిసృష్టనక్షత్రప్రభృతి యథాతథా, గం గా గా ణ గ మా గు రుః, అక్షరసంఖ్యయాగం త్రీణి, గా త్రీణి, గా త్రీణి ణ పంచ, గ త్రీణి, మా పంచ, గు త్రీణి, రుః ద్వే ఏవం ధిష్ణ్యాని సప్తవింశతినక్షత్రాణి విలిఖేచ్చేత్ మహాదిక్షుభం పూర్వదక్షిణపశ్చిమోత్తరాసు చతసృషు దిక్షు స్థితనక్షత్రాణీత్యర్థః. కృషౌ కృషికర్మణి విషయే, భూమిప్రవేశే, పూర్ణ ఫలం పూర్ణలాభం, సతతం దద్యా దితి జ్ఞేయం. విదిక్షు యీశాన్యాగ్నేయనైరృతివాయవీషు స్థితనక్షత్రాణి విఫలం ఫలాభావం దద్యాదితి జ్ఞేయం దైవజ్ఞైరితి శేషః.

అవ. హాలచక్రమును జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. సమచతుష్కోణమగు హాలచక్రమునువ్రాసి, అందు తత్కాలమున సూర్యుఁడుండి వదలిననక్షత్రము మొదలుగ నీశాన్యాద్యష్టదిక్కులయందును క్రమంబున ౩, ౩, ౩, ౫, ౩, ౫, ౩, ౨ ఈసంఖ్యల ప్రకారముగ ౨౭ నక్షత్రముల వ్రాయఁగా, ప్రాగ్దక్షిణ పశ్చిమోత్తర దిశల నున్న నక్షత్రములయందు కృషిచేయుటకు భూమినిఁ బ్రవేశించిన సంపూర్ణఫలంబును, ఈశాన్యాదివిదిక్కులయందున్న నక్షత్రములలో కృషిభూమిం బ్రవేశించిన నిష్ఫలముం గలుగును.

అవ. భూమిప్రవేశే తిథివారనక్షత్రాణ్యాహ.—

మైత్రార్క్షత్రయరోహిణీవసుమఘాదస్రోత్తరాంత్యాసురే
ష్వార్యారజ్ఞకవేర్దినేషు శుభదో మధ్యస్తు చాంద్రే దినే,
త్యక్త్వా రిక్తదినాదిదగ్ధదివసాన్ దర్శావమా వైధృతి
వ్యాఘాతవ్యతిపాతవిష్టిదివసాన్ శేషాః కృషౌ శోభనాః. 324

వ్యా. మైత్రేతి. మైత్రార్క్షత్రయరోహిణీవసుమఘాదస్రోత్తరాంత్యాసురేషు అనూరాధాహస్తచిత్రాస్వాతీరోహిణీధనిష్ఠామఘాశ్విన్యుత్తరాత్రయరేవతీమూలేషు ఏతేషు త్రయోదశనక్షత్రేషు ఆర్యారజ్ఞకవేః గురుకుజబుధశుక్రాణామిత్యర్థః. దినేషు వారేషు శుభదః శుభఫలదః కృషిప్రారంభ ఇతి శేషః. చాంద్రే దినే సోమవారే తు, మధ్యో మధ్యఫలప్రదః రిక్తదినాదిదగ్ధదివసాన్ రిక్తాః ప్రసిద్ధాః దినాదిః ప్రతిపత్ దగ్ధదివసాః దగ్ధతిథయశ్చ ఏతాన్ దర్శోఽమావాస్యా అవమా పూర్వోక్తా వైధృతి వ్యాఘాతవ్యతీపాతాః ప్రసిద్ధాః విష్టిర్భద్రకరణం, ఏతాన్ దివసాన్ త్యక్త్వా విహాయ శేషాస్తిథయః కృషౌ కృషికర్మణి శోభనాః ఫలప్రదాః.

అవ. కృషిభూమినిఁ బ్రవేశించుటకు తిథివారనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అనూ, హ, చి, స్వా, రో, ధ, మ, అశ్వి, ఉఫ, ఉషా, ఉభా, రే, మూ ఈ ౧3 నక్షత్రములును, భౌమ బుధ గురు శుక్ర వారంబులును కృషిప్రారంభమునకు శుభకరములనియు, సోమవారము మధ్యమమనియు, రిక్తతిథులును, దగ్ధతిథులును, ప్రతిపత్తును, అమావాస్యయు, పూర్వోక్తమైన అవమయు వైధృతి వ్యాఘాత వ్యతీపాత నామయోగములును భద్రకరణమును వీనిం బరిత్యజించి తక్కినదినములు కృషికి యోగ్యము లని యెఱుంగఁదగినది.

అవ. బీజిఫణిచక్రమాహ.—

బిందూనామపి సప్తవింశతిమృజుం సంలిఖ్య బింద్వగ్రతో
రేఖాభిస్త్రిసృభిః పునః పునరధశ్చోర్ధ్వం చ తన్మూలతః,
తస్యాగ్రే తు లిఖేద్విలోమత ఇహ స్వర్భానుభాద్గణ్యతే
నక్షత్రేష్వపి నిత్యచక్రచలనాద్రాహోర్గతర్క్షాదినా. 325

వ్యా. బిందూనామితి. ఋజుమవక్రాం బిందూనాం సప్తవింశతిం సంలిఖ్య బింద్వగ్రతః ప్రథమద్వితీయతృతీయబింద్వగ్రమారభ్యేత్యర్థః. త్రిసృభిః రేఖాభిః రేఖాత్రయేణ అధః అధోభాగే చతుర్థబిందుం పరిత్యజ్య సప్తమబిందుపర్యంతం పరివేష్టయేదితి శేషః. తన్మూలతః పూర్వం యస్మిన్ బిందౌ రేఖాసమాప్తిః తస్య

మూలమారభ్య పార్శ్వ మూర్ధ్వభాగే బిందుత్రయం సంవేష్టయేత్ అష్టమబిందుం విహాయ ఏకాదశబిందు పర్యంతమితి శేషః. ఏవం పునఃపునః రేఖాసమాప్తిబిందుమారభ్య అధోభాగే ఊర్ధ్వభాగే చ ద్వాదశ షోడశవింశతిచతుర్వింశతిబిందూన్ వేష్టయేత్ బిందుపరిత్యాగః కుతో లభ్యత ఇతి చేత్ వక్ష్యమాణ శ్లోకే 'బహిస్తు షడ' పీత్యుక్తత్వాత్. తస్య బీజఫణిచక్రస్య అగ్రే ప్రథమబిందౌ లిఖేత్ రాహ్వధిష్ఠితనక్షత్రమితి శేషః. తతః స్వర్భానుభాల్ రాహ్వధిష్ఠితనక్షత్రమారభ్య నక్షత్రేషు చక్రగతనక్షత్రేషు మధ్యే నిత్యచక్రచలనాన్నిత్యనక్షత్రపర్యంతం విలోమతః గణ్యతే నక్షత్రజాలమితి శేషః. యద్వా రాహోః రాహు సంబంధిగతర్క్షాదినా ముక్తనక్షత్రప్రభృతి వా గణ్యతే.

అవ. బీజఫణిచక్రస్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఒకవరుసగ ౨౮ బిందువులనగా ° ఇట్టి చిహ్నములువ్రాసి అందు మొదటనున్న మూఁడుబిందువులయందు మూఁడు రేఖలఁ బ్రారంభించి, ౨వ బిందువును వదలి ముందు వ్రాసియున్న రేఖల ౫,౬,౭ ఈబిందువులతోఁ గలిపి మఱల ౮వ బిందువును బరిత్యజించి, ఈరీతిని 3 బిందువుల కొకొ్క్కకబిందువువరుసను బరిత్యజింపుచు తక్కిన బిందువులలో నుక్తక్రమంబున రేఖలవ్రాయఁగా బీజఫణిచక్రమగును. ఆచక్రంబున మొదటి బిందువునందు రాహువున్న నక్షత్రమునైనను తత్కాలమున రాహువు వదలిన నక్షత్రమునైననువ్రాసి అదిమొదలు తలక్రిందుగ నన్నినక్షత్రములును ౨౮ బిందువులయందును వ్రాయవలయును.

అవ. చక్రఫలమాహ.—

చక్రం బీజఫణిం విలిఖ్య ఫణిభాత్తన్మూర్ధ్ని నాశం త్రయం
కంఠే త్రీణ్యపి కజ్జలం చ జఠరే భాని క్రమాద్ద్వాదశ,
దద్యుశ్చాన్నసమృద్ధిమత్ర కృషితో నిస్తండులత్వం త్రయం
పుచ్ఛే త్వీతిభయం బహిస్తు షడపి ప్రాగ్బీజసంస్థాపనే. 326

వ్యా. చక్రమితి. బీజఫణిం పూర్వోక్తం చక్రం విలిఖ్య ఫణిభాచ్చక్రస్థిత నక్షత్రప్రభృతి తన్మూర్ధ్ని ఫణిశిరసి త్రయం నక్షత్రత్రితయం నాశం కంఠే బీజఫణికంఠే త్రీణి నక్షత్రత్రయమపి కజ్జలమంజనం అంజనవద్ధాన్యమిత్యర్థః. జఠరే ఉదరే ద్వాదశ నక్షత్రాణి అన్నసమృద్ధిం పుచ్ఛభాగే త్రయం త్రీణి నక్షత్రాణి కృషితః కృషికర్మణః నిస్తండులత్వం ధాన్యాభావం బహిర్బాహ్యదేశే స్థితాని షణ్ణక్షత్రాణి తు ఈతిభయం శలభాదిభయం క్రమాత్ క్రమశః ప్రాగ్బీజ సంస్థాపనే ప్రథమబీజావాపే దద్యురితి సర్వత్ర సంబంధః.

అవ. చక్రఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పూర్వోక్తక్రమంబున నన్నినక్షత్రములు వ్రాయఁగా చక్రశిరమును బొందియున్న 3 నక్షత్రములు బీజావాపవిషయమై హానిని, కంఠముననున్న 3 నక్షత్రములు కృష్ణధాన్యమును, కుక్షిలోనున్న ౧౨ నక్షత్రములు అన్నసమృద్ధిని, తోఁకయందున్న 3 నక్షత్రములు తండులాభావమును, మూఁడేసిబిందువులనడుమఁ బరిత్యజింపఁబడియున్న ౬ బిందువులలోనున్న నక్షత్రములు పైర్లకు మిడతలు మొదలైన యీతిబాధలను గలుగఁజేయును.

జ్యేష్ఠాయామథ మూలభే శుభగృహే లగ్నే విశుద్ధేఽష్టమే
సంపూజ్యాఖిలదేవతాః కృషిభువం సంస్పృశ్య సన్మంగళైః,
'ఓం విశ్వే మహితే నమో భగవతీ' త్యేతేన సంమంత్రితం
బీజావాపనమాద్యమేవ ఫలదం కుర్యాత్సుతారాసు వా. 327

వ్యా. జ్యేష్ఠాయామితి. జ్యేష్ఠాయాం జ్యేష్ఠానక్షత్రే అథవా మూలభే మూలానక్షత్రే శుభగృహే శుభగ్రహసంబంధిని లగ్నే బీజావాపనలగ్నాదష్టమలగ్నే విశుద్ధే గ్రహరహితే సతి అఖిలదేవతాః గణపత్యాదిసకలదేవతాః సంపూజ్య సమ్యగర్చయిత్వా 'ఓం విశ్వే మహితే నమో భగవతి' ఇత్యేతేన మంత్రేణ సమ్మంత్రితాం సమ్యగభిమంత్రితాం కృషిభువం కృషిభూమిం సన్మంగళైర్వాద్యాదిమంగళైః సంస్పృశ్యస్పృష్ట్వా ఆద్యం బీజావాపనం సుతారాసు శుభనక్షత్రేషు వా కుర్యాత్.

అవ. బీజావాపనమంత్రవిధినిఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అత్యంత ముఖ్యంబులగు జ్యేష్ఠామూలనక్షత్రములయందైనను శుభనక్షత్రములయందైనను సప్తమశుద్ధిగల శుభగ్రహసంబంధలగ్నమందు సకలదేవతలం బూజించి 'ఓం విశ్వేమహితే నమో భగవతి' అను నీమంత్రముచేత నభిమంత్రింపఁబడిన కృషిభూమిని మంగళవాద్యాదులతోడ స్పృశించి ప్రథమబీజావాపనముఁ జేయవలయును.

అవ. బీజావాపే తిథివార నక్షత్రాణ్యాహ.—

రిక్తాపర్వవిషప్రదోషరహితే వారే శుభానాం గృహే
క్షిప్రస్వాతిమృదుధ్రువాసురమఘావిష్ణుత్రయాఖ్యోడుషు,
బీజావాపనమాద్యయేవ ఫలదం స్యాత్పూర్వసస్యే పరే
యద్వర్ణగ్రహవాసరేషు యది వా తద్వర్ణబీజం వపేత్. 32

వ్యా. రిక్తాః ప్రసిద్ధాః పర్వాణి పంచపర్వాణి విషాః విషఘటికాః ప్రదోషః ప్రదోషకాలః ఏతైః రహితే తిథౌ శుభానాం శుభగ్రహాణాం వారే వాసరే గృహే శుభానాం లగ్నే క్షిప్రస్వాతిమృదుధ్రువాసురముఖావిష్ణుత్రయాఖ్యోడుషు క్షిప్రాణి అశ్వినీహస్తపుష్యాని స్వాతీ ప్రసిద్ధా మృదూని చిత్రా రేవతీ మృగశీర్షానూరాధాః ధ్రువాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం అసురం మూలం మఖా ప్రసిద్ధా విష్ణుత్రయం శ్రవణధనిష్ఠా శతతారాః ఏతదాఖ్యేషు ఏతత్సంజ్ఞకేషు ఉడుషు నక్షత్రేషు చ పూర్వసస్యే అపరసస్యే వా ఆద్యం ప్రథమం బీజావాపనం ఫలదమేవ స్యాత్ యది వా యద్వా యద్వర్ణగ్రహవాసరేషు యాదృశో వర్ణో యో గ్రహః తద్వాసరేషు తద్వర్ణబీజం వపేత్ భానుకుజవారయోః రక్తబీజాని సోమశుక్రవాసరయోః శ్వేతబీజాని బుధగురువాసరయోః పీతబీజాని శనివాసరే తు కృష్ణబీజాని వపేదితి భావః.

అవ. విత్తనముఁ జల్లుటకు తిథివారనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రిక్తతిథులును పంచపర్వంబులును త్యాజ్యఘటికలును ప్రదోషకాలంబును వీనిం బరిత్యజించి తక్కినతిథులయందును, శుభగ్రహసంబంధులగు వారములయందును, క్షిప్రసంజ్ఞకంబులగు నశ్వినీహస్తపుష్యనక్షత్రములయందును, మృదుసంజ్ఞకచిత్రారేవతీ మృగశీర్షానూరాధలయందును, స్థిరసంజ్ఞకంబులగు రోహిణ్యుత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రలయందును, స్వాతి మూల మఘ శ్రవణము ధనిష్ఠ శతభిషక్కులను నక్షత్రములయందును విత్తనములఁ జల్లిన ఫలప్రద మగుననియు, నొక్కపక్షంబున నే వన్నెగలవిత్తనముఁ జల్లుట కావన్నెగల గ్రహముల వారములు శుభకరంబు లనియు ననుట.

అవ. బీజావాప్తౌ లగ్నఫలాన్యాహ.—

మేషే చేత్పశునాశనం బహుఫలం చేత్కర్కటే చేద్ఘటే
కుర్యాత్ప్రాణహృతిం చ సస్యహరణం లగ్నే మృగే సర్వదా,
సింహే చోరభయం ఝషే బహుభయం బీజాప్తిరాద్యా శుభా
కన్యాగోఝషయుగ్మవృశ్చికధనుష్ష్వేతేషు ధాన్యప్రదా. ౩౨౯

సప్తమబిన్దుస్సమాప్తః.

వ్యా. మేషేఇతి. ఆద్యా ప్రథమా బీజాప్తిర్బీజావాపః మేషే మేషలగ్నే చేత్ పశునాశనం అనడ్వాన్నాశనం కుర్యాత్, కర్కటే చేత్ బహుఫలమధిక లాభం, ఘటే తులాయాం ప్రాణహృతిం ప్రాణనాశనం, మృగే లగ్నే మకరలగ్నే

సర్వదా సస్యహారణం, సింహే సింహలగ్నే చోరభయం, ఘటే కుంభలగ్నే బహుభయమధికభీతిం కుర్యాదితి సర్వత్రసంబంధః, కన్యాగోఝషయుగ్మవృశ్చిక ధనుష్షు ఏతేషు లగ్నేషు బీజాప్తిః శుభా శుభప్రదా ధాన్యప్రదా చ స్యాదితి శేషః.

అవ. విత్తనముఁ జల్ల నారంభించుటకు లగ్నఫలమును జెప్పు చున్నాఁడు.—

తా. మేషలగ్నమునందు విత్తనముఁ జల్లుట కారంభించిన పశు నాశనంబును, కటకమునందు బహుఫలంబును, తులయందు ప్రాణ హానియు, మకరమునందు సస్యహానియు, సింహమునందు చోరభయం బును, కుంభమునం దధికభీతియు, కన్యా వృషభ మీన మిథున వృశ్చిక ధనుర్లగ్నములయందు శుభసమృద్ధి ధాన్యసమృద్ధియుం గలుగు నని యెఱుంగఁదగినది.

శ్లో. యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం సప్తమో బిన్దురప్యభూత్.

సప్తమబిన్దువు సమాప్తము.

చెన్నపురి : 'చంద్రికా' ప్రెస్సున ముద్రితము—1958.

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
యోగరత్నాకరము, 2 సంపుటములు	...	13	0
రసరత్నసముచ్చయం, పూర్వఖండం, వచనము	...	2	8
రసప్రదీపిక, పద్యకావ్యము, ఆంధ్రతాత్పర్యము	...	1	4
రసరత్నాకరము ,,	...	8	0
రావణకుమారతంత్రము ,,	...	0	8
లోలంబరాజీయము, సద్వైద్యజీవనము ఆంధ్రతా॥	...	1	0
వస్తుగుణమహోదధి, తెనుగువచనము	...	7	8
వైద్యచింతామణి, సాంధ్రతాత్పర్యం, 1,2 భాగములు	...	16	0
వైద్యకల్పతరువు (జ్వరస్వరూపనిరూపములు)	...	2	8
వృక్షాయుర్వేదము, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	0	6
శార్ఙ్గధరసంహిత, క్రొత్తకూర్పు, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	5	8
శిశుమనోవిజ్ఞానము (Chid Peychology) డాక్టరు కుప్పుస్వామి		3	0
షడ్రసనిఘంటువు, అభిధానరత్నమాల	...	1	0
సహదేవపశువైద్యశాస్త్రము, తాత్పర్యము	...	0	8
సర్వౌషధిగుణకల్పకము ,,	...	2	8
సుశ్రుతసంహిత, సూత్రస్థానము	...	3	0
,, నిదానస్థానము	...	3	0
,, శారీరస్థానము	...	3	0
,, కల్పస్థానము	...	2	8
,, చికిత్సాస్థానము	...	3	0
,, ఉత్తరస్థానము	...	3	0

వైదిక గ్రంథములు

వ్రతరత్నాకరము, ప్రథమభాగము—ఇందు వ్రతసంకల్పము మొదలు పూజముగియువఱకు చేయవలసిన విధులం దెల్పి ప్రాణప్రతిష్ఠ, కలశపూజ, గణాధిపతిపూజ, షోడశోపచార శ్లోకములు మొదలగువానిని తాత్పర్యముతోడ ముద్రించినారము. ఇందు వినాయకవ్రతము, వరలక్ష్మీవ్రతము, సరస్వతీవ్రతము, అనంతవ్రతము, కేదారేశ్వరవ్రతము, గరుడపంచమీవ్రతము, అను 6 వ్రతములు గలవు. 0 8

జ్యోతిషగ్రంథములు

		ప్రతి 1-కి రూ. అ.
అష్టకవర్గు, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	0 8
అఱువది (గత) సంవత్సరముల పంచాంగము 1867-1927 సం॥		(అచ్చు)
ఆరూఢరత్నసిద్ధాంజనము	...	0 12
కృష్ణవాస్తుశాస్త్రము, అను వాస్తుసారసంగ్రహము	...	1 0
జాతకచంద్రిక, గోపాలరత్నాకరము, తాత్పర్యము	...	1 0
ఛప్పన్నము, ప్రశ్నశాస్త్రము, తాత్పర్యసహితము	...	0 8
జలార్గళశాస్త్రము, ఆంధ్రటీకాసహితము	...	0 6
సర్వార్థచింతామణి, తాత్పర్యసహితము	...	5 0
జాతకపారిజాతము, టీకాసహితము	...	6 8
నక్షత్రచూడామణి, (సంస్కృతము)	...	0 8
బృహద్యోగరత్నాకరము, తెలుగువచనము	...	0 12
బృహజ్జాతకము, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము	...	5 0
భృగుసూత్రములు, తాత్పర్యసహితము	...	0 8
భావార్థచంద్రిక ,,	...	1 0
మయవాస్తువు, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	0 4
మహావాస్తుదర్పణము, సటీక	...	2 0
లఘుజాతకము, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	...	అచ్చు
వనమాల (వర్షఘణి) ,,	...	0 4
వాస్తుసర్వస్వము ,,	...	0 6
గౌళిశాస్త్రము, తెనుగు వచనము	...	0 3
వృద్ధపారాశర్యము, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	1 0
శకునశాస్త్రము, (శకున సింహాసనము)	...	0 8
సనత్కుమారగృహవాస్తువు, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	0 4
సనత్కుమారశిల్పశాస్త్రము ,,	...	0 4
సాముద్రికశాస్త్రము, సటీక	...	0 8
డిటో తెనుగు పద్యకావ్యము	...	0 8
హోరారత్నమాల, ఆంధ్రతాత్పర్యము	...	0 12

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

పోస్టుబాక్సు, 1372 — 292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. 1.